MIHAELA CÂRSTEA-ROMAŞCANU

GRAMATICA PRACTICĂ A LIMBII ITALIENE

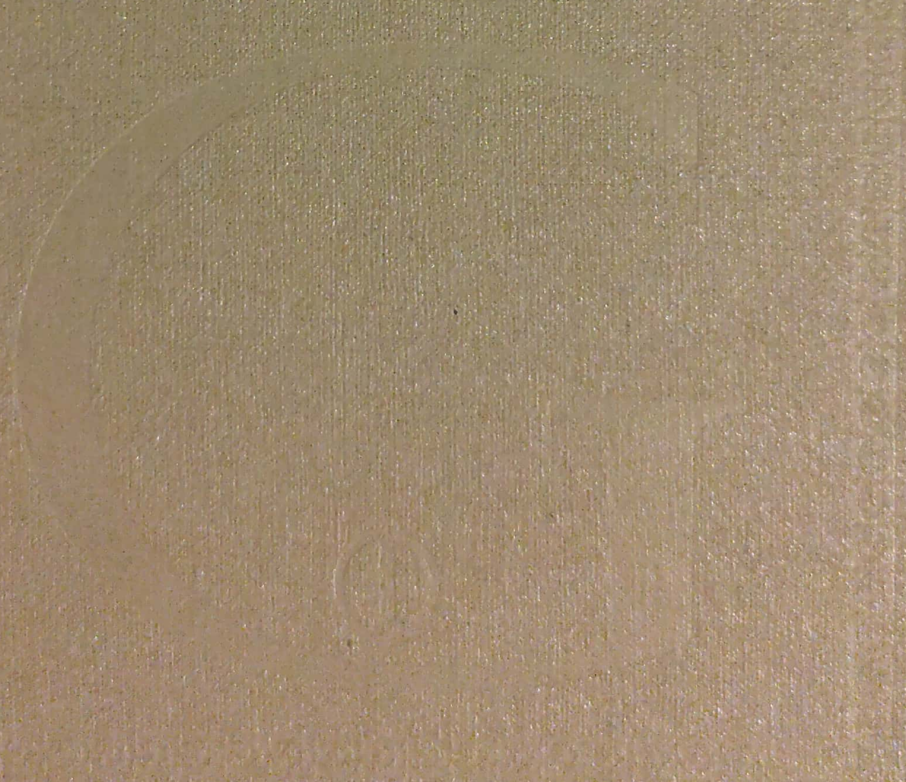

EDITURA ŞTIINŢIFICĂ ŞI ENCICLOPEDICĂ

Mihaela Cârstea-Romașcanu

GRAMATICA PRACTICĂ A LIMBII ITALIENE

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ ȘI ENCICLOPEDICĂ
BUCUREȘTI, 1980

CUPRINS

CUVÎNT ÎNAINTE 11

Partea I

MORFOSINTAXA. CATEGORIILE LEXICALE. (PĂRŢILE DE VORBIRE)

1. SUBSTANTIVUL 17
1.1. Trăsăturile semantice inerente ale substantivelor 17
1.2. Flexiunea substantivelor 19
1.2.1. Substantivele masculine 21
1.2.2. Substantivele feminine 21
1.2.3. Substantivele masculine la singular şi feminine la plural 22
1.2.4. Substantivele feminine la singular şi masculine la plural 23
1.2.5. Substantivele invariabile 23
1.2.6. Substantivele compuse 24
1.2.7. Tipurile de substantive în funcţie de opoziţiile realizate 26
1.2.8. Alternanţe în bazele nominale 27
1.2.9. Genul gramatical al substantivelor după desinenţă 29
1.2.10. Relaţia între trăsăturile semantice ale substantivelor şi morfemele de gen şi număr 30
1.2.11. Declinarea substantivelor 32
1.2.12. Substantivul SANTO,-A 33

2. DETERMINANŢII NOMINALI 34
2.1. Determinanţii definiţi 34
2.1.1. Articolul definit; prepoziţiile articulate 34
2.1.2. Adjectivele demonstrative 36
2.1.3. Determinanţii totalitari 37
2.1.4. Determinanţii de identitate 38
2.1.5. Determinanţii cardinali 38
2.1.6. Determinanţii limitativi; determinanţii ordinali 40
2.1.7. Determinanţii de întărire 41
2.2. Determinanţii non-definiţi 41
2.2.1. Determinanţii di-*Art.*⌢*def* 41
2.2.2. Determinanţii Q-N⌢di 42
2.2.3. Determinanţii Q-indef 42
2.2.4. Alţi determinanţi non-definiţi 43
2.2.5. Determinanţii negativi 44
2.2.6. Determinanţii interogativi 45

2.2.7. Determinanţii exclamativi 45
2.2.8. Determinanţii relativi 45

3. PRONUMELE INDEFINITE 46

3.1. Pronumele indefinite non-cantitative 46
3.2. Pronumele indefinite cantitative 49
3.3. Pronumele indefinite negative 50
3.4. Pronumele indefinite interogative 50

4. ADJECTIVUL 52

4.1. Trăsăturile semantice inerente ale adjectivelor 53
4.2. Flexiunea adjectivelor 53
4.2.1. Tipurile de adjective după flexiune 53
4.2.2. Alternanţe în bazele adjectivale 55
4.2.3. Flexiunea adjectivelor care precedă substantivele 56
4.3. Acordul adjectivelor 58
4.4. Complementul adjectivului 59
4.5. Gradele de intensitate ale adjectivelor 63
4.5.1. Procedeele derivaţionale 63
4.5.2. Procedeele lexicale 65
4.6. Gradele de comparaţie ale adjectivelor 66
4.6.1. Comparativul 66
4.6.2. Superlativul relativ 67
4.7. Extinderea gradelor de comparaţie şi intensitate la alte părţi de vorbire 68

5. VERBUL 69

5.1. Trăsăturile semantice inerente ale verbelor 69
5.2. Clasificarea contextuală a verbelor 75
5.3. Flexiunea verbelor 77
5.3.1. Paradigma verbelor 78
5.3.2. Selectarea auxiliarelor de timp 80
5.3.3. Acordul participiului trecut 84
5.3.4. Conjugarea verbelor auxiliare 88
5.3.5. Formarea modurilor şi timpurilor verbale 92
5.3.5.1. **Indicativul** 93
5.3.5.1.1. Prezentul 93
5.3.5.1.2. Perfectul compus 100
5.3.5.1.3. Imperfectul 101
5.3.5.1.4. Mai mult ca perfectul 102
5.3.5.1.5. Perfectul simplu 102
5.3.5.1.6. Mai mult ca perfectul anterior 105
5.3.5.1.7. Viitorul şi prezumtivul prezent 105
5.3.5.1.8. Viitorul anterior şi prezumtivul trecut 107
5.3.5.2. **Condiţionalul** 108
5.3.5.2.1. Prezentul 108
5.3.5.2.2. Trecutul 108
5.3.5.3. **Conjunctivul** 109
5.3.5.3.1. Prezentul 109
5.3.5.3.2. Trecutul 111
5.3.5.3.3. Imperfectul 111
5.3.5.3.4. Mai mult ca perfectul 112
5.3.5.4. **Imperativul** 112

5.3.5.5. **Infinitivul** 114
5.3.5.5.1. Prezentul 114
5.3.5.5.2. Trecutul 115
5.3.5.6. **Gerunziul** 115
5.3.5.6.1. Prezentul 115
5.3.5.6.2. Trecutul 116
5.3.5.7. **Participiul** 116
5.3.5.7.1. Prezentul 116
5.3.5.7.2. Trecutul 117
5.3.5.8. **Modele de paradigme verbale** 118
5.3.5.8.1. Conjugarea I – TROVARE 118
5.3.5.8.2. Conjugarea a II-a – CREDERE, ROMPERE 120
5.3.5.8.3. Conjugarea a III-a – PARTIRE, FINIRE 122
5.3.5.8.4. Conjugarea verbelor reflexive – ALZARSI 124
5.3.5.8.5. Conjugarea verbelor la diateza pasivă – ESSERE CERCATO 126
5.3.5.9. **Lista verbelor neregulate** 128

6. **ADVERBUL** 144
6.1. Adverbul ecco 144
6.2. Adverbele propoziţionale 144
6.3. Adverbele subordonate grupului predicativ 146
6.3.1. Adverbele de loc 146
6.3.2. Adverbele de timp 147
6.3.3. Adverbele de mod 148
6.4. Gradele de comparaţie şi de intensitate ale adverbelor 150
6.5. Poziţia adverbelor 151

7. **PREPOZIŢIA** 153
7.1. Prepoziţiile locative spaţiale 154
7.2. Prepoziţiile locative temporale 156
7.3. Prepoziţiile non-locative 157
7.4. Structura prepoziţiilor 158
7.4.1. Prepoziţiile simple 158
7.4.2. Prepoziţiile adverbiale 165
7.4.3. Locuţiuni prepoziţionale 166

8. **CONJUNCŢIA** 167
8.1. Conjuncţiile coordonatoare 167
8.2. Conjuncţiile subordonatoare 170

9. **INTERJECŢIA** 174

10. **SUBSTITUTELE** 175
10.1. **Pronumele personale** 175
10.1.1. Formele pronumelui personal în nominativ 176
10.1.2. Formele pronumelui personal în acuzativ 178
10.1.3. Formele pronumelui personal în dativ 179
10.1.4. Formele pronumelui personal în cazul complementului indirect introdus cu prepoziţia DI 180
10.1.5. Formele pronumelui personal în cazul complementului indirect introdus cu prepoziţia A 181
10.1.6. Formele pronumelui personal în cazul complementului introdus cu prepoziţia DA 182
10.1.7. Pronominalizarea altor complemente prepoziţionale 183
10.1.8. Forma pronominală atonă NE 183

10.1.9. Forma pronominală atonă CI ... 184
10.1.10. Pronumele reflexive ... 185
10.1.11. Pronumele de politeţe ... 188
10.1.12. Poziţia formelor atone ... 189
10.1.13. Transpoziţia formelor pronominale atone ... 192
10.1.14. Combinaţii de forme pronominale atone ... 193
10.1.15. SI impersonal şi SI pasiv ... 196
10.1.16. Cazuri speciale de folosire a formelor atone ... 199
10.2. Pronumele demonstrative ... 199
10.3. Pronumle posesive ... 201
10.4. Determinanţii-substitute ... 204
10.5. Pronumele relative ... 206
10.6. Pronumele demonstrativ-relative ... 211
10.7. Pronumele indefinit-relative ... 212
10.8. Substitutele adjectivale ... 213
10.9. Substitutele adverbiale ... 214
10.10. Substitutele propoziţionale ... 215

Partea a II-a

STRUCTURA ENUNŢULUI

11. PROPOZIŢIA ŞI FRAZA ... 221

12. STRUCTURA PROPOZIŢIEI ... 222

13. STRUCTURA DETERMINANTULUI PROPOZIŢIONAL ... 223

13.1. Propoziţia interogativă totală ... 224
13.2. Propoziţia interogativă parţială ... 225
13.3. Propoziţiile exclamative totale ... 228
13.4. Propoziţiile exclamative parţiale ... 228
13.5. Propoziţiile imperative ... 229
13.6. Propoziţiile negative totale ... 230
13.7. Propoziţiile negative parţiale ... 231

14. STRUCTURA NUCLEULUI ... 233
14.1. Structura sintactică a verbului-predicat ... 233
14.1.1. Schimbarea auxiliarului temporal ... 233
14.1.2. Auxiliarele aspectuale ... 236
14.1.3. Structura predicatului nominal ... 240
14.1.3.1. Verbele copulative ... 240
14.1.3.2. Numele predicativ ... 242
14.1.3.3. Propoziţia predicativă ... 244
14.2. Grupul nominal-subiect ... 246
14.2.1. Subiectul nominal ... 246
14.2.2. Propoziţia subiectivă ... 247
14.2.2.1. Propoziţiile subiective asertive ... 247
14.2.2.2. Propoziţiile subiective interogative totale ... 255
14.2.2.3. Propoziţiile subiective interogative parţiale ... 255
14.2.2.4. Propoziţiile subiective aparente ... 255
14.3. Grupul-nominal-complement direct ... 256
14.3.1. Complementul direct nominal ... 256
14.3.2. Propoziţia completivă directă ... 257

14.3.2.1. Propoziţiile completive directe asertive 257
14.3.2.2. Propoziţiile completive directe-interogative totale 271
14.3.2.3. Propoziţiile-completive directe-interogative parţiale 271
14.3.2.4. Propoziţii completive directe aparente 271
14.4. **Grupul prepoziţional-complement indirect** 272
14.4.1. Complementele indirecte 272
14.4.1.1. Complementul datival 272
14.4.1.2. Complementul indirect introdus cu prepoziţia DI 274
14.4.1.3. Complementul indirect introdus cu prepoziţia A 275
14.4.1.4. Complementul indirect introdus cu prepoziţia DA 276
14.4.1.5. Complementele locale obligatorii 277
14.4.1.6. Alte complemente obligatorii 277
14.4.1.7. Complementul cantitativ obligatoriu 278
14.4.2. Propoziţia completivă indirectă 279
14.4.2.1. Propoziţiile completive indirecte asertive 279
14.4.2.2. Propoziţiile completive indirecte-interogative totale 287
14.4.2.3. Propoziţiile completive indirecte interogative parţiale 288
14.4.2.4. Propoziţiile completive indirecte aparente 288
14.5. **Transformarea impersonală** 288
14.6. **Transformarea pasivă** 291
14.7. **Grupul nominal** (Structura internă) 296
14.7.1. Structura determinanţilor 297
14.7.2. Propoziţia relativă 299
14.7.2.1. Elementul de relaţie 300
14.7.2.2. Modul în propoziţiile relative 301
14.7.3. Transformarea atributivă 304
14.7.4. Transformarea de nominalizare 309
14.7.4. Modul verbelor în propoziţiile atributive 315
14.7.6. Apoziţia şi construcţiile apoziţionale 317
14.8. **Grupul adverbial** 319
14.8.1. Grupul-adverbial temporal 321
14.8.1.1. Complementul circumstanţial temporal 321
14.8.1.2. Propoziţiile circumstanţiale temporale 322
14.8.1.3. False complemente temporale 325
14.8.2. Grupul adverbial local 326
14.8.2.1. Complementul local 326
14.8.2.2. Propoziţiile locale 327
14.8.3. Grupul adverbial modal 328
14.8.3.1. Complementul circumstanţial de mod 328
14.8.3.2. Propoziţiile circumstanţiale modale 329
14.8.3.3. False complemente modale 331
14.8.4. Grupul adverbial cauzal 331
14.8.4.1. Complementul circumstanţial de cauză 331
14.8.4.2. Propoziţiile circumstanţiale de cauză 332
14.8.5. Grupul adverbial final 334
14.8.5.1. Complementul circumstanţial final 334
14.8.5.2. Propoziţiile circumstanţiale finale 334
14.8.5.3. False propoziţii finale 336
14.8.6. Grupul adverbial concesiv 336
14.8.6.1. Complementul circumstanţial concesiv 336
14.8.6.2. Propoziţiile circumstanţiale concesive 337

14.8.7. Grupul adverbial condiţional; propoziţia condiţională 339
14.8.7.1. Propoziţiile condiţionale introduse cu se 339
14.8.7.2. False condiţionale introduse cu se 341
14.8.7.3. Propoziţiile condiţionale introduse cu alte conjuncţii 341
14.8.8. Grupul adverbial cantitativ 342
14.8.8.1. Complementul de cantitate 342
14.8.8.2. Propoziţiile comparative 343
14.8.8.3. Propoziţiile consecutive 347
14.8.9. Selectarea modurilor personale în funcţie de conjuncţiile, locuţiunile şi adverbele care introduc propoziţiile circumstanţiale 348

15. **FOLOSIREA MODURILOR** 351
15.1. Folosirea indicativului 351
15.2. Folosirea condiţionalului 355
15.3. Folosirea conjunctivului 356
15.4. Folosirea infinitivului 363
15.5. Folosirea gerunziului 367
15.6. Folosirea participiului 368

16. **CONCORDANŢA TIMPURILOR** 370
16.1. Reguli de concordanţă a timpurilor atunci cînd în subordonată apare indicativul sau condiţionalul 370
16.2. Reguli de concordanţă a timpurilor atunci cînd în subordonată se impune conjunctivul 372
16.4. Schema concordanţei timpurilor 374

17. **PROCEDEE SINTACTICE DE SCOATERE IN RELIEF** 376
7.1. Detaşarea 376
17.2. Formula ESSERE... CHE 378
17.3. Formula ESSERE A + INFINITIV 381
17.4. Formula CIÒ CHE... ESSERE 381
17.5. Formula NON FARE (ALTRO) CHE+INFINITIV 381
17.6. Formula SE... ESSERE 382

ANEXE

Anexa I

18. **ELEMENTE DE FONETICA ŞI ORTOGRAFIE** 385
18.1. Sunetele limbii italiene 385
18.2. Alfabetul limbii italiene 386
18.3. Vocalele 386
18.4. Semivocale, diftongi, triftongi 390
18.5. Consoanele 392
18.6. Despărţirea în silabe 396
18.7. Accentul 396
18.8. Eliziunea 398
18.9. Apocoparea 398
18.10. Sunete de legătură 398

Anexa II

EXERCIŢII 399

BIBLIOGRAFIE GENERALA 453

CUVÎNT ÎNAINTE

Lucrarea de față se adresează tuturor acelora care, depășind stadiul de începători, doresc să-și clarifice și să-și aprofundeze cunoștințele de gramatică italiană. Fără pretenția de a fi exhaustivă, ea își propune să trateze toate problemele pe care le ridică limba italiană, din punct de vedere gramatical, în primul rînd vorbitorului român. Volumul este deci abordat într-o manieră implicit contrastivă, acordîndu-se o atenție deosebită aspectelor diferite și atrăgîndu-se atenția asupra concordanțelor dintre cele două limbi.

Expunerea are caracter descriptiv și normativ și se referă numai la fapte de limbă contemporană. În adoptarea tipului de expunere, s-a pornit de la premisa cunoașterii gramaticii limbii române și a conceptelor gramaticale în general. De aici lipsa definițiilor și accentul pus pe paradigmele și construcțiile limbii italiene. Lucrarea beneficiază din plin de rezultatele cercetărilor moderne din lingvistica generală, lingvistica italiană și română, dar, pentru ca folosirea ei să nu ridice probleme unui public mai larg, expunerea s-a făcut într-o manieră cît mai apropiată de cea tradițională.

Volumul cuprinde două părți mari. Prima parte, **Morfosintaxa.** *Categoriile lexicale,* corespunde, în linii mari, morfologiei din gramatica tradițională și tratează părțile de vorbire (categoriile lexicale): substantivul, determinanții nominali, pronumele indefinite, adjectivul, verbul, adverbul, prepoziția, conjuncția, interjecția. Pentru toate aceste părți de vorbire s-au arătat principalele trăsături semantice inerente (specifice), și în special cele cu consecințe asupra comportamentului gramatical, insistîndu-se pe unele diferențe față de limba română. Părțile de vorbire flexibile sînt tratate pe larg din punctul de vedere al paradigmelor, indicîndu-se, acolo unde este cazul, relațiile între trăsăturile semantice și tipul de flexiune. În cadrul flexiunii substantivului, adjectivului și verbului, s-a făcut distincția între alternanțele fonematice și alternanțele grafice. Prima parte a volumului, **Morfosintaxa,** se încheie cu un capitol referitor la substitute, rezultate în urma transformării de pronominalizare la diferite nivele, capitol care include pronumele personale, demonstrative, posesivele, determinanții cu funcție de substitute, pronumele mixte, substitutele adjectivale, adverbiale și propoziționale. Se indică condițiile de obținere a substitutelor și, acolo unde este cazul, flexiunea acestora.

Partea a doua a gramaticii tratează **Structura enunțului,** corespunde deci sintaxei din gramaticile tradiționale. După ce se stabilesc raporturile între propoziție și frază, insistîndu-se asupra unității de structură, se face distincția între determinanții propoziționali (care justifică tipul de propoziție) și nucleu. În cadrul structurii nucleului, expunerea s-a făcut pe „grupuri" cu funcție sintactică și a început cu studiul elementului cardinal al enunțului și anume verbul-predicat, în aspectele pertinente pentru sintaxă. În continuare au fost tratate grupurile care „gravitează" în jurul verbului-predicat și anume grupul nominal-subiect, grupul nominal-complement direct, grupul prepozițional-complement indirect, precum și transformările care afectează în același timp verbul și aceste grupuri și anume transformarea pasivă și transformarea impersonală.

Structura internă a grupului nominal a fost tratată independent de funcția sintactică a grupului, deoarece nu depinde de aceasta. În cadrul grupului nominal s-au tratat propoziția relativă, reducerea relativelor la atribute (transformarea atributivă) și transformarea de nominalizare (prin care o propoziție este redusă la un grup nominal).

În cadrul grupurilor adverbiale, s-au tratat în paralel complementele și propozițiile circumstanțiale. La toate propozițiile subordonate s-a insistat asupra modurilor folosite și a criteriilor de selectare a acestor moduri. Întrucît aceste criterii sînt în mare măsură diferite de cele din limba română, am considerat necesar să reluăm într-un capitol special folosirea modurilor, după tipurile de propoziții în care apar.

Acest capitol este urmat de cel referitor la concordanța timpurilor, capitol care a fost plasat la sfîrșit, deoarece acest sistem de reguli este independent de tipurile de propoziții subordonate (subiective, predicative, completive, relative, circumstanțiale).

În sfîrșit, ultimul capitol din partea a doua tratează procedeele sintactice de scoatere în relief, care într-o bună măsură (în ceea ce privește mai ales frecvența unor anumite formule) sînt diferite de cele ale limbii române.

În general, în studiul aspectelor sintactice ale limbii italiene s-a pornit de la structura de suprafață, care ne este „dată" în mod direct și care oglindește caracteristicile individuale ale unei limbi. S-a recurs la structuri de adîncime numai în unele cazuri, cînd acest lucru a fost necesar pentru explicarea unor structuri sintactice superficiale diferite în română și italiană.

Volumul se încheie cu două anexe. Prima tratează elemente de fonetică și ortografie și am considerat necesar să o introducem în special pentru că volumul se adresează vorbitorilor de limbă română. De asemenea, pentru că în prima parte a volumului, în partea de morfosintaxă, s-au folosit noțiuni de fonetică și ortografie pentru explicarea alternanțelor fonematice și grafice.

A doua anexă cuprinde exerciții al căror scop este aplicarea imediată a regulilor și structurilor. Exercițiile acoperă cea mai mare parte a paragrafelor din gramatică. La fiecare exercițiu s-a indicat paragraful la care se referă.

Volumul de față nu este un manual; prin urmare exercițiile nu urmăresc o anumită gradare a dificultăților. Această gradare s-a realizat totuși în mod spontan în măsura în care problemele de morfologie sînt mai simple decît cele de sintaxă

În întreaga lucrare, inclusiv în anexa de exerciții, apar două tipuri de exemple: — exemple simple și scurte, din care să rezulte cît mai evident regula sau mecanismul tratat, și care au drept scop reținerea în primul rînd a construcției și nu a lexicului; — exemple mai ample din diferiți autori sau din presă, pentru a ilustra complexitatea structurilor în care pot apărea diferite construcții. În privința acestora din urmă, s-au folosit exemple din diferite gramatici sau volume de exerciții, din presă și diferiți autori contemporani, precum și din unele lucrări teoretice care cuprind numeroase exemple sau chiar anexe cu exemple din autori (ca de pildă lucrarea care ne-a fost deosebit de utilă atît din punct de vedere teoretic cît și al bogăției de exemple, a cercetătorului Jørgen Schmitt Jensen, citată în bibliografie). Deoarece de cele mai multe ori exemplele au fost adaptate sau nu au fost preluate integral, ci numai în părțile pertinente pentru problema tratată, nu am indicat sursa lor; aceasta și pentru a facilita expunerea și implicit consultarea volumului.

Exemplele au fost traduse numai cînd ridicau probleme sau cînd traducerea era necesară în expunere.

Prin tratarea aprofundată a gramaticii italiene, lucrarea de față își propune să elimine unele „prejudecăți" potrivit cărora limba italiană este ușoară deoarece este asemănătoare cu limba română și deci poate fi tratată ca un subiect minor, și pe de altă parte să elimine simplificările din diverse manuale care aduc prejudicii cunoașterii corecte a unei limbi de înaltă cultură.

Sperăm că în această formă, gramatica pe care o prezentăm va deveni un instrument util de lucru pentru toți cei care cunosc sau doresc să cunoască mai bine limba italiană, pentru toți iubitorii limbii italiene.

AUTOAREA

Partea I

MORFOSINTAXA

Categoriile lexicale (Părţile de vorbire)

1. SUBSTANTIVUL

(Il nome)

1.0. Substantivul este una dintre categoriile lexicale de bază. Însoţit de un determinant, substantivul poate reprezenta subiectul unei propoziţii minimale; însoţit sau nu de o prepoziţie, grupul format dintr-un substantiv şi unul sau mai mulţi determinanţi poate îndeplini orice funcţie sintactică, în afara aceleia de predicat verbal.

Contextul caracteristic al substantivului este deci categoria determinanţilor. Numai în anumite situaţii sintactice şi în anumite expresii idiomatice, determinaţii sînt omişi. Prin introducerea în acest context caracteristic, orice altă categorie lexicală (parte de vorbire) poate fi substantivată: verbe (**Il camminare** *a piedi giova alla salute* — Mersul pe jos prieşte sănătăţii); adjective *(Tutti amano* **il bello** — Toţi iubesc frumosul); adverbe (**Il troppo** *stroppia* — Cei prea mult strică); prepoziţii (*L'uso di* **questo per** *non è corretto* — Folosirea acestui „per" nu este corectă); conjuncţii *(Con tanti* **se** *e* **ma** *non concluderemo niente* — Cu atîţia „dacă" şi „dar" nu vom ajunge la nici un rezultat); interjecţii *(Sono stufo* **dei suoi ohimè** — Sînt sătul de vaetele lui).

În afară de o substantivare mai mult sau mai puţin ocazională, foarte multe participii verbale s-au substantivat şi sînt folosite cu un anumit sens numai ca substantive: *comandante, brillante, corrente, presidente, cantante, agente, tenente, tessuto, scelta, ferito, fidanzato, -a, scoperta, promessa, offerta, spesa* etc.

1.1. *Trăsăturile semantice inerente ale substantivelor*

Pe baza trăsăturilor semantice caracteristice, se pot face diferite clasificări ale substantivelor. Vom indica numai acele trăsături care determină un comportament gramatical specific.

1.1.1. Trăsătura [±Propriu] constituie criteriul împărţirii substantivelor în *comune* (avînd trăsătura [— Propriu]), cum sînt *ragazzo, cane, pesco, tavolo, gioia,* şi *proprii* (avînd trăsătura [+ Propriu]), cum sînt *Giovanni, Napoli*. Deosebirea logică constă în faptul că substantivele comune denumesc „clase" de obiecte, în timp ce substantivele proprii reprezintă denumiri „individuale". Din punct de vedere gramatical, deosebirea constă în faptul că substantivele proprii nu acceptă determinanţi indefiniţi, ci numai definiţi, dat fiind caracterul lor de denumiri unice, în timp ce substantivele comune acceptă orice fel de determinanţi.

1.1.2. În funcţie de trăsătura [± Abstract] se pot distinge substantivele *concrete* (avînd trăsătura [— Abstract]) cum sînt *cane, pesco, Giovanni, tavolo, Napoli,* şi substantivele *abstracte* (avînd trăsătura [+ Abstract], cum sînt de exemplu *idea, gioia, virtù.*

1.1.3. Trăsătura [± Animat] distinge substantivele care denumesc oameni, animale şi plante (de exemplu *ragazzo, cane, pesco, Giovanni)* de substantivele care denumesc obiecte și fenomene (de exemplu *tavolo, gioia, pioggia*). Toate substantivele abstracte sînt inanimate.

1.1.4. În cadrul substantivelor animate, trăsătura [± Animal] deosebește substantivele care indică plante de cele care indică oameni și animale.

1.1.5. Trăsătura [± Uman] este relevantă numai în cadrul substantivelor care denumesc ființe (oameni și animale). Această trăsătură este foarte importantă prin consecințele ei gramaticale. Există în categoria pronumelor personale, la anumite cazuri, forme care înlocuiesc numai substantive cu trăsătura [+ Uman], și forme care se folosesc pentru substantive care prezintă trăsătura [— Uman] (a se vedea, de exemplu, opoziția între formele *egli / esso*). Pronominalizarea complementului indirect introdus cu prepoziția *a* se aplică în mod diferit: dacă substantivul cu rol de complement are trăsătura [+ Uman] este preferabilă pronominalizarea prin formă tonică; dacă în schimb substantivul are trăsătura [— Uman] este posibilă numai pronominalizarea prin formă atonă *ci* (de exemplu: *Penso a Luigi — Penso a lui*; *Penso all'esame — Ci penso*). Transformarea impersonală, care constă în înlocuirea subiectului nedefinit al unei propoziții prin forma *si*, este posibilă numai dacă subiectul respectiv are trăsătura [+ Uman] (v. 10.1.15)

1.1.6. Trăsătura [± Pluralitate] realizează distincția tradițională între substantivele *colective* și substantivele *non-colective*. Substantivele colective sînt de tipul *esercito, squadra, gente, gregge, stuolo, bosco, serie, categoria, soldi, dintorni*. Anumite verbe ca de exemplu: *riunirsi, radunarsi* acceptă drept subiect numai substantive colective *(La squadra si riunisce)*; forma tranzitivă a acelorași verbe acceptă numai complemente directe colective: *L'allenatore riunisce la squadra.*

1.1.7. Trăsătura [± Numerabilitate][1] constituie criteriul împărțirii substantivelor în *numerabile* (care se pot număra) ca de exemple: *squadra, gregge, categoria, casa, uomo* și *non-numerabile* (care nu se pot număra fără schimbare de sens) ca de exemplu: *gente, latte, burro, argento, soldi* etc. Substantivele non-numerabile acceptă la singular articolul partitiv *(In piazza c'era* **della gente**; *Bevo* **del latte**) și cantitative de tipul *poco, molto (In piazza c'era* **molta gente**; *Bevo* **molto latte**) Substantivele numerabile nu acceptă aceste contexte.

1.1.8. În cadrul substantivelor care denumesc ființe (oameni și animale) operează distincția [± Sex]. Trăsătura [— Sex] caracterizează substantivele care nu indică sexul (sau genul natural). Aceste substantive sînt puțin numeroase în sfera umanului: *persona, conoscenza* (în sensul de „persoană cunoscută"), *spia, guida, staffetta, canaglia, maschera* („persoană mascată"). Faptul că aceste substantive sînt din punct de vedere gramatical feminine este absolut arbitrar. Există și o altă categorie de substantive din sfera umanului, care numai în anumite contexte nu dau indicații asupra genului real (sexului):

Il coniuge *a favore del quale si pronuncia il divorzio...*
L'autore *si impegna a consegnare il manoscritto entro...*
*Si andava a passo d'***uomo.**
Non è stato ancora eletto **il presidente** *della commissione.*

Substantivele *coniuge, autore, uomo, presidente* etc., folosite în limbajul regulamentelor, normelor sau în expresii, cu sensul de „reprezentant al unei categorii sociale, profesionale etc." nu dau indicații referitoare la genul natural. În alte contexte toate aceste substantive indică genul real masculin și au corespondente feminine: *il coniuge* / *la coniuge, l'autore* / *l'autrice, uomo* / *donna, presidente* / *presidentessa*.

---

[1] În unele lucrări de lingvistică această distincție apare sub numele [± Continuu]. Trăsătura [+ Continuu] este caracteristică substantivelor care denumesc obiecte din realitate, divizibile în părți care păstrează natura inițială a obiectului.

În sfîrşit, în categoria numelor de persoane indiferente faţă de genul real se pot introduce unele substantive folosite metaforic sau metonimic: **Amore** *mio!* **Gioia** *mia!* **Tesoro**! *Le* **camicie** *nere*.

În sfera animalelor, trăsătura [— Sex] se realizează foarte frecvent.

O categorie foarte numeroasă de substantive au o singură formă (genul gramatical este absolut arbitrar) care denumeşte specia: *animale, uccello, insetto, bestia, zanzara, iena, topo, tartaruga, usignolo, lumaca, farfalla, pollo* etc. Aceste substantive pot indica genul real numai cu ajutorul specificaţiei *maschio* sau *femmina*: *il topo maschio* sau *il maschio del topo, il topo femmina* sau *la femmina del topo*.

Cîteva substantive au o singură formă, care se poate acorda atît cu masculinul cît şi cu femininul. Genul gramatical este în ambele situaţii arbitrar pentru că nu oferă nici o indicaţie referitoare la genul real: *il tigre* / *la tigre, il lepre* / *la lepre, il serpe* / *la serpe*. În general, una dintre cele două forme este mai folosită; în consecinţă cealaltă devine mai expresivă.

În sfîrşit, o categorie este reprezentată de substantive ca *gatto* / *gatta, lupo* / *lupa, cane* / *cagna, cavallo* / *cavalla, montone* / *pecora* etc. Sînt perechi de substantive care se opun atît prin genul gramatical cît şi prin genul real. Pentru fiecare dintre aceste cazuri, unul dintre substantive (cel masculin ori cel feminin) indică specia şi nu sexul; genul gramatical este pur arbitrar şi nu dă indicaţii asupra genului real. Din această cauză genul substantivului care denumeşte specia nu corespunde în diverse limbi: *gatto* (rom. pisică), *lupo* (rom. lup), *cane* (rom. cîine), *cavallo* (rom. cal), *pecora* (rom. oaie). Atunci cînd denumesc specia, aceste substantive au trăsătura [— Sex]. Există deci pentru fiecare caz trei substantive: numele speciei, al cărei gen gramatical este arbitrar, şi cele două substantive, masculin şi feminin, corespunzătoare genului real. Ex. *gatto*^{1} (numele speciei, genul gramatical — masculin nu dă indicaţii asupra genului real), *gatto*^{2} (gen real şi gramatical masculin), *gatta* (gen real şi gramatical feminin).

1.1.9. În sfera substantivelor care indică sexul se realizează opoziţia (semantică) [± Masculin]:

a. opoziţia se realizează între substantive diferite: *padre* / *madre, fratello* / *sorella, bue* / *vacca, celibe* / *nubile* etc.

b. opoziţia se realizează între substantive cu aceeaşi bază dar cu desinenţe diferite: *ragazzo* / *ragazza, orso* / *orsa, gatto* / *gatta, zio* / *zia, signore* / *signora* etc.

c. opoziţia se realizează între substantive care au aceeaşi rădăcină; una dintre forme, de obicei cea pentru feminin, prezintă un sufix adăugat la rădăcină, în aşa fel încît baza substantivului feminin este diferită de cea a substantivului masculin: *studente* / *studentessa, leone* / *leonessa, imperatore* / *imperatrice, eroe* / *eroina, gallo* / *gallina*.

d. opoziţia semantică se realizează între substantive identice, dar avînd gen gramatical diferit; genul gramatical reflectă genul real: *(il) nipote* / *(la) nipote, (un) artista* / *(un') artista, (un) affittacamere* / *(un') affittacamere*.

1.2. *Flexiunea substantivelor*

1.2.0. Substantivele sînt caracterizate de flexiune proprie [1]. Morfemele specifice substantivelor sînt cele de gen şi de număr. Genul gramatical este propriu tuturor substantivelor şi se manifestă în acord; genul gramatical coincide în general cu genul real în cazul substantivelor care denumesc oameni și animale, dar este arbitrar în cazul altor substantive (v. 1.1.8). Numărul substantivelor corespunde de cele mai multe ori realității extralingvistice. În cazul substantivelor defective, numărul este arbitrar.

---

[1] Spre deosebire de determinanţi, adjective calificative, adjective posesive care prezintă flexiune prin acord („copiază" genul şi numărul substantivelor) şi de verbe care „copiază" numărul, persoana şi uneori genul subiectului.

Există două genuri gramaticale: masculin și feminin[1]. Există două numere: singular și plural. În limba italiană există următoarele categorii de substantive, în funcție de morfemele de gen și număr cu care se combină:

a. substantive masculine care au ambele numere: *ragazzo, libro, caffè, brindisi, caucciù, cinema, camion;*

b. substantive feminine care pot apărea la ambele numere: *ragazza, casa, analisi, virtù;*

c. substantive masculine la singular și feminine la plural[2]: *uovo/uova, paio/paia, braccio/braccia, centinaio/centinaia;*

d. substantive feminine la singular și masculine la plural: *eco/echi;*

e. substantive masculine care apar numai la singular (defective de plural): *latte, fiele, pepe, alluminio, Natale;*

f. substantive feminine care apar numai la singular (defective de plural): *fame, sete, giustizia, superbia, bontà;*

g. substantive masculine care apar numai la plural (defective de singular): *occhiali, dintorni, spiccioli;*

h. substantive feminine care apar numai la plural (defective de singular): *nozze, idi, esequie, tenaglie.*

După cum s-a arătat mai sus, genul gramatical este inerent tuturor substantivelor. Formarea femininului unor substantive masculine nu este o problemă de flexiune ci de lexic (formarea cuvintelor). Din punctul de vedere al flexiunii, *ragazzo* se comportă ca *libro* iar *ragazza* se comportă ca *tavola*. Studierea separată a flexiunii substantivelor masculine și feminine este necesară deoarece:

— opoziția de gen gramatical între două substantive nu corespunde întotdeauna unei opoziții de gen natural: *foglio* (foaie) / *foglia* (frunză), *manico* (mîner) / *manica* (mînecă), *pianto* (plîns) / *pianta* (plantă);

— opoziția de gen natural se exprimă uneori nu (sau nu numai) prin desinențe ci și cu ajutorul sufixelor lexicale: *imperatore / imperatrice, leone / leonessa, studente / studentessa, eroe / eroina, gallo / gallina;*

— opoziția de gen natural se realizează uneori prin substantive diferite: *padre / madre, fratello / sorella, bue / vacca;*

— uneori unui substantiv masculin îi corespund mai multe substantive feminine; genul gramatical corespunde întotdeauna genului natural, dar există și alte diferențe semantice: *fattore* (fermier) / *fattoressa* (soția fermierului sau slujitoare la o fermă), *fattora* (soția fermierului), *fattrice* (iapă de reproducție); alteori, unui substantiv feminin îi corespund două substantive masculine: *pecora / montone, pecoro; capra / becco, capro.*

Pentru forma de feminin a unor substantive masculine care denumesc persoane sau animale va trebui întotdeauna să se consulte dicționarele.

Prezintă flexiune numai substantivele din categoriile **a** — **d**, care pot avea deci ambele numere.

---

[1] Ca de altfel și în limba română. Substantivele neutre din română cer la singular acord la masculin și la plural acord la feminin. Asemenea substantive neutre sînt și în italiană (v.1.2.3.)

[2] Aceste substantive sînt neutre de același tip ca neutrele din română; în română nu există însă nici un substantiv de tipul *eco*,

1.2.1. *Substantivele masculine*

Substantivele masculine prezintă la singular desinența *-o*, *-a*, *-e* sau Ø iar la plural desinența *-i* sau Ø. Desinența Ø este caracteristică substantivelor invariabile, care au aceeași formă pentru ambele numere:

Clasa		Singular	Plural	Exemple
I Masculin	1	-o	-i	*ragazzo, libro, amico, figlio, viaggio, zio, fuoco, austriaco, ubriaco, sindaco*
	2	-a	-i	*poeta, problema, autista, monarca, stratega, belga*
	3	-e	-i	*padre, signore, fiume, colore, valore, pittore, pugnale*
	4	Ø	Ø	*caffè, re, brindisi, boia, boa, film, camion, cinema, lustrascarpe, stuzzicadenti, posapiano*

1.2.2. *Substantivele feminine*

Substantivele feminine au la singular desinența *-a*, *-e*, *-o* sau Ø, iar la plural *-e*, *-i* sau Ø.

Clasa		Singular	Plural	Exemple
II Feminin	1	-a	-e	*casa, ragazza, oca, figlia, bugia, farmacia, faccia*
	2	-e	-i	*madre, luce, automobile*
	3	-a	-i	*arma, ala*
	4	-o	-i	*mano*
	5	Ø	Ø	*città, tesi, serie, foto, auto, dinamo, cacciavite, capoclasse*

Substantivele *arma* și *ala* au avut la origine două forme de singular cărora le corespundeau două forme de plural: *arma / arme* și *arme / armi*; *ala / ale* și *ale / ali*. Întrucît formele *arme* și *ale* erau ambigue, putînd fi interpretate atît ca forme de singular cît și de plural, în limba actuală se folosește pentru singular numai forma cu desinența *-a* iar pentru plural numai forma cu desinența *-i*.

1.2.3. *Substantivele masculine la singular și feminine la plural*

Aceste substantive au la singular desinența *-o*, iar la plural desinența *-a*. Desinența de singular este caracteristică masculinelor; în schimb desinența de plural este specifică acestei categorii.

Clasa	Singular	Plural	Exemple
III Masculin	-o	—	*uovo, paio, miglio, centinaio, migliaio, cogno, braccio, ciglio, labbro*
Feminin	—	-a	

În această clasă, în afara substantivelor *uovo, paio, miglio, riso, centinaio, migliaio, cogno,* care au o singură formă de plural, terminată în *-a* și care cere acord la feminin, se includ și substantive de tipul *braccio*, în sensul în care au pluralul feminin în *-a*. Există și un alt substantiv *braccio*, cu pluralul *bracci*, dar cu sens diferit:

braccio, bracci „braț" (al unui rîu, al unei macarale)
braccio, braccia „braț" (al omului)

Din punct de vedere flexionar, *braccio, bracci* face parte din clasa I, 1, iar *braccio, braccia* din clasa III. Există mai multe perechi de substantive de tipul *braccio* (indicăm numai traducerea formelor de plural):

anello, anelli „inele"
anello, anella „inele" (de păr, bucle)

carro, carri „care" (vehiculul)
carro, carra „care" (conținutul)

cervello, cervelli „opinii", „oameni de știință"
(~ *-i elettronici* „mașini electronice")
cervello, cervella „creier" (sens propriu)

ciglio, cigli „margini" (ale drumului, ale șanțului)
ciglio, ciglia „gene" (ale ochiului)

corno, corni „corni" (instrumente muzicale de suflat)
corno, corna „coarne" (ale animalelor)

dito, diti „degete" (considerate separat)
dito, dita „degete" (în totalitate sau ca unitate de măsură)

filo, fili „fire" (sens concret)
filo, fila „fire" (ale unei conjurații)

frutto, frutti „fructe, roade"
frutto, frutta „fructe" (la masă, de consum)

fondamento, fondamenti „baze" (ale unei științe, ale unui stat)
fondamento, fondamenta „temelii" (ale unei clădiri)

grido, gridi „strigăte" (ale animalelor)
grido, grida „strigăte" (ale oamenilor)

labbro, labbri „margini" (ale unei răni, ale unei gropi)
labbro, labbra „buze"

lenzuolo, lenzuoli „cearceafuri" (luate separat)
lenzuolo, lenzuola „cerceafuri" (garnitură de pat)

membro, membri „membri" (persoane)
membro, membra „membre" (mîini și picioare)

muro, muri „ziduri" (considerate separat)
muro, mura „ziduri" (ale unei cetăți)

osso, ossi „oase" (considerate separat)
osso, ossa „oase" (în totalitate, schelet)

urlo, urli „urlete" (ale animalelor)
urlo, urla „urlete" (ale oamenilor)

După cum rezultă din aceste exemple, diferența de semnificație nu este prea mare. În multe cazuri, substantivele neutre indică apartenența la sfera animatului *(anella, braccia, cervella, labbra, ciglia, corna, membra)*; în alte cazuri substantivele neutre implică trăsătura de pluralitate (au sens colectiv) *(frutta, fondamenta, lenzuola, mura, legna, ossa)*; conținutul *(carra)*. Cîteva substantive masculine se opun celor neutre perechi prin trăsătura [± Figurat] *(fili / fila, cervelli / cervella, fondamenti / fondamenta)*. Cîteva substantive, ca *gomito* (cot), *ginocchio* (genunchi), *calcagno* (călcîi), *cuoio* (piele), care sînt de obicei masculine la ambele numere, sînt feminine la plural numai în anumite expresii: *tirare le cuoia* (a muri), *ragionare con le gomita* (a gîndi cu picioarele), *gettarsi alle ginocchia di qualcuno* (a se arunca la picioarele cuiva), *avere uno alle calcagna* (a avea pe cineva pe urme).

Pluralele *castella, filamenta, vestigia, vestimenta* de la *castello, filamento, vestigio, vestimento* sînt literare și puțin folosite.

Numărul substantivelor neutre (masculine la singular și feminine la plural) nu este foarte mare. Unele sînt însă folosite foarte frecvent. În consecință pluralul în *-a* a fost interpretat drept o formă de feminin singular: *le frutta — la frutta, le legna — la legna.* Aceste forme feminine păstrează sensul colectiv dar nu mai au plural (devin defective de plural).

1.2.4. *Substantivele feminine la singular și masculine la plural*

În această categorie se încadrează un singur substantiv, *eco, echi:*

Clasa	Singular	Plural	Exemple
IV			*eco*
Masculin	—	- i	
Feminin	- o	—	

1.2.5. *Substantivele invariabile*

Substantivele invariabile (incluse în clasele I, 4 și II, 5) au aceeași formă pentru ambele numere; ca atare ele sînt formate numai din bază și nu au desinențe (desinența zero (Ø)).

Sînt invariabile substantivele a căror bază:

a. se termină în vocală accentuată *(parole tronche)*: *città, novità, caffè, caucciú, tribú, giovedí, falò;*

b. se termină în *-i*: *brindisi, tesi, crisi, analisi;*

c. se termină în *-ie*: *serie, specie, carie:* substantivul *superficie* prezintă două variante de plural: invariabil sau variabil (sg. *superficie*, pl. *superfici*, deci clasa II, 2); *moglie* se încadrează însă numai în clasa II, 2 (pl. *mogli*); de altfel, în transcriere fonetică, acest substantiv se termină în *-e* și nu în *-ie*: / moλe / - / moλi /.

d. se termină în consoană: *tram, film, lapis, camion, sport, bus;*
e. se termină în *-a: boia, boa, vaglia, paria, nonnulla;*
f. este reprezentată de o silabă unică: *re, tè, gru;*
g. se termină în *-o: dinamo, radio;*
h. se termină în *-o* sau *-a*, dar reprezintă prescurtări ale altor substantive: *auto, foto, moto, cinema* (de la *automobile, fotografia, motocicletta, cinematografo);*
i. este compusă dintr-un verb şi un substantiv la plural: *lustrascarpe, lavapiatti, giradischi, mangiadischi, lavastoviglie;*

— dintr-un verb şi un substantiv la singular (cu unele excepţii): *bucaneve, cacciavite, portafoglio;*

— dintr-o prepoziţie şi un substantiv (cu unele excepţii): *senzatetto, senzapatria;*

— din două verbe: *saliscendi, dormiveglia;*

— dintr-un verb şi un adverb: *posapiano;*

j. reprezintă un nume de familie: *(i) Malavoglia, (gli) Sforza.*

1.2.6. *Substantivele compuse*

Din punctul de vedere al flexiunii, substantivele compuse se împart în patru categorii:

a. substantive invariabile, ca *lustrascarpe, bucaneve, senzatetto, saliscendi, posapiano* (v. mai sus, pct. i). Aceste substantive fac parte din clasa I, 4, dacă sînt masculine, sau II, 5, dacă sînt feminine *(il bucaneve, i bucaneve; la posapiano, le posapiano, il posapiano, i posapiano* etc.)

b. substantive compuse variabile, în contextul cărora desinenţa de număr se adaugă la ultimul element. Aceste substantive se comportă ca substantivele simple, şi în funcţie de desinenţele de număr se încadrează în clasele I, 1 sau I, 3:

I,1
manoscritto — manoscritti
arcobaleno — arcobaleni
bassorilievo — bassorilievi
francobollo — francobolli
mezzogiorno — mezzogiorni
capogiro — capogiri
capoverso — capoversi
palcoscenico — palcoscenici
etc.

I,3
cavolfiore — cavolfiori
parafulmine — parafulmini
copostipite — copostipiti
etc.

c. substantive compuse variabile în contextul cărora desinenţa de număr se adaugă la primul element, în timp ce al doilea rămîne invariabil. Primul element care se modifică este substantivul determinat, în timp ce al doilea este tot un substantiv, care îl determină pe primul, relaţia fiind de tip atributiv:

I,3 pescespada — pescispada
I,1 capobanda capibanda
capoclasse — capiclasse
capostazione — capistazione
caposquadra capisquadra
etc.

Cele mai multe dintre substantivele compuse cu *capo* (în sensul de „şef" „conducător") prezintă acest tip de flexiune dacă desemnează o persoană de sex masculin; dacă însă desemnează persoane de sex feminin, substantivele respective sînt feminine şi invariabile: *la caposquadra — le caposquadra.*

d. substantive compuse care la plural schimbă desinența ambelor elemente. Dacă substantivul respectiv este compus din două substantive, atunci între ele există un raport de tip subiect — nume predicativ nominal: *pescecane (pesce che è / come / un cane)* — pl. *pescicani.* Dacă substantivul este compus dintr-un substantiv și un adjectiv, atunci substantivul primește desinența de plural iar adjectivul se acordă, modificînd la rîndul său desinența; cele două desinențe pot fi diferite, după clasa căreia îi aparține fiecare element de compunere:

cassaforte — *casseforti*
cartastraccia — *cartestracce*
mezzaluna — *mezzelune*
mezzatinta — *mezzetinte*

Substantivele compuse cu *capo* care intră în această categorie sînt puțin numeroase și reprezintă numai una din posibilitățile de flexiune:

capocomico — *capocomici,* sau *capicomici*
capomastro — *capomastri,* sau *capimastri*
capolavoro — *capolavori* rar *capilavori*
capoluogo — *capoluoghi,* rar *capiluoghi*
caposaldo — *capisaldi,* rar *caposaldi*

Substantivele masculine compuse cu *capo* nu sînt deci niciodată invariabile. Întrucît nu există o regulă generală de formare a pluralului, dăm mai jos lista principalelor substantive în componența cărora intră *capo,* cu pluralul respectiv:

capobanda (șef de orchestră)— *capibanda*
capocaccia (maestru de vînătoare) — *capicaccia*
capoclasse (șef de clasă, premiant) — *capiclasse*
capocomico (director de trupă) — *capocomici* sau *capicomici*
capocuoco (șef bucătar) — *capocuochi* sau *capicuochi*
capodivisione (șef de serviciu) — *capidivisione*
capodopera (capodoperă) — *capidopera*
capofabbrica (șef de producție) — *capifabbrica*
capofamiglia (cap de familie) — *capifamiglia*
capofila (cap de rînd) — *capifila*
capogiro (amețeală) — *capogiri*
capoguardia (șef de gardieni) — *capiguardia*
capolavoro (capodoperă) — *capolovori,* rar *capilavori*
capoletto (sul de pînză la căpătîiul patului) — *capoletti* sau *capiletto*
capolinea (cap de linie, capăt de linie) — *capilinea*
capolista (cap de listă) — *capilista*
capoluogo (capitală de provincie, regiune, district) — *capoluoghi,* rar *capiluoghi*
capomastro (maistru șef) — *capomastri* sau *capimastri*
capomusica (capelmaistru) — *capimusica*
capoparte (șef de partid) — *capiparte*
capopopolo (conducător de popor, de răscoală) — *capipopolo*
capoposto (șef de post, vameș) — *capiposto*
caposaldo (punct fix, premisă) — *capisaldi,* rar *caposaldi*
caposcala (palier) — *capiscala*
caposcuola (șef de școală, de curent) — *capiscuola*
caposezione (șef de secție) — *capisezione*
caposquadra (șef de echipă) — *capisquadra*
capostanza (șef de birou) — *capistanza*

capostazione (şef de gară) — *capistazione*
capostipite (strămoş) — *capostipiti*
capotavola (cel ce stă în capul mesei) — *capitavola*
capotecnico (şef de serviciu tehnic) — *capitecnici*
capotreno (şef de tren) — *capitreno*
capoverso (cap de vers, de rînd, alineat) — *capoversi*

Substantivele de tipul *capoclasse, capofila, capolista, caposquadra, capostanza, capotavola,* cînd se referă la persoane de sex feminin sînt feminine şi invariabile (v. mai sus).

1.2.7. *Tipurile de substantive în funcţie de opoziţiile realizate*

Substantivele avînd trăsătura [+ Animal] şi care realizează opoziţia de gen natural prin forme cu genuri gramaticale diferite (dar aceeaşi rădăcină) prezintă forme pentru patru combinaţii de valori: masculin singular, masculin plural, feminin singular şi feminin plural. Întrucît multe desinenţe sînt caracteristice ambelor genuri, iar baza poate fi uneori identică, unele forme sînt ambigue. Astfel *signore* poate fi forma de masculin singular *(il signore)* sau de feminin plural *(le signore)*. În funcţie de numărul de forme diferite pentru cele patru combinaţii de valori, substantivele se pot clasifica astfel:

I. Primul tip este reprezentat de substantive cu patru forme diferite pentru cele patru combinaţii de valori:

bambino, bambini, bambina, bambine
imperatore, imperatori, imperatrice, imperatrici
poeta, poeti, poetessa, poetesse

II. Al doilea tip este reprezentat de substantive ca *socialista, socialisti, socialista, socialiste,* deci cu trei forme diferite pentru cele patru combinaţii de valori. Forma *socialista* poate reprezenta atît masculinul singular cît şi femininul singular.

III. Al treilea tip include substantive cu trei forme diferite; forma de masculin singular este identică cu cea de feminin plural:

signore, signori, signora, signore
padrone, padroni, padrona, padrone

IV. Al patrulea tip cuprinde substantive cu trei forme; forma de masculin singular este identică cu cea de masculin plural:

re, re, regina, regine
podestà, podestà, podestaressa, podestaresse

V. Al cincilea tip include substantive cu două forme: o formă pentru singular, masculin şi feminin, şi o formă pentru plural, masculin şi feminin:

nipote, nipoti, nipote, nipoti
cantante, cantanti, cantante, cantanti

VI. Acest ultim tip este reprezentat de substantive cu o singură formă pentru toate cele patru combinaţii de valori: *affittacamere.*

Genul şi numărul substantivelor care reprezintă două sau mai multe combinaţii de valori rezultă întotdeauna din acordul pe care îl impun determinanţilor.

Tipul	Nr. de forme	Exemple			
		Masculin singular	Masculin plural	Feminin singular	Feminin plural
I	4	bambino poeta studente imperatore	bambini poeti studenti imperatori	bambina poetessa studentessa imperatrice	bambine poetesse studentesse imperatrici
II	3	socialista matricida	socialisti matricidi	socialista matricida	socialiste matricide
III	3	signore	signori	signora	signore
IV	3	re podestà	re podestà	regina podestaressa	regine podestaresse
V	2	nipote	nipoti	nipote	nipoti
VI	1	affittacamere	affittacamere	affittacamere	affittacamere

1.2.8. *Alternanţe în bazele nominale*

Numeroase substantive prezintă modificări ale bazei în funcţie de desinenţă. Este vorba deci de variante poziţionale. Întrucît din grafia limbii italiene nu rezultă întotdeauna clar alternanţele, se va folosi pentru redarea acestora transcrierea fonetică. Cele mai multe alternanţe apar la substantivele masculine.

— Substantivele masculine a căror bază se termină în [-ik] sau [-íak] în contextul desinenţei *-o* a singularului, prezintă la plural baza terminată în [-ič] sau [-iač]: *amico-amici, medico-medici, austriaco-austriaci (ubriaco* are baza la singular terminată în [-iàk] şi nu în [-íak] şi deci prezintă o singură bază; pl. *ubriachi).* Aceeaşi alternanţă (k/č) apare la substantivele *greco, equivoco, monaco, porco, sindaco,* al căror plural este *greci, equivoci, monaci, porci, sindaci.*

Cîteva substantive a căror bază se termină la singular în [-ik] nu prezintă totuşi această alternanţă la plural: *beccafico, bilico, caprifico, carico, farnetico, fico, incarico, intrico, lambrico, panico, pappafico, pizzico, plico, rammarico, scarico, solletico, strascico, umbilico, vallico.* În sfîrşit, cîteva substantive prezintă în contextul desinenţei *-i* a pluralului două baze posibile: una identică cu baza singularului, cealaltă cu alternanţa k/č; frecvenţa este diferită:

farmaco — farmachi, rar *farmaci*
fondaco — fondachi, rar *fondaci*
intonaco — intonachi, rar *intonaci*
manico — manichi, rar *manici*
parroco — parroci, rar *parochi*
stomaco — stomachi, rar *stomaci*
traffico — traffici, rar *traffichi*

— Substantivele masculine a căror bază se termină la singular în [-g] nu prezintă alternanţe la plural. Totuşi, substantivele a căror bază se termină la singular în [-òlog] şi au trăsătura semantică [+ Profesiune], la plural prezintă baza terminată în [-òloğ]: *geologo — geologi, psicologo — psicologi, filologo — filologi*; în schimb *monologo — monologhi, prologo — prologhi*, ca și *dialogo — dialoghi, epilogo — epiloghi*. Aceeași alternanță apare la substantivul *asparago — asparagi*. Cîteva substantive pot avea la plural fie o bază identică cu a singularului, fie una diferită, prezentînd alternanța g/ğ:

chirurgo — chirurgi sau *chirurghi*
antropofago — antropofagi sau *antropofaghi*
sarcofago — sarcofagi sau *sarcofaghi*

— Cîteva substantive prezintă baze diferite la singular și la plural, dar alternanța are caracter individual: **uomo — uomin*i*, dio — de*i*, tempio — templ*i***.

Toate celelalte observații referitoare la formarea pluralului substantivelor terminate în ˋ*cio*, ˋ*gio*, ˋ*chio*, ˋ*ghio*, ˋ*scio*, ˋ*glio*, ˋ*io* privesc numai grafia. În transcriere fonetică, cele două baze sînt identice:

sorcio — sorci [sorč] + $\begin{cases}[o] & (sg)\\ [i] & (pl)\end{cases}$

viaggio — viaggi [viağğ] + $\begin{cases}[o] & (sg)\\ [i] & (pl)\end{cases}$

specchio — specchi [spek'k'] + $\begin{cases}[o] & (sg)\\ [i] & (pl)\end{cases}$

ringhio — ringhi [ring'] + $\begin{cases}[o] & (sg)\\ [i] & (pl)\end{cases}$

fascio — fasci [faʃ] + $\begin{cases}[o] & (sg)\\ [i] & (pl)\end{cases}$

figlio — figli [fiλ] + $\begin{cases}[o] & (sg)\\ [i] & (pl)\end{cases}$

studio — studi [studj] + $\begin{cases}[o] & (sg)\\ [i] & (pl)\end{cases}$

Regula generală de grafie este deci următoarea: dacă substantivele se termină la singular în ˋ*io*, așadar includ un *i* neaccentuat, la plural apare un singur *i*.

Substantivele masculine care se termină la singular în *-ío*, deci a căror bază se termină în *i* accentuat (*-í*), au aceeași bază la plural; așadar la plural apar doi *i*, primul reprezintă terminația bazei, al doilea desinența de plural: *zio—zii, mormorio—mormorii*.

— Substantivele masculine din clasa I, 2 (care au desinența *-a* la singular și *-i* la plural) prezintă un singur caz de alternanță: g / ğ (*belga—belgi*). Toate celelalte substantive a căror bază se termină la singular în [-k] sau [-g] mențin aceeași bază la plural: *monarca—monarchi, collega—colleghi*.

— Substantivele masculine din clasa I, 3 (care au desinența *-e* la singular și *-i* la plural) prezintă un singur caz de alternanță cu caracter excepțional (u / uo): **bu*e*—buo*i***.

— Substantivele feminine care constituie clasa II, 1, 2, 3, 4 nu prezintă alternanțe ale bazelor. Toate observațiile privesc numai probleme de grafie:

[formik] + $\begin{cases}[a]\\ [e]\end{cases}$ *formica — formiche*

[colleg] + $\begin{cases}[a]\\ [e]\end{cases}$ *collega — colleghe*

$[\text{fačč}] + \left\{\begin{matrix}[\text{a}] \\ {[\text{e}]}\end{matrix}\right.$ *faccia — facce*

$[\text{fa}\int] + \left\{\begin{matrix}[\text{a}] \\ {[\text{e}]}\end{matrix}\right.$ *fascia — fasce*

La pluralul substantivelor *audacia, efficacia, ferocia* și *camicia* se păstrează *-i-* *(audacie, efficacie, ferocie, camicie)* nu din motive fonetice ci pentru a se evita confuzia cu adjectivele *audace, efficace, feroce* și cu substantivul *càmice* (pl. *càmici)*. Pentru multe alte cazuri grafia pluralului oscilează și trebuie consultate dicționarele care indică forma mai frecventă: *valige* sau *valigie, province* sau *provincie*.

Substantivele care se termină la singular în *-ia*, deci a căror bază se termină în *-i*, au aceeași bază la plural: *zia—zie, farmacia—farmacie, bugia—bugie*.

1.2.9. *Genul gramatical al substantivelor după desinență*

Desinența nu este întotdeauna un criteriu pentru deducerea genului gramatical al substantivelor, dacă se face abstracție de trăsăturile semantice. La singular, desinențele *-o, -a, -e* și Ø pot apărea atît la substantive masculine, cît și la substantive feminine; la plural, desinența *-i* are de asemenea caracter general; numai *-e* caracterizează la plural doar substantivele feminine. Repartizarea desinențelor între cele două genuri este în primul rînd o problemă de frecvență. În unele cazuri, terminația bazei împreună cu desinența poate indica genul gramatical, făcînd abstracție de trăsăturile semantice.

1. Substantivele care la singular au desinența *-o* sînt în marea majoritate a cazurilor masculine: *ragazzo, muro, fuoco, quaderno, soprano* etc. Sînt totuși feminine substantivele *mano* (clasa II, 4), *radio, dinamo* (clasa II. 5 — invariabile), *foto, auto, moto* (II, 5) care sînt însă prescurtări ale substantivelor *fotografia, automobile, motocicletta*; *eco* este feminin numai la singular (IV).

2. Substantivele care la singular au desinența *-a* sînt de cele mai multe ori feminine: *casa, donna, montagna, idea, spia* etc. Există însă numeroase substantive masculine care au la singular desinența *-a*:

— unele substantive de origine greacă (sau formate din elemente de origine greacă), a căror bază se termină în *-t* sau *-m*: *poeta, despota, profeta, assioma, clima, dogma, drama, emblema, enigma, panorama, poema, problema, programma, sistema, schema, telegramma, tema, teorema*. Substantive ca *atleta, patriota, astronauta* sînt masculine sau feminine în funcție de genul real. Toate aceste substantive reprezintă clasa I, 2. Substantivul *cinema* (clasa I, 4 — invariabil) este însă masculin pentru că reprezintă prescurtarea substantivului *cinematografo* (format de asemenea din elemente de origine greacă).

— substantivele a căror bază se termină în *-ist* sau *-cid* sînt masculine sau feminine în funcție de genul real: *autista, artista, comunista, farmacista, turista, socialista, pianista, omicida, matricida, fratricida* etc.

— cîteva substantive sînt masculine, dar baza nu dă nici o indicație în acest sens: *belga, collega* (numai dacă denumesc persoane de sex masculin), *duca, monarca, stratega, papa, patriarca* (care denumesc întotdeauna persoane de sex masculin). Toate aceste substantive fac parte din clasa I,2 (au desinența *-i* la plural). Se termină în *-a* atît la singular cît și la plural substantivele *boia, boa, vaglia, paria, nonnulla, sosia*. În cazul acestor substantive, *-a* nu reprezintă desinența ci terminația bazei. *Capoccia* (șef supraveghetor) prezintă două forme de plural: *capoccia* (invar.) sau *capocci*.

3. Substantivele care la singular prezintă desinența *-e* sînt distribuite aproape în mod egal între cele două genuri, masculin și feminin: *padre, mare, fiume* sînt masculine, *madre, nave, chiave* sînt feminine. Totuși unele sufixe lexicale care fac parte din bază și care cer desinența *-e* pot servi drept criteriu:

a. Sînt masculine (clasa I, 3) substantivele care se termină în (sufix + desinența de singular):

-ore: ardore, calore, colore, dolore, favore, fiore, odore, onore, rancore, rigore, stupore, sudore, vapore, valore, terrore; aici se includ și numele de agent sau de instrument formate cu sufixul *-tor(e)* și *-sor(e): imperatore, lavoratore, pittore, scultore, scrittore, evasore, difensore, motore, trattore* etc.

-one: bastione, mattone, dormiglione, brontolone, ragazzone. Canzone este totuși feminin.

-ale: animale, ditale, capitale (capital), *fanale, locale, pedale, pugnale, ospedale, scaffale, segnale, stivale, tribunale* etc. Cîteva substantive terminate în *-ale* sînt totuși feminine pentru că derivă din adjective substantivate care au copiat genul substantivelor pe care le însoțeau: *cambiale (lettera* ~) „poliță", *capitale (città* ~) „capitală", *finale (partita* ~) „finală", *morale (scienza* ~) „morală", *paternale (predica* ~) „dojană", *spirale (linea* ~) „spirală".

-ile: barile, canile, campanile, cortile, fienile, fucile, sedile.

-ule: grembiule, padule.

b. Sînt feminine (clasa II, 2) substantivele care se termină în (sufix + desinența de singular):

-ione: azione, dimostrazione, opinione, questione, ragione, riunione. Rione este masculin dar baza nu include un sufix.

-aggine, -ig(g)ine, -ug(g)ine: sfacciataggine, stupidaggine, vertigine, ruggine;

-trice: scrittrice, imperatrice, lavoratrice, pittrice, difenditrice, automotrice; lavatrice.

4. Substantivele invariabile, a căror bază se termină în *-i*, sînt în cea mai mare parte a cazurilor feminine: *analisi, enfasi, estasi, crisi, diagnosi, ipotesi, metamorfosi, oasi, sintesi, tesi*; sînt puține masculine: *dí, brindisi.*

5. Substantivele invariabile a căror bază se termină în vocală accentuată sînt distribuite între cele două genuri: *caffè, caucciú, falò, giovedí* sînt masculine, *tribú* este feminin. Totuși, substantivele care se termină în *-tà* și *-tú* sînt, cu excepția lui *podestà*, feminine: *bontà, città, curiosità, felicità, novità, onestà, gioventú, schiavitú servitú. Podestà* (primar) este masculin pentru că denumește o persoană de sex masculin.

6. Substantivele invariabile care se termină în consoană sînt în general masculine: *album, lapis, film, camion, sport, tram.* Acestea sînt neologisme stabile în limbă. Unele neologisme mai recente, și a căror grafie nu a fost încă adaptată la grafia italiană, păstrează genul din limba de origine: *(la) réclame* [reclam].

1.2.10. *Relația între trăsăturile semantice ale substantivelor și morfemele de gen și număr*

1.2.10.1. *Relația între genul real (sex) și genul gramatical* care se stabilește în sfera substantivelor animate umane este foarte frecventă dar nu obligatorie.

Există substantive care denumesc persoane de sex masculin dar care au genul gramatical feminin: *(la) birba, (la) guida, (la) recluta, (la) sentinella, (la) spia, (la) guardia.* Unele dintre ele pot denumi și persoane de sex feminin *(guida, spia).* Din punct de vedere gramatical ele sînt întotdeauna feminine.

Există cîteva substantive care denumesc persoane de sex feminin, dar care din punct de vedere gramatical sînt masculine: *(il) soprano, (il) mezzosoprano, (il) contralto.*

Frecvența foarte mare a coincidenței între genul real și cel gramatical constituie totuși un criteriu pentru deducerea genului gramatical. La substantivele de tipul *nipote, cantante, artista, farmacista, matricida* etc. genul gramatical reflectă întotdeauna genul real.

În sfera animalelor se manifestă rar o relaţie între genul gramatical şi sex. Aceasta se realizează totuşi la cîteva substantive care denumesc animale domestice care interesează omul: *vacca, mucca, toro, montone, becco, gallo, gatta, cagna, cavalla* sînt masculine sau feminine în funcţie de genul real. De cele mai multe ori, genul gramatical este arbitrar: acestea sînt substantivele care indică specia, şi care uneori pot fi identice cu substantivele care indică unul din sexe: *pecora* (nume al speciei), *pecora* (numele animalului de sex feminin); *cane* (nume al speciei), *cane* (numele animalului de sex masculin (v. şi 1.1.8.).

1.2.10.2. În sfera plantelor, opoziţia de gen gramatical corespunde opoziţiei semantice plantă (arbore) / fruct. Substantivele masculine desemnează arborele, cele feminine fructul:

— *melo, pero, ciliegio, pesco, albicocco, (il) noce, abete, olmo, frassino, mandorlo, nespolo, nocciolo, susino, castagno* etc.

—*mela, pera, ciliegia, pesca, albicocca, (la) noce, mandorla, nespola, nocciola, susina, castagna* etc.

Relaţia între opoziţia semantică şi genul gramatical nu este nici în acest caz obligatorie. Unele substantive care desemnează planta sînt feminine *(quercia, palma, vite)*, în timp ce numeroase substantive care indică atît planta cît şi fructul sînt masculine *(fico, lampone, mirtillo, ribes, limone, ananasso* etc.).

1.2.10.3. Sînt de genul masculin substantivele care desemnează punctele cardinale, lunile şi zilele: *nord, settentrione, sud, mezzogiorno, meridione, est, levante, oriente, ovest, occidente, ponente, gennaio, febbraio* etc., *lunedí, martedí* etc. Singura excepţie este *domenica*, de genul feminin.

1.2.10.4. În cadrul substantivelor-denumiri geografice genul gramatical este în general arbitrar. Numele de munţi sînt de multe ori masculine dar nu sînt rare nici numele feminine: *i Carpazi, i Pirenei, gli Appennini, gli Urali*, dar *le Ande, le Alpi, le Dolomiti, le Cevenne.* Acelaşi lucru se întîlneşte la substantivele care denumesc rîuri şi fluvii: *il Po, il Danubio, il Tevere, l'Adige, il Tamigi, il Volga* dar *la Senna, la Loira, la Drava.* Lacurile (cele din Italia, cel puţin) sînt de genul masculin: *il Garda, il Trasimeno, il Bolsena.* Mările sînt de asemenea de genul masculin pentru că se presupune întotdeauna înaintea denumirii substantivul masculin *mare: il (Mare) Mediterraneo, l'Adriatico, il Tirreno* etc.

Numele care denumesc continente, ţări, provincii, regiuni, oraşe, insule sînt în general feminine. Nu sînt însă prea rare nici cele masculine: *Europa, Asia, America, Italia, Lombardia, Toscana, Sicilia, Milano, Parigi, Bucarest* sînt feminine; *Belgio, Brasile, Cile, Canadà, Perù. Giappone, Egitto, Portogallo, Venezuela, Uruguay, Piemonte, Veneto, Il Cairo, Madagascar* sînt masculine.

1.2.10.5. Substantivele care denumesc ştiinţele sînt în marea lor majoritate feminine; regula nu se poate însă generaliza: *fisica, chimica, psicologia* etc., dar *(il) diritto.*

Opoziţia de gen gramatical, care nu corespunde unei opoziţii semantice (de gen real, plantă / fruct etc.) poate servi la distingerea sensurilor lexicale diferite ale unor substantive care au şi trăsături comune sau la diferenţierea omonimelor; desinenţa poate fi identică *(a)* sau diferită *(b)*:

(Întrucît articolul a fost înregistrat numai ca marcă a genului, nu va fi tradus; substantivele sînt traduse numai cu sensul de bază)

(a) *il trombetta* (trompetist) — *la trombetta* (trompetă)
il vaglia (titlu de credit, mandat) — *la vaglia* (vitejie; valoare)
il camerata (camarad) — *la camerata* (dormitor comun)
il pianeta (planetă) — *la pianeta* (patrafir)
il boa ((şarpe) boa) — *la boa* (geamandură)

il fine (scop) — *la fine* (sfîrșit)
il fronte (front) — *la fronte* (frunte)
(b) *il baleno* (fulger) — *la balena* (balenă)
il costo (cost) — *la costa* (coastă)
il colpo (lovitură) — *la colpa* (vină, culpă)
il foglio (foaie) — *la foglia* (frunză)
il fodero (teacă) — *la fodera* (căptușeală; husă)
il manico (mîner) — *la manica* (mînecă)
il punto (punct) — *la punta* (vîrf)
il pozzo (puț) — *la pozza* (baltă)
lo scalo (escală) — *la scala* (scară)
il mazzo (buchet) — *la mazza* (ciomag, bîtă)
il pianto (plîns) — *la pianta* (plantă)
il sego (seu) — *la sega* (ferăstrău)

1.2.10.6. Numărul substantivelor nu este impus de o trăsătură semantică ci de realitatea extralingvistică. Singura relație referitoare la număr care se poate stabili este aceea între substantivele care nu se pot număra și numărul gramatical „fix": aceste substantive sînt defective de număr. Selecția între singular și plural este în aceste cazuri arbitrară. Astfel, substantivele *gente, gentaglia, pollame, bestiame, fogliame, fame, sete, bontà, schiavitú* apar numai la singular (sînt defective de plural); *stoviglie, dintorni, nozze* apar numai la plural (sînt defective de singular).

În contextul substantivelor defective de plural, care nu se pot număra, dar care nu sînt formate cu sufixele *-ame* sau *-aglia*, desinența de plural presupune sensul de „varietăți de...":

vino—vini
gente (lume) —*genti* (popoare)

1.2.11. *Declinarea substantivelor*

În limba italiană declinarea este analitică. Cazurile se exprimă cu ajutorul prepozițiilor sau al poziției față de verb; substantivele nu prezintă desinențe cazuale. Dacă substantivul este articulat cu articolul definit, unele prepoziții se unesc cu articolul, formînd prepozițiile articulate (v. 2.1.1.2.).

— Nominativul nu are o marcă specifică. Funcția de subiect rezultă din poziția substantivului față de verb (înaintea verbului): *Il lupo mangia la pecora.* În anumite condiții sintactice, subiectul poate sta însă și după verb.

— Genitivul este exprimat cu ajutorul prepoziției *di*: *il libro di Giovanni; Questo libro è di Giovanni; il padre di un mio amico; l'arrivo del treno; la spiegazione della regola; la fine dello spettacolo.*

— Dativul este exprimat cu ajutorul prepoziției *a*: *Offro un regalo a Luigi; Sorrido al bambino; Mi rivolgo ad un impiegato.*

— Acuzativul nu are o marcă specifică. Funcția de complement direct rezultă din poziția față de verb și față de subiect: *Incontro un amico; Ascolto questa canzone; Ho perso i guanti.*

Prepozițiile *di* și *a*, în afară de genitiv și, respectiv, dativ, exprimă foarte multe tipuri de relații. În afara acestor prepoziții mai sînt și altele care ajută la exprimarea unor relații sintactice. Din această cauză discutarea categoriei caz la substantive nu se justifică. Exemplele de mai sus pentru genitiv și dativ sînt date prin prisma flexiunii pronominale și a cazurilor respective din limba română. Nu întotdeauna cazurile corespund în cele două limbi. În cadrul flexiunii pronominale, se poate vorbi și de alte cazuri în afara acestora (v. 10.1.4.—6.)

1.2.12. *Substantivul SANTO, -A*

Substantivul *santo, santa* prezintă la singular, atunci cînd este urmat de un nume propriu, forme diferite (variante poziționale), condiționate fonetic. Formele acestui substantiv (la origine un adjectiv substantivat) depind de inițiala numelui propriu care urmează (cu rol de apoziție). Astfel la masculin există formele:

— *san* (obținută prin apocopare) înaintea numelor care încep cu o consoană, cu excepția lui *s* + consoană: *San Pietro, San Carlo, San Zeno;*

— *sant'* (obținută prin eliziune) înaintea substantivelor care încep cu o vocală: *Sant'Antonio, Sant'Ambrogio;*

— *santo* înaintea substantivelor care încep cu *s* + consoană: *Santo Stefano.*

Formele de feminin sînt:

— *santa* înaintea numelor care încep cu o consoană: *Santa Cecilia, Santa Chiara, Santa Maria;*

— *sant'* (obținută prin eliziune) înaintea substantivelor care încep cu o vocală: *Sant' Agnese, Sant' Elena.*

Formele elidate, de masculin și feminin, se pot întîlni și cînd *santo, santa* este adjectiv și precedă un substantiv care începe cu o vocală: *sant'uomo, sant'anima.*

2. DETERMINANŢII NOMINALI
(I determinanti nominali)

2.0. Determinanţii constituie contextul caracteristic al substantivelor. Aceştia sînt o categorie neomogenă, diferitele tipuri de determinanţi avînd o comportare diferită şi de asemenea o încărcătură semantică diferită. Principala trăsătură semantică a determinanţilor este [± Definit]. Această trăsătură constituie criteriul împărţirii determinanţilor în *definiţi* şi *non-definiţi*. În cadrul determinanţilor definiţi, unul singur este obligatoriu, şi acesta este fie articolul hotărît, fie demonstrativul (care nu pot apărea simultan). Celelalte trăsături semantice ale determinanţilor sînt:

[± Totalitar]: determinanţii totalitari sînt *tutto, -a, -i, -e, ambedue, ogni, ciascuno, qualunque, qualsiasi;*

[± Separativ]: determinanţii separativi sînt articolul definit şi *ogni, ciascuno;*

[± Cantitativ]: determinanţii cantitativi sînt *ambedue, due, tre, quattro* etc., articolul partitiv *poco, molto* etc., *un po' di* etc.;

[± Limitativ]: determinanţii limitativi sînt *(l')altro, (il) primo, (il) secondo* etc.

[± Ordinal]: determinanţii ordinali sînt: *primo, secondo* etc.

[± Identitate]: determinanţii de identitate sînt *stesso* şi *medesimo;*

[± Spaţialitate]: determinanţii care indică spaţialitatea sînt demonstrativele;

[± Depărtare]: în cadrul demonstrativelor, *questo* arată apropierea şi *quello* depărtarea;

[± Partitiv]: determinanţii partitivi sînt articolele partitive precum şi determinanţii de tipul *un po' di;*

[± Comparativ]: determinanţii comparativi, care presupun evaluarea cantităţii prin compararea implicită cu o cantitate de referinţă, sînt *poco, molto* etc., *un po' di, un sacco di* etc.

2.1. *Determinanţii definiţi (I determinanti definiti)*

2.1.1. *Articolul definit (L'articolo definito)*

2.1.1.1. Articolul definit are cea mai abstractă încărcătură semantică; singura sa trăsătură este [+ Definit] şi arată că „obiectul" denumit de substantiv a fost identificat: *Dammi* **il** *libro!* Articolul definit folosit cu valoare generalizantă are trăsăturile [+ Definit, + Totalitar, + Separativ]: *L'uomo è mortale (tutti gli uomini, ogni uomo...)*

Ca toţi determinanţii, articolul prezintă flexiune prin acord: el copiază, preia genul şi numărul substantivului pe care îl determină. Articolul are un corp fonetic foarte redus, care nu poate fi segmentat în bază şi desinenţă. Pentru fiecare combinaţie de valori (M. sg., M.pl., F.sg., F.pl.) articolul prezintă una sau mai multe

variante, în funcție de contextul fonetic imediat următor: inițiala substantivului, adjectivului calificativ, a posesivului sau a altui determinant. Formele articolului definit sînt:

	Singular	Plural
Masculin	il	i
	lo	gli
	l'	
Feminin	la	le
	l'	

Pentru masculin singular există trei variante poziționale: *il*, *lo'*, *l'* :

il se folosește cînd substantivul (sau determinantul etc.) începe cu o consoană în afară de *s* + consoană, *z*, *pn ps*, *gn*,*x*, *i* semivocalic: *il libro*, *il sole*, *il bravo studente*, *il mio amico*, *il loro zio*;

lo se folosește înainte de *s* + consoană, *z*, *pn*, *ps*, *gn*, *x*, *i* semivocalic: *lo studente*, *lo stesso libro*, *lo zio*, *lo psicologo*, *lo gnocco*, *lo xilofono*, *lo Jugoslavo*; după unele gramatici italiene, înainte de *pn*, *gn* și *x* se poate folosi și articolul *il* (cazurile sînt de altfel foarte rare). Se folosește *lo* în mod excepțional în expresiile *per lo più* și *per lo meno*;

l' se folosește înainte de vocală (cu excepția lui *i* semivocalic): *l'amico*, *l'uccello*, *l'eroe*, *l'italiano*, *l'orto*;

Pentru masculin plural există două variante poziționale, *i* și *gli*; *i* se folosește în cazurile în care la singular se folosește *il*: *i libri*, *i bravi studenti*, *i miei amici*, *i loro zii*; *gli* se folosește în cazurile în care la singular se folosește *lo* sau *l'* : *gli studenti*, *gli stessi libri*, *gli zii*, *gli psicologi*, *gli gnochi*, *gli Jugoslavi*; *gli uccelli*, *gli amici*, *gli eroi*, *gli italiani*, *gli orti*. *Gli* se folosește în mod excepțional la pluralul substantivului *dio* : *gli dei*.

Pentru feminin singular există două variante poziționale, *la* folosit înainte de consoană și *l'* folosit înainte de vocală: *la donna*, *la squadra*, *l'amica*, *l'antica*, *città*, *la mia amica*.

Pentru feminin plural există o singură formă a articolului definit, *le*, pentru orice context: *le donne*, *le squadre*, *le amiche*, *le antiche città*, *le mie amiche*.

Articolul *gli* se poate elida înainte de *i* : *gl'Italiani*. În limba modernă se evită asemenea eliziune și se folosește articolul neelidat: *gli Italiani*. În scrisori, pentru exprimarea datei, se folosește uneori o formă învechită a articolului masculin plural: *li*: *Padova*, *li 24 giugno 1977*. În limba modernă se folosește forma de masculin singular, *il* sau *l'* : *il 24 giugno*, *l'8 maggio*.

2.1.1.2. Atunci cînd substantivul cu articol hotărît este precedat de una din prepozițiile *di*, *a*, *da*, *in*, *su* (substantivul este la genitiv, dativ sau un caz prepozițional), prepoziția se unește cu articolul, formînd *prepozițiile articulate*. Acestea sînt, în funcție de forma articolului hotărît, următoarele:

Articol / Prepoziție	Masculin					Feminin		
	Singular			Plural		Singular		Plural
	il	lo	l'	i	gli	la	l'	le
di	del	dello	dell'	dei	degli	della	dell'	delle
a	al	allo	all'	ai	agli	alla	all'	alle
da	dal	dallo	dall'	dai	dagli	dalla	dall'	dalle
in	nel	nello	nell'	nei	negli	nella	nell'	nelle
su	sul	sullo	sull'	sui	sugli	sulla	sull'	sulle

Ex.: *il libro del ragazzo; traduzione dall'italiano; riferimento alla storia della città; sdraiarsi sul letto; entrare nella stanza.* Prepozițiile *con* și *per* se unesc foarte rar în limba italiană actuală cu articolul, preferîndu-se folosirea separată: *scrivere* **con la** *matita, fare di tutto* **per la** *vittoria.* Totuși se mai întîlnește uneori *col (con + il: col tempo)*, rar *coi (con + i: coi fiocchi)*; sînt foarte rare formele *collo, coll' cogli*; și mai rare *pel (per + il)* și *pei (per + i).* În limba literară veche se mai întîlnesc formele *de', a', ne', co'* pentru *dei, ai, nei, coi* sau formele separate grafic *de la, de le, a la, de lo* în loc de *della, delle, alla, dello.*

Articolul definit precedă întotdeauna substantivul pe care îl determină (este proclitic, în timp ce în limba română este de cele mai multe ori enclitic). Articolul poate fi precedat de determinanții totalitari, *tutto, -a, -i, -e* și *ambedue, ambo, entrambi: tutto il popolo, tutta la gente, tutti i ragazzi, tutte le amiche, ambedue le mani, entrambi i fratelli.* Articolul definit este urmat de toți ceilalți determinanți ai substantivului: determinanții de identitate *(lo stesso ragazzo, le stesse idee, la medesima proposta)*; determinanții limitativi *(l'altro aspetto, i primi concorrenti, le ultime speranze)*; numerale cardinale *(i tre alberi, le cinque righe)*; numerale ordinale *(la quinta parte)*; articolul definit și demonstrativele se exclud reciproc: *il ragazzo* sau *questo ragazzo.* Posesivele se intercalează între articol și substantiv: *il mio amico.* În prezența altor determinanți, posesivul ocupă locul imediat următor articolului: *le sue prime parole; i suoi due amici; le sue stesse affermazioni.* Adjectivele calificative care pot preceda substantivul ocupă locul imediat anterior acestuia: *le belle ragazze, lo stesso bel ragazzo, le ultime belle pagine, la mia cara amica, la nostra prima grande realizzazione, i miei tre cari amici.*

2.1.2. *Adjectivele demonstrative (Gli aggettivi dimostrativi)*

Determinanții demonstrativi (adjectivele demonstrative) au trăsăturile semantice inerente [+ Definit, + Spațialitate]; arată că „obiectul" desemnat de substantiv a fost identificat și indică locul pe care acesta îl ocupă în spațiu (și, prin extensie, în timp) în raport cu vorbitorul. Trăsătura [± Depărtare] diferențiază demonstrativele de apropiere *(questo)* de demonstrativele de depărtare *(quello).* Întrucît distanța se stabilește în funcție de vorbitor (persoana I), există în italiana literară trei grade de depărtare, exprimate prin trei demonstrative diferite: apropiere de vorbitor (pers. I) — *questo*, apropiere de ascultător (pers. II) — *codesto* și depărtare de cei doi interlocutori — *quello.* În limba actuală se manifestă tendința de a reduce cele trei trepte la două, apropiere / depărtare *(questo / quello)*, ca în limba română.

Formele adjectivelor demonstrative, în funcție de genul și numărul substantivelor pe care le însoțesc, sînt următoarele:

	Masculin		Feminin	
	Singular	Plural	Singular	Plural
[—Depărtare (pers. I)]	questo quest'	questi	questa quest'	queste
[—Depărtare (pers. II)]	codesto codest'	codesti	codesta codest'	codeste
[+Depărtare]	quel quello quell'	quei quegli	quella quell'	quelle

Formele *questo* și *questa* se pot elida înaintea unei vocale; elidarea este foarte frecventă dar nu obligatorie: *quest'eroe* sau *questo eroe, quest'idea* sau *questa idea. Codesto, -a* se folosesc destul de rar și se elidează de asemenea foart rar. *Quello* prezintă variante poziționale după modelul articolului definit.

În contextul substantivelor masculine:

— *quel* (sg.), *quei* (pl.) înaintea unei consoane în afară de *s* + consoană, *z, pn, ps, gn, x, i* semivocalic: *quel paese, quei paesi; quel mio amico, quei miei amici;*

— *quello* (sg.), *quegli* (pl.), înainte de *s* + consoană, *z, pn, ps, gn, x, i* semivocalic: *quello studente, quegli studenti, quello zio, quegli zii;*

— *quell'* sau *quello* (sg.), *quegli* (pl.) înainte de vocală (în afară de *i* semivocalic): *quell'amico* sau *quello amico, quegli amici, quell'idioma* sau *quello idioma, quegli idiomi* (elidarea la singular este frecventă dar nu absolut obligatorie).

În contextul substantivelor feminine:

— *quella* (sg.), *quelle* (pl.) înainte de consoană și *i* semivocalic: *quella stanza, quelle stanze; quella mia amica, quelle mie amiche; quella Jugoslava, quelle Jugoslave;*

— *quell'* sau *quella* (sg.), *quelle* (pl.) înainte de vocală (în afară de *i* semivocalic): *quella idea* sau *quell'idea, quelle idee; quell'eccezione* sau *quella eccezione, quelle eccezioni*; (elidarea la singular este frecventă dar nu obligatorie).

Questo, mai rar *quello*, pot fi înlocuite de forma *tale* (sg.)., *tali* (pl.) care devine astfel adjectiv demonstrativ: *Tutti hanno accettato ciò che hai detto tu; tale proposta conviene per varie ragioni (questa proposta...); Dopo aver detto tali parole, se ne andò (...quelle parole...). Tale* nu mai realizează trăsătura de spațialitate. Precedat de articolul non-definit, *tale* este adjectiv calificativ („astfel, asemenea"): *Una tale proposta non mi va* (O asemenea propunere nu-mi convine).

Determinanții demonstrativi pot fi întăriți de adverbe de loc care prezintă aceleași trăsături în privința spațialității; substantivul stă între demonstrativ și adverb: *questo libro qui, questa casa qua, quella zona lí.*

Adjectivele demonstrative precedă întotdeauna substantivele (spre deosebire de limba română unde pot sta și după substantiv: *această carte/cartea aceasta*), avînd aceeași poziție în seria determinanților nominali ca și articolul definit: *tutta questa gente, ambedue questi ragazzi, quello stesso libro, quell'altro titolo, quei tre amici, quella terza pagine, tutti questi primi tre capitoli, quella tua idea; quei begli occhi; questi nostri cari amici.*

2.1.3. *Determinanții totalitari (I determinanti totalitari)*

Determinanții totalitari sînt *tutto, -a, -i, -e* care prezintă trăsăturile semantice [+ Definit, + Totalitar, — Separativ, — Cantitativ] și *ambedue*, cu sinonimele *entrambi, -e* și *ambo*, ale căror trăsături semantice sînt [+ Definit, + Totalitar,

— Separativ, + Cantitativ]. Diferenţa constă deci numai în faptul că *tutto* indică totalitatea, dar nu şi cantitatea, în timp ce *ambedue* indică şi cantitatea (corespunzătoare numărului 2).

Tutto are baza *tutt-* şi desinenţele *-o* pentru masculin singular, *-a* pentru feminin singular, *-i* pentru masculin plural şi *-e* pentru feminin plural: *tutto il mondo, tutta la gente; tutti i ragazzi, tutte le case.*

Ambedue şi *ambo* sînt invariabili; *entrambi* are baza *entramb-* şi desinenţele *-i* pentru masculin şi *-e* pentru feminin (aceşti determinanţi însoţesc numai substantive la plural, întrucît presupun numărul 2): *entrambi i ragazzi, entrambe le mani : ambedue i ragazzi, ambedue le mani*; *ambo i ragazzi, ambo le mani.*

Determinanţii totalitari definiţi sînt consideraţi predeterminanţi absoluţi deoarece precedă toţi ceilalţi determinanţi nominali.

Tutto, -a, -i, -e precedă articolele definite. Numai în cazul în care determină un nume de oraş sau insulă mică (care se folosesc fără articol) apare ataşat direct înaintea substantivului: *tutta Firenze, tutta Capri.* Poate preceda demonstrativele *(tutta questa gente)*, limitativele *(tutti gli altri amici)*, cardinalele *(tutti questi tre ragazzi)*, ordinalele *(tutta la prima pagina)*. Cînd determinantul obligatoriu este articolul definit, în prezenţa unui numeral cardinal se aplică o schimbare de poziţie: *tutti i tre bambini — tutti e tre i bambini*; articolul trece după numeral, iar între *tutti* şi numeral se pune conjuncţia *e* (v. şi 14.7.1.1., p.298-299).

Ambedue, ambo, entrambi precedă, ca şi *tutto*, articolul sau demonstrativele: *ambedue le pagine*; *ambedue queste pagine.* Implică pluralul şi ca atare nu poate preceda numeralele ordinale care cer singularul (numai pe *primo* şi *ultimo : ambedue le ultime pagine*). Nu poate preceda nici numerale cardinale, deoarece presupune semantic numărul „doi" şi numeralul cardinal *due* ar fi pleonastic, iar celelalte numerale ar introduce o contradicţie.

2.1.4. *Determinanţii de identitate (I determinanti d'identità)*

Determinanţii de identitate sînt *stesso* şi *medesimo* (perfect sinonimi; diferenţa este numai de frecvenţă: *stesso* este mai frecvent); trăsăturile lor semantice sînt [+ Definit, + Identitate]. Baza este *stess-* şi respectiv *medesim-* iar desinenţele *-o* pentru masculin singular, *-i* pentru masculin plural, *-a* pentru feminin singular, *-e* pentru feminin plural: *lo stesso libro, il medesimo libro, gli stessi libri, i medesimi libri, la stessa casa, la medesima casa, le stesse case, le medesime case, lo stesso bel libro, gli stessi miei libri.*

Nu trebuie confundaţi determinanţii de identitate, care precedă întotdeauna substantivul, cu determinanţii de întărire, care au aceeaşi formă dar care stau după substantiv. A se compara: *lo stesso professore* (acelaşi profesor) — *il professore stesso* (profesorul însuşi).

2.1.5. *Determinanţii cardinali (I determinanti cardinali)*

Determinanţii cardinali (numeralele cardinale începînd cu *due*) prezintă trăsăturile [+ Definit, + Cantitativ]. Numeralele cardinale fac parte din determinanţii definiţi numai în cazul în care apar precedaţi de articolul definit sau de adjectivele demonstrative: *i cinque libri, le tre pagine, questi due ragazzi.* În caz contrar, cardinalele fac parte din determinanţii non-definiţi cantitativi: *cinque libri, tre pagine, due ragazzi.* (În acest caz există o determinare numerică; obiectele în schimb nu sînt individualizate). Determinanţii cardinali însoţesc numai substantive la plural; sînt invariabili, cu excepţia numeralelor compuse cu *uno (ventuno, trentuno, centouno, milleuno* etc.) care pot pierde ultima vocală: *i trentun(o) scolari, le cinquantun(o) allieve.* (Aceste numerale pot preceda substantive la singular, deşi sensul este de plural, dar numai cînd nu sînt precedate de articol şi constituie deci determinanţi non-definiţi: *ventun giorno* sau *ventun giorni.*

Numeralele cardinale sint *simple* (cele pînă la 10, 20, 100 şi 1000), *derivate* (zecile începînd cu 30) şi *compuse* (celelalte):

2 — *due*
3 — *tre*
4 — *quattro*
5 — *cinque*
6 — *sei*
7 — *sette*
8 — *otto*
9 — *nove*
10 — *dieci*
11 — *undici*
12 — *dodici*
13 — *tredici*
14 — *quattordici*
15 — *quindici*
16 — *sedici*
17 — *diciassette*
18 — *diciotto*
19 — *diciannove*
20 — *venti*
21 — *ventuno*
22 — *ventidue*
23 — *ventitré*
24 — *ventiquattro*
28 — *ventotto*
30 — *trenta*
31 — *trentuno*
40 — *quaranta*
50 — *cinquanta*
60 — *sessanta*
70 — *settanta*
80 — *ottanta*
90 — *novanta*
100 — *cento*
101 — *centouno* sau *centuno*
102 — *centodue*
110 — *centodieci*
111 — *centoundici*
199 — *centonovantanove*
200 — *duecento*
300 — *trecento*
900 — *novecento*
999 — *novecentonovantanove*
1000 — *mille*
1001 — *mille uno*
1100 — *millecento*
2000 — *duemila*
3000 — *tremila*
10000 — *diecimila*
20000 — *ventimila*
100000 — *centomila*
500000 — *cinquecentomila*

Numeralele de la 11 la 16 se formează din forma (modificată) a unităţilor respective la care se adaugă *-dici*: *undici*, *dodici*. etc.; numeralele 17, 18, 19 sint formate din *dici(a)-*, la care se adaugă unităţile; se dublează consoana iniţială la *sette* şi *nove*; *diciassette*, *diciotto*, *diciannove*. Accentul cade întotdeauna pe unităţi: *dódici*, *ventisèi*, *diciassètte*, *centoventiquàttro*. În compunere cu *uno* sau *otto*, numeralele care indică zeci pierd vocala finală; *ventuno*, *ventotto*, *sessantuno*, *ottantotto*. Numeralele compuse cu *uno* (*ventuno*, *settantuno* etc.) pierd vocala finală înainte de *-mila*; *ventunmila*, *ottantunmila*; vocala finală poate cădea şi în cazul lui *cento*, dar nu este obligatoriu: *centuno* sau *centouno* (sau şi *cento e uno*); nu cade însă niciodată în compunerea cu *mille*; *milleuno* (sau *mille e uno*), *milleotto* (sau *mille e otto*). Numeralul care corespunde cifrei 1000 prezintă două variante poziţionale: *mille* (o mie) şi *-mila* în compunere cu alte numerale: *duemila* (două mii), *tremila* (trei mii), *diecimila* (zece mii), *centomila*. Spre deosebire de română unde acestei cifre îi corespunde un substantiv cu sens de numeral, în italiană *mille* nu este substantiv, el nu inseamnă „mie", ci „o mie" (în sens strict, nu aproximativ); ca atare *-mila* nu poate fi socotit o formă de plural, ci o variantă poziţională care apare numai în contextul altor numerale cu care se scrie împreună; se scrie separat numai în contextul lui *piú* şi *quante*: *Non so* quante mila *volte*. *Ma son mille*! piú mila! Numeralul care corespunde cifrei 100 este invariabil; spre deosebire de limba română unde *(o) sută* este substantiv, în italiană nu este substantiv; *cento* inseamnă „o sută" şi nu „sută"; poate fi precedat de alte numerale cardinale: *duecento*, *trecento*, *quattrocento* etc.

Pentru a exprima aproximaţia, în italiană există substantive derivate de la numerale, care pot primi la rîndul lor determinanţi cantitativi: *decina*, *ventina*, *trentina*, *quarantina* etc., *centinaio*, *migliaio*; *decine di libri*; *una decina di libri*; *due decine di libri*; *qualche decina di libri*; *alcune decine di libri*; *un centinaio di persone*, *tre centinaia di persone*; *centinaia di persone*; *parecchie centinaia di persone*; *qualche centinaio di persone*; *alcune centinaia di persone*; *un migliaio di pagine*; *quattro migliaia di pagine*; *migliaia di pagine*; *qualche migliaio di pagine*; *centinaia di migliaia di pagine*.

2.1.6. *Determinanţii limitativi (I determinanti limitativi)*

2.1.6.1. Din punct de vedere semantic, determinanţii care prezintă trăsăturile [+ Definit, + Limitativ] sînt *altro, primo, secondo, terzo, quarto,... decimo, centesimo, millesimo* etc., *ultimo*; în cadrul acestora, trăsătura [± Ordinal] diferenţiază pe *primo, secondo, terzo,... ultimo* (determinanţii ordinali) de *altro*, care limitează un obiect dintr-o mulţime *(Non voglio questo, dammi* **l'altro** *libro)* dar nu indică locul ocupat de obiect (ordinea) în cadrul mulţimii. Din punct de vedere sintactic, şi în consecinţă morfologic, *primo* şi *ultimo* se comportă ca *altro*: pot însoţi substantive la plural şi pot apărea în contextul unor determinanţi cardinali *(due, tre* etc.). Desinenţele sînt *-o (pentru masc.* sg.), *-i* (masc. pl.), *-a* (fem. s.g.) şi *-e* (fem. pl); bazele sînt respectiv *prim-, ultim-* şi *altr-: il primo posto, i primi posti; l'ultima occasione, le ultime occasioni; l'altro problema, gli altri problemi; l'altra foto, le altre foto.*

2.1.6.2. Determinanţii limitativi ordinali (numeralele ordinale), începînd cu *secondo, terzo* etc. însoţesc numai substantive la singular şi au desinenţele *-o* pentru masculin şi *-a* pentru feminin: *il secondo problema, la seconda soluzione; il terzo mondo, la terza persona*[1]; *l'undicesimo posto, l'undicesima pagina.*

Baza primelor zece numerale ordinale nu este derivată de la numeralele cardinale respective:

1 — **prim***o*, *-a*
2 — **second***o*, *-a*
3 — **terz***o*, *-a*
4 — **quart***o*, *-a*
5 — **quint***o*, *-a*
6 — **sest***o*, *-a*
7 — **settim***o*, *-a*
8 — **ottav***o*, *-a*
9 — **non***o*, *-a*
10 — **decim***o*, *-a*

Începînd cu 11, baza numeralelor ordinale se formează cu ajutorul sufixului *-esim-* care se adaugă la numeralul cardinal; acesta pierde ultima vocală dacă nu este accentuată: *quattordici + esim(o) — quattordicesim(o); venti + esim(o) — ventesim(o); ventitré + esim(o) — ventitreesimo*. În baza numeralelor ordinale, accentul trece pe sufix: *quattordicèsim(o)*. Pentru numeralele cardinale începînd cu 11 (teoretic pînă la 99, practic pînă aproximativ la 19) mai există posibilitatea formării ordinalului prin derivarea separată a numeralelor ordinale din părţile componente: *quindici — decimoquinto*. În aceste situaţii baza ar fi *decim-quint-* iar desinenţa discontinuă: *-o...-o* pentru masculin, *-a...-a* pentru feminin *(decimoquinto, decimaquinta)*. Aceste forme sînt relativ învechite şi puţin folosite.

11 — **undicesim***o*, *-a*
(sau **decim***o***prim***o*, *-a...-a*
sau **undecim***o*, *-a)*
12 — **dodicesim***o*, *-a*
(sau **decim***o***second***o*, *-a...-a)*
13 — **tredicesim***o*, *-a*
(sau **decim***o***terz***o*, *-a...-a)*
14 — **quattordicesim***o*, *-a*
(sau **decim***o***quart***o*, *-a...-a)*
15 — **quindicesim***o*, *-a*
16 — **sedicesim***o*, *-a*
17 — **diciassettesimo**, *-a*
18 — **diciottesim***o*, *-a*
19 — **diciannovesim***o*, *-a*
20 — **ventesim***o*, *-a*
21 — **ventunesim***o*, *-a*
(sau **ventesim***o* **prim***o*, *-a...-a)*
22 — **ventiduesim***o*, *-a*
(sau **ventesim***o* **second***o*, *-a...-a)*
23 — **ventitreesim***o*, *-a*
(sau **ventesim***o* **terz***o*, *-a...-a)*
28 — **ventottesim***o*, *-a*
30 — **trentesim***o*, *-a*
31 — **trentunesim***o*, *-a*
(sau **trentesim***o* **prim***o*, *-a...-a)*
40 — **quarantesim***o*, *-a*
50 — **cinquantesim***o*, *-a*
60 — **sessantesim***o*, *-a*
70 — **settantesim***o*, *-a*
80 — **ottantesim***o*, *-a*
90 — **novantesim***o*, *-a*
100 — **centesim***o*, *-a*
101 — **centunesim***o*, *-a*
(sau **centesim***o* **prim***o*, *-a...-a)*

---

[1] *terzo, terza* apare în limbajul juridic cu sens diferit (de adjectiv calificativ): *il parere di un terzo* (di un altra persona, diversa da chi parla e da chi ascolta); *per conto terzi* (per conto di altre persone); *a danno di terzi* (a danno di altre persone, non direttamente interessate).

102 —	**centoduesimo**, *-a* (sau **centesimo secondo**, *-a...-a*)
110 —	**centodicesimo**, *-a*
111 —	**centoundicesimo**, *-a*
199 —	**centonovantanovesimo**, *-a*
200 —	**duccentesimo**, *-a*
300 —	**trecentesimo**, *-a*
900 —	**novecentesimo**, *-a*
999 —	**novecentonovantanovesimo**, *-a*
1000 —	**millesimo**, *-a*
1100 —	**millecentesimo**, *-a*
2000 —	**duemillesimo**, *-a*
3000 —	**tremillesimo**, *-a*
20000 —	**ventimillesimo**, *-a*
100000 —	**centomillesimo**, *-a*
1000000 —	**milionesimo**, *-a*
1000000000 —	**miliardesimo**, *-a*
n —	**ennesimo**, *-a* (simbolul matematic al unui număr oarecare, nedeterminat)

2.1.7. *Determinanții de întărire (I determinanti rafforzativi)*

În categoria determinanților nominali definiți trebuie introduși și determinanții de întărire, ale căror trăsături semantice sînt [+ Definit, + Emfază] (aceasta din urmă specifică numai acestor determinanți): *stesso, -a, -i, -e* și *medesimo, -a, -i, -e*. Au aceeași formă ca determinanții de identitate dar nu stau înainte, ci după substantiv. Spre deosebire de determinanții de întărire din limba română care se acordă și în persoană, în limba italiană aceștia se acordă numai în număr și gen și pot sta și după pronume personale: *il professore stesso* (profesorul însuși), *la madre stessa* (mama însăși), *i genitori stessi* (părinții înșiși), *le ragazze stesse* (fetele însele), *io stessa*)eu însămi), *tu medesimo* (tu însuți), *noi stessi* (noi înșine) etc.

2.2. *Determinanții non-definiți (I determinanti non-definiti)*

2.2.1. *Determinanții* **di**⌒*Art.def.* *(L'articolo indefinito e partitivo)*

Di⌒*Art.def.* reprezintă articolele nehotărîte de plural și articolele partitive, formate din prepoziția *di* și articolul definit. Înaintea substantivelor la singular, **di**⌒*Art.def.* reprezintă articolul partitiv. Trăsăturile semantice ale acestui determinant sînt: [— Definit, + Cantitativ, + Partitiv, — Comparativ]. La singular însoțește numai substantive avînd trăsătura [— Numerabil] și se poate traduce în română prin *niște*, dar și prin articolul zero: *Ho mangiato del burro — Am mîncat (niște) unt*. Uneori același substantiv poate prezenta ambele trăsături [± Numerabil*)*. Articolul partitiv se folosește numai pentru sensul dat de trăsătura negativă: *pane* „pîine" (nume de materie, non-numerabil), *pane* „pîine" (obiect de diferite forme făcut din pîine); *Mangio del pane — Mangio il pane*. La plural determinantul **di**⌒*Art.def.* poate însoți orice fel de substantiv: *Invito degli amici; Mangio delle pere; Spendo dei soldi*. Substantivele însoțite de articolul partitiv pot fi înlocuite de pronumele aton *ne*. *Hai mangiato del burro? Sí, ne ho mangiato*. În limba vorbită, pronumele *ne* se poate folosi în mod pleonastic, anticipînd grupul nominal conținînd un articol partitiv. În acest caz articolul partitiv se poate reduce numai la prepoziția *di*. A se compara:

Ha **degli** *amici*.
Ne *ha* **di** *amici*.

Alte exemple: *Non parlava piú con lui perché gli***ne** *aveva dette* **di** *bugie;* **Ne** *aveva sentite* **di** *belle di quella casa abbandonata*.

În cazul în care grupul nominal conținînd un articol partitiv este precedat de o prepoziție, articolul este de cele mai multe ori omis („articol zero"): *Questo piatto si prepara con olio* și nu *con* **dell'***olio;* omisiunea nu este obligatorie cînd prepoziția care precedă nominalul este *di;* în acest caz însă nu este posibil articolul zero și se va folosi un alt determinant non-definit: *alcuni* sau *certi: Invito* **degli** *amici; Stasera esco con amici;* dar *Parlo di* **alcuni** *amici; le lettere di* **certi** *amici*.

Variantele poziţionale ale articolului partitiv sînt cele ale prepoziţiei articulate cu *di*: **del** *burro*; **dello** *zucchero*; **dell'***olio*; **della** *carne*; **dell'***acqua*; **dei** *libri*, **degli** *studenti*, **degli** *amici*; **delle** *case*; **delle** *amiche*.

2.2.2. *Determinanţii Q-N*⁀**di**

Determinanţii incluşi în această categorie au o structură sintactică complexă. Ei sînt formaţi dintr-un substantiv cu sens cantitativ, precedaţi sau nu la rîndul lor de un determinant cantitativ indefinit (ceea ce am notat prin *Q-N*) şi din prepoziţia *di*: *un po' di*, *un sacco di*, *un mucchio di*, *una quantità di*, *una decina di*, *decine di*, *un centinaio di*, *centinaia di*, *un migliaio di*, *migliaia di*, *un milione di*, *una somma di* etc.; **un po' di** *acqua*, **un sacco di** *tempo*; **una decina di** *libri*, **decine di** *libri*; **centinaia di migliaia di** *persone* etc. Dacă un substantiv cu un asemenea determinant are funcţie de subiect, verbul se acordă de preferinţă după sens, cu substantivul determinat şi nu cu substantivul care face parte din determinant: *Un centinaio di* **ragazzi sono venuti.**

2.2.3. *Determinanţii Q-Indef*

Acest simbol reprezintă toţi determinanţii cantitativi non-partitivi, în cadrul cărora se realizează opoziţia semantică [± Comparativ].

Determinanţii *poco*, *alquanto*, *parecchio*, *molto*, *tanto*, *altrettanto*, *troppo*, *tanto* au trăsăturile semantice: [— Definit, + Cantitativ, — Partitiv, + Comparativ] (implică evaluarea unei cantităţi prin comparaţie cu o cantitate, subînţeleasă, de referinţă). Toţi aceşti determinanţi se acordă în gen şi număr cu substantivul determinat. Desinenţele sînt, în toate cazurile, *-o* pentru masculin singular, *-i* pentru masculin plural, *-a* pentru feminin singular şi *-e* pentru feminin plural. Bazele sînt *alquant-*, *molt-*, *tant-*, *altrettant-*, *tropp-*, *tant-*. *Poco* şi *parecchio* prezintă de asemenea o bază unică (fără alternanţe); în transcriere fonetică [pok-] şi [parekk'-]. Diferenţele apar numai în grafie: *poco*, *pochi*, *poca*, *poche*; *parecchio*, *parecchi*, *parecchia*, *parecchie*.

Poco şi *molto* prezintă grade de comparaţie; formele de comparativ sînt invariabile: *piú* (mai mult, mai multă, mai mulţi, mai multe) şi *meno* (mai puţin, ...); *piú lavoro*, *piú gente*, *piú libri*, *piú pagine*; *meno tempo*, *meno gente*, *meno amici*, *meno riviste*. Formele de superlativ sînt *pochissimo*, *-a*, *-i*, *-e* şi *moltissimo*, *-a*, *-i*, *-e* (care se acordă în gen şi număr cu substantivul determinat).

Determinanţii *qualche*, *alcuni*, *uno*, *due*, *tre*, *quattro* etc. au trăsăturile semantice [— Definit, + Cantitativ, — Partitiv, — Comparativ]; *qualche* şi *alcuni* indică o cantitate aproximativă (cîţiva, cîteva); ceilalţi sînt numerale cardinale care dau o indicaţie cantitativă precisă (aceste numerale sînt socotite determinanţi indefiniţi, întrucît nu identifică, nu individualizează obiectul desemnat de substantiv): *un libro*, *due libri*, *cento libri* etc.

Qualche este invariabil. El precedă numai substantive numerabile la singular, deşi sensul este de plural: *qualche amico*, *qualche amica* (cîţiva prieteni, cîteva prietene); este sinonim cu *alcuni*, *-e*, care uneori este preferat cînd grupul nominal respectiv are funcţie de subiect pentru a permite acordul verbului la plural (după sens): *Sono venuti alcuni amici* în loc de *E' venuto qualche amico*.

Numeralele cardinale, cu excepţia lui *uno*, sînt invariabile (nu se acordă cu substantivul determinat). *Uno* prezintă variante poziţionale în funcţie de iniţiala substantivului (sau adjectivului, posesivului) imediat următor.

Pentru masculin singular:

un înainte de consoană, în afară de *s*+consoană, *z*, *pn*, *ps*, *gn*, *x*, şi înainte de vocală: *un libro*, *un ragazzo*, *un amico*; *un celebre affresco*;

uno înainte de *s*+consoană, *z*, *pn*, *ps*, *gn*, *x*: *uno studente*, *uno zio*, *uno psicologo*, *uno xilofono*.

Pentru feminin singular:

una înainte de consoană: *una casa, una mia amica; una zia;*

un' înainte de vocală: *un'amica, un'idea*; elidarea nu este absolut obligatorie; în special în presă, la capătul rîndului, nu se aplică: *una / amica; una / idea.*

Acest numeral (determinant cantitativ) este identic cu articolul nehotărît (v. mai jos) de care se deosebește numai prin accent. Numeralul se pronunță mai intens (*Védo ún càne, non due)*, în timp ce articolul nu are accent, se pronunță împreună cu substantivul pe care îl determină *(Védo un càne)*.

Numeralele compuse cu *uno* (de tipul *ventuno, trentuno, centouno, mille uno* etc) sînt de cele mai multe ori invariabile, determinînd substantive la plural, de ambele genuri: *ventun*(*o*) *libri, ventun*(*o*) *pagine*. Toate aceste numerale pot pierde vocala finală *-o* înaintea unui substantiv care începe cu o consoană, în afară de *s*+consoană, *z, pn, ps, gn, x*, indiferent de genul substantivului: *ventun quaderni, ventuno studenti.*

Toate numeralele compuse cu *uno* (21, 31, 101, 141 etc.) pot preceda substantive masculine la singular, deși sensul este de plural: *ventun giorno* sau *ventun giorni, trentuno studente* sau *trentuno studenti*. Dacă substantivul care urmează este feminin, fie se acordă numeralul în gen și substantivul se pune la singular: *quarantuna matita*, fie nu se face acordul numeralului în gen și substantivul se pune la plural: *quarantun*(*o*) *matite*. În limba contemporană, substantivul se pune de preferință la plural, se face deci acord după sens. În limbajul oficial, substantivul poate preceda numeralul cardinal; în cazul în care acesta este un numeral compus cu *-uno*, substantivul se pune la plural iar numeralul se acordă în gen: *pagine trentuna, libri ventuno*. Substantivul nu poate apărea la singular iar numeralele compuse cu *-uno* nu se acordă în gen dacă substantivul este determinat și de un adjectiv calificativ: *ventun libri italiani; trentun*(*o*) *riviste importanti*.

Numeralele cardinale, cu excepția lui *uno*, dau o indicație numerică aproximativă dacă sînt precedate de articolul nehotărît *un*: *un trecento pagine* (vreo trei sute de pagini), *un diecimila lire* (vreo zece mii de lire).

Spre deosebire de limba română, în care numeralele de la 20 în sus cer prepoziția *di* (de) înaintea substantivului *(douăzeci de pagini)*, în italiană nu se folosește nici o prepoziție: *venti pagine, cento lire, duemila lire* etc. Prepoziția *di* apare în italiană numai după substantivele cu sens numeric, exact sau aproximativ (cu care formează determinanții reprezentați de formula *Q-N⁀di)*: *un milione di abitanti, una decina di pagine; un centinaio di libri*. Dacă însă *milione* și *miliardo* sînt urmate de alte numerale, prepoziția se omite: *un milione trecento mila abitanti* (conform regimului ultimului constituent).

Numeralul cardinal poate determina și pronume personale, și în acest caz stă pe locul doi *(noi due, voi quattro)*, precum și pronume demonstrative *(questi tre, quei quattro)*.

2.2.4. *Alți determinanți non-definiți (Altri determinanti non-definiti)*

2.2.4.1. *Determinanții non-definiți totalitari* sînt:

Ogni și *ciascuno* „fiecare" cu trăsăturile semantice [— Definit, + Totalitar, + Separativ]. *Ogni* este invariabil: *ogni uomo, ogni idea. Ciascuno* prezintă variante poziționale similare numeralului *uno* și articolului nehotărît *uno* (v. mai departe): *ciascun uomo, ciascun libro, ciascuno studente; ciascuna casa, ciascuna studentessa, ciascuna amica* sau *ciascun'amica.*

Qualunque și *qualsiasi* „oricare" au trăsăturile semantice [— Definit, + Totalitar, — Separativ], și sînt în același timp determinanți non-definiți și relativi (pot introduce propoziții, v. p.338). Sînt invariabili și precedă substantive la singular: *Qualunque giovane avrebbe reagito; Qualunque ragazza lo avrebbe capito. Verrò con qualsiasi tempo. Qualunque*, cu sensul peiorativ „oarecare", este adjectiv calificativ și stă după substantiv, care este precedat de un determinant non-definit: *un ragazzo qualunque, due persone qualunque.* În această situație poate determina substantive masculine și feminine, la singular și la plural. *Qualsiasi,* cu variantele *qualsisia, qualsivoglia* poate avea de asemenea sensul de „oarecare" în poziție postnominală: *Dammi dei libri qualsiasi!* (Dă-mi niște cărți oarecare).

2.2.4.2. *Determinanții non-definiți non-totalitari*

Determinanții incluși în această categorie nu prezintă nici o trăsătură semantică pozitivă (sînt determinanți non-definiți prin excelență, propriu-ziși):

Un, uno, articolul nehotărît, prezintă variante poziționale în funcție de inițiala substantivului determinat (a adjectivului, a posesivului) imediat următor, variante identice cu cele ale numeralului *uno: un ragazzo, uno studio, un'amico; una ragazza, una zia, un'amica* sau *una amica. Un, uno* precedă numai substantive la singular. Pentru plural se folosesc formele articolului partitiv *(di*+articolul definit): *Invito un amico / Invito degli amici,* sau alți determinanți non-definiți *alcuni, -e, certi, -e: Invito alcuni amici; Invito certi amici.*

Un altro, un'altra se acordă în număr și gen cu substantivul determinat. La plural pierde articolul nehotărît: *altri, altre. Questo è un altro aspetto. Questi sono altri problemi. Pensavo ad un'altra cosa. Io ho comprato altre riviste.*

Un certo, una certa, la plural *certi, certe* se acordă de asemenea în număr și gen cu substantivul determinat: *Me l'ha detto un certo signor Bianchi* (Mi-a spus-o un oarecare domn B.); *Mi piaceva una certa casa* (Îmi plăcea o anumită casă); *Ha dovuto risolvere certi problemi* (A trebuit să rezolve anumite probleme, unele probleme): *Non mi piacevano certe cose* (Nu-mi plăceau unele lucruri).

Un tale, una tale este sinonim la singular cu *un certo,...*: *Ha telefonato un tale signor Bianchi* (A telefonat un anumit, un oarecare domn B.). În cazuri ca: *Quei tali signori non hanno voluto aspettare, tali* nu este determinant non-definit, ci servește la întărirea sensului demonstrativului: **Acei** *domni nu au vrut să aștepte.*

Alcuno, -a „vreun, vreo" prezintă la singular variante poziționale în funcție de inițiala cuvîntului imediat următor după modelul lui *un, uno: alcun libro, alcun amico, alcuno studente; alcuna casa, alcun'amica* sau *alcuna amica.* În propozițiile negative (după negația *non*) dobîndește sens negativ, fiind sinonim cu *nessuno: Non l'ho trovato in alcun posto (... in nessun posto)* „Nu l-am găsit în nici un loc"; *Non mi ha detto alcuna cosa nuova* „Nu mi-a spus nici un lucru nou". Cu sens afirmativ se folosește rar la singular. La plural *(alcuni,-e)* este sinonim cu *qualche* (cîțiva) dar poate fi folosit și cu sensul determinantului *certi,-e* (unii, unele); cu sens cantitativ este uneori preferat lui *qualche* atunci cînd substantivul determinat are funcția de subiect, pentru a permite acordul verbului la plural, după sens: *Sono venuti alcuni amici,* în loc de *E' venuto qualche amico.* Cu sensul non-cantitativ (unii, unele) se folosește uneori la plural în locul articolului nehotărît.

2.2.5. *Determinanții negativi (adjectivele negative)*

Adjectivele negative presupun întotdeauna trăsătura [— Definit, + Negativ];

Nessuno,-a „nici un, nici o" prezintă variante poziționale în funcție de contextul fonetic imediat următor, după modelul lui *uno: nessun libro, nessuno studente, nessun uomo; nessuna cosa, nessuna idea* sau *nessun'idea.* Exclude negația *non* cînd precedă verbul: *Nessun amico l'ha aiutato* dar *Non l'ha aiutato nessun amico.* Pierde sensul negativ în propozițiile interogative directe sau indirecte (introduse cu conjuncția *se*): *Vuoi nessun giornale? = ...alcun giornale* (Vrei vreun ziar?) *Fammi sapere se vuoi nessun giornale* (Spune-mi dacă vrei vreun ziar).

Niente „nici un, nici una, deloc" poate apărea în limbajul familiar însoțind un substantiv la singular sau la plural: *Non ho niente soldi; Stasera niente divertimento.* Este invariabil.

2.2.6. *Determinanții interogativi (adjectivele interogative)*

Determinanții interogativi prezintă trăsăturile [— Definit, + Interogativ]. Ei apar în propozițiile interogative parțiale.

Che? este invariabil; poate preceda substantive masculine sau feminine, la singular sau la plural: *Che libro vuoi? A che ora verranno? Che libri vuoi? Che?* nu are sens separativ.

Quale,-i? prezintă pe lîngă trăsăturile semantice ale adjectivelor interogative și trăsătura [+ Separativ] (presupune identificarea unui obiect dintr-o mulțime). Variază numai în funcție de număr. Poate preceda substantive masculine și feminine, la singular și la plural: *Di quale scrittore si trattava? A quali scrittori ti riferivi? Quale poesia è migliore? Con quali persone ne potresti discutere?*

Quanto,-i, -a, -e? are în plus trăsătura [+ Cantitativ] (cere o informație cantitativă referitoare la substantivul pe care îl determină). Variază în număr și gen, avînd desinențele *-o, -a, -i, -e,* pentru masculin singular, feminin singular, masculin plural și feminin plural. *Quanto denaro ti occorre? Quanta acqua ci si deve aggiungere? Quanti amici hai invitato? Quante persone ci stanno?*

2.2.7. *Determinanții exclamativi (adjectivele exclamative)*

Adjectivele exclamative sînt identice ca formă cu cele interogative; ele presupun trăsătura [+ Exclamativ]:

Che!: Che noia! Che uomo! Che libri! Che bellezze!

Quale,-i!: Quale disgrazia! Quale amico! Quali uomini! Quali persone! Quale! prezintă în plus față de trăsăturile generale [— Definit, + Exclamativ] trăsătura [+ Calitativ]. Se traduce în română prin *ce fel de!*

Quanto, -a, -i, -e! prezintă în plus, față de trăsăturile generale, trăsătura [+ Cantitativ]: *Quanta acqua! Quanto lavoro! Quanti problemi! Quante noie!*

2.2.8. *Determinanții relativi*

Determinanții relativi au aceleași forme cu cei interogativi. Ei pot introduce propoziții subordonate, au deci o funcție de relație similară cu a pronumelor relative; propozițiile subordonate sînt însă completive, subiective, predicative.

În contextul unor verbe care introduc vorbirea indirectă, funcție relativă au determinanții interogativi propriu-ziși: *Dimmi che libro vuoi! Dimmi quanti libri vuoi! Dimmi quali libri vuoi!*

În contextul altor verbe, determinanții relativi sînt forme mixte, care pot fi descompuse într-un determinant și un pronume relativ. Aceștia permit o dublă analiză sintactică;

Non ricordo **che libro vuoi** (completivă directă)
Non ricordo **il libro che vuoi** (compl. direct + relativă)
Non ricordo **quale libro vuoi** (completivă directă)
Non ricordo **quel libro che vuoi** (compl. direct + relativă)
Mi sorprende **quanti libri vuoi** (subiectivă)
Mi sorprende **la quantità di libri che vuoi** (subiect + relativă)

În categoria determinanților relativi trebuie introduși și determinanții non-definiți *qualunque* și *qualsiasi:*

Era d'accordo **qualunque cosa io dicessi.**
Mi troverai **a qualunque ora tu venga.**
Ti darò **qualsiasi cosa tu voglia.**
Qualsiasi intenzione tu avessi, *io farò il mio dovere.*

Datorită sensului non-definit al determinanților *qualunque* și *qualsiasi,* în propozițiile pe care le introduc, verbul se pune la conjunctiv.

3. PRONUMELE INDEFINITE

(I pronomi indefiniti)

3.0. Pronumele indefinite (nehotărîte) reprezintă o formă de nominal, putînd ocupa în frază locul unui substantiv cu determinanţii săi. Indefinitele nu înlocuiesc însă un nume, nu sînt „pronume"-substitute, nu rezultă deci în urma unei transformări de pronominalizare. Ele au un sens de sine stătător, mai abstract decît substantivele şi nu acceptă determinanţi ca substantivele. Spre deosebire de acestea, conţinutul pronumelor indefinite se poate descompune în trăsături semantice fără „rest". Trăsăturile semantice care caracterizează sistemul pronumelor indefinite sînt:

[± Cantitativ]: pronumele indefinite cantitative sînt *poco, molto, alquanto, alcuni, uno, due, tre, ...* etc.

[± Totalitar]: pronumele indefinite totalitare sînt *ognuno, ciascuno, chiunque, checché* etc.

[± Separativ]: pronumele separative fac parte dintre cele totalitare şi sînt *ognuno, ciascuno* (implică totalitatea şi în acelaşi timp obiectele considerate separat);

[± Animat] şi [± Uman]; aceste două trăsături se „combină" în cadrul sistemului pronumelor indefinite, în sensul că există pronume pentru [+ Animat, + Uman] *(ognuno, chiunque, qualcuno, chi* etc.*)* şi pronume pentru [— Animat] *(checché, qualcosa* etc.*)*.

[± Comparativ]; această trăsătură caracterizează cantitativele; *poco, pochi, molto, molti* presupun o evaluare a cantităţii prin comparaţie cu o cantitate de referinţă; *alcuni, uno, due, tre* etc. exprimă o evaluare absolută a cantităţii, non-comparativă.

[± Continuu] corespunde trăsăturii formulate în cadrul substantivelor [± Numerabil]; au trăsătura [+ Continuu] pronumele cantitative folosite la singular *(poco, molto)* şi trăsătura [— Continuu] cantitativele la plural *(pochi, molti)*.

3.1. *Pronumele indefinite non-cantitative*

3.1.1. *Pronumele totalitare* se referă la un „obiect" în totalitatea sa sau la o mulţime de obiecte în totalitate.

3.1.1.1. *Pronumele totalitare separative* se referă la un obiect nedefinit dintr-o mulţime, dar implică în acelaşi timp mulţimea în totalitate. Acestea sînt *OGNUNO* şi *CIASCUNO* „fiecare". Datorită trăsăturii [+ Totalitar] acestea pot fi înlocuite cu *tutti*, care însă nu mai insistă pe fiecare „obiect" separat. *Ognuno deve fare il suo dovere (Tutti devono fare...)*. *Ognuno* presupune şi trăsătura [+ Uman]: *Ognuno decide per la propria sorte.* Cînd din context rezultă că se poate referi la persoane feminine, se poate folosi forma *ognuna*: *Ognuna di voi dovrà rispondere. Ciascuno* neutralizează opoziţia [+ Uman] / [— Animat]: *C'era un regalo per ciascuno; Ho messo i libri ciascuno al proprio posto.*

3.1.1.2. *Pronumele totalitare non-separative:*

a. prezintă trăsăturile [+ Animat, + Uman] următoarele:

CHIUNQUE „oricine" este pronume indefinit și relativ în același timp. Se folosește frecvent fără valoare relativă *(Chiunque lo potrebbe fare)*; gramaticile italiene recomandă însă folosirea sa numai cu valoare relativă *(Lo sa chiunque vuole saperlo)* și folosirea lui *chicchessia* pentru situațiile „absolute". În exemplul de mai sus, *chiunque* este subiectul verbului *sa* dar și al verbului *vuole*. În structura de suprafață, *chiunque vuole saperlo* este propoziție subiectivă, introdusă de *chiunque*. În structura de adîncime, *chiunque* reprezintă un pronume indefinit *(tutti, qualsiasi persona)* și un pronume relativ *(che)*. În formă desfășurată *Lo sanno tutti coloro che vogliono saperlo* include o propoziție principală *(Lo sanno tutti coloro)* și o relativă *(che vogliono saperlo)*. Pronumele *chiunque* include relativul *che* și de aici valoarea relativă. *Chiunque* poate introduce propoziții concesive, și în acest caz presupune conjuncția *anche se*: *Chiunque tu fossi, io faccio quello che voglio*. Conjuncția *anche se* se suprimă dacă în propoziția concesivă subiectul sau numele predicativ este exprimat de un pronume de tipul *chiunque, checché* sau de un nume determinat de adjectivele non-definite *qualsiasi* sau *qualunque* (v. p. 338).

*_Anche se tu fossi chiunque, . . ._ — _Chiunque tu fossi, . . ._

CHICCHESSIA sau *chicchesia* este sinonim cu *chiunque* („oricine") din punct de vedere semantic dar nu sintactic, pentru că nu are valoare relativă; nu poate fi determinat de o propoziție relativă: *Lui parla con chicchessia di qualsiasi cosa.*

b. prezintă trăsătura [— Animat] următoarele pronume:

CHECCHÉ „orice" este pronume indefinit-relativ: *Accetterò checché tu dica.* Poate introduce propoziții concesive: *Checché tu dicessi, io so cosa devo fare. Checché* se folosește rar în limba contemporană, fiind înlocuit cu *qualunque cosa* sau *qualsiasi cosa.*

CHECCHESSIA este sinonim semantic cu *checché* („orice") dar nu și sintactic, întrucît nu are valoare relativă. Este o formă veche și literară și este înlocuit de cele mai multe ori cu *qualunque cosa* sau *qualsiasi cosa.*

În categoria pronumelor totalitare non-separative trebuie introduse pronumele *tutto* și *tutti*, dar numai în măsura în care nu sînt determinanți-substitute (v. 10.4.1.). Cu valoare indefinită, *tutti* are trăsătura [+ Uman] *(E' un segreto che sanno tutti)*, iar *tutto* [— Animat]: *Ho mangiato tutto; Da questo posto si vede tutto.*

3.1.2. *Pronumele non-totalitare* se referă la unul sau mai multe obiecte nedefinite, fără referire la mulțimea din care fac parte.

a. prezintă trăsăturile [+ Animat, + Uman] următoarele:

UNO folosit frecvent ca subiect al unor propoziții cu sens impersonal: *Qui, uno può fare quello che vuole (si può fare quello che si vuole)*. Se traduce prin „unul, cineva". În corelație cu *l'altro* poate fi articulat: *Uno* (sau *l'uno*) *dettava, l'altro scriveva a macchina* (Unul dicta, celălalt scria la mașină). Articolul este însă obligatoriu pentru sensul de reciprocitate: *Si stimavano l'un l'altro.* Se poate folosi și la plural, articulat și în corelație cu *gli altri*: *Gli uni ridevano, gli altri piangevano.* Cu acest sens, pot apărea și formele de feminin: *le une . . . le altre.*

QUALCUNO „cineva", cu varianta sa mai veche *qualcheduno*, se folosește numai la singular, deși uneori poate indica o pluralitate restrînsă: *C'è qualcuno che non ti ama. Suppongo che ci sia qualcuno che lo conosca. Ti farò vedere qualcuno dei miei acquerelli* (ceea ce înseamnă *alcuni dei miei acquerelli* sau *qualche mio acquerello*). Se folosește în general forma de masculin; forma de feminin apare numai dacă din context (lingvistic sau situațional) rezultă că este vorba de persoane feminine: *Qualcuna di voi dovrà restare.* În funcție de nume predicativ poate avea sensul de „personalitate, persoană influentă": *Voleva diventare qualcuno* (Vroia să ajungă cineva). În acest caz se opune lui *qualunque: una persona qualunque* (o persoană oarecare).

CHI este pronume indefinit numai cînd este folosit în propoziții juxtapuse și poate fi înlocuit prin *gli uni... gli altri: Chi veniva, chi usciva (Gli uni venivano, gli altri uscivano)* „Care venea, care pleca". *Chi* poate însemna *se uno* (dacă cineva) în propoziții limitative de tipul: *Chi mi dicesse simili cose, non ci crederei; I libri, chi li ama, sono il migliore amico.*

UN ALTRO „altul, un altul, altcineva", se poate folosi uneori, atunci cînd contextul situațional sau lingvistic permite, și la feminin: *un'altra. Un altro avrebbe fatto lo stesso; Un'altra non te lo avrebbe permesso.* La plural dispar formele de articol *un, un': altri, altre.* Precedat de articolul definit, *altro,-a* are valoare demonstrativă, indicînd, în opoziție cu *questo*, un obiect (definit) din două: *questo / l'altro* (acesta / celălalt); în opoziție cu *questo* și *quello*, un obiect din trei: *questo / quello / l'altro* sau *quell'altro* (acesta / acela / celălalt). La plural, pierde valoarea demonstrativă cînd este folosit în corelație cu *gli uni (gli uni...gli altri)* sau cu *le une (le une...le altre)*; în acest caz, cu toate că include un articol definit, sînt pronume indefinite.

ALTRI „altcineva" se folosește numai pentru persoane și numai la masculin singular; nu trebuie confundat cu pluralul pronumelui *un altro*. Este sinonim cu *un altro*, care de altfel este mai folosit în limba contemporană: *Altri avrebbe agito ugualmente (Un altro...)*. Pronumele *altri* (m. sg.) nu este niciodată însoțit de articol.

ALTRUI este la origine forma genitivală a pronumelor *un altro, altri* și este echivalent cu *di un altro, di altri, degli altri* „al altuia, al altora". Fiind folosit împreună cu substantivul care reprezintă obiectul posedat, este introdus de obicei în seria posesivelor (v. p. 204): *il bene altrui* sau *l'altrui bene* (binele altuia). Ca orice posesiv, *altrui* poate fi precedat de articolul definit care substituie obiectul posedat: *Non desiderare l'altrui (= ... ciò che è di un altro)* „Nu dori ce-i al altuia".

UN CERTO, pl. *CERTI* „unul, un oarecare", pl. „unii" se folosește practic numai pentru masculin. La singular poate fi substituit cu *un tale, uno, qualcuno: Mi diceva un certo che...* „Îmi spunea cineva (unul, un oarecare) că...". La plural este sinonim cu *alcuni, taluni, certuni: Certi dicono che sono troppo buono* „Unii zic...".

ALCUNO este rar folosit la singular, fiind frecvent înlocuit cu *uno* sau *qualcuno* (unul, cineva): *Qualcuno deve restare*, în loc de *Alcuno deve restare.* La feminin practic nu se folosește. *Alcuno* poate avea sens negativ („nimeni") în propozițiile negative, atunci cînd apare după negația *non: Non ho trovato alcuno (Non ho trovato nessuno). Nessuno* este totuși mai frecvent. La plural se folosește de obicei, cu valoare indefinită, forma de masculin, dar în funcție de contextul situațional, poate apărea și la feminin: *Alcuni lo accusano di superbia* (Unii îl acuză de trufie); *Alcune di voi, fanciulle, partiranno domani* (Unele dintre voi, fetelor, vor pleca mîine). În aceste situații, *alcuni* este sinonim cu *certi* „unii", dar întotdeauna este posibilă și o interpretare cantitativă („cîțiva").

CERTUNO și *TALUNO* „cineva, unul, vreunul" sînt foarte rar folosite la singular, fiind înlocuite cu *qualcuno, un certo, un tale.* La plural, *certuni* și *taluni* sînt frecvent substituite cu *certi* („unii"); *certuni* și *taluni* prezintă întotdeauna trăsătura [+ Uman], în timp ce *certi* poate fi confundat cu determinantul-substitut omonim, care se folosește pentru orice tip de antecedent: *Certi dicono che...* (=certuni...); *Ho letto tutti gli articoli che mi hai indicato. Certi però non mi servono (= certi articoli...).*

b. prezintă trăsătura [— Animat] următoarele pronume indefinite:

QUALCOSA „ceva", cu varianta *qualche cosa* este un pronume indefinit compus din substantivul *cosa* și determinantul *qualche;* se comportă însă ca un pronume simplu întrucît și în varianta „desfășurată" cere acordul în masculin singular: *E' successo qualcosa. E' successo qualche cosa.*

ALCUNCHÉ este sinonim cu *qualcosa*, care este însă mai frecvent: *Mi sembrava che vi fosse alcunché di sospetto.*

ALTRO „altceva" este invariabil cînd prezintă trăsătura [— Animat], spre deosebire de *un altro* care prezintă trăsătura [+ Animat, + Uman]: *Durante le lezioni stava pensando ad altro. Ci mancava altro!* („Asta mai lipsea!"). Poate fi înlocuit cu *altra cosa, un'altra cosa.*

3.2. *Pronumele indefinite cantitative*

3.2.0. Pronumele cantitative indică unul sau mai multe obiecte prin referire la cantitate. Această referire se poate face în mod comparativ, față de o cantitate convențională (în funcție de obiectul respectiv, zona de realitate, contextul situațional etc.), sau în mod absolut, și în acest caz evaluarea este mai mult sau mai puțin exactă (*alcuni, uno, due, tre* etc.). Toate pronumele cantitative comparative presupun la singular trăsătura [+ Continuu], iar la plural [— Continuu].

3.2.1. Pronumele cantitative comparative sînt:

POCO „puțin"; are la singular trăsătura [+ Continuu]: *Da voi si mangia poco; C'è poco da fare; Io mi accontento di poco.* Poate fi substantivat, și în acest caz este precedat de articolul definit sau de demonstrativ: *Ti dirò quel poco che so; Gli offriva il poco che riusciva a guadagnare.* Prin mecanismul substantivării se obține și determinantul non-definit al substantivului, *un po' di: Vorrei un po' d'acqua (...una piccola quantità d'acqua).* Toate pronumele cantitative au aceeași formă la singular cu adverbele cantitative: *M'interessa poco quell'articolo.* Criteriul de distingere este funcția sintactică: pronumele cantitative ocupă întotdeauna poziția unui nominal, avînd funcția de subiect sau complement, în timp ce adverbele cantitative au fie funcție circumstanțială, fie servesc la formarea gradelor de comparație sau intensitate ale adjectivelor sau adverbelor pe care le precedă: *Lei ride poco; Per me tutto ciò è poco utile; Mi aiutava poco volentieri.*

Forma de plural, *pochi*, prezintă trăsătura [— Continuu, + Uman]: *Pochi credevano alle sue parole.*

Trebuie să se facă întotdeauna distincția între pronumele indefinit *poco, pochi* și determinantul substitut omonim, care presupune întotdeauna un substantiv apărut în contextul anterior, căruia îi preia trăsăturile semantice: *Con l'inverno gli uccelli sono andati via; solo* **pochissimi** *sono rimasti* (pentru *...solo* **pochissimi uccelli**...).

ALQUANTO „cîtva, un pic" este puțin folosit ca pronume și numai la masculin singular; prin substantivare se obține un determinant non-definit al substantivului: *Ho bevuto* **alquanto di vino** *(un po' di vino).*

PARECCHIO „cîtva, nu foarte mult": *Otterremo parecchio con questo sistema.* La plural presupune trăsătura [+ Uman]: *Parecchi dicono che non è vero* (Mulți spun că nu este adevărat).

MOLTO, pl. *MOLTI* („mult", mulți") prezintă aceleași trăsături ca și celelalte cantitative: [— Animat] la singular, [+ Uman] la plural. *Lí si mangiava molto; Molti lo stimavano. Moltissimi si fidavano di lui. Piú ancora gli ubbidivano. Moltissimi* și *piú* reprezintă formele de superlativ absolut și respectiv comparativ ale pronumelui *molto.*

TANTO „atît", continuu la singular *(Rimane ancora tanto per te)* și *TANTI* „atîția", discontinuu la plural *(Sono tanti che lo conoscono)*, poate fi corelat cu *quanto, quanti (Quanto ho guadagnato, tanto ho speso).* Precedat de articolul nehotărît *un* devine substantiv cu sens cantitativ nedefinit: *Gli dava un tanto al mese* (Ii dădea o anumită sumă, o anumită cantitate pe lună).

TROPPO „prea mult", continuu la singular *(Sapeva già troppo)* şi discontinuu la plural, *TROPPI* „prea mulţi" *(Troppi sono già al corrente)*, poate fi substantivat la singular cu sensul de „cantitate excesivă": *Il troppo stroppia* (Ce-i prea mult strică), şi la plural cu sensul de „prea multe persoane": *i pochi e i troppi* (cei puţini şi cei mulţi).

Altrettanto, care se foloseşte întotdeauna în corelaţie cu un alt cantitativ, se foloseşte exclusiv ca determinant-substitut.

3.2.2. *Pronumele cantitative non-comparative*

ALCUNI, -E, indică o cantitate aproximativă („cîţiva"), prezintă de obicei trăsătura [+ Uman]: *Alcuni ti cercavano ieri*, dar poate fi totdeauna confundat cu pronumele omonim, non-cantitativ („unii").

UNO, DUE, TRE etc. presupun de asemenea trăsătura [+ Uman]: *Sono arrivati tre; due si sono seduti, uno è rimasto in piedi.* Toate aceste numerale cardinale sînt mult mai frecvent folosite ca determinanţi-substitute şi atunci preiau trăsăturile substantivului determinat omis (v. p. 205).

3.3. *Pronumele indefinite negative*

NESSUNO „nimeni", presupune trăsăturile [+ Animat, + Uman]. În orice funcţie sintactică, atunci cînd precedă verbul exclude negaţia *non*: **Nessuno** *sapeva piú di lui* (Nimeni nu ştia mai mult decît el); *A* **nessuno** *avrebbe parlato cosí* (Nimănui nu i-ar fi vorbit aşa); *Con* **nessuno** *si era comportato in questa maniera* (Cu nimeni nu se comportase în felul acesta). Dacă stă însă după verb, apare şi negaţia *non*: **Non** *sapeva* **nessuno** *piú di lui;* **Non** *avrebbe parlato cosí a* **nessuno**; **Non** *si era comportato con* **nessuno** *in questa maniera.* Cînd este precedat de negaţia *non*, poate fi substituit, rareori, cu pronumele *alcuno* (v. p.48). În propoziţiile interogative directe sau indirecte introduse cu conjuncţia *se*, *nessuno* poate fi folosit cu sensul de *qualcuno* şi pierde deci valoarea negativă: *E' venuto nessuno?* (A venit cineva?); *Dimmi se ha telefonato nessuno!* (Spune-mi dacă a telefonat cineva!)

NIENTE sau *NULLA* „nimic" implică trăsătura [— Animat]. Ca şi *nessuno*, cer negaţia *non* cînd apar după verb dar o exclud cînd precedă verbul: **Non** *mi muove* **niente** — **Niente** *mi muove.* **Non** *mi potrà convincere* **nulla** — **Nulla** *mi potrà convincere.* În propoziţiile interogative, *niente* şi *nulla* au sensul de „qualcosa", nu mai au deci valoare negativă: *Ti occorre* **niente?** (Îţi trebuie ceva?) *Dimmi se hai bisogno di* **niente**! (Spune-mi dacă ai nevoie de ceva!)

3.4. *Pronumele indefinite interogative*

CHI? „cine?" presupune trăsăturile [+ Animat, + Uman] şi este invariabil. În general cere acord la masculin singular, dar în funcţie de context poate presupune şi femininul şi chiar pluralul: *Chi è quello?* (Cine este acela?); *Chi è arrivata adesso?* (Cine a sosit acum?); *Voi chi siete?* (Voi cine sînteţi?). Poate avea orice funcţie sintactică, fiind precedat de prepoziţii cînd este complement circumstanţial sau atribut: *A chi devo parlare?* (Cui trebuie să-i vorbesc?) *Di chi è stata quest'idea?* (A cui a fost ideea aceasta?) *Di chi si trattava?* (Despre cine era vorba?) *Da chi abitavi l'anno scorso?* (La cine locuiai anul trecut?) *Per chi sei venuto?* (Pentru cine ai venit?) Propoziţiile în care apar pronumele interogative sînt propoziţii interogative parţiale, întrucît informaţia cerută se referă la o parte a propoziţiei — subiect, complement, atribut. Pronumele interogative, precedate sau nu de prepoziţie, ocupă în mod normal, prima poziţie în propoziţie. Pronumele interogativ *chi?* poate să introducă propoziția interogativă din care face parte pe lîngă un alt verb (și propoziția devine interogativă indirectă) ca în *Dimmi chi è venuto!* În acest caz trebuie să se facă diferența între pronumele interogativ *chi?* și pronumele demonstrativ-relativ *chi* care se poate descompune în *colui che (Chi non lavora non mangia).*

CHE? „ce?“ presupune trăsăturile [+ Animat,— Uman] sau [— Animat]: *Che cerchi? Che è successo?* (Ce cauți? Ce s-a întîmplat?). În funcție de nume predicativ poate presupune și trăsătura [+ Uman], deși în acest caz se poate vorbi mai degrabă de valoare pro-adjectival-nominală, întrucît răspunsul la întrebare implică un substantiv cu valoare adjectivală: *Tu che sei? — Sono studente.* Interogația referitoare la numele predicativ adjectiv este *come? (Tu come sei? — Io sono stanco)* în timp ce interogația referitoare la numele predicativ dintr-un predicat de identitate este *chi? (Tu chi sei? — Io sono Carlo).*

Che? apare frecvent ca determinant interogativ pe lîngă substantivul *cosa* (lucru) cu sens general și indefinit. *Cosa* și-a pierdut sensul lexical și întreaga sintagmă, *che cosa?* se folosește ca pronume interogativ, cerînd, atunci cînd are funcția de subiect, acordul la masculin singular: *Che cosa è successo? A che cosa alludevi? Di che cosa si trattava?* În limbajul familiar, funcția interogativă poate să treacă în întregime asupra substantivului *cosa* care se poate utiliza singur drept pronume interogativ: *Cosa dicevi?* (Ce spuneai?) *E adesso cosa posso fare?* (Și acum ce pot să fac?)

QUALE,-I? „care?“ are sens separativ, cerînd ca răspunsul să indice un obiect sau mai multe dintr-o mulțime. Spre deosebire de limba romînă, în italiană acest pronume se acordă în număr: *quale?* pentru singular, *quali?* pentru plural. Se folosește mai mult ca determinant interogativ-substitut: *Da questi libri, quale vuoi?* (Dintre aceste cărți, pe care o vrei?) pentru *...quale libro vuoi? Fra questi quadri, quali ti piacciono?* (Dintre aceste tablouri, care îți plac?) pentru *...quali quadri ti piacciono?*

QUANTO,-A, -I, -E? „cît,...“ este unicul pronume interogativ cu trăsătura semantică [+ Cantitativ]: *Quanto costa?* (Cît costă?) *A quanto ammontano i suoi debiti?* (La cît urcă datoriile sale?) *Di quante avresti bisogno?* (De cîte ai avea nevoie?). Și acest interogativ se folosește aproape exclusiv ca determinant-substitut.

4. ADJECTIVUL

(L'aggettivo)

4.0. Adjectivul este o parte de vorbire flexibilă care formează împreună cu verbul copulativ *essere* predicatul nominal. În această situație adjectivul are funcție de nume predicativ:

La ragazza era **allegra.**

Predicatele nominale „caracterizează“ subiectul în același fel ca predicatele verbale. Încărcătura semantică este prezentată de numele predicativ (adjectiv, substantiv cu sau fără determinanți, grup prepozițional). Întrucît numele predicativ nu are capacitatea de a exprima modul, timpul și acordul în persoană cu subiectul, predicatul include și un „suport“ verbal (copula) care „suplinește“ această lipsă. Verbul copulativ prin excelență este *essere* (a fi); acesta prezintă aspectul perfectiv. Pentru exprimarea altor valori aspectuale, caracteristice verbului, se pot folosi și alte verbe copulative *(divenire, diventare, restare, rimanere, tornare)*.

Atunci cînd numele predicativ-adjectiv apare într-o propoziție relativă al cărei subiect este identic cu substantivul determinat, se poate aplica o transformare de atributivizare; adjectivul devine atribut:

La ragazza che era allegra — La ragazza allegra.

Anumite adjective cer în mod obligatoriu această transformare; ele nu pot apărea decît cu funcție de atribut: *(adetto) commerciale* — (atașat) comercial, *(delegazione) ministeriale* — (delegație) ministerială etc.

În sfîrșit, unele adjective cer în mod obligatoriu poziția pre-nominală; schimbarea poziției antrenează schimbarea sensului. Aceste adjective sînt: *bello, buono, povero, certo, semplice, nuovo, grande, gentile.* În construcția *adjectiv + substantiv*, accentul cade pe substantiv, adjectivul avînd rol de epitet. În construcția *substantiv + adjectiv*, accentul cade pe adjectiv, care are funcție distinctivă, restrînge sfera substantivului. Diferența de sens nu este întotdeauna foarte mare; poziția poate distinge sensul propriu de cel figurat:

amaro:	*una medicina* **amara** (o doctorie amară)
	una **amara** *osservazione* (o observație amară)
grande:	*un libro* **grande** (o carte mare, voluminoasă)
	un **grande** *libro* (o carte mare, importantă)
magro:	*una ragazza* **magra** (o fată slabă)
	una **magra** *consolazione* (o slabă consolare)
nuovo:	*un abito* **nuovo** (o haină nouă)
	un **nuovo** *abito* (o nouă haină, altă haină)
piccolo:	*un uomo* **piccolo** (un om mic, scund)
	un **piccolo** *impiegato* (un funcționar mărunt)

povero:	*un uomo* **povero** (un om sărac) *un* **pover'** *uomo* (un biet om)
puro:	*un'acqua* **pura** (o apă curată, limpede) *una* **pura** *invenzione* (o pură, curată invenție)
semplice:	*una domande* **semplice** (o întrebare simplă, elementară) *una* **semplice** *domanda* (o simplă întrebare, numai o întrebare)
solo:	*una ragazza* **sola** (o fată singură, solitară) *una* **sola** *ragazza* (o singură fată, numai o fată)
vero:	*una dichiarazione* **vera** (o declarație adevărată) *una* **vera** *dichiarazione* (o adevărată declarație)

Adjectivul stă întotdeauna după substantiv în apelative ca *Stefano il Grande* (Stefan cel Mare), *Michele il Bravo* (Mihai Viteazul), *Plinio il Giovane* (Pliniu cel Tînăr), *Filippo il Bello* (Filip cel Frumos); aceeași poziție o au și adjectivele ordinale atunci cînd apar în apelative: *Carlo Quinto* (Carol al V-lea). De asemenea, adjectivul stă după substantiv dacă este urmat de un complement: *un vaso pieno di fiori, un libro utile a me, un uomo capace di tutto.*

4.1. *Trăsăturile semantice inerente ale adjectivelor*

Predicatele nominale se încadrează în sfera semantică a verbelor. Atunci cînd copula este *essere*, predicatul nominal respectiv are trăsătura [+ Static] *(essere triste, essere stanco, essere alto, essere uguale* etc.); copula *diventare* sau *divenire* încadrează predicatul nominal în categoria verbelor eventive, de devenire *(diventare triste, diventare ricco)*. Predicatele nominale pot exprima o stare fiziologică sau psihologică *(stanco, triste, allegro)*, cunoașterea *(conscio, consapevole, ignaro)*, diferite relații *(identico, uguale pieno, simile, caro)* sau o calitate, care poate fi sau nu rezultatul unei acțiuni *(vivo, alto, bello; morto, fermo)*.

Luate separat, adjectivele care în general sînt organizate în microsisteme în interiorul cărora se disting diferite grade *(caldo, tiepido, fresco, freddo; bello, brutto; intelligente, sveglio, stupido, scemo)*, prezintă și un număr destul de limitat de trăsături semantice cu caracter general: [± Calitate], [± Cantitate], [± Relație], [± Apartenență], [± Abstract], [± Dimensional].

Astfel, adjectivele de tipul *lungo, largo, grande, ampio, vasto* indică o calitate concretă dimensională; *rosso, caldo, bello* indică o calitate concretă non-dimensională; *vero, simpatico, intelligente, stupido* indică o calitate abstractă.

Adjectivele cantitative sînt de tipul *due, tre, cinque, poco, molto, numeroso, innumerevole.*

Adjectivele de tipul *letterario, filosofico, dantesco* presupun o relație de apartenență abstractă; *veneto, italiano, europeo* presupun o relație de apartenență non-abstractă.

În sfîrșit, adjective ca *simile, identico, diverso, differente, utile, uguale,* implică diferite tipuri de relații.

4.2. *Flexiunea adjectivelor*

4.2.1. *Tipurile de adjective după flexiune*

Adjectivul - nume predicativ se acordă în gen și număr cu substantivul cu funcție de subiect; adjectivul - atribut se acordă în gen și număr cu substantivul pe care îl determină. Numărul și genul adjectivelor nu depind deci de realitatea extralingvistică. Prin definiție, adjectivele realizează toate cele patru combinații de valori: masculin singular, masculin plural, feminin singular, feminin plural. În funcție de numărul de forme diferite care corespund acestor combinații de valori și de repartiția lor, adjectivele se pot clasifica în 5 tipuri. Primelor patru tipuri (adjective cu cel puțin două forme diferite) le corespund și desinențe caracteristice.

Tipul I cuprinde adjective cu patru forme diferite corespunzînd celor patru combinații de valori; desinențele sînt *-o* (masc. sg.,), *-i* (masc.pl), *-a* (fem. sg.), *-e* (fem. pl.): *povero, poveri, povera, povere; grigio, grigi, grigia, grigie; arcaico, arcaici, arcaica, arcaiche; bianco, bianchi, bianca, bianche; restio, restii, restia, restie; variopinto, variopinti, variopinta, variopinte*; în acest tip de flexiune se încadrează și toate formele de participiu trecut ale verbelor: *letto, letti, letta, lette; andato, andati, andata, andate; uscito, usciti, uscita, uscite; scoperto, scoperti, scoperta, scoperte.*

Tipul II cuprinde adjective cu trei forme diferite pentru cele patru combinații de valori; desinențele caracteristice sînt *-a* pentru singular, masculin și feminin; *-i* pentru masculin plural și *-e* pentru feminin plural.

*(un ragazzo) belg*a — *(due ragazzi) belg*i
*(una ragazza) belg*a — *(due ragazze) belgh*e

În acest tip se includ adjective ca: *ipocrita, ipocriti, ipocrita, ipocrite; entusiasta, entusiasti, entusiasta, entusiaste; progressista, progressisti, progressista, progressiste* etc.

Tipul III cuprinde adjective cu trei forme diferite pentru cele patru combinații de valori; desinențele sînt *-e* pentru masculin singular și feminin plural, *-i* pentru masculin plural și *-a* pentru feminin singular:

*(un ragazzo) bonaccion*e — *(due raggazi) bonaccion*i
*(una ragazza) bonacciona*a — *(due ragazze) bonaccion*e

Tipul IV cuprinde adjective cu două forme, care nu realizează opoziția de gen; desinențele sînt *-e* pentru singular, masculin și feminin, și *-i* pentru plural, masculin și feminin:

*(un ragazzo) felic*e — *(due ragazzi) felic*i
*(una ragazza) felic*e — *(due ragazze) felic*i

În acest tip se mai încadrează adjective ca *elegante, eleganti*; *verde, verdi*; *intelligente, intelligenti*; de asemenea toate formele verbale de participiu prezent: *restante, restanti; andante, andanti; tenente, tenenti; raffigurante, raffiguranti; contenente, contenenti* etc.

Tipul V cuprinde adjective invariabile, care prezintă deci o singură formă pentru toate combinațiile de valori, *blu, pari, impari, dabbene, perbene, dappiù, dappoco, avvenire*; în acest tip se includ și unele adjective care denumesc culori și care la origine sînt substantive, folosite numai ca adjective: *rosa, lilla, nocciola, arancio* sau *arancione, marrone, indaco, viola.* Adjectivele variabile care indică culori, ca de exemplu *rosso, giallo, nero, grigio* (tipul I) sau *verde* (tipul IV) devin invariabile (folosite numai la forma de masculin singular) atunci cînd sînt determinate de un substantiv sau un alt adjectiv; *(seta) rosso fuoco, (foglie) verde cupo, (camicetta) giallo crema* etc.

Forma verbală *fu* (persoana a III-a singular, perfectul simplu al verbului *essere*) este folosită ca adjectiv invariabil cu sensul de *răposat, defunct* atunci cînd precedă un nume de persoană; *il fu Mattia Pascal.* Se folosește de altfel numai la singular.

Tip	Masculin		Feminin		Exemple
	Sg.	Pl.	Sg.	Pl.	
I	-o	-i	-a	-e	*povero, grigio, bianco, arcaico, restio; visto*
II	-a	i-	-a	-e	*belga, ipocrita, entusiasta, progressista*
III	-e	-i	-a	-e	*bonaccione*
IV	-e	-i	-e	-i	*elegante, verde, felice; restante, contenente*
V	∅	∅	∅	∅	*blu, pari, impari, perbene, avvenire, rosa, viola, rosso cupo*

4.2.2. *Alternanțe în bazele adjectivale*

Unele adjective prezintă modificări ale bazei în funcție de desinență. Aceste alternanțe în baze sînt similare cu cele care apar la substantive;

— Adjectivele a căror bază se termină în [-ik] sau [-íak] la singular, prezintă baza terminată în [-ič] sau [-iač] în contextul desinenței *-i* de masculin plural: *scettico—scettici, maniaco—maniaci, elegiaco—elegiaci*. Alternanța k/č apare și la adjectivele *equivoco—equivoci, estrinseco—estrinseci, univoco—univoci, intrinseco—intrinseci, greco—greci*. Desinența de feminin plural nu produce această alternanță: *scettica—scettiche, maniaca—maniache, elegiaca—elegiache* etc.

Adjectivele *antico* (antic, vechi), *aprico* (însorit), *carico* (încărcat) și toate derivatele, *dimentico* (uituc) nu prezintă totuși această alternanță (pl. *antichi, aprichi, carichi, dimentichi*). Nici un adjectiv terminat în [-ikk] nu prezintă această alternanță *(ricco-ricchi)*.

În afară de adjectivele terminate în [-ik] și [-íak], toate celelalte adjective a căror bază se termină în [-k] nu prezintă alternanța k/č; *bianco—bianchi, fresco—freschi*. Fac excepție *equivoco, estrinseco, intrinseco, univoco, greco* (v. mai sus).

Adjectivele a căror bază se termină în [*-g*] nu prezintă alternanțe în bază, cu excepția adjectivului *belga*, care, ca și substantivul omonim, are la plural masculin baza terminată în [-ğ]; *belgi*.

Toate observațiile următoare privitoare la pluralul adjectivelor se referă la probleme de grafie. În transcriere fonematică, baza rămîne invariabilă;

Adjectivele care la masculin singular se termină în *-cio, -gio, -scio* prezintă o singură bază în toate contextele:

[fradič] +	[o]	*fradicio*	[griğ] +	(o)	*grigio*
	[i]	*fradici*		(i)	*grigi*
	[a]	*fradicia*		(a)	*grigia*
	[e]	*fradicie*		(e)	*grigie* sau *grige*

[liʃ] +	[o]	*liscio*
	[i]	*lisci*
	[a]	*liscia*
	[e]	*lisce*

Pentru grafia corectă, din punctul de vedere al normelor limbii italiene actuale, a formelor de feminin plural, unde uneori se oscilează, trebuie consultat dicționarul.

Adjectivele de tipul *serio* nu prezintă alternanțe și nici oscilații în grafie: [-j-] (*i* semivocalic) din terminația bazei apare întotdeauna în contextul desinențelor *-o, -a, -e*; nu apare în contextul desinenței *-i* de masculin plural (se amalgamează în desinență):

[serj] + [o] *serio*
[i] *seri*
[a] *seria*
[e] *serie*

Adjectivele de tipul *restío*, a căror bază se termină în *í* (*i* accentuat), păstrează această bază, în contextul tuturor desinențelor: *restío, restíi, restía, restíe*.

Adjectivele compuse nu se deosebesc în flexiune de celelalte adjective. Adjectivele variabile flexionează numai al doilea element *variopinto, variopinti, variopinta, variopinte*; *grigioverde, grigioverdi*. Unele adjective compuse sînt invariabile: *dabbene, perbene, dappoco, dappiú, anticarro, antifurto, antifrizione, antinebbia*, etc.

4.2.3. *Flexiunea adjectivelor care precedă substantivele*

Unele adjective apar, cu o anumită semnificație, mai mult sau mai puțin diferită, în poziție pre-nominală. Dintre acestea, adjectivele *bello, buono* și *grande* prezintă variante ale desinențelor, în funcție de contextul fonetic (inițiala substantivului); aceste variante ale desinențelor determină alternanțe în bază.

Formele adjectivului *bello*, în funcție de genul și numărul substantivului pe care îl determină, sînt:

	Singular	Plural
Masculin	bel	bei
	bello	begli
	bell'	
Feminin	bella	belle
	bell'	

În contextul unui substantiv masculin se folosește:

— *bel* (sg.), *bei* (pl.) înainte de consoană, cu excepția lui *s*+consoană, *z, pn, ps, gn, x*: *bel libro, bei libri*; *bel paese, bei paesi*;

— *bello* (sg.), *begli* (pl.) înainte de *s* + consoană, *z, pn, ps, gn, x*: *bello spettacolo, begli spettacoli*;

— *bell'* (sg.), *begli* (pl.) înainte de vocală; *bell'albero, begli alberi*.

Forma de plural *belli* apare numai în poziție post-nominală sau de nume predicativ: *libri belli, spettacoli belli, alberi belli*; *I libri sono belli*; *Gli spettacoli sono belli*; *Gli alberi sono belli*.

În contextul unui substantiv feminin se folosește:

— *bella* (sg.), *belle* (pl.) înainte de consoană: *bella ragazza, belle ragazze*; *bella stanza, belle stanze*;

— *bell'* (sg.), *belle* (pl.) înainte de vocală: *bell'amica, belle amiche*; elidarea (la singular) nu este obligatorie, în special dacă substantivul începe cu altă vocală în afară de *a*; *bell'idea* sau *bella idea*; *bell'occasione* sau *bella occasione*.

Adjectivul *bello* unit prin conjuncția *e* („și") de un participiu trecut pierde sensul propriu, avînd funcție de întărire. Formula este **bell'e** + *participiu trecut*, în care *bell'e* este formă invariabilă; *un vestito bell'e fatto* (o rochie de gata, gata făcută); *Era bell'e morto* (Era mort de-a binelea); *L'ho bell'e capito* (Am înțeles-o prea bine).

Se poate observa că variantele poziționale ale adjectivului *bello* urmează modelul articolului definit și al demonstrativului *quello*.

Formele adjectivului *buono*, în funcție de genul și numărul substantivului pe care îl determină, sînt:

	Singular	Plural
Masculin	buono	buoni
	buon	
Feminin	buona	buone
	buon'	

În contextul unui substantiv masculin se folosește:

— *buono* (sg.), *buoni* (pl.) înainte de *s* + consoană, *z, pn, ps, gn, x*: *buono spettacolo, buoni spettacoli*; *il mio buono zio, i miei buoni zii*; în limba vorbită se poate întîlni forma *buon* (de singular) și în acest context; *buon scolaro*.

— *buon* (sg.), *buoni* (pl.) înainte de vocală sau de consoană în afară de *s* + consoană, *z, pn, ps, gn, x* (v. și mai sus): *buon amico, buoni amici, buon libro, buoni libri, buon ragazzo, buoni ragazzi*.

În contextul unui substantiv feminin, se folosește:

— *buona* (sg.), *buone* (pl.) înainte de consoană: *buona casa, buone case*; *buona studentessa, buone studentesse*;

— *buon'* (sg.), *buone* (pl.) înainte de vocală: *buon'amica, buone amiche*; elidarea (la singular) nu este obligatorie și în general nu se aplică înaintea substantivelor care încep cu altă vocală, diferită de *a*: *buona idea*; *buona edizione*.

Adjectivul *grande* prezintă variante poziționale, care însă nu sînt obligatorii. Acestea apar frecvent în limba vorbită și mai rar în limba literară, scrisă sau cu caracter oficial. *Grande* nu marchează niciodată opoziția de gen. Variantele poziționale sînt:

Singular	Plural
gran (*sau* grande)	gran (*sau* grandi)
grand' (*sau* grande)	grand' (*sau* grandi)
grande	grandi

— *gran* se foloseşte înaintea unui substantiv masculin sau feminin, la singular sau plural, care începe cu o consoană, în afară de *s* + consoană, *z, pn, ps, gn, x*; *gran signore, gran signori, gran signora, gran signore; gran libro, gran libri; gran casa, gran case;*

— *grand'* se foloseşte înaintea unui substantiv masculin sau feminin, la singular sau la plural, care începe cu o vocală: *grand'albero, grand'alberi; grand' anima, grand'anime;*

— *grande* (sg.) şi *grandi* (pl.) se folosesc înaintea substantivelor, masculine şi feminine, care încep cu *s* + consoană, *z, pn, ps, gn, x*; *grande sforzo, grandi sforzi; grande scuola, grandi scuole.*

În toate situaţiile sînt posibile formele „complete", *grande* pentru singular şi *grandi* pentru plural; *grande signore, grandi signori, grande signora, grandi signore; grande libro, grandi libri; grande casa, grandi case; grande albero, grandi alberi; grande anima, grandi anime.*

Alte adjective în poziţie pre-nominală pot prezenta de asemenea, la singular, desinenţa zero (0) înainte de vocală; eliziunea este însă facultativă şi are loc în special în limba vorbită; *pover'uomo, pover'anima, sant'uomo, sant'anima.*

4.3. *Acordul adjectivelor*

Prin definiţie, adjectivul se acordă cu substantivul pe care îl determină. Probleme speciale apar cînd:

I. Adjectivul determină două sau mai multe substantive;

II. Adjectivul are funcţie de nume predicativ într-o propoziţie al cărei subiect este reprezentat de *si* impersonal.

I. Adjectivul determină, în calitate de nume predicativ sau de atribut, două sau mai multe substantive.

1. cînd adjectivul este nume predicativ, există următoarele situaţii:

a) dacă substantivele sînt de acelaşi gen, adjectivul se acordă în gen şi se pune la plural: *La penna e la matita sono nuove; Carlo e Mario sono stanchi.*

b) dacă substantivele sînt de gen diferit, adjectivul se pune la masculin plural: *L'ingegnere e sua moglie erano simpatici.*

2. Cînd adjectivul este atribut, în afară de situaţiile similare cu cele prezentate mai sus *(la penna e la matita nuove; il giornale e il libro nuovi; un ragazzo e una ragazza seri)*, mai pot apărea următoarele situaţii:

a) dacă cele două substantive au sensuri apropiate, adjectivul se poate acorda cu cel lîngă care stă: *un paesaggio e un'atmosfera italiana, laghi e pianure vastissime.* Cînd ultimul substantiv rezumă pe cele precedente, acordul cu acesta este aproape obligatoriu: *le poesie, i romanzi, le novelle, la sua opera ammirata da tante generazioni.* Cînd substantivele sînt la plural, este preferabil ca ultimul să fie cel masculin pentru ca acordul să se facă cu acesta; în loc de *laghi e pianure vastissime* se preferă *pianure e laghi vastissimi.*

În orice situaţie, pentru a evita riscurile unei ambiguităţi, adjectivul poate fi repetat cu fiecare substantiv: *la penna nuova e la matita nuova;*

b) cînd cele două substantive sînt unite prin conjuncţia disjunctivă *o* (sau), adjectivul:

— fie se acordă (de preferinţă) cu ultimul substantiv: *un'aranciata o un caffè freddo;*

— fie se pune la plural acordat în gen cu cele două substantive, dacă au acelaşi gen, sau la masculin dacă au genuri diferite: *un'aranciata o una limonata fredde, un'aranciata o un caffè freddi;*

— fie se repetă cu fiecare substantiv,: *un'arranciata fredda o un caffè freddo.*

Dacă două sau mai multe adjective determină un singur substantiv la plural, adjectivele se pun la plural, dacă fiecare determină totalitatea obiectelor desemnate de substantiv: *quelle ragazze giovani, belle, colte*; dacă însă adjectivele se exclud reciproc, fiecare determinînd o parte a mulţimii desemnate de substantiv, ele se pun la singular; *i popoli romeno, italiano, francese, russo.*

Cînd substantivul este determinat şi de un atribut format dintr-un substantiv cu prepoziţie, adjectivul se acordă cu substantivul principal sau cu cel cu funcţie de atribut, după sens. Astfel, *un vestito di seta nuovo, due calze di cottone rosso* sau *due calze di cottone rosse.*

II. În funcţie de nume predicativ, într-o propoziţie al cărei subiect este reprezentat prin *si* impersonal, adjectivul se pune la masculin plural (în timp ce copula este la persoana a III-a singular): *Quando si è giovani, bisogna studiare*; *Si era stanchi e ci si voleva riposare.* Cînd copula, la infinitiv sau la gerunziu, presupune un subiect uman indefinit, adjectivul apare de asemenea la masculin plural: *Bisognava essere più cauti*; *A essere sinceri, lei non sbagliava molto*; *Essendo sinceri, si è stimati di più.*

4.4. *Complementul adjectivului*

Unele adjective, care au un sens deplin, nu sînt niciodată urmate de complemente. Altele însă trebuie să fie „completate". Complementele pot fi substantive, verbe la infinitiv (propoziţii implicite) sau propoziţii cu verbul la un mod personal. Unele dintre adjectivele cu complement pot apărea fără acesta, în care caz sînt subînţelese toate complementele posibile: *colpevole (di furto, di spergiuro, di omicidio, di avere rubato)*. Alteori, prin omiterea complementului, sensul adjectivului se restrînge la un singur complement posibil: *ricco d'idee* (bogat în idei), *ricco di minerali* (bogat în minerale), dar *ricco* (bogat, care abundă în mijloacele materiale). Unele adjective au sensuri diferite, după cum sînt însoţite sau nu de un determinant: *(programma)* **suscettibile** *di modifiche* — (program) susceptibil de modificări; *(persona)* **suscettibile** — persoană susceptibilă, care se supără uşor, bănuitoare; **degno** *di lode* — demn de laudă; **degno** — demn, care are demnitate.

Raporturile sintactico-semantice între complement şi adjectiv, şi implicit substantivul determinat de adjectiv, pot fi foarte variate; complementul poate indica obiectul *(bramoso di gloria)*, cauza *(contento del lavoro, contento di essere venuto)*, scopul *(incline allo studio)*, punctul de reper *(parallelo alla strada, simile agli altri)* etc. Unele grupuri adjectiv + complement au devenit expresii fixe şi în acest caz complementul nu poate fi pronominalizat.

Elementul de relaţie (prepoziţia) este impus de adjectiv, indiferent de funcţia sintactică a acestuia (nume predicativ sau atribut) şi nu depinde de raportul sintactico-semantic care se stabileşte între adjectiv şi complement. Pronominalizarea depinde însă de acest raport şi de elementul de relaţie.

Dăm mai jos principalele adjective grupate după elementul de relaţie şi natura morfologică a complementului.

Adjectiv + **di** + *substantiv sau pronume*

abbondante *di errori* — plin de greşeli
acceso *di amore* — aprins de dragoste
affetto *di tuberculosi* — atins de tuberculoză
assetato *di gloria* — însetat de glorie
avaro *di parole* — zgîrcit la vorbă
avido *di soldi* — lacom de bani
bisognevole *di aiuto* — care are nevoie de ajutor
bisognoso *di aiuto* — care are nevoie de ajutor
bramoso *di celebrità* — dornic de celebritate

capace *di tutto* — capabil de orice
certo *della vittoria* — sigur de victorie
circonfuso *di luce* — înconjurat de lumină
colmo *d'acqua* — plin de apă
colpevole *di spergiuro* — vinovat de sperjur
contento *dei risultati* — mulţumit de rezultate
convinto *della verità* — convins de adevăr
coperto *di neve* — acoperit de zăpadă
corto *di mente* — îngust la minte
cupido *di soldi* — lacom de bani
degno *di rispetto* — demn de respect
desideroso *di pace* — dornic de pace
dimentico *di ogni cosa* — care uită de orice
duro *di cervello* — tare de cap
duro *d'orecchio* — tare de ureche
esente *di tasse* — scutit de taxe
geloso *di tutti* — gelos pe toţi
ghiotto *di dolci* — lacom de dulciuri
goloso *di paste* — lacom de prăjituri
guarnito *di fiori* — ornat cu flori
incapace *di bugie* — incapabil de minciuni
incinta *di sei mesi* — însărcinată în şase luni
invidioso *di tutti* — invidios pe toţi
insofferente *di costrizioni* — care nu suportă constrîngeri
madido *di sudore* — ud de transpiraţie
pari *d'età* — egal ca vîrstă, de vîrstă egală
pieno *d'aria* — plin de aer
povero *di spirito* — lipsit de duh, sărac cu duhul
practico *della città* — cunoscător al oraşului
privo *di mezzi* — lipsit de mijloace
puro *d'ogni colpa* — lipsit de orice vină
reo *di furto* — vinovat de furt
ricco *d'idee* — bogat în idei
ridondante *di citazioni* — plin cu citate
scarso *di fantasia* — lipsit de fantezie
scevro *di colpe* — lipsit de vină
sicuro *di sè* — sigur de sine
suscettibile *di modifiche* — susceptibil de modificări
sprovveduto *di abilità* — lipsit de îndemînare
sprovvisto *di pane* — neaprovizionat cu pîine
tinto *di giallo* — vopsit în galben

Adjectiv + **di** + *verb la infinitiv*

Verbul la infinitiv reprezintă predicatul unei propoziţii implicite al cărei subiect este identic cu substantivul determinat de adjectiv).

Ex.: *Carlo è contento di partire con voi* (*Carlo* **è contento**; *Carlo* **parte** *con voi*). (v. şi 14.4.2.1.1.)

ansioso *di sapere* — dornic să afle
capace *di mentire* — capabil să mintă, în stare să mintă
certo *di avere ragione* — sigur, convins că are dreptate
colpevole *di avere rubato* — vinovat de a fi furat
consueto *di andare a piedi* — obişnuit să meargă pe jos

contento *di avere indovinato* — mulțumit că a ghicit, mulțumit de a fi ghicit
convinto *di non sbagliare* — convins că nu greșește
degno *di essere scelto* — demn de a fi ales
desideroso *di partire* — dornic să plece
dispiacente *di avere sbagliato* — regretînd (care regretă) de a fi greșit
fiducioso *di riuscire* — încrezător că reușește (că reușesc etc.)
impaziente *di arrivare* — nerăbdător să ajungă (să ajung, să ajungi etc.)
incapace *di capire* — incapabil să înțeleagă (să înțeleg etc.)
inquieto *di non ricevere notizie* — neliniștit pentru că nu primește vești (că nu primesc etc.)
lieto *di vederla* — bucuros că vă întîlnește (că vă întîlnesc etc.)
preoccupato *di non sbagliare* — preocupat de a nu greși
sicuro *di riuscire* — sigur de reușită
sorpreso *di trovarlo* — surprins de a-l găsi

Convinto, preoccupato, sorpreso sînt de fapt participiile trecute ale verbelor *convincere, preoccupare, sorprendere*. Verbele respective intranzitive *(convincersi, preoccuparsi, sorprendersi*, ca și altele ca *meravigliarsi, persuadersi* etc.) sînt folosite destul de frecvent cu auxiliarul aspectual perfectiv *essere*⌢PP⌢Flex, în care caz indică acțiune sau proces încheiat: *essere convinto, essere preoccupato, essere sorpreso, essere convinto, essere meravigliato, essere persuaso* etc. În aceste secvențe, participiile se comportă ca niște adjective.

Adjectiv + **a** + *substantiv sau pronume*

abile *al lavoro* — îndemînatic la muncă
affine *alle idee del maestro* — asemănător cu ideile maestrului
analogo *al modello* — analog modelului
atto *al lavoro* — apt pentru muncă
avverso *al progresso* — contrar, care se opune progresului
buono *alla salute* — bun pentru sănătate
caro *ai compagni* — drag colegilor
conforme *alle indicazioni* — conform indicațiilor
contrario *alle iniziative altrui* — contrar inițiativelor altora
coraggioso *a parole* — curajos (numai) în vorbe
dannoso *alla salute* — dăunător sănătății
disposto *al cambiamento* — dispus pentru schimbare
docile *alle insistenze* — docil la insistențe
essenziale *alla natura* — esențial, caracteristic naturii
estraneo *ai nostri pincipi* — străin principiilor noastre
fatale *alla vita* — fatal pentru viață
favorevole *alle discussioni* — favorabil discuțiilor
fedele *alle promesse* — credincios promisiunilor
giovevole *alla salute* — folositor pentru sănătate
gradevole *all'udito* — plăcut auzului
grato *ai suoi compagni* — recunoscător colegilor săi
idoneo *allo sport* — potrivit, apt pentru sport
incline *alla filosofia* — înclinat spre filozofie
indifferente *alle lodi* — indiferent la laude
inerente *ai nomi* — inerent, specific substantivelor
inetto *allo studio* — inapt pentru studiu
nocivo *alla salute* — dăunător sănătății
ostile *al progresso* — ostil progresului
parallelo *al fiume* — paralel cu rîul

pari *ai suoi compagni* — egal, la fel cu colegii săi
piacevole *alla vista* — plăcut la vedere
preferibile *a tutti* — preferabil tuturor
presente *alla festa* — prezent la sărbătorire
pronto *all'ira* — iute la mînie; **pronto** *a tutto* — gata de orice
scarso *a quattrini* — lipsit de bani, fără bani
simile *agli altri* — asemănător cu ceilalți
uguale *all'altro* — egal cu celălalt
utile *agli uomini* — folositor oamenilor
vicino *a noi* — apropiat de noi

Adjectiv + **a** + *verb la infinitiv*

Și în cest caz, verbul la infinitiv reprezintă predicatul unei propoziții implicite al cărei subiect este identic cu substantivul determinat de adjectiv (v. și 14.4.2.1.1.)

atto *a studiare* — apt să studieze
disposto *a partire subito* — dispus să plece imediat
idoneo *a lavorare* — apt să muncească
propenso *a credere* — înclinat să creadă

Propenso este participiul trecut al verbului *propendere*, folosit la forma perfectivă cu auxiliarul *essere* ⁀ PP ⁀ Flex, *essere propenso*; participiul poate fi interpretat drept adjectiv, sinonim cu *incline* (v. și participiul *inclinato, -a*).

Cîteva adjective *facile, difficile, buono, strano, utile* se construiesc cu un verb la infinitiv. În structura de suprafață, complementul infinitivului este identic cu substantivul determinat de adjectivele de mai sus. Întrucît aceste structuri rezultă în urma unui ciclu de transformări, prepoziția este de cele mai multe ori *a*, dar adjectivele *facile* și *difficile* acceptă și prepoziția *da*; de asemenea, întrucît substantivul determinat de adjectiv reprezintă complementul logic al verbului, acesta este uneori însoțit de *si*-pasiv:

buono *a sapere* sau **buono** *a sapersi* — bun de știut
strano *a dire* sau **strano** *a dirsi* — ciudat de spus, să se spună
facile *a capire* — ușor de înțeles
    a capirsi
    da capire
    da capirsi
difficile *a spostare* — greu de deplasat
    a spostarsi
    da spostare
    da spostarsi

Adjectiv + **da** + *substantiv sau pronume*

affetto *da ipoteca* — grevat de ipotecă
affranto *dal dolore* — doborît de durere
alieno *da simili problemi* — străin, departe de asemenea probleme
cieco *di* (sau *da*) *un occhio* — chior
immune *da difetti* — lipsit de defecte
libero *da pensieri* — lipsit, scutit de gînduri
lontano *dal confine* — departe de graniță
reduce *dal fronte* — reîntors de pe front
zoppo *da un piede* — șchiop de un picior

Adjectiv + **in** + *substantiv sau pronume*

abbondante *in citazioni* — plin de citate
arretrato *negli studi* — rămas în urmă cu studiile
assorto *nel lavoro* — atent la lucru, absorbit de lucru
bravo *in matematica* — bun la matematică
cointeressato *nella soluzione del problema* — cointeresat în soluționarea problemei
dotto *in fisica* — doct, pregătit în fizică
interessato *nella discussione* — interesat în discuție

Adjectiv + **con** + *substantiv sau pronume*

arretrato *col lavoro* — rămas în urmă cu munca
comparabile *con* (sau *a*) *loro* — comparabil cu ei
connesso *con* (sau *a*) *il resto* — legat, în legătură cu restul
contiguo *con la stazione* — lîngă, aproape, lipit de gară
irato *con un compagno* — supărat pe un coleg

Adjectiv + **per** + *substantiv sau pronume*

acconcio *per l'occasione* — potrivit pentru ocazie
affranto *per il dolore* — doborît din cauza durerii
contento *per il risultato* — mulțumit de rezultat
diverso *per indole* — diferit din fire, ca fire

Pentru adjectivele care se construiesc cu o propoziție explicită (cu verbul la un mod personal) a se vedea 14.4.2.1.

4.5. *Gradele de intensitate ale adjectivelor*

4.5.0. Unele verbe (predicate) acceptă, datorită structurii lor semantice, un complement cantitativ, care indică măsura sau intensitatea: *Questo ragazzo ride* **poco**; *Io cammino* **molto.**

Dacă propoziția conține un predicat nominal format dintr-o copulă și un adjectiv (care acceptă din punct de vedere semantic diferite intensități) adverbul de cantitate trece înaintea adjectivului:

L'albero è alto **molto** — *L'albero è* **molto** *alto.*

Secvența *molto alto* reprezintă un anume grad de intensitate a adjectivului *alto,* și anume superlativul absolut.

Adjectivul la forma de bază se consideră a fi la gradul pozitiv. Gradele de intensitate se exprimă fie cu ajutorul adverbelor care în general precedă adjectivul, fie prin procedee derivaționale (prefixe și sufixe); aceasta din urmă este rațiunea pentru care gradele de intensitate (și de comparație) sînt tratate în continuarea flexiunii adjectivelor, deși reprezintă o problemă de sintaxă.

4.5.1. *Procedeele derivaționale*

A. Intensitatea slabă și medie se exprimă cu ajutorul unor sufixe care, în funcție de structura semantică a adjectivului, pot indica și aproximația, sau pot avea valoare diminutivală sau augmentativă.

— *astr(o), -icci(o), -ognol(o) :*

bianco (alb) — *biancastro* (albicios)
verde (verde) — *verdastro* (verzui)
giallo (galben) — *giallastro, gialliccio* (gălbui)

malato (bolnav) — *malaticcio* (bolnăvicios)
amaro (amar) — *amarognolo* (amărui)
azzurro (albastru) — *azzurrognolo* (albăstrui)

— *ell(o)*, *-ett(o)*, *-ucci(o)*, *-in(o)*, *-ott(o)*:

cattivo (rău) — *cattivello* (răutăcios)
grande (mare) — *grandetto* (mărișor)
bello (frumos) — *bellino* (frumușel)
grasso (gras) — *grassotto* (grăsuț)
pallido (palid) — *palliduccio* (cam palid)
magro (slab) — *magruccio* (slăbuț)

— cumul de prefixe:

-ell- + *-in(o)*: *povero* (sărac — *poverellino* (sărăcuț)
-ett- + *-in(o)*: *grande* (mare) — *grandettino* (măricel)
-in- + *-uccio*: *caro* (drag) — *carinuccio* (drăguț)
-ott- + *-in(o)*: *basso* (scund) — *bassottino* (cam scund, scundicel).
-ott- + *-ell(o)*: *grasso* (gras) — *grassottello* (grăsuț, grăsuliu)

B. Intensitatea maximă (superlativul absolut) se exprimă cu ajutorul sufixului *-issimo, -a, -i, -e*; *-errimo, -a, -i, -e*:

1. Sufixul *-issimo, -a, -i, -e* se adaugă la baza de masculin plural a adjectivelor: *alto* (înalt) — *altissimo* (foarte înalt), *dolce* — *dolcissimo*, *ricco* — *ricchissimo*, *pratico* — *praticissimo*, *pio* — *piissimo*, *savio* — *savissimo*, *bianco* — *bianchissimo*, *basso* — *bassissimo*. Adjectivul *ampio* adaugă sufixul la tema *ampl* — (din limba latină): *amplissimo*. Cîteva adjective adaugă sufixul la o temă diferită de cea a pozitivului (temă provenită din latină):

benefico (binefăcător) — *beneficentissimo*
benevolo (binevoitor) — *benevolentissimo*
maledico (clevetitor) — *meledicentissimo*
magnifico (magnific) — *magnificentissimo*

Aceste forme se folosesc însă foarte rar, preferîndu-se formele analitice (*molto benefico* etc.).

2. Unele adjective formează superlativul absolut cu ajutorul sufixului *-errimo, -i, -a, -e*:

acre (acru) — *acerrimo*
integro (integru, întreg) — *integerrimo*
celebre (celebru) — *celeberrimo*
misero (mizer, sărman) — *miserrimo*
salubre (sănătos, curat, salubru) — *saluberrimo*

Aceste forme sînt de asemenea rar folosite; ultimele două prezintă tendința de „regularizare" (*miserissimo, salubrissimo*).

3. Cîteva adjective moștenesc pentru superlativ (și pentru comparativ, v.p. 66) formele sintetice din latină (cu baze diferite de cea a pozitivului):

buono (bun) — *ottimo*
cattivo (rău) — *pessimo*
grande (mare) — *massimo*
piccolo (mic) — *minimo*

Aceste adjective pot forma superlativul și cu ajutorul sufixului *-issimo, -i, -a, -e*: *buonissimo, cattivissimo, grandissimo, piccolissimo* sau prin procedee lexicale *(molto buono, molto cattivo, molto grande, molto piccolo)*. Cele două serii de forme nu sînt însă perfect sinonime. Formele sintetice, moştenite din latină sînt uneori considerate adjective diferite, independente şi sînt oarecum specializate pentru anumite contexte. Astfel, se spune *una casa grandissima* sau *una casa molto grande* (o casă foarte mare), dar nu se poate spune **una casa massima*. Formelor de superlativ absolut sintetic *ottimo, massimo, minimo* le corespund forme similare în limba română *(optim, maxim, minim)*; *valore massimo* (valoare maximă), *condizioni ottime* (condiţii optime).

Formele sintetice de superlativ absolut au un conţinut diferit de formele derivate cu sufix sau de cele precedate de adverbe, întrucît pot fi folosite, precedate de articolul definit, şi cu valoare de superlativ relativ:

un valore massimo (o valoare maximă, foarte mare)
il valore massimo (valoarea maximă, cea mai mare)
un prezzo minimo (un preţ minim, foarte mic)
il prezzo minimo (preţul minim, cel mai mic)

4. Prefixele *arci-, stra-, sopra-* sau *sovra-* sau unele prefixe ca *super-, ultra- extra-, iper-* sînt folosite numai în anumite stiluri (ştiinţific, al reclamelor):

contento (mulţumit) — *arcicontento* (arhimulţumit)
ricco (bogat) — *straricco* (extraordinar de bogat)
veloce (iute, rapid) — *superveloce* (ultrarapid)
rapido (rapid) — *ultrarapido* (ultrarapid)
fino (fin) — *extrafino* (extrafin)
sensibile (sensibil) — *ipersensibile* (hipersensibil)

Procedeul de formare a superlativului absolut cu ajutorul prefixelor este destul de recent în limbă şi nu este folosit foarte frecvent. În limba actuală se înregistrează o creştere sensibilă a adjectivelor care acceptă însă aceste prefixe.

4.5.2. *Procedeele lexicale*

Acestea permit exprimarea unor intensităţi variate cu ajutorul adverbelor sau prin alte mijloace.

1. Intensitatea slabă se exprimă cu ajutorul adverbului *poco*, aşezat înaintea adjectivului: *un'informazione poco utile)* o informaţie puţin folositoare); adverbul *poco* poate fi el însuşi la superlativ; *un'informazione molto poco utile* (o informaţie foarte puţin folositoare).

2. Intensitatea medie se exprimă cu ajutorul adverbelor *un po', sufficientemente, piuttosto, approssimativamente, abbastanza, assai: il vino era un po' dolce* (vinul era puţin cam dulce); *sembrava piuttosto giovane* (părea mai degrabă tînăr); *era abbastanza bella* (era destul de frumoasă); *era assai maturo* (era destul de matur). *Assai*, pronunţat cu emfază, poate fi sinonim cu *molto* (foarte): *assai bella* (foarte frumoasă).

3. Intensitatea puternică este redată prin foarte multe mijloace:

a) adverbul *molto* sau *assai*: *molto giovane* (foarte tînăr), *assai bello* (foarte frumos); în această situaţie *assai* se pronunţă cu emfază (v. mai sus);

b) adverbul *troppo* pentru intensitatea care depăşeşte o anumită limită: *un frutto troppo maturo* (un fruct prea copt); *sei troppo giovane* (eşti prea tînăr); *l'aranciata è troppo dolce* (oranjada este prea dulce);

c) adverbele *oltremodo* (peste măsură de), *sommamente* (în cel mai înalt grad), *estremamente* (extrem de), *infinitamente* (infinit de), *enormemente* (enorm de), *straordinariamente* (extraordinar de), *eccessivamente* (excesiv de), *terribilmente* (teribil de, grozav de): *mi sembrava estremamente bella: ti sono infinitamente grata.*

d) unele adjective pot fi precedate la singular de adjectivul *tutto* (acordat în gen): *essa si sentiva tutta contenta* (. . . foarte mulțumită, pe deplin mulțumită);

e) unele adjective pot fi urmate de alte adjective sau locuțiuni adjectivale, care le intensifică valoarea, formînd expresii fixe: *ubriaco fradicio* (beat turtă), *pieno zeppo* (arhiplin), *ricco sfondato* (putred de bogat), *stanco morto* (mort de oboseală); *pazzo da catena* sau *pazzo de legare* (nebun de legat), *innamorato cotto* (îndrăgostit lulea) etc.;

f) repetarea adjectivului la forma de pozitiv: *una casa piccola piccola* (o casă mică mică); repetarea adjectivului la pozitiv urmat de forma de superlativ absolut cu sufix: *un uomo abile abilissimo* (un om deosebit de abil); tot pe repetiție se bazează și unele expresii de tipul *grande tra i grandi* (mare printre cei mari);

g) ideea de intensitate maximă se poate reda printr-o intonație deosebită asupra adjectivului sau prin unele figuri de stil, ca de exemplu litota, care constă în negarea calității contrare: *Non è affatto vecchia* (Nu este deloc bătrînă).

4.6. *Gradele de comparație ale adjectivelor*

4.6.1. *Comparativul*

4.6.1.0. Propozițiile care conțin adjective (cu funcție de nume predicativ) la un grad de comparație reprezintă reducerea în structura de suprafață a unor perechi de propoziții de tipul:

a) *Carlo è alto* **piú di quanto** *Luigi è alto — Carlo è piú alto di Luigi.*
b) *Carlo è alto* **piú di quanto** *Carlo è robusto — Carlo è piú alto che robusto.*
c) *Carlo è occupato oggi* **piú di quanto** *Carlo era occupato ieri — Carlo è piú occupato oggi che ieri.*

Comparația se stabilește între două obiecte *(Carlo* și *Luigi)* care prezintă aceeași calitate *(alto)* în grade diferite (ex. **a**); între două calități, din aceeași sferă semantică *(alto* și *robusto)* care caracterizează același obiect *(Carlo)* (ex. **b**) sau între gradele aceleiași calități *(occupato)* care caracterizează aceeași persoană *(Carlo)* în momente diferite *(oggi* și *ieri)* (ex. **c**), sau în circumstanțe diferite. În toate situațiile, cele două propoziții prezintă elemente comune, care în structura de suprafață apar numai o singură dată; adverbul *piú* (sau *meno*, sau *quanto*, sau *come*) trece înaintea adjectivului, iar elementul care rămîne din propoziția a doua, nefiind identic cu un alt element din propoziția inițială devine complement al comparativului (introdus cu prepoziția *di* dacă reprezintă subiectul, sau cu conjuncția *che* dacă este numele predicativ sau un circumstanțial).

4.6.1.1. **Comparativul de superioritate** *(il comparativo di maggioranza)* se formează cu ajutorul adverbului *piú* așezat înaintea adjectivului: *Le Alpi sono* **piú alte** *dei Carpazi; Maria è* **piú diligente** *che intelligente; Sono* **piú contenta** *in questa casa che nell'altra.*

O serie de adjective păstrează pentru comparativ (și pentru superlativ, v. mai înainte) formele sintetice din latină, dar pot prezenta și comparativul analitic, cu ajutorul adverbului *piú*:

buono — migliore dar și *piú buono.*
cattivo — peggiore dar și *piú cattivo.*
grande — maggiore dar și *piú grande.*
piccolo — minore dar și *piú piccolo.*

Între cele două serii nu există sinonimie absolută; formele sintetice, simțite uneori drept adjective independente, se folosesc în special cu valoare abstractă. Astfel: *un'importanza maggiore*, dar *una casa piú grande; un valore minore* dar *dimensioni piú piccole.*

În această categorie de comparative sintetice se includ uneori adjectivele *anteriore, posteriore, superiore, inferiore, interiore, esteriore, ulteriore.*

Adjectivele cantitative *poco* şi *molto* prezintă de asemenea forme sintetice de comparativ: *meno* (mai puţin, mai puţină, . . .), *piú* (mai mult, mai multă, . . .); ambele forme sînt invariabile.

Formele de comparativ pot fi precedate de adverbele *molto, assai, bene, ancora,* care adaugă sensul de intensitate: *Carlo è molto piú giovane dei suoi compagni; Sua sorella era assai piú bella di lei; Questo romanzo è ben piú noto degli altri; Questo problema è ancor piú grave.* Sublinierea intensificării în timp a calităţii se redă cu ajutorul adverbului *sempre,* aşezat înaintea adjectivului: *A me pareva sempre piú bella; Lo sviluppo della scienza è sempre piú rapido.*

4.6.1.2. Comparativul de inferioritate *(il comparativo di minoranza)* se formează cu ajutorul adverbului *meno* aşezat înaintea adjectivului: *L'automobile è* **meno veloce** *dell'aereo; Carlo è* **meno alto** *che robusto, Sono* **meno contenta** *di questa macchina che dell'altra.*

Comparativul de inferioritate poate fi de asemenea întărit cu ajutorul adverbelor *molto,* şi, mai rar, *assai, bene, ancora: Questo volume è molto meno interessante degli altri; Questo attrezzo è assai meno caro di quell'altro; Il film è ancor meno divertente del precedente.*

4.6.1.3. Comparativul de egalitate *(il comparativo di uguaglianza)* se exprimă cu ajutorul corelativelor *(tanto)*. . . *quanto*. . ., *(cosí)*. . . *come*. . . din care primul termen poate lipsi. Între cele două elemente se inserează adjectivul; al doilea element introduce termenul de comparaţie: *Era (tanto) bella quanto sua madre; Questa macchina è (cosí) veloce come tutte le altre.* Cînd comparaţia se stabileşte între două obiecte care posedă o calitate comună se poate folosi locuţiunea *al pari di (Ero preparata al pari di lei)* sau se foloseşte adverbul *ugualmente,* cele două obiecte formează un subiect multiplu iar predicatul nominal se pune la plural: *Le due ragazze erano ugualmente preparate.* Comparaţia de egalitate se mai poate exprima prin negarea formelor de comparativ de superioritate sau de inferioritate: *Era bella non piú delle altre; Sono entusiasta non meno di te.*

Ideea de comparaţie poate fi subliniată insistîndu-se asupra raportului de proporţie cu ajutorul corelativelor: *(in) tanto piú. . . (in) quanto piú, tanto meno. . . quanto meno, tanto piú. . . quanto meno, tanto meno. . . quanto piú; Un regalo è tanto piú gradito quanto meno atteso.*

4.6.2. *Superlativul relativ*

Propoziţiile care conţin adjective (cu funcţie de nume predicativ) la superlativ relativ reprezintă de asemenea reducerea în structura de suprafaţă a unor perechi de propoziţii de tipul:

Carlo è alto **piú di quanto** *i miei amici sono alti — Carlo è il piú alto dei miei amici.*

Comparaţia se stabileşte pe baza unei calităţi, exprimată de adjectiv *(alto),* care caracterizează un obiect *(Carlo)* şi o mulţime din care face parte obiectul respectiv *(i miei amici),* în grade diferite. Această mulţime reprezintă complementul superlativului şi se introduce cu prepoziţia *di* sau *fra, tra (Carlo è il piú alto tra i miei amici).*

Superlativul de superioritate *(Il superlativo di maggioranza)* se formează cu adverbul *piú* aşezat înaintea adjectivului, precedat de articolul definit: *bello — il piú bello; grande — la piú grande;*

Questo è **il piú celebre** *quadro del pittore.*
Questo quadro è **il piú celebre.**

Adjectivele care prezintă forme sintetice de comparativ, *buono, cattivo, grande, piccolo* pot forma superlativul relativ fie adăugînd articolul definit formelor sintetice de comparativ, fie în mod regulat, cu ajutorul adverbului *piú* și al articolului definit:

buono — il migliore sau *il piú buono.*
cattivo — il peggiore sau *il piú cattivo.*
grande — il maggiore sau *il piú grande.*
piccolo — il minore sau *il piú piccolo.*

Ca și în situațiile precedente, cele două serii nu sînt sinonime; formele sintetice determină în general substantive abstracte sau indică o calitate abstractă, cele analitice o calitate concretă; uneori pot însă apărea în același context:

Questa è **la** *casa* **piú grande** *del villaggio.*
I *prezzi* **maggiori** *li abbiamo pagati per le edizioni di lusso.*
*In quest'antologia ci sono frammenti delle opere de*i **maggiori** *poeti italiani* sau
...*de*i **piú grandi** *poeti italiani.*

Sens de superlativ relativ au și formele sintetice *ottimo, pessimo, massimo* și *minimo,* precedate de articolul definit (v. mai înainte).

Adjectivele la superlativ relativ pot sta înaintea substantivului *(il piú bel quadro)* sau după substantiv, și în acest caz articolul nu se mai repetă *(il quadro piú bello).* Cînd însă substantivul este determinat de articolul indefinit, adjectivul la superlativ stă după substantiv și include și articolul definit: *un quadro, il piú bello* (un tablou, cel mai frumos). Cu funcție de nume predicativ, articolul apare întotdeauna *(Questo quadro è il piú bello).*

Superlativul de inferioritate *(il superlativo di minoranza)* se formează cu ajutorul adverbului *meno* și al articolului definit:

Ho scelto **la** *borsetta* **meno grande.**
Ho scelto **la meno grande** *borsetta.*
Ho scelto una borsetta, **la meno grande.**
Questa borsetta è **la meno grande.**

4.7. *Extinderea gradelor de comparație și de intensitate la alte părți de vorbire.*

Participiile verbelor tranzitive pot prezenta uneori grade de comparație, în măsura în care le acceptă din punct de vedere semantic: *il giornale piú letto; la mostra piú visitata; Questo attore è piú ammirato degli altri; Questa merce è molto venduta all'estero.* În toate aceste cazuri, participiile trecute se comportă ca niște adjective.

În limbajul modern al reclamelor și în special în stilul științific se folosesc prefixele și sufixele superlativului absolut aplicate la substantive: *Occasionissima!* (Ocazie formidabilă!); *iperspazio* (spațiu cu mai mult de trei dimensiuni); *superuomo* (supraom). Sînt numeroase substantivele derivate de la adjectivele la superlativ absolut prin procedee derivaționale: *ipersensibilità* (de la *ipersensibile*), *ipercritica* (de la *ipercritico*).

5. VERBUL

(Il verbo)

5.0. Verbul reprezintă una din părţile de vorbire fundamentale ale limbii. El constituie elementul minim al grupului verbal care, împreună cu grupul nominal-subiect, alcătuieşte nucleul oricărei propoziţii. Structura nucleului unei propoziţii poate fi reprezentată de regulile următoare[1]:

în care $P \rightarrow GN \frown GV$

$GV \rightarrow V \frown (GN) \frown (GPrep) \frown (GPrep)$

Întrucît parantezele indică elementele facultative, din regula de mai sus rezultă că verbul poate reprezenta chiar singur grupul verbal, şi în unele cazuri (verbele unipersonale; pronominalizarea prin forma atonă zero a subiectului) chiar întreaga propoziţie. Această funcţie este îndeplinită atît de verbele propriu-zise (predicatele verbale) cît şi de predicatele nominale. Acestea din urmă sînt constituite dintr-un verb-copulă şi un nume predicativ (adjectiv, grup nominal sau grup prepoziţional); numele predicativ poartă încărcătura semantică dar nu poate îndeplini funcţia predicativă întrucît nu posedă caracteristicile verbului (exprimarea modului şi timpului, a aspectului, acordul în număr şi persoană cu subiectul); copula îndeplineşte acest rol; din punct de vedere morfologic, copula se comportă ca un verb oarecare. În expunerea trăsăturilor semantice inerente se vor trata împreună verbele (predicatele verbale) şi predicatele nominale; în descrierea comportamentului morfologic se vor trata împreună verbele predicative şi copulele.

5.1. *Trăsăturile semantice inerente ale verbelor*

În cele ce urmează vom indica numai acele trăsături semantice, cu caracter general, care determină un comportament gramatical specific.

5.1.1. Trăsătura [± Acţiune] distinge două categorii de verbe, verbe care denumesc o acţiune, caracterizate de trăsătura [+ Acţiune], şi verbe care nu denumesc acţiuni, caracterizate de trăsătura [— Acţiune]. Distincţia se face cu ajutorul întrebării *che cosa fai? che cosa fa?* etc. Verbele de acţiune pot constitui răspunsul la o asemenea întrebare, în timp ce alte verbe nu:

Che cosa fai? Alzo (la mano); cammino; scendo; butto (qualcosa); faccio (rumore); scrivo (una lettera); aggiusto (un vestito); guardo (un quadro); studio (la grammatica); saluto (un amico); penso (a te); do (un libro a qualcuno); (ti) dico (un segreto); invito (degli amici a cena); piango; ordino (un libro); chiamo (un medico); rido; respiro etc.

---

[1] Simbolurile reprezintă: P — propoziţia; GN — grupul nominal; GV — grupul verbal; V — verbul (predicatul, verbal sau nominal); GPrep-grupul prepoziţional, format la rîndul său dintr-un grup nominal precedat de o prepoziţie: $GPrep \rightarrow prep \frown GN$).

Nu se poate însă răspunde la o asemenea întrebare cu verbe care nu denumesc o acțiune:

> *Che cosa fai?* **Sono stanco; abito (in questa stanza); sono studente; sono povero; ho (un libro); mi chiamo Giovanni; peso 50 kg.; dimagrisco* etc.

5.1.2. Trăsătura [± Static] este relevantă în cadrul verbelor care nu denumesc o acțiune; verbele statice, care nu presupun o desfășurare în timp, caracterizate de trăsătura pozitivă, nu acceptă auxiliarul aspectual (perifraza aspectuală) *stare* + Gerunziu: **sto essendo stanco*, **sto abitando in questa casa*, **sto essendo studente*, **sto avendo un libro*, **sto chiamandomi Giovanni*; **sto pesando 50 kg.* etc.; în schimb, verbele non-statice (dinamice) acceptă aceste perifraze: *sto dimagrendo*; *sto annoiandomi* etc.

5.1.3. Trăsătura [± Cauzativ] este relevantă în cadrul verbelor dinamice și al verbelor de acțiune. Verbele non-cauzative presupun un singur agent (subiect logic); verbele cauzative presupun, în afara acestui agent, un al doilea agent exterior, care constituie „cauza" realizării procesului desemnat de verb, care determină efectuarea acestui proces: verbele cauzative pot fi perifrazate prin *fare* + verb non-cauzativ. Foarte des, același verb poate fi folosit atît cu sens cauzativ, cît și cu sens non-cauzativ. Astfel, *guarire* este non-cauzativ în exemple ca: *Il ragazzo guarirà presto* (Băiatul se va vindeca curînd); este însă cauzativ în exemple ca *Il medico guarirà il ragazzo* (Medicul îl va vindeca pe băiat) =*Il medico farà guarire il ragazzo*. Agentul exterior nu este neapărat uman: *Questa dieta ti guarirà*. Verbele cauzative sînt întotdeauna tranzitive. Numeroase alte verbe pot prezenta ambele trăsături: *invecchiare, ringiovanire, ingrassare, dimagrire, aumentare, diminuire;* întrucît distincția semantică între cauzative și non-cauzative este corelată cu distincția contextuală între verbe tranzitive și intranzitive, în cazul acestor perechi de verbe apare o opoziție și în selectarea auxiliarului temporal: verbele cauzative, tranzitive, se conjugă cu *avere* ⁀ Participiu trecut, verbele non-cauzative, intranzitive, se conjugă cu *essere* ⁀ Participiu trecut:

> *Mio padre* **è invecchiato**; *Questa malattia l'***ha invecchiato**; **Sei ringiovanita**; *Questa cura dimagrante ti* **ha ringiovanita**; *Il bambino* **è ingrassato**; *La pastasciutta l'***ha ingrassato**; *I prezzi* **sono aumentati**; **Hanno aumentato** *i prezzi*; *Le tasse* **sono diminuite**; *I dirigenti* **hanno diminuito** *le tasse*.

Opoziția cauzativ/non-cauzativ se realizează uneori între verbe cu aceeași formă care diferă numai prin prezența formelor reflexive; verbele non-cauzative, intranzitive, sînt reflexive aparente; verbele cauzative, tranzitive, nu prezintă aceste forme reflexive: *rallegrare* / *rallegrarsi*, *rattristare* / *rattristarsi*, *addormentare* / *addormentarsi*, *ammalare* / *ammalarsi*, *arricchire* / *arricchirsi*, *svegliare* / *svegliarsi*, *meravigliare* / *meravigliarsi*, *annoiare* / *annoiarsi* etc.:

> **Mi sono rallegrata**; *Questa notizia mi* **ha rallegrato**;
> *Il bambino* **si è addormentato**; *La madre* **ha addormentato** *il bambino*;
> **Ti sei annoiata**? *Questo spettacolo ti* **ha annoiato**?

Opoziția între verbe cauzative și verbe non-cauzative se realizează și în limba română prin aceleași mijloace: perechi de verbe identice sau perechi de verbe care diferă numai prin prezența formei reflexive; întrucît însă aceste forme nu reprezintă un complement (aceste verbe sînt reflexive aparente) opoziția nu se realizează la aceleași verbe, în același mod în cele două limbi:

it. *guarire* [— Cauzativ] — rom. *a se vindeca*
guarire [+ Cauzativ] — *a vindeca*

dar

addormentarsi [— Cauzativ] — *a adormi*
addormentare [+ Cauzativ] — *a adormi*

Opoziția [± Cauzativ] se poate realiza și între verbe cu forme diferite: *imparare* (a învăța, pentru sine) — *insegnare* (a învăța, pe altcineva); *cadere* (a cădea) — *buttare, gettare* (a arunca); *venire* (a veni) — *chiamare* (a chema).

În cadrul verbelor care nu denumesc acțiuni, se constituie trei serii de verbe care diferă numai prin trăsăturile [± Static] și [± Cauzativ]; verbul static este reprezentat de predicate nominale formate cu copula *essere* + adjectiv, auxiliarul aspectual *essere* + participiu trecut sau de unele expresii fixe cu verbul *avere* (*avere fame, avere sete, avere fretta*); verbele dinamice sînt formate de cele mai multe ori de la aceeași rădăcină; opoziția [± Cauzativ] se realizează fie prin forme identice, fie prin forme care diferă prin prezența formelor reflexive:

Verb static	Verb dinamic non-cauzativ (intr.)	Verb dinamic cauzativ (tr.)
essere allegro	rallegrarsi	rallegrare
essere addormentato	addormentarsi	addormentare
essere bianco	imbiancarsi *sau* imbianchire	imbiancare *sau* imbianchire
essere addolorato	addolorarsi	addolorare
essere annoiato	annoiarsi	annoiare
essere dolce	addolcirsi	addolcire
essere fresco	rinfrescare	rinfrescare
essere giallo	ingiallire	ingiallire
essere giovane	ringiovanire	ringiovanire
essere grande	ingrandirsi	ingrandire
essere grasso	ingrassare *sau* ingrassarsi	ingrassare
essere magro	dimagrire	dimagrire
essere malato	ammalarsi	ammalare
essere meravigliato	meravigliarsi	meravigliare
essere povero	impoverire *sau* impoverirsi	impoverire
essere preoccupato	preoccuparsi	preoccupare
essere ricco	arricchirsi	arricchire
essere sano	risanarsi	risanare
	guarire	guarire
essere scocciato	—	scocciare
essere seccato	seccarsi	seccare
essere stupito	stupirsi	stupire
essere sveglio	svegliarsi	svegliare
essere spaventato	spaventarsi	spaventare
avere fame *sau* essere affamato	—	affamare
avere sete *sau* essere assetato	—	assetare
avere fretta etc.	affrettarsi etc.	affrettare etc.

5.1.4. Trăsătura [+ Modal] caracterizează o parte a verbelor statice; aceste verbe plasează enunţul pe axa probabilităţii, putînd exprima:

— necesitatea: *dovere, bisognare, occorrere, essere necessario*; *Devo partire prima delle dieci*; *Bisogna capire il meccanismo*; *Occorre che uno di voi rimanga qui*; *E' necessario utilizzare il dizionario*;

— probabilitatea: *potere, dovere, essere probabile, essere possibile*; *In dicembre può anche nevicare*; *Questo film, devo averlo visto*; *E' probabile che anche tu lo abbia visto*; *E' possibile che non tutti siano d'accordo*;

— posibilitatea externă: *potere, permettere, consentire*; *Non posso leggere se non accendo la luce*; *Il padre non ci permette di uscire*;

— capacitatea: *potere, sapere, riuscire, essere capace*; *Io non posso sciare*; *Sapeva cucinare piatti squisiti*; *Lei riesce a finire tutto in tempo*; *Queste cose, non sono capace di capirle*;

— voinţa sau dorinţa: *volere, desiderare, preferire, sperare, favorire, gradire*; *Voglio dire qualcosa*; *Desiderava andare via da quei posti*; *Preferisco non dire niente*; *Sperava di vincere la borsa di studio*; *Favorisce aspettare un momento?* *Gradisce prendere un caffè?*

— obişnuinţa: *solere, abituare, usare, essere solito, essere abituato*; *Soleva leggere la sera*; *Usavano levarsi di buon'ora*; *Ero abituato a parlare in ben altro modo*;

Cîteva dintre aceste verbe prezintă caracteristici gramaticale comune; acestea sînt verbele modale gramaticale (v. 14.3.2.1.1.).

5.1.5. Verbele statice non-modale pot exprima:

— o stare fiziologică sau psihologică: *avere sete, avere fame, avere sonno*; *essere triste, essere allegro*;

— cunoaşterea: *sapere, conoscere, capire, ignorare*; *Sapevo questi versi a memoria*; *Sapevo di aver sbagliato*;

— percepţia: *vedere, sentire, udire, odorare, sapere di*; *Sentivo le voci dei bambini*; *L'acqua sapeva di sale*; *Lei odorava un fiore*; *Il profumo odorava di mughetto*;

— existenţa fără indicaţii locale: *esserci, esistere*; existenţa cu indicaţii asupra locului: *abitare, trovarsi, restare* sau asupra poziţiei: *sedere, stare, essere disteso*; *C'è ancora un altro aspetto*; *Esistono due possibilità*; *Abitavo in via Mazzini*; *Nel giardino si trova un albero*; *La ragazza era distesa sulla poltrona*;

— calitatea: *essere bello, essere ricco, essere fermo, essere intelligente, essere vero*; *Le sue parole erano vere*;

— posesia: *avere, possedere, appartenere, essere di*: *Avevo un orologio d'oro*; *Lei possedeva una casa in campagna*; *La casa le apparteneva*;

— identitatea: *consistere, equivalere, significare*; *La sua tesi consiste in un'analisi approfondita dell'opera*; *Quel posto, per lui, significa la sicurezza*; *La tua risposta equivale a un'offesa*;

— o implicaţie cauzală: *implicare, richiedere*; *Questa ricerca richiede tempo ed energia*; *Lo sviluppo industriale implica forti investimenti*;

— conţinutul: *contenere, avere, includere*; *Questa scatola contiene pezzi di ricambio*; *Questo libro ha tre parti*; *Il manuale include anche un piccolo vocabolario*;

— o evaluare prin asociere, pozitivă (*somigliare, assomigliare, coincidere* etc.) sau negativă (*differire, distinguersi* etc.) ; *I due ragazzi somigliano perfettamente*; *Le nostre opinioni differiscono*;

— o evaluare prin comparaţie: *superare, prevalere, sorpassare, oltrepassare*; *Questa macchina sorpassa le altre in velocità*; *Suo fratello lo supera per ingegno*;

— o evaluare cantitativă: *valere, pesare, misurare, costare*; *Questo libro costa mille lire*; *Il pacco pesava cinque chili*; *Il dollaro vale 800 lire*; *La stanza misurava venti metri quadri.*

5.1.6. În ansamblul verbelor dinamice (non-statice) care nu denumesc acțiuni este relevantă opoziția [± Aspectual]:

Verbele aspectuale indică momente ale desfășurării procesului desemnat de alte verbe sau de substantive (nu trebuie confundate aceste verbe, care au funcție predicativă, cu auxiliarele aspectuale v. 14.1.2.). Verbele aspectuale indică:

— începutul procesului: *cominciare, incominciare, iniziare, principiare; Lo spettacolo comincia alle otto; Ho cominciato a leggere un libro; Ho cominciato la lettura del libro; Ho cominciato il libro; L'opera è stata iniziata da un gruppo di entusiasti; Principio a capire;*

— continuarea procesului: *continuare, seguire, proseguire, seguitare; La seduta continuò dopo la pausa; Lei seguitava a tacere;*

— încetarea procesului: *finire, terminare, smettere, cessare; La lezione è finita; Ho finito di leggere il libro; Ho finito la lettura del libro; Smetti di piangere; Non ho terminato di redigere la relazione.*

Toate aceste verbe semantic aspectuale pot fi folosite intranzitiv, și în acest caz presupun un subiect inanimat cu sens temporal, sau tranzitiv și atunci presupun un complement sau o completivă care implică o desfășurare în timp.

5.1.7. Unele verbe dinamice (non-aspectuale) pot desemna schimbarea, devenirea (verbe eventive); în cadrul acestora se manifestă foarte frecvent opoziția cauzativ / non-cauzativ. Verbele care indică o schimbare calitativă sînt de tipul *rallegrarsi, rattristarsi, dimagrire, ingrassare, ammalarsi, impallidire* (non-cauzative); *rallegrare, rattristare, dimagrire, ingrassare, ammalare, impallidire* (cauzative); verbele care indică schimbarea cantitativă sînt de tipul *crescere, aumentare, ridursi, diminuire, moltiplicarsi, raddoppiarsi, dimezzarsi* (non-cauzative); *aumentare, ridurre, diminuire, moltiplicare, raddoppiare, dimezzare* (cauzative).

5.1.8. Alte verbe dinamice pot desemna procese fiziologice (*addormentarsi, dormire, svegliarsi, stancarsi*) sau psihologice (*illudersi, dollersi, annoiarsi, meravigliarsi, addolorarsi* (verbe non-cauzative); *addormentare, svegliare, stancare; illudere, annoiare, meravigliare, addolorare* (verbe cauzative); procesul cunoașterii (*imparare, accorgersi, ricordare, dimenticare, figurarsi*); procese existențiale (*nascere, apparire, vivere, manifestarsi, succedere, capitare, sparire*), locative (*assistere, partecipare*), procese calificatoare (*splendere, biancheggiare*).

5.1.9. Verbele de acțiune sînt foarte numeroase, reflectînd marea varietate a acțiunilor umane. În afară de verbele de mișcare, celelalte oferă puține criterii comune de clasificare, fiind mult mai puțin organizate în comparație cu alte categorii de verbe. În cadrul verbelor de acțiune este relevantă opoziția [± Mișcare].

5.1.10. Verbele de mișcare constituie ansamblul cel mai bine organizat din cadrul verbelor de acțiune; cele mai multe dintre verbele de mișcare nu sînt cauzative. În cadrul acestora se realizează opoziția [± Obiect].

Verbele de mișcare fără obiect se pot subîmpărți în funcție de caracterul orientat sau nu al mișcării. Cele mai multe verbe care denumesc o mișcare orientată nu dau informații referitoare la mijlocul utilizat: *andare, venire, partire, andarsene, salire, scendere, fuggire, correre, fermarsi, alzarsi, arrivare, cadere, sollevarsi, affacciarsi; correre* este un verb orientat cînd poate fi parafrazat prin *andare di corsa* sau *venire di corsa* și se conjugă cu auxiliarul *essere* + participiu trecut: *Sono corso a vedere che cosa succede.* Cînd apare în propoziții ca *Oggi ho corso due ore per allenarmi, correre* este verb care indică o mișcare non-orientată și se conjugă cu *avere* + participiu trecut; în același mod se pot distinge două sensuri ale verbelor *saltare, volare* (mișcare orientată: *Il bambino è saltato dalla finestra; Il passero è volato sul tetto;* mișcare non-orientată: *Il bambino ha saltato tutta la giornata;*

Il passero non aveva mai volato). Cîteva verbe presupun un mijloc de transport: *atterrare, decollare, sciare, navigare*, precum şi locuţiunile verbale analitice de tipul *andare in treno, andare in macchina, andare in bicicletta*. Caracterul orientat sau nu al acţiunii rezultă din context:

Mi piace andare in macchina (mişcare non-orientată).
Siamo andati in macchina fino al fiume (mişcare orientată).

Verbele de mişcare non-orientată care nu dau indicaţii asupra mijlocului folosit sînt de tipul *camminare, saltare, ballare, correre, girare, viaggiare, errare, vagabondare, vagare, peregrinare, nuotare (Ho girato per il mondo; Abbiamo viaggiato moltissimo; Ho nuotato tutta la mattina)*; alte verbe ca *sciare, navigare, cavalcare, pattinare* presupun un anumit mijloc; aici se încadrează şi locuţiunile de tipul *andare in macchina, andare in treno, andare in bicicletta* (v. mai sus).

Verbele de mişcare cu obiect sînt întotdeauna tranzitive; ele presupun deplasarea unui obiect de către un agent exterior. Se realizează de asemenea opoziţia între mişcare orientată şi mişcare non-orientată. Astfel verbe ca *portare, trasportare, muovere* presupun o mişcare non-orientată; sensul mişcării poate fi exprimat numai cu ajutorul unor complemente locale; structura semantică a verbelor nu presupune o direcţie anume: *L'hanno trasportato all'ospedale; L'hanno transportato dall'ospedale; L'hanno transportato dentro; L'hanno trasportato fuori; L'hanno trasportato sopra; L'hanno trasportato nella cantina* etc. Cea mai mare parte a verbelor de mişcare cu obiect implică însă un anume sens al mişcării (mişcare orientată): *sollevare, alzare, abbassare, allontanare, avvicinare, tendere, ritirare, estrarre, ricavare, cacciare* (a vîrî), *introdurre, girare (la chiave)*; alte verbe dau indicaţii parţiale referitoare la sensul mişcării: *mettere; Mise il libro sul tavolo; Mise il libro nel cassetto; Mise il libro sotto gli altri; mettere* indică totuşi o mişcare orientată pentru că nu se poate spune **Mise il libro dal tavolo*. În categoria verbelor orientate cu obiect trebuie încadrate şi locuţiunile verbale de tipul : *mettere dentro, mettere fuori, tagliar fuori*.

Verbele cauzative de mişcare sînt puţin numeroase şi acceptă parafraza *fare* + verb de mişcare fără obiect: *chiamare (far venire), cacciare via (far partire), attirare (qualcuno) (far venire (qualcuno), allontanare (qualcuno) (far partire (qualcuno))* etc. Limba italiană preferă însă chiar atunci cînd există un verb cauzativ să folosească construcţia analitică cu verbul *fare*: *Faccio venire il medico*, faţă de *Chiamo il medico*.

5.1.11. Verbele de acţiune care nu indică mişcarea sînt extrem de numeroase şi oglindesc imensa varietate a acţiunilor omeneşti. Trăsăturile [± Obiect] şi [± Cauzativ] sînt comune tuturor verbelor de acţiune.

Verbele de acţiune cu un singur obiect pot avea următoarele trăsături:

[+ Factitiv]. Obiectul rezultă în urma acţiunii verbelor respective şi nu exista înaintea efectuării acţiunii: *fare, creare, produrre, scrivere, fabbricare*; obiectul produs poate fi un sunet: *miagolare, abbaiare, belare, cinguettare*; obiectul poate fi abstract şi în acest caz, paralel cu verbul, se foloseşte forma analitică: *analizzare — fare un'analisi, controllare — fare un controllo, sintetizzare — fare una sintesi, ricercare — fare delle ricerche, riassumere — fare un riassunto, raccontare — fare un racconto* etc.

[+ Modificare]. Obiectul este modificat în urma acţiunii verbului: *tagliare, raccorciare, allungare, abbreviare, verniciare, aggiustare, dorare, (in)argentare, nichelare, ramare* etc.

[+ Percepţie]. Au această trăsătură verbe ca: *guardare, ascoltare, toccare, odorare, assaggiare*. În contextul: *Le mie finestre guardano verso il giardino, guardare* nu este verb de percepţie, ci verb locativ (indică poziţia).

[+ Operaţii mintale]. Astfel de verbe sînt: *pensare, studiare, confrontare* etc.

[+ Relaţii]. Verbele pot stabili relaţii concrete sau abstracte între diferite elemente: *baciare, sposare, salutare, sgridare, litigare, riunire; lottare, agire, parlare* etc.

În categoria verbelor cu mai multe obiecte, se încadrează aşa-zisele „verba dandi": *dare, offrire, regalare, comprare, vendere, tendere, porgere, ricevere;* „verba dicendi": *dire, spiegare, annunciare, confermare, dichiarare, giurare;* verbele de îndemn: *chiedere, invitare, esortare, pregare, incoraggiare, obbligare, intimare* etc.

În cadrul verbelor de acţiune, sînt puţin numeroase acelea fără obiect: *ridere, sorridere, piangere, divertirsi, respirare* etc.

5.2. *Clasificarea contextuală a verbelor*

5.2.0. După cum s-a arătat (v. 5.0) verbele pot reprezenta chiar singure un grup verbal, şi uneori chiar o propoziţie întreagă. În funcţie de contextul în care pot apărea, verbele se pot clasifica în felul următor:

5.2.1. După tipul de subiect pe care îl acceptă, se pot distinge:

1) verbe care apar întotdeauna fără subiect: *piovere, nevicare, fulminare, grandinare, piovigginare* etc. (folosite metaforic, aceste verbe pot avea subiect, şi se încadrează în altă categorie: *Lei mi fulminò con lo sguardo; Il professore tuonava dalla cattedra);*

2) verbe care apar întotdeauna cu un subiect nominal (substantiv sau pronume): *Carlo* **fuma**; *Maria* **ride**; *Io* **ho rotto** *un bicchiere;* subiectul poate fi pronominalizat în forma zero (0) dar este totdeauna „subînţeles": **Ho parlato** *con Mario e mi* **ha detto**. . . ;

3) verbe care apar numai în contextul unei propoziţii subiective: *bisognare, occorrere, essere meglio, essere possibile, sembrare, parere* etc.; **Bisogna** *studiare la grammatica;* **Bisogna** *che tu studi le regole;* **Occorre** *partire subito;* **Sembra** *che non ci sia nessuno;* **E'possibile** *che piova;*

4) verbe care acceptă atît un subiect nominal (substantiv sau pronume) cît şi un subiect propoziţional (o propoziţie subiectivă): *piacere, bastare, succedere, sorprendere, deludere* etc.: *Mi* **piace** *un libro; Mi* **piace** *andare a piedi; Mi* **piace** *che tu sia vestito così;* **Succede** *un fatto strano; Non mi* **è** *mai* **successo** *di perdere la borsetta; Talvolta* **succede** *che nessuno lo veda; Mi* **sorprende** *il tuo comportamento; Mi* **sorprende** *di trovarti qui; Mi* **sorprendre** *che lui non abbia capito.*

5.2.2. În cadrul grupului verbal, verbele pot fi determinate de diferite complemente. Verbele care acceptă un complement direct (introdus fără prepoziţie) în acuzativ, care poate fi pronominalizat printr-una din formele *lo, la, li, le* sau *ne* (partitiv), sînt numite *verbe tranzitive;* verbele care nu acceptă asemenea complement sînt *verbe intranzitive.* În funcţie de tipul de complement (direct sau prepoziţional) şi de modul în care se realizează acest complement (printr-un nominal sau printr-o propoziţie completivă), verbele se pot clasifica astfel:

1) verbe cu complement direct:

a) nominal: *mangiare, rompere, uccidere, chiudere;* **Ho mangiato** *un gelato; Chi* **ha rotto** *il vetro?* **Hanno ucciso** *il cinghiale;* **Chiudi** *la porta, per favore!*

b) propoziţional: *potere, dovere, sapere („essere capace"); Non* **posso** *venire;* **Devi** *capire il mecanismo;* **Sapeva** *parlare bene l'italiano;*

c) fie nominal, fie propoziţional: *capire, temere, sapere („essere consapevole"), accettare* etc.: **Capisco** *che hai voglia!* **Ho capito** *le tue allusioni;* **Temeva** *i castighi del maestro;* **Temeva** *di non finire in tempo; Non* **sapevo** *il titolo;* **Sapevo** *di avere sbagliato;* **Sapevo** *che sarebbe successo così.*

2) verbe care acceptă un complement direct și un complement prepozițional:

a) ambele complemente sînt nominale: *dare, offrire, regalare, assegnare, attribuire* etc.; *Ho regalato dei fiori alla mamma*; **Hanno attribuito** *la paternità del quadro ad un altro pittore allontanare, derivare, staccare, estrarre*; **Ho allontanato** *lo scaffale dalla stufa*; **Hanno derivato** *un canale dal fiume*; **Staccai** *il quadro dalla parete*; *convincere*: **L'ho convinto** *della verità di quest'affermazione*;

b) complementul direct este nominal, complementul prepozițional este reprezentat de o propoziție: *accusare, aiutare, costringere, incoraggiare, obbligare*; **Accuso** *un mio compagno din non essere onesto*; **Ho aiutato** *mio fratello a finire il lavoro*; **L'hanno** *costretto ad abbandonare il lavoro*; *La malattia lo* **obbligava** *a rimanere in casa*;

c) complementul direct este propozițional,. complementul propozițional este reprezentat de un nominal: *chiedere, augurare, vietare, suggerire, insegnare* etc.; **Ho chiesto** *a Carlo di venire subito*; *Gli* **auguro** *di riuscire*; *Il medico gli* **ha vietato** *di abbandonare il letto*; *Suo padre* **aveva insegnato** *a tutti i suoi compagni a sciare.*

3) verbe cu un complement prepozițional;

a) dacă acest complement este datival (introdus cu prepoziția *a* și substituibil prin formele pronominale *mi, ti, gli, le, ci, vi, loro*), el este exprimat întotdeauna printr-un nominal: *appartenere, accadere, piacere, mancare, sopravvivere, sorridere*; *La casa le* **apparteneva**; *Ciò può* **accadere** *a tutti*; *A voi* **piace** *tutto ciò?* *A te* **manca** *un'altra cosa*; *Il padre* **sopravvisse** *al figlio*; *La commessa* **sorrideva** *a tutti*; de asemenea sînt reprezentate întotdeauna de un nominal complementele indirecte introduse cu alte prepoziții în afară de *a* și *di*: *congratularsi (con uno)*; *litigare (con uno)*; *condolersi (con uno)*, precum și unele complemente introduse cu *a* sau *di* (*innamorarsi, avere pietà, impadronirsi, nutrirsi* etc.): **Mi congratulo** *con te*; **Ho litigato** *con un amico*; **Era innamorato** *della musica*; *Non* **aveva pietà** *degli animali*; *La cornacchia* **si era impadronita** *della moneta*; **Si nutre** *di sogni fantastici*;

b) verbe cu complement prepozițional reprezentat fie de un nominal, fie de o propoziție: *accorgersi, fare a meno, avere paura, pensare, rinunciare, contribuire*; **Mi accorgo** *dell'errore*; **Mi accorgo** *di avere sbagliato*; **Mi accorgo** *che tutti sbagliavano*; **Ho paura** *del buio*; **Ho paura** *di sciare*; **Ho paura** *che loro non vengano*; **Rinuncio** *alla gita*; **Rinuncio** *a parlare*;

c) verbe cu un complement prepozițional (indirect) exprimat numai printr-o propoziție: *esitare, stentare*; **Esitava** *a rispondere*; **Stento** *a credere.*

4) verbe cu două complemente prepoziționale (indirecte) aceste verbe sînt puțin numeroase; cele două prepoziții sînt diferite: *parlare (a qualcuno di qualcosa)*; **Ho parlato** *al direttore di questo problema*; *Essere grato a qualcuno di* (sau *per*) *qualcosa.*

5) verbe cu un complement direct și două complemente prepoziționale, de asemenea puțin numeroase: *dire (qualcosa a qualcuno di un'altra cosa)*; **Ho detto** *a Carlo la verità su di te.* Toate complementele sînt nominale.

6) verbe cu un complement cantitativ introdus fără prepoziție: *pesare, misurare, valere, costare (Il pacco* **pesa** *3 chili; La stanza* **misura** *20 metri quadri; Questo anello* **vale** *una fortuna; Il libro* **costava** *1000 lire)*; verbul *misurare* acceptă specificarea dimensiunii printr-un complement prepozițional: *La stanza* **misura** *5 metri di lunghezza (di larghezza, di altezza, di superficie)*;

— verbe cu complement cantitativ prepozițional: *equivalere, essere uguale (Un kilogrammo* **equivale** *a mille grammi; Il dollaro* **è uguale** *a 800 lire)*; verbele de tipul *essere vecchio, essere alto, essere lungo*, introduc complementul cantitativ cu sau fără prepoziție: *La stanza* **è lunga** *(di) 5 metri*;

— verbe cu un complement cantitativ și un complement prepozițional obligatoriu: *distare (La mia casa* **dista** *tre km. dalla stazione)*; *essere distante, essere lontano* (**Sono lontano** *mille miglia da una simile idea*).

5.2.3. În funcție de posibilitatea apariției în contextul unui adjectiv, acordat cu subiectul verbele se pot clasifica în:

1) verbe care nu pot apărea în contextul unui adjectiv acordat cu subiectul (verbele propriu-zise, predicatele verbale): *mangiare, leggere, accadere* etc. În această categorie se încadrează și verbele de tipul *sembrare, parere, risultare,* care apar în contextul unui adjectiv numai în urma unor transformări: **Sembra** *che Mario sia contento—Mario,* **sembra** *che sia contento — Mario* **sembra** *di essere contento — Mario* **sembra** *contento;* de asemenea se încadrează în această categorie verbele care pot apărea în contextul unui adjectiv cu funcție adverbială: *Mario rispose contento; La ragazza seguiva, attenta, le mie parole.*

2) verbe care apar în contextul unui adjectiv (verbe copulative): *essere, diventare, divenire, restare, rimanere, tornare; Mario* **è** *giovane; Il discorso* **diventa** *interessante; La sua interpretazione* **resta** *fondamentale; Il tempo* **torna** *bello.*

5.3. *Flexiunea verbelor*

5.3.0. Verbul are o structură morfologică complexă, care poate fi reprezentată de regula următoare:

$$V \rightarrow (\text{Refl} \frown \text{Flex}) \frown \text{MT} \frown \text{Flex} \frown (\text{Aux}) \frown \left\{\begin{array}{l} \text{Verb} \\ \text{Copulă} \frown \left\{\begin{array}{l} \text{GN} \\ \text{Adj} \frown \text{Flex} \\ \text{GPrep} \end{array}\right. \end{array}\right.$$

Această regulă introduce alături de verb, care formează predicatul verbal, predicatele nominale, alcătuite din copulă și un nume predicativ, reprezentat de un grup nominal, un adjectiv sau un grup prepozițional. Din punct de vedere morfologic, copula se comportă ca un verb oarecare. Simbolul Flex care însoțește numele predicativ-adjectiv reprezintă acordul acestuia în gen și număr cu subiectul.

Simbolul Refl $\frown$ Flex reprezintă formele pronominale reflexive care însoțesc întotdeauna anumite verbe; aceste verbe sînt numite verbe pronominale sau reflexive. Formele reflexive nu substituie un complement al verbului, nu pot fi înlocuite cu forme tonice, participînd la sensul lexical al verbului. Flex reprezintă acordul acestor forme, în număr și persoană, cu subiectul verbului. Secvența Refl $\frown$Flex este înregistrată în paranteză deoarece apare numai în contextul anumitor verbe.

Simbolul MT reprezintă modul și timpul verbului; Flex reprezintă persoana și numărul care sînt preluate de la subiect, prin regula de acord. Simbolul Aux reprezintă auxiliarele, verbe ajutătoare care servesc la formarea timpurilor compuse (auxiliarele temporale) sau la formarea perifrazelor aspectuale (auxiliarele aspectuale).

Modul, timpul, persoana și numărul reprezintă cele patru „variabile" ale verbului. Variația modului și timpului este determinată în propozițiile principale de realitatea extralingvistică, iar în propozițiile subordonate de un sistem de reguli în care realitatea extralingvistică interferează cu contextul lingvistic. Variația în număr și persoană este determinată de variația corespunzătoare a subiectului (determinare contextuală, lingvistică). Totalitatea formelor unui verb, cuprinzînd toate variațiile posibile de mod, timp, persoană și număr, alcătuiesc *paradigma* verbului respectiv. Modurile în contextul cărora se realizează acordul în număr și persoană cu subiectul sînt numite *moduri personale;* modurile în contextul cărora nu se realizează acest acord se numesc *moduri non-personale.*

Formele verbale la care nu participă un verb auxiliar se numesc *forme (timpuri) simple.* În acest caz, atît modul și timpul, cît și acordul în număr și persoană se exprimă prin desinențe care se adaugă la baza verbului (aceea care poartă încărcătura semantică). Anumite combinații mod-timp implică folosirea unui verb auxiliar;

acestea sînt *formele (timpurile) compuse.* În limba italiană există două auxiliare temporale, *essere* sau *avere* urmate de morfemul de participiu trecut, care se atașază verbului de conjugat. Fiecare verb folosește *un singur auxiliar* la toate modurile și timpurile[1]; în cadrul formelor compuse, modul și timpul verbului de conjugat rezultă din modul și timpul auxiliarului; persoana și numărul rezultă din desinențe. Tuturor timpurilor simple (cu excepția imperativului și a participiului) le corespunde un timp compus, format cu verbul auxiliar la timpul simplu respectiv și participiul trecut al verbului de conjugat. Participiul trecut prezintă desinența de masculin singular în contextul auxiliarului *avere* ⁀ PP[2]; se acordă în schimb în gen și număr cu subiectul în contextul auxiliarului *essere* ⁀ PP.

5.3.1. *Paradigma verbelor* în limba italiană cuprinde următoarele moduri și timpuri (din tablou rezultă și corespondența dintre timpurile simple și timpurile compuse):

Mod (Modo)	Timpuri simple (Tempi semplici)	Timpuri compuse (Tempi composti)
Indicativ (Indicativo)	**Prezent** (presente) *leggo* (citesc) *parto* (plec) *mi sveglio* (mă trezesc)	**Perfect compus** (passato prossimo) *ho letto* (am citit) *sono partita* (am plecat) *mi sono svegliata* (m-am trezit)
	Imperfect ((imperfetto) *leggevo* (citeam) *partivo* (plecam) *mi svegliavo* (mă trezeam)	**Mai mult ca perfect** (trapassato prossimo) *avevo letto* (citisem) *ero partito* (plecasem) *mi ero svegliata* (mă trezisem)
	Perfect simplu (passato remoto) *lessi* (am citit, citii) *partii* (am plecat, plecai) *mi svegliai* (m-am trezit, mă trezii)	**Mai mult ca perfect anterior** (Trapassato remoto) *ebbi letto* (citisem, am citit) *fui partita* (plecasem, am plecat) *mi fui svegliata* (mă trezisem, m-am trezit)
	Viitor (futuro) *leggerò* (voi citi) *partirò* (voi pleca) *mi sveglierò* (mă voi trezi)	**Viitorul anterior** (futuro anteriore) *avrò letto* (voi fi citit) *sarò partito* (voi fi plecat) *mi sarò svegliato* (mă voi fi trezit)

---

[1] Spre deosebire de limba română unde există trei auxiliare, *a avea*, *a fi* și *a voi*, urmate de diferite morfeme, în funcție de timpul respectiv, și nu în funcție de verb; astfel, perfectul compus se formează cu *a avea* + part. trecut *(am citit, am plecat)*, viitorul cu *a voi* + infinitiv *(voi citi, voi pleca)* sau cu *a avea* + conjunctiv *(am să citesc, am să plec; o să citesc, o să plec)*; conjunctivul trecut cu *a fi* + part. trecut *(să fi citit, să fi plecat)*, infinitivul trecut cu *a fi* + participiu trecut *(a fi citit, a fi plecat)* etc.

[2] Participiu trecut.

Mod (Modo)	Timpuri simple (Tempi semplici)	Timpuri compuse (Tempi composti)
Prezumtiv (Presuntivo)	**Prezent** (presente) *leggerò* (oi citi, oi fi citind) *partirò* (oi pleca, oi fi plecînd) *mi sveglierò* (m-oi trezi, m-oi fi trezind)	**Trecut** (passato) *avrò letto* (oi fi citit) *sarò partita* (oi fi plecat) *mi sarò svegliato* (m-oi fi trezit)
Condițional (Condizionale)	**Prezent** (presente) *leggerei* (aș citi) *partirei* (aș pleca) *mi sveglierei* (m-aș trezi)	**Trecut** (passato) *avrei letto* (aș fi citit) *sarei partita* (aș fi plecat) *mi sarei svegliata* (m-aș fi trezit)
Conjunctiv (Congiuntivo)	**Prezent** (presente) *che legga* (să citesc) *che parta* (să plec) *che mi svegli* (să mă trezesc)	**Trecut** (passato) *che abbia letto* (să fi citit) *che sia partita* (să fi plecat) *che mi sia svegliato* (să mă fi trezit)
	Imperfect (imperfetto) *che leggessi* (să citesc) *che partissi* (să plec) *che mi svegliassi* (să mă trezesc	**Mai mult ca perfect** (trapassato) *che avessi letto* (să fi citit) *che fossi partita* (să fi plecat) *che mi fossi svegliata* (să mă fi trezit)
Imperativ (Imperativo)	**Prezent** (presente) *leggi!* (citește!) *parti!* (pleacă!) *svegliati!* (trezește-te!)	
Infinitiv (Infinito)	**Prezent** (presente) *leggere* (a citi) *partire* (a pleca) *svegliarsi* (a se trezi)	**Trecut** (passato) *avere letto* (a fi citit) *essere partito* (a fi plecat) *essersi svegliata* (a se fi trezit)

Mod (Modo)	Timpuri simple (Tempi semplici)	Timpuri compuse (Tempi composti)
Gerunziu (Gerundio)	**Prezent** (presente) *leggendo* (citind) *partendo* (plecînd) *svegliandomi* (trezindu-mă)	**Trecut** (passato) *avendo letto* (—) *essendo partita* (—) *essendomi svegliata* (—)
Participiu (Partcipio)	**Prezent** (presente) *leggente* (care citește) *partente* (care pleacă) —	
	Trecut (passato) *letto* (citit) *partito* (plecat) *svegliatosi* (trezit)	

5.3.2. *Selectarea auxiliarelor de timp*

5.3.2.0. După cum s-a mai arătat, de-a lungul întregii paradigme, un verb folosește un singur auxiliar. Cele două auxiliare temporale din limba italiană pot fi reprezentate de următoarea formulă:

$$\mathrm{Aux}_T \rightarrow \begin{Bmatrix} \textit{essere} \\ \textit{avere} \end{Bmatrix} \frown \mathrm{PP} \frown \mathrm{Flex}$$

Morfemele de mod, timp, număr și persoană se atașază la auxiliar, în timp ce verbul de conjugat apare la participiu trecut (PP — *participio passato*); Flex indică desinența de gen și număr a participiului. Selectarea unuia dintre cele două auxiliare depinde de:
- — diateza verbului (activă, pasivă reflexivă)
- — tranzitivitate
- — prezența în contextul verbului a formelor reflexive atone *mi, ti, si, ci, vi, si;*
- — semnificația aspectuală a verbului.

Verbele pot apărea la diateza activă, pasivă sau reflexivă.

5.3.2.1. *Auxiliarul verbelor reflexive*

Verbele reflexive, în contextul cărora complementul direct sau datival, identic cu subiectul, este pronominalizat, formează timpurile compuse cu *avere*⌢PP⌢Flex, atunci cînd complementul este reprezentat de o formă pronominală atonă:

Ho difeso me *con quell'argomento.*

Mi sono difeso *con quell'argomento; Penso di* **essermi difeso** *bene.*

Ci siamo salutati *cortesemente.*

Il ragazzo **ha comprato** $\begin{Bmatrix} \textbf{a} \\ \textbf{per} \end{Bmatrix}$ **sé** *un francobollo.*

Il ragazzo **si è comprato** *un francobollo.*

I due ragazzi **si sono augurati** *la buona notte.*

Verbele reflexive aparente, care din punctul de vedere al diatezei sînt active, se conjugă întotdeauna cu *essere*⁀PP⁀Flex:

Non **si era accorto** *di niente.*
Non **si è** *mai* **pentito** *di ciò che aveva fatto.*
A quell'ora tutti **se ne erano** *già* **andati.**
Ti sei spaventato?
Vi siete *già* **addormentati?**

5.3.2.2. *Auxiliarul verbelor pasive*

La diateza pasivă, auxiliarul pentru timpurile compuse este cel selectat de auxiliarul pasiv. Dacă auxiliarul pasiv este *venire*⁀PP⁀Flex, nu există timpuri compuse. Celelalte auxiliare pasive, *essere*⁀PP⁀Flex și *andare*⁀PP⁀Flex formează timpurile compuse cu auxiliarul temporal *essere*⁀PP⁀Flex:

Un passante **è stato investito** *da un camion.*
La mostra **è stata aperta** *ieri al pubblico.*
La lettera **è andata perduta.**

La timpurile compuse, auxiliarul pasiv *andare*⁀PP⁀Flex este perfect sinonim cu *essere*⁀PP⁀Flex *(La lettera è stata perduta)*, întrucît pierde sensul de necesitate prezent la timpurile simple: *Il ragazzo va punito = Il ragazzo deve essere punito.*

5.3.2.3. *Auxiliarul verbelor active*

1. Verbele active tranzitive formează timpurile compuse cu auxiliarul *avere* PP⁀Flex atît în prezența cît și în absența complementului direct:

Oggi **hai mangiato?**
Non **ho capito** *che cosa voleva dire.*
Ho dimenticato *l'indirizzo.*

Verbele de mișcare avînd un fals complement direct — deoarece arată locul și nu obiectul acțiunii — se conjugă de asemenea cu *avere*⁀PP⁀Flex:

Ho salito *le scale* (dar **Sono salita** *al terzo piano*).
Ho saltato *tre righe* (dar **Sono saltata** *giù*).

De asemenea se conjugă cu *avere*⁀PP⁀Flex verbul *vivere* în prezența complementului direct intern (complement care nu reprezintă obiectul acțiunii ci numai reluarea, într-o formă nominală, a informației semantice a verbului): **Ho vissuto** *una vita felice;* **Abbiamo vissuto** *un periodo difficile.*

Verbele tranzitive, în contextul cărora complementul direct identic cu subiectul este reprezentat de o formă reflexivă atonă, se conjugă cu *essere*⁀PP⁀Flex:

Ho guardato *la televisione* dar **Mi sono guardata** *nello specchio.* De asemenea se conjugă cu *essere*⁀PP⁀Flex verbele tranzitive care, pe lîngă un complement direct, au și un complement indirect datival identic cu subiectul și reprezentat de o formă reflexivă atonă:

Ho comprato *un dizionario* dar **Mi sono comprata** *un dizionario.*

Aceste situații nu reprezintă o excepție de la regula conjugării verbelor tranzitive cu *avere*⁀PP⁀Flex ci un caz de schimbare a auxiliarului în condiții sintactice bine definite.

2. Verbele intranzitive nu oferă o regulă generală referitoare la selecția auxiliarului pentru timpurile compuse. Verbele intranzitive reflexive (reale, ca de exemplu: *Noi ci parliamo; Noi ci sorridiamo;* sau aparente: *spaventarsi, addormen-*

tarsi, impadronirsi, pentirsi, accorgersi, rendersi conto, andarsene etc.) se conjugă întotdeauna cu *essere*⁀PP⁀Flex:

Non **ci siamo** *più* **parlati.**
Mi sono spaventata *per nulla.*
Il bambino **si era addormentato.**
Non **si è** *mai* **pentita** *di ciò che aveva detto.*
Penso che **se** *ne* **sia accorto.**
Tutti **se ne sono andati.**

În ceea ce privește verbele intranzitive non-reflexive, numeroase se conjugă cu *essere*⁀PP⁀Flex, dar nu sînt puține nici cele care se conjugă cu *avere*⁀PP⁀Flex. În toate situațiile trebuie consultat dicționarul, care într-o formă prescurtată indică auxiliarul respectiv; astfel **russare,** *v.i.*(*a*) înseamnă că verbul *russare* este intranzitiv și se conjugă cu *avere*⁀PP⁀Flex; **partire**, *v.i.*(*e*) înseamnă că verbul *partire* este intranzitiv și se conjugă cu *essere* PP⁀Flex; de cele mai multe ori, dicționarul nu indică auxiliarul verbelor tranzitive, întrucît indicația „tranzitiv" presupune automat auxiliarul *avere*⁀PP⁀Flex: **mangiare,** *v.t.;* de asemenea nu se mai indică auxiliarul verbelor reflexive.

Indicăm cîteva criterii după care este selectat auxiliarul unor categorii de verbe intranzitive:

a) Se conjugă întotdeauna cu *essere*⁀PP⁀Flex verbele intranzitive cărora le corespund verbe tranzitive cu formă identică (care se conjugă cu *avere*⁀PP⁀Flex); diferența între verbele tranzitive și intranzitive corespunde opoziției semantice între verbele cauzative și non-cauzative (v. 5.1.3.); verbe ca *guarire, aumentare, diminuire, dimagrire, ingrassare, ringiovanire, invecchiare, cambiare* pot fi atît tranzitive, și în acest caz se conjugă cu *avere*⁀PP⁀Flex, cît și intranzitive, și se conjugă cu *essere*⁀PP⁀Flex:

L'aria sana **ha guarito** *il suo male.*
Mio figlio **è** *finalmente* **guarito.**
Gli **hanno aumentato** *lo stipendio.*
Lo stipendio **è aumentato** *di* 20 *per cento.*
Hanno diminuito *i prezzi dei prodotti industriali.*
I prezzi dei prodotti industriali **sono diminuiti** *sensibilmente.*
*Questa dieta non l'***ha dimagrita** *affatto.*
Non **è dimagrita** *affatto, nonostante la dieta.*
*Tutta quella pastasciutta l'***ha ingrassato.**
Con tutta quella pastasciutta, non **è ingrassato** *affatto.*
Hanno ringiovanito *quel prato.*
Mi sembra che Lei **sia ringiovanita.**
*Quel modo di vita l'***ha invecchiato.**
E' invecchiato *molto da quando non l'ho visto.*
Aveva cambiato *il titolo del libro all'ultimo momento.*
A me pare che Lei **sia** *molto* **cambiato.**

Paralel cu aceste verbe perechi, unul tranzitiv și celălalt intranzitiv, care din punct de vedere morfologic se diferențiază numai prin auxiliarul selectat la timpurile compuse, există numeroase perechi asemănătoare care se diferențiază și prin prezența în contextul verbului intranzitiv a formelor reflexive *mi, ti, si, ci, vi, si* (verbele intranzitive sînt reflexive aparente); selectarea auxiliarului temporal se realizează conform regulilor generale: verbele tranzitive au auxiliarul *avere*⁀PP⁀Flex, verbele intranzitive reflexive au *essere*⁀PP⁀Flex: *rallegrare — rallegrarsi, rattristare — rattristarsi, ammalare — ammalarsi, addormentare — addormentarsi, annoiare — annoiarsi, spaventare — spaventarsi, meravigliare — meravigliarsi* etc.

Quella notizia mi **ha rellegrato.**
A quella notizia **mi sono rallegrata.**
Hanno addormentato *il malato con dei sonniferi.*
Il malato **si era** *finalmente* **addormentato.**
Tutto quel discorso mi **ha annoiato.**
Mi sono annoiata *a sentire quelle chiacchiere.*
Lo scoppio mi **ha spaventato.**
Mi sono spaventata *a sentire quello scoppio.*

b) Verbele aspectuale, care arată momente ale procesului, de tipul *cominciare, continuare, finire* pot fi folosite intranzitiv, şi atunci cer un subiect cu trăsătura semantică [+ Temoporal] (care presupune o desfăşurare în timp) şi selectează auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex, sau tranzitiv, şi în acest caz cer un complement cu trăsătura semantică [+ Temporal] sau o completivă cu un verb non-static, şi selectează auxiliarul *avere*⁀PP⁀Flex:

La conferenza **era cominciata** *alle otto.*
L'oratore **ha cominciato** *la conferenza alle otto.*
Hanno cominciato *a mettere in scena un nuovo film.*
Lo spettacolo non **è** *piú* **continuato.**
Ho continuato *la lettura del libro.*
Ha continuato *a non frequentare la scuola.*
L'inverno **è finito.**
Non **ho finito** *di scrivere la relazione.*
Non **ho finito** *la relazione.*
La pioggia **è cessata.**
Tutta la giornata non **ha cessato** *di piangere.*

c) Verbele de mişcare selectează auxiliarul temporal în funcţie de aspectul inerent. Verbele care indică o acţiune împlinită sau privită în perspectiva unui scop sau al încheierii — prezintă aşadar aspect perfectiv — selectează auxiliarul temporal *essere*⁀PP⁀Flex: *andare, partire, arrivare, venire, fuggire*[1], *entrare, uscire, scappare, tornare, salire, scendere;* toate acestea desemnează o mişcare orientată (v. 5.1.10.):

Chi **è** *mai* **andato** *a cercarlo?*
Ormai **sono** *tutti* **partiti,** *non c'è piú nessuno...*
Il cane **è scappato** *di casa e l'hanno cercato in vano.*
Sei fuggito *dalla scuola?*
Mio padre **è uscito** *un'ora fa e non* **è** *ancora* **tornato.**
Nessun treno **è arrivato** *oggi, a causa dello sciopero.*
Siamo saliti *in cima al monte.*
Se qualche pastore **è salito** *lassú, non* **è** *piú* **sceso.**

Verbele care desemnează o mişcare în sine, fără să implice în vreun fel încheierea ei, care au deci aspect imperfectiv, selectează auxiliarul *avere*⁀PP⁀Flex. Aceste verbe nu implică orientarea mişcării: *camminare, ballare, vagare, girare, passeggiare, viaggiare, errare* etc.:

Non **ho** *mai* **camminato** *tanto!*
Abbiamo ballato *tutta la sera.*
Questo, che **ha girato** *anni e anni per il mondo, sí che lo conosce!*
Avevamo passeggiato *insieme tutta la sera.*

---

[1] *fuggire*, cu sensul „a evita", este tranzitiv şi se conjugă cu *avere* ⁀ PP ⁀ Flex: **Hanno fuggito** *il pericolo*; *salire, scendere* pot avea un fals complement direct şi atunci se conjugă cu *avere* ⁀ PP ⁀ Flex: *salire le scale, scendere la collina* (v.p.)

Unele verbe de mişcare pot desemna fie acţiunea în sine, şi atunci selectează auxiliarul *avere*⁀PP⁀Flex, fie acţiunea văzută prin prisma încheierii ei, şi în acest caz cer auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex: *correre, volare, saltare, approdare* etc.:

Non **ho** *mai* **corso** *tanto; L'atleta* **ha corso** *due ore per allenarsi.*
Il ragazzo **è corso** *a comprare il giornale per suo padre.*
Il passerino non **aveva** *mai* **volato.**
Il passero **è volato** *via dall'albero.*
Il bambino **aveva saltato** *tutta la mattina.*
Il ladro **era saltato** *dalla finestra nel giardino.*
Abbiamo approdato *verso la sera.*
Siamo approdati *nel porto più vicino.*

d) Unele verbe intranzitive care denumesc un proces care durează se conjugă cu auxiliarul *avere*⁀PP⁀Flex, specific imperfectivelor: *dormire, piangere, ridere, sorridere, russare, respirare, parlare, gridare, urlare, tossire, starnutire, partecipare, assistere, pranzare, cenare, abbaiare, miagolare, belare, nitrire, cinguettare* etc. Pentru unele dintre aceste verbe s-ar putea presupune un complement intern, omis întotdeauna deoarece repetă informaţia semantică a verbului *(dormire un sonno, piangere un pianto* etc.). Auxiliarul *avere*⁀PP⁀Flex ar putea fi considerat drept o consecinţă a folosirii tranzitive:

I cani **hanno abbaiato** *tutta la notte.*
Ho partecipato *alla cena sociale.*
Stanotte **hai tossito?**
Il bambino **ha sorriso** *nel sonno.*

e) Verbele care indică fenomene atmosferice, intranzitive, se conjugă la timpurile compuse cu *avere*⁀PP⁀Flex; în Toscana se preferă totuşi auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex:

Stanotte **ha piovuto** *quasi dappertutto* dar (tosc.)... **è piovuto**...
Dalle nostre parti non **ha nevicato** dar (tosc.)... **è nevicato**...
Ha tuonato *più volte ieri sera* dar (tosc.)... **è tuonato**...

Verbul *fare* cere auxiliarul *avere*⁀PP⁀Flex în contexte de tipul: **Ha fatto** *fresco stamattina; Ieri* **ha fatto** *più freddo.*

Pentru toate situaţiile în care auxiliarul specific verbului este schimbat în anumite condiţii sintactice, a se vedea 14.1.1.

5.3.2.4. *Verbe defective*

În sfîrşit, o serie de verbe nu apar niciodată la timpurile compuse (sînt defective de timpurile compuse) şi ca atare nu selectează nici un auxiliar. Cele mai multe dintre aceste verbe sînt defective şi de alte timpuri şi moduri, prezentînd un număr redus de forme. Verbele care nu apar niciodată la timpuri compuse sînt: *calere* (a păsa), *colere* (a venera, a respecta, a onora), *fedire* (a răni), *fervere* (a fierbe, a clocoti), *fulgere* (a străluci, a fulgera), *licere* (a fi permis), *lucere* (a străluci, a fi vestit) (la fel *rilucere, tralucere*), *molcere* (a domoli, a măguli), *ostare* (a împiedica, a se opune), *prudere* (a pişca, a avea mîncărime), *redire* sau *reddire* (a se întoarce, a se înapoia), *serpere* (a şerpui), *urgere* (a zori, a fi urgent, a presa), *vergere* (a se îndrepta spre), *vertere* (a trata, a fi vorba despre, a consta în), *vigere* (a fi în vigoare). Toate aceste verbe apar în lista de verbe neregulate cu formele respective.

5.3.3. *Acordul participiului trecut*

5.3.3.1. Cu funcţie de adjectiv, participiul trecut prezintă acelaşi tip de acord ca şi adjectivele:

1. Cu funcție de atribut, participiile se acordă în gen și număr cu substantivele pe care le determină. Participiile devin atribute în urma reducerii unei propoziții relative care conține verbul *essere* cu funcție de auxiliar temporal, aspectual sau pasiv. În propoziția relativă inițială, participiul se acordă cu subiectul:

La ragazza *che è* **entrata** *adesso* — **La ragazza entrata** *adesso.*
I bambini *che erano* **addormentati** — **I bambini addormentati.**
La mostra *che* **si** *è* **aperta** *al Palazzo dello Sport* — **La mostra apertasi** *al Palazzo dello Sport.*
Le persone *che erano* **sedute** *sulle panchine* — **Le persone sedute** *sulle panchine.*
I genitori *che erano* **preoccupati** — **I genitori preoccupati.**
Le merci *che sono state* **importate** *dall'estero* — **Le merci importate** *dall'estero.*

2. Cu funcție de element predicativ suplimentar (derivate din propoziții modale, în care participiul formează împreună cu auxiliarul *essere* predicatul) participiul se acordă cu subiectul:

Tutti *parlavano* **preoccupati** *per ciò che era successo.*
Lei *raccontava,* **seduta** *comodamente sulla poltrona, la sua vita...*

3. Participiul se acordă cu complementul direct al propoziției regente, atunci cînd complementul și participiul derivă dintr-o propoziție completivă din care a fost omis auxiliarul temporal, aspectual sau pasiv, în contextul anumitor verbe din regentă:

Io credevo che **tu** *fossi già* **partita** — *Io* **ti** *credevo già* **partita.**
La *consideravo* **abituata** *a questo genere di lavoro.*

5.3.3.2. *Participiile trecute însoțite de auxiliar.*

A. Acordul participiului la timpurile compuse.
1. Verbele care se conjugă cu auxiliarul temporal *essere*⁀PP⁀Flex cer acordul participiului trecut în gen și număr cu subiectul:

Tutti *se ne sono* **andati** *via.*
Nessuno *era più* **ritornato.**
A quest'ora **lo spettacolo** *è* **finito.**

Același tip de acord apare în contextul verbelor reflexive, reale sau aparente, care se conjugă cu *essere*⁀PP⁀Flex:

La ragazza *non si era* **accorta** *dell'inganno.*
La attrici *si erano* **pettinate** *tutte nella stessa maniera.*

Se acordă cu subiectul participiile verbelor care devin reflexive în urma unor transformări (v. 14.1.1.):
— verbele modale, atunci cînd prin transpoziție pronominală, pronumele reflexive trec lîngă verbul modal:

Non ho potuto lavarmi — Non mi sono **potuta** *lavare.*
La ragazza ha dovuto difendersi — **La ragazza** *si è* **dovuta** *difendere.*

— verbele cauzative, *fare* și *lasciare*, și verbele de percepție, *vedere, sentire, udire* etc., care devin reflexive atunci cînd un complement, direct sau datival, din subordonată este identic cu subiectul verbului regent:

La ragazza *si è* **fatta** *ammirare dagli amici.*
Il cane *si era* **sentito** *chiamare ed era venuto di corsa.*
La studentessa *si era* **fatta** *dare la tessera.*

— verbul *lasciare* şi verbele de percepţie, atunci cînd devin reflexive, avînd subiectul identic cu subiectul propoziţiei subordonate completive:

La donna *si è* **lasciata** *cadere sulla sedia.*
I due ragazzi *non si erano mai* **sentiti** *parlare alla radio.*

2. Verbele care se conjugă cu auxiliarul *avere*⌒PP⌒Flex nu cer acordul participiului; acesta apare, în mod invariabil, la forma de masculin singular:

I medici non hanno **potuto** *aiutarlo.*
Il vento aveva **ingiallito** *le foglie.*
Abbiamo **camminato** *a lungo e siamo stanchi.*
La ragazza non aveva mai **fumato.**

Participiul trecut al verbelor conjugate cu *avere*⌒PP⌒Flex se acordă în gen şi număr cu complementul direct, dacă acesta precedă verbului:

Chi **li** *ha* **riconosciuti?**
Io **li** *ho* **riconosciuti,** *senza aver***li** *mai* **visti.**

Atunci cînd se subliniază sensul rezultativ al acţiunii, participiul se poate acorda cu complementul direct şi atunci cînd acesta stă după verb: *Non appena ebbi* **finiti i compiti,** *me ne andai.* Acest tip de acord este relativ frecvent cînd verbul este la mai mult ca perfect anterior. Rezultatul acţiunii este *I compiti sono finiti.*

Complementul direct care precedă verbul poate fi exprimat prin:

— pronume atone în acuzativ, inclusiv forma *ne* cu valoare partitivă:

Ho letto l'articolo ma non **l'***ho* **capito.**
Ho letto gli articoli ma non **li** *ho* **capiti.**
Ho incontrato la professoressa e **l'***ho* **salutata.**
Ho incontrato le mie compagne e **le** *ho* **salutate.**
Ho cercato gli indirizzi ma **ne** *ho* **trovati** *solo due.*
La città **l'***avevo* **visitata** *un anno prima.*

Acest pronume în acuzativ cere acordul participiului şi atunci cînd este folosit pleonastic, anticipînd complementul, în limba vorbită:

Io non **l'***ho mai* **sentita quella barzelletta.**
Ne *hanno* **comprati dei regali** *per tutti.*
Oggi però se **l'***è* **presa una giornata** *di libertà.*
Ne *aveva* **sentite di belle** *sul suo conto.*

— pronume relativ *(che)*; acordul este în acest caz facultativ:

I ragazzi **che** *abbiamo* **incontrato** } *erano i miei compagni.*
I ragazzi **che** *abbiamo* **incontrati** }

Atunci cînd complementul direct care precedă verbul este un pronume interogativ, un substantiv însoţit de un determinant interogativ sau exclamativ, în limba contemporană se preferă participiul invariabil, la forma de masculin singular:

Da queste camicette, **quale** *hai* **scelto?**
Tra questi sonetti, **quali** *hai* **tradotto?**
Che rivista *hai* **letto?**
Quanta gente *hai* **invitato!**

Participiile verbelor modale se acordă cu complementul direct al verbelor următoare la infinitiv, dacă acest complement, în formă pronominală atonă, precedă modalul (în urma aplicării transpoziţiei pronominale):

Era buio e non **li** *ho* **potuti** *riconoscere.*
(dar ...*non ho potuto riconoscerli*)

Participiile verbelor cauzative, *fare* şi *lasciare*, şi ale verbelor de percepţie, *vedere, sentire, udire* etc. se acordă cu pronumele atone în acuzativ care le precedă şi care reprezintă subiectul sau complementul direct al verbelor la infinitiv:

Era venuta la mia amica e **l'***ho* **fatta** *entrare.*
(l' este subiectul verbului *entrare)*
Ho copiato tutti i proverbi e **li** *ho* **fatti** *vedere al professore.*
(li este complementul direct al verbului *vedere)*
Non **vi** *ho mai* **sentiti** *parlare.*
(vi este subiectul verbului *parlare).*

3. Verbele reflexive în dativ, care se conjugă cu auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex, atunci cînd complementul stă după verb, cer acordul participiului cu subiectul, sau, rar, cu complementul; atunci cînd complementul precedă verbul, cer acordul participiului de preferinţă cu complementul, rar cu subiectul:

La bimba *si è* **comprata** *quelle caramelle.*

sau (rar)

La bimba si è **comprate quelle caramelle.**
La bimba se **le** *è* **comprate.**

sau (rar)

La bimba *se le è* **comprata.**

Acelaşi tip de acord se întîlneşte în cadrul construcţiilor cu verbele *fare* şi *lasciare*, de tipul:

La giacca, se **l'***era* **fatta** *fare un anno prima.*
Carlo *si era* **fatto** *fare quella giacca un anno prima.*

B. Acordul participiului trecut la diateza pasivă.

În cadrul formelor pasive, participiul trecut al verbului se acordă în gen şi număr cu subiectul gramatical, care reprezintă subiectul logic:

Questa impressione *è* **confermata** *da altri dati.*
Il giorno successivo **la fiaccola** *verrà* **portata** *allo stadio olimpico.*
Ancora **un altro aspetto** *va* **sottolineato.**

Dacă auxiliarul pasiv este la un timp compus, atît participiul auxiliarului cît şi al verbului de bază se acordă cu subiectul gramatical:

L'incendio *è* **stato notato** *da un vigile notturno.*
I documenti *sono* **andati perduti.**

De asemenea, se acordă cu subiectul gramatical, care reprezintă complementul logic, participiile verbelor însoţite de *si* impersonal, care reprezintă subiectul nedefinit, şi care în prezenţa unui complement direct conferă verbului sens pasiv (*si* passivante):

Si sono **dette tante parole inutili.**

C. Acordul participiului trecut în contextul auxiliarelor aspectuale.

Participiul apare în contextul auxiliarului *essere*⁀PP⁀Flex care indică o acţiune sau un proces încheiat; participiul se acordă în gen şi număr cu subiectul:

La ragazza *era* **seduta** *sullo sgabello.*
Tutti *erano* **preoccupati** *per il ritardo.*

D. Acordul participiului trecut la timpurile compuse ale verbelor cu subiect indefinit exprimat prin *si* impersonal.

În această situaţie nu se realizează un acord propriu-zis de tipul cazurilor de mai sus. Participiul trecut apare la:

a. masculin singular, dacă verbul respectiv se conjugă în mod normal cu *avere*⌒PP⌒Flex, dar este însoţit de *essere*⌒PP⌒Flex atunci cînd subiectul este reprezentat de *si* impersonal:

Si è **parlato** *dell'una e dell'altra.* (*Uno* **ha** *parlato*).
Qui si è **fumato**? (*Uno* **ha** *fumato*).

b. masculin plural, dacă verbul respectiv se conjugă în mod normal cu *essere*⌒PP⌒Flex; în acest caz auxiliarul este la singular şi participiul la plural:

Si è **arrivati** *con un ritardo notevole.* (*Uno* **è** *arrivato*)
Ci si è **riuniti** *per un problema serio.* (*Alcuni si* **sono** *riuniti*)
Non ci si è **accorti** *di niente.* (*Uno non si* **è** *accorto*)

Participiul apare la masculin plural şi dacă verbul, al cărui subiect este reprezentat de un *si* impersonal, este la pasiv sau conţine auxiliarul aspectual perfectiv *essere* ⌒ PP⌒Flex:

A Milano si era **protetti** *dall'anonimato.*
Non si era **abituati** *a questo modo di vita.*

Acelaşi tip de acord prezintă şi adjectivele-nume predicative:

Allora si era **giovani** *e* **spensierati.**

Participiul se pune la masculin plural şi dacă auxiliarul pasiv sau aspectual sau copula apar la infinitiv, în situaţiile în care infinitivul presupune un subiect nedefinit:

Bisogna essere **abituati** *con lo stile della stampa.*
Occorreva essere **protetti** *dal buio.*

Adjectivele-nume predicative se comportă în acelaşi mod:

Bisogna essere **attenti.**
A essere **sinceri,** *la mostra non valeva molto.*

5.3.4. *Conjugarea verbelor auxiliare*

Verbele *essere* şi *avere* pot fi atît auxiliare cît şi verbe cu sens lexical deplin (*essere,* verb existenţial, „a fi, a exista", *avere,* verb de posesie etc.). Paradigma este aceeaşi indiferent de funcţia îndeplinită. Verbul *avere* formează propriile timpuri compuse cu *avere* ⌒ PP ⌒ Flex; verbul *essere* formează timpurile compuse cu auxiliarul *essere* ⌒ PP ⌒ Flex. Nu înregistrăm formele de prezumtiv deoarece sînt întotdeauna identice cu ale viitorului.

AVERE

Indicativo

Presente	*Passato prossimo*
(io) ho (eu am)	(io) ho avuto (eu am avut)
(tu) hai	(tu) hai avuto
(egli) ha	(egli) ha avuto

(noi) abbiamo
(voi) avete
(essi)hanno

(noi) abbiamo avuto
(yoi avete avuto
(essi) hanno avuto

Imperfetto

(io) avevo (eu aveam)
(tu) avevi
(egli) aveva
(noi) avevamo
(voi) avevate
(essi) avevano

Trapassato prossimi

(io) avevo avuti (eu avusesem)
(tu) avevi avuto
(egli) aveva avuto
(noi) avevamo avuto
(voi) avevate avuto
(essi) avevano avuto

Passato remoto

(io) ebbi (eu am avut)
(tu) avesti
(egli) ebbe
(noi) avemmo
(voi) aveste
(essi) ebbero

Trapassato remoto

(io) ebbi avuto (eu avusesem, am avut)
(tu) avesti avuto
(egli) ebbe avuto
(noi) avemmo avuto
(voi) aveste avuto
(essi) ebbero avuto

Futuro, Presuntivo presente

(io) avrò (eu voi avea, oi avea, oi fi avînd)
(tu) avrai
(egli) avrà
(noi) avremo
(voi) avrete
(essi) avranno

Futuro anteriore, Presuntivo passato

(io) avrò avuto (eu voi fi avut, oi fi avut)

(tu) avrai avuto
(egli) avrà avuto
(noi) avremo avuto
(voi) avrete avuto
(essi) avranno avuto

Condizionale

Presente

(io) avrei (eu aş avea)
(tu) avresti
(egli) avrebbe
(noi) avremmo
(voi) avreste
(essi) avrebbero

Passato

(io) avrei avuto (eu aş fi avut)
(tu) avresti avuto
(egli) avrebbe avuto
(noi) avremmo avuto
(voi) avreste avuto
(essi) avrebbero avuto

Congiuntivo

Presente

(che io) abbia (eu să am)
(che tu) abbia
(che egli) abbia
(che noi) abbiamo
(che voi) abbiate
(che essi) abbiano

Passato

(che io) abbia avuto (eu să fi avut)
(che tu) abbia avuto
(che egli) abbia avuto
(che noi) abbiamo avuto
(che voi) abbiate avuto
(che essi) abbiano avuto

Imperfetto

(se io) avessi (dacă eu aş avea)
(se tu) avessi
(se egli) avesse
(se noi) avessimo
(se voi) aveste
(se essi) avessero

Trapassato

(se io) avessi avuto (dacă eu aş fi avut)
(se tu) avessi avuto
(se egli) avesse avuto
(se noi) avessimo avuto
(se voi) aveste avuto
(se essi) avessero avuto

Imperativo

—
abbi (ai)
abbia
abbiamo
abbiate
abbiano

Infinito

Presente

avere (a avea)

Passato

avere avuto (a fi avut)

Gerundio

Presente

avendo (avînd)

Passato

avendo avuto (—)

Participio

Presente

avente (care are)
aventi (care au)

Passato

avuto, -a, -i, -e (avut, -ă, avuţi, -e)

ESSERE

Indicativo

Presente

(io) sono (eu sînt)
(tu) sei
(egli) è
(noi) siamo
(voi) siete
(essi) sono

Imperfetto

(io) ero (eu eram)
(tu) eri
(egli) era
(noi) eravamo
(voi) eravate
(essi) erano

Passato prossimo

(io) sono stato (eu am fost)
(ti) sei stato
(egli) è stato
(noi) siamo stati
(voi) siete stati
(essi) sono stati

Trapassato prossimo

(io) ero stato (eu fusesem)
(tu) eri stato
(egli) era stato
(noi) eravamo stati
(voi) eravate stati
(essi) erano stati

Passato remoto

(io) fui (eu am fost)
(tu) fosti
(egli) fu
(noi) fummo
(voi) foste
(essi) furono

Futuro, Presuntivo presente

(io) sarò (eu voi fi, oi fi)
(tu) sarai
(egli) sarà
(noi) saremo
(voi) sarete
(essi) saranno

Trapassato remoto

(io) fui stato (eu fusesem, am fost)
(tu) fosti stato
(egli) fu stato
(noi) fummo stati
(voi) foste stati
(essi) furono stati

Futuro anteriore, Presuntivo passato

(io) sarò stato (voi fi fost, oi fi fost)
(tu) sarai stato
(egli) sarà stato
(noi) saremo stati
(voi) sarete stati
(essi) saranno stati

Condizionale

Presente

(io) sarei (eu aş fi)
(tu) saresti
(egli) sarebbe
(noi) saremmo
(voi) sareste
(essi) sarebbero

Passato

(io) sarei stato (eu aş fi fost)
(tu) saresti stato
(egli) sarebbe stato
(noi) saremmo stati
(voi) sareste stati
(essi) sarebbero stati

Congiuntivo

Presente

(che io) sia (eu să fiu)
(che tu) sia
(che egli) sia
(che noi) siamo
(che voi) siate
(che essi) siano

Imperfetto

(se io) fossi (dacă eu aş fi)
(se tu) fossi
(se egli) fosse
(se noi) fossimo
(se voi) foste
(se essi) fossero

Passato

(che io) sia stato (eu să fi fost)
(che tu) sia stato
(che egli) sia stato
(che noi) siamo stati
(che voi) siate stati
(che essi) siano stati

Trapassato

(se io) fossi stato (dacă eu aş fi fost)
(se tu) fossi stato
(se egli) fosse stato
(se noi) fossimo stati
(se voi) foste stati
(se essi) fossero stati

Imperativo

—
sii (fii)
sia
siamo
siate
siano

Infinito

Presente	*Passato*
essere (a fi)	essere stato (a fi fost)

Gerundio

Presente	*Passato*
essendo (fiind)	essendo stato (—)

Participio

Presente	*Passato*
—	stato, -a, -i, -e (fost, -ă, -i, -e)

5.3.5. *Formarea modurilor și timpurilor verbale*

5.3.5.0. Toate formele verbale simple sînt formate dintr-o bază, care este purtătoarea semnificației semantice, o vocală tematică sau caracteristică, un infix și o desinență. Vocala tematică sau caracteristică apare numai pentru anumite valori de mod, timp, număr și persoană și poate fi diferită în funcție de aceste valori. Infixul, *-isc-*, pronunțat [-isk-] sau [-i ʃ -] în funcție de realizarea desinenței, caracterizează numai un grup de verbe și apare numai la anumite forme ale indicativului prezent, conjunctivului prezent și imperativului. Verbele care prezintă acest infix sînt denumite de gramaticile italiene *verbe incoative;* această denumire este pur formală și nu poate fi pusă în legătură cu trăsătura semantică [+ Incoativ], care caracterizează verbele care indică începutul acțiunii sau procesului; din punct de vedere semantic, verbele *addormentarsi* sau *incamminarsi* sînt incoative și se opun unor verbe cu conținut similar dar non-incoative, *dormire* și *camminare.* Din punct de vedere formal, verbele *finire* sau *capire* sînt incoative pentru că prezintă sufixul *-isc* la indicativ prezent *(fini*sco, *capi*sco) spre deosebire de verbe ca *partire, dormire* care nu prezintă acest sufix *(parto, dormo)*. Desinența constituie reprezentarea formală a valorilor de mod-timp și număr-persoană. Unele forme verbale permit segmentarea desinenței în desinență de mod-timp și desinență de număr-persoană. Astfel forma *cantavo* poate fi segmentată astfel: *cant-* (bază), *-a-* (vocală caracteristică), *-v-* (desinență a imperfectului indicativ), *-o* (desinență de persoana I singular). Întrucît cele mai multe forme verbale nu permit segmentarea pînă la acest nivel, desinențele de mod-timp și de număr-persoană fiind amalgamate, vom lua în considerare desinența ca reprezentare a valorilor de mod-timp-număr-persoană simultan.

După vocala caracteristică a infinitivului, verbele se grupează în trei conjugări:

Conjugarea I cuprinde verbe care au la infinitiv vocala caracteristică *-a-* (terminate în *-are*): *cantare, mangiare, arrivare, volare;*

Conjugarea a II-a cuprinde verbe care au la infinitiv vocala caracteristică *-e-* (terminate în *-ere*): *temere, credere, premdere, rispondere, leggere;*

Conjugarea a III-a cuprinde verbe care au la infinitiv vocala caracteristică *-i-* (terminate în *-ire*): *dormire, partire, servire, finire, capire;* dintre acestea o parte inserează la unele forme ale indicativului prezent, conjunctivului prezent și imperativului, infixul *-isc-* (incoative, v. mai sus). Toate verbele incoative sînt regulate și reprezintă o categorie productivă, în sensul că numeroase verbe nou create se încadrează aici *(finire, capire, garantire, inacidire* etc.). Verbele de conjugarea a III-a non-incoative sînt puțin numeroase și unele prezintă forme neregulate: *aprire, avvertire, bollire, coprire, cucire, divertire, dormire, fuggire, morire, nutrire* (poate fi și incoativ), *offrire, partire* („a pleca", spre deosebire de *partire* „a împărți" care este incoativ), *pentirsi, seguire, sentire, servire, soffrire, udire, uscire, venire, vestire,* precum și derivatele cu prefixe ale acestora: *ribollire, scoprire, scucire, sfuggire, inseguire, risentire, svestire* etc.

Cele trei conjugări diferă la infinitiv numai prin vocala caracteristică. La verbele de conjugarea I și a III-a, la infinitiv, accentul cade întotdeauna pe vocala caracteristică: *cant*àre, *arriv*àre, *trasport*àre; *finíre, capíre, vestíre, partíre.* La conjugarea a II-a, accentul cade pe vocala caracteristică: *tem*ére, *sol*ére, *persuad*ére (la verbele care provin din conjugarea a II-a din latină), sau pe bază: *crèdere, léggere, pr*é*ndere* (la verbele care provin din conjugarea a III-a din latină). Această diferență nu are nici o consecință asupra formării modurilor și timpurilor.

Întrucît pentru aceleași valori de mod-timp-număr-persoană, unele desinențe coincid la diferite conjugări, se va trata pe rînd fiecare mod-timp, indicînd desinențele, eventualele alternanțe în desinențe, alternanțele în bază, alternanțele în grafie. Se vor indica valorile modurilor și timpurilor, numai în măsura în care nu coincid cu cele din limba română. În final se dau modelele complete de paradigme ale verbelor regulate, clasificarea verbelor în funcție de întreaga paradigmă și lista verbelor neregulate.

5.3.5.1. *INDICATIVUL*

5.3.5.1.1.— **Prezentul** *(il presente)* se formează adăugînd la bază (care se obține îndepărtînd din forma infinitivului vocala caracteristică și desinența, *-are, -ere, -ire*) desinențele caracteristice prezentului. Aceste desinențe sînt comune pentru toate conjugările la pers. I și a II-a sg. și la pers. I pl., *-o, -i, -iamo;* la pers. a II-a plural, desinența comună *-te* se adaugă după vocala caracteristică conjugării, obținîndu-se deci *-ate, -ete, -ite*. La persoana a III-a, desinențele sînt *-a* (sg.) *-ano* (pl.) la conjugarea I și *-e* (sg.) *-ono* (pl.) la conjugările a II-a și a III-a. Verbele incoative inserează la toate formele de singular și la persoana a III-a plural infixul *-isc-* între bază și desinență.

Accentul cade la formele de singular și la persoana a III-a plural pe bază sau pe infix (la verbele incoative). La persoana I plural accentul cade pe desinență, iar la persoana a II-a plural pe vocala caracteristică: *-iàmo, àte, -ète, -íte.* Pentru verbele a căror bază este formată din două sau mai multe silabe, dicționarele indică de obicei locul accentului atunci cînd accentul cade pe bază: *imparare — impàro, impàri, impàra, impàrano; ordinare — òrdino, òrdini, òrdina, òrdinano; persuadere — persuàdo, persuàdi, persuàde, persuàdono.* În general verbele care nu primesc accentul pe ultima silabă a bazei pot fi puse în legătură cu substantive din aceeași familie lexicală: *òbbligo* (obligație) — *io òbbligo; índice* (indice, indiciu) — *io índico; giúdice* (judecător) — *io giúdico;* există și excepții: *desidèrio* (dorință) — — *io desídero* care impun consultarea dicționarului.

Menționăm că accentul nu se notează în scris (decît în gramatici, dicționare etc.)

trovare	*credere*	*partire*	*finire*
*(io) tròv*o	*crèd*o	*pàrt*o	*finÍSC*o
*(tu) tròv*i	*crèd*i	*pàrt*i	*finÍSC*i
*(egli) tròv*a	*crèd*e	*pàrt*e	*finÍSC*e
*(noi) trov***iàmo**	*cred***iàmo**	*part***iàmo**	*fin***iàmo**
*(voi) trov***àte**	*cred***éte**	*part***íte**	*fin***íte**
*(essi) tròv***ano**	*crèd***ono**	*pàrt***ono**	*finÍSC***ono**

Verbele de conjugarea I nu prezintă alternanțe în bază sau în desinență. Verbul *andare* (a merge), considerat neregulat, prezintă două baze complet diferite (provenind din două verbe diferite din limba latină), *and-* și *va-*, *vad-*; formele care folosesc baza *and-* sînt regulate și se conjugă după modelul conjugării I; la indicativ prezent baza *and-* apare numai la pers. I și a II-a plural: *andiamo, andate.* La celelalte forme baza este *va-* sau *vad-* și prezintă desinențe neregulate caracteristice conjugării a II-a. Verbul *fare* este de asemenea de conjugarea a II-a (*facere;* silaba mediană cade la infinitiv); verbele *dare* și *stare,* neregulate la aproape toate formele, trebuie încadrate, datorită desinențelor de perfect simplu, conjunctiv prezent și imperfect, de asemenea la conjugarea a II-a (*desti, deste, dia, dessi; stesti, steste, stia, stessi*).

Verbele de conjugarea I prezintă numai alternanțe în grafie; acestea sînt verbele a căror bază se termină în [-*k*], [-*g*], [-*sk*], [-č], [-ğ], [-ʃ], [-λ], [-k'] (au la infinitiv terminațiile *-care, -gare, -scare, -ciare, -giare, -sciare, -gliare, -chiare*). În transcriere fonematică baza nu se modifică; întrucît finala bazei trebuie să rămînă identică în toate contextele, în grafia italiană apar unele semne grafice, care permit pronunțarea mereu aceeași a bazei (*h* după *c, g,* pentru pronunțarea k, g; *i* după *c, g, sc, gl, ch* pentru pronunțarea palatalizată č, ğ, ʃ, λ, k'):

— baza se termină în [-k]; de exemplu *cercare*:

[čerk-]	+	[o]	*cerco*
		[i]	*cerchi*
		[a]	*cerca*
		[jamo]	*cerchiamo*
		[ate]	*cercate*
		[ano]	*cercano*

— baza se termină în [-g]; de exemplu *pagare:*

[pag-]	+	[o]	*pago*
		[i]	*paghi*
		[a]	*paga*
		[jamo]	*paghiamo*
		[ate]	*pagate*
		[ano]	*pagano*

— baza se termină în [-sk]; de exemplu *cascare:*

[kask-]	+	[o]	*casco*
		[i]	*caschi*
		[a]	*casca*
		[jamo]	*caschiamo*
		[ate]	*cascate*
		[ano]	*cascano*

— baza se termină în [-č]; de exemplu *cominciare:*

[kominč-]	[o]	*comincio*
	[i]	*cominci*
	[a]	*comincia*
	[jamo]	*cominciamo*
	[ate]	*cominciate*
	[ano]	*cominciano*

— baza se termină în [-ğ]; de exemplu *mangiare:*

[manğ-] +	[o]	*mangio*
	[i]	*mangi*
	[a]	*mangia*
	[jamo]	*mangiamo*
	[ate]	*mangiate*
	[ano]	*mangiano*

— baza se termină în [-ʃ]; de exemplu *lasciare:*

[laʃ-] +	[o]	*lascio*
	[i]	*lasci*
	[a]	*lascia*
	[jamo]	*lasciamo*
	[ate]	*lasciate*
	[ano]	*lasciano*

— baza se termină în [-λ], de exemplu *consigliare:*

[konsiλ-] +	[o]	*consiglio*
	[i]	*consigli*
	[a]	*consiglia*
	[jamo]	*consigliamo*
	[ate]	*consigliate*
	[ano]	*consigliano*

— baza se termină în [-k']; de exemplu *sonnecchiare*:

[sonnekk'-] +	[o]	*sonnecchio*
	[i]	*sonnecchi*
	[a]	*sonnecchia*
	[jamo]	*sonnecchiamo*
	[ate]	*sonnecchiate*
	[ano]	*sonnecchiano*

Verbele a căror bază se termină în [-j] (*i* semivocalic) pierd în grafie acest -j înaintea desinențelor care încep cu *-i-* (*-i, -iamo*)*: studiare, graffiare, calunniare, angariare, angustiare, annunziare.* De exemplu *studiare:*

[studj-] +	[o]	*studio*
	[i]	*studi*
	[a]	*studia*
	[jamo]	*studiamo*
	[ate]	*studiate*
	[ano]	*studiano*

Verbele a căror bază se termină în *-i* (*i* vocalic) mențin în grafie acest *-i* înaintea tuturor desinențelor cu excepția aceleia de persoana I pl., *-iamo;* acest *-i* nu formează niciodată diftong cu vocala desinenței. De exemplu: *inviare* (v. și *sciare, obliare, spiare*)

[invi-] +	[o]	*invio*	*(in-vi-o)*
	[i]	*invii*	*(in-vi-i)*
	[a]	*invia*	*(in-vi-a)*
	[jamo]	*inviamo*	*(in-vi-ia-mo)*
	[ate]	*inviate*	*(in-vi-a-te)*
	[ano]	*inviano*	*(in-vi-a-no)*

Verbele a căror bază se termină în [-ŋ], transcris -gn-, nu prezintă nici un fel de alternanță (fonetică sau grafică). De exemplu *sognare:*

[soŋ-]	+	[o]	*sogno*
		[i]	*sogni*
		[a]	*sogna*
		[jamo]	*sogniamo*
		[ate]	*sognate*
		[ano]	*sognano*

Toate aceste observații privind grafia verbelor de conjugarea I sînt valabile și pentru alte moduri și timpuri, în funcție de inițiala desinenței.

Verbele de conjugarea a II-a și cîteva verbe de conjugarea a III-a (non-incoative) prezintă unele neregularități în cursul conjugării. Aceste neregularități constau în:

1) neregularități (alternanțe) ale desinențelor datorate unor alternanțe ale bazei sau bazelor diferite ale aceluiași verb;

2) alternanțe în bază datorate desinențelor.

Verbele care prezintă alternanțe de primul tip (desinențe neregulate și baze neregulate) sînt puțin numeroase: *sapere, avere, essere, potere, fare, dare, stare, andare* (cînd are baza *va-, vad-*); *dire* prezintă la indicativ prezent aceeași neregularitate ca la infinitiv, și anume sincoparea silabei mediane *-ce-* la persoana a II-a plural: *voi dite* în loc de **voi dicete,* după cum infinitivul este *dire* în loc de ** dicere.* La celelalte forme *dire* este regulat, avînd baza [dik-] sau [dič]; această alternanță este comună multor verbe și se datorează desinențelor (v. mai departe punctul 2). Verbul *fare* prezintă aceeași sincopare a silabei mediane la infinitiv și la pers. a II-a plural, indicativ prezent: *voi fate* în loc de **voi facete, fare,* în loc de **facere.*

Caracteristica comună a verbelor încadrate în primul tip este lipsa unei desinențe pentru pers. a III-a singular; toate celelalte alternanțe sînt neregulate:

dare	*stare*	*andare*	*essere*	*potere*
*d*o[1]	*st*o[1]	*vado*	*sono*	*poss*o
dai	*stai*	*vai*	*sei*	*puoi*
da	*sta*	*va*	*è*	*può*
*d*iamo	*st*iamo	andiamo	siamo	*poss*iamo
*da*te	*sta*te	andate	*si*ete	*pot*ete
*da*nno	*sta*nno	*va*nno	sono	*poss*ono

avere	*sapere*	*fare*
*h*o[1]	so[1]	*facc*io
hai	sai	*fai*
ha	*sa*	*fa*
*abb*iamo	*sapp*iamo	*facc*iamo
*av*ete	*sap*ete	*fa*te
*ha*nno	sanno	*fa*nno

Verbele de conjugarea a II-a care prezintă alternanțe în bază, datorate desinențelor regulate (2) sînt foarte numeroase; mai puțin numeroase sînt cele de conjugarea a III-a. Alternanțele sînt:

— alternanțe consonantice;
— alternanțe vocalice;
— alternanțe mixte (vocalice și consonantice).

---

[1] Toate aceste forme prezintă contragerea vocalei *-a* din bază și a desinenței *-o* într-o vocală unică, *-o*.

Alternanţele consonantice

a) consoană simplă / consoană dublă (č / čč): *piacere, giacere, tacere;* ex.:

[piačč-]	+	[o]	*piaccio*
[piač-]	+	[i]	*piaci*
[piač-]	+	[e]	*piace*
[piačč-]	+	[jamo]	*piacciamo*
[piač-]	+	[ete]	*piacete*
[piačč-]	+	[ono]	*piacciono*

b) k / č: *vincere, torcere, condurre, dire*: de exemplu:

[vink-]	+	[o]	*vinco*
[vinč-]	+	[i]	*vinci*
[vinč-]	+	[e]	*vince*
[vinč-]	+	[jamo]	*vinciamo*
[vinč-]	+	[ete]	*vincete*
[vink-]	+	[ono]	*vincono*

Celelalte verbe prezintă bazele [tork-] — [torč-]; [konduk-] — [konduč] şi respectiv [dik-] — [dič-];

c) g / ğ: *giungere*, sau gg / ğğ: *leggere*

[giung-]	+	[o]	*giungo*	[legg-]	+	[o]	*leggo*
[giunğ-]	+	[i]	*giungi*	[leğğ-]	+	[i]	*leggi*
[giunğ-]	+	[e]	*giunge*	[leğğ-]	+	[e]	*legge*
[giunğ-]	+	[jamo]	*giungiamo*	[leğğ-]	+	[jamo]	*leggiamo*
[giunğ-]	+	[ete]	*giungete*	[leğğ-]	+	[ete]	*leggete*
[giung-]	+	[ono]	*giungono*	[legg-]	+	[ono]	*leggono*

d) sk / ʃ: *conoscere, nascere, crescere, pascere*

[konosk-]	+	[o]	*conosco*
[konoʃ-]	+	[i]	*conosci*
[konoʃ-]	+	[e]	*conosce*
[konoʃ-]	+	[jamo]	*conosciamo*
[konoʃ-]	+	[ete]	*conoscete*
[konosk-]	+	[ono]	*conoscono*

e) gg / ∅: *trarre*

[tragg-]	+	[o]	*traggo*
[tra-]	+	[i]	*trai*
[tra-]	+	[e]	*trae*
[tra-]	+	[jamo]	*traiamo*
[tra-]	+	[ete]	*traete*
[tragg-]	+	[ono]	*traggono*

f) lg / λ: *cogliere, scegliere*

[kolg-[	+	[o]	*colgo*
[koλ-]	+	[i]	*cogli*
[koλ-]	+	[e]	*coglie*
[koλ-]	+	[jamo]	*cogliamo*
[koλ-]	+	[ete]	*cogliete*
[kolg-]	+	[ono]	*colgono*

f) ll/lg (facultativ): *svellere*

[svell-] sau, rar, [svelg-] + [o]	*svello* sau *svelgo*
[svell-] + [i]	*svelli*
[svell-] + [e]	*svelle*
[svell-] + [jamo]	*svelliamo*
[svell-] + [ete]	*svellete*
[svell-] sau, rar, [svelg-] + [ono]	*svellono* sau *svelgono*

h) gn /η: *spegnere*

[speng-] + [o]	*spengo*
[speη-] + [i]	*spegni*
[speη-] + [e]	*spegne*
[speη-] + [jamo]	*spegniamo*
[speη-] + [ete]	*spegnete*
[speng-] + [ono]	*spengono*

i) lg / l: *salire*, *valere*

[salg-] + [o]	*salgo*	[valg-] + [o]	*valgo*
[sal-] + [i]	*sali*	[val-] + [i]	*vali*
[sal-] + [e]	*sale*	[val-] + [e]	*vale*
[sal-] + [jamo]	*salimo*	[val-] + [jamo]	*valiamo*
[sal-] + [ite]	*salite*	[val-] + [ete]	*valete*
[salg-] + [ono]	*salgono*	[valg-] + [ono]	*valgono*

j) ng / n: *porre* (formă asimilată pentru **ponere*), *rimanere*

[pong-] + [o]	*pongo*	[rimang-] + [o]	*rimango*
[pon-] + [i]	*poni*	[riman-] + [i]	*rimani*
[pon-] + [e]	*pone*	[riman-] + [e]	*rimane*
[pon-] + [jamo]	*poniamo*	[riman-] + [jamo]	*rimaniamo*
[pon-] + [ete]	*ponete*	[riman-] + [ete]	*rimanete*
[pong-] + [ono]	*pongono*	[rimang-] + [ono]	*rimangono*

k) j(i semivocalic) / r: *parere*, *apparire*

[paj-] + [o]	*paio*	[appaj-] + [o]	*appaio*
[par-] + [i]	*pari*	[appar-] + [i]	*appari*
[par-] + [e]	*pare*	[appar-] + [e]	*appare*
[paj-] + [jamo]	*paiamo*	[appar-] + [jamo]	*appariamo*
[par-] + [ete]	*parete*	[appar-] + [ite]	*apparite*
[paj-] + [ono]	*paiono*	[appaj-] + [ono]	*appaiono*

Verbul *apparire*, de conjugarea a III-a, se mai poate conjuga și după modelul incoativelor: *apparisco*, *apparisci*, *apparisce*, *appariamo*, *apparite*, *appariscono*.

Alternanțele vocalice

a) e / ie: *sedere*

[sied-] + [o]	*siedo*
[sied-] + [i]	*siedi*
[sied-] + [e]	*siede*
[sed-] + [jamo]	*sediamo*
[sed-] + [ete]	*sedete*
[sied-] + [ono]	*siedono*

La persoanele I sg. și a III-a pl. mai există variantele *seggo* și *seggono* (baza [segg-]), ceea ce presupune și o alternanță consonantică, d / gg.

b) o / uo: *muovere, cuocere, scuotere*

[muov-] + [o]	*muovo*
[muov-] + [i]	*muovi*
[muov-] + [e]	*muove*
[mov-] + [jamo]	*moviamo*
[mov-] + [ete]	*movete*
[muov-] + [ono]	*muovono*

Alternanţele e/ie şi o/uo sînt denumite de obicei *diftongi mobili;* diftongul apare în silabă deschisă (care se termină în vocală) şi în poziţie accentuată. Aceşti diftongi sînt corelaţi în paradigma unor verbe cu alternanţe consonantice (v. mai jos). Atunci cînd alternanţa o/uo nu este corelată cu o alternanţă consonantică, există tendinţa în limba vorbită de a se folosi diftongul *uo* şi în silabă neaccentuată —*muoviamo, muovete; scuotiamo, scuotete; cuociamo, cuocete)*; aceeaşi tendinţă se manifestă şi la imperfect, unde în mod normal diftongul nu trebuie să apară: *muovevo, scuotevo, cuocevo* (în loc de *movevo, scotevo, cocevo*).

c) o / u: *udire*

[od] + [o]	*odo*
[od-] + [i]	*odi*
[od-] + [e]	*ode*
[ud-] + [jamo]	*udiamo*
[ud-] + [ite]	*udite*
[od-] + [ono]	*odono*

Această alternanţă se aplică după regulile diftongului mobil dar este obligatorie.

Alternanţele mixte (vocalice şi consonantice.)

a) e/ie şi ń/ng: *tenere, venire*

[teng-] + [o]	*tengo*	[veng-] + [o]	*vengo*
[tien-] + [i]	*tieni*	[vien-] + [i]	*vieni*
[tien-] + [e]	*tiene*	[vien-] + [e]	*viene*
[ten-] + [jamo]	*teniamo*	[ven-] + [jamo]	*veniamo*
[ten-] + [ete]	*tenete*	[ven-] + [ite]	*venite*
[teng-] + [ono]	*tengono*	[veng-] + [ono]	*vengono*

b) o/uo şi lg/l /λ: *dolere*

[dolg-] + [o]	*dolgo*
[duol-] + [i]	*duoli*
[duol-] + [e]	*duole*
[dol-] sau [do λ -] + [jamo]	*doliamo* sau *dogliamo*
[dol-] + [ete]	*dolete*
[dolg-] + [ono]	*dolgono*

c) o/uo şi l/λ: *solere;* o/uo şi l/λ/∅: *volere*

[soλ-] + [o]	*soglio*	[voλ-] + [o]	*voglio*
[suol-] + [i]	*suoli*	[vuo-] + [i]	*vuoi*
[suol-] + [e]	*suole*	[vuol-] + [e]	*vuole*
[soλ-] + [jamo]	*sogliamo*	[voλ-] + [jamo]	*vogliamo*
[sol-] + [ete]	*solete*	[vol-] + [ete]	*volete*
[soλ-] + [ono]	*sogliono*	[voλ-] + [ono]	*vogliono*

d) e/u și sk/ʃ: *uscire*

[esk-] + [o] *esco*
[eʃ-] + [i] *esci*
[eʃ-] + [e] *esce*
[uʃ-] + [jamo] *usciamo*
[uʃ-] + [ite] *uscite*
[esk-] + [ono] *escono*

e) e/o și v/bb: *dovere*

[dev-] sau [debb-] + [o] *devo* sau *debbo*
[dev-] + [i] *devi*
[dev-] + [e] *deve*
[dobb-] + [jamo] *dobbiamo*
[dov-] + [ete] *dovete*
[dev-] sau [debb-] + [ono] *devono* sau *debbono*

f) o/uo și r/j: *morire*

[muoj-] + [o] *muoio*
[muor-] + [i] *muori*
[muor-] + [e] *muore*
[mor-] + [jamo] *moriamo*
[mor-] + [ite] *morite*
[muoj-] + [ono] *muoiono*

După cum rezultă din exemplele de mai sus, cele mai multe alternanțe apar la verbele de conjugarea a II-a. Verbele de conjugarea a III-a care prezintă alternanțe sînt puțin numeroase *(apparire, morire, salire, udire, uscire, venire* și derivatele lor*)* și nu sînt incoative. Unele verbe de conjugarea a III-a prezintă două variante de conjugare la indicativ prezent: cu infix (incoative) și în acest caz sînt regulate, sau fără infix, și atunci cîteva prezintă alternanțe în bază. Acestea sînt *apparire* (v. mai sus) și derivatele *disparire, comparire, ricomparire, scomparire*[1], *assalire, assorbire, compire* (cu varianta *compiere*), *eseguire, inghiottire, languire, nutrire, pervertire, sdrucire.* Toate aceste verbe sînt înregistrate în lista de verbe neregulate.

Prezentul indicativ are aceeași valoare ca și timpul corespunzător din limba română.

5.3.5.1.2. **Perfectul compus** *(il passato prossimo)* se formează cu ajutorul verbului auxiliar *essere* sau *avere* conjugat la indicativ prezent și participiul trecut al verbului de conjugat (invariabil la forma de masculin singular la verbele care se conjugă cu *avere,* acordat cu subiectul în gen și număr la verbele care se conjugă cu *essere*):

trovare	*credere*
(io) ho trovato	*(io) ho creduto*
(tu) hai trovato	*(tu) hai creduto*
(egli) ha trovato	*(egli) ha creduto*
(noi) abbiamo trovato	*(noi) abbiamo creduto*
(voi) avete trovato	(voi) *avete creduto*
(essi) hanno trovato	*(essi) hanno creduto*

---

[1] *scomparire* are sensuri diferite în această situație: *scompaio* „sparisco" (dispar) și *scomparisco* „faccio brutta figura".

partire	*finire*
(io) sono partito	*(io) ho finito*
(tu) sei partito	*(tu) hai finito*
(egli) è partito	*(egli) ha finito*
(noi) siamo partiti	*(noi) abbiamo finito*
(voi) siete partiti	*(voi) avete finito*
(essi) sono partiti	*(essi) hanno finito*

Perfectul compus (it. *passato prossimo* = „trecut apropiat”) indică o acțiune încheiată în trecut dar în același timp presupune o legătură cu prezentul. Această relație cu prezentul poate însemna:

— acțiunea se petrece într-un moment apropiat de momentul vorbirii: *Hai visto quello che è uscito? Sono arrivata proprio adesso;*

— acțiunea s-a petrecut într-o perioadă de timp mai lungă sau mai scurtă, dar care include și prezentul: *quest'anno, questo mese, questo secolo; Il patrimonio scientifico si è arricchito enormemente nell'ultimo secolo; Questa settimana non l'ho visto;*

— acțiunea s-a petrecut în trecut dar rezultatele ei se mențin și în momentul vorbirii: *Sono nata nel 1942: Chi ha portato questa chitarra?*

În unele regiuni, sub influența dialectului local, perfectul compus se folosește chiar pentru o acțiune petrecută într-un trecut îndepărtat, fără legătură cu prezentul, în locul perfectului simplu (în unele regiuni din nordul Italiei). Perfectul compus este preferat celui simplu în limbajul cotidian în nordul și centrul țării. Nu se folosește în schimb în sud (Puglia) sub influența dialectului local, fiind preferat perfectul simplu în orice situație.

5.3.5.1.3. **Imperfectul** *(l'imperfetto)* se formează adăugînd la bază vocala caracteristică a conjugării (*-a-,-e-,-i-*) și desinențele *-vo, -vi, -va, -vamo, -vate, -vano,* care sînt comune pentru toate conjugările; această desinență poate fi segmentată în *-v-* (desinența caracteristică imperfectului indicativ) și *-o, -i, -a, -amo, -ate, -ano* (desinențele de persoană și număr). Verbele de conjugarea a III-a de tipul *finire* nu inserează infixul și se comportă la fel ca verbele de tipul *partire.*

Accentul cade la formele de singular și la persoana a III-a plural pe vocala caracteristică; la persoanele I și a II-a plural accentul care pe prima silabă a desinenței *(-vàmo, -vàte):*

trovare	*credere*	*partire*	*finire*
(io) trov**àvo**	cred**évo**	part**ivo**	fin**ívo**
(tu) trov**àvi**	cred**évi**	part**ívi**	fin**ívi**
(egli) trov**àva**	cred**éva**	part**íva**	fin**íva**
(noi) trov**avàmo**	cred**evàmo**	part**ivàmo**	fin**ivàmo**
(voi) trov**avàte**	cred**evàte**	part**ivàte**	fin**ivàte**
(essi) trov**àvano**	cred**évano**	part**ívano**	fin**ívano**

Verbele *fare, dire, bere, porre* (și derivatele sale), *condurre* (și celelalte derivate ale lui *-durre*) recuperează la imperfect silaba sincopată sau asimilată la infinitiv: *facevo, dicevo, bevevo, ponevo, conducevo.*

Verbele *dare* și *stare* formează imperfectul adăugînd direct desinențele la bază (*da-, sta-*) fără vocala caracteristică *(davo, davi, dava, davamo, davate, davano; stavo, stavi, stava, stavamo, stavate, stavano)*; *andare* formează imperfectul în mod regulat, de la baza *and-* după modelul verbelor de conjugarea I *(andavo, ...).* Verbele *avere, sapere, potere* formează de asemenea imperfectul în mod regulat, de la baza infinitivului, *av-, sap-, pot-,* după modelul verbelor de conjugarea a II-a *(avevo, sapevo, potevo).*

Verbele care prezintă la indicativ prezent alternanțe consonantice, vocalice sau mixte, au la imperfect o singură bază, care este aceea a infinitivului și care apare întotdeauna și la persoana a II-a a prezentului (*piacevo, vincevo, leggevo, conoscevo, coglievo, svellevo, spegnevo, salivo, valevo, rimanevo, parevo, sedevo, udivo; tenevo, venivo, dolevo, solevo, volevo, uscivo, dovevo, morivo*).

Verbul *trarre* formează imperfectul de la baza *tra-* (*traevo, traevi, traeva, traevamo, traevate, traevano*); verbele *muovere, scuotere, cuocere* prezintă două baze posibile la imperfect, cu sau fără diftong (*muovevo* sau *movevo, scuotevo* sau *scotevo, cuocevo* sau *cocevo*).

Singurul verb neregulat la imperfect este *essere*, care prezintă o bază unică (dar diferită de cele care apar la alte moduri și timpuri): **èro, èri, èra, eravàmo, eravàte, èrano.**

Imperfectul indicativului are aceeași valoare ca timpul corespunzător din limba română.

5.3.5.1.4. **Mai mult ca perfectul** (*il trapassato prossimo*) se formează cu ajutorul verbului auxiliar *essere* sau *avere* conjugat la indicativ imperfect și participiul trecut al verbului de conjugat (invariabil la forma de masculin singular la verbele conjugate cu *avere*, acordat în gen și număr cu subiectul la verbele conjugate cu *essere*).

trovare	*credere*
(io) avevo trovato	*(io) avevo creduto*
(tu) avevi trovato	*(tu) avevi creduto*
(egli) aveva trovato	*(egli) aveva creduto*
(noi) avevamo trovato	*(noi) avevamo creduto*
(voi) avevate trovato	*(voi) avevate creduto*
(essi) avevano trovato	*(essi) avevano creduto*

partire	*finire*
(io) ero partito	*(io) avevo finito*
(tu) eri partito	*(tu) avevi finito*
(egli) era partito	*(egli) aveva finito*
(noi) eravamo partiti	*(noi) avevamo finito*
(voi) eravate partiti	*(voi) avevate finito*
(essi) erano partiti	*(essi) avevano finito*

Ca și în limba română, mai mult ca perfectul indică o acțiune anterioară altei acțiuni trecute, exprimate de obicei prin perfectul compus sau prin imperfect: *Mi raccontava come era riuscito a scoprire i veri autori del danno. Quando lui è arrivato, io me ne ero già andata.*

5.3.5.1.5. **Perfectul simplu** (*il passato remoto*) prezintă în limba italiană două modele de conjugare: conjugarea „slabă" și conjugarea „tare".

Conjugarea slabă presupune o bază unică (a infinitivului), apariția la toate formele a vocalei caracteristice (*-a-,-e-,-i-*; la persoana a III-a singular a verbelor de conjugarea I, vocala *-a-* se schimbă în *-o-*) care poartă accentul și desinențele *-i, -sti, Ø,-mmo, -ste, -rono* ; verbele de conjugarea a II-a pot prezenta la pers. I și a III-a singular și la pers. a III-a plural și desinențele *-tti, -tte, -ttero*; acestea din urmă sînt preferate în limba modernă; sînt evitate totuși în contextul verbelor a căror bază se termină în *-t*: *potei*, în loc de *potetti*.

trovare	*credere*	*partire*	*finire*
*trov*ài	*cred*èi sau *cred*ètti	*part*ii	*fin*ii
*tro*àsti	*cred*èsti	*part*ìsti	*fin*ìsti
*trov*ò	*cred*è sau *cred*ètte	*part*ì	*fin*ì
*trov*àmmo	*cred*èmmo	*part*ìmmo	*fin*ìmmo
*trov*àste	*cred*èste	*part*ìste	*fin*ìste
*trov*àrono	*cred*èrono sau *cred*èttero	*part*ìrono	*fin*ìrono

În scris se notează numai accentul de la persoana a III-a singular, atunci cînd cade pe ultima silabă: *trovò, credè, partì, finì*; în schimb *credette*.

O flexiune asemănătoare prezintă verbul *essere* în ce privește desinențele; nu apare însă vocala caracteristică iar baza are două variante, *fu-* și *fo-*: *fu*i, *fo*sti, *fu*, *fu*mmo, *fo*ste, *fu*rono.

În conjugarea slabă se încadrează toate verbele de conjugarea I (inclusiv *andare*, care prezintă baza *and-*), cele mai multe dintre verbele de conjugare a III-a și o parte dintre verbele de conjugarea a II-a.

Conjugarea tare diferă de conjugarea slabă numai la pers. I sg., pers. a III-a sg. și pers. a III-a plural. Celelalte forme se formează după modelul conjugării slabe. La pers. I și III sg. și la pers. a III-a plural apare o bază diferită (cu alternanțe față de baza infinitivului) la care se adaugă direct desinențele *-i* (I sg.), *-e* (III sg.) și *-ero* (III pl.) (fără vocala caracteristică). La aceste forme accentul cade pe bază, în timp ce la pers. II sg., I și II pl. accentul cade pe vocala caracteristică. De exemplu, verbul *leggere*:

*lèss*i	*legg*èmmo
*legg*èsti	*legg*èste
*lèss*e	*lèss*ero

Baza care apare la pers. I și III sg. și III pl. prezintă următoarele alternanțe față de baza care apare la pers. a II-a sg. și pers. I și a II-a pl. și care este baza infinitivului. Aceste alternanțe sînt:

— alternanțe consonantice;
— alternanțe vocalice;
— alternanțe mixte (vocalice și consonantice):

Alternanțe consonantice[1]

a) consoană simplă / consoană dublă:
v / vv *bere: bevv*i, *bev*esti;
d / dd *cadere: cadd*i, *cad*esti;
l / ll *volere: voll*i, *vol*esti;
n / nn *tenere, venire: tenn*i, *ten*esti; *venn*i, *ven*isti;

b) d / s *chiedere: chies*i, *chied*esti; aceeași alternanță apare la numeroase alte verbe: *accludere, alludere, ardere, assidersi, chiudere, decidere, dividere, eludere, evadere, esplodere, intrudere, ledere, mordere, persuadere, perdere, radere, ridere, rodere, spandere, uccidere;*

c) n / s *rimanere, porre: rimas*i, *riman*esti; *pos*i, *pon*esti;

d) nd / s *accendere: aces*i, *accend*esti; aceeași alternanță apare la verbele *apprendere, contundere, difendere, fondere, nascondere, prendere, rendere, rispondere, scendere, tendere;*

e) gu / s *distinguere: distins*i, *dintingu*esti;

f) ğ / s *piangere: pians*i, *piang*esti; aceeași alternanță apare la verbele *accorgersi, attingere, aspergere, cingere, convergere, dipingere, emergere, ergere, fingere,*

---

[1] menționăm numai formele de pers. I și a II-a sg. întrucît celelalte persoane folosesc aceleași baze după modelul indicat mai sus.

frangere, fungere, indulgere, giungere, mungere, porgere, pungere, sorgere, spingere, stringere, spargere, tergere, tingere, ungere, volgere;

g) ŋ / ns *spegnere*: *spen*si, *spegn*esti;
h) č / s *vincere*: *vin*si, *vinc*esti; de asemenea *torcere*;
i) l / s *valere*: *val*si, *val*esti; de asemenea *dolere*;
j) r / s *correre*: *cor*si, *corr*esti; de asemenea *proferire*[1];
k) m / ns *assumere*: *assun*si, *assum*esti;
l) č / ss *dire*: *dis*si, *dic*esti; de asemenea *condurre* și celelalte derivate de la *-durre*, *cuocere*;
m) Ø / ss *trarre*: *tras*si, *tra*esti; de asemenea *costruire*[2];
n) ğğ / ss *leggere*: *les*si, *legg*esti; de asemenea *affiggere, affliggere, figgere, friggere, proteggere, reggere, struggere*;
o) tt / ss *annettere*: *annes*si, *annett*esti; de asemenea *riflettere* în sensul în care acceptă un subiect sau un obiect de tipul *la luce*: *La luce si riflesse; Lo specchio riflesse la luce*; în sensul „pensare" perfectul simplu se formează după modelul conjugării slabe, regulate: *riflettei, riflettesti*;
p) t / ss *discutere*: *discus*si, *discut*esti; de asemenea *scuotere*;
q) v / ss *scrivere*: *scris*si, *scriv*esti; de asemenea *muovere, vivere*;
r) nd / ss *scindere*: *scis*si, *scind*esti;
s) d / ss *concedere*: *conces*si, *conced*esti;
t) č / cqu *piacere*: *piacq*ui, *piac*esti; de asemenea *tacere, giacere, nuocere*;
u) ʃ / cqu *nascere*: *nacq*ui, *nasc*esti;
v) ʃ / bb *conoscere, crescere*: *conobb*i, *conosc*esti; *crebb*i, *cresc*esti;
z) Ø / v *parere, apparire comparire*: *par*vi, *par*esti; *appar*vi, *appar*isti; *compar*vi, *compar*isti; *parere* și *comparire* pot prezenta, rar, și alternanța Ø / s: *par*si, *par*esti; *compar*si, *compar*esti; *apparire* și *comparire* se pot conjuga la perfectul simplu și după modelul verbelor slabe de conjugarea a III-a: *appar*ii, *appar*isti; *compar*ii, *compar*isti.

Alternanțe vocalice

a) a / e *fare*: *fe*ci, *fac*esti;
b) e / i *vedere*: *vi*di, *ved*esti;

Alternanțe mixte (vocalice și consonantice)

a) a / e și v / bb *avere*: *eb*bi, *av*esti;
b) a / e și p / pp *sapere*: *sep*pi, *sap*esti;
c) e / i și tt / s *mettere*: *mi*si, *mett*esti;
d) i / e și ğ / ss *dirigere*: *dires*si, *dirig*esti; de asemenea *negligere, prediligere*;
e) i / e și m / ss *esprimere*: *espres*si, *esprim*esti;
f) i / e și m / ns *redimere*: *reden*si, *redim*esti;
g) o / u și mp / pp *rompere*: *rup*pi, *romp*esti;
h) Ø / ett *stare*: *stet*ti, *st*esti; de asemenea *dare*: *det*ti, *d*esti, care însă mai prezintă o variantă, mai frecventă, cu alternanța Ø / ied: *died*i, *d*esti;
i) r / ers *aprire*: *aper*si, *apr*isti; de asemenea *offrire, soffrire*; toate aceste verbe pot forma perfectul simplu și fără alternanță, urmînd modelul verbelor slabe de conjugarea a III-a: *apr*ii, *apr*isti; *offr*ii, *offr*isti; *soffr*ii, *soffr*isti;

Perfectul simplu (it. *passato remoto* „trecut îndepărtat") indică în limba italiană o acțiune săvîrșită într-un trecut îndepărtat, fără legătură cu prezentul; de aceea perfectul simplu este timpul specific narațiunii: *Dante nacque nel 1265*, în schimb *Mio fratello è nato cinque anni fa*. În unele regiuni din sudul Italie

---

[1] *proferire* se poate conjuga și după conj. a III-a slabă (*proferii*).

[2] *costruire* prezintă două variante de perfect simplu, cu alternanță, *costrussi, costruisti* sau conform conjugării a treia (slabă): *costruii, costruisti*; ultima variantă este preferată în limba contemporană.

(Puglia) se folosește aproape exclusiv perfectul simplu, în orice situație, datorită influenței dialectului local; nu este în schimb prea frecvent în limba vorbită din celelalte zone și nu se folosește aproape deloc în unele regiuni din nordul Italiei, de asemenea sub influența dialectelor locale. Perfectul simplu din italiană nu corespunde decît rareori perfectului simplu din limba română, care de cele mai multe ori presupune un trecut apropiat; corespondența poate fi stabilită numai cu perfectul simplu de narațiune, care în limba română nu este prea frecvent. În română este preferabilă traducerea cu perfectul compus.

5.3.5.1.6. **Mai mult ca perfectul anterior** *(il trapassato remoto)* se formează cu ajutorul verbelor auxiliare *essere* sau *avere* conjugate la perfectul simplu și participiul trecut al verbului de conjugat (invariabil la forma de masculin singular la verbele care se conjugă cu *avere* și acordat în gen și număr cu subiectul la verbele care se conjugă cu *essere)*:

trovare	*credere*
(io)ebbi trovato	*(io) ebbi creduto*
(tu) avesti trovato	*(tu) avesti creduto*
(egli) ebbe trovato	*(egli) ebbe creduto*
(noi) avemmo trovato	*(noi) avemmo creduto*
(voi) aveste trovato	*(voi) aveste creduto*
(essi) ebbero trovato	*(essi) ebbero creduto*

	finire
(io) fui partito	*(io) ebbi finito*
(tu) fosti partito	*(tu) avesti finito*
(egli) fu partito	*(egli) ebbe finito*
(noi) fummo partiti	*(noi) avemmo finito*
(voi) foste partiti	*(voi) aveste finito*
(essi) furono partiti	*(essi) ebbero finito*

Mai mult ca perfectul anterior (numit în italiană „mai mult ca perfect îndepărtat") indică o acțiune trecută anterioară altei acțiuni trecute, redată prin perfectul simplu. Acest timp se folosește în subordonate temporale dominate de propoziții regente cu verbul la perfectul simplu; în română se traduce prin mai mult ca perfect, dar în funcție de context, și prin perfect compus: *Dopo che loro furono partiti, chiudemmo la porta e andammo a letto* (După ce ei au plecat, am închis ușa și ne-am dus la culcare) sau prin perfect simplu, dacă și verbul principal a fost tradus prin perfect simplu (După ce ei plecară, închiserăm ușa și ne duserăm la culcare). Mai mult ca perfectul anterior apare și după conjuncția *appena che* dacă verbul regent este la perfectul simplu: *Appena che ebbe comprati i fiori, me li regalò* (Îndată ce a cumpărat florile, mi le-a dăruit; Îndată ce cumpără florile, mi le dărui); de asemenea apare într-o construcție temporală de tipul: *Giunto che fu, non volle più partire* (Îndată ce a ajuns, n-a mai vrut să plece; Îndată ce ajunse, nu mai vru să plece); *Terminati che ebbi i miei lavori, me ne andai* (Îndată ce mi-am terminat treburile, am plecat; Îndată ce îmi terminai treburile, plecai). În această construcție, ordinea auxiliar — participiu este inversată, iar între ele se intercalează conjuncția *che*, care are valoare temporală numai în această structură.

5.3.5.1.7. **Viitorul** *(il futuro)* și **prezumtivul prezent** *(il presuntivo presente)* au în limba italiană forme identice, dar diferite în română:

Che cosa sarà dentro? {Ce va fi înăuntru?
Ce o fi înăuntru?

Saprà lui cosa fare. {Va ști el ce să facă.
O ști el ce să facă; O fi știind el ce să facă.

Viitorul (şi prezumtivul, v. mai sus) se formează adăugînd la baza infinitivului vocala caracteristică (care la verbele de conjugarea I se modifică în *-e-*; *-e-* la conjugarea a II-a, *-i-* la conjugarea a III-a) şi desinenţele *-rò, -rai, -rà, -remo, -rete, -ranno*, comune tuturor conjugărilor[1]. Accentul cade pe desinenţă, care la pers. I şi a III-a singular se notează şi în scris:

trovare	*credere*	*partire*	*finire*
*(io) trov*__erò__	*cred*__erò__	*part*__irò__	*fin*__irò__
*(tu) trov*__erai__	*cred*__erai__	*part*__irai__	*fin*__irai__
*(egli) trov*__erà__	*cred*__erà__	*part*__irà__	*fin*__irà__
*(noi) trov*__eremo__	*cred*__eremo__	*part*__iremo__	*fin*__iremo__
*(voi) trov*__erete__	*cred*__erete__	*part*__irete__	*fin*__irete__
*(essi) trov*__eranno__	*cred*__eranno__	*part*__iranno__	*fin*__iranno__

Datorită modificării vocalei caracteristice la conjugarea I (*-e-* în loc de *-a-*), terminaţiile de viitor la conjugările I şi a II-a sînt identice.

Verbele de conjugarea I a căror bază se termină în [-*k*], [-g], [-sk], [-č], [-ğ], [-ʃ], [-k'] (au la infinitiv terminaţiile *-care, -gare, -scare, -ciare, -giare, -sciare, -chiare*) prezintă, datorită modificării vocalei caracteristice *-a-* în *-e-*, aceleaşi alternanţe grafice ca la indicativul prezent, persoana a II-a singular şi I plural:

— *cercare: cercherò, cercherai,...*
— *pagare: pagherò, pagherai,...*
— *cascare: cascherò, cascherai,...*
— *cominciare: comincerò, comincerai,...*
— *mangiare: mangerò, mangerai,...*
— *lasciare: lascerò, lascerai,...*
— *sonnecchiare: sonneccherò, sonneccherai,...*

Verbele a căror bază se termină în [-λ] (au la infinitiv terminaţia *-gliare)* nu prezintă nici o alternanţă, deoarece litera *i* este necesară pentru pronunţarea palatală a grupului *-gl-*: *(consigliare) consiglierò, consiglierai,...* De asemenea nu prezintă alternanţe verbele terminate la infinitiv în *-iare* ([-jare]), *-iare, -gnare*:

— *studiare: studierò, studierai,...*
— *inviare: invierò, invierai,...*
— *sognare: sognerò, sognerai,...*

Cîteva verbe pierd vocala tematică şi desinenţa se adaugă direct la bază:

— *andare (andrò, andrai,...)* (conjugarea I)

— *vedere (vedrò, vedrai,...), avere (avrò, avrai,...), potere (potrò, potrai,...), sapere (saprò, saprai,...), dovere (dovrò, dovrai...), parere (parrò, parrai,...), vivere (vivrò, vivrai,...)* (conjugarea a II-a)

— *morire (morrò, morrai,...,* dar şi *morirò, morirai,...)*; *udire (udrò, udrai,...)* conjugarea a III-a).

---

[1] La origine viitorul a fost un timp compus, format din infinitiv + formele de indicativ prezent, uneori prescurtate, ale verbului *avere*: *credere + ho → crederò*; *credere + hai → crederai*; *credere + ha → crederà*; *credere + avemo → crederemo*; *credere + avete → crederete*; *credere + hanno → crederanno*; accentul cădea pe auxiliar, azi desinenţă.

Alte verbe, în urma pierderii vocalei caracteristice, prezintă asimilarea ultimei consoane a bazei la *-r-* din desinență; rezultă deci o alternanță consonantică. Mecanismul este, de exemplu, la *volere*:

** volerò — * volrò — vorrò.* Aceste verbe sînt:
— *volere: vorrò, vorrai,...* (alternanța l / r)
— *tenere: terrò, terrai,...* (alternanța n / r)
— *cogliere: corrò, corrai,...* (alternanța λ / r) dar mai frecvent *coglierò, coglierai,...*;
— *bere (bevere): berrò, berrai,...* (alternanța v / r)

Verbele *porre* (și derivatele) și *condurre* (și celelalte derivate de la *-durre*) prezintă la viitor aceeași asimilare ca la infinitiv *(porrò, porrai,..., condurrò, condurrai,..., produrrò, produrrai,...)* (alternanțe de tipul n / r și č / r)

Verbele *fare* și *dire* pierd, ca la infinitiv, silaba mediană *(-ce-)*: *farò, farai,..., dirò, dirai,...*; verbele *dare, stare* și *essere* prezintă o bază unică, *da-, sta-* și *sa-* (aceasta specifică numai pentru viitor și condițional) la care se adaugă direct desinențele (fără vocală caracteristică): *darò, darai,..., starò, starai,..., sarò, sarai,...*

5.3.5.1.8. **Viitorul anterior** *(il futuro anteriore)* și **prezumtivul trecut** *(il presuntivo passato)* se formează cu ajutorul verbului auxiliar *essere* sau *avere* conjugat la viitor și cu participiul verbului de conjugat (invariabil la forma de masculin singular la verbele conjugate cu *avere* și acordat în gen și număr cu subiectul la verbele conjugate cu *essere*):

trovare	*credere*
(io) avrò trovato	*(io) avrò creduto*
(tu) avrai trovato	*(tu) avrai creduto*
(egli) avrà trovato	*(egli) avrà creduto*
(noi) avremo trovato	*(noi) avremo creduto*
(voi) avrete trovato	*(voi) avrete creduto*
(essi) avranno trovato	*(essi) avranno creduto*

partire	*finire*
(io) sarò partito	*(io) avrò finito*
(tu) sarai partito	*(tu) avrai finito*
(egli) sarà partito	*(egli) avrà finito*
(noi) saremo partiti	*(noi) avremo finito*
(voi) sarete partiti	*(voi) avrete finito*
(essi) saranno partiti	*(essi) avranno finito*

Viitorul anterior exprimă ca și în limba română o acțiune anterioară altei acțiuni viitoare: *Quando tu ritornerai, io me ne sarò già andato* (Cînd tu te vei întoarce, eu voi fi deja plecat). Aceleași forme pot avea sens de prezumtiv trecut; întrucît viitorul anterior presupune o frază în care apare și un alt verb la viitor, în propozițiile independente apare mai rar acesta și mai frecvent prezumtivul trecut:

Che cosa sarà stato dentro? (Ce-o fi fost înăuntru?)
Avrà saputo lui cosa fare (O fi știut el ce să facă).

5.3.5.2. *CONDIȚIONALUL*

5.3.5.2.1. **Prezentul** *(il presente)* se formează adăugînd la baza infinitivului vocala caracteristică (care la verbele de conjugarea I se modifică din *-a-* în *-e-*, ca la viitor) și desinențele *-rei, -resti, -rebbe, -remmo, -reste, -rebbero,* comune tuturor conjugărilor[1]. Accentul cade pe prima silabă a desinenței (nu pe vocala caracteristică):

trovare	*credere*	*partire*	*finire*
(io) troverei	*crederei*	*partirei*	*finirei*
(tu) troveresti	*crederesti*	*partiresti*	*finiresti*
(egli) troverebbe	*crederebbe*	*partirebbe*	*finirebbe*
(noi) troveremmo	*crederemmo*	*partiremmo*	*finiremmo*
(voi) trovereste	*credereste*	*partireste*	*finireste*
(essi) troverebbero	*crederebbero*	*partirebbero*	*finirebbero*

Toate observațiile privind pierderea vocalei caracteristice, asimilarea consoanei finale a bazei, sincoparea unei silabe etc. referitoare la formarea viitorului unor verbe sînt valabile și pentru condițional:

— verbe care pierd vocala caracteristică: *andare (andrei,...), vedere (vedrei,...), avere (avrei,...), potere (potrei,...), sapere (saprei,...), dovere (dovrei,...), parere (parrei,...), vivere (vivrei,...), morire (morrei* dar și *morirei), udire (udrei,...);*

— verbe care pierd vocala caracteristică și prezintă asimilarea consoanei finale a bazei la *-r-* din desinență: *volere (vorrei,...), tenere (terrei,...), cogliere (correi* dar și *coglierei), bere (berrei,...); porre (porrei,...), condurre (condurrei,...)*

— verbe care pierd silaba mediană: *fare (farei,...), dire (direi,...);*

— verbe fără vocală caracteristică: *dare (darei,...), stare (starei,...), essere (sarei,...).*

De asemenea, toate observațiile referitoare la alternanțele grafice ale verbelor la viitor sînt valabile și la condițional prezent: *cercare (cercherei,...), pagare (pagherei,...), cascare (cascherei,...), cominciare (comincerei,...), mangiare (mangerei,...), lasciare (lascerei,...), sonnecchiare (sonneccherei,...), studiare (studierei, ...), inviare (invierei,...), sognare (sognerei,...).*

5.3.5.2.2. **Trecutul** *(il passato)* condiționalului se formează cu ajutorul verbelor auxiliare *essere* și *avere* conjugate la condițional prezent și participiul trecut al verbului de conjugat (invariabil la forma de masculin singular la verbele conjugate cu *avere,* și acordat cu subiectul în gen și număr la verbele conjugate cu *essere):*

trovare	*credere*
(io) avrei trovato	*(io) avrei creduto*
(tu) avresti trovato	*(tu) avresti creduto*
(egli) avrebbe trovato	*(egli) avrebbe creduto*
(noi) avremmo trovato	*(noi) avremmo creduto*
(voi) avreste trovato	*(voi) avreste creduto*
(essi) avrebbero trovato	*(essi) avrebbero creduto*

---

[1] Ca și viitorul, condiționalul a fost la origine un timp compus format din infinitiv și auxiliarul *avere* la perfectul simplu (forme prescurtate): *credere + ebbi — crederei; credere + avesti — crederesti, credere + ebbe — crederebbe* etc.; accentul cădea pe auxiliar, acum desinență.

partire	*finire*
(io) sarei partito	*(io) avrei finito*
(tu) saresti partito	*(tu) avresti finito*
(egli) sarebbe partito	*(egli) avrebbe finito*
(noi) saremmo partiti	*(noi) avremmo finito*
(voi) sareste partiti	*(voi) avreste finito*
(essi) sarebbero partiti	*(essi) avrebbero finito*

Condiţionalul are în limba italiană aceleaşi valori ca şi în limba română, în propoziţiile principale. Spre deosebire de limba română, în italiană nu se poate folosi condiţionalul în propoziţiile condiţionale subordonate; în această situaţie se va folosi în italiană conjunctivul imperfect (în loc de condiţional prezent) şi conjunctivul mai mult ca perfect (în loc de condiţional trecut):

Se **sapessi** *la verità, te la direi (Dacă* **aş şti** *adevărul, ti l-aş spune).*
Se **avessi saputo** *la verità, te l'avrei detta (Dacă* **aş fi ştiut** *adevărul, ţi l-aş fi spus).*

De asemenea, spre deosebire de română, în italiană ambele timpuri ale condiţionalului pot apărea în subordonate, şi uneori şi în principale, pentru a indica „viitorul în trecut", deci o acţiune posterioară unei acţiuni trecute. În limba contemporană se preferă în această situaţie condiţionalul trecut:

Don Fabrizio disse che **sarebbe tornato** *a piedi a casa* (Don Fabrizio spuse că se va întoarce acasă pe jos).

Limba română nu distinge viitorul faţă de prezent (momentul vorbirii) de viitorul faţă de un timp trecut (folosind în toate situaţiile viitorul); sensul de viitor în trecut poate fi dedus în acest caz numai dn contextul naraţiunii. Condiţionalul trecut poate indica viitorul în trecut şi într-o propoziţie principală şi în acest caz româna recurge la o perifrază: *a urma* + conjunctiv:

Ci saremmo separati *fra poco e lui taceva e stava a guardare la partita*... (Urma să ne despărţim peste puţin timp, şi el tăcea şi se uita la meci...). v. şi 15.2.

5.3.5.3. *CONJUNCTIVUL*

5.3.5.3.1. **Prezentul** *(il presente)* se formează de la baza infinitivului la care se adaugă desinenţele caracteristice. La persoanele I şi a II-a plural există aceleaşi desinenţe pentru toate conjugările, *-iamo* şi *-iate*. Forma de persoana I plural este identică întotdeauna cu forma corespunzătoare de la indicativ prezent. Toate verbele prezintă o singură desinenţă pentru toate persoanele singularului (la singular se neutralizează opoziţia de persoană). Desinenţele caracteristice sînt la conjugarea I, *-i* (singular) şi *-ino* (pers. a III-a pl.); la conjugările a II-a şi a III-a, desinenţele sînt *-a* (singular) şi *-ano* (pers. a III-a pl.). Verbele incoative inserează la formele de singular şi la persoana a III-a plural infixul *-isc* între bază şi desinenţă. Accentul cade la formele de singular şi la persoana a III-a plural pe bază (la verbele incoative pe infix); la persoanele I şi a II-a plural, pe prima silabă a desinenţei:

trovare	*credere*	*partire*	*finire*
*(che io) tròv*i	*crèd*a	*pàrt*a	*finÍSC*a
*(che tu) tròv*i	*crèd*a	*pàrt*a	*finiÍSC*a
*(che egli) tròv*i	*crèd*a	*pàrt*a	*finÍSC*a
*(che noi) trov*iàmo	*cred*iàmo	*part*iàmo	*fin*iàmo
*(che voi) trov*iàte	*cred*iàte	*part*iàte	*fin*iàte
*(che essi) tròv*ino	*crèd*ano	*pàrt*ano	*finÍSC*ano

Verbele de conjugarea I nu prezintă alternanţe în bază întrucît toate desinenţele încep cu *-i-;* de asemenea nu apar probleme de grafie; toate verbele prezintă la conjunctiv baza de la indicativ, prezent persoana a II-a singular şi persoana I plural (cu problemele de grafie respective) *(che io cerchi, che io paghi, che io caschi, che io cominci, che io mangi, che io lasci, che io consigli, che io sonnecchi, che io studi, che io invii* etc.)

Verbele de conjugarea a II-a şi a III-a nu prezintă variante ale desinenţelor ci numai alternanţe în bază, similare cu cele de la indicativ prezent.

Înregistrăm alternanţele bazei de singular (care apare şi la persoana a III-a plural) faţă de baza care apare la pers. I plural (care apare şi la pers. a II-a plural şi este identică cu cea de pers. I plural a indicativului prezent):

1. Baze diferite. Verbul *andare* prezintă baza *and-* la pers. I şi a II-a plural (cu această bază verbul *andare* se încadrează în conjugarea I) şi baza *vad-* la celelalte forme, cu desinenţele specifice conjugării a II-a: *che io vad*a, *che tu vad*a, *che egli vad*a, *che noi and*iamo, *che voi and*iate, *che essi vad*ano;

2. Alternanţe în bază:

Alternanţe consonantice:

a) k / č *vincere: vinc*a, *vinc*iamo; de asemenea în *dire (dic*a, *dic*iamo*), condurre (conduc*a, *conduc*iamo*), torcere;* nu apare în schimb în *cuocere (cuoc*ia, *cuoc*iamo*);*

b) g / ǧ *giungere: giung*a, *giung*iamo; gg / ǧǧ *leggere: legg*a, *legg*iamo;

c) sk / ʃ *conoscere: conosc*a, *conosc*iamo: de asemenea în *crescere, nascere, pascere, mescere;*

d) gg / Ø *trarre: tragg*a, *tra*iamo

e) lg / λ *cogliere: colg*a, *cogl*iamo

f) lg / ll *svellere: svelg*a, *svell*iamo

g) ng / η *spegnere: speng*a, *spegn*iamo

h) lg / l *salire: salg*a, *sal*iamo

i) ng / n *rimanere: rimang*a, *riman*iamo; de asemenea *porre (pong*a, *pon*iamo*), tenere, venire;*

Alternanţe vocalice

a) ie / e *sedere: sied*a, *sed*iamo

b) uo / o *muovere: muova, moviamo;* de asemenea *scuotere, cuocere* (alternanţa este, în limba vorbită, facultativă; diftongul poate apărea şi în silabă neaccentuată *muoviamo* în loc de *moviamo);*

c) o / u *udire:* oda, *ud*iamo

Alternanţe mixte (vocalice şi consonantice)

a) e / u şi sk / ʃ *uscire: esca, usc*iamo

b) e / o şi v / bb *dovere: dev*a sau *debb*a, *dobb*iamo;

c) o / uo şi r / j *morire: muoi*a, *mor*iamo

Verbele *avere, sapere, essere, dare* şi *stare* au baza terminată în -j (*i* semivocalic) sau -i; în grafia curentă nu apar niciodată doi *i* în contextul desinenţelor care încep cu *-i- (-iamo, -iate): abbj-, sappj-, si-, di-, sti-:*

avere	*sapere*	*essere*	*dare*	*stare*
abbia	*sappia*	*sia*	*dia*	*stia*
abbia	*sappia*	*sia*	*dia*	*stia*
abbia	*sappia*	*sia*	*dia*	*stia*
abbiamo	*sappiamo*	*siamo*	*diamo*	*stiamo*
abbiate	*sappiate*	*siate*	*diate*	*stiate*
abbiano	*sappiano*	*siano*	*diano*	*stiano*

Verbele *volere, solere, dolere; potere; fare, piacere, tacere, giacere* prezintă o bază unică la conjunctiv prezent, care este aceea a persoanei I plural de indicativ prezent: *voglia, soglia, doglia; possa; faccia, piaccia, taccia, giaccia, . . .*

5.3.5.3.2. **Trecutul** *(il passato)* conjunctivului se formează cu ajutorul verbului auxiliar *essere* sau *avere* conjugat la conjunctiv prezent și participiul trecut al verbului de conjugat (invariabil la forma de masculin singular la verbele conjugate cu *avere*, și acordat în număr și gen cu subiectul la verbele conjugate cu *essere*):

trovare	*credere*
(che io) abbia trovato	*abbia creduto*
(che tu) abbia trovato	*abbia creduto*
(che egli) abbia trovato	*abbia creduto*
(che noi) abbiamo trovato	*abbiamo creduto*
(che voi) abbiate trovato	*abbiate creduto*
(che essi) abbiano trovato	*abbiano creduto*

partire	*finire*
(che io) sia partito	*abbia finito*
(che tu) sia partito	*abbia finito*
(che egli) sia partito	*abbia finito*
(che noi) siamo partiti	*abbiamo finito*
(che voi) siate partiti	*abbiate finito*
(che essi) siano partiti	*abbiano finito*

5.3.5.3.3. **Imperfectul** *(l'imperfetto)* conjunctivului se formează adăugînd la bază vocala caracteristică conjugării și desinențele, care sînt identice pentru toate conjugările: *-ssi, -ssi, -sse, -ssimo, -ste, -ssero*. Persoana I și a II-a singular au aceeași desinență. Accentul cade pe vocala caracteristică:

trovare	*credere*
*(se io) trov***àssi**	*(se io) cred***èssi**
*(se tu) trov***àssi**	*(se tu) cred***èssi**
*(se egli) trov***àsse**	*(se egli) cred***èsse**
*(se noi) trov***àssimo**	*(se noi) cred***èssimo**
*(se voi) trov***àste**	*(se voi) cred***èste**
*(se essi) trov***àssero**	*(se essi) cred***èssero**

partire	*finire*
*(se io) part***íssi**	*(se io) fin***íssi**
*(se tu) part***íssi**	*(se tu) fin***íssi**
*(se egli) part***ísse**	*(se egli) fin***ísse**
*(se noi) part***íssimo**	*(se noi) fin***íssimo**
*(se voi) part***íste**	*(se voi) fin***íste**
*(se essi) part***íssero**	*(se essi) fin***íssero**

Toate verbele, cu excepția lui *essere, dare* și *stare* prezintă la conjunctiv imperfect aceeași bază ca la indicativ imperfect. *Essere* are baza *fó-* la care se adaugă direct desinențele (fără vocală caracteristică); *dare* și *stare* au baza *d-* și *st-* la care se adaugă vocala caracteristică *-e-* și desinențele respective:

essere	*dare*	*stare*
*f***ossi**	**dessi**	*st***essi**
*f***ossi**	**dessi**	*st***essi**
*f***osse**	**desse**	*st***esse**
*f***ossimo**	**dessimo**	*st***essimo**
*f***oste**	**deste**	*st***este**
*f***ossero**	**dessero**	*st***essero**

Toate verbele au forme identice la pers. a II-a plural a perfectului simplu și a imperfectului conjunctiv *(cantaste, credeste, partiste, finiste, foste, deste, steste* etc.)

5.3.5.3.4. **Mai mult ca perfectul** *(il trapassato)* conjunctivului se formează cu ajutorul auxiliarelor *essere* sau *avere* conjugate la conjunctiv imperfect și cu participiul trecut al verbului de conjugat (invariabil la forma de masculin singular la verbele care se conjugă cu *avere*, și acordat cu subiectul în număr și gen la verbele conjugate cu *essere*):

trovare	*credere*
(se io) avessi trovato	*(se io) avessi creduto*
(se tu) avessi trovato	*(se tu) avessi creduto*
(se egli) avesse trovato	*(se egli) avesse creduto*
(se noi) avessimo trovato	*(se noi) avessimo creduto*
(se voi) aveste trovato	*(se voi) aveste creduto*
(se essi) avessero trovato	*(se essi) avessero creduto*

partire	*finire*
(se io) fossi partito	*(se io) avessi finito*
(se tu) fossi partito	*(se tu) avessi finito*
(se egli) fosse partito	*(se egli) avesse finito*
(se noi) fossimo partiti	*(se noi) avessimo finito*
(se voi) foste partiti	*(se voi) aveste finito*
(se essi) fossero partiti	*(se essi) avessero finito*

După cum rezultă, în limba italiană conjunctivul prezintă patru timpuri (față de două în română), două timpuri simple (prezentul și imperfectul) și două timpuri compuse (trecutul și mai mult ca perfectul). Cele două timpuri simple indică simultaneitatea acțiunii din subordonată cu cea a verbului regent; cele două timpuri compuse indică anterioritatea acțiunii din subordonată față de verbul regent. Selecția între cele două timpuri simple sau între cele două timpuri compuse se efectuează confirm „concordanței timpurilor", un sistem de reguli prin care timpul din subordonată se stabilește în funcție de modul și timpul verbului din regentă, în condițiile simultaneității sau anteriorității subordonatei. Selectarea conjunctivului ca atare este supusă unor reguli care nu concordă decît rareori în italiană și în română. În ambele limbi însă conjunctivul este modul care apare numai în subordonate (v. 15.3).

5.3.5.4. *IMPERATIVUL (l'imperativo)* se formează de la baza infinitivului la care se adaugă desinențele, care în parte sînt identice cu cele ale indicativului prezent și ale conjunctivului prezent. Nu există forme de persoana I. Formele de persoana I și a II-a plural sînt identice cu formele respective ale indicativului prezent. Formele de persoana a III-a, singular și plural, folosite cu pronumele de politețe *Lei* și *Loro*, sînt identice cu formele respective ale conjunctivului prezent. La persoana a II-a singular, verbele de conjugarea I au desinența *-a;* verbele de conjugarea a II-a și a III-a au aceleași desinențe ca la indicativ prezent. Infixul la verbele incoative apare la aceleași forme ca la indicativ și conjunctiv prezent. De asemenea, accentul cade pe silabele pe care cade și la indicativ și conjunctiv prezent.

trovare	*credere*	*partire*	*finire*
—	—	—	—
tròv**a**	_crèd_**i**	_pàrt_**i**	_finÎSC_**i**
tròv**i**	_crèd_**a**	_pàrt_**a**	_finÎSC_**a**
trov**iàmo**	_cred_**iàmo**	_part_**iàmo**	_fin_**iàmo**
trov**àte**	_cred_**ète**	_part_**íte**	_fin_**íte**
tròv**ino**	_crèd_**ano**	_pàrt_**ano**	_finÎSC_**ano**

În ceea ce privește alternanțele bazei, a se vedea observațiile de la indicativ și conjunctiv prezent.

Verbele *andare, dare, stare, fare* pierd la persoana a II-a singular desinența (*-i*) iar verbul *dire* pierde în întregime ultima silabă (*-ci*). Aceste forme de imperativ, *va', da', sta', fa', di'* sînt monosilabice și cer dublarea consoanei inițiale a formelor pronominale atone care li se atașază în poziție enclitică (cu excepția lui *gli*) *: vammi! dacci! stammi! fammi! dille!* (v. p. 191).

Verbele *avere, essere, volere* (în sensul „a binevoi" sau în expresia *voler bene* „a iubi"), *sapere* (în sensul „a afla") prezintă la toate formele imperativului baza de la conjunctiv prezent; la persoana a II-a singular desinența *-i* iar la toate celelalte desinențele de conjunctiv prezent; forma de pers. a II-a singular, *abbi, sii, vogli, sappi* este specifică numai imperativului; celelalte sînt identice cu formele conjunctivului:

avere	*essere*	*volere*	*sapere*
—	—	—	—
abbi	*sii*	*vogli*	*sappi*
abbia	*sia*	*voglia*	*sappia*
abbiamo	*siamo*	*vogliamo*	*sappiamo*
abbiate	*siate*	*vogliate*	*sappiate*
abbiano	*siano*	*vogliano*	*sappiano*

Toate verbele la imperativ, persoana a II-a singular, precedate de negația *non*, înlocuiesc desinența imperativului cu desinența infinitivului: *canta! — non cantare! credi! — non credere! parti! — non partire! finisci! — non finire! sii (cauto)! — non essere (troppo) cauto!*

Formele pronominale atone se atașază în poziție enclitică verbelor la modul imperativ, la persoana a II-a singular, I și a II-a plural; la persoana a III-a, singular și plural, formele atone stau în poziție proclitică; formele de imperativ negativ, persoana a II-a singular, acceptă atît poziția enclitică cît și poziția proclitică a formelor pronominale atone. Dăm trei modele de conjugare la imperativ a verbelor cu forme pronominale atone:

spiegare

Afirmativ	Negativ
spiega**gli**! (explică-i!)	_non spiegar_**gli**! sau _non_ **gli** _spiegare!_
gli _spieghi!_	_non_ **gli** _spieghi!_
spieghiamo**gli**!	_non spieghiamo_**gli**!
spiegate**gli**!	_non spiegate_**gli**!
gli _spieghino!_	_non_ **gli** _spieghino!_

dire

Afirmativ	Negativ
_di_**lle**! (spune-i!)	_non dir_**le**! sau _non_ **le** _dire!_
le _dica!_	_non_ **le** _dica!_
diciamo**le**!	_non diciamo_**le**!
dite**le**!	_non dite_**le**!
le _dicano!_	_non_ **le** _dicano!_

alzarsi

Afirmativ	Negativ
alza**ti**! (ridică-te!)	_non alzar_**ti**! sau _non_ **ti** _alzare!_
si _alzi!_	_non_ **si** _alzi!_
alziamo**ci**!	_non alziamo_**ci**!
alzate**vi**!	_non alzate_**vi**!
si _alzino!_	_non_ **si** _alzino!_

Imperativul are aceeași valoare în limba italiană ca și modul corespunzător din limba română.

5.3.5.5. *INFINITIVUL*

5.3.5.5.1. **Prezentul** *(il presente)* este alcătuit din bază, vocala caracteristică a conjugării și desinența *-re*, comună tuturor verbelor; infinitivul este un mod non-personal (nu realizează opozițiile de număr și persoană; nu se acordă cu subiectul). Diferența între conjugări constă numai în vocala caracteristică, *-a-*(conj. I), *-e-* (conj. a II-a), *-i-* (conj. a III-a). La conjugarea I și a III-a, accentul cade întotdeauna pe vocala caracteristică; la conjugarea a II-a, accentul cade pe vocala caracteristică la verbele care provin din conjugarea a II-a latină, și pe ultima silabă a bazei, la verbele care provin din conjugarea a III-a din latină:

— conjugarea I: _cant_**àre**, _mangi_**àre**, _cammin_**àre**, _impegn_**àre** etc.

— conjugarea a II-a: _tem_**ére**, _persuad_**ére**, _vol_**ére**, _dov_**ére**, _pot_**ére**, _tac_**ére**; _mètt_**ere**, _prènd_**ere**, _convínc_**ere**, _créd_**ere**, _cuòc_**ere**;

— conjugarea a III-a: _part_**íre**, _vest_**íre**, _serv_**íre**, _dorm_**íre**, _cuc_**íre**; _ag_**íre**, _fin_**íre**, _cap_**íre**, _garant_**íre** etc.

Verbele *fare, dire, bere* pierd la infinitiv silaba mediană (consoana finală a bazei + vocala caracteristică): ele derivă din **facere, *dicere, bevere;* silaba este recuperată întotdeauna la imperfect indicativ și conjunctiv; consoana finală a bazei apare și la alte timpuri; pierderea silabei mediane nu este obligatorie la *bere (bevere)*.

Verbele *porre* (și derivatele) și *condurre* (și celelalte derivate de la *-durre)* pierd vocala tematică și în consecință prezintă fenomenul de asimilare a consoanei finale a bazei la *-r-* din desinența infinitivului. Mecanismul este _*ponere_ — _*ponre_ — _porre; *conducere_ — _*conducre_ — _condurre._ În mod similar se explică forma de infinitiv *trarre* (lat. *trahĕre)* care însă nu mai recuperează consoana asimilată la imperfect indicativ și conjunctiv *(traevo, traessi)* iar la prezent are baza terminată în *-gg- (traggo, tragga).*

Verbul *essere* prezintă baza *ess* (specifică numai infinitivului) la care se adaugă în mod regulat vocala caracteristică conjugării a II-a, *-e-* și desinența de infinitiv *-re.*

Verbele *dare* și *stare* sînt alcătuite din baza *da-* și *sta-* la care se adaugă direct desinența de infinitiv *-re.* Vocala caracteristică conjugării a II-a, *-e-* apare numai la unele forme ale perfectului simplu și la imperfect conjunctiv *(desti, demmo, deste, dessi; stesti, stemmo, steste, stessi).*

Infinitivul este un mod non-personal și ca atare nu se acordă în număr și persoană cu subiectul; verbele reflexive, reale sau aparente, prezintă la infinitiv numai acordul formei reflexive atone în număr și persoană cu subiectul; formele reflexive atone stau în poziție enclitică după verbele la infinitiv: *Ho sbagliato senza accorger***mi**; *Hai sbagliato senza accorger***ti**; *Ha sbagliato senza accorger***si**; *Abbiamo sbagliato senza accorger***ci**; *Avete sbagliato senza accorger***vi**; *Hanno sbagliato senza accorger***si**.

5.3.5.5.2. **Trecutul** *(il passato)* infinitivului se formează cu ajutorul verbului auxiliar *essere* sau *avere* la forma de infinitiv prezent și participiul trecut al verbului de conjugat (invariabil la forma de masculin singular la verbele conjugate cu *avere*, acordat în gen și număr cu subiectul la verbele conjugate cu *essere*)*: Mario ricordava di* **avere visto** *quella faccia; Giulia pensava di* **essere venuta** *troppo tardi.* Formele pronominale atone stau în poziție enclitică după auxiliar: *senza aver***lo** *visto; senza esser***sene** *accorto.* Ca și în cazul infinitivului prezent, pronumele reflexive atone se acordă în număr și persoană cu subiectul: *senza esser***mi** *accorto* (fără să-mi fi dat seama), *senza esser***ti** *accorto* (fără să-ți fi dat seama), *senza esser***si** *accorto* (fără să-și fi dat seama), *senza esser***ci** *accorti* (fără să ne fi dat seama) *senza esser***vi**, *accorti* (fără să vă fi dat seama), *senza esser***si** *accorti* (fără să-și fi dat seama).

Dacă pronumele aton atașat la auxiliar este complementul direct al verbului, participiul se acordă cu acesta: *senza aver***la** *vista*, *senza aver***li** *visti* etc.

Infinitivul, prezent și trecut, sînt singurele forme din paradigma verbelor care pot fi substantivate prin articulare cu articol definit: **l'andare** *a piedi* (mersul pe jos), **L'aver letto** *tanti libri ti sarà utile* (Faptul că ai citit atîtea cărți îți va folosi). Infinitivul suplinește în aceste cazuri supinul din română (v. de asemenea *ho da fare* „am de făcut").

Folosirea infinitivului este supusă în limba italiană unui sistem de reguli mult diferit de cel din limba română (v. 15.4.).

5.3.5.6. *GERUNZIUL*

5.3.5.6.1. **Prezentul** *(il presente)* gerunziului se formează adăugînd la bază, care este aceeași cu cea care apare la indicativ imperfect, vocala caracteristică (*-à-* la conjugarea I, *-è-* la conjugările a II-a și a III-a, așadar modificată la conjugarea a III-a) și desinența *-ndo*, care este comună tuturor verbelor; accentul cade pe vocala caracteristică:

— conjugarea I: *cant***àndo**, *mangi***àndo**, *cammin***àndo**, *impegn***àndo** etc.

— conjugarea a II-a: *tem***èndo**, *persuad***èndo**, *vol***èndo**, *dov***èndo**, *pot***èndo**, *tac***èndo**; *mett***èndo**, *prend***èndo**, *convinc***èndo**, *cred***èndo**, *cuoc***èndo** etc.

— conjugarea a III-a: *part***èndo**, *vest***èndo**, *serv***èndo**, *dorm***èndo**, *ag***èndo**, *fin***èndo**, *cap***èndo**, *garant***èndo** etc.

Verbele *dare* și *stare* prezintă baza *da-* și *sta-* și adaugă desinența direct, fără vocală caracteristică (la fel ca la imperfect indicativ): *dà***ndo**, *stà***ndo**. Singurul verb care nu are la gerunziu baza imperfectului este *essere*, care folosește baza infinitivului: *ess***èndo**.

Formele pronominale atone se atașază în poziție enclitică la gerunziu: *vedendo***lo** *parlando***mene** etc.; formele reflexive, reale sau aparente, se acordă cu subiectul: *lavando***mi**, *lavando***ti**, *lavando***si**, *lavando***ci**, *lavando***vi**, *lavando***si**.

5.3.5.6.2. **Trecutul** *(il passato)* se formează cu ajutorul verbului auxiliar *essere* sau *avere* și participiul trecut al verbului de conjugat (invariabil la forma de masculin singular la verbele conjugate cu *avere*, acordat cu subiectul în gen și număr la verbele conjugate cu *essere*): *avendo visto, avendo camminato; essendo partito, essendo partita, essendo partiti, essendo partite.* Pronumele atone se atașază în poziție enclitică la auxiliar: *avendo***lo** *visto*, *essendo***sene** *andato*. Pronumele atone reflexive se acordă în număr și persoană cu subiectul: *essendo***mi** *lavato*, *essendo***ti** *lavato*, *essendo***si** *lavato*, *essendo***ci** *lavati*, *essendo***vi** *lavati*, *essendo***si** *lavati*. Dacă pronumele aton atașat în poziție enclitică la auxiliar este complementul direct al verbului respectiv, participiul se acordă cu acesta în gen și număr: *avendo***la** *vist***a**; *avendo***li** *riconosciut***i** etc.

În limba română există numai o singură formă de gerunziu. Gerunziul trecut din italiană se folosește în propoziții temporale sau cauzale și indică anterioritatea acestor propoziții față de principală; în română se traduce printr-un timp trecut al indicativului sau chiar prin gerunziu prezent: *Essendo arrivato troppo tardi, non trovò più nessuno* (Pentru că a sosit prea tîrziu, n-a mai găsit pe nimeni; Sosind prea tîrziu, ...). v. și 15.5.

5.3.5.7. *PARTICIPIUL*

5.3.5.7.1. **Prezentul** *(il presente)* se formează adăugînd la bază vocala caracteristică (modificată la conjugarea a III-a, *-e-* în loc de *-i-*) și desinența. Aceasta poate fi segmentată în desinență de mod-timp (participiu prezent) *-nt-* și desinență de număr *-e* (singular) și *-i* (plural); ca toate formele verbale la moduri non-personale, participiul prezent nu se acoră în persoană cu subiectul; desinențele de număr (opoziția de gen este neutralizată întotdeauna) sînt identice cu cele ale adjectivelor de tipul *verde, verdi*:

— conjugarea I: *cant***ànte**, *cant***ànti**; *viaggi***ànte**, *viaggi***ànti**;
— conjugarea a II-a: *cred***ènte**, *cred***ènti**; *rid***ènte**, *rid***ènti**;
— conjugarea a III-a: *invad***ènte**, *invad***ènti**; *riman***ènte**, *riman***ènti**; *part***ènte**, *part***ènti**; *ag***ènte**, *ag***ènti**; *mor***ènte**, *mor***ènti**.

Unele verbe de conjugarea a III-a diftonghează vocala caracteristică: *-e-* devine *-ie*: *ubbidire—ubbidi***ente, -i**; *dormire—dormi***ente, -i**. Accentul cade întotdeauna pe vocala caracteristică.

Participiul prezent are sens activ și este rareori folosit cu funcție verbală. Se traduce printr-o propoziție relativă: *una statua* **raffigurante** *la libertà* — o statuie *care reprezintă* libertatea, *care înfățișează* libertatea; *una proposizione* **contenente** *un predicato nominale* — o propoziție *care conține* un predicat nominal.

Nu toate verbele au formă de participiu prezent. În același timp, multe forme de participiu prezent nu mai au funcție verbală, ci nominală sau adjectivală: *comandante* (comandant), *presidente* (președinte), *rappresentante* (reprezentant) *cantante* (cîntăreț), *tenente* (locotenent); *permanente* (permanent), *restante* (restant), *corrente* (curent), *nutriente* (hrănitor).

5.3.5.7.2. **Trecutul** *(il passato)* participiului se formează în limba italiană după două modele: verbele „slabe“ și verbele „tari“.

Verbele slabe formează participiul trecut adăugînd la baza infinitivului vocala caracteristică, *-a-* la conjugarea I, *-u-* la conjugarea a II-a și *-i-* la conjugarea a III-a, desinența de participiu trecut *-t-*, aceeași pentru toate verbele, și desinența de număr și gen (în acord cu subiectul) de tip adjectival: *-o, -i, -a, -e* (pentru masc. sing., masc. pl., fem. sing. și fem. pl.); accentul cade întotdeauna pe vocala caracteristică:

— conjugarea I: _cantà_**to**, _cantà_**ti**, _cantà_**ta**, _cantà_**te**;
— conjugarea a II-a: _credú_**to**, _credú_**ti**, _credú_**ta**, _credú_**te**;
— conjugarea a III-a: _part_**ito**, _part_**íti**, _part_**ita**, _part_**ite**; _fin_**ito**, _fin_**íti**, _fin_**ita**, _fin_**ite**.

Cîteva verbe de conjugarea a II-a formează participiul trecut cu vocala caracteristică *-i-* în loc de *-u-*: _insist_**ito** (de la *insistere*), _resist_**ito** (de la *resistere*), _desist_**ito** (de la *desistere*); verbul *venire*, de conjugarea a III-a, prezintă în schimb vocala caracteristică *-u-* în loc de *-i-* : _ven_**uto**.

Verbele de conjugarea a II-a, care formează participiul trecut după acest model, păstrează la participiu sunetul palatal din finala bazei infinitivului; în grafie aceasta presupune inserarea unui *-i-* : _piaci_**uto** (de la *piacere*), _taci_**uto** (de la *tacere*), _noci_**uto** (de la *nuocere*), _giaci_**uto** (de la *giacere*), _mesci_**uto**, (de la *mescere*).

Verbele „tari“, cele mai multe de conjugarea a II-a, cîteva de conjugarea a III-a, nu prezintă nici vocala caracteristică, nici desinență specifică participiului, ci numai desinențele de gen și număr, *-o, -i, -a, -e* care se atașază la o bază care amalgamează, într-o secvență non-segmentabilă, elementul lexical, purtătorul încărcăturii semantice, și valoarea de participiu trecut. Această bază de participiu prezintă alternanțe față de baza infinitivului, dintre care unele sînt similare celor de la perfectul simplu;

Alternanțe consonantice:

a) d / s *chiudere: chiuso*; de asemenea *accludere, alludere, ardere, assidersi, decidere, dividere, elidere, evadere, esplodere, intrudere, ledere, mordere, persuadere, perdere, radere, ridere, rodere, uccidere*;
b) n / st *rimanere: rimasto*; *porre* (baza *pon-*): *posto*;
c) nd / s *accendere: acceso*; de asemenea *apprendere, contundere, difendere, prendere, scendere, rendere*;
d) d / st *chiedere: chiesto*;
e) nd / st *rispondere: risposto*; de asemenea *nascondere;*
f) ğ / t *piangere: pianto*; de asemenea *accorgersi, attingere, cingere, dipingere, ergere, fingere, frangere, fungere, indulgere, giungere, mungere, porgere, pungere, sorgere, spingere, spargere, tingere, ungere, volgere;*
g) ğğ / tt *leggere: letto*; de asemenea *affliggere, figgere, friggere, proteggere, reggere, struggere;*
h) ğ / s *spargere: sparso*; de asemenea *aspergere, emergere;*
i) ğğ / ss *figgere: fisso*
j) t / ss *discutere: discusso*
k) tt / ss *mettere: messo*
l) d / ss *concedere: concesso*
m) nd / ss *scindere: scisso*
n) η / nt *spegnere: spento*
o) ʃ / t *nascere: nato*
p) č / t *vincere: vinto*
q) č / tt *fare* (baza *fač-*): *fatto*
r) v / tt *scrivere: scritto*

s) gu / t *distinguere: distinto*
t) mp / tt *rompere: rotto*
u) m / nt *assumere: assunto*
v) r / s *correre: corso*
z) r / rs *parere: parso*
x) l / ls *valere: valso*
y) Ø / tt *costruire: costrutto* (dar şi *costruito*); *trarre: tratto*

Alternanţe mixte (vocalice şi consonantice):

a) o / u şi nd / s *fondere: fuso*
b) i / e şi č / tt *dire* (baza *dič-*): *detto*
c) u / o şi č / tt *condurre* (baza *conduč-*): *condotto*
d) uo / o şi č / tt *cuocere: cotto*
e) i / e şi nğ / tt *stringere: stretto*
f) i / e şi ğ / tt *dirigere: diretto*
g) uo / o şi v / ss *muovere: mosso*
h) uo / o şi t / ss *scuotere: scosso*
i) e / i şi d / st *vedere: visto*
j) i / e şi m / ss *esprimere: espresso*
k) i / e şi m / nt *redimere: redento*
l) r / ert *aprire: aperto*; de asemenea *offrire, soffrire.*

Participiul trecut are în italiană aceeaşi valoare ca în limba romnă: sens pasiv la verbele tranzitive *(mangiato, visto* „(care este) mîncat", „(care este) văzut") şi sens activ la verbele intranzitive *(partito"* „(care a) plecat", *arrivato* „(care a) sosit"). v. şi 15.6.

Atunci cînd participiul trecut nu apare în contextul auxiliarelor, formele pronominale atone i se ataşează în poziţie enclitică:

> *L'industria veronese,* **sviluppatasi** *sulla base dei prodotti agricoli ha profondamente trasformato la città e tutta la zona.*
> **Alzatosi** *in piedi, cominciò a parlare lentamente...*
> *Le nuvole,* **formatesi** *sopra il mare, si avvicinavano rapidamente.*

5.3.5.8. *MODELE DE PARADIGME VERBALE*

5.3.5.8.1. Conjugarea I— TROVARE (a găsi)

Indicativo

Presente	*Passato prossimo*
(io) trovo (eu găsesc)	(io) ho trovato (eu am găsit)
(tu) trovi	(tu) hai trovato
(egli) trova	(egli) ha trovato
(noi) troviamo	(noi) abbiamo trovato
(voi) trovate	(voi) avete trovato
(essi) trovano	(essi) hanno trovato

Imperfetto	*Trapassato prossimo*
(io) trovavo (eu găseam)	(io) avevo trovato (eu găsisem)
(tu) trovavi	(tu) avevi trovato
(egli) trovava	(egli) aveva trovato
(noi) trovavamo	(noi) avevamo trovato
(voi) trovavate	(voi) avevate trovato
(essi) trovavano	(essi) avevano trovato

Passato remoto

(io) trovai (eu am găsit, găsii)
(tu) trovasti
(egli) trovò
(noi) trovammo
(voi) trovaste
(essi) trovarono

Trapassato remoto

(io) ebbi trovato (eu am găsit, găsisem)
(tu) avesti trovato
(egli) ebbe trovato
(noi) avemmo trovato
(voi) aveste trovato
(essi) ebbero trovato

Futuro, Presuntivo presente

(io) troverò (eu voi găsi, oi găsi, oi fi găsind)
(tu) troverai
(egli) troverà
(noi) troveremo
(voi) troverete
(essi) troveranno

Futuro anteriore, Presuntivo passato

(io) avrò trovato (eu voi fi găsit, oi fi găsit)
(tu) avrai trovato
(egli) avrà trovato
(noi) avremo trovato
(voi) avrete trovato
(essi) avranno trovato

Condizionale

Presente

(io) troverei (eu aş găsi)
(tu) troveresti
(egli) troverebbe
(noi) troveremmo
(voi) trovereste
(essi) troverebbero

Passato

(io) avrei trovato (eu aş fi găsit)
(tu) avresti trovato
(egli) avrebbe trovato
(noi) avremmo trovato
(voi) avreste trovato
(essi) avrebbero trovato

Congiuntivo

Presente

(che io) trovi (eu să găsesc)
(che tu) trovi
(che egli) trovi
(che noi) troviamo
(che voi) troviate
(che essi) trovino

Passato

(che io) abbia trovato (eu să fi găsit
(che tu) abbia trovato
(che egli) abbia trovato
(che noi) abbiamo trovato
(che voi) abbiate trovato
(che essi) abbiano trovato

Imperfetto

(se io) trovassi (dacă eu aş găsi)

(se tu) trovassi
(se egli) trovasse
(se noi) trovassimo
(se voi) trovaste
(se essi) trovassero

Trapassato

(se io) avessi trovato (dacă eu aş fi găsit)
(se tu) avessi trovato
(se egli) avesse trovato
(se noi) avessimo trovato
(se voi) aveste trovato
(se essi) avessero trovato

Imperativo

—

trova (tu) (găseşte, tu)
trovi (Lei)
troviamo (noi)
trovate (voi)
trovino (Loro)

Infinito

Presente

trovare (a găsi)

Passato

avere trovato (a fi găsit)

Gerundio

Presente

trovando (găsind)

Passato

avendo trovato (—)

Participio

Presente

trovante (care găsește)
trovanti (care găsesc)

Passato

trovato (găsit)
trovata (găsită)
trovati (găsiți)
trovate (găsite)

5.3.5.8.2. Conjugarea a II-a — CREDERE (a crede) (verb „slab")

Indicativo

Presente

(io) credo (eu cred)
(tu) credi
(egli) crede
(noi) crediamo
(voi) credete
(essi) credono

Pasato

(io) ho creduto (eu am crezut)
(tu) hai creduto
(egli) ha creduto
(noi) abbiamo creduto
(voi) avete creduto
(essi) hanno creduto

Imperfetto

(io) credevo (eu credeam)
(tu) credevi
(egli) credeva
(noi) credevamo
(voi) credevate
(essi) credevano

Trapassato prossimo

(io) avevo creduto (eu crezusem)
(eu) avevi creduto
(egli) aveva creduto
(noi) avevamo creduto
(voi) avevate creduto
(essi) avevano creduto

Passato remoto

(io) credei, credetti (am crezut, crezui)
(tu) credesti
(egli) credè, credette
(noi) credemmo
(voi) credeste
(essi) crederono, credettero

Trapassato remoto

(io) ebbi creduto (eu am crezut, crezusem)
(tu) avesti creduto
(egli) ebbe creduto
(noi) avemmo creduto
(voi) aveste creduto
(essi) ebbero creduto

Futuro, Presuntivo presente

(io) crederò (eu voi crede, oi crede, oi fi crezînd)
(tu) crederai
(egli) crederà
(noi) crederemo
(voi) crederete
(essi) crederanno

Futuro anteriore, Presuntivo passato

(io) avrò creduto (eu voi fi crezut, oi fi crezut)
(tu) avrai creduto
(egli) avrà creduto
(noi) avremo creduto
(voi) avrete creduto
(essi) avranno creduto

Condizionale

Presente

(io) crederei (eu aş crede)
(tu) crederesti
(egli) crederebbe
(noi) crederemmo
(voi) credereste
(essi) crederebbero

Passato

(io) avrei creduto (eu aş fi crezut)
(tu) avresti creduto
(egli) avrebbe creduto
(noi) avremmo creduto
(voi) avreste creduto
(essi) avrebbero creduto

Congiuntivo

Presente

(che io) creda (eu să cred)
(che tu) creda
(che egli) creda
(che noi) crediamo
(che voi) crediate
(che essi) credano

Passato

(che io) abbia creduto (eu să fi crezut)
(che tu) abbia creduto
(che egli) abbia creduto
(che noi) abbiamo creduto
(che voi) abbiate creduto
(che essi) abbiano creduto

Imperfetto

(se io) credessi (dacă eu aş crede)

(se tu) credessi
(se egli) credesse
(se noi) credessimo
(se voi) credeste
(se essi) credessero

Trapassato

(se io) avessi creduto (dacă eu aş fi crezut)
(se tu) avessi creduto
(se egli) avesse creduto
(se noi) avessimo creduto
(se voi) aveste creduto
(se essi) avessero creduto

Imperativo

credi (tu) (crede, tu)
creda (Lei)
crediamo (noi)
credete (voi)
credano (Loro)

Infinito

Presente
credere (a crede)

Passato
avere creduto (a fi crezut)

Gerundio

Presente

credendo (crezînd)

Passato

avendo creduto (—)

Participio

Presente

credente (care crede)
credenti (care cred)

Passato

creduto (crezut)
creduta (crezută)
creduti (crezuți)
credute (crezute)

Conjugarea a II-a — ROMPERE (a sparge; a rupe) (verb „tare“)

Dăm mai jos numai formele de perfect simplu și de participiu trecut, care diferă de cele ale verbelor „slabe“:

Passato remoto

(io) ruppi (eu am rupt, rupsei)
(tu) rompesti
(egli) ruppe
(noi) rompemmo
(voi) rompeste
(essi) ruppero

Participio passato

rotto (rupt)
rotta (ruptă)
rotti (rupți)
rotte (rupte)

5.3.5.8.3. Conjugarea a III-a — PARTIRE (a pleca)

Indicativo

Presente

(io) parto (eu plec)
(tu) parti
(egli) parte
(noi) partiamo
(voi) partite
(essi) partono

Imperfetto

(io) partivo (eu plecam)
(tu) partivi
(egli) partiva
(noi) partivamo
(voi) partivate
(essi) partivano

Passato remoto

(io) partii (eu am plecat, plecai)
(tu) partisti
(egli) partí
(noi) partimmo
(voi) partiste
(essi) partirono

Passato prossimo

(io) sono partito (eu am plecat)
(tu) sei partito
(egli) è partito
(noi) siamo partiti
(voi) siete partiti
(essi) sono partiti

Trapassato prossimo

(io) ero partito (eu plecasem)
(tu) eri partito
(egli) era partito
(noi) eravamo partiti
(voi) eravate partiti
(essi) erano partiti

Trapassato remoto

(io) fui partito (eu am plecat, plecasem)
(tu) fosti partito
(egli) fu partito
(noi) fummo partiti
(voi) foste partiti
(essi) furono partiti

Futuro, Presuntivo presente

(io) partirò (eu voi pleca, oi pleca, oi fi plecînd)
(tu) partirai
(egli) partirà
(noi) partiremo
(voi) partirete
(essi) partiranno

Futuro anteriore, Presuntivo passato

(io) sarò partito (eu voi fi plecat, oi fi plecat)
(tu) sarai partito
(egli) sarà partito
(noi) saremo partiti
(voi) sarete partiti
(essi) saranno partiti

Condizionale

Presente

(io) partirei (eu aş pleca)
(tu) partiresti
(egli) partirebbe
(noi) partiremmo
(voi) partireste
(essi) partirebbero

Passato

(io) sarei partito (eu aş fi plecat)
(tu) saresti partito
(egli) sarebbe partito
(noi) saremmo partiti
(voi) sareste partiti
(essi) sarebbero partiti

Congiuntivo

Presente

(che io) parta (eu să plec)
(che tu) parta
(che egli) parta
(che noi) partiamo
(che voi) partiate
(che essi) partano

Passato

(che io) sia partito (eu să fi plecat)
(che tu) sia partito
(che egli) sia partito
(che noi) siamo partiti
(che voi) siate partiti
(che essi) siano partiti

Imperfetto

(se io) partissi (dacă eu aş pleca)
(se tu) partissi
(se egli) partisse
(se noi) partissimo
(se voi) partiste
(se essi) partissero

Trapassato

(se io) fossi partito (dacă eu aş fi plecat)
(se tu) fossi partito
(se egli) fosse partito
(se noi) fossimo partiti
(se voi) foste partiti
(se essi) fossero partiti

Imperativo

—

parti (tu) (pleacă, tu)
parta (Lei)
partiamo (noi)
partite (voi)
partano (Loro)

Infinito

Presente

partire (a pleca)

Passato

essere partito (a fi plecat)

Gerundio

Presente	*Passato*
partendo (plecînd)	essendo partito (—)

Participio

Presente	*Passato*
partente (care pleacă)	partito (plecat)
partenti (care pleacă)	partita (plecată)
	partiti (plecați)
	partite (plecate)

Conjugarea a III-a, verbe incoative — FINIRE (a sfîrși)

Dăm mai jos formele diferite de paradigma verbului *partire,* cu observația că atunci cînd se conjugă cu auxiliarul *avere* ⌒ PP ⌒ Flex, participiul rămîne (invariabil.

Indicativo *presente*	**Congiuntivo** *presente*
(io) finisco (eu sfîrșesc)	(che io) finisca (eu să sfîrșesc)
tu) finisci	(che tu) finisca
egli) finisce	(che egli) finisca
(noi) finiamo	(che noi) finiamo
(voi) finite	(che voi) finiate
(essi) finiscono	(che essi) finiscano

Imperativo

—
finisci (tu) (sfîrșește, tu)
finisca (Lei)
finiamo (noi)
finite (voi)
finiscano (Loro)

5.3.5.8.4. Conjugarea verbelor reflexive (reale sau aparente) — ALZARSI (a se ridica)

Indicativo

Presente	*Passato prossimo*
(io) mi alzo (eu mă ridic)	(io) mi sono alzato (eu m-am ridicat)
(tu) ti alzi	(tu) ti sei alzato
(egli) si alza	(egli) si è alzato
(noi) ci alziamo	(noi) ci siamo alzati
(voi) vi alzate	(voi) vi siete alzati
(essi) si alzano	(essi) si sono alzati

Imperfetto

(io) mi alzavo (eu mă ridicam)
(tu) ti alzavi
(egli) si alzava
(noi) ci alzavamo
(voi) vi alzavate
(essi) si alzavano

Passato remoto

(io) mi alzai (eu m-am ridicat, mă ridicai)
(tu) ti alzasti
(egli) si alzò
(noi) ci alzammo
(voi) vi alzaste
(essi) si alzarono

Futuro, Presuntivo presente

(io) mi alzerò (eu mă voi ridica, m-oi ridica)
(tu) ti alzerai
(egli) si alzerà
(noi) ci alzeremo
(voi) vi alzerete
(essi) si alzeranno

Trapassato prossimo

(io) mi ero alzato (eu mă ridicasem)
(tu) ti eri alzato
(egli) si era alzato
(noi) ci eravamo alzati
(voi) vi eravate alzati
(essi) si erano alzati

Trapassato remoto

(io) mi fui alzato (eu m-am ridicat, mă ridicasem)
(tu) ti fosti alzato
(egli) si fu alzato
(noi) ci fummo alzati
(voi) vi foste alzati
(essi) si furono alzati

Futuro anteriore, Presuntivo passato

(io) mi sarò alzato (eu mă voi fi ridicat) m-oi fi ridicat)
(tu) ti sarai alzato
(egli) si sarà alzato
(noi) ci saremo alzati
(voi) vi sarete alzati
(essi) si saranno alzati

Condizionale

Presente

(io) mi alzerei (eu m-aș ridica)
(tu) ti alzeresti
(egli) si alzerebbe
(noi) ci alzeremmo
(voi) vi alzereste
(essi) si alzerebbero

Passato

(io) mi sarei alzato (eu m-aș fi ridicat
(tu) ti saresti alzato
(egli) si sarebbe alzato
(noi) ci saremmo alzati
(voi) vi sareste alzati
(essi) si sarebbero alzati

Congiuntivo

Presente

(che io) mi alzi (eu să mă ridic)
(che tu) ti alzi
(che egli) si alzi
(che noi) ci alziamo
(che voi) vi alziate
(che essi) si alzino

Imperfetto

(se io) mi alzassi (dacă eu m-aș ridica)
(se tu) ti alzassi
(se egli) si alzasse
(se noi) ci alzassimo
(se voi) vi alzaste
(se essi) si alzassero

Passato

(che io) mi sia alzato (eu să mă fi ridicat)
(che tu) ti sia alzato
(che egli) si sia alzato
(che noi) ci siamo alzati
(che voi) vi siate alzati
(che essi) si siano alzati

Trapassato

(se io) mi fossi alzato (dacă eu m-aș fi ridicat)
(se tu) ti fossi alzato
(se egli) si fosse alzato
(se noi) ci fossimo alzati
(se voi) vi foste alzati
(se essi) si fossero alzati

Imperativo

—
alzati (tu) (ridică-te, tu)
si alzi (Lei)
alziamoci (noi)
alzatevi (voi)
si alzino (Loro)

Infinito

Presente	*Passato*
alzarsi (a se ridica)	essersi alzato (a se fi ridicat)

Gerundio

Presente	*Passato*
alzandosi (ridicîndu-se)	essendosi alzato (—)

Participio

Presente	*Passato*
alzantesi (care se ridică, sg.)	alzatosi (ridicat)
alzantisi (care se ridică, pl.)	alzatasi (ridicată)
	alzatisi (ridicați)
	alzatesi (ridicate)

OBSERVAȚIE: Forma pronominală atonă reflexivă se atașază în poziție enclitică la participiul trecut, numai cînd acesta nu apare împreună cu auxiliarul (v. 10.1.12, pct. 2, *c*).

5.3.5.8.5. Conjugarea verbelor la diateza pasivă cu auxiliarul *essere*⌒PP ⌒Flex — ESSERE CERCATO (a fi căutat)

Indicativo

Presente	*Passato prossimo*
(io) sono cercato (eu sînt căutat)	(io) sono stato cercato (eu am fost căutat)
(tu) sei cercato	(tu) sei stato cercato
(egli) è cercato	(egli) è stato cercato
(noi) siamo cercati	(noi) siamo stati cercati
(voi) siete cercati	(voi) siete stati cercati
(essi) sono cercati	(essi) sono stati cercati

Imperfetto	*Trapassato prossimo*
(io) ero cercato (eu eram căutat)	(io) ero stato cercato (eu fusesem căutat)
(tu) eri cercato	(tu) eri stato cercato
(egli) era cercato	(egli) era stato cercato
(noi) eravamo cercati	(noi) eravamo stati cercati
(voi) eravate cercati	(voi) eravate stati cercati
(essi) erano cercati	(essi) erano stati cercati

Passato remoto	*Trapassato remoto*
(io) fui cercato (eu am fost căutat, fui căutat)	(io) fui stato cercato (eu am fost, fusesem căutat)
(tu) fosti cercato	(tu) fosti stato cercato
(egli) fu cercato	(egli) fu stato cercato
(noi) fummo cercati	(noi) fummo stati cercati
(voi) foste cercati	(voi) foste stati cercati
(essi) furono cercati	(essi) furono stati cercati

Futuro, Presuntivo presente	*Futuro anteriore, Presuntivo passato*
(io) sarò cercato (eu voi fi căutat, oi fi căutat)	(io) sarò stato cercato (eu voi fi fost căutat, oi fi fost căutat)
(tu) sarai cercato	(tu) sarai stato cercato
(egli) sarà cercato	(egli) sarà stato cercato
(noi) saremo cercati	(noi) saremo stati cercati
(voi) sarete cercati	(voi) sarete stati cercati
(essi) saranno cercati	(essi) saranno stati cercati

Condizionale

Presente	*Passato*
(io) sarei cercato (eu aş fi căutat)	(io) sarei stato cercato (eu aş fi fost căutat)
(tu) saresti cercato	(tu) saresti stato cercato
(egli) sarebbe cercato	(egli) sarebbe stato cercato
(noi) saremmo cercati	(noi) saremmo stati cercati
(voi) sareste cercati	(voi) sareste stati cercati
(essi) sarebbero cercati	(essi) sarebbero stati cercati

Congiuntivo

Presente	*Passato*
(che io) sia cercato (eu să fiu căutat)	(che io) sia stato cercato (eu să fi fost căutat)
(che tu) sia cercato	(che tu) sia stato cercato
(che egli) sia cercato	(che egli) sia stato cercato
(che noi) siamo cercati	(che noi) siamo stati cercati
(che voi) siate cercati	(che voi) siate stati cercati
(che essi) siano cercati	(che essi) siano stati cercati

Imperfetto	*Trapassato*
(se io) fossi cercato (dacă eu aş fi căutat)	(se io) fossi stato cercato (dacă eu aş fi fost căutat)
(se tu) fossi cercato	(se tu) fossi stato cercato
(se egli) fosse cercato	(se egli) fosse stato cercato
(se noi) fossimo cercati	(se noi) fossimo stati cercati
(se voi) foste cercati	(se voi) foste stati cercati
(se essi) fossero cercati	(se essi) fossero stati cercati

Imperativo

—
sii cercato (fii căutat)
sia cercato
siamo cercati
siate cercati
siano cercati

Infinito

Presente	*Passato*
essere cercato (a fi căutat)	essere stato cercato (a fi fost căutat)

Gerundio

Presente	*Passato*
essendo cercato (fiind căutat)	essendo stato cercato (—)

Participio

—

5.3.5.9. *LISTA VERBELOR NEREGULATE*

Verbele sînt înregistrate în ordine alfabetică. Sînt incluse aici și verbele „tari", care prezintă baza diferită la perfectul simplu și la participiul trecut, precum și verbele pronominale neregulate. La verbele defective (care nu prezintă forme pentru toate combinațiile de valori) se indică toate formele existente. La toate verbele se indică numai persoana I singular, atunci cînd celelalte se pot deduce după aceasta, conform modelelor date. Nu se indică formele regulate. Cifra romană după verbul -titlu indică conjugarea după care se formează timpurile regulate. Se indică de asemenea în paranteză auxiliarul, (a) pentru *avere*⁀PP⁀Flex, și (e) pentru *essere* ⁀PP⁀Flex, dar numai la verbele intranzitive și care nu sînt reflexive. La verbele care se pot folosi atît tranzitiv, cît și intranzitiv, se indică numai auxiliarul folosit pentru uzul intranzitiv (în cazul folosirii tranzitive, auxiliarul este oricum *avere* ⁀PP⁀Flex. Abrevierile sînt următoarele: *condiz.* (condizionale), *cong.* (congiuntivo), *difett.* (difettivo), *ger.* (gerundio), *imp.* (imperativo), *imperf.* (imperfetto), *ind.* (indicativo), *inf.* (infinito), *p.* (participio), *pass.* (passato), *pres.* (presente), *rem.* (passato remoto), *v.* (vedi).

aborrire, (a), III, ind. pres. *aborro* sau *aborrisco,* cong. pres. *aborra* sau *aborrisca;* imp. *aborri* sau *aborrisci.*
accadere, (e), II. v. *cadere.*
accedere, (e), II, v. *cedere.*
accendere, II, rem. *accesi,* p. pass. *acceso.*
accingersi, II, v. *cingere.*
accludere, II, rem. *acclusi,* p. pass. *accluso.*
accogliere, II, v. *cogliere.*
accondiscendere, (a), II, v. *scendere.*
accorgersi, II, rem. *mi accorsi,* p. pas. *accorto(si).*
accorrere, (e), II, v. *correre.*
accrescere, II, v. *crescere.*
addarsi, I, difett., ind. pres. *ti addai, si addà,* rem. *ci addemmo, si addiedero.*
addirsi, II, difett., ind. pres. *si addice, si addicono,* imperf. *si addiceva, si ad-*

dicevano, cong. pres. *si addica, si addicano*, cong. imperf. *si addicesse, si addicessero*.

addivenire, (e), III, v. *venire*.

addurre, II, ind, pres, *adduco*, rem. *addussi, adducesti*, futuro *addurrò*, condiz. *addurrei*, p. pass. *addotto*.

adempiere sau *adempire*, II sau III, v. *empiere*.

affarsi, II, difett.; se folosește numai la timpurile simple. Lipsesc participiile. v. *fare*.

affiggere, II, rem. *affissi*, p. pass. *affisso*.

affliggere, II, rem. *afflissi*, p. pass. *afflitto*.

aggiungere, II, v. *giungere*.

alludere, (a), II, rem. *allusi*, p. pass. *alluso*.

ammettere, II, v. *mettere*.

andare, (e), I, ind. pres. *vado* sau *vo, vai, va, andiamo, andate, vanno*, futuro *andrò, andrai*, condiz. *andrei, andresti*, cong. pres. *vada, andiamo, andiate, vadano*, imp. *vai* sau *va', vada, andiamo, andiate, vadano*.

annettere, II, rem. *annessi* sau *annettei, annettesti*, p. pass. *annesso*.

anteporre, II, v. *porre*.

antivenire, (e), III, v. *venire*.

apparire, (e), III, ind. pres. *appaio* sau *apparisco, appari* sau *apparisci, appare* sau *apparisce, appariamo, apparite, appaiono* sau *appariscono*, rem. *apparvi* sau *apparii, apparisti, apparve* sau *apparí, apparimmo, appariste, apparvero*, sau *apparirono*, cong. pres. *appaia* sau *apparisca, appariamo, appariate appaiano* sau *appariscano*, p. pass. *apparso*.

appartenere, (a) sau (e), II, v. *tenere*.

appendere, II, rem. *appesi*, p. pass. *appeso*.

applaudire, (a), III, ind pres. *applaudo* sau *applaudisco*, cong. pres. *applauda* sau *applaudisca*, imp. *applaudi* sau *applaudisci*.

apporre, II, v. *porre*.

apprendere, II, v. *prendere*.

aprire, III, rem. *aprii* sau *apersi*, p. pass. *aperto*.

ardere, (e), II, rem. *arsi*, p. pass. *arso*.

ardire, (a), III, ind. pres. *ardisco*. Formele *ardiamo, ardiate* sînt substituite de formele verbului *osare*.

arrendersi, (e), II, rem. *mi arresi*, p. pass. *arreso*.

arridere, (a), II, v. *ridere*.

arrogere, II, difett., imp. *arrogi*.

ascendere, (e), II, v. *scendere*.

asciolvere, (a), II, rem. *asciolsi*, p. pass. *asciolto*.

ascondere, II, v. *nascondere*.

aspergere, II, rem. *aspersi*, p. pass. *asperso*.

assalire, III, ind. pres. *assalgo* sau *assalisco, assali* sau *assalisci, assale* sau *assalisce, assaliamo, assalite, assalgono* sau *assaliscono*, rem. *assalii* sau *assalsi*, cong. pres. *assalga* sau *assalisca*, p. pass. *assalito*.

assidersi, (e), II, rem. *mi assisi*, p. pass, *assiso*.

assistere, (a), II, rem. *assistei* sau *assistetti*, p. pass *sasistito*.

assolvere, II, rem. *assolsi* sau *assolvei* sau *assolvetti*, p. pass. *assolto*.

assorbire, III, ind. pres. *assorbo* sau *assorbisco*, cong. pres. *assorba* sau *assorbisca*, p. pass. *assorbito* sau *assorto* („molto attento").

assuefare, II. v. *fare*.

assumere, II, rem. *assunsi*, p. pass. *assunto*.

assurgere, (e), II, rem. *assursi*, p. pass. *assurto*.

astrarre, II. v. *trarre*.

astringere, II, v. *stringere*.

attendere, II, v. *tendere*.

attenere, (e), II, v. *tenere*.

attingere, II, rem. *attinsi*, p. pass, *attinto*.

attorcere, II, v. *torcere*.

attrarre, II, v. *trarre*.

aulire III, difett., ind. pres. *aulisci*, *aulisce*, *auliscono*, imperf. *auliva*, *aulivano*, p. pres. *aulente*.

avere v. 5.3.4.

avvalersi, II, v. *valere*.

avvedersi, II, v. *vedere*.

avvenire, (e), III, v. *venire*.

avvincere, II, v. *vincere*.

avvolgere, II, v. *volgere*.

benedire, II, v. *dire*.

bere, II, rem. *bevvi* sau *bevetti* (rar *bevei*), futuro *berrò*, condiz. *berrei*, p. pass. *bevuto*.

cadere, (e), II, rem. *caddi*, *cadesti*, futuro *cadrò*, condiz. *cadrei*, p. pass. *caduto*.

calere, II, *difett.*, ind. pres. *cale*, imperf *caleva*, rem. *calse*, cong. pres. *caglia*, cong. imperf. *calesse*, ger. *calendo*.

capere, II, difett., ind. pres. *cape*, imperf. *capeva*.

cedere, (a), II, rem. *cedei* sau *cedetti* (rar *cessi*), *cedesti*, p. pass. *ceduto* (rar *cesso*).

cernere, II, rem. *cernei* sau *cernetti*, p. pass (rar) *cernito*.

chiedere, II, rem. *chiesi*, p. pass. *chiesto*.

chiudere, II, rem. *chiusi*, p. pass. *chiuso*.

cingere, II, rem. *cinsi*, p. pass. *cinto*.

circoncidere, II, v. *decidere*.

circonflettere, II, v. *flettere*.

circonfondere, II, v. *fondere*.

circonvenire, III, v. *venire*.

circoscrivere, II, v. *scrivere*.

cogliere, II, ind. pres. *colgo*, *cogli*, *coglie*, *cogliamo*, *cogliete*, *colgono*, rem. *colsi*, *cogliesti*, futuro *coglierò* sau (rar) *corrò*, condiz. coglierei sau (rar) *correi*, cong. pres. *colga*, *cogliamo*, *cogliate*, *colgano*, p. pass. *colto*.

coincidere (a) sau (e), II, v. *decidere*.

coinvolgere, II, v. *volgere*.

colere, II, difett., ind. pres. *cole*

commettere, II, v. *mettere*.

commuovere, II, v. *muovere*.

comparire, (e), III, ind. pres. *compaio* („appaio“) sau *comparisco* („faccio buona figura“), *compari* sau *comparisci*, *compare* sau *comparisce*, *compariamo*, *comparite*, *compaiono* sau *compariscono*, rem. *comparvi* sau *comparii* sau (rar) *comparsi*, cong. pres. *compaia* sau *comparisca*, *compariamo*, *compariate*, *compaiano* sau *compariscano*, p. pass. *comparso*, (rar) *comparito*.

compiacere, (a), II, v. *piacere*.

compiangere, II, v. *piangere*.

compiere sau *compire*, II, sau III, ind. pres. *compio* sau (rar) *compisco*, *compi* sau *compisci*, *compie* sau *compisce*, *compiamo*, *compite*, *compiono*, rem. *compii*, cong. pres. *compia* sau *compisca*, *compiamo*, *compiate*, *compiano* sau *compiscano*, cong. imperf. *compissi* sau *compiessi*, imp. *compi* sau *compisci*, ger. *compiendo*, p. pass. *compito* („bene educato“) sau *compiuto*.

comporre, II, v. *porre*.

comprendere, II, v. *prendere*.
comprimere, II, rem. *compressi*, p. pass. *compresso*.
compungere, II., v. *pungere*.
concedere, II, rem. *concessi* sau *concedei* sau *concedetti*, p. pass. *concesso* sau (rar) *conceduto*.
concepire, III, ind. pres. *concepisco*, p. pass. *concepito* sau *concetto*.
concernere, II, v. *cernere*, p. pass. lipsește.
conchiudere, II, v. *chiudere*.
concludere, II, rem. *conclusi*, p. pass. *concluso*.
concorrere, (a), II, v. *correre*.
condiscendere, (a), II, v. *scendere*.
condividere, II, v. *dividere*.
condolersi, II, v. *dolere*.
condurre, II, ind. pres. *conduco*, rem. *condussi*, *conducesti*, futuro *condurrò*, condiz. *condurrei*, p. pass. *condotto*.
confarsi, II, ind. pres. *confaccio*, p. pass, (rar) *confatto*, v. *fare*.
configgere, II, rem. *confissi*, p. pass, *confitto*.
confondere, II, v. *fondere*.
congiungere, (a), II, v. *giungere*.
connettere, II, v. *annettere*.
conoscere, II, rem. *conobbi*, p. pass. *conosciuto*.
conquidere, II, rem. *conquisi*, p. pass. *conquiso*.
consistere, (e), II, rem. *consistei* sau *consistetti*, *consistesti*, p. pass. *consistito*.
consumere, II, difett., rem. *consunsi*, *consunse*, *consunsero*, p. pass. *consunto*.
contendere, (a), II, v. *tendere*.
contenere, II, v. *tenere*.
contingere, II, difett., cong. pres. *continga*.
contorcere, II, v. *torcere*.
contraddire, II, v. *dire*.
contraffare, II, v. *fare*.
contrapporre, II, v. *porre*.
contrarre, II, v. *trarre*.
contravvenire, (a), III, v. *venire*.
contundere, II, rem. *contusi*, p. pass. *contuso*.
convellere, II, ind. pres. *convello*, rem. *convulsi*, p. pass. *convulso*.
convenire, (e), III, v. *venire*.
convergere, II, *conversi* sau *convergei*, *convergesti*, p. pass, lipsește.
convertere, II, difett., rem. *conversi*, *converse*, *conversero*, p. pass. *converso*.
convincere, II, v. *vincere*.
convivere, (e), II, v. *vivere*.
coprire, III, ind. pres. *copro*, rem. *coprii* sau *copersi*, p. pass. *coperto*.
correggere, II, rem. *corressi*, p. pass. *corretto*.
correre, (e) sau (a), II, rem. *corsi*, p. pass. *corso*.
corrispondere, (a), II, v. *rispondere*.
corrodere, II, v. *rodere*.
corrompere, II, v. *rompere*.
cospargere, II, rem. *cosparsi*, p. pass. *cosparso*.
costringere, II, v. *stringere*.
costruire, III, ind. pres. *costruisco*, rem. *costruii* sau *costrussi*, *costruisti*, cong. pres. *costruisca*, p. pass. *costruito* sau *costrutto*.
crescere, (e), II, rem. *crebbi*, p. pass. *cresciuto*.
crocifiggere, II, rem. *crocifissi*, p. pass. *crocifisso*.
cucire, II, ind. pres. *cucio*, *cuciono*, cong. pres. *cucia*.

cuocere, II, ind. pres. *cuocio, cuoci, cuoce, cociamo* sau *cuociamo, cocete* sau *cuocete, cuociono*, imperf. *cocevo* sau *cuocevo*, rem. *cossi, cocesti*, futuro *cocerò* sau *cuocerò*, p. pass. *cotto* sau (figurat) *cuociuto*.

dare, I, ind. pres. *do, dai, dà, diamo, date, danno*, imperf. *davo*, rem. *diedi* sau *detti, desti, diede* sau *dette, demmo, deste, diedero* sau *dettero*, futuro *darò*, condiz. *darei*, cong. pres. *dia, diamo, diate, diano*, cong. imperf. *dessi, desse, dessimo, deste, dessero*, imp. *dai* sau *da', dia, diamo, date, diano*, p. pass. *dato*.

decadere, (e), II, v. *cadere*.

decidere, II, rem. *decisi*, p. pass. *deciso*.

decorrere, (e), II, v. *correre*.

decrescere, (e), II, v. *crescere*.

dedurre, II, ind. pres. *deduco*, rem. *dedussi, deducesti*, futuro *dedurrò*, condiz. *dedurrei*, p. pass. *dedotto*.

deflettere, (a), II, rem. *deflessi*, p. pass. *deflesso*.

delinquere, II, difett., p. pres. *delinquente*.

deludere, II, rem. *delusi*, p. pass. *deluso*.

deporre, II, v. *porre*.

deprimere, II, rem. *depressi*, p. pass. *depresso*.

deridere, II, v. *ridere*.

descrivere, II, v— *scrivere*.

desistere, (a), II, v. *esistere*.

desumere, II, rem. *desunsi*, p. pass. *desunto*.

detergere, II, v. *tergere*.

detrarre, II, v. *trarre*.

devolvere, II, rem. *devolvei* sau *devolvetti*, p. pass. *devoluto*.

difendere, II, rem. *difesi*, p. pass. *difeso*.

diffondere, II, v. *fondere*.

diligere, II, rem. *dilessi*, p. pass. *diletto*.

dimettere, II, v. *mettere*.

dipendere, (e), II, rem. *dipesi*, p. pass. *dipeso*.

dipingere, II, v. *pingere*.

dire, II, ind. pres. *dico, dici, dice, diciamo, dite, dicono*, imperf. *dicevo*, rem. *dissi, dicesti*, futuro *dirò*, condiz. *direi*, cong. pres. *dica, diciamo, diciate, dicano*, cong. imperf. *dicessi*, imp. *di', dica, diciamo, dite, dicano*, p. pres. *dicente*, p. pass. *detto*.

dirigere, II, rem. *diressi*, p. pass. *diretto*.

dirompere, II, v. *rompere*.

discendere, II, (e), v. *scendere*.

discernere, II, v. *scernere*.

dischiudere, II, v. *chiudere*.

disciogliere, II, v. *sciogliere*.

disconoscere, II, v. *conoscere*.

discorrere, (a), II, v. *correre*.

discutere, II, rem. *discussi* sau (rar) *discutei*, p. pass. *discusso*.

disdire, II, v. *dire*.

disfare, II, v. *fare*.

disgiungere, II, v. *giungere*.

disilludere, II, v. *alludere*.

disparire, (e), III, ind. pres. *dispaio* și (rar) *disparisco, dispari* și (rar) *disparisci, dispare* și (rar) *disparisce, dispariamo, disparite, dispaiono* și (rar) *dispariscono*, rem. *disparvi* sau *disparii*, cong. pres. *dispaia* sau (rar) *disparisca, dispariamo, dispariate, dispaiano* sau (rar) *dispariscano*, p. pass.

disparito sau (rar) *disparso*.

disperdere, II, rem. *dispersi*, p. pass. *disperso*.

dispergere, II, v. *aspergere*.

dispiacere, (e), II, v. *piacere*.

disporre, II, *porre*.

dissepellire, III, v. *seppellire*.

dissolvere, II, rem. *dissolsi* sau *dissolvei* sau *dissolvetti*, p. pass. *dissolto* sau (rar) *dissoluto*.

dissuadere, II, rem. *dissuasi*, p. pass. *dissuaso*.

distendere, II, v. *tendere*.

distinguere, II, rem. *distinsi*, p. pass. *distinto*.

distogliere, II, v. *togliere*.

distrarre, II, v. *trarre*.

distruggere, II, rem. *distrussi*, p. pass. *distrutto*.

divedere, II, v. *vedere*.

divellere, II, v. *svellere*.

divenire, (e), III, v. *venire*.

divergere, II, v. *convergere*, p. pass. lipsește.

dividere, II, rem. *divisi*, p. pass. *diviso*.

dolere, (e) sau (a), II, ind. pres. *dolgo*, *duoli*, *duole*, *doliamo* sau *dogliamo*, *dolete*, *dolgono*, rem. *dolsi*, *dolesti*, futuro *dorrò*, condiz. *dorrei*, cong. pres. *dolga*, *doliamo* sau *dogliamo*, *doliate* sau *dogliate*, *dolgano*, p. pass. *doluto*.

dormire, (a), III, p. pres. *dormente* sau (rar) *dormiente*.

dovere, (a) sau (e) II, ind. pres. *devo* sau *debbo*, *devi*, *deve*, *dobbiamo*, *dovete*, *devono* sau *debbono*, rem. *dovei* sau *dovetti*, *dovesti*, futuro *dovrò*, condiz. *dovrei*, cong. pres. *deva* sau *debba*, *dobbiamo*, *dobbiate*, *devano* sau *debbano*, p. pass. *dovuto*.

eccellere, (a), II, rem. *eccelsi*, p. pass. *eccelso*.

effondere, II, v. *fondere*.

eleggere, II, v. *leggere*.

elidere, II, rem. *elisi*, p. pass, *eliso*.

eludere, II, rem. *elusi*, p. pass. *eluso*.

emergere, II, rem. *emersi*, p. pass. *emerso*.

empiere sau *empire*, II sau III, ind. pres. *empio*, *empi*, *empie*, *empiamo*, *empite*, *empiono*, rem. *empii* sau (rar) *empiei*, *empisti* sau *empiesti*, *empí* sau (rar) *empié*, *empimmo*, *empiste*, *empirono* sau (rar) *empierono*, futuro *empirò*, condiz. *empirei*, imp. *empi*, p. pres. lipsește, ger. *empiendo*, p. pass. *empito* sau (rar) *empiuto*.

emungere, II, v. *mungere*.

equivalere, (e), II, v. *valere*.

ergere, II, rem. *ersi* sau *ergei*, *ergesti*, p. pass, *erto*.

erigere, II, rem. *eressi*, p. pass, *eretto*.

erompere, II, v. *rompere*, p. pass. lipsește.

esaurire, III, ind. pres. *esaurisco*, p. pass. *esaurito* sau *esausto*.

escludere, II, rem. *esclusi*, p. pass. *escluso*.

escutere, II, v. *discutere*.

eseguire, III, ind. pres. *eseguo* sau *eseguisco*, cong. pres. *esegua* sau *eseguisca*.

esigere, II, rem. *esigei* sau *esigetti*, p. pass. *esatto*.

esimere, II, rem. (rar) *esimei*, lipsesc p. pres. și p. pass.

esistere, (e), II, rem. *esistei* sau *esistetti*, *esistesti*, p. pass. *esistito*.

espandere, II, v. *spandere*.

espellere, II, rem. *espulsi*, p. pass. *espulso*.

esplodere, (e), II, rem. *esplosi*, p. pass. *esploso*.

esporre, II, v. *porre*.

esprimere, II, rem. *espressi*, p. pass. *espresso*.

espungere, II, v. *pungere*.

essere, v. 5.3.4.

estendere, II, v. *pendere*.

estinguere, II, rem. *estinsi*, p. pass. *estinto*.

estrarre, II, v. *trarre*.

evadere, (e), II, rem. *evasi*, p. pass. *evaso*.

evolvere, II, v. *devolvere*.

fallare, (a), I, difett., ind. pres. *falla* şi p. pass. *fallato*.

fare, II, ind. pres., *faccio* sau *fo*, *fai*, *fa*, *facciamo*, *fate*, *fanno*, imperf. *facevo*, rem. *feci*, *facesti*, futuro *farò*, condiz. *farei*, cong. pres. *faccia*, *facciamo*, *facciate*, *facciano*, cong. imperf. *facessi*, imp. *fa'*; *faccia*, *facciamo*, *fate*, *facciano*, ger. *facendo*, p. pres. *facente*, p. pass. *fatto*.

fedire, III, difett., ind. pres. *fiede*, *fiedono*, cong. pres. *fieda*, *fiedano*.

fendere, II, rem. *fendei* sau (rar) *fendetti*, p. pass. (rar) *fenduto* sau *fesso*.

fervere, II, difett., ind. pres. *fervi*, *ferve*, *fervete*, *fervono*, imperf. *fervevi* *ferveva*, *fervevano*, cong. pres. *ferva*, *ferviamo*, *ferviate*, *fervano*, ger. *fervendo*,, p. pres. *fervente*.

figgere, II, rem. *fissi*, *figgesti*, p. pass. *fisso* sau *fitto*.

fingere, II, rem. *finsi*, p. pass. *finto*.

flettere, II, rem. *flettei* sau (rar) *flessi*, *flettesti*, p. pass. *flesso*.

fondere, II, rem. *fusi*, p. pass. *fuso*.

frangere, II, rem. *fransi*, p. pass. *franto* sau *fratto*.

fraporre, II, v. *porre*.

friggere, II, rem. *frissi*, p. pass. *fritto*.

fulgere, II, difett., ind. pres. *fulge*, *fulgono*, imperf. *fulgevi*, *fulgeva*, *fulgevano*, rem. *fulse*, p. pres. *fulgente*.

fungere, (a), II, rem. *funsi*, p. pass. (rar) *funto*.

genuflettersi, II, v. *flettere*.

giacere, (e), II, ind. pres. *giaccio*, *giaci*, *giace*, *giacciamo* sau *giaciamo*, *giacete*, *giacciono* sau *giaciono*, imperf. *giacevo*, rem. *giacqui*, *giacesti*, cong. pres. *giaccia*, *giacciamo*, *giacciate*, *giacciano*, p. pass. *giaciuto*.

gire, (e), III, difett., ind. pres. *giamo*, *gite*, imperf. *givo*, *givi*, *giva*, *givamo*, *givate*, *givano*, rem. *gisti*, *gimmo*, *giste*, *girono*, p. pass. *gito*.

giungere, (e), II, ind. pres. *giungo*, rem. *giunsi*, p. pass. *giunto*.

godere, II, futuro *godrò*, condiz. *godrei*.

illudere, II, rem. *illusi*, p. pass. *illuso*.

immergere, II, rem. *immersi*, p. pass. *immerso*.

imporre, II, v. *porre*.

imprimere, II, rem. *impressi* p. pass. *impresso*.

incedere, II, v. *cedere*, lipseştesp. pass.

incidere, II, rem. *incisi*, p. pas. *inciso* .

includere, II, v. *accludere*.

incogliere, (e) sau (a), II, v. *cogliere*

incorrere, (e), II, v. *correre*.

increscere, (e), II, v. *crescere*.

incutere, II, rem. *incussi* sau *incutei*, *incutesti*, p. pass. *incusso*.

indulgere, (a), II, rem. *indulsi*, p. pass. *indulto*.

indurre, II, ind. pres. *induco*, rem. *indussi*, *inducesti*, futuro *indurrò*, condiz. *indurrei*, p. pass. *indotto*.

inferire, III („arrecare"), ind. pres. *inferisco*, rem. *infersi* sau (rar) *inferii*, p. pass. *inferto* (cu sensul de „argomentare" este regulat).

infiggere, II, rem. *infissi*, p. pass. *infisso*.

infingersi, II, v. *fingere*.

infliggere, II, rem. *inflissi*, p. pass. *inflitto*.

infondere, II, v. *fondere*.

infrangere, II, rem. *infransi*, p. pass. *infranto*.

inghiottire, III, ind. pres. *inghiotto* sau *inghiottisco*, cong. pres. *inghiotta* sau *inghiottisca*, imp. *inghiotti* sau *inghiottisci*.

ingiungere, II, v. *giungere*.

inscrivere sau *iscrivere*, II, v. *scrivere*.

insistere, (a) II, rem. *insistei* sau *insistetti*, p. pass. *insistito*.

insorgere, (e), II, v. *sorgere*.

intendere, II, v. *tendere*.

intercedere, (a), II, v. *cedere*, p. pass. *interceduto* sau *intercesso*.

intercorrere, (e), II, v. *correre*.

interrompere, II, v. *rompere*.

intervenire, (e), III, v. *venire*.

intingere, II, v. *tingere*.

intravedere sau *intravvedere*, II, v. *vedere*.

intravvenire, (e), III, v. *venire*.

intridere, II, rem. *intrisi*, p. pass. *intriso*.

introdurre, II, v. *condurre*.

intrudere, II, rem. *intrusi*, p. pass. *intruso*.

invadere, II, rem. *invasi*, p. pass. *invaso*.

invalere, (e), II, v. *valere*.

involgere, II, v. *volgere*.

ire, (e), III, difett., ind. pres. *ite*, imperf. *ivo*, *ivi*, *iva*, *ivano*, rem. *isti*, *irono*, p. pass. *ito*.

irridere, II, v. *ridere*.

irrompere, II, v. *rompere*, p. pass. lipsește.

languire, (a), III, ind. pres. *languo* sau *languisco*, cong. pres. *langua* sau *languisca*, *languiamo*, *languiate*, *languano* sau *languiscano*, imp. *langui* sau *languisci*, p. pres. *languente*.

ledere, II, rem. *lesi*, p. pass. *leso*.

leggere, II, rem. *lessi*, p. pass. *letto*.

lice sau *lece*, II, difett., celelalte forme sînt: imperf. *liceva*, *licevano*, cong. imperf. *licesse*, *licessero*, inf. (rar) *licere*.

lucere, II, difett., ind. pres. *luce*, *lucono*, imperf. *luceva*, *lucevano*, cong. pres. *luca*, *lucano*, cong. imperf. *lucesse*, *lucessero*, ger. *lucendo*, p. pres. *lucente*.

maledire, II, v. *dire*.

mantenere, II, v. *tenere*.

mentire, (a), III, ind. pres. *mento* sau *mentisco*, cong. pres. *menta* sau *mentisca*, imp. *menti* sau *mentisci*, p. pres. lipsește.

mescere, II, ind. pres. *mesco*, rem. *mescei*, p. pass. *mesciuto*.

mettere, II, rem. *misi*, p. pass. *messo*.

mietere, II, ind. pres. *mieto*, imperf. *mietevo*, rem. *mietei*, futuro *mieterò*, p. pass. *mietuto*.

misconoscere, II, v. *conoscere*.

molcere, II, se folosește numai la timpurile simple, în afară de rem. Lipsește p. pass.

mordere, II, rem. *morsi*, p. pass. *morso*.

morire, (e), III, ind. pres. *muoio*, *muori*, *muore*, *moriamo*, *morite*, *muoiono*, rem. *morii*, futuro *morirò* sau *morrò*, condiz. *morirei* sau *morrei*, cong. pres. *muoia*, *moriamo*, *moriate*, *muoiano*, imp. *muori*, *morite*, p. pass. *morto*.

mungere, II, rem., *munsi*, p. pass. *munto.*

muovere, II, ind. pres. *muovo*, *muovi*, *muove*, *moviamo*, *movete*, *muovono*, imperf. *movevo*, rem. *mossi*, *movesti*, condiz. *moverei*, cong. pres. *muova*, *moviamo*, *moviate*, *muovano*, p. pass. *mosso.*

nascere, (e), II, rem, *nacqui*, p. pass. *nato.*

nascondere, II, rem. *nascosi*, p. pass. *nascosto.*

negligere, II, v. *diligere.*

nuocere, (a), II, ind. pres. *noccio* sau (rar) *nuoco*, *nuoci*, *nuoce*, *nociamo* sau (rar) *nuociamo*, *nocete* sau (rar) *nuocete*, *nocciono*, imperf. *nocevo*, rem. *nocqui*, *nocesti*, futuro *nocerò* sau (rar) *nuocerò*, cong. pres. *noccia*, *nociamo*, *nociate*, *nocciano*, cong. imperf. *nocessi*, imp. *nuoci*, *nocete*, ger. *nocendo*, p. pass. *nociuto.*

nutrire, III, ind. pres. *nutro* (sau rar) *nutrisco*, p. pres. *nutriente.*

occludere, II, v. *accludere.*

occorrere, (e), II, v. *correre.*

offendere, II, rem. *offesi*, p. pass. *offeso.*

offrire, III, ind. pres. *offro*, rem. *offrii*, p. pres. *offrente* sau *offerente*, p. pass. *offerto.*

omettere, II, v. *mettere.*

opporre, II, v, *porre.*

opprimere, II, rem *oppressi*, p. pass. *oppresso.*

ostare, I, difett., ind. pres. *osta*, *ostano*, imperf. *ostava*, *ostavano*, futuro *osterò*, *osteranno.*

ottenere, II, v. *tenere.*

ottundere, II, rem. *ottusi*, p. pass. *ottuso.*

parere, (e), II, ind. pres. *paio*, *pari*, *pare*, *paiamo*, *parete*, *paiono*, rem. *parvi* sau (rar) *parsi*, *paresti*, *parve*, *paremmo*, *pareste*, *parvero*, futuro *parrò*, condiz. *parrei*, cong. pres. *paia*, *paiamo* sau (rar) *pariamo*, *paiate*, *paiano*, imp. lipsește, p. pass. *parso.*

partire, (e) III, ind. pres. *parto* (în sensul de „allontanarsi").

partire, III, ind. pres. *partisco* (în sensul de „dividere").

pascere, II, p. pres. *pascente*, p. pass. *pasciuto.*

patire, III, ind. pres. *patisco*, p. pres. *paziente*, p. pass. *patito.*

pendere, (a), II, rem. *pendei* sau *pendetti*, p. pres. *pendente*, p. pass. (rar) *penduto.*

pentirsi, III, ind. pres. *mi pento.*

percepire, III, p. pass. *percepito* sau *percetto.*

percorrere, II, v. *correre.*

percuotere, II, rem. *percossi*, p. pass. *percosso.*

perdere, II, rem. *persi* și (rar) *perdetti* sau *perdei*, p. pass. *perso* sau *perduto.*

permanere, (e), II, v. *rimanere*, rem. *permansi* sau (rar) *permanetti*, p. pass. *permanso* sau (rar) *permaso.*

permettere, II, v. *mettere.*

persistere, (a), II, rem. *persistei* sau *persistetti*, p. pass. *persistito.*

persuadere, (a), II, rem. *persuasi*, p. pass. *persuaso.*

pervadere, II, rem. *pervasi*, p. pass. *pervaso.*

pervenire, (e), III, v. *venire*

pervertire, III, ind. pres. *perverto* sau *pervertisco*, cong. pres. *perverta* sau *pervertisca*, imp. *perverti* sau *pervertisci.*

piacere, (e), II, ind. pres. *piaccio*, *piaci*, *piace*, *piacciamo*, *piacete*, *piacciono*, rem. *piacqui*, cong. pres. *piaccia*, *piacciamo*, *piacciate*, *piacciano*, p. pass. *piaciuto.*

piangere, (a), II, rem. *piansi*, p. pass. *pianto.*

pingere, II, rem. *pinsi*, p. pass. *pinto.*

piovere, (e) sau (a), II, rem. *piovve*, p. pass. *piovuto*.

porgere, II, rem. *porsi*, p. pass. *porto*.

porre, II, ind. pres. *pongo*, *poni*, *pone*, *poniamo*, *ponete*, *pongono*, imperf. *ponevo*, rem. *posi*, *ponesti*, futuro *porrò*, condiz. *porrei*, cong. pres. *ponga*, *poniamo*, *poniate*, *pongano*, cong. imperf. *ponessi*, imp. *poni*, ger. *ponendo*, p. pass. *posto*.

posporre, II, v. *porre*.

possedere, II, v. *sedere*.

potere, (a) sau (e), II, ind. pres. *posso*, *puoi*, *può*, *possiamo*, *potete*, *possono*, rem. *potei*, futuro *potrò*, condiz. *potrei*, cong. pres. *possa*, *possiamo*, *possiate*, *possano*, imp. lipsește, p. pres. *potente* sau (rar) *possente*, p. pass. *potuto*.

precedere, II, v. *cedere*.

precludere, II, v. *accludere*.

prediligere, II, rem. *predilessi*, p. pass. *prediletto*.

predire, II, v. *dire*.

prefiggere, II, rem., *prefissi*, p. pass. *prefisso*.

preludere, (a), II, v. *alludere*.

premere, II, rem. *premei* sau *premetti*, p. pres. *premente*, p. pass. *premuto*.

premorire, (e) III, v. *morire*.

prendere, II, rem. *presi*, p. pass. *preso*.

preporre, II, v. *porre*.

prescegliere, II, v. *scegliere*.

prescindere, (a), II, rem. *prescissi* sau *prescindei* sau (rar) *prescindetti*, p. pass. *prescisso*.

prescrivere, II, v. *scrivere*.

presiedere, (a), II, ind. pres. *presiedo*, rem. *presiedei* sau *presiedetti*, p. pass. *presieduto*.

presumere, (a) II, rem. *presunsi* sau (rar) *presumei* sau *presumetti*, p. pass. *presunto*.

pretendere, II, v. *tendere*.

prevalere, (e) sau (a), II, v. *valere*.

prevedere, II, v. *vedere*.

prevenire, III, v. *venire*.

procedere, (a) (în sensul de „iniziare“) sau (e) (în sensul de „continuare“), rem. *procedetti*, p. pass. *proceduto*.

produrre, II, ind. pres. *produco*, rem. *produssi*, *producesti*, futuro *produrrò*, condiz. *produrrei*, p. pass. *prodotto*.

proferire, III, ind. pres. *proferisco*, rem. *proferii*, p. pass. *proferito* sau (rar) *proferto*.

profferire, III, ind. pres. *profferisco*, rem. *profferii* sau *proffersi*, p. pass. *profferito* sau *profferto*.

profondere, II, v. *fondere*.

promettere, II, v. *mettere*.

promuovere, II, v. *muovere*.

proporre, II, v. *porre*.

prorompere, (e), II, v. *rompere*.

prosciogliere, II, v. *sciogliere*.

proscrivere, II, v. *scrivere*.

proteggere, II, rem. *protesi*, p. pass. *protetto*.

protendere, II, v. *tendere*.

protrarre, II, v. *trarre*.

provenire, (e), III, v. *venire*.

provvedere, (a), II, v. *vedere* în afară de futuro *provvederò* și condiz. *provvederei*.

prudere, II, difett., folosit numai la timpurile simple, rar la rem. *prudè* sau *prudette;* lipsesc participiile.

pungere, II, rem. *punsi*, p. pass. *punto.*

racchiudere, II, v. *chiudere.*

raccogliere, II, v. *cogliere.*

radere, II, rem. *rasi*, p. pass. *raso.*

raggiungere, II, v. *giungere.*

rarefare, II, v. *fare*, ind. pres. *rarefaccio* sau *rarefò.*

rattrarre, II, v. *trarre.*

ravvedere, (e), II, v. *vedere.*

recedere, (e) sau rar (a), II, v. *cedere.*

recere, (a), II, difett., ind. pres. *rece*, p. pass. (rar) *reciuto.*

recidere, II, rem. *recisi*, p. pass. *reciso.*

recingere, II, v. *cingere.*

redigere, II, rem. *redassi*, *redigesti*, p. pass. *redatto.*

redimere, II, rem. *redensi*, p. pass. *redento.*

redire, II, difett., ind. pres. *riedo*, *riedi*, *riede*, *riedono*, imperf. *rediva*, *redivano*, cong. pres. *rieda*, *riedano.*

reggere, II, rem. *ressi*, p. pass. *retto.*

reprimere, II, rem. *repressi*, p. pass. *represso.*

rescindere, II, v. *scindere.*

resistere, (a), II, rem. *resistei* sau *resistetti*, p. pass. *resistito.*

respingere, II, v. *spingere.*

restringere, II, v. *stringere*, p. pass. lipsește.

retrocedere, (e), II, rem. *retrocessi* sau *retrocedei* sau *retrocedetti*, p. pass. *retrocesso* sau *retroceduto.*

riaccendere, II, v. *accendere.*

riandare, (e), I, ind. pres. *rivado* sau *rivò* sau (rar) *riando*, *rivai*, *rivà*, *riandiamo*, *riandate*, *rivanno*, futuro *riandrò*, condiz. *riandrei*, cong. pres. *rivada*, *riandiamo*, *riandiate*, *rivadano*, p. pass. *riandato.*

riannettere, II, v. *annettere.*

riapparire, (e), III, v. *apparire.*

riaprire, III, v. *aprire.*

riardere (e), II, v. *ardere.*

riassumere, II, v. *assumere.*

ricadere, (e), II, v. *cadere.*

richiedere, II, v. *chiedere.*

richiudere, II, v. *chiudere.*

ricingere, II, v. *cingere.*

ricogliere, II, v. *cogliere.*

ricomparire, III, v. *apparire.*

riconnettere, II, v. *annettere.*

riconoscere, II, v. *conoscere.*

ricoprire, III, v. *coprire.*

ricorrere, (e) sau (a), II, v. *correre.*

ricrescere, (e), II, v. *crescere.*

ricuocere, II, v. *cuocere*, p. pass. *ricotto.*

ridare, I. v. *dare.*

ridere, (a), II, rem. *risi*, p. pass. *riso.*

ridire, II, v. *dire.*

ridividere, II, v. *dividere.*

ridurre, II, ind. pres. *riduco*, rem. *ridussi*, *riducesti*, futuro *ridurrò*, condiz. *ridurrei*, p. pass. *ridotto.*

riedere, II, difett., ind. pres. *riedo, riedi, riede, riedono*, cong. pres. *rieda, riedano*, imp. *riedi*.

riempire sau (rar) *riempiere*, III sau II, v. *empiere*.

rifare, II, v. *fare*.

riflettere, (a), II, rem. *riflessi* (în sensul de „rimandare“) sau *riflettei* („meditare“), p. pass. *riflesso* („rimandare“) sau *riflettuto* („meditare“)

rifrangere, II, rem. *rifransi*, p. pass. *rifratto* sau (rar) *rifranto*.

rifriggere, II, v. *friggere*.

rifulgere, (e) sau (a), II, rem. *rifulsi*, p. pass. (rar) *rifulso*.

rigiacere, (e), II, v. *giacere*.

rileggere, II, v. *leggere*.

rilucere, II, difett., folosit numai la timpurile simple în afară de rem.

rimanere, (e), II, ind. pres. *rimango, rimani, rimane, rimaniano, rimanete, rimangono*, rem. *rimasi*, futuro *rimarrò*, condiz. *rimarrei*, cong. pres. *rimanga, rimaniamo, rimaniate, rimangano*, p. pass. *rimasto*.

rimettere, II, v. *mettere*.

rimordere, II, v. *mordere*.

rimpiangere, II, v. *piangere*.

rimuovere, II, v. *muovere*.

rinascere, (e), II, v. *nascere*.

rinchiudere, II, v. *chiudere*.

rincrescere, (e), II, v. *crescere*.

rinvenire, (e), III, v. *venire*.

riperdere, II, v. *perdere*.

riporgere, II, v. *porgere*.

riporre, II, v. *porre*.

riprendere, II, v. *prendere*.

riproporre, II, v. *porre*.

ripungere, II, v. *pungere*.

risalire, (e), III, v. *salire*.

risapere, II, v. *sapere*.

riscegliere, II, v. *scegliere*.

riscoprire, III, v. *aprire*.

riscuotere, II, v. *scuotere*.

risiedere, (e) sau rar (a), II, v. *sedere*; lipsesc formele cu *-gg-*.

risolvere, II, rem. *risolvei* sau *risolvetti* sau *risolsi*, p. pass. *risoluto* sau *risolto*

risorgere, (e), II, v. *sorgere*.

rispendere, II, v. *spendere*.

rispondere, II, rem. *risposi*, p. pass. *risposto*.

ristare, (e), I, v. *stare*.

ristringere, II, v. *stringere*

ritenere, II, v. *tenere*.

ritingere, II, v. *tingere*.

ritogliere, II, v. *togliere*.

ritorcere, II, v. *torcere*.

ritrarre, II, v. *trarre*.

riudire, III, v. *udire*, nu se folosește p. pass.

riuscire, (e), III, v. *uscire*.

rivalersi, (e), II, v. *valere*.

rivedere, II, v. *vedere*.

rivenire, (e), III, v. *venire*.

rivincere, II, v. *vincere*.

rivivere, (e), II, v. *vivere*.

rivolere, II, v. *volere*.

rivolgere, II, v. *volgere*.

rodere, II, rem. *rosi*, p. pass. *roso*.

rompere, II, rem. *ruppi*, p. pass. *rotto*.

salire, (e), III, ind. pres. *salgo*, *sali*, *sale*, *saliamo*, *salite*, *salgono*, cong. pres. *salga*, *saliamo*, *saliate*, *salgano*.

sapere, (a), II, ind. pres. *so*, *sai*, *sa*, *sappiamo*, *sapete*, *sanno*, rem. *seppi*, futuro *saprò*, condiz. *saprei*, cong. pres. *sappia*, *sappiamo*, *sappiate*, *sappiano*, imp. *sappi*, *sappia*, *sappiamo*, *sappiate*, *sappiano*

scadere, (e), II, v. *cadere*.

scegliere, II, ind. pres. *scelgo*, *scegli*, *sceglie*, *scegliamo*, *scegliete*, *scelgono*, rem. *scelsi*, cong. pres. *scelga*, *scegliamo*, *scegliate*, *scelgano*, imp. *scegli*, p. pass. *scelto*.

scendere, (e), II, rem. *scesi*, p. pass. *sceso*.

scernere, II, rem. *scernei* sau (rar) *scersi*, p. pass. lipsește.

schiudere, II, v. *chiudere*.

scindere, II, rem. *scissi*, p. pass. *scisso*.

sciogliere, II, ind. pres. *sciolgo*, *sciogli*, *scioglie*, *sciogliamo*, *sciogliete*, *sciolgono*, rem. *sciolsi*, futuro *scioglierò* sau (rar) *sciorrò*, condiz. *scioglierei* sau (rar) *sciorrei*, cong. pres. *sciolga*, *sciogliamo*, *sciogliate*, *sciolgano*, p. pass. *sciolto*.

scolpire, III, rem. *scolpii* sau (poetic) *sculsi*, p. pass. *scolpito* sau (poetic) *sculto*.

scomettere, II, v. *mettere*.

scomparire, (e), III, v. *comparire*, ind. pres. *scompaio* (în sensul de „sparire") sau *scomparisco* (în sensul de „far brutta figura").

scomporre, II, v. *porre*.

sconfiggere, II, rem. *sconfissi*, p. pass. *sconfitto*.

sconnettere, II, v. *connettere*.

sconoscere, II, v. *conoscere*.

sconvolgere, II, v. *volgere*.

scoprire, III, v. *coprire*.

scorgere, II, rem. *scorsi*, p. pass. *scorto*.

scrivere, II, rem. *scrissi*, p. pass. *scritto*.

scuotere, II, rem. *scossi*, p. pass. *scosso*.

sdrucire sau (rar) *sdruscire*, III, ind. pres. *sdrucio* sau *sdrucisco*, cong. pres. *sdrucia* sau *sdrucisca*, imp. *sdruci* sau *sdrucisci*.

secernere, II, v. *cernere*, p. pass (rar) *secreto*.

sedere, (e) sau (a), (în sensul de „tenere una seduta"), ind. pres. *siedo* sau *seggo*, *siedi*, *siede*, *sediamo*, *sedete*, *siedono* sau *seggono*, rem. *sedei* sau *sedetti*, futuro *siederò*, cong. pres. *sieda* sau *segga*, *sediamo*, *sediate*, *siedano* sau *seggano*, p. pass. *seduto*.

sedurre, II, ind. pres. *seduco*, rem. *sedussi*, *seducesti*, futuro *sedurrò*, condiz. *sedurrei*, p. pass. *sedotto*.

seppellire, III, ind. pres. *seppellisco*, p. pass. *seppellito* sau *sepolto*.

serpere, II, difett., se folosesc numai timpurile simple; lipsesc participiile, rem., imp.

smuovere, II, v. *muovere*.

socchiudere, II, v. *chiudere*.

soccorrere, II, v. *correre*.

soddisfare sau (rar) *sodisfare*, (a), II, ind. pres. *soddisfaccio* sau *soddisfò*, sau *soddisfo*, *soddisfai* sau *soddisfi*, *soddisfà* sau *soddisfa*, *soddisfacciamo* sau *soddisfiamo*, *soddisfate*, *soddisfanno* sau *soddisfano*, futuro *soddisferò*, cong. pres. *soddisfaccia* sau *soddisfi*, *soddisfacciamo*, *soddisfacciate* sau *soddisfiate*, *soddisfaciano* sau *soddisfino*; pentru celelalte forme v. *fare*.

soffriggere, II, v. *friggere*.

soffrire, (a), III, ind. pres. *soffro*, rem. *soffrii* sau *soffersi*, p. pass. *sofferto*.

soggiacere (e), II, v. *giacere*.

soggiungere, II, v. *giungere*.

solere, II, difett., ind. pres. *soglio*, *suoli*, *suole*, *sogliamo*, *solete*, *sogliono*, imperf. *solevo*, *solevi*, *soleva*, *solevamo*, *solevate*, *solevano*, rem. (rar) *solei*, ger. *solendo*.

sommergere, II, rem. *sommersi*, p. pass. *sommerso*.

sommuovere, II, v. *muovere*.

sopprimere, II, rem. *soppressi*, p. pass. *soppresso*.

sopraffare, II, v. *fare*; ind. pres. *sopraffaccio* sau *sopraffò*, *sopraffai*, *sopraffà*, *sopraffacciamo*, *sopraffate*, *sopraffanno*.

sopraggiungere, (e), II, v. *giungere*.

sopravvenire, (e), III, v. *venire*.

sopravvivere, (e), II. v. *vivere*.

sorgere, (e), II, rem. *sorsi*, p. pass. *sorto*.

sorprendere, II, v. *prendere*.

sorreggere, II, v. *reggere*.

sorridere, (a), II, v. *ridere*.

sospendere, II, rem. *sospesi*, p. pass. *sospeso*.

sospingere, II, v. *spingere*.

sostenere, II, v. *tenere*.

sottacere, II, v. *tacere*.

sottomettere, II, v. *mettere*.

sottoporre, II, v. *porre*.

sottoscrivere, II, v. *scrivere*.

sottostare, (e), I, v. *stare*; ind. pres. *sottostò*, *sottostà*.

sottrarre, II, v. *trarre*.

sovrapporre, II, v. *porre*.

sovvenire, (e), III, v. *venire*.

spandere, II, rem. *spandei* sau *spansi* (ambele forme rare), p. pass. *spanso* sau *spanduto* (ambele forme rare).

spargere, II, rem. *sparsi*, p. pass. *sparso* sau (rar) *sparto*.

sparire, (e), III, ind. pres. *sparisco*, rem. *sparii*, p. pass. *sparito*.

spegnere sau *spengere*, II, ind. pres. *spengo*, *spegni*, *spegne*, *spegniamo*, *spegnete*, *spengono*, imperf. *spegnevo*, rem. *spensi*, futuro *spegnerò*, cong. pres. *spenga*, *spegniamo*, *spegniate*, *spengano*, p. pass. *spento*.

spendere, II, rem. *spesi*, p. pass. *speso*.

sperdere, II, v. *perdere*.

spiacere, (e), II, v. *piacere*.

spingere, II, rem. *spinsi*, p. pass. *spinto*.

spiovere, (e), II, v. *piovere*.

sporgere, II, rem. *sporsi*, p. pass. *sporto*.

stare, (e), I, ind. pres. *sto*, *stai*, *sta*, *stiamo*, *state*, *stanno*, imperf. *stavo*, rem. *stetti*, *stesti*, *stette*, *stemmo*, *steste*, *stettero*, futuro *starò*, condiz. *starei*, cong. pres. *stia*, *stiamo*, *stiate*, *stiano*, cong. imperf. *stessi*, *stesse*, *stemmo*, *steste*, *stessero*, imp. *sta'* sau *stai*, *stia*, *stiamo*, *state*, *stiano*, p. pass. *stato*.

stendere, II, v. *tendere*.

storcere, II, v. *torcere*.

stracuocere, II, v. *cuocere*.

stravincere, (a), II, v. *vincere*.

stringere, II, rem. *strinsi*, p. pass. *stretto*.

struggere, II, rem. *strussi*, p. pass. *strutto*.

stupefare, II, v. *fare*; ind. pres. *stupefò*.

succedere, (e), II, rem. *successi* sau *succedei* sau *succedetti*, p. pass. *successo* sau *succeduto*.

succidere, II, v. *decidere*.

suddividere, II, v. *dividere*.

suggere, II, rem. *suggei*, p. pass. lipsește.

supporre, II, v. *porre*.

sussistere, (e) II, rem. *sussistei* sau *sussistetti*, p. pass. *sussistito*.

svellere, II, ind. pres. *svelgo*, *svelli*, *svelle*, *svelliamo*, *svellete*, *svelgono*, rem. *svelsi*, cong. pres. *svelga*, *svelliamo*, *svelliate*, *svelgano* sau *svellano*, p. pass. *svelto*.

svenire, (e), III, v. *venire* în afară de futuro *svenirò*, și condiz. *svenirei*.

svolgere, II, v. *volgere*.

tacere, (a), II, ind. pres. *taccio*, *taci*, *tace*, *taciamo*, *tacete*, *tacciono*, rem. *tacqui*, cong. pres. *taccia*, *tacciamo*, *tacciate*, *tacciano*, p. pass. *taciuto*.

tangere, II, difett., ind. pres. *tango*, *tangono*, imperf. *tangeva*, *tangevano*, p. pres. *tangente*.

tendere, II, rem. *tesi*, p. pass. *teso*.

tenere, II, ind. pres. *tengo*, *tieni*, *tiene*, *teniano*, *tenete*, *tengono*, rem. *tenni*, *tenesti*, futuro *terrò*, condiz. *terrei*, cong. pres. *tenga*, *teniamo*, *teniate*, *tengano*.

tergere, II, rem. *tersi*, p. pass. *terso*.

tingere, II, rem. *tinsi*, p. pass. *tinto*.

togliere, II, ind. pres. *tolgo*, *togli*, *toglie*, *togliamo*, *togliete*, *tolgono*, rem. *tolsi*, *togliesti*, futuro *toglierò* sau (poetic) *torrò*, cong. pres. *tolga*, *togliamo*, *togliate*, *tolgano*, condiz. *toglierei* sau (poetic) *torrei*, imp. *togli* sau (familiar) *to'*, p. pass. *tolto*, infinito (poetic) *torre*.

torcere, II, rem. *torsi*, p. pass. *torto*.

tradurre, II, ind. pres. *traduco*, rem. *tradussi*, *traducesti*, futuro *tradurrò*, condiz. *tradurrei*, p. pass. *tradotto*.

trafiggere, II, v. *figgere*.

tralucere, II, difett., v. *lucere*, folosit numai la timpurile simple în afară de rem. și participii.

transigere, II, rem. *transigei* sau *transigetti*, p. pass (rar) *transatto*.

trapungere, II, v. *pungere*.

trarre, II, ind. pres. *traggo*, *trai*, *trae*, *traiamo*, *traete*, *traggono*, imperf. *traevo*. rem. *trassi*, *traesti*, *trasse*, *traemmo*, *traeste*, *trassero*, futuro *trarrò*, condiz. *trarrei*, cong. pres. *tragga*, *traiamo*, *traiate*, *traggano*, cong. imperf. *traessi*, imp. *trai*, *traete*, ger. *traendo*, p. pass. *tratto*.

trasalire, (e) sau (a), III, v. *salire*; ind. pres. *trasalisco* sau (rar) *trasalgo*.

trascegliere, II, v. *scegliere*.

trascendere, (e) sau (a), II, v. *scendere*.

trascrivere, II, v. *scrivere*.

trasmettere, II, v. *mettere*.

trasparire, (e), III, v. *disparire*, p. pass. *trasparito* sau (rar) *trasparso*.

trasporre, II, v. *porre*.

trattenere, II, v. *tenere*.

travedere, (a), II, v. *vedere*.

travolgere, II, v. *volgere*.

tumefare, II, v. *fare*, ind. pres. *tumefaccio*.

uccidere, II, rem. *uccisi*, p. pass. *ucciso*.

udire, III, ind. pres. *odo*, *odi*, *ode*, *udiamo*, *udite*, *odono*, futuro *udirò* sau *udrò*, condiz. *udirei*, cong. pres. *oda*, *udiamo*, *udiate*, *odano*, p. pres. *udente* sau *udiente* (ambele forme rare).

ungere, II, rem. *unsi*, p. pass. *unto*.

urgere, II, difett., folosit numai la timpurile simple în afară de p. pass.; rar la rem. *urse*, *ursero*.

uscire, (e), III, ind. pres. *esco*, *esci*, *esce*, *usciamo*, *uscite*, *escono*, cong. pres. *esca*, *usciamo*, *usciate*, *escano*, imp. *esci*, *uscite*.

valere, (e), II, ind. pres. *valgo*, *vali*, *vale*, *valiamo*, *valete*, *valgono*, rem. *valsi*, futuro *varrò*, condiz. *varrei*, cong. pres. *valga*, *valiamo*, *valiate*, *valgano* , imp. lipsește, p. pass. *valso*.

vedere, II, ind. pres. *vedo* sau (rar) *veggo*, *vedi*, *vede*, *vediamo*, *vedete*, *vedono* sau (rar) *veggono*, rem. *vidi*, futuro *vedrò*, condiz. *vedrei*, cong. pres. *veda* sau (rar) *vegga*, *vediamo*, *vediate*, *vedano* sau (rar) *veggano*, p. pres. *veggente* sau (rar) *vedente*, p. pass. *veduto* sau *visto*.

venire, (e), III, ind. pres. *vengo*, *vieni*, *viene*, *veniamo*, *venite*, *vengono*, rem. *venni*, futuro *verrò*, cong. pres. *venga*, *veniamo*, *veniate*, *vengano*, p. pres. *veniente* sau (rar) *vegnente*, p. pass. *venuto*.

vergere, II, difett., folosit numai la ind. pres., imperf., futuro.

vertere, II, difett., folosit numai la timpurile simple, fără p. pass.

vigere, II, difett., folosit numai la timpurile simple, fără rem. și p. pass.

vilipendere, II, v. *appendere*.

vincere, II, rem. *vinsi*, p. pass. *vinto*.

vivere, (e), II, rem. *vissi*, futuro *vivrò*, condiz. *vivrei*, p. pass. *vissuto*.

volere, (e) sau (a), II, ind. pres. *voglio*, *vuoi*, *vuole*, *vogliamo*, *volete*, *vogliono*, rem. *volli*, futuro *vorrò*, condiz. *vorrei*, cong. pres. *voglia*, *vogliamo*, *vogliate*, *vogliano*, imp. (rar) *vogli*, *voglia*, *vogliano*, *vogliate*, *vogliano*, p. pass. *voluto*.

volgere, II, rem. *volsi*, p. pass. *volto*.

6. ADVERBUL
(*L'avverbio*)

6.0. Partea de vorbire numită în mod tradiţional adverb include un mare număr de elemente eterogene, avînd sens, funcţii şi comportament diferit.

Adverbele pot determina o propoziţie întreagă, pe care o situează, din punctul de vedere al vorbitorului, pe axa probabilităţii sau a aprecierii *(adverbele propoziţionale)*. Adverbele pot determina verbul sau grupul verbal, specificînd circumstanţele (locale sau temporale) sau caracterizînd verbul sau grupul verbal din punctul de vedere al calităţii şi al cantităţii. Aceste adverbe fac parte din grupul adverbial care este subordonat grupului predicativ.

6.1. *Adverbul* **ecco** este singurul *adverb regent* sau *predicativ*. El poate reprezenta predicatul (al cărui subiect este nedefinit) care cere un complement în acuzativ:

Ecco Carlo — Eccolo.

sau o propoziţie completivă directă:

Ecco che arriva Carlo; Ecco arrivare Carlo.

În acest caz *ecco* se comportă ca un verb de percepţie, de tipul *vedere: Vedo (vedi, vediamo) Carlo — Lo vediamo; Vedo (vedi, vediamo) che arriva Carlo; Vedo (vedi, vediamo) arrivare Carlo.* Întrucît *ecco* nu are capacitatea de a exprima modul şi timpul, se foloseşte numai pentru prezent sau într-un context mai amplu în care toate verbele sînt la prezentul narativ (cu valoare de trecut). Adverbul predicativ *ecco* permite de asemenea o transformare a propoziţiei completive care conţine copula sau auxiliarul *essere*, transformare tipică numai anumitor verbe regente (v. 14.3.2.1.6.):

Ecco che noi siamo arrivati — Eccoci arrivati.

6.2. *Adverbele propoziţionale*, numite şi *adverbe de modalitate*, caracterizează întreaga propoziţie (nucleul); ele pot preceda propoziţia:

Certamente, *Carlo non verrà domani.*

pot sta la sfîrşitul propoziţiei:

Carlo non verrà domani, **certamente.**

sau pot fi incidente, fiind despărţite prin virgule de restul propoziţiei:

Carlo, **certamente,** *non verrà domani.*
Carlo non verrà, **certamente,** *domani.*

Adverbele de modalitate *(certamente, evidentemente, ovviamente, sfortunatamente, probabilmente* etc.*)* reprezintă reducerea unei propoziții regente superioare, care se realizează prin transformarea numelui predicativ într-un adverb. Propoziția subiectivă subordonată devine principală:

E' **certo** *che Carlo non verrà domani.*
Certamente, *Carlo non verrà domani.*

Reducerea regentei la un simplu adverb se realizează fie prin derivarea unui adverb de la numele predicativ (adjectiv sau, mai rar, substantiv) atunci cînd acest lucru este posibil din punctul de vedere al formării cuvintelor, sau cînd există un adverb simplu (non-derivat) al cărui sens corespunde unui predicat *(forse = probabilmente < è probabile)*, fie prin reducerea numai a copulei:

E' **probabile** *che loro non abbiano capito.*
Probabilmente, *loro non hanno capito.*

E' **certo** *che lui non vuole partecipare.*
Certo, *lui non vuole partecipare.*

E' una **sfortuna** *che loro non possano venire.*
Sfortunatamente, *loro non possono venire.*

E' **peccato** *che loro siano già partiti.*
Peccato, *loro sono già partiti.*

Toate aceste „reduceri" sînt condiționate lexical și nu se pot formula reguli generale.

Atunci cînd predicatul regent este *è certo* se poate reduce numai copula. Prin păstrarea conjuncției *che* se menține și caracterul subordonat al propoziției subiective care nu devine principală: *E' certo che così non si capisce niente — Certo che così non si capisce niente.* Același fenomen poate să aibă loc cu predicatul *è peccato: Peccato che tu non voglia venire con noi.* Prin analogie cu aceste structuri, se poate interpreta în mod similar și o secvență ca *Sí che lo conosco („E' ovvio, è vero che lo conosco").*

Adverbele propoziționale prezintă trăsături semantice similare cu ale verbelor modale:

— necesitatea: *necessariamente;*

— probabilitatea: *probabilmente, forse, normalmente* sau certitudinea (ca grad maxim al probabilității): *certamente, evidentemente, ovviamente, sicuramente, precisamente, esattamente, normalmente;*

— posibilitatea externă: *possibilmente, eventualmente, normalmente;*

— dorința: *preferibilmente, meglio;*

— obișnuința: *solitamente, di solito, d'ordinario, generalmente, normalmente,* sau aprecierea contrară: *strano, stranamente;*

— apreciere subiectivă: *meglio, peggio, peccato; insperatamente, sfortunatamente; veramente,* sau o restricție: *infatti, di fatti, del resto, eccezionalmente, d'altronde.*

Adverbele derivate de la adjective se formează adăugînd sufixul *-mente* la forma de feminin singular a adjectivului respectiv:

preciso — precisa — precisamente.
certo — certa — certamente.

Adjectivele terminate în *-le* sau *-re* pierd vocala finală înaintea sufixului *-mente: probabile — probabilmente, normale — normalmente, preferibile — preferibilmente.*

Pot determina întreaga propoziție (avînd funcție de adverbe propoziționale) și unele locuțiuni adverbiale, formate dintr-o prepoziție și un adjectiv sau un substantiv: *di solito, d'ordinario, in generale, di fatti, del resto.*

6.3. *Adverbele subordonate grupului predicativ* cuprind:

— adverbele locative, care specifică circumstanțele, spațiale și temporale, ale grupului verbal;

— adverbele de mod, care caracterizează din punctul de vedere al calității sau al cantității verbul sau grupul verbal.

Opoziția [± Definit] se realizează la toate aceste tipuri de adverbe. Adverbele non-definite pot amalgama negația sau interogația, obținîndu-se în felul acesta adverbele negative și interogative.

6.3.1. *Adverbele de loc*, care localizează verbul sau grupul verbal în spațiu, sînt substitute. Interpretarea lor depinde fie de condițiile concrete ale transmiterii mesajului, deci de poziția în spațiu a interlocutorilor (adverbele spațiale deictice), fie de un alt punct de reper, indicat în contextul lingvistic sau care rezultă din contextul situațional, față de care adverbul indică anumite relații (adverbele non-deictice).

Adverbele de loc deictice sînt *qui, qua* („aici") care presupun apropiere de vorbitor, *costí* sau *costà* („aici", „acolo"), care presupun apropiere de interlocutor, persoana a II-a și *lí* sau *là* („acolo"), care presupun depărtarea de interlocutori: *Metto* **qui** *la firma? Sí, mettila* **costí**. *Ho trovato il giornale sullo scaffale. Non l'ho messo io* **lí**.

Adverbele de loc non-deictice sînt *su* (sus), *giú* (jos), *sopra* (deasupra), *sotto* (dedesubt), *vicino* (aproape), *lontano* (departe), *avanti, davanti* (înainte), *dietro, indietro* (înapoi), *dentro* (înăuntru), *fuori* (afară); toate aceste adverbe sînt fie prepoziții, fie corespund semantic unor prepoziții, care împreună cu un grup nominal formează un complement circumstanțial. Folosite fără un grup nominal, ele dobîndesc funcție de substitut al complementului circumstanțial, indicînd o relație spațială față de un punct de reper (grupul nominal) care rezultă fie din contextul situațional, fie din contextul lingvistic anterior.

Prepoziție	*Adverb*
Sono saliti **su** *una collina.*	*Tutti sono saliti* **su**.
Metti il libro **sopra** *il tavolo; Io abito* **sopra di** *te; Io abito* **sopra a** *te.*	*Io stavo* **sopra**. *Mia madre abitava* **di sopra**. *La valigia l'ho messa* **al di sopra**.
Fermati **sotto** *il ponte; Abito* **sotto a** *lui; Io lavoravo* **sotto di** *voi.*	*Guarda* **sotto**! *Andiamo* **sotto**! *C'è qualcosa* **sotto**! *Tutti sono* **di sotto**.
Allora abitavamo **vicino a** *te.*	*Non c'era nessuno* **vicino**.
Eravamo **lontano da** *voi; Tutto accadde* **lontano da**_lla città._	*Quella sera siamo andati* **lontano**.
Camminavo **avanti a** *lui.*	*Andate* **avanti**!
Lasciò la macchina **davanti a**_lla stazione._	**Davanti** *non c'era niente.*
C'era un albero **dietro** *la casa* sau **dietro a**_lla casa._	*Chi c'era* **dietro**?
Dietro di *me veniva lei.*	*Non restare* **indietro**! *Il toro si tirava* **indietro**. *Andavamo avanti e* **indietro**.
Non c'era nessuno **dentro** *la casa* sau **dentro a**_lla casa._ **Dentro di** *me ero convinto.*	*Venite* **dentro**! *Cosa c'è* **dentro**?
Ormai erano **fuori** *pericolo. Tutti sono* **fuori di** *casa.*	**Fuori** *nevica. Uscite* **fuori**! *Mangiamo* **fuori**. *L'hanno messo* **fuori**.

Adverbele spațiale non-definite sînt *dappertutto* (pretutindeni), care are sens totalitar, *altrove* (în altă parte), care are sens separativ, și *dovunque* (oriunde) care este indefinit prin excelență și are valoare relativă, putînd introduce o propoziție subordonată: *Ti troverò* **dovunque** *ti cacciassi.*

Nu există un adverb spațial negativ, de tipul adverbului *nicăieri* din limba română. Cu acest sens se folosesc grupuri prepoziționale ca *da nessuna parte, in nessun luogo.* Adverbul de loc, interogativ este *dove?*: *Dove sei stato? Non ti ho trovato da nessuna parte.*

6.3.2. *Adverbele de timp,* care localizează verbul sau grupul verbal din punct de vedere temporal, sînt de asemenea definite și non-definite. Adverbele temporale definite pot da indicații temporale relative la un moment dat (timp extern) sau indicații privind momente ale desfășurării acțiunii sau procesului (timp intern sau inerent). Aceste din urmă, adverbele aspectuale, pot indica durata: *sempre* (întotdeauna), *brevemente* (pe scurt), *lungamente* (îndelung); o anumită frecvență: *spesso* (deseori, adesea), *ogni tanto, ogni volta* (din cînd în cînd), *sempre* (întotdeauna), *raramente* (rareori); repetiția: *ancora* (încă); iminența: *subito*; atingerea punctului final: *già* (deja); depășirea punctului inițial: *ormai, oramai* (de acum). Același adverb poate da indicații aspectuale diferite, în funcție de valoarea aspectuală a verbului. Astfel, *sempre* arată durata, continuitatea în contextul unui verb durativ *(L'ho sempre amato)* și frecvența în contextul unui verb momentan *(Te l'ho sempre detto)*.

Adverbele de timp non-aspectuale deictice, care pot fi interpretate numai în funcție de momentul transmiterii mesajului, sînt: *ora, adesso* (acum), *allora* (atunci), *domani* (mîine), *dopodomani* (poimîine), *ieri* (ieri), *l'altro ieri* sau *ieri l'altro* (alaltăieri). Alte adverbe de timp localizează verbul sau grupul verbal în timp, punctul de reper fiind un moment diferit de cel al transmiterii mesajului. Aceste adverbe pot fi interpretate în funcție de contextul situațional sau lingvistic: *prima* (mai înainte), *dopo* (după), *avanti* (înainte), *presto* (repede, curînd), *tardi* (tîrziu), *l'indomani* (a doua zi) etc.

Toate aceste adverbe sînt substitute. Nu există un adverb non-definit temporal, de tipul adverbului *oricînd* din limba română. Pentru această semnificație se folosesc grupuri prepoziționale care conțin determinanți non-definiți: *in qualsiasi momento, in qualunque periodo* etc. Adverbul negativ este *mai* (niciodată) și atunci cînd precedă verbul exclude folosirea negației *non*: *Mai mi darò per vinto;* dar *Non mi darò mai per vinto.* În propozițiile interogative sau condiționale, pierde sensul negativ, devenind un adverb non-definit temporal:

Chi l'ha mai visto? (Cine l-a văzut vreodată?),
Se mai lo vedrò, gliene parlerò (Dacă îl voi vedea vreodată / dacă cumva îl voi vedea, îi voi vorbi).

De asemenea, în propozițiile dubitative, cu verbul la prezumtiv, pierde sensul negativ: *Chi mai sarà?* (Oare cine o fi?). Poate fi tradus prin „vreodată" sau „niciodată" în propoziții care încep cu un pronume sau un determinant negativ: *Nessuno l'aveva mai visto* (Nimeni nu-l văzuse vreodată; Nimeni nu-l văzuse niciodată).

Adverbul temporal interogativ este *quando?* care cere informații referitoare la timpul „extern": *Quando arriva il treno?* dar uneori și la timpul „inerent", la aspect (iminența, atingerea punctului final, depășirea punctului inițial etc.): *Quando partirà il treno? — Subito. Quando comincia lo spettacolo? E' già cominciato; Ormai è finito.* În contextul unui verb la imperfect, *quando?* poate cere informații și referitoare la frecvență: *Quando la vedevi? Spesso; Ogni tanto; Sempre.* Unele adverbe care indică durata pot răspunde la întrebarea *quanto?* sau chiar *come?* (ambele fiind adverbe interogative de mod, indicînd cantitatea și respectiv calitatea): *Come l'hai guardata? Quanto l'hai guardata? Lungamente.*

6.3.3. *Adverbele de mod* caracterizează verbul sau grupul verbal din punctul de vedere al calității sau al cantității:

Adverbele calificative deictice sînt *così* (care indică identitatea cu un alt adverb de mod) și *altrimenti* (care indică non-identitatea cu un alt adverb de mod); acestea sînt substitute și pot fi înțelese fie în funcție de condițiile concrete ale transmiterii mesajului, fie în funcție de contextul anterior.

O serie de adverbe calificative dau indicații poziționale și apar numai în contextul unor verbe de mișcare sau unor verbe locative; acestea sînt *bocconi* (pe brînci), *tastoni* sau *tastone, tentoni* sau *tentone* (pe dibuite, bîjbîind, pipăind), *coccoloni* sau *coccolone* (pe vine), *ginocchioni* sau *ginocchione* (în genunchi), *(a) cavalcioni* (călare), *ciondoloni* (atîrnînd), *pendoloni* sau *(s)penzoloni* (atîrnînd, bălăbănindu-se), *girandoloni* (hoinărind), *a rotoloni* sau *ruzzoloni* (de-a dura), *carponi* sau *carpone* (de-a bușilea), *sdrucciolonì* (alunecînd):

Vennero giù **sdruccioloni.**
Mi aspettava **cavalcioni.**
Si doveva andare avanti **carponi.**

Toate aceste adverbe sînt formate cu sufixul *-one* sau *-oni* de la substantive, adjective sau verbe; tipul de derivare nu este productiv, în sensul că nu pot fi formate noi adverbe de acest tip, în afara celor înregistrate de dicționar.

Adverbele de mod care nu dau indicații poziționale, care califică numai verbul sau grupul verbal, sînt numite și *adjective ale verbului.* Aceste adverbe au fie un corespondent-adjectiv (**a**), fie sînt derivate de la adjective cu ajutorul sufixului *-mente* (**b**).

(**a**) *buono* — **bene**
migliore — **meglio**
cattivo — **male**[1]
peggiore — **peggio**

(**b**) Sufixul *-mente* se adaugă la forma de feminin singular a adjectivului; în cazul în care adjectivul se termină în *-le* sau *-re*, vocala finală *-e* cade înaintea sufixului *-mente:*

chiaro — **chiaramente**
rapido — **rapidamente**
perfetto — **perfettamente**

facile — **facilmente**
difficile — **difficilmente**
terribile — **terribilmente**
utile — **utilmente**

pesante — **pesantemente**
abbondante — **abbondantemente**
disperato — **disperatamente**

familiare — **familiarmente**
elementare — **elementarmente**

Nu respectă aceste reguli adjectivele *benevolo, leggero,* care prin analogie cu adjectivele terminate în *-le* și *-re,* pierd vocala finală înaintea sufixului *-mente:* **benevolmente, leggermente.** De asemenea adverbul **violentemente** este derivat de la forma de feminin plural. În sfîrșit, adverbele **parimenti** și **altrimenti** sînt derivate cu sufixul *-menti.*

---

[1] Există și un adjectiv cu aceeași bază ca adverbul *male*, dar care apare rar, numai în expresii fixe: *trattare in* malo *modo; cadere in* malo *modo, una* mala *lingua,* male *parole;* de aici adverbul *malamente* (= *in malo modo*): *cadde malamente.*

Pot fi folosite ca adverbe de mod şi unele adjective la forma de masculin singular: *alto* (sus, înalt, tare), *basso* (jos), *forte* (tare), *piano* (încet), *chiaro* (clar), *caro* (scump); *L'aereo volava alto; Andava piano; Non parlare cosí forte; Ho pagato caro questa stupidaggine.*

În sfîrşit, pot fi folosite ca adverbe de mod multe locuţiuni adverbiale: *di recente* (recent), *di solito* (de obicei), *di nuovo* (din nou), *di rado* (rareori), *d'ordinario* (de obicei), *in breve* (pe scurt), *in generale* (în general), *in grande* (în mare), *a lungo* (îndelung). Toate aceste locuţiuni pot fi folosite şi cu sens aspectual. Unele locuţiuni adverbiale sînt la origine propoziţii, cu verbul la un mod personal sau nu: *a piú non posso* (foarte tare); *volente o nolente, volente o no* (vrînd, nevrînd; cu sau fără voie):

Tutti gridavano **a piú non posso.**
Volente o nolente, *dovrai ubbidire.*

Adverbul de mod non-definit este *comunque* (oricum, în orice caz), care are şi valoare relativă. Nu poate avea funcţie de circumstanţial. Folosit în mod absolut, are funcţie de adverb propoziţional: *Comunque, io non sono d'accordo.* Cu funcţie relativă: *Comunque tu agisca, lui è sempre d'accordo* (Oricum ai acţiona tu, el este întotdeauna de acord). Cu funcţie de complement circumstanţial de mod se folosesc: *in qualsiasi modo, in qualsiasi maniera; Puoi agire in qualsiasi modo* (Poţi proceda oricum, în orice fel).

Nu există un adverb negativ de mod, similar adverbului de timp, *mai*. În română există un asemenea adverb dar este puţin folosit *(nicicum)*, preferîndu-se în schimb secvenţe analitice de tipul *in nessun modo* (în nici un fel), *in nessuna maniera*.

Adverbul de mod interogativ este *come?*: *Come parla l'italiano? Bene.*

Adverbele de mod cantitative caracterizează verbul sau grupul verbal din punctul de vedere al cantităţii. Ele sînt identice cu determinanţii nominali cantitativi comparativi; cu funcţie adverbială sînt însă invariabili: *poco, alquanto, parecchio, molto, tanto, troppo, un po'; abbastanza, assai:*

Quella ragazza ride troppo.
Mi sembrava che fosse alquanto dimagrita.
Mi sono stancata troppo.
Oggi abbiamo camminato molto. Ieri sera ho ballato poco.

În contextul unui verb tranzitiv, care acceptă un complement direct susceptibil de o evaluare cantitativă, adverbele cantitative pot fi confundate cu determinanţii-substitute omonimi, folosiţi la forma de masculin singular, cu valoare neutră: *Ho mangiato molto.* În acest caz, *molto* poate fi interpretat drept complement direct (substitut pentru *molta roba*) sau drept circumstanţial de mod (cantitativ).

Atunci cînd predicatul este reprezentat de o copulă şi un adjectiv, adverbul de cantitate trece înaintea adjectivului respectiv; în felul acesta se obţin gradele de intensitate ale adjectivelor:

*_Maria è una ragazza bella molto_ — _Maria è una ragazza molto bella._
*_Il pacco era pesante troppo_ — _Il pacco era troppo pesante._

Dacă verbul este determinat de un alt adverb de mod calificativ, sau de alte adverbe de timp şi aspect care acceptă o evaluare cantitativă adverbul cantitativ trece înaintea acestora şi în felul acesta se formează gradele de intensitate ale adverbelor:

*_La macchina correva velocemente molto_ — _La macchina correva molto velocemente._
*_Sei arrivata tardi troppo_ — _Sei arrivata troppo tardi._
*_Ci veniva a trovare raramente molto_ — _Ci veniva a trovare molto raramente._

Adverbele cantitative *poco* și *molto* au grade de comparație; formele sînt sintetice: *più* (mai mult), *meno* (mai puțin). Folosite fără termenul de comparație exprimat sînt precedate de prepoziția *di: Chi ha camminato* **di più**, *è più stanco*. Formele sintetice de comparativ *più* și *meno* se folosesc la exprimarea gradelor de comparație ale adjectivelor și adverbelor (comparativul de superioritate și superlativul de superioritate se formează cu *più*, comparativul de inferioritate și superlativul de inferioritate se formează cu *meno*). Adverbele *più* și *meno* stau înaintea adjectivelor sau adverbelor comparate:

Carlo è alto più di te — Carlo è più alto di te.
Carlo è alto più dei miei compagni — Carlo è il più alto dei miei compagni.
Lei cammina velocemente più di me — Lei cammina più velocemente di me.

Nu există un adverb cantitativ non-definit, de tipul adverbului *oricît* din limba română. Pentru acest sens se folosește secvența *in qualsiasi quantità* [1].

Adverbul cantitativ interogativ este *quanto?* și este omonim cu determinantul cantitativ interogativ și cu determinantul-substitut corespunzător: *Quanto hai camminato oggi?* Se poate folosi și ca adverb exclamativ: *Quanto ci siamo divertiti!*

6.4. *Gradele de intensitate și de comparație ale adverbelor.*

6.4.1. *Gradele de intensitate* se exprimă în mod analitic (cu ajutorul altor adverbe, de cantitate) sau în mod sintetic (cu ajutorul sufixelor).

Superlativul absolut (intensitatea maximă) se exprimă:

— cu ajutorul adverbului *molto*, sau mai rar, cu adverbele *assai*, *bene*, *troppo*, așezate înaintea adverbului principal: *molto bene* (foarte bine), *assai spesso* (foarte des), *troppo tardi* (prea tîrziu), *ben volentieri* (cu multă plăcere).

— cu ajutorul sufixului *-mente* adăugat la forma de feminin singular a adjectivului la superlativ cu sufixul *-issim-*:

facilmente—facilissima + *-mente*—**facilissimamente.**
raramente—rarissima + *-mente*—**rarissimamente.**

Unele adverbe adaugă sufixul *-mente* la forma feminină de superlativ sintetic:

bene — *ottima* + *-mente* — **ottimamente** (dar și *benissimo*, v. mai jos).
male — *pessima* + *-mente* —**pessimamente** (dar și *malissimo*, v. mai jos).

Cîteva adverbe adaugă sufixul *-issimo* la forma de pozitiv a adverbului:

bene — **benissimo** (foarte bine)
male — **malissimo** (foarte rău)
assai — **assaissimo** (foarte mult, destul)
molto — **moltissimo** (foarte mult)
poco — **pochissimo** (foarte puțin)
adagio — **adagissimo** (foarte încet, rar)
piano — **pianissimo** (foarte încet)
forte — **fortissimo** (foarte tare)

Cîteva adverbe pot fi modificate din punctul de vedere al intensității cu ajutorul unor sufixe diminutive sau augmentative:

bene — **benino** (binișor), **benone** (foarte bine)
poco — **pochino, pochetto** (puțintel)
presto — **prestino** (repejor)

---

[1] *quantunque*, derivat similar adverbelor *dovunque* și *comunque* este numai conjuncție concesivă („deși", „cu toate că").

Diferite grade de intensitate se pot exprima cu ajutorul unor adverbe ca *piuttosto* (cam, mai degrabă), *abbastanza* (destul de), *assai* (destul de), *sufficientemente* (suficient de), *approssimativamente* (aproximativ), *oltremodo* (peste măsură de), *sommamente* (în cel mai înalt grad), *straordinariamente* (extraordinar de):

Aprirono la porta **piuttosto difficilmente.**
Correvano tutti **abbastanza velocemente.**
Tutto andava **male oltremodo.**

Sînt evitate grupuri de două adverbe formate cu sufixul *-mente: approssimativamente velocemente,* folosindu-se alte procedee *(piuttosto velocemente* etc.)

6.4.2. *Gradele de comparație ale adverbelor.*

Comparativul de superioritate[1] se formează cu ajutorul adverbului *piú* care precedă adverbul comparat:

facilmente — **piú facilmente** (mai ușor)
tardi — **piú tardi** (mai tîrziu)
spesso — **piú spesso** (mai adesea, mai des)

Cîteva adverbe prezintă forme sintetice de comparativ, moștenite din latină[2]:

bene — **meglio** (mai bine)
male — **peggio** (mai rău)
molto — **piú** (mai mult)
poco — **meno** (mai puțin)
grandemente — **maggiormente** (în mai mare măsură)

Sensul formelor de comparativ poate fi întărit cu ajutorul adverbelor *molto, assai, bene, ancora*: *molto meglio* (mult mai bine), *assai piú tardi* (mult mai tîrziu), *ancora piú spesso* (încă și mai des), *ben piú facilmente* (mult mai ușor).

Intensificarea în timp a sensului adverbului se exprimă cu ajutorul adverbului *sempre* + comparativul adverbului respectiv: *Riesco a parlare l'italiano* **sempre meglio**; *I problemi venivano risolti* **sempre piú difficilmente.**

Comparativul de inferioritate se exprimă cu ajutorul adverbului *meno* care precedă adverbul comparat: *meno bene* (mai puțin bine), *meno facilmente* (mai puțin ușor), *meno spesso* (mai puțin des). *Meno male* a devenit o expresie fixă cu sensul „cu atît mai bine".

Comparativul de egalitate se exprimă cu ajutorul corelativelor *(tanto)... quanto...,(cosí)...come...*: *Lui capiva tutto (tanto) facilmente come me.*

Superlativul relativ este rar folosit și nu are procedee specifice. Se folosesc expresii sau perifraze: *per lo meno* (cel puțin), *(tutt') al piú* (cel mult, maximum, în caz extrem), *al piú tardi* (cel mai tîrziu), *il piú tardi possibile* (cel mai tîrziu posibil); *Il problema era stato presentato* **nel modo piú interessante possibile.**

6.5. *Poziția adverbelor*

Adverbul *ecco* precedă întotdeauna complementul direct sau propoziția completivă pe care o introduce:

Eccom*mi;* **Ecco***telo;* **Ecco** *che piove;* **Ecco** *arrivare il treno.*
Ecco *mia sorella.*

---

[1] Ca și în cazul adjectivelor, comparativul adverbelor presupune perechi de propoziții de tipul: *Io capisco facilmente* **piú di quanto** *tu capisci facilmente — Io capisco* **piú facilmente** *di te.*

[2] Adjectivele corespunzătoare prezintă de asemenea forme sintetice pentru comparativ.

Adverbele propoziţionale au o poziţie mai mult sau mai puţin liberă; ele pot preceda propoziţia, o pot urma, sau pot fi incidente. În toate cazurile sînt despărţite prin virgulă de restul propoziţiei.

Ovviamente, *sapevo tutto ciò.*
Sapevo, **ovviamente,** *tutto ciò.*
Sapevo tutto ciò, **ovviamente.**

În cazul în care sînt incidente, nu pot despărţi grupul nominal şi nici verbul de determinanţii săi atoni.

Adverbele care determină verbul sau grupul verbal au de asemenea o poziţie mai mult sau mai puţin liberă. Poziţia normală este după verb, înainte sau după complementele acestuia: *Ho comprato* **ieri** *un libro. Ho comprato un libro* **ieri.** Cîteva adverbe, *piú, mai, già, sempre, anche,* atunci cînd verbul este la un timp compus, stau în mod normal între auxiliar şi participiu: *Non l'avevo* **mai** *visto; Loro erano* **già** *partiti; Da allora, non l'ho* **piú** *vista; L'avevo* **sempre** *ammirato. Te l'ho* **anche** *detto.*

7. PREPOZIŢIA
(La preposizione)

7.0. Prepoziţia este o parte de vorbire neflexibilă care serveşte ca element de legătură, de relaţie. Nu are funcţie sintactică, dar participă la formarea unor părţi de propoziţie, stabilind diverse raporturi. Prepoziţiile introduc diferite tipuri de complemente, unele nume predicative; în aceste situaţii grupul format din prepoziţie şi un nominal (substantiv sau pronume, cu sau fără determinanţi) este numit grup prepoziţional:

Ci siamo fermati **su questo argomento.**
Non sono mai stato **a Milano.**
Ho detto tutto ciò **per te.**
Questo abito è **da sera.**
Quell'armadio non è **per abiti.**
La camicetta era **a pallini.**

Prepoziţiile pot să apară în unele structuri ca urmare a aplicării unor transformări. Astfel, propoziţiile implicite cu verbul la infinitiv sînt introduse cu ajutorul prepoziţiilor *di* sau *a*, sau printr-un element de relaţie zero (Ø). În aceste cazuri prepoziţiile înlocuiesc conjucţia *che*. Ele sînt în această situaţie lipsite de conţinut semantic. Prepoziţiile sînt cerute în locul conjuncţiilor de un anumit ciclu de transformări, care se aplică de cele mai multe ori în mod obligatoriu în anumite condiţii; care anume prepoziţie trebuie să introducă propoziţia subordonată la infinitiv depinde de verbul regent. Se poate vorbi în acest sens de un regim al verbelor, în funcţie de prepoziţia pe care o cer, regim care nu depinde de conţinutul verbelor. De exemplu:

$$\textit{Io voglio}\ \left[\textit{che} \left\{ \begin{array}{l} \textit{tu parti} \\ \textit{io parto} \end{array} \right\}\right] - \textit{Io voglio} \left\{ \begin{array}{l} \textit{che tu parta} \\ \textit{partire} \end{array} \right.$$

$$\textit{Io so}\ \left[\textit{che} \left\{ \begin{array}{l} \textit{tu hai ragione} \\ \textit{io ho ragione} \end{array} \right\}\right] - \textit{Io so} \left\{ \begin{array}{l} \textit{che tu hai ragione} \\ \textbf{di}\ \textit{avere ragione} \end{array} \right.$$

Io imparo [*che io scio*] — *Io imparo* **a** *sciare.*

Uneori acelaşi verb acceptă, în variaţie liberă, ambele prepoziţii, *di* sau *a*, fără diferenţă de sens: *persuadere uno* **a** *partire, persuadere uno* **di** *andarsene.* Alteori, elementul de relaţie diferit deosebeşte două verbe omonime: *Non so sciare* (element de relaţie Ø) în care *sapere* înseamnă „a şti, a fi în stare“; *So* **di** *sciare male* (prepoziţia *di*) în care *sapere* este echivalent cu „a şti, a fi conştient, a-şi da seama“.

Și prepozițiile care introduc complementele prepoziționale care fac parte din grupul verbal sînt lipsite de semnificație întrucît sînt impuse de verb, fără posibilitate de alegere: *Rinuncio* **a** *qualcosa* (Renunț la ceva); *Mi accorgo* **di** *qualcosa* (Îmi dau seama de ceva); *Mi congratulo* **con** *uno* (Felicit pe cineva); *Tutto dipende* **da** *loro*; (Totul depinde de ei); *La casa appartiene* **a** *mio padre* (Casa aparține tatălui meu).

În sfîrșit prepozițiile apar în propozițiile nominalizate și introduc subiectul sau complementul verbului nominalizat devenite, în urma nominalizării, atribute:

Carlo arriva — L'arrivo **di** *Carlo.*
Qualcuno spiega la regola — La spiegazione **de***lla regola.*

Dimpotrivă, prepozițiile care introduc complemente circumstanțiale și nume predicative nu sînt impuse de verbul regent; acestea sînt foarte numeroase și pot exprima diverse tipuri de relații semantico-sintactice. Uneori, aceeași prepoziție poate exprima diverse raporturi, în funcție de structura sintactică a contextului în care apare și de trăsăturile semantice ale celorlalte elemente din context. În expunerea privitoare la trăsăturile semantice inerente ale prepozițiilor se vor lua în considerare atît prepozițiile simple cît și locuțiunile (secvențe cu funcție de prepoziție).

În funcție de trăsătura [± Locativ], prepozițiile se împart în prepoziții locative (care localizează verbul sau grupul verbal în timp și spațiu) și prepoziții non-locative (care introduc complemente de mod sau de relație).

7.1. *Prepozițiile locative spațiale* pot indica deplasarea sau poziția în spațiu.

1. Prepozițiile care apar în contextul verbelor de mișcare pot indica limitele în care are loc mișcarea sau specifică traiectoria mișcării (prepozițiile itinerative).

Principalele prepoziții itinerative sînt *lungo* (de-a lungul), *attraverso* (prin), *intorno a* (împrejurul), *per* (pe, prin), *fra* sau *tra* (printre), *rasente (a)* (de-a lungul, pe lîngă, foarte pe aproape);

Passeggiavamo **lungo** *la riva* (Ne plimbam de-a lungul țărmului).
Si doveva passare **attraverso** *il bosco* (Trebuia să se treacă prin pădure).
Giravamo **intorno a***lla piscina* (Ne învîrteam în jurul bazinului).
La gente girava **per** *le strade* (Lumea umbla pe străzi).
Camminava lentamente **tra** *gli alberi* (Mergea încet printre copaci).
Il proiettile gli passò **rasente** *il* (sau **a***l*) *viso* (Proiectilul îi trecu pe lîngă față).
L'automobile passò **rasente** *la* (sau **a***lla*) *casa* (Mașina trecu chiar pe lîngă casă).

2. Cîteva prepoziții indică limita inițială a mișcării: *da* (din, de la, de pe), *a partire da* (pornind de la):

Si partiva in pullman **da***lla casa dello studente* (Se pleca cu autobuzul de la căminul de studenți).
Tutti uscirono in silenzio **da***lla stanza* (Toți ieșiră în tăcere din cameră).
Scesi **da***l treno* (Coborîi din tren).
Il gatto scese **da***l tetto* (Pisica coborî de pe acoperiș).

Prepoziția *da* nu specifică poziția inițială a obiectului mișcat sau care se mișcă față de limită, spre deosebire de limba română unde există trei prepoziții care indică limita inițială: *din, de la, de pe*. Prepoziția *da* se folosește în limba italiană pentru a indica limita inițială și cînd mișcarea este abstractă sau metaforică:

Tradurre **da** *una lingua in un'altra* (A traduce dintr-o limbă în alta);
Tradurre **da***l romeno in italiano* (A traduce din română în italiană);
Il giardino comincia **da***lla riva del fiume e finisce accanto alla strada maestra* (Grădina începe de la malul rîului și se sfîrșește lîngă drumul principal).

3. Locuţiunile prepoziţionale *al di là di* şi *di là da* (dincolo de) indică depăşirea unei limite: *Quando passarono* **al di là del** *fiume, era già notte; Le nuvole si formavano* **di là da***lle Alpi.*

4. Dintre prepoziţiile care indică limita finală a deplasării, unele specifică neatingerea acestei limite: *verso* (spre), *per* (la, spre):

Vado **verso** *la scuola.*
Partiamo **per** *Roma.*

Toate celelalte prepoziţii nu dau nici o informaţie în acest sens: *a* (cu varianta *da* în contextul unui substantiv cu trăsătura [+ Uman]) (la), *su* (pe), *sotto* (sub), *in* (în), *fino a* (pînă la), *accanto a* (alături de), *contro* (de, în expresia *contro il muro*), *vicino a* (lîngă), *davanti a* (înaintea), *dietro a* (în spatele, în urma), *sopra* (deasupra), *dentro* (înăuntrul), *presso* (lîngă), *fuori (di)* (în afara), *all'interno di* (înăuntrul), *a destra di* (la dreapta), *a sinistra di* (la stînga), *di fronte a* (în faţa), *intorno a* (în jurul), *a fianco di* (alături de), *in cima a* (în vîrful), *in mezzo a* sau *nel mezzo di* (în mijlocul), *in fondo a* (în fundul):

Andiamo **a** *scuola.*
Non era mai entrato **n***ell'ufficio del direttore.*
Andarono tutti **in fondo a***l corridoio e vi si fermarono.*
Andò **fino a***lla riva del fiume.*
Misi le scarpe **accanto a***l letto.*
Correndo, ha sbattuto **contro** *il muro.*
Il bimbo venne **davanti a** *me guardandomi curioso.*
Fu lui a fare il primo passo ufficiale, **fuori de***lla scuola.*
Che cosa avevano messo **all'interno de***lla scatola?*
Nessuno era riuscito ad arrivare **in cima a***l monte.*
Misero dei fiori **intorno a***lla statua.*
La macchina si fermò **in mezzo a***lla piazza.*
Andiamo, allora, **da** *tuo padre!*

Dacă limita finală este atinsă sau nu, aceasta rezultă numai din sensul verbului:

Vado alla facoltà (limită neatinsă).
Arrivo alla facoltà (limită atinsă).

Unele verbe acceptă două complemente locale, care indică atît limita iniţială cît şi limita finală: *venire* **a** *casa* **da***llo stadio.*

5. Cele mai multe dintre prepoziţiile care indică limita finală a mişcării pot introduce şi complemente care precizează poziţia în spaţiu. Pentru a exprima marea varietate de poziţii spaţiale posibile în lumea reală, se folosesc numeroase locuţiuni formate dintr-un substantiv şi o prepoziţie care îl precedă (acest grup poate avea funcţie de locuţiune adverbială: *a destra, a sinistra, di fronte, a fianco, in mezzo* etc.) şi o altă prepoziţie postpusă, care conferă grupului valoare prepoziţională: *a destra di, a sinistra di, di fronte a, a fianco di, in mezzo a:*

I ragazzi stanno discutendo in capannelli **davanti a***ll'istituto.*
In *città non si parla ancora dell'affare.*
Attorno a*l ragazzo ci sono tutti i suoi compagni.*
Abitò per qualche tempo **da** *un amico.*
L'importante è che ci si ritrovi **su** *una piattaforma comune di discorso.*
Vide una nuvola nera correre da oriente, avvolgersi e torcersi **sopra** *il promontorio.*
Me ne stavo così sconsolato e piangente seduto **su***llo scalino della soglia.*

Poco più in alto, **davanti a** *una casa aperta e diroccata, ragazzi giocano con un fuoco di sterpi.*
Nessuno è rimasto **su** *quella roccia, se non qualche pastore.*
Lei abitava **dirimpetto a** *me.*
Lavorava **presso** *Napoli; Viveva* **presso** *una zia (in casa di...);*
C'era una casa **presso a***lla strada;* **Presso di** *me non si vedeva niente.*
Si trovavano **di fronte al** *nemico;* **In fronte al** *libro non c'era il nome dello scrittore, ma solo il titolo.*
Hai mai visto un pozzo **in mezzo al***la strada?*
Quando tornai s'era versato da una bottiglia che stava **per** *terra una tazza di cognac.*

Cîteva din prepoziţiile care indică limita finală a mişcării sau poziţia în spaţiu se comportă diferit în funcţie de natura morfologică a nominalului pe care îl introduc; înaintea unui substantiv cer şi prezenţa prepoziţiei *a* sau Ø; înaintea unui pronume personal cer şi prezenţa prepoziţiei *di* (sau *a*):

dietro *la casa;* **dietro a***lla casa;* dar **dietro di** *me;*
presso *Milano;* **presso** *una zia;* **presso a***lla casa;* dar **presso di** *me;*
contro *il muro;* **contro a***l muro;* dar **contro di** *me;*
sopra *il tavolo;* dar **sopra di** *me* sau **sopra a** *me;*
sotto *il letto;* dar **sotto di** *me.*

Prepoziţiile *vicino a, davanti a, dietro a, incontro a, attorno a,* atunci cînd sînt urmate de un substantiv animat, permit pronominalizarea printr-o formă atonă de dativ a secvenţei *a* + substantiv cu determinanţi definiţi sau *a* + pronume personal tonic. Pronominalizarea nu este însă posibilă cînd complementul este reprezentat de un substantiv inanimat:

Carlo sta vicino a me — Carlo mi sta vicino.
dar *Non stare cosí vicino alla stuffa — *Non starle cosí vicino.*
Tremava davanti al direttore — Gli tremava davanti.
dar *Trema davanti al pericolo — *Gli trema davanti.*
Andava sempre dietro a me — Mi andava sempre dietro.
dar *Andava dietro alla moda — *Le andava dietro.*
Luigi veniva incontro a me — Luigi mi veniva incontro.
dar *Andava incontro all'inverno — *Gli andava incontro.*
Tutti stavano attorno al vecchio — Tutti gli stavano attorno.
dar *Sedevano attorno al fuoco — *Gli sedevano attorno.*

7.2. *Prepoziţiile locative temporale* pot indica momente ale desfăşurării acţiunii sau procesului desemnat de verb (limitele sau durata) sau pot situa acţiunea sau procesul în timp.

1. Prepoziţiile care se referă la desfăşurarea procesului pot indica:
— limita iniţială în timp: *da, a partire da, a cominciare da:*

Dal *1970 non ci siamo più rivisti.*
Hanno cambiato la denominazione della via **a partire dal** *1916.*
— limita finală în timp: *a, fino a, sino a, entro:*
Dovremmo finire il lavoro **fino alle** *cinque.*
Il debito sarà pagato **entro** *il mese.*
Lavorava **dal***la mattina* **alla** *sera.* (limită dublă).
— durata în timp: *durante* (în timpul), *lungo* (de-a lungul):
Abbiamo chiacchierato molto **durante** *il viaggio* sau **lungo** *il viaggio.*

2. Prepozițiile temporale situează procesul în timp fie în mod absolut (indicînd coordonatele temporale), fie în mod relativ, raportîndu-l la alte „poziții" temporale.

a. Prepozițiile care situează procesul în timp în mod absolut sînt:

— *in: Era nato* **in** *aprile; L'ho conosciuto* **nel** *1977; La mostra fu aperta* **nel** *dicembre del 1976.*

— *a: Il treno arriva* **all***e cinque;* **A** *mezzanotte squillò il telefono;* **A** *Natale ci siamo visti l'ultima volta.*

— *di:* **D'***estate si va al mare; Si lavorava* **di** *notte.*

Alegerea prepozițiilor este determinată contextual. În anumite contexte, cînd se exprimă ziua, prepoziția este omisă în structura superficială: *Sono nato il 13 maggio; Vengo giovedì. La sera leggevo.*

b. Prepozițiile care situează procesul în timp în mod relativ, realizează trei tipuri de raporturi față de punctul temporal de referință:

— simultaneitate: *durante* (în timpul); *Si era attenti* **durante** *la lezione. Suo figlio era nato* **durante** *la guerra.*

— anterioritate: *prima di, avanti (di), sotto; Venne* **prima del***la sera; Ci vediamo* **prima del***lo spettacolo; Tuo fratello mi scrisse* **avanti di** *te; l'anno 18* **avanti** *Cristo;* prepoziția *sotto* indică anterioritate imediată: *Verrò* **sotto** *le feste (immediatamente prima delle feste).*

— posterioritate: *dopo (di):* **Dopo** *la guerra cominciò la ricostruzione. Tu eri arrivato* **dopo di** *me* (*dopo* cere și prepoziția *di* înaintea pronumelor personale).

7.3. *Prepozițiile non-locative* introduc complemente de mod sau nume predicative (care pot deveni atribute, v. 14.7.3.1.) și pot exprima relații extrem de variate:

1. modul, maniera: *con, senza, in, secondo, a furia di, a forza di, per mezzo di, per effetto di, per merito di, per opera di, per via di; a guisa di, a modo di;*

Parlava **con** *coraggio e disinvoltura; Aprì il cassetto* **senza** *sforzo; Camminava* **in** *fretta; Non aveva proceduto* **secondo** *le indicazioni;* **A forza di** *ripetizioni imparò il testo a memoria;* **A furia di** *studio ottenne il voto massimo; E' riuscito a ottenere tutto quello* **per mezzo di** *un amico; Spedisco la lettera* **per via d'***aria; Fece la scatola* **a guisa di** *libro; Una coda* **a modo di** *ventaglio.*

2. instrumentul: *con, senza, per, mediante, mercé:*

Scriveva **con** *la matita; Su che cosa si può scrivere* **senza** *una matita o simili?; Manderanno i pacchi* **per** *un corriere; Fui assunto* **mediante** *il suo appoggio* (**mercé** *il suo appoggio*).

3. asociația: *con, insieme a, insieme con, assieme a, senza, contro:*

Parlavo **con** *un amico; Ci siamo incontrati* **con** *un vecchio compagno d'università; Tornammo a casa* **insieme con** *gli altri; Un uomo passeggiava* **assieme a** *un cane; Non usciva mai* **senza** *i suoi amici; Sei uscito* **senza di** *me?; Credevo che tu fossi accanto a me, e invece sei* **contro di** *me?; Lottavano* **contro** *il nemico comune.*

Prepozițiile *senza* și *contro* precedă direct substantivele dar cer prezența prepoziției *di* înaintea pronumelor personale.

4. posesia: *con, di, da, a;* prepoziția *da* se folosește dacă posesorul este animat și dacă obiectul posedat reprezintă o parte inalienabilă. Aceste condiții nu sînt uneori respectate în limbajul figurat:

Una giacca **a** *quattro tasche; Il libro era* **di** *Mario; Entrò una donna* **con** *una valigia pesante...; La ragazza* **dagli** *occhi azzurri; Quel bimbo* **dai** *pantaloncini corti...; Tre casettine* **dai** *tetti aguzzi...*

5. cauza: *per, da, con, grazie a, a causa di, per motivi di;*

L'hanno lodato **per** *il suo coraggio; Si moriva* **dalle** *risate;* **Con** *il piede ingessato non potevo muovermi; Sono riuscito* **grazie a** *te; E' dovuto partire* **a causa del***la malattia di sua madre; E' andato in pensione* **per motivi di** *salute.*

6. scopul: *per, da, in, a mo' di:*

Lottiamo **per** *la pace; Questo armadio è* **per** *abiti; Questo abito è* **da** *sera; Tutti corsero* **in** *aiuto;* **A mo' di** *risposta...*

7. excepţia: *tranne, salvo, eccetto, fuorché, meno:*

Sono venuti tutti, **fuorché** *Andrea; Accetterei ogni condizione,* **salvo** *questa; Avevo lasciato tutto lì,* **tranne** *una piccola borsa; Il ladro ha preso tutto* **meno** *i libri; Tutti lavorano,* **eccetto** *lui.*

8. concesia: *con, malgrado, nonostante, ad onta di, in onta a, a dispetto di;*

Con *tutte le mie insistenze, non volle rinunciare;* **Nonostante** *tutto, lo amavano;* **Malgrado** *la pioggia, se ne andò.*

9. delimitarea: *in quanto a, in merito a, rispetto a, riguardo a, rimpetto a, per conto di, a differenza di, a confronto di, a paragone di, a petto di, in considerazione di; dal lato di, circa:*

In quanto a *me, siate tranquilli!;* **In merito a** *quel problema, qual'è la vostra opinione?;* **A differenza di** *lui, suo fratello è molto bravo;* **Riguardo a** *quell'aspetto, vi ho detto come la penso;* **Dal** *mio* **lato,** *non mi interessa cosa succederà.*

10. opoziţia: *invece di, al posto di, in luogo di:*

Invece di *Marco è venuto Giulio.*

7.4. *Structura prepoziţiilor.*

7.4.0. În funcţie de structura lor morfologică, se disting:

— prepoziţii simple, ca *di, a, da, in, su, con, per, tranne, fra, verso, lungo, durante, mediante, secondo* etc.

— prepoziţii adverbiale; aceste prepoziţii pot fi folosit şi ca adverbe, atunci cînd lipseşte nominalul, care de obicei este dedus din contextul lingvistic sau situaţional. De exemplu: *Ci vediamo* **dopo lo spettacolo** (prepoziţie); *Ci vediamo* **dopo** (adverb). Cele mai multe dintre aceste prepoziţii precedă direct nominalul; unele însă cer, înaintea substantivului, prezenţa unei prepoziţii simple, care poate să fie diferită, în funcţie de natură morfologică a nominalului, sau poate să fie facultativă: *sopra il tetto, sopra di noi;*

— locuţiuni prepoziţionale, secvenţe cu funcţie de prepoziţie, formate din adverb + prepoziţie, prepoziţie + substantiv + prepoziţie, prepoziţie + prepoziţie. De exemplu *davanti a, a fianco di, su per.*

7.4.1. *Prepoziţiile simple*

Dintre acestea, *di, a, da, in, su* şi mai rar *con* şi *per* se unesc cu articolul definit, formînd prepoziţiile articulate (v. 2.1.1.2.). Prepoziţiile simple au numeroase sensuri şi valori, în funcţie de contextul morfo-sintactic şi semantic. Vom indica pentru principalele prepoziţii cele mai frecvente cazuri de folosire în funcţie de traducerea corespunzătoare în limba română.

Prepoziţia **di**

di — marcă a genitivului posesiv: *il libro di Marco* (cartea lui Marcu); *La cartella è di un mio amico* (Servieta e a unui prieten al meu); marcă a genitivului subiectiv: *l'arrivo del treno* (sosirea trenului); marcă a genitivului obiectiv: *la spiegazione del meccanismo* (explicarea mecanismului).

di — partitiv (împreună cu articolul definit) (v. 2.2.1.): *Compro del pane* (Cumpăr pîine); *Ho dei libri interesanti* (Am cărţi interesante); *Sono venuti degli amici* (Au venit nişte prieteni).

di — „de": *Un oggetto di rame* (Un obiect de aramă); *Un gregge di pecore* (O turmă de oi); *Un bicchiere d'acqua* (Un pahar de apă); *Il diritto di veto* (Dreptul de veto); *Un professore di storia* (Un profesor de istorie);

Il titolo di dottore (Titlul de doctor); *Un poeta di talento* (Un poet de talent); *Una strada di dieci chilometri* (Un drum de 10 kilometri); *Una donna di quarant'anni* (O femeie de 40 de ani); *Un gemito di dolore* (Un geamăt de durere); *Quello stupido di Marco* (Prostul acela de Marcu); *Quel diavolo di ragazzo* (Acel drac de băiat); *Morire di fame* (A muri de foame); *Piangere di gioia* (A plînge de bucurie); *Soffrire di emicrania* (A suferi de migrenă); *Mancare di talento* (A fi lipsit de talent); *Accusare uno di furto* (A acuza pe cineva de furt); *Essere d'accordo* (A fi de acord); *Dubitare di qualcosa* (A se îndoi de ceva); *Malato di reumatismo* (Bolnav de reumatism); *Essere presidente di diritto e di fatto* (A fi președinte de drept și de fapt).

di — „decît, ca": *Egli è più giovane di te* (El este mai tînăr decît tine); *Aveva più soldi di me* (Avea mai mulți bani ca mine) (v.p. 345, 346).

di — „din, dintre": *Uno di voi* (Unul dintre voi); *Quale di voi vuol venire?* (Care dintre voi vrea să vină?); *Due dei migliori studenti* (Doi dintre cei mai buni studenți); *Il più importante dei problemi* (Cea mai importantă dintre probleme); *Un avvenimento dei più importanti* (Un eveniment dintre cele mai importante).

di — „din": *Uscire di casa* (A ieși din casă); *Essere oriundo della Francia* (A fi originar din Franța); *Essere di Marostica* (A fi din Marostica).

di — „despre": *Parlare di qualcosa* (A vorbi despre ceva).

di — „cu": *Star bene di salute* (A se simți bine cu sănătatea); *Ornare di fiori* (A împodobi cu flori); *Riempire d'acqua* (A umple cu apă); *Che farai di questo denaro?* (Ce vei face cu banii aceștia?); *Questo orologio ritarda di dieci minuti* (Ceasul acesta rămîne în urmă cu 10 minute); *Non differisce di molto* (Nu diferă cu mult); *Egli è più giovane di tre anni* (El este mai tînăr cu trei ani); *Che è divenuto di tuo padre?* (Ce s-a întîmplat cu tatăl tău?); *E' stato multato di mille lire* (A fost amendat cu 1000 de lire).

di — „după": *Conoscere di nome* (A cunoaște după nume); *Conoscere di vista* (A cunoaște din vedere).

di — „în": *Vestita di nero* (Îmbrăcată în negru); *Abbondare di difetti* (A abunda în defecte); *Essere di passaggio* (A fi în trecere); *Colorare di rosso* (A colora în roșu).

di — formează împreună cu substantive complemente de timp: *si parte di notte* (se pleacă noaptea); *di giorno* (ziua); *di buon'ora* (devreme); *di primavera* (primăvara); *d'estate* (vara).

di — introduce numele proprii în funcție de apoziție: *il mese di luglio* (luna iulie); *la città di Padova* (orașul Padova); *l'isola di Capri* (insula Capri), *il Lago di Garda* (lacul Garda); *il nome di Garibaldi* (numele Garibaldi). În unele cazuri prepoziția se omite: *il dottor Gregori* (doctorul Gregori), *via Cavour* (strada Cavour).

di — introduce complementul adjectivelor (v. 4.4.)

di — se folosește în construcțiile infinitivale (v. pp. 244, 247, 250, 253, 258, 262, 280, 284, 285).

Prepoziția *di* este foarte folosită în expresii: *andare di passo* (a merge încet, la pas); *fare di suo capo* (a face după capul său); *venire di corsa* (a veni în fugă); *di buona voglia* (de bună voie); *procedere di conserva* (a acționa împreună); *guardare di sbieco* (a privi chiorîș); *di nascosto* (pe ascuns); *di soppiatto* (pe furiș); *guardare di sottecchi* (a privi pe furiș); *prendere d'assalto* (a lua cu asalt); *pigliarla d'assalto* (a se apuca de ceva cu avînt); *tornare di moda* (a reveni la modă); *rimanere di* *sasso* sau *di stucco* (a rămîne încremenit); *entrare di mezzo* (a interveni); *levare* sau *togliere di mezzo* (a înlătura). Prepoziția *di* intră în multe locuțiuni prepoziționale (v. 7.4.3.)

Prepoziția **a**

a — marcă a dativului: *Parlo a Giovanni* (Îi vorbesc lui Giovanni); *Sorridevo al bambino* (Îi surîdeam copilului); *Mi rivolgo al direttore* (Mă adresez directorului); *Affidare alla memoria* (A încredința memoriei); *Il fumo nuoce alla salute* (Fumatul dăunează sănătății); *Dedicarsi agli studi* (A se dedica studiilor).

a — „la" (indicînd locul sau timpul): *Vado a Firenze* (Merg la Florența); *Andare a casa, a scuola, a caccia, alla stazione* (A merge acasă, la școală, la vînătoare, la gară); *Abitare a Vicenza* (A locui la Vicenza); *Stare al sole* (A sta la soare); *Essere a casa, all'ospedale* (A fi acasă, la spital); *Incontrarsi a tavola* (A se întîlni la masă); *Alle quattro e mezzo* (La patru și jumătate); *E' diventato studente a diciotto anni* (A devenit student la 18 ani); *A cento metri dalla stazione* (La o sută de metri de gară); *Alle calende greche* (La calendele grecești); *Presentarsi al concorso* (A se prezenta la concurs).

a — introduce un nume predicativ sau un atribut substantival: *Seta a strisce* (Mătase în dungi); *Motore a quattro tempi* (Motor în patru timpi); *Carretto a tre ruote* (Căruță cu trei roți); *Una casa a due piani* (O casă cu două etaje); *Mulino a vento* (Moară de vînt); *Stella a cinque raggi* (Stea în 5 colțuri).

a — introduce complementul adjectivelor (v. 4.4.).

a — se folosește în construcțiile infinitivale (v. pp.) 250, 258, 262, 280, 284).

Prepoziția *a* este folosită în numeroase expresii: *andare a fondo* (a se scufunda; a pătrunde adînc); *andare a picco* (a cădea, a coborî perpendicular); *cadere a terra* (a cădea pe pămînt); *montare a cavallo* (a sui pe cal); *stare a galla* — (și figurat) (a pluti la suprafață); *venire alle mani* sau *fare ai pungni* (a se lua la bătaie); *andare a spasso* (a merge la plimbare); *andare a piedi* (a merge pe jos); *andare* sau *darsi a diporto* (a se distra); *mandare a male* (a strica, a uza); *mandare a termine* (a duce la capăt); *mandare a effetto* (a realiza); *mandare a monte* (a renunța); *mettere a confronto* (a pune în comparație); *fare a pezzi* (a face bucăți); *dare ad imprestito* (a da cu împrumut); *comprare a credito* (a cumpăra pe credit); *parlare ad alta voce* (a vorbi cu voce tare); *giocare a palla, agli scacchi, alle carte, al bigliardo, a mosca cieca* (a juca mingea, șah, cărți, biliard, a se juca de-a baba-oarba); *riconoscere all'accento* (a recunoaște după accent); *valutare a occhio* (a evalua din ochi); *lavorare a maglia* (a tricota); *dipingere a olio* (a picta în ulei); *chiudere a chiave* (a închide cu cheia); *stare male a quattrini* (a sta prost cu banii); *a cavallo* (călare); *a portata di mano* (la îndemînă); *a digiuno* (pe nemîncate); *sentirsi a suo agio* (a se simți bine, la largul său); *essere* sau *sentirsi a disagio* (a se simți prost); *essere a padrone* (a fi la stăpîn); *andare a vuoto* (a merge în gol, a nu reuși); *Mi va a genio* (Îmi place grozav); *a nuoto* (înot, înotînd); *a fatica* sau *a stento* (cu greu); *ad ogni modo* (oricum, în orice caz); *ad ogni costo* (cu orice preț); *a bello studio* (înadins); *a malincuore* (în silă, împotriva voinței); *a dispetto* (în ciuda); *imparare a memoria (a mente)* (a învăța pe dinafară); *piovere a catinelle* sau *a dirotto* (a ploua cu găleata); *a quattr'occhi* (între patru ochi); *fare il diavolo a quattro* (a face pe dracu-n patru); *fare a meno* (a se lipsi); *andare a braccetto* (a merge la braț); *stare a braccia incrociate* (a sta cu brațele încrucișate); *ad occhio e croce* (aproximativ); *a buon prezzo* (ieftin); *a rovescio* (invers pe dos); *alla rinfusa* (una peste alta, amestecat); *all'impensata* (pe neașteptate, pe negîndite); *correre all'impazzata* (a alerga nebuneşte); *a furia di fare...* (tot făcînd mereu...); *a ragione* (pe bună dreptate); *a torto* (pe nedrept); *a rigor di legge* (după lege, conform legii); *eleggere uno a direttore* (a alege pe cineva director); *fare un muro a protezione della città* (a face un zid pentru protecţia oraşului).

Prepoziţia *a* intră în locuţiuni prepoziţionale (v. 7.4.3.)

Propoziţia **da**

da — „de la, din, de pe": *Torno dalla stazione* (Mă întorc de la gară); *Scendo dalla macchina* (Cobor din maşină); *Prendo il libro dallo scaffale* (Iau cartea de pe raft); *Lo sapevo da Carlo* (O ştiam de la Carlo); *Alzarsi da terra* (A se ridica de pe pămînt); *A cinque metri dalla porta* (La cinci metri de poartă): *Da ciò che precede...* (Din ceea ce precedă...); *Si è dimesso dal suo impiego* (A demisionat din funcţia sa); *Distrarre uno dal lavoro* (A distrage pe cineva de la lucru); *Astenersi da qualcosa* (A se abţine de la ceva); *Da capo al fine* (De la început pînă la sfîrşit); *Saluti da Firenze* (Salutări din Florenţa); *Dai tempi della repubblica* (Din vremea republicii).

da — „de": *Distinguere una cosa dall'altra* (A deosebi un lucru de altul); *Aspetto da tre giorni* (Aştept de trei zile); *Da allora in poi* (De atunci înainte); *A prescindere da questo fatto* (Făcînd abstracţie de acest fapt); *Morire dalle risa* (A muri de rîs); *Scoppiare dal caldo* (A plesni de cald); *Non è da te* (Nu este de tine, demn de tine); *Cose da ridere* (Lucruri de rîs).

da — „de", „de către" (introduce complementul de agent): *Una poesia scritta da un poeta sconosciuto* (O poezie scrisă de un poet necunoscut); *Una città rovinata dai terremoti* (Un oraş distrus de cutremure); *Un passante fu investito da un autocarro* (Un trecător a fost lovit de un camion).

da — „după": *Riconoscere uno dalla voce* (A recunoaşte pe cineva după voce); *Dipingere dal modello* (A picta după model).

da — (+ nume de persoană) — „la": *Vado dal medico* (Merg la doctor); *Abito dai miei amici* (Locuiesc la prietenii mei).

da — „pe la": *Passerò da te domani* (Voi trece pe la tine mîine).

da — „ca, în calitate de, drept": *Ti parlo da amico* (Îţi vorbesc în calitate de prieten); *Comportarsi da galantuomo* (A se comporta ca un gentilom); *Essere vestito da marinaio* (A fi îmbrăcat ca un marinar); *Combattere da leone* (A se lupta ca un leu); *Da giovane, facevo molto sport* (Ca tînăr / cînd eram tînăr / făceam mult sport).

da — „de" (introduce un atribut substantival care arată scopul, calitatea): *Una cosa da nulla* (Un lucru de nimic); *Un colpo da maestro* (O lovitură de maestru); *Carta da lettere* (Hîrtie de scrisori); *Sala da pranzo* (sufragerie); *Biancheria da donna* (Lenjerie de damă); *Macchina da scrivere, da cucire* (Maşină de scris, de cusut).

da — „cu" (introduce un atribut substantival care arată o calitate permanentă): *Una ragazza dagli occhi azzurri* (O fată cu ochi albaştri); *Una casa dal tetto aguzzo* (O casă cu acoperişul ascuţit).

da — introduce complementul adjectivelor (v. 4.4.)

Prepoziţia *da* intră în locuţiuni prepoziţionale (v. 7.4.3.)

Propoziţia **in**

in — „în": *Abito in città* (Locuiesc în oraş); *Si trova in Sardegna* (Se găseşte în Sardinia); *Parlare in pubblico* (A vorbi în public); *Nei pressi di* sau *nei dintorni di* (În împrejurimile); *Credere in qualcosa* (A crede în ceva);

Ficcarsi in testa (A-și băga în cap); *In caso di guerra* (În caz de război); *Nel caso che* (În caz că); *Gettarsi in acqua* (A se arunca în apă); *Nell'anno* 1969 (În anul 1969); *Nel 1942* (În 1942); *Finire in tre ore* (A termina în trei ore); *Camminare in fila indiana* (A merge în șir indian); *Scolpire in marmo* (A sculpta în marmură); *Intagliare in bronzo* (A grava în bronz); *Rilegare un libro in pelle* (A lega o carte în piele); *Specializzarsi in chimica* (A se specializa în chimie); *Dottore in scienze* (Doctor în științe); *In segno di amicizia* (În semn de prietenie); *In memoria degli eroi*; În amintirea eroilor); *Essere in tre* (A fi în trei); *In conclusione* (În concluzie): *In media* (În medie): *Di male in peggio* (Din rău în mai rău); *In fretta* (În grabă); *Essere in abito da sera* (A fi în haine de seară); *Vivere in miseria* (A trăi în mizerie); *Condannare in assenza* (A condamna în absență); *Levarsi in difesa di qualcuno* (A se ridica în apărarea cuiva); *Chiamare in aiuto* (A chema în ajutor); *Venire in soccorso* (A veni în ajutor).

in — „cu" (referitor la mijloace de transport): *Andare in macchina, in auto, in treno, in bicicletta, in aereo* (A merge cu mașina, cu trenul, cu bicicleta, cu avionul).

in — introduce complementele adjectivale (v. 4.4.).

Prepoziția *in* intră în multe expresii: *essere in pensieri* (a fi îngrijorat); *stare in ansia* (a fi neliniștit); *se fossi in te, nei tuoi panni* (dacă aș fi în locul tău, în pielea ta); *ridursi in cenere* (a deveni, a ajunge cenușă, a ajunge praf și pulbere); *guardare in cagnesco* (a se uita chiorîș, amenințător); *offrire in dono, in regalo* (a oferi în dar); *ricevere in premio* (a primi ca premiu); *lasciare la data in bianco* (a lăsa data în alb); *stampare in grassetto* (a tipări cu litere groase); *avere qualcuno in odio* (a urî pe cineva); *mettere in sesto* (a pune în ordine); *mettere in fuga* (a pune pe fugă); *mettere in salvo* (a pune la adăpost, la loc sigur); *tenere uno in poco conto* (a nu ține seama de cineva, a-l disprețui); *andare in giro* (a se plimba, a hoinări); *in fin dei conti* (la urma urmelor).

Prepoziția *in* intră în multe locuțiuni prepoziționale (v. 7.4.3.).

Prepoziția **su**

su — „pe": *Il libro è sulla tavola* (Cartea este pe masă); *Salire sul monte* (a urca pe munte); *Distendersi sul letto* (a se întinde pe pat); *Prestare sulla parola* (A împrumuta pe cuvînt); *Essere sul punto di partire* (A fi pe punctul de a pleca); *Contare sulle dita* (A număra pe degete).

su — „pe, în, cam pe la" (+ substantive care indică timpul): *sull'alba* (în zori), *sul far del giorno* (în faptul zilei), *sul tramonto* (pe la apus), *sulla sera* (pe seară), *sull'imbrunire* (în amurg).

su — „cam, în jur de": *Una donna sui cinquanta (anni)* (O femeie cam de 50 de ani): *Un ragazzo sulla ventina* (Un băiat cam de 20 de ani); *Pesare sui quaranta chili* (A cîntări cam 40 de kilograme); *Valere sulle cinquantamila lire* (A valora cam 50 000 de lire).

su — „după": *Fare su modello* (A face după model).

su — „despre, asupra": *Un trattato sulla medicina interna* (Un tratat despre medicina internă); *Un discorso sugli avvenimenti recenti* (O discuție despre evenimentele recente).

Prepoziția *su* intră în expresii: *cogliere sul fatto* (a prinde asupra faptului); *parlare sul serio* (a vorbi serios); *decidere su due piedi* (a hotărî pe loc); *Le finestre danno sul parco* (Ferestrele dau spre parc); *Andare su tutte le furie* (A se înfuria).

Prepoziţia *su* este urmată de prepoziţia *di* atunci cînd introduce un pronume personal: *Una grande responsabilità pesa su di noi* (O mare responsabilitate apasă asupra noastră).

Prepoziţia **per**

per — „pentru": *Un appuntamento per domani* (O întîlnire pentru mîine; *Per la prima volta* (Pentru prima dată); *Dare qualcosa per mille lire* (A da ceva pentru o mie de lire); *Arrabbiarsi per un nonnulla* (A se supăra pentru un fleac); *Combattere per la pace* (A lupta pentru pace); *Rimango per vederlo* (Rămîn pentru a-l vedea); *Un libro per bambini* (O carte pentru copii); *Lo voglio per me* (Îl vreau pentru mine); *Per così dire* (Pentru ca să spunem aşa); *Il treno per Venezia* (Trenul pentru Veneţia).

per — „de, din cauza": *Ammalarsi per la fatica* (A se îmbolnăvi de oboseală); *Rifiutare per orgoglio* (A refuza din mîndrie, din cauza orgoliului).

per — „prin, pe": *Corrispondenza per lettere* (Corespondenţă prin scrisori); *Mandare i pacchi per un corriere* (A trimite pachetele printr-un curier); *Parlare per telefono* (A vorbi prin, la telefon); *Uscire per la porta principale* (A ieşi pe poarta principală); *Passeggiare per il bosco* (A se plimba prin pădure); *Tutti erano per le vie* (Toţi erau pe străzi); *Fare una cosa per inganno* (A face un lucru prin înşelătorie).

per — „la, în" (direcţie): *Parto per la Sicilia* (Plec în Sicilia).

per — „după": *Mandare per il medico* (A trimite după medic).

per — „drept" (calitate): *Passa per bella* (Trece drept frumoasă); *Mi prende per stupido* (Mă ia drept prost).

per — introduce un complement de timp (arată durata): *Parlò per venti minuti* (A vorbit 20 de minute); *E'rimasto per tutta l'estate* (A rămas toată vara); *Ha piovuto per tutta la giornata* (A plouat toată ziua).

per + verbe la infinitiv (v. pp. 333, 335, 336).

Alte cazuri de folosire a prepoziţiei *per*: *condurre per mano* (a duce de mînă); *superare uno per intelligenza* (a depăşi pe cineva în inteligenţă); *sapere qualcosa per sentito dire* (a şti ceva din auzite); *per scherzo* (în glumă); *per gioco* (în joacă); *descrivere per filo e per segno* (a descrie amănunţit); *disporsi per tre* (a se aşeza cîte trei); *dieci diviso per cinque fanno due* (zece împărţit la cinci fac doi); *cinque per cento* (cinci la sută); *per fortuna* (din fericire); *per me* sau *per conto mio* (după mine, în ce mă priveşte); *per un verso, per un altro verso* (pe de o parte, pe de altă parte); *per un pelo* (cît p-aci); *per lo meno* (cel puţin); *per lo più* (cel mult, maximum); *per eccellenza* (prin excelenţă)); *per di qua* (pe aici); *dividere per categorie e classi* (a împărţi pe categorii şi clase); *Per gridare che facessimo, non uscì nessuno* (Deşi am strigat atîta, n-a ieşit nimeni).

Prepoziţia **con**

con — „cu": *Parlare con gli amici* (A vorbi cu prietenii); *Uscire con l'ombrello* (A ieşi cu umbrela); *Scrivere con la matita* (A scrie cu creionul); *Agire con coraggio* (A acţiona cu curaj); *Una fanciulla con un vestito rosso* (O fată cu rochie roşie); *Un signore con barba e baffi* (Un domn cu barbă şi mustăţi); *Salutare con la mano* (A saluta cu mîna); *Essere in collera con qualcuno* (A fi supărat cu cineva); *Arrabbiarsi con uno* (A se supăra cu cineva); *Con questo freddo conviene stare in casa* (Cu frigul ăsta e mai bine să stai în casă); *Con le buone o con le cattive, devi farlo capire* (Cu binele sau cu răul trebuie să-l faci să înţeleagă); *Alzarsi con l'alba* (A se scula cu zorile, în zori); *Con tutte le loro insistenze, non ci convinsero* (Cu toate insistenţele lor, nu ne-au convins).

con(+ verb la infinitiv) cu sens de gerunziu: *Coll'andare tanto a piedi ora sono stanco* (Mergînd atît pe jos acum sînt obosit); *Con lo sbagliare si impara* (Greșind se învață).

Prepoziția *con* se folosește în unele expresii: *coll'andare del tempo* (cu vremea); *congratularsi con uno* (a felicita pe cineva).

Alte prepoziții

Prepoziția **fra** sau **tra**

Fra și *tra* sînt sinonime. Se preferă o formă sau alta numai din motive de eufonie. Nu se va spune *fra fratelli* sau *tra traduttori* ci *tra fratelli* și *fra traduttori*.

fra — „între, dintre, printre": *Fra me e te ci corre una differenza* (Între mine și tine este o diferență); *A dirla fra noi* (Între noi fie spus); *Il più alto fra tutti* (Cel mai înalt dintre toți); *Passeggiavo tra gli alberi del bosco* (Mă plimbam printre copacii din pădure); *Essere tra la vita e la morte* (A fi între viață și moarte); *Vivere tra quattro muri* (A trăi între patru pereți). Atît *fra* cît și *tra* atunci cînd introduc un pronume personal pot fi urmate de prepoziția *di*: *tra di noi* (între noi), *tra di loro* (între ei).

fra — „peste, în" (temporal): *Fra cinque anni* (Peste cinci ani); *Fra qualche anno* (Peste cîțiva ani); *Fra poco* (Peste puțin timp).

A se reține expresia *pensare tra sé* (a se gîndi în sinea sa).

Prepoziția **senza** (fără): *senza gioia* (fără bucurie). Se construiește cu *di* înaintea pronumelor personale: *Egli partì senza di noi* (El a plecat fără noi).

Prepoziția **verso**

verso — „spre, către": *Verso (la) sera* (Spre seară); *Andare verso (la) casa* (A merge spre casă).

verso — „cu, față de": *Essere cortese verso i vecchi* (A fi politicos față de bătrîni). Cînd introduce un pronume personal poate fi urmată de prepoziția *di*: *Andò verso di lei* (Merse spre ea).

Prepoziția **lungo** (de-a lungul): *lungo la riva* (de-a lungul malului).

Prepoziția **rasente** (de-a lungul, foarte aproape de): *camminare rasente il muro* (a umbla de-a lungul peretelui).

Prepozițiile **salvo, meno, tranne, eccetto, fuorché** sînt sinonime (în afară de, cu excepția): *Erano tutti, salvo uno* (Erau toți în afară de unul); *Farei di tutto, fuorchè accettare questo* (Aș face orice în afară de a accepta asta); *Ricordo tutti, tranne gli ultimi tre* (Mi-i amintesc pe toți în afară de ultimii trei).

Prepoziția **durante** (în timpul): *durante la guerra* (în timpul războiului).

Prepozițiile **mediante** și **mercé** (prin, cu ajutorul, prin mijlocirea, datorită): *Mediante l'appoggio di un amico, ha trovato il libro* (Datorită sprijinului unui prieten a găsit cartea); *Mercé la vostra bontà* (Datorită bunătății voastre).

Prepoziția **grazie** (datorită, grație). Se construiește cu substantive sau pronume în dativ: *E' rimasto grazie a me* (A rămas datorită mie).

Prepozițiile **nonostante** și **malgrado** (în ciuda): *Partii nonostante il freddo* (Am plecat în ciuda frigului); *Non volle ascoltare, malgrado i nostri consigli* (N-a vrut să asculte în ciuda sfaturilor noastre).

Prepoziția **fino** sau **sino** (pînă): *fino allora* (pînă atunci). Deseori se folosește cu prepoziția *a*: *fino a quando* (pînă cînd); *fino alla fine* (pînă la sfîrșit); *fino a domani* (pînă mîine).

Prepoziția **secondo** (după, în conformitate cu): *Secondo me, non è tardi* (după părerea mea, după mine nu este tîrziu); *secondo la Sua opinione* (după părerea dvs.).

7.4.2. *Prepozițiile adverbiale*

Prepozițiile adverbiale pot avea fie funcție de prepoziție, fie de adverb. În afară de *su*, pe care l-am dat mai sus, indicăm principalele prepoziții adverbiale:

Sopra (pe, asupra, deasupra, în): *Montare sopra un albero* (A se sui într-un copac); *Riportare una vittoria sopra gli avversari* (A repurta o victorie asupra adversarilor); *Essere sopra pensieri* (A fi pe gînduri). Adverb: *Mise una lapide sopra* (A pus o piatră deasupra).

Sotto (sub, pe sub): *Sotto un albero* (Sub un copac); *Sotto la dominazione spagnola* (Sub dominația spaniolă); *Sotto un alto aspetto* (Sub un alt aspect); *Vendere sotto mano* (A vinde pe sub mînă); *Sotto dettatura* (Sub dictare); *Ridere sotto i baffi* (A rîde pe sub mustăți); *Sotto pena di morte* (Sub pedeapsa cu moartea). În expresii: *sotto le feste* (înainte de sărbători, cam pe la sărbători); *sotto gli esami* (înaintea examenelor); *sotto pretesto* sau *sotto colore* (sub pretextul); *sotto Firenze* (în apropierea Florenței); *sotto condizioni* (condiționat). Adverb: *E' rimasto sotto* (A rămas jos).

Dentro și **entro** (în, înăuntru): *dentro la scatola* (în cutie), *dentro + a + substantiv: dentro alla casa* (înăuntru, în casă); *dentro + di + pronume personal: dentro di sé* (în sinea sa). În forma *entro* (în, pînă la) are sens temporal: *Ritorno entro la settimana* (Mă întorc într-o săptămînă). *Dentro* este și adverb: *Aspettami dentro* (Așteaptă-mă înăuntru).

Avanti (înaintea): *Nell'anno 75 avanti Cristo* (În anul 75 înainte de Cristos). Frecvent cere prepoziția *a* (rar *di*): *avanti al professore* (înaintea profesorului). Adverb: *l'orologio va avanti* (ceasul merge înainte).

Davanti + *a* (înaintea): *davanti al giudice* (în fața judecătorului). Adverb: *Stava davanti* (stătea în față).

Dietro (după, în spate), cu sens local: *Dietro questo edificio* (În spatele acestei clădiri). Cere frecvent prepoziția *a* cînd este urmat de un substantiv: *Dietro alla casa* (În spatele casei). Urmat de pronume personal cere prepoziția *di: Dietro di voi* (După voi, în spatele vostru). Adverb: *Si fermò dietro* (Se opri în spate).

Dopo (după), cu sens local și temporal: *L'aggettivo sta dopo il nome* (Adjectivul stă după substantiv); *Ci incontriamo dopo lo spettacolo* (Ne întîlnim după spectacol). Urmat de pronume personal cere prepoziția *di: Arrivò dopo di me* (A sosit după mine). Adverb: *Cosa si fa dopo?* (Ce facem după aceea?).

Contro (contra, împotriva): *Lottava contro i nemici* (Lupta împotriva dușmanilor). Urmat de substantive cere frecvent prepoziția *a: Contro ai nemici* (Împotriva dușmanilor). Urmat de pronume personale cere prepoziția *di: contro di me* (împotriva mea). Expresii: *contro il muro* (la perete, de perete). Adverb: *Tutti sono contro* (Toți sînt împotrivă); *Abita qui contro* (Locuiește vis-à-vis).

Circa (cu privire la): *Si parla molto circa le elezioni* (Se vorbește mult cu privire la alegeri). Adverb: *Erano un centinaio circa* (Erau aproximativ o sută).

Presso (lîngă): *Abita presso Napoli* (Locuiește lîngă Napoli). Se poate construi cu prepozițiile *a* sau *di: Stava presso di te* (Stătea aproape de tine). Sensuri contextuale: *Abita presso una zia* (Locuiește la o mătușă, în casa unei mătuși); *Presso gli antichi* (La antici, în civilizația anticilor); *Presso Platone* (La, în gîndirea lui Platon). Adverb: *Abita qui presso* (Locuiește aici aproape).

NOTĂ. Să se rețină că prepozițiile *contro, dentro, dietro, dopo, presso, senza, sotto, sopra, su, verso* se construiesc cu prepoziția *di* cînd sînt urmate de un pronume personal (v. mai sus exemple la fiecare prepoziție).

7.4.3. *Locuţiuni prepoziţionale*

Locuţiunile prepoziţionale sînt formate în majoritate din:

1. Adverb + prepoziţie.

2. Substantiv + prepoziţie.

În afară de cele incluse în prezentarea fiecărei prepoziţii (v. mai sus), dăm mai jos pe cele mai cunoscute:

1. Adverb (sau locuţiune adverbială) + prepoziţie:

a. construite cu prepoziţia *a : accanto a, accosto a* (alături de), *vicino a* (lîngă), *avanti a, davanti a, dinanzi a, innanzi a* (înaintea), *assieme a* (împreună cu ; v. şi *insieme con*), *dirimpetto a, rimpetto a* (în faţa, vis-à-vis de), *intorno a* (în jurul);

b. construite cu prepoziţia *di : invece di* (în loc de), *fuori di* (în afara), *prima di* (înainte de), *al di qua di* (dincoace de ; v. şi *di qua da*), *al di là di* (dincolo de ; v. *di là da*);

c. construite cu prepoziţia *da : lontano da* (departe de), *di qua da* (dincoace de), *di là da* (dincolo de);

d. construite cu prepoziţia *con : insieme con* (împreună cu).

2. Substantiv + prepoziţie:

a. construite cu prepoziţia *a : di faccia a, di fronte a* (în faţa, vis-à-vis de), *in cima a* (în vîrful ; în partea de sus a), *in capo a* (după, la capătul a), *in mezzo a* (în mijlocul), *in onta a* (în ciuda ; v. şi *ad onta di*), *in barba a* (în ciuda), *in base a* (pe baza), *in merito a, rispetto a, riguardo a* (privitor la, în ceea ce priveşte);

b. construite cu prepoziţia *di*: *a fianco di* (alături de), *in presenza di, al* (sau *in*, sau *nel*) *cospetto di* (în prezenţa), *nel mezzo di* (în mijlocul), *a* (sau *in*, sau *per*) *causa di* (din cauza), *a* (sau *per*) *cagione di, per motivo di, in conseguenza di, per via di, a furia di, a forza di* (din cauza), *per mezzo di* (cu ajutorul), *per effetto di, per merito di, per opera di* (graţie, datorită), *al pari di* (la fel ca), *ad onta di, a dispetto di* (în ciuda), *a guisa di, a modo di* sau *a mo' di* (ca, în chipul, în felul), *in compenso di* (în schimbul, pentru), *a favore di* (în beneficiul), *sul conto di* (pe contul, despre), *per conto di* (în numele, în ceea ce priveşte pe), *dal lato di* (în ceea ce priveşte pe), *a paragone di, a petto di* (faţă de, în comparaţie cu), *in luogo di* (în locul), *in caso di, in previsione di* (în caz de).

8. CONJUNCŢIA

(La congiunzione)

8.0. Conjuncţia este o parte de vorbire neflexibilă care serveşte drept element de relaţie. Conjuncţiile leagă două propoziţii. În funcţie de raportul care se stabileşte între cele două propoziţii, raport care depinde de conjuncţia respectivă, există *conjuncţii coordonatoare* şi *conjuncţii subordonatoare.*

8.1. *Conjuncţiile coordonatoare* unesc două propoziţii de acelaşi tip (două principale, două relative, două completive directe, două completive indirecte etc.). În structura superficială, conjuncţiile coordonatoare pot uni şi două părţi de propoziţie cu funcţie identică, ca de exemplu în *Maria* **e** *Carlo arrivano adesso.* În structura de adîncime există în acest caz două propoziţii coordonate, *Maria arriva adesso* **e** *Carlo arriva adesso*, care fiind parţial identice, se pot „reduce“ la o singură propoziţie cu două subiecte coordonate (numai subiectele fiind diferite în structura de adîncime).

Conjuncţiile coordonatoare stabilesc diferite raporturi între două propoziţii de acelaşi tip sau între părţi de propoziţie de acelaşi tip (care provin din propoziţii diferite de acelaşi tip, v. mai sus).

8.1.1. Conjuncţiile copulative exprimă cel mai simplu raport; ele leagă numai două elemente. Aceste conjuncţii pot fi **(a)** simple sau **(b)** corelative.

(a) conjuncţiile copulative simple sînt: *e* (şi), *anche, e anche* (şi, de asemenea, şi de asemenea), *fino* (pînă şi), *pure* (şi, de asemenea), *eppure* (şi de asemenea), *(e) inoltre* (şi, mai mult), *nonché* (şi de asemenea), *come* (ca şi), *come pure* (ca şi, ca de altfel); conjuncţiile simple negative sînt: *né, neanche, neppure, nemmeno* (nici, nici măcar);

(b) conjuncţiile copulative corelative sînt *e ... e* (şi ... şi), *sia ...sia* (fie ... fie; poate însă avea şi valoare disjunctivă, ori...ori), *sia...che* (atît...cît), *tanto... quanto* (atît...cît şi), *da una parte...dall'altra* (pe de-o parte...pe de alta), *non solo...ma anche* (nu numai...dar şi); conjuncţiile corelative negative sînt: *né... né* (nici...nici), *non solo...ma neanche, non solo...ma nemmeno, non solo...ma neppure* (nu numai...dar nici măcar). Fiecare dintre elementele conjuncţiilor corelative precedă unul din elementele coordonate:

Verrò domani **e** *non partirò più.*

C'erano tutti i professori **ed anche** *il direttore* (...**e pure**...) .

C'era lui, **nonché** *sua figlia.* (Era el şi de asemenea fiica lui).

Oggi, **come** *ieri, qui non è successo niente.*

C'erano tutti, **fino** *i più lontani abitatori della regione.*

Lei, **come pure** *le altre, non aveva capito niente da quella esperienza.*

Conjuncțiile negative leagă două propoziții negative sau două părți de propoziție care prezintă negația parțială. Conjuncția *né* simplă (non-corelativă) este echivalentă conjuncției *e* (și) + negație:

Non partirò oggi, **né** *domani* (...și nici mîine).

Conjuncția corelativă *né...né* presupune insistență asupra elementelor negate în raport de coordonare:

Non ti aiuteranno **né** *lui* **né** *gli altri.*

Conjuncția *né* prezintă și variantele *nemmeno, neppure, neanche.* Acestea din urmă se pot folosi și fără primul element coordonat, care este „subînțeles" din contextul lingvistic sau situațional: *Nemmeno lui è sicuro di ciò (né lui, né gli altri); Non sapevo nemmeno cosa dire (né cosa dire, né cosa fare).* În această situație, conjuncțiile *nemmeno, neppure, neanche* au funcție emfatică, întărindu-l pe *non* (atunci cînd stau după verb) și înlocuindu-l pe *non* (cînd precedă verbul):

Non sapeva **nemmeno** *scrivere.*
Nemmeno *sapeva scrivere.*

Toate conjuncțiile negative, simple sau corelative, exclud negația *non* atunci cînd precedă verbul, dar o presupun cînd stau după verb:

Non *verranno* **né** *Carlo* **né** *sua sorella.*
Né *Carlo* **né** *sua sorella verranno.*

Non *era capace* **nemmeno** *di pensare.*
Nemmeno *era capace di pensare.*

Non solo perdeva il tempo a causa degli altri, ma **non** *voleva* **nemmeno** *fare qualcosa di utile.*
..., ma **nemmeno** *voleva fare qualcosa di utile.*

Conjuncțiile corelative pot uni de asemenea două propoziții de același tip sau două părți de propoziție de același tip:

E *lui cantava,* **e** *gli altri suonavano,* **e** *tutti erano allegri.*
Lo dirò a tutti, **sia** *agli amici,* **sia** *ai nemici (sia ...che...).*
Ha piovuto **tanto** *ieri* **quanto** *oggi.*
Non solo *capiva l'inglese,* **ma anche** *lo parlava assai bene.*
Non solo *l'anno scorso,* **ma neanche** *quest'anno sono potuti andare al mare.*

8.1.2. Conjuncțiile disjunctive presupun că dintre cele două propoziții pe care le leagă, numai una se realizează.

a) conjuncțiile disjunctive simple sînt: *o, oppure, ovvero, ossia* (sau): *Li vuoi* **o** *non li vuoi questi libri? Non so se lui sia venuto ieri* **oppure** *l'altro ieri. Se vuoi, possiamo andarci di giorno* **ossia** *di notte.* Conjuncțiile *ossia* și *ovvero* pot avea și valoare explicativă (adică);

b) conjuncțiile disjunctive corelative sînt: *o...o* (sau...sau), *sia...sia* (fie...fie): *Dobbiamo stabilire sin da ora:* **o** *io,* **o** *lui sarà il capo. Non si può stare insieme,* **sia** *io* **sia** *tu;* conjuncția *sia...sia* poate avea însă și valoare copulativă (v. mai înainte).

8.1.3. Conjuncțiile adversative leagă două propoziții care se opun; acestea sînt *ma* (dar), *però* (însă), *bensì* (ci), *tuttavia* (totuși), *anzi* (dimpotrivă), *senonché* (dar, totuși), *nondimeno* (totuși), *pure* (totuși), *eppure* (și totuși), *piuttosto* (mai degrabă), *mentre* (în schimb, în timp ce); poate avea valoare adversativă și conjuncția *e* atunci cînd din context rezultă că cele două propoziții (sau părți de propoziție) pe care le leagă se opun: *Io volevo aiutarlo* **e** *lui si dimostrò scontroso.*

Conjuncțiile *ma* și *però* sînt perfect sinonime; diferența constă numai în faptul că *ma* are o poziție fixă (stă numai înaintea propoziției sau părții de propoziție pe care o introduce) în timp ce *però* are o poziție liberă:

Dicono che è un buon film, **ma** *a me non è piaciuto.*
Dicono che è un buon film, **però** *a me non è piaciuto.*
. . . . ., *a me* **però** *non è piaciuto.*
. . . . ., *a me non è* **però** *piaciuto.*
. . . . ., *a me non è piaciuto* **però**.

Diferența de poziție între *ma* și *però* este similară cu diferența de poziție, în limba română, dintre *dar* și *însă*. Conjuncția *però* se poate insera între auxiliar și participiul trecut sau gerunziul verbului din propoziția respectivă: *. . .non mi ha* **però** *spiegato. . .; Lei stava* **però** *guardando. . .*

Conjuncțiile *bensí* și *piuttosto* se folosesc atunci cînd prima propoziție este negativă:

Non ho voglia di ascoltare della musica, **bensí** *di ballare.*
Non desidero del caffè, **piuttosto** *un po' d'acqua.*

Nu trebuie să se confunde conjuncția *mentre* cu valoare adversativă cu conjuncția temporală *mentre*:

Le preposizioni introducono i complementi, **mentre** *le congiunzioni introducono le proposizioni.* (adversativă)
Lui è arrivato **mentre** *gli altri dormivano già.* (temporală)

Conjuncția *anzi* poate lega două propoziții sau părți de propoziție opuse, dar poate avea și rol de întărire, emfatic, și atunci este copulativă:

Io non ti odio, **anzi** *ti voglio bene.* (adversativă)
(Eu nu te urăsc, dimpotrivă, te iubesc).
Hai fatto due errori gravi, **anzi**, *tre.* (copulativă)
(Ai făcut două greșeli grave, ba mai mult, trei).

Conjuncția *senonché* poate fi tradusă prin „dar" sau „totuși": *Ero sul punto di partire,* **senonché** *cambiai idea.* Celelalte conjuncții care se traduc prin „totuși" apar frecvent precedate de *e* sau *ma*:

Ho detto che la terra non si muove, **eppure** *si muove.*
Diceva di voler restare a casa, **e nondimeno** *è uscito.*
Si volevano bene **e tuttavia** *non potevano stare insieme.*

8.1.4. Conjuncțiile explicative sau concluzive leagă două propoziții (sau părți de propoziție) dintre care a doua este explicația sau concluzia celei dintîi; acestea sînt *cioè* (adică), *dunque* (deci, așadar), *quindi* (deci, așadar, prin urmare), *perciò* (de aceea), *ossia, ovvero* (adică, sau) (acestea din urmă pot avea și valoare disjunctivă, v. mai înainte);

Si rifiuta di parlare, **cioè** *di spiegare il suo atteggiamento.*
Sei giovane, **dunque** *dovresti essere pieno di entusiasmo.*
La matematica, **ossia** *la scienza dei numeri, è molto astratta.*

Conjuncțiile *ossia* și *ovvero* precedă propoziția sau partea de propoziție pe care o introduc, celelalte pot ocupa și alte poziții:

Ho finito il mio lavoro, **dunque** *sono libero.*
. . ., *sono* **dunque** *libero.*
. . ., *sono libero* **dunque**.

8.2. *Conjuncțiile subordonatoare* introduc propoziții subordonate în structura unei propoziții regente. Propozițiile subordonate pot reprezenta subiectul propoziției principale (subiectivele), numele predicativ (predicativele), complementul direct sau indirect (completivele), diferite complemente circumstanțiale (propozițiile circumstanțiale) sau pot reprezenta adverbul propozițional (propozițiile limitative sau restrictive).

8.2.1. Propozițiile subiective, completive directe, completive indirecte și predicative sînt introduse cu ajutorul conjuncției *che*. Această conjuncție este lipsită de încărcătură semantică; ea nu indică felul propoziției subordonate și nici nu determină nici o transformare în subordonată. Funcția propoziției și transformările care trebuie să i se aplice depind exclusiv de verbul regent:

— *che* + propoziție subiectivă:

(cu verbul la indicativ) *E' vero* **che** *ho vinto la borsa.*
(cu verbul la conjunctiv) *E' meglio* **che** *tu rimanga a casa.*

— *che* + propoziție completivă directă:

(cu verbul la indicativ) *So* **che** *tu hai ragione.*
(cu verbul la conjunctiv) *Credo* **che** *lui venga piú tardi.*

— *che* + propoziție completivă indirectă:

(cu verbul la indicativ) *Mi accorgo adesso* **che** *tutti sbagliavano.*
(cu verbul la conjunctiv) *Dubito* **che** *lui abbia sbagliato.*

— *che* + propoziție predicativă:

(cu verbul la indicativ) *La realtà è* **che** *tutti hanno torto.*
(cu verbul la conjunctiv) *Il guaio è* **che** *lui non voglia partecipare.*

Nu trebuie confundată această conjuncție *che* cu conjuncția *che* — consecutivă (încît), cu conjuncția *ché* — cauzală (prescurtare de la *perché*), cu conjuncția *che* — comparativă (decît), cu conjuncția *che* — temporală (cînd).

De asemenea conjuncția *se* poate introduce propoziții subiective, completive directe și indirecte și predicative, dacă acestea sînt interogative totale; conjuncția *se* include sensul interogativ al propoziției subordonate (care în această situație nu se mai poate reda prin intonație); din această cauză, spre deosebire de *che*, conjuncția *se* are sens dubitativ:

Non so [*lui è venuto?*] — *Non so* **se** *lui sia venuto.*

Nu trebuie confundată această conjuncție cu sens dubitativ, care introduce propoziții subiective, completive directe și indirecte, și predicative, cu conjuncția condițională *se*, care introduce propoziții condiționale: **Se** *tu vieni, vengo anch'io.* (v. mai jos).

8.2.2. Toate conjuncțiile care introduc propoziții circumstanțiale și limitative sau restrictive au o anumită încărcătură semantică. Ele indică exact funcția propoziției introduse și determină anumite transformări în aceste propoziții. Propozițiile circumstanțiale pot fi introduse și de adverbele relative *dove*, *quando* și *come;* acestea pot fi descompuse în *nel posto in cui*, și respectiv, *nel momento in cui*, *nel modo in cui* (v.p. 215); de asemenea pot avea funcție conjuncțională unele locuțiuni formate cu ajutorul unor substantive *(a patto che, a condizione che, di modo che* etc.) sau care la origine sînt construcții participiale: *visto che, dato che, supposto che; visto e considerato che* etc.) Vom introduce în clasificarea semantică a conjuncțiilor și adverbele relative, precum și locuțiunile conjuncționale.

8.2.2.1. *Conjuncţiile temporale*

Conjuncţiile temporale pot indica:

a) iterativitatea, repetarea în timp a propoziţiei regente ori de cîte ori se realizează subordonata temporală. Aceste conjuncţii au valoare aspectuală: *ogni volta che* (ori de cîte ori); *tutte le volte che* (ori de cîte ori), *sempre quando* (întotdeauna cînd):

Ogni volta che *lo incontravo, lo salutavo.*
Sempre quando *mi parlava, mi colpiva la sua sicurezza.*

Diferite alte nuanţe de iterativitate se pot reda folosind adverbe aspectuale ca *spesso, di solito, raramente, ogni tanto* şi adverbul relativ *quando:*

Di solito quando *parlava, faceva lunghe pause.*

b) aspectul progresiv: *man mano che* (pe măsură ce), *via via che* (pe măsură ce):

Via via che *le ore passavano, l'incertezza aumentava.*

c) limita iniţială în timp a propoziţiei regente: *dopo che* (după ce), *subito che* (imediat ce), *(non) appena* (îndată ce), *dacché, dal tempo che* (de cînd), *fin da quando* (încă de cînd), *dal momento che* (din momentul în care); propoziţia temporală respectivă este anterioară faţă de regentă:

Appena *lo vidi, lo salutai.*
Non appena *tu guarisca, ce ne andremo.*
Dopo che *riuscirono ad aprire la porta, dovettero far luce.*
L'ho stimato **fin da quando** *l'ho conosciuto.*
Dacché *l'ho conosciuta, mi è piaciuta molto.*

d) limita finală neatinsă în timp a propoziţiei regente: *prima che, avanti che, innanzi che* (înainte ca); propoziţia temporală respectivă este posterioară propoziţiei regente:

Devo partire **prima che** *loro ritornino.*

e) limita finală (în timp) care trebuie atinsă de procesul enunţat de regentă: *finchè, fino a che, fino a quando, sino a che* (pînă cînd); propoziţia temporală este posterioară propoziţiei regente:

Resto qui **fino a quando** *ritorneranno loro.*
Finché *c'è fiato, c'è speranza.*
Ci resto, **finché** *tu mi venga a prendere.*

f) coincidenţa temporală: *mentre* (pe cînd, în timp ce), *quando* (cînd). Propoziţia temporală şi regenta sînt în raport de simultaneitate:

Ho incontrato Carlo **mentre** *uscivo dal palazzone.*
Io mi levo **quando** *sorge il sole.*

Raportul de simultaneitate se poate exprima şi cu ajutorul unor locuţiuni de tipul: *nel momento in cui, nel momento preciso in cui.*

Adverbul relativ *quando* poate exprima şi alte raporturi temporale (anterioritate sau posterioritate), în funcţie de modurile şi timpurile folosite în cele două propoziţii:

Quando *tu sei tornato, io ero già a letto.* (posterioritate)
Ti renderò il libro, **quando** *l'avrà letto.* (anterioritate)

În limba vorbită se poate folosi uneori conjuncția *che* cu valoare temporală (cînd): *Ti incontrai* **che** *era mezzogiorno* (= *quando era mezzogiorno*).

8.2.2.2. Nu există conjuncții locale. Propozițiile circumstanțiale locale sînt introduse cu adverbul relativ *dove* (unde), echivalent cu *nel posto in cui*, și cu adverbul indefinit *dovunque* (oriunde), echivalent cu *in qualsiasi posto in cui*; de asemenea cu adverbul *dove* precedat de prepozițiile *di, da, per* care specifică orientarea: *di dove, da dove* (de unde), *per dove* (către locul în care):

La lingua batte **dove** *il dente duole.*
Dovunque *girassimo lo sguardo, non si vedeva anima viva.*
Arrivo **da dove** *arrivi tu.*
Passo **per dove** *passarono gli altri.*

8.2.2.3. *Conjuncțiile modale*

Conjuncțiile modale pot indica:

a) o modalitate reală: *senza che* (fără să); această locuțiune conjuncțională introduce o propoziție modală negativă, amalgamînd și negația acesteia:

E' partito così: non abbiamo potuto vederlo — E' partito **senza che** *lo avessimo potuto vedere.*

Propozițiile afirmative care indică o modalitate reală sînt introduse cu adverbul relativ *come* (cum): *Ho fatto* **come** *hanno fatto anche gli altri* sau de adverbul relativ indefinit *comunque* (oricum): **Comunque** *si comporti, a me riesce antipatico.*

b) o modalitate ireală: *come se, quasi che* (ca și cum):

Mi guardava **come se** *non mi avesse mai vista.*
Si parlava **quasi che** *tutto fosse stato un sogno.*

8.2.2.4. *Conjuncțiile cauzale*

Conjuncțiile cauzale pot indica:

a) cauza reală: *perché, ché, poiché, giacché* (pentru că, deoarece), *siccome* (întrucît), *per il motivo che* (pentru motivul că), *per il fatto che* (pentru faptul că), *dal momento che* (din moment ce); *visto che* , *dato che, visto e considerato che, essendo che* (dat fiind că):

Stasera non esco **perché** *piove.*
Visto che *non manca nessuno, possiamo cominciare.*
Dal momento che *vi siete decisi, potreste cominciare il lavoro.*

b) cauza ireală: *non perché, non ché:*

Non che *lo amasse tanto, ma si era abituata a stare insieme a lui.*

8.2.2.5. Conjuncțiile finale sînt *perché* (pentru ca), *affinché, accioché, ché* (pentru ca);

Ti spiego tutto ció **affinché** *tu possa capirci.*

8.2.2.6. Conjuncțiile concesive sînt *benché, sebbene, quantunque* (deși, cu toate că), *nonostante (che), malgrado (che)* (în ciuda faptului că), *ancorché* (deși), *per quanto, per...che* (oricît de), *anche quando, anche se, con tutto che* (chiar dacă); *concesso che, ammesso che* (admițînd că):

Benché *piova, devo uscire.*
Nonostante *gli altri gli fossero ostili, non volle rinunciare.*
Per *stanco* **che** *fossi, dovetti andarci.*
Concesso che *le cose stiano così, non accetto la tua posizione.*

8.2.2.7. *Conjuncțiile condiționale*

Conjuncțiile condiționale pot indica o ipoteză (condiție) reală, posibilă sau ireală. Felul ipotezei depinde de modurile și timpurile folosite în propoziția condițională și în subordonată, și nu de conjuncția care introduce subordonata. Conjuncțiile condiționale sînt *se* (dacă), *qualora* (în caz că), *purché* (cu condiția ca), *sempre che* (numai să), *a meno che* (numai să nu), *soltanto che* (numai să), *salvo che* (afară dacă), *a patto che* (cu condiția ca), *nel caso che* (în caz că), *nell'ipotesi che* (în ipoteza că), *nell'eventualità che* (în eventualitatea că), *a condizione che* (cu condiția ca), *caso mai* (în caz că, dacă eventual):

Se *piove, rimango in casa* (Dacă plouă,...)
Se *piovesse, dovrei restare in casa* (Dacă ar ploua,...)
Se *avesse piovuto, sarei dovuto restare in casa* (Dacă ar fi plouat,...)
Sono d'accordo, **a meno che** *Lei non cambi idea.*
Resto, **purché** *restino tutti.*
Potrebbe fare ciò che gli chiedi, **soltanto che** *voglia farlo.*
Posso venire anch'io, **a condizione che** *mi invitiate.*

8.2.2.8. *Conjuncțiile consecutive*

Conjuncțiile consecutive indică modul desfășurării acțiunii, dar în același timp scopul pe care îl implică acest mod. Conjuncțiile consecutive precedă propoziția consecutivă, dar pot avea și un corelativ în principală (care însă poate fi omis): *sicché* (așa încît), *(tanto)...che* (atît)...încît), *(cosí)...che* ((așa)...încît), *a tal punto che* (în asemenea măsură încît), *di modo che* (în așa fel încît):

Gridai forte **cosí che** *finalmente mi udirono.*
Gridai **cosí** *forte* **che** *finalmente mi udirono.*
Spiegò tutto pazientemente, **di modo che** *tutti capirono.*
In quel momento si mise a piovere, **sicché** *fummo costretti a rientrare.*

8.2.2.9. Nu există conjuncții comparative; propozițiile care constituie al doilea termen al comparației sînt legate de propoziția regentă prin adverbele cantitative *piú, meno, tanto,* prepoziția *di* și un alt adverb cantitativ care aparține subordonatei sau un echivalent; adverbele *piú, meno, tanto* precedă de cele mai multe ori adjectivul-nume predicativ sau adverbul calificativ al verbului, care în felul acesta se consideră a fi la un grad de comparație:

Carlo studia adesso **piú di quanto** *studiava prima.*
Mario è **meno** *intelligente* **di quanto** *tu creda.*
Tullio lavora **tanto quanto** *lavori tu.*
E' una persona dotta, **piú di quel che** *si creda.*

8.2.2.10. Propozițiile limitative sau restrictive sînt introduse numai cu ajutorul locuțiunilor: *secondo che, a quello che, per quello che, in quanto, per quanto, a quanto*:

Secondo che *risulta dai voti, non tutti saranno promossi.*
Per quello che *mi sembra, tutti hanno torto.*
A quanto *mi abbiano detto, tutto è andato bene.*
Per quanto *ne sappia io, lui non voleva accettare l'incarico.*

9. INTERJECȚIA

(L'interiezione)

Interjecția nu este o parte de vorbire. Ea exprimă, prin diferite sunete, sentimente ale vorbitorului sau imită sunete din natură (onomatopeele). Semnificația unor interjecții rezultă numai din context (lingvistic sau situațional): *ah!*, *eh!*, *oh!*, *uh!*, *ehi!;* altele sînt folosite în general cu o singură semnificație:

— dorință, rugăminte: *deh!*
— nesiguranță: *mah!*
— plictiseală, nerăbdare: *uff!*, *uffa!*
— reticență, amenințare: *ehm!*
— durere: *ahi!*, *ohi!*
— dispreț, neîncredere: *ohibò!*
— chemare: *ohè!*, *olà!*
— entuziasm: *èia!*, *urrà!*
— oprire: *alt!*, *alto là!* etc.

Interjecțiile *ahi!* și *ohi!* se folosesc frecvent unite cu pronumele personal *me: ahimè!*, *ohimè!*. Interjecția *guai* (vai) se folosește cu un substantiv sau un pronume tonic introdus cu prepoziția *a: Guai a me!* (Vai de mine, vai mie!), *Guai a voi* (Vai de voi!, vai vouă), *Guai ai vinti!* (Vai de cei învinși).

Cîteva onomatopee: *chicchirichí!* (cucurigu!), *cucú!* (cucu!), *coccodè!* (cotcodac!), *gnau* sau *miao!* (miau!), *bau!*, *bau!* (ham!, ham!), *din-don!* (sunetul clopotelor), *eccí!* (zgomotul strănutului). etc.

Sînt de asemenea interjecții sunetele cu care se cheamă, se alungă sau se vorbește cu animalele: *sciò!* (pentru a alunga muștele), *jé!* (pentru a opri animalele), *arrí!* (pentru a împinge catîrii) etc.

Funcție de interjecție au și diferite părți de vorbire (substative, adjective, adverbe, verbe) folosite cu sens exclamativ, în afara contextului lor caracteristic: *accidenti!* (drace!), *ecco!* (iată! ia te uită!, tocmai!, exact!), *via!* (pleacă!, afară), *fuori!* (afară!), *bravo!* (bravo!), *zitto!* (liniște!), *silenzio!* (liniște!), *viva!* sau *evviva!* (trăiască!), *abbasso!* (jos!), *aiuto* (ajutor!).

Interjecțiile constituie ele singure enunțuri, care nu sînt structurate după regulile generale de structură a propozițiilor.

Interjecțiile pot însoți propozițiile, fiind întotdeauna despărțite de virgule, indiferent de poziția pe care o ocupă: la început, la sfîrșit sau intercalate între elementele constitutive ale propoziției: **Ah**!, *sei già arrivato? Io,* **ahimè**, *non ho piú speranza! Hanno vinto,* **urrà**!

Interjecțiile care exprimă sentimente pot avea funcție de adverb prepozițional de modalitate, situînd propoziția următoare pe axa probabilității sau a subiectivității, sau pot întări adverbele propoziționale de modalitate:

Mah!, *forse non vuole venire!* (nesiguranță).
Ah!, *lo volevi per te!* (surpriză, enunț exclamativ).

10. SUBSTITUTELE

(I sostituti)

10.0. Substitutele se obțin în urma aplicării transformării de pronominalizare unei secvențe care a apărut în contextul anterior, în scopul evitării repetărilor. Această transformare corespunde deci în primul rînd principiului economiei mesajului. Pronominalizarea se poate aplica unui grup nominal (substantiv cu determinanți), unui nume predicativ adjectiv, unui grup adverbial (circumstanțial), unui grup verbal (verb cu determinanți). Se obțin în felul acesta *pro-nume, pro-adjective, pro-adverbe, pro-verbe:*

a. *Conosci mio fratello? — Sí,* **lo** *conosco.*
b. *Tutti la consideravano bella, ma non* **lo** *era.*
c. *Il libro c'era sullo scaffale: Sempre* **lí** *c'erano le riviste.*
d. *Marco confessa sempre le sue colpe. Non tutti* **lo farebbero.**

În exemplul **a.**, *lo* este un pro-nume, înlocuiește grupul *mio fratello;* în exemplul **b.** *lo* este un pro-adjectiv, înlocuiește numele predicativ *bella;* în exemplul **c.** *lí* înlocuiește grupul *sullo scaffale,* este un pro-adverb; în sfîrșit, în exemplul **d.** *lo farebbero* substituie grupul *confessa sempre le sue colpe.*

De multe ori pronominalizarea are și un scop stilistic, nu numai „economic". Un enunț în care o secvență apare de mai multe ori este inacceptabil din punct de vedere stilistic. În anumite condiții sintactice pronominalizarea este însă obligatorie (v. pronumele relative).

Substitutele nu denumesc un „obiect" (în sensul logic al termenului de obiect), ci „se referă" la un obiect „denumit" anterior printr-un grup nominal sau printr-o altă secvență. Așadar ele nu aduc o nouă informație, ci preiau o informație existentă în contextul anterior. Datorită acestui fapt, substitutele — în afara contextului respectiv — au o încărcătură semantică mult mai redusă decît a secvențelor substituite.

10.1. *PRONUMELE PERSONALE*

(I pronomi personali)

10.1.0. Pronumele personale de persoana a III-a sînt substitute propriu-zise. Ele își justifică denumirea de personale numai în măsura în care substituie un substantiv care denumește o persoană. Pentru celelalte cazuri în care substituie un substantiv care denumește un obiect sau un animal, denumirea nu este adecvată dar poate fi păstrată numai din considerente practice. Pronumele de persoana I și a II-a nu substituie o secvență apărută în contextul anterior ci reprezintă cei doi interlocutori dintr-un dialog: pronumele de persoana I reprezintă vorbitorul, în timp ce pronumele de persoana a II-a reprezintă ascultătorul. În cazul unui dialog între două persoane, cei doi interlocutori pot fi pe rînd vorbitori și ascultători. Aceste pronume pot fi înțelese nu prin raportare la contextul anterior, ci la condițiile concrete ale transmiterii mesajului (contextul situațional). În afară de această caracteristică privind modul de decodare, pronumele personale de persoana I și a II-a prezintă trăsături distinctive și opoziții identice cu cele ale pronumelor personale de persoana a III-a, și ca atare vor fi tratate împreună. Pronumele de persoana I și a II-a își justifică pe deplin denumirea de personale întrucît reprezintă cei doi poli umani ai procesului de comunicare (abstracție făcînd de diferite figuri de stil cum ar fi personificarea).

Pronumele personale trimit la contextul anterior (cele de persoana a III-a) sau la condițiile concrete ale mesajului (cele de persoana I și a II-a) prin preluarea morfemelor de număr, și în cazul pronumelor de persoana a III-a, și a morfemelor de gen. În felul acesta se realizează opozițiile de persoană, număr și gen. În plus, pronumele personale pot exprima insistența sau non-insistența vorbitorului asupra secvenței substituite. Formele *tonice* exprimă insistența, în timp ce formele *atone*, non-insistența. Opoziție de tonicitate se realizează prin forme diferite. Diferența între formele tonice și atone este în primul rînd de natură semantică. La aceasta se adaugă o diferență sintactică, privind poziția diferită pe care o ocupă față de verb, precum și o diferență de natură fonetică. Formele atone nu au accent propriu, ele stau numai lîngă un verb și se pronunță împreună cu acesta. Formele tonice au accent propriu și sînt oarecum independente, putînd ocupa diferite poziții în propoziție. În cadrul pronumelor de persoana a III-a se realizează opoziția [± Uman], prin forme diferite. Pronumele de persoana I și a II-a prezintă însă întotdeauna trăsătura [+ Uman].

Ca și în limba română, în sistemul pronominal italian există „forme zero". Pentru nominativ, de exemplu, nu există forme atone concrete. Acestea sînt incluse în forma verbului datorită acordului verbului cu subiectul. Diferența între **a.** *Sapevo tutto* și **b.** *Io sapevo tutto* constă în faptul că în **a.** subiectul *io* este „subînțeles" (inclus în forma verbului) iar în **b.** este reprezentat prin forma concretă *io*.

10.1.1. *Formele pronumelui personal în nominativ* (cazul subiectului) sînt:

			[+ Uman]	[— Uman]
Persoana I	Sing.		io	—
II	Sing.		tu	—
III	Sing.	Masc.	egli lui	esso
		Fem.	ella essa lei	essa
Persoana I	Pl.		noi	
II	Pl.		voi	—
III	Pl.	Masc.	essi loro	essi
		Fem.	esse loro	esse

La masculin singular *egli* și *lui* se folosesc numai pentru antecedent uman, *esso* numai pentru antecedent non-uman; la feminin singular, forma *ella* se folosește exclusiv pentru persoane dar este rară; *lei* presupune de asemenea antecedent uman; *essa* se folosește în schimb pentru orice tip de antecedent. La plural *essi* și *esse* se folosesc pentru orice situație; *loro* numai pentru antecedent uman, indiferent de gen.

Formele *lui, lei, loro* sînt la origine forme oblice (forme specifice altor cazuri, în afara nominativului). Ele se folosesc la nominativ, în mod obligatoriu, în următoarele cazuri:

a) după *come* și *quanto*: *Tu non sei come lui; Io studiavo quanto loro; Nessuna era bella come lei;*

b) în funcție de nume predicativ: *Se io fossi lui! Non sembra piú lei;*

c) cînd subiectul stă după verb: *La strada la conosceva solo lui; Piú tardi è venuta lei;*

d) în propoziții al căror verb este omis; întreaga propoziție poate fi omisă, în afară de subiect, întrucît repetă o întrebare anterioară: *Chi è stato? — Lui (Lui è stato); Loro come te!*

e) în propoziții exclamative cu copula omisă, de tipul: *Povera lei! Beato lui! Fortunati loro!*

f) în funcție de subiect al construcțiilor participiale și gerunziale, de cele mai multe ori după verb: *Arrivando loro troppo tardi, occorreva dormire lí. Partiti loro, potemmo riposarci;*

Folosirea formelor *lui, lei, loro* este recomandabilă:

a) după *anche, neanche, meno, nemmeno, pure, neppure, tranne, salvo, eccetto*: *Erano tutti lí, meno lui; Non lo aspettava piú nessuno, nemmeno lei; Neppure loro erano convinti;*

b) în limbajul familiar, în orice situație sintactică: *Loro cosa vogliono? Lui mi rispondeva svogliato;*

Prin analogie, și formele *me* și *te* se folosesc pentru nominativ, în loc de *io* și *tu*:

a) după *come* și *quanto*: *Io studio quanto te; Lei non era come me;*

b) în propoziții exclamative de tipul: *Beata te! Povero me!*

c) în funcție de nume predicativ, cînd acesta nu este identic cu subiectul: *Tu non sei me;* în schimb *(Io) non sono piú io;* chiar dacă numele predicativ este identic cu subiectul, se folosesc formele *me* și *te* dacă verbul copulă este la infinitiv: *Non posso essere piú me stesso.* În limbajul familiar din unele zone din nordul și centrul Italiei, formele *me* și *te* se folosesc frecvent în funcție de subiect în loc de *io* și *tu*: *Lo sai anche te! Il capo sono me. Te, quando verrai?* Normele limbii literare recomandă însă evitarea acestor construcții.

Toate formele tonice pot fi întărite cu ajutorul determinanților *stesso, -a, -i, -e* și *medesimo -a, -i, -e,* acordați în număr și gen (nu și în persoană ca în limba română): *io stesso, lei stessa, voi stessi, loro stesse.* Formele *noi* și *voi* pot fi însoțite de *altri, altre,* care aduc o semnificație separativă: *noi altri* (noi aceștia, noi ceilalți), *voi altre* (voi celelalte).

Pentru nominativ există o singură formă atonă concretă, *ne,* cu valoare partitivă, care substituie un substantiv determinat de articolul partitiv *del, della, dei,...*: *Ci sarà del pane? — Sí, ce* **n'è** (O fi pîine? — Da, este); *Verranno molti amici? — Sí,* **ne** *verrano.* (Vor veni mulți prieteni? — Da, vor veni). Forma *ne* substituie în primul exemplu *del pane,* în al doilea *degli amici.* În limba română nu există o asemenea formă atonă, și ca atare subiectul este „subînțeles".

10.1.2. *Formele pronumelui personal în acuzativ*

În limba italiană, acuzativul nu este un caz prepoziţional, nici în cazul unui complement uman (nume sau pronume), în timp ce în română, în unele cazuri, complementul (nominal sau pronominal) se introduce cu prepoziţia *pe:*

Io saluto Carlo — Eu îl salut **pe** *Carlo.*
Io saluto lui — Eu îl salut **pe** *el.*

Spre deosebire de limba română, în limba italiană formele tonice nu reiau formele atone:

Io **ti** *guardo — Eu* **te** *privesc.*
Io guardo **te** *— Eu* **te** *privesc* **pe tine.**

Complementul este reluat printr-o formă atonă dacă, în scopul punerii în relief, stă înaintea propoziţiei:

Carlo capisce l'inglese.
L'inglese, *Carlo* **lo** *capisce.*

		[+ Uman]		[− Uman]	
		[+ Tonic]	[− Tonic]	[+ Tonic]	[− Tonic]
Pers. I	Sing.	__me[1]	mi__	—	—
Pers. a II-a	Sing.	__te	ti__	—	—
Pers. a III-a	Masc. sg.	__lui	lo__	—	lo__
	Fem. sg.	__lei	la__	—	la__
Pers. I	Pl.	__noi	ci__	—	—
Pers. a II-a	Pl.	__voi	vi__	—	—
Pers. a III-a	Masc. pl.	__loro	li__	—	li__
	Fem.pl.	__loro	le __	—	le__

Ex.: *L'impiegato guardava* **me**; *tutti* **mi** *guardavano.*
Non cercavo **te**; *non* **ti** *cercavo.*
Cerchi il professore? Non cerco **lui**; *Non* **lo** *cerco.*
Vuoi il dizionario? Sí, **lo** *voglio.*
Tutti aspettavano **noi**; *Tutti* **ci** *aspettavano.*
Nessuno ama **voi**; *Nessuno* **vi** *ama.*
Guardavo le bambine giocare; guardavo **loro**; **le** *guardavo.*
Ammiravano i quadri. **Li** *ammiravano.*

---

[1] Linia la bază indică locul verbului.

Toate formele de persoana a III-a presupun înlocuirea unui substantiv însoţit de determinanţi definiţi. Dacă substantivul este însoţit de un determinant nedefinit, partitiv, forma pronominală atonă va fi *ne*, pentru antecedent uman sau non-uman:

Hai mangiato del pane? — Sì, **ne** *ho mangiato;* **ne** *ho mangiato* **un** po'.
Hai invitato degli amici? — Sì, **ne** *ho invitati;* **ne** *ho invitati alcuni.*

În acest caz nu există formă tonică decît pentru antecedent uman:
Ho invitato alcuni di loro.

10.1.3. *Formele pronumelui personal în dativ* (cazul complementului indirect datival) realizează opoziţiile de persoană, număr, gen (numai la persoana a III-a), tonicitate. Toate formele de pronume în dativ presupun un antecedent animat. Eventualele excepţii sînt datorate folosirii metaforice: *parlare al vento* (a vorbi în vînt), *parlare al muro* (a vorbi la pereţi) şi nu sînt niciodată pronominalizate. Complementul datival se introduce în italiană cu ajutorul prepoziţiei *a*. Formele pronominale atone substituie substantivul cu determinanţii săi (definiţi) împreună cu prepoziţia.

		[+ Tonic]	[− Tonic]
Pers. I	Sing.	__a me	mi__
Pers. a II-a	Sing.	__a te	ti__
Pers. a III-a	Masc. sing.	__a lui	gli__
	Fem. sing.	__a lei	le__
Pers. I	Pl.	__a noi	ci__
Pers. a II-a	Pl.	__a voi	vi__
Pers. a III-a	Pl.	__a loro	loro__

Spre deosebire de limba română, în italiană se realizează la dativ opoziţia de gen (numai la persoana a III-a singular):

Parlo a **Gianni** — **Gli** *parlo.*
Parlo a Maria — **Le** *parlo*
Îi vorbesc lui Ion
    Îi *vobresc.*
Îi vorbesc Mariei —

În seria pronumelor atone de dativ, *loro* constituie o excepţie atît în ce priveşte poziţia (nu precedă verbul la modurile personale şi nu este niciodată enclitic), cît şi în ce priveşte accentul. *Loro*, care are două silabe, are un accent propriu, spre deosebire de alte forme atone: *Io gli pàrlo* / *Io pàrlo lòro*. Din această cauză, în italiana contemporană există tendinţa de a înlocui forma *loro* pentru pers. a III-a plural cu forma *gli*, care în acest caz se folosește pentru antecedente masculine sau feminine. Sistemul formelor atone pentru persoana a III-a devine în acest caz:

	Sing.	Pl.
Masc.	gli__	gli__
Fem.	le__	

Așa cum s-a arătat pentru acuzativ, formele atone de dativ nu se reiau cînd complementul este exprimat printr-un nominal sau un pronume tonic:

Io **gli** *sorrido.*	*Eu* **îi** *surîd.*
Io sorrido **a Gianni.**	*Eu* **îi** *surîd* **lui Ionel.**
Io sorrido **a lui.**	*Eu* **îi** *surîd* **lui.**

Spre deosebire de ceea ce s-a arătat pentru complementul direct, pronumele aton nu se reia cînd complementul datival este detașat la începutul propoziției, pentru punere în relief:

Non ho mai parlato al professore.
Al professore, non ho mai parlato.

În limba vorbită, reluarea este uneori întîlnită totuși: *Al professore, non gli ho mai parlato.*

Ca și în limba română, formele atone de dativ se pot folosi cu valoare posesivă; acestora le corespund, pentru forma tonică, adjectivele posesive:

Io guardo i **suoi** *occhi.*	*Eu privesc ochii* **săi.**
Io **gli** *guardo gli occhi.*	*Eu* **îi** *privesc ochii.*

În limba italiană, formele atone de dativ presupun însă un posesor animat. În cazul unui posesor inanimat, forma atonă folosită este *ne* (care în limba română se traduce tot prin dativ, întrucît româna nu realizează această opoziție):

Ho letto il romanzo ma non ricordo il **suo** *titolo.*
Ho letto il romanzo ma non **ne** *ricordo il titolo.*

(...dar nu *îi* țin minte titlul).

Restricția nu este foarte rigidă. Se poate întîlni *ne* și pentru posesor animat, dar numai la persoana a III-a: *Lucia è laggiù ma non* **ne** *vedo distintamente la figura* (pentru ...*non* **le** *vedo*...).

10.1.4. *Formele pronumelui personal în cazul complementului indirect introdus cu prepoziția* **DI** realizează opozițiile de persoană și număr numai în prezența tonicității. Formele tonice de persoana a III-a realizează de asemenea opoziția de gen și [± Uman]. Există însă o singură formă atonă, *ne*, pentru toate situațiile:

		[+ Uman]		[– Uman]	
		[+ Tonic]	[– Tonic]	[+ Tonic]	[– Tonic]
Pers. I	Sing.	__di me	ne__	—	—
Pers. a II-a	Sing.	__di te		—	—
Pers. a III-a	Masc. sg.	__di lui		__di esso	ne__
	Fem. sg.	__di lei		__di essa	
Pers. I	Pl.	__di noi		—	—
Pers. a II-a	Pl.	__di voi		—	—
Pers. a III-a	Masc. pl.	__di loro		__di essi	ne__
	Fem. pl.			__di esse	

Ex. *Quando avete saputo qualcosa* **di lui**? *Non* **ne** *abbiamo saputo niente fino ad oggi.*
Avete parlato anche **di noi**? *Sí,* **ne** *abbiamo parlato.*
Hai portato il libro? Ho bisogno **di esso. Ne** *ho bisogno.*

Formele tonice pentru antecedent non-uman se folosesc foarte rar. Forma atonă *ne* nu se traduce în limba română (în limba română forma atonă respectivă este zero, deci „subînțeleasă"):

Che **ne** *dici? — Ce zici? Ce părere ai?*
Hai paura del buio? Sí, **ne** *ho paura. — Ți-e frică de întuneric? Da, mi-e frică.*
Hai visto l'errore? No, non me **ne** *sono accorto. — Ai văzut greșeala? Nu, nu mi-am dat seama.*

Conform normelor limbii literare, complementul introdus cu prepoziția *di* detașat la începutul propoziției în scopul scoaterii în relief nu trebuie reluat prin forma *ne*. Reluarea este însă frecventă în limba vorbită:

Di questo errore, mi ero già accorto.
Di questo errore, me **ne** *ero già accorto.* (fam.)

10. 1.5. *Formele pronumelui personal în cazul complementului indirect introdus cu prepoziția* **A** realizează opozițiile de persoană, număr și gen (la pers. a III-a) numai în prezența tonicității și a trăsăturii [+ Uman]. Formele tonice se folosesc

numai pentru antecedent [+ Uman], în timp ce există o singură formă atonă, *ci*, folosită de preferință pentru antecedent non-uman. Formele tonice sînt *a me, a te, a lui, a lei, a noi, a voi, a loro.*

	[+ Tonic]	[— Tonic]
Penso a Carlo, a Maria, agli amici.	*Penso a lui, a lei, a loro.*	—
Penso alla tua proposta, ai tuoi progetti.	—	*Ci penso.*

În limba română, formei atone *ci* îi corespunde o formă zero, „subînțeleasă": *Te-ai gîndit la propunerea mea? Da, m-am gîndit.*

Forma atonă *ci* poate substitui orice complement de loc care arată direcția sau starea pe loc, introdus cu prepozițiile *a, in, su, sopra, sotto, dentro* etc.:

Tu hai messo il libro sullo scaffale? Sí, io **ce** *l'ho messo.*
Volete andare in montagna? Sí, **ci** *andremo fra qualche giorno.*

De asemenea *ci* poate înlocui orice complement local format din prepoziția *da* și un nume de persoană; în acest caz *da* este sinonim cu *a* (rom. „la") și arată direcție sau stare pe loc:

Vado dal medico. **Ci** *vado ogni settimana.*
Abito da un amico. **Ci** *abito da due mesi.*

În toate aceste cazuri se presupune un substantiv de tipul *casa, studio, negozio;* antecedentul lui *ci* este deci tot un substantiv cu trăsătura [— Uman].

Complementele locale substituite în formă atonă prin *ci* sînt înlocuite în forma tonică prin pro-adverbe: *qui, qua, lí, là.*

Detașarea complementului introdus cu prepoziția *a* la începutul propoziției nu implică reluarea complementului prin forma atonă *ci*: *All'esame, non ho pensato ancora. In Italia, non sono stata mai;* reluarea este totuși frecventă în limba vorbită, în special în cazul complementului local: *All'esame, non* **ci** *ho pensato ancora; In Italia, non* **ci** *sono mai stata.* Complementul de loc poate fi anticipat prin forma *ci*; anticiparea este permisă de limba literară numai în contextul verbelor *essere, stare,* dar este foarte frecventă în limba vorbită: *Non* **ci** *sono mai stata* **in Italia**; *non* **ci** *ho trovato niente* **nella scatola.** În contextul verbului *essere, ci* marchează sensul existențial, pentru a-l distinge de verbul copulativ *essere*:

a. *C'è un errore.* — (Aici) este o greșeală.
b. *E' un errore.* — (Aceasta) este o greșeală.

10.1.6. *Formele pronumelui personal în cazul complementului introdus cu prepoziția* **DA** (complement de „separație") realizează opozițiile de persoană, număr și gen (la persoana a III-a) numai în prezența tonicității: *da me, da te, da lui, da lei, da noi, da voi, da loro* ([+ Uman]); *da esso, da essa, da essi, da esse* ([— Uman]). Forma atonă este *ne* („separativ") pentru toate genurile, numerele și persoanele, indiferent de trăsătura [± Uman]: *Ero a mio agio tra gli amici e me* **ne** *separavo a stento. Ecco la parete;* **ne** *devo staccare il quadro per poter appendere la carta geografica.*

În cazul complementelor umane se preferă pronominalizarea prin forme tonice, în timp ce pronominalizarea prin forma atonă *ne* este preferabilă în cazul complementelor inanimate.

Forma atonă *ne* se folosește și pentru pronominalizarea complementelor de „separație locală": *Sei stato a scuola?* Ne *torno adesso.* Forma tonică corespunzătoare în aceste cazuri este un adverb local de tipul *da qui, da lì.*

10.1.7. *Pronominalizarea altor complemente prepoziționale* este posibilă numai în forme tonice. Formele tonice sînt cele folosite și pentru celelalte tipuri de complemente, cu excepția prepoziției *(per, con, senza, tranne, salvo, eccetto).* Pentru antecedent inanimat se preferă pronominalizarea prin demonstrative.

10.1.8. *Forma pronominală atonă* NE

Forma *ne* se poate folosi în italiană în diverse situații și de cele mai multe ori limba română nu prezintă un corespondent „concret". Rezumăm în cele ce urmează cazurile de folosire ale acestei forme pronominale:

1. *Ne* substituie complementul indirect introdus cu prepoziția *di*. Ca toate celelalte forme pronominale atone, *ne* include și prepoziția *di:*

Tutti conoscono questi problemi e **ne** *parlano spesso.*
Questa lettera è puramente formale, non se **ne** *preoccupi.*
Il bambino è guarito e **ne** *sono davvero felice.*
*La borsa è davvero in pelle. Puoi esser***ne** *sicuro.*
Lo spettacolo non mi è piaciuto; **ne** *sono deluso.*

În nici unul din aceste cazuri *ne* nu se traduce în română.

2. *Ne* substituie secvența *di*⁀GN (un grup nominal precedat de prepoziția *di*), în care *di* conferă grupului sens partitiv. În această situație se disting trei cazuri:

a) *di* face parte din articolul non-definit partitiv care însoțește numele — *del, dello, della, dell', dei, degli, delle:*

Hai mangiato del pane? Sì, **ne** *ho mangiato.*

b) secvența *di*⁀GN apare după un nominal cu sens cantitativ, de tipul *una parte, un centinaio, centinaia, una decina, un po', un mucchio, un sacco* etc. (v. determinanții Q-N⁀*di*, 2.2.2.):

Hai bevuto del vino? **Ne** *ho bevuto un po'.*
Quante pagine leggevi ogni giorno? **Ne** *leggevo una decina.*
Hai speso molti soldi? **Ne** *ho speso un sacco.*

c) secvența *di*⁀GN apare după pronumele indefinite *alcuni, certi, taluni, qualcuno, uno, due, tre* etc.:

Avevo 15 giorni di vacanza e **ne** *ho passato dieci la mare.*
Cercavamo stampe antiche; ce **n'***era qualcuna dell'Ottocento.*
Le sveglie sono fatte per suonare. Ce **ne** *sono cinque in via del Corno che suonano nello spazio di un'ora.*

Substituirea secvenței *di*⁀GN — cu sens partitiv — prin *ne* este posibilă numai dacă grupul nominal are funcție de subiect sau de complement direct. Și în aceste situații, formei pronominale *ne* îi corespunde în română forma zero.

3. *Ne* reprezintă forma pronominală atonă care substituie atributul genitival introdus cu prepoziția *di*. Forma tonică corespunzătoare este adjectivul posesiv. Substituția cu *ne* presupune un posesor non-uman. În cazul unui posesor uman, atributul genitival va fi substituit în forma atonă prin formele de dativ posesiv. Restricția nu este foarte rigidă (v. p. 180). Substituția atributului genitival prin *ne* este posibilă numai dacă grupul nominal determinat de atributul genitival (obiectul posedat) are funcția sintactică de subiect, complement direct sau nume predicativ:

> *Ti darò il testo ma* **ne** *manca una parte* (pentru *manca una parte del testo*, în care *una parte* este subiectul verbului *mancare*).
> *Questo non è il testo che cerchi; questa* **ne** *è solo una parte* (pentru *questa è solo una parte del testo* în care *una parte* este nume predicativ).
> *Ho ricevuto il vostro dono e* **ne** *ho apprezzato il valore* (pentru *ho apprezzato il valore del dono* în care *il valore* este complement direct).

Forma atonă *ne* nu poate substitui un atribut genitival identic cu subiectul propoziției; în această situație forma atonă este cea de dativ reflexiv — posesiv:

> *L'acqua cercava la* **sua** *strada verso il mare — L'acqua* **si** *cercava la strada verso il mare.*

Forma atonă *ne* care substituie atributul genitival se traduce în română în toate situațiile prin dativul posesiv (forma atonă).

În toate cele trei situații prezentate pînă acum apare forma pronominală *ne* numită de gramaticile italiene *particulă pronominală*.

4. *Ne* substituie complementul indirect introdus cu prepoziția *da* atunci cînd arată separarea, îndepărtarea. În acest caz prepoziția *da* se traduce în limba română prin *din, de la, de pe*. Gramaticile italiene vorbesc în acest caz de particula adverbială *ne*, deși nu întotdeauna complementul substituit este circumstanțial. În cazul în care este vorba de un complement indirect introdus cu prepoziția *da*, există forme tonice numai pentru antecedent uman *(Mi separo da lui)* și foarte rar pentru antecedent non-uman *(Mi allontano da esso)*. În cazul în care complementul introdus cu prepoziția *da* are sens local, forma tonică corespunzătoare este un adverb local precedat de prepoziția *da: da qui, da lí, da là.*

> *E' stato un film interessantissimo; io* **ne** *ho imparato molto.*
> *Era gente simpatica e non riuscivo a staccarme***ne.**
> *Una volta nella gabbia, l'uccello non era piú capace di uscir***ne.**
> *Nessuno è salito su quella roccia, se non qualche pastore che non* **ne** *è sceso piú.*

10.1.9. *Forma pronominală atonă* **CI**

Forma *ci* este deosebit de frecventă în limba contemporană; ea se folosește în următoarele situații:

a) *Ci* substituie un complement indirect introdus cu prepoziția *a*, de preferință dacă acest complement este inanimat:

> *Perché non te ne vai di casa tua? Dovrei. Sono anni che* **ci** *penso.*
> *Hai finito il compito? No,* **ci** *sto ancora lavorando.*
> *Non so ancora cosa fare stasera.* **Ci** *penseranno i miei compagni.*

Acest tip de complement este foarte rar pronominalizat în formă tonică *(a esso)* și în acest caz se preferă demonstrativele *(ciò, questo)*.

b) *Ci* substituie un complement de loc introdus cu prepoziția *a* sau o altă prepoziție cu sens local, care indică direcția sau starea pe loc. *Ci* poate substitui și un complement format dintr-un substantiv uman și prepoziția *da*, care în acest caz indică de asemenea direcția sau starea pe loc (este o variantă a lui *a*). Forma tonică corespunzătoare este în acest caz un adverb de loc de tipul *qui, qua, lí, là*. Ca substitut al unui complement de loc, se poate folosi în locul formei *ci*, forma atonă *vi*. În ambele situații, gramaticile italiene vorbesc de particulele adverbiale *ci* și *vi*.

> *Su una piccola altura sorge una torre di pietra.* **Ci** *si arriva per uno stretto sentiero.*
> *Prendi la busta e scrivi***ci** *l'indirizzo.*
> *Anche Cagliari appare piena di contrasti a chi appena* **vi** *scenda, dopo un'ora e mezzo di volo, venendo dal continente.*

În nici o situație, forma atonă *ci* (sau *vi*) nu se traduce în limba română.

Forma atonă *ci* apare în contextul unor verbe, formînd expresii fixe: *avercela con uno, farcela* etc. În acest caz nu se poate vorbi de valoare pronominală.

10.1.10. *PRONUMELE REFLEXIVE*

10.1.10.1. Pronumele reflexive rezultă în urma aplicării transformării de pronominalizare în cadrul unei singure propoziții. Ele substituie complementul, direct sau datival, al unui verb, atunci cînd complementul respectiv este identic cu subiectul propoziției. Formele pronumelor respective sînt identice cu formele tonice și atone ale pronumelor personale la persoanele I și a II-a singular și plural, și sînt specifice numai la persoana a III-a: *si* (forma atonă, singular și plural), *sé* (forma tonică, singular și plural). Verbele în contextul cărora se aplică această transformare (transformarea reflexivă) devin verbe reflexive. Numeroase verbe sînt însă întotdeauna însoțite de forme identice cu cele ale pronumelor reflexive atone (acordate întotdeauna în număr și persoană cu subiectul), dar care nu substituie un complement al verbului respectiv. Acestea sînt verbe aparent reflexive. Singura trăsătură comună a verbelor reflexive propriu-zise și a celor aparent reflexive este selectarea auxiliarului temporal *essere* + participiu trecut. Formele reflexive indiferent că au sau nu valoare pronominală, se comportă la fel în toate combinațiile de forme atone.

Toate formele reflexive tonice pot fi întărite cu ajutorul determinanților *stesso, -a, -i, -e* sau *medesimo, -a, -i, -e*, care se acordă în număr și gen[1]: *io parlo di me stesso* (eu vorbesc despre mine însumi), *tu pensi a te stesso* (tu te gîndești la tine însuți), *voi vi riferite a voi stessi* (voi vă referiți la voi înșivă) etc. Forma de persoana a III-a, *sé*, singura care se scrie cu accent, pierde accentul cînd este urmată de *stesso* sau *medesimo: Carlo pensa solo a se stesso; Maria parla sempre di se stessa.*

Verbele însoțite de formele reflexive tonice se conjugă cu auxiliarul *avere* + participiu trecut; cele însoțite de formele reflexive atone se conjugă cu *essere* + participiu trecut.

---

[1] Spre deosebire de limba română unde acești determinanți se acordă și în persoană: *însumi însămi; însuți, însăți, însuși, însăși, înșine, însene; înșivă, însevă; înșiși, înseși.*

Pronumele reflexive în acuzativ substituie complementul direct al unui verb, identic cu subiectul verbului respectiv:

Io difendo **me**	*io* **mi** *difendo*
tu difendi **te**	*tu* **ti** *difendi*
egli *essa* *difende* **sé**	*egli* *essa* **si** *difende*
noi difendiamo **noi**	*noi* **ci** *difendiamo*
voi difendete **voi**	*voi* **vi** *difendete*
essi *esse* *difendono* **sé**	*essi* *esse* **si** *difendono*

La timpurile compuse: *io ho difeso me; io mi sono difeso.*

Pronumele reflexive reciproce în acuzativ se obțin în urma aplicării transformării de pronominalizare unor perechi de propoziții de tipul: *Carlo ama Luigi* și *Luigi ama Carlo*, în care complementul din prima propoziție este identic cu subiectul din a doua și invers. Pronumele reciproce au aceleași forme cu celelalte reflexive, dar apar numai la plural: *Carlo e Luigi si amano; Noi ci salutiamo; Voi vi conoscete.* Uneori reflexivele reciproce pot fi ambigue, putînd fi interpretate drept reflexive simple la plural. *Noi ci rispettiamo* poate însemna fie: *io rispetto te e tu rispetti me, io rispetto lui e lui rispetta me,* fie *ciascuno rispetta se stesso.* Pentru a sublinia valoarea reflexivă se adaugă unul din adverbele *reciprocamente, vicendevolmente, a vicenda* sau se reiau subiectele în formă pronominală: *noi ci rispettiamo reciprocamente; noi ci rispettiamo l'un l'altro.*

Pronumele reflexive în dativ substituie complementul indirect datival al unui verb, identic cu subiectul verbului respectiv:

io compro **a me** *un gelato*	*io* **mi** *compro un gelato*
tu compri **a te** *un gelato*	*tu* **ti** *compri un gelato*
egli *essa* *compra* **a sé** *un gelato*	*egli* *essa* **si** *compra un gelato*
noi compriamo **a noi** *un gelato*	*noi* **ci** *compriamo un gelato*
voi comprate **a voi** *un gelato*	*voi* **vi** *comprate un gelato*
essi *esse* *comprano* **a sé** *un gelato*	*essi* *esse* **si** *comprano un gelato*

La timpurile compuse: *io ho comprato a me un gelato; io mi sono comprata un gelato.*

Formele atone de dativ reflexiv pot avea sens posesiv (ca toate formele atone de dativ); formele tonice sînt reprezentate în acest caz de adjectivele posesive. Dativul posesiv reflexiv presupune un complement direct (obiectul posedat) determinat de un atribut genitival identic cu subiectul: *io guardo le* **mie** *mani* — *io* **mi** *guardo le mani; io ho guardato le* **mie** *mani* — *io* **mi** *sono guardato le mani.*

Pronumele reflexive reciproce în dativ au la bază perechi de propoziții de tipul *io sorrido a te e tu sorridi a me* — *noi* **ci** *sorridiamo; tu auguri la buona notte a lei e lei augura la buona notte a te* — *voi* **vi** *augurate la bona notte.* Reflexivul reciproc presupune identitatea tuturor celorlalte complemente din propozițiile de bază.

Pronumele reflexive în alte cazuri prepoziționale prezintă numai forme tonice, precedate de prepozițiile respective. Complementul respectiv trebuie să fie identic cu subiectul verbului: *Carlo è sicuro solo* **di sé**: *Voi parlate sempre* **di voi** *stessi.* După prepozițiile *tra* sau *fra*, cînd acestea indică reciprocitatea, pentru persoana a III-a plural se folosește forma tonică *loro*, și nu *sé*: *essi discutono fra loro.* Propoziția *Essi pensano a sé* echivalează cu *Ciascuno pensa a sé stesso*, unde *sé* este pronume reflexiv, dar nu reciproc.

Formele pronumelui reflexiv sînt:

		Acuzativ		Dativ		Alte cazuri
		[+ Tonic]	[– Tonic]	[+ Tonic]	[– Tonic]	[+ Tonic]
Pers. I	Sing.	__me	mi__	__a me	mi__	__prep. me
Pers. a II-a	Sing.	__te	ti__	__a te	ti__	__prep. te
Pres. a III-a	Sing.	__sé	si__	__a sé	si__	__prep. sé
Pers. I	Pl.	__noi	ci__	__a noi	ci__	__prep. noi
Pers. a II-a	Pl.	__voi	vi__	__a voi	vi__	__prep. voi
Pers. a III-a	Pl.	__sé	si__	__a sé	si__	__prep. sé

10.1.10.2. *Alte forme reflexive.* Numeroase verbe sînt însoţite în cursul conjugării de forme atone identice cu ale pronumelor reflexive (acordate în număr şi persoană). Aceste forme nu pot fi considerate pronume întrucît nu substituie un complement identic cu subiectul verbului respectiv. Formelor atone nu le corespund forme tonice.

a) O serie de verbe tranzitive devin intranzitive atunci cînd sînt însoţite de formele reflexive. Aceste forme nu înlocuiesc însă complementul direct şi nici nu pot fi substituite cu forma tonică. Astfel *io mi sveglio* nu presupune *io sveglio me; il bambino si addormenta* nu presupune *il bambino addormenta se stesso*. În această categorie intră verbe ca *alzarsi, allungarsi, inginocchiarsi, sciogliersi, soffocarsi, spaventarsi, riunirsi, rallegrarsi, rattristarsi* etc. Se poate observa însă că în forma tranzitivă, aceste verbe cer complemente directe cu trăsături semantice identice cu ale subiectului formei intranzitive (reflexive): *L'allenatore ha riunito la squadra — La squadra si è riunita; Il sole scioglie la neve — La neve si scioglie.*

b) O altă serie de verbe apar întotdeauna însoţite de formele reflexive: *accorgersi, pentirsi*. Forma reflexivă nu poate lipsi, nu presupune un complement substituit şi nu poate fi înlocuită cu forma tonică; ea constituie parte componentă a verbului: *io mi accorgo, tu ti accorgi, egli si accorge* etc. Sînt imposibile secvenţe de tipul *io accorgo* sau *io accorgo me*. În această categorie intră de asemenea verbe ca *arrampicarsi, impadronirsi, impossessarsi, congratularsi con uno* etc.

c) Unele verbe pot să apară şi neînsoţite de formele reflexive, dar cu sens mai mult sau mai puţin diferit: *rendersi conto* (a-şi da seama), *intendersi* (a se pricepe), *andarsene* (a pleca), faţă de *rendere conto* (a da socoteală), *intendere* (a înţelege, a intenţiona), *andare* (a merge).

Toate aceste verbe reflexive aparente (numite de gramaticile şi dicţionarele italiene şi verbe reflexive pronominale) se comportă în timpul conjugării la fel ca verbele reflexive propriu-zise (selectează auxiliarul temporal *essere* + participiu trecut). În combinaţiile cu alte forme pronominale atone, toate formele reflexive se comportă la fel, indiferent dacă au sau nu valoare de substitut.

10.1.11. *PRONUMELE DE POLITEȚE*

Pronumele de politețe sînt pentru nominativ *Lei* și *Ella* la singular, *Loro* la plural (forme tonice; formele atone sînt „subînțelese", incluse în forma verbului). Toate aceste forme sînt la origine pronume personale de persoana a III-a, feminin, deci substitute. Folosite drept pronume de politețe, ele reprezintă unul din cei doi interlocutori (ascultătorul sau ascultătorii), așadar au valoare de persoana a II-a. Ele pot fi înțelese deci numai prin referire la condițiile concrete ale transmiterii mesajului. Formele de singular *Lei* și *Ella* (Dumneavoastră) nu mai realizează opoziția de gen, fiind folosite pentru orice interlocutor. Forma feminină se explică numai etimologic: *Ella* și apoi *Lei* au înlocuit în limbajul curent formulele de adresare de tipul *Vostra Signoria*, *Vostra Altezza*, *Vostra Eccellenza* care cuprindeau substantive feminine la singular. Aceste formule au rămas însă în limbajul protocolar. Opoziția de gen nu se realizează nici la plural. Acordul participiilor verbelor conjugate cu *essere* și al adjectivelor se face însă după genul real, în funcție de condițiile concrete ale transmiterii mesajului: *Lei, signore, è molto buono! Lei, signora, è arrivata troppo tardi; Loro, signori, sono stati convocati d'urgenza; Loro, signore, sono troppo occupate.* Forma *Ella* se folosește astăzi numai în stilul oficial, protocolar: *Signor giudice, mi rivolgo a Ella per un problema grave.* Fiind la origine pronume de persoana a III-a, pronumele de politețe cer acordul verbului la persoana a III-a, singular sau plural[1]: *Lei deve ripensare a ciò; Loro devono venire subito.*

În absența unui substantiv la vocativ, care indică reproducerea vorbirii directe, formele tonice și atone ale pronumelor de politețe pot fi distinse de formele identice ale pronumelor-substitute de persoana a III-a numai prin referire la condițiile concrete ale transmiterii mesajului. În lipsa acestei referiri, orice enunț poate fi ambiguu: *(Lei) parte adesso? (Loro) mi cerchino dopo le otto.* Ambele propoziții pot fi interpretate în două feluri:

(Ea) pleacă acum? / *(Dumneavoastră) plecați acum?*
(Ei) să mă caute după opt. / *(Dumneavoastră) căutați-mă după opt.*

Formele cazuale ale pronumelor de politețe sînt cele care corespund pronumelui de persoana a III-a singular feminin și plural, în prezența trăsăturii [+ Uman]. Opoziția de gen se realizează numai la acuzativ plural la formele atone. La singular opoziția de gen este neutralizată — formele sînt feminine dar se folosesc pentru orice interlocutor, masculin sau feminin.

	Nominativ		Acuzativ		Dativ		Compl. introdus cu *di*		Alte cazuri prepoziționale
	[+ Tonic]	[– Tonic]	[+ Tonic]	[– Tonic]	[+ Tonic]	[– Tonic]	[+ Tonic]	[– Tonic]	[+ Tonic]
M. sing. F. sing.	Ella Lei	—	__Lei	La__	__a Lei	__Le	__di Lei	ne__	__prep. Lei
M. pl. F. pl.	Loro	—	__Loro	Li__ Le__	__a Loro	__Loro	__di Loro	ne__	prep. Loro __

---

[1] Spre deosebire de limba română unde *dumneavoastră* se construiește cu verbe la persoana a II-a plural, indiferent de genul real și numărul interlocutorului; în forma inițială, etimologică, *Domnia voastră* și *Domniile voastre* cereau persoana a III-a, singular sau plural: *Domnia voastră crede*; *Domniile voastre cred*.

Signore,
Signora, } *io* **La** *stimo molto.* **Le** *spiegherò tutto.* **A Lei** *devo dire la verità. Non sapevo più niente* **di Lei.** *Ho detto ciò solo* **per Lei.** *Mi congratulo* **con Lei**! *Signori,* **Li** *accompagnerò io alla stazione! Se* **Loro,** *signore, vogliono, ci sarà qualcuno ad aspettar***Le** *alla stazione. Parlo* **a Loro** *con tutta la sincerità. Mi congratulo* **con Loro.** Uneori, la plural, forma *Loro* poate fi înlocuită cu *Vi*, la acuzativ și dativ (forma atonă): *Gentili signore,* **Vi** *presento la mostra.* **Vi** *ho riconosciute subito.*

În afară de *Lei, Loro,* se mai folosește drept pronume de politețe *Voi,* pentru unul sau mai mulți interlocutori; verbul se acordă cu persoana a II-a plural, indiferent de numărul real al interlocutorilor. Folosit pentru singular, *Voi* echivalează cu *Dumneata* din limba română. La cazurile oblice se folosesc formele corespunzătoare de persoana a II-a plural. Forma *Voi* în loc de *Lei, Loro* nu este prea frecventă (apare în limbajul comercial, al artiștilor etc.)

Toate pronumele de politețe, cu funcție de subiect sau complement, în formă tonică sau atonă, în poziție proclitică sau enclitică, se scriu cu majusculă; în limba contemporană și în special în presă se răspîndește și scrierea cu literă mică.

10.1.12. *POZIȚIA FORMELOR ATONE*

Spre deosebire de formele tonice care au o poziție relativ liberă în propoziție, formele atone au o poziție fixă față de verb. Ele apar numai în contextul verbelor și nu sînt însoțite niciodată de prepoziții. În afară de acuzativ, care în italiană se construiește fără prepoziție, la toate celelalte cazuri forma atonă include prepoziția respectivă.

1. Toate formele atone, cu excepția lui *loro* (dativ plural), stau imediat înaintea verbului (la timpurile compuse precedă auxiliarele) cînd acesta este la indicativ, conjunctiv, condițional și imperativ, persoana a III-a: *Non* **lo** *so.* **Gli** *spiego io tutto;* **Mi** *farebbe un favore? E' meglio che tu* **gli** *dica la verità. Se* **lo** *vedessi, forse* **lo** *riconoscerei.* **Mi** *faccia vedere quel testo!* **Gli** *dia, da parte mia, questa lettera!* **Ci** *permettano di dire la nostra opinione!* dar *Ho detto* **loro** *di aspettarmi.*

Formele de acuzativ singular *lo, la* se elidează frecvent înaintea verbelor care încep cu o vocală: *Io comunque* **l'***aspetto.* În acest caz prin elidare se pierde opoziția de gen și uneori se evită: **la** *aspetto*; **lo** *aspetto.* Înaintea auxiliarului *avere* elidarea este foarte frecventă, întrucît opoziția de gen se realizează și prin acordul participiului trecut cu complementul direct (pronumele în acuzativ) care precedă verbul, în gen și număr: *Io* **l'***ho lett***o**. (Eu l-am citit); *Io* **l'***ho lett***a** (Eu am citit-o). Formele de acuzativ plural nu se elidează: *Io* **li** *ho lett***i**; *Io* **le** *ho lett***e**. Se elidează uneori și formele *mi, ti, si, vi: m'ascolta, t'aspetti, s'intende, v'invidia.* Forma *ci* se poate elida numai înaintea verbelor care încep cu *i* sau *e* (pentru a păstra pronunția palatală a lui *c*): *c'intende, c'era, c'è, (che) c'entra.* Este mai frecventă elidarea particulei *ci*, și mai rară a pronumelui de persoana I plural. Foarte rară este elidarea formei *gli* înaintea unui verb care începe cu *i* (pentru a păstra pronunția palatală a grupului *gl*): *gl'insegna.*

Forma *loro*, de dativ plural aton, stă întotdeauna imediat după verb: *Spiegherò* **Loro** *tutto. Nessuno sorrideva* **loro.**

2. Toate formele atone, cu excepția lui *loro*, sînt enclitice (stau imediat după verb și se scriu împreună cu verbul, formînd o singură unitate grafică) în următoarele cazuri:

a) cînd verbul de care depind este la infinitiv: *E' partito senza dir***mi** *niente; Sono venuto per salutar***ti**; *A chi rivolger***mi**? *Non sapevo che cosa dir***gli**. Atunci cînd este urmat de o formă pronominală atonă, verbul pierde ultima vocală, *-e* a infinitivului: *senza dire* / *senza dirmi*. Verbele care la infinitiv se termină în *-rre*, ca de exemplu *condurre, dedurre, produrre, tradurre, porre, imporre, supporre* etc. pierd în prezența formei enclitice pe *-re*: *Voglio condurlo; per produrli; Voglio imporvi una disciplina; Come tradurli, questi verbi?* Dacă verbul este la infinitiv trecut, forma pronominală atonă se atașază la auxiliarul verbului: *E' partito senza* _aver_**mi** *detto niente; Deve* _aver_**lo** *visto*.

Această regulă nu se aplică dacă verbul care domină infinitivul este *fare* sau *lasciare*. În această situație, subiectul verbului la infinitiv, reprezentat de o formă atonă în acuzativ sau în dativ (în funcție de condițiile sintactice, v. 14.3.2.1.4.) stă înaintea verbului regent *fare* sau *lasciare*: *Faccio venire il medico* — **Lo** *faccio venire; Faccio vedere il compito al maestro* — **Gli** *faccio vedere il compito*. Complementul direct al verbului la infinitiv stă de asemenea numai lîngă verbul regent: **Lo** *faccio vedere al maestro*. Dacă atît subiectul cît și complementul verbului la infinitiv sînt reprezentați de forme pronominale atone, acestea stau întotdeauna lîngă verbul regent, ordinea fiind dativ — acuzativ, deci subiect — complement: **Glielo** *faccio vedere*. În exemplele de mai sus s-a presupus că verbul care domină infinitivul, *fare* sau *lasciare*, este la un mod personal (indicativ, conjunctiv, condițional, imperativ — pers. a III-a), situație în care formele atone care depind de infinitiv stau în poziție proclitică. Dacă însă verbul regent, *fare* sau *lasciare*, este la rîndul lui la infinitiv, gerunziu, imperativ, fiind dominat de alt verb, formele pronominale atone i se vor atașa în poziție enclitică, conform regulilor generale referitoare la poziția enclitică a formelor atone:

Faccio venire il medico — **Lo** *faccio venire* — *Devo* _far_**lo** *venire*.
Il ragazzo fa vedere il compito al maestro — *Il ragazzo* **glielo** *fa vedere* — *Il ragazzo dovrebbe* _far_**glielo** *vedere* — *Il ragazzo era venuto per* _far_**glielo** *vedere*.
_Fa_**glielo** *vedere! Non* _far_**glielo** *vedere!* _Fa_**llo** *vedere al maestro!*

În cazul în care verbul la infinitiv, dominat de *fare* sau *lasciare*, are un complement direct sau datival identic cu subiectul verbului regent, acesta va sta, în forma atonă reflexivă, lîngă verbul regent, *fare* sau *lasciare*; subiectul infinitivului este introdus în acest caz de prepoziția *da* și este pronominalizat în formă tonică; atunci cînd complementul datival este identic cu subiectul regentei, verbul regent, *fare* sau *lasciare*, poate fi însoțit și de un alt complement direct, în formă atonă, al verbului la infinitiv:

Io *faccio (il medico* **mi** *vede)* — **Io mi** *faccio vedere dal medico.*
Io mi *faccio vedere da lui.*

Io *faccio (la sarta* **mi** *fa un vestito)* —
Io mi *faccio fare un vestito dalla sarta.*
Io me lo *faccio fare dalla sarta.*
Io me lo *faccio fare da essa.*

Dacă verbul regent este la rîndul său la infinitiv, gerunziu, imperativ etc., formele atone i se atașază în poziție enclitică:

Io **mi** *faccio vedere dal medico* — *Desidero* _far_**mi** *vedere dal medico.*
Questo vestito, **me lo** *faccio fare dalla sarta* — *Questo vestito, penso di* _far_**melo** *fare dalla sarta.*
Il vestito, _fat_**telo** *fare dalla sarta.*

b) cînd verbul de care depind este la gerunziu, formele atone stau în poziție enclitică: _vedendo_**lo**, _parlando_**ne**, _parlando_**gli**, _piegando_**ti**, _andando_**sene**, _accorgendo_**si**;

atunci cînd verbul este la gerunziu trecut, formele atone se atașază la auxiliar: *avendo**lo** visto, avendo**li** visti, essendo**sene** accorto, essendo**sene** andato, essendo**si** reso conto.*

c) cînd verbul de care depind este la participiu trecut, numai dacă:

— participiul trecut are funcție de atribut. Participiul rezultă în acest caz din reducerea propoziției relative, al cărei subiect este identic cu nominalul determinat, la un simplu atribut. Această reducere este posibilă dacă predicatul relativei este format din verbul *essere* (cu funcție de auxiliar de timp, aspect sau pasiv) urmat de un participiu:

Il ragazzo che è uscito adesso... — Il ragazzo uscito adesso...
Un giovane che è propenso allo studio... — Un giovane propenso allo studio...
I libri che sono stati comprati ieri... — I libri comprati ieri...

Dacă verbul din relativă este determinat de o formă pronominală atonă, care stă în poziție proclitică atît timp cît există auxiliarul, această formă pronominală atonă trece, după reducerea auxiliarului, în poziție enclitică, după participiu:

Le relazioni che **si** *sono sviluppate tra i nostri paesi... — Le relazioni sviluppate**si** tra i nostri paesi...*
La tragedia che **si** *è abbattuta sul Cile... — La tragedia abbattuta**si** sul Cile...*
Devo esprimere il nostro ringraziamento per l'onore che **ci** *è stato fatto... — ...il nostro ringraziamento per l'onore fatto**ci**.*

— în construcțiile participiale absolute. Acestea derivă din reducerea auxiliarului *essere* la gerunziu trecut: *Essendo partiti loro, rimanemmo soli — Partiti loro, rimanemmo soli.* Dacă în construcția gerunzială există o formă atonă atașată la auxiliar, prin reducerea auxiliarului, această formă atonă trece în poziție enclitică, după participiu:

*Essendo**si** accorto dell'errore, dovette rifare i calcoli — Accorto**si** dell'errore, dovette rifare i calcoli.*

d) cînd verbul de care depind formele atone este la imperativ, persoana a II-a singular și persoanele I și a II-a plural: *Parla**mi**! Racconta**ci**! Date**gli** qualcosa da mangiare!* Pronumele atone stau în aceeași poziție dacă verbele sînt la imperativ negativ: *Non parlar**mi**! Non raccontar**ci**! Non date**gli** niente da mangiare!* La persoana a II-a singular a imperativului negativ este posibilă și poziția proclitică a formelor atone (v. mai departe cazurile de transpoziție pronominală): *non parlar**mi**! — non* **mi** *parlare! Non raccontar**ci**! — Non* **ci** *raccontare!*

După formele de imperativ, persoana a II-a singular, ale verbelor *andare, dare, stare, fare, dire*, care sînt monosilabice, și ca atare accentuate pe ultima silabă (unica), *va', da', sta', fa', di'*, consoana inițială a pronumelui aton enclitic se dublează (cu excepția formei *gli*): *Va**mmi** a prendere il giornale! Da**cci** un po' di tempo! Sta**lla** a sentire! Fa**mmi** vedere quella pagina! Fa**tti** vedere da un medico! Di**lle** la verità!*

e) după *ecco* (iată): *ecco**mi**, ecco**lo**, ecco**la**, ecco**telo**, ecco**ci**.*

f) în limba italiană veche precum și în unele formule de anunțuri din limba contemporană, și cînd verbul este la un mod personal, în general indicativ, rar condițional. Forma atonă este în aceste cazuri *si* pasiv, și mai rar, *si* impersonal: *Vende**si** appartamento ammobiliato; Affitan**si** stanze al primo piano; Cerca**si** dattilografa.*

Pronumele reflexive atone sînt enclitice în cazurile expuse la punctele **a, b, c** și **d**; nu apar niciodată enclitice după *ecco*. Formele verbale la care se atașază pronumele atone nu-și schimbă accentul: _parlàndo — parlàndogli; raccónta — raccóntami; gli avvenimenti che si sono verificàti — gli avvenimenti verificàtisi; ècco — èccotelo; vènde — vèndesi._

Forma atonă de dativ plural, _loro_, stă întotdeauna după verb, dar nu se atașază la acesta; același lucru este valabil în contextul lui _ecco_. Ex.: _Regalando loro un libro; Ecco loro questi biglietti._

10.1.13. _Transpoziția formelor pronominale atone_

În cîteva situații, formele atone pot avea și o altă poziție, în afară de cea enclitică, după infinitiv, gerunziu și imperativ. Acest fenomen, numit transpoziție, depinde de contextul sintactic în care apar gerunziul și infinitivul, și de persoana imperativului:

1. Verbul este însoțit de auxiliarele aspectuale _stare_ + gerunziu, _andare_ + gerunziu, _venire_ + gerunziu, cu sens durativ și respectiv iterativ (de repetiție) sau progresiv. În acest caz forma atonă poate sta fie după gerunziu, în poziție enclitică, respectînd regula enunțată mai sus, fie înaintea auxiliarului _stare, andare_ sau _venire_: _stava parlando_**mi** — **mi** _stava parlando._
andava dicendo**mi** _le stesse cose_ — **mi** _andava dicendo..._
veniva dicendo**gli** — **gli** _veniva dicendo._

2. Verbul este însoțit de auxiliarul aspectual _stare per_ + infinitiv (care arată o acțiune iminentă): _stavo per dir_**gli** — **gli** _stavo per dire._

3. Verbul la infinitiv este dominat de unul din semiauxiliarele modale _volere, dovere, potere, sapere_ și _solere_. Forma atonă poate sta fie în poziția enclitică după verbul la infinitiv, fie înaintea verbului modal: _voglio conoscer_**lo** — **lo** _voglio conoscere; non posso parlar_**tene** — _non_ **te ne** _posso parlare; non saprei dir_**ti** _niente_ — _non_ **ti** _saprei dire niente; soleva andar_**ci** — **ci** _soleva andare._ Dacă verbul la infinitiv este reflexiv, transpoziția pronominală are consecințe asupra selectării auxiliarului temporal al verbului modal:

Ho voluto lavar**mi**. — **Mi** _sono voluta lavare._
Non ha potuto accorger**si** — _Non_ **si** _è potuto accorgere._

Dacă verbul modal este la rîndul său la infinitiv sau gerunziu, formele atone ocupă poziția enclitică pe lîngă modal: _volendo dir_**gli** — _volendo_**gli** _dire; senza poter dir_**gli** _nulla_ — _senza poter_**gli** _dire nulla._

Verbele _dovere_ și _potere_ pot domina un verb la infinitiv trecut atunci cînd au sens prezumtiv. Complementele în formă atonă ale verbului la infinitiv stau însă de preferință în poziție enclitică după auxiliarul infinitivului: _Deve aver_**mi** _visto_ (Trebuie să mă fi văzut); _Poteva aver_**lo** _riconosciuto_ (Putea să-l fi recunoscut); _Deve esser_**sene** _già accorto_ (Trebuie să-și fi dat deja seama).

4. Verbele la imperativ negativ, persoana a II-a singular, pot fi precedate (în poziție proclitică) sau urmate (în poziție enclitică) de formele pronominale atone: _non dir_**mi**! — _non_ **mi** _dire! non dar_**gliele**! — _non_ **gliele** _dare!_

5. Verbul la infinitiv este dominat de _andare, stare, venire_ sau _tornare_ și este introdus de prepoziția _a_. Forma pronominală atonă care depinde de infinitiv poate sta fie în poziție enclitică după verbul la infinitiv, conform regulii generale, fie lîngă verbul regent, în poziție enclitică sau proclitică, în funcție de modul la care se află:

Veniva a veder**mi** _spesso._ — **Mi** _veniva a vedere spesso._
Tu non stai a sentir**mi**! — _Tu non_ **mi** _stai a sentire!_
Tornai a telefonar**gli**. — **Gli** _tornai a telefonare._
Va' a prender**mi** _il giornale!_ — _Vam_**mi** _a prendere il giornale!_
Sta' a sentir**mi**! — _Stam_**mi** _a sentire!_
Non stare a guardar**lo**! — _Non_ **lo** _stare a guardare!_ — _Non star_**lo** _a guardare!_

6. Cînd verbul regent este *mandare* iar verbul la infinitiv, introdus cu prepoziția *a*, este *chiamare* sau *dire*, dacă subiectul infinitivului este nedefinit și prin urmare omis, complementul pronominal aton al acestuia poate urma infinitivul în poziție enclitică sau poate trece alături de verbul regent *mandare*, în poziție proclitică sau enclitică, în funcție de modul la care se află:

*Io mandai a dir***gli** *che... — Io* **gli** *mandai a dire che...*
(Eu i-am trimis vorbă că...)

*Luigi mandò a chiamar***mi** — *Luigi* **mi** *mandò a chiamare*
(Luigi trimise după mine).

*Lui se ne era andato, mandando a dir***mi** *che dovevo seguirlo — ...mandando***mi** *a dire che dovevo seguirlo.*
(El plecase, trimițîndu-mi vorbă că trebuia să-l urmez).

10.1.14. *Combinații de forme pronominale atone*

Numeroase verbe pot avea mai mult de un complement. Situația cea mai frecventă este aceea a verbelor determinate de două complemente. Foarte puține verbe pot avea trei complemente dar nu pot fi pronominalizate toate trei simultan în formă atonă (ex.: *Carlo* **mi** *dice* **qualcosa di te**). În general ordinea în care se găsesc cele două complemente este liberă. În formă pronominală atonă ordinea este însă fixă. Combinații de forme atone rezultă și atunci cînd există un singur complement pronominalizat, dar verbul respectiv este reflexiv aparent. De cele mai multe ori, în combinațiile de forme atone, una dintre ele se modifică, prezintă deci variante poziționale. Poziția „grupului" de forme atone față de verb este însă cea impusă de regulile generale (v. mai înainte). În cazul în care este posibilă transpoziția formelor pronominale atone, „grupul" este „solidar": cele două forme nu se despart, ocupînd împreună fie poziția enclitică, fie cea proclitică. În poziție enclitică întregul grup de forme atone se scrie împreună cu verbul, într-un singur cuvînt: *voglio dirtelo — te lo voglio dire.*

Sînt posibile următoarele combinații de forme atone (după funcția sintactică):

1. *Complement în dativ + complement în acuzativ.* Complementul în dativ poate fi la persoana I, a II-a sau a III-a, singular sau plural. Complementul în acuzativ poate fi numai la persoana a III-a, deci reprezentat de una din formele *lo, la, li, le, ne* (partitiv). În cazul în care complementul direct este la persoana I sau a II-a, nu este posibilă pronominalizarea în formă atonă a ambelor complemente simultan (spre deosebire de limba română care permite în prezența unei forme atone în dativ și un pronume aton în acuzativ la persoana a II-a singular):

Io ho proposto te al presidente	*Eu te-am propus pe tine președintelui*
Io ti ho proposto al presidente.	*Eu te-am propus președintelui.*
Io gli ho proposto te.	*Eu i te-am propus pe tine.*
	Eu i te-am propus.

În cazul în care pronumele în dativ este *loro*, nu rezultă o combinație de forme atone întrucît *loro* stă întotdeauna după verb dar nu este enclitic, în timp ce pronumele aton în acuzativ precedă verbul sau stă în poziție enclitică.

În combinația dativ + acuzativ, formele dativale sînt modificate: *mi, ti, ci, vi* devin *me, te, ce, ve.* Formele de persoana a III-a *gli* și *le* devin *glie-*. Dispare astfel opoziția de gen:

Spiego a Carlo la regola.
Gliela spiego.
Spiego a Maria la regola.

Aceeași modificare apare pentru pronumele de politețe: *Signora, se desidera questo libro, Glielo do subito.*

mi + *lo* — *me lo*
ti + *lo* — *te lo*
gli } + *lo* — *glielo*
le }
ci + *lo* — *ce lo*
vi + *lo* — *ve lo*

Exemple:

Vede questo atlante? **Me l'***hanno regalato i miei compagni.*
Se vuole, **Glielo** *faccio vedere subito.*
Io ho tre copie; **ve ne** *offro due.*

Aceleași modificări prezintă formele pronumelui reflexiv în dativ în prezența unei forme atone de acuzativ. Forma de persoana a III-a *si* devine *se*:

comprarsi il libro: **me lo** *compro*
te lo *compri*
se lo *compra*
ce lo *compriamo*
ve lo *comprate*
se lo *comprano*

Toate grupurile de forme atone se scriu separat (în două cuvinte) în poziție proclitică, cu excepția formelor *glielo, gliela, glieli, gliele, gliene,* și împreună în poziție enclitică:

Non **me lo** *dare! — Non dar***melo***!*
Se lo *ricorda; dovrebbe ricordar***selo.**
Ce lo *stava raccontando — Stava raccontando***celo.**
Te lo *offro; offredo***telo.**

2. *Complement în dativ + complement introdus cu prepoziția* **di.** Acesta din urmă este pronominalizat în formă atonă prin *ne.* Variantele poziționale ale pronumelui în dativ sînt aceleași de mai sus. La fel în ce privește variantele pronumelor reflexive, de orice tip. Aceleași modificări impune forma *ne* cu valoare posesivă:

parlare di un problema	*ricordarsi di una cosa*
(uno) **me ne** *parla*	**me ne** *ricordo*
te ne *parla*	**te ne** *ricordi*
gliene *parla*	**se ne** *ricorda*
ce ne *parla*	**ce ne** *ricordiamo*
ve ne *parla*	**ve ne** *ricordate*
(**ne** *parla* **loro**)	**se ne** *ricordano*

indicare a uno il titolo del libro

(uno) **me ne** *indica il titolo*
te ne *indica il titolo*
gliene *indica il titolo*
ce ne *indica il titolo*
ve ne *indica il titolo*
(**ne** *indica* **loro** *il titolo*)

3. *Complement în acuzativ + complement introdus cu prepozițiile* **di** *sau* **da.** Acesta din urmă este pronominalizat prin forma *ne*. În cazul în care complementul în acuzativ este la persoana I sau a II-a singular și plural, sau un pronume reflexiv de orice tip, variantele în contextul formei *ne* sînt identice cu cele din situațiile precedente. Dacă însă complementul direct este la persoana a III-a singular sau plural (*lo, la, li, le*) nu apar variante poziționale dar ordinea este inversată:

	convincere uno di qualcosa	*convincersi di qualcosa*
(qualcuno)	**me ne** *convince*	**me ne** *convinco*
	te ne *convince*	**te ne** *convinci*
	ne lo *convince*	**se ne** *convince*
	ce ne *convince*	**ce ne** *convinciamo*
	ve ne *convince*	**ve ne** *convincete*
	ne li *convince*	**se ne** *convincono*

	allontanare uno da qualcosa	*allontanarsi da qualcosa*
(qualcuno)	**me ne** *allontana*	**me ne** *allontano*
	te ne *allontana*	**te ne** *allontani*
	ne lo *allontana*	**se ne** *allontana*
	ce ne *allontana*	**ce ne** *allontaniamo*
	ve ne *allontana*	**ve ne** *allontanate*
	ne li *allontana*	**se ne** *allontanano*

Grupurile de forme atone *ne lo, ne la, ne li, ne le* sînt foarte rare în limba contemporană.

4. *Complement în acuzativ + complement introdus cu prepoziția* **a** *sau complement de loc.* Acesta din urmă este pronominalizat în formă atonă prin *ci* dar de preferință în cazul unui complement inanimat (v. 10.1.5.). Variantele poziționale și ordinea relativă a celor două forme atone depind de complementul în acuzativ:

a) complementul în acuzativ este la persoana a III-a, singular și plural (*lo la, li, le, ne*-partitiv) și ocupă locul al doilea; forma *ci* devine *ce:*

Io adatto il discorso alle circostanze — Io **ce lo** *adatto.*
Tu lasci il giornale sullo scaffale — Tu **ce lo** *lasci.*
Io metto la pentola sul fuoco — Io **ce la** *metto.*
Metto gli stivali nell'armadio — **Ce li** *metto.*
Lascio le riviste sulla scrivania — **Ce le** *lascio.*
Non c'è nessun fiore sul tavolo; **ce ne** *metterò un mazzolino.*

b) complementul în acuzativ este la persoana I sau a II-a, singular sau plural sau este o formă reflexivă (propriu-zisă sau aparentă). Nu apar în acest caz variante poziționale, dar ordinea variază: *mi, ti, vi* precedă forma *ci*; reflexivul *si* stă întotdeauna după *ci;* forma *ci* care substituie complementul local sau cel introdus cu prepoziția *a* este înlocuită cu *vi* în contextul pronumelui *ci* de persoana I plural, pentru a se evita juxtapunerea a două forme identice:

	vedere uno spesso in un posto	*fermarsi in un posto*
(uno)	**mi CI** *vede spesso*	*io* **mi CI** *fermo*
	ti CI *vede spesso*	*tu* **ti CI** *fermi*
		lui **CI si** *ferma*
	VI ci *vede spesso*	*noi* **VI ci** *fermiamo*
	vi CI *vede spesso*	*voi* **vi CI** *fermate*
		essi **CI si** *fermano*

Ci și *vi*, substitute ale complementului indirect sau local, au fost transcrise cu majuscule pentru a le diferenția de pronumele *ci* (pers. I pl.) și *vi* (pers. a II-a plural).

Complementul de loc poate fi pronominalizat și prin forma *vi* dacă presupune depărtare. În combinație cu forma *vi* de persoana a II-a plural, complementul local nu poate fi substituit însă decît prin *ci*, din aceleași motive ca mai sus. Substitutul local *vi* ocupă același loc ca și *ci* cu excepția cazului cînd apare în contextul unui pronume aton de persoana a II-a singular, unde ordinea relativă este diferită:

tu **ti CI** *fermi* dar *tu* **VI ti** *fermi*.

În contextul unui verb non-reflexiv, paradigma completă (trecînd complementul în acuzativ la toate persoanele) este:

(uno) **mi Ci** *trova*
ti CI *trova*
CE lo *trova*, **CE la** *trova*
Vi ci *trova*
vi CI *trova*
CE li *trova*, **CE le** *trova*
CE ne *trova alcuni*, **CE ne** *trova alcune* etc.

10.1.15. *SI impersonal și SI pasiv*

În afară de *si*-pronume reflexiv (propriu-zis sau aparent), există în italiană încă două forme identice dar cu altă valoare.

SI impersonal rezultă în urma aplicării transformării impersonale unei propoziții al cărei subiect uman este general și indefinit : *Uno balla — Si balla*. Transformarea se aplică unei propoziții cu verbul la persoana a III-a singular și constă în înlocuirea subiectului indefinit cu *si*. Acest *si* nu rezultă în urma unei transformări de pronominalizare, întrucît nu substituie o secvență apărută anterior; el este echivalent cu pronumele indefinit *uno* sau *qualcuno*, din punct de vedere semantic, dar spre deosebire de acesta nu poate apărea independent întrucît este o formă atonă (unica formă atonă din sistemul indefinitelor). *Si* impersonal presupune trăsătura [+ Uman) dar nu dă indicații de gen și număr. Transformarea impersonală se poate aplica numai propozițiilor al căror verb cere în mod normal un subiect uman:

Uno mangia — Si mangia
Uno cammina — Si cammina

dar

*Uno basta — * Si basta*
*Piove — * Si piove*

Si impersonal rezultă în urma transformării impersonale aplicate unei propoziții în care nu apare un complement direct (chiar dacă verbul este tranzitiv). Dacă însă complementul direct este reprezentat de o formă reflexivă atonă, nu mai este valabilă restricția. Prezența complementului direct reflexiv în formă atonă sau a unei forme reflexive aparente exprimate prin *si* impune înlocuirea formei *si* impersonal prin varianta *ci*. Această variantă pozițională apare și cînd *si* reflexiv este urmat de *ne* și ca atare modificat în *se*:

Uno si pettina — **Ci** *si pettina*
Uno si accorge — **Ci** *si accorge*
Uno se ne accorge — **Ci** *se ne accorge*
Uno se ne va — **Ci** *se ne va*

Unele dintre aceste construcţii pot rezulta ambigue dacă verbul acceptă şi un complement local care poate fi substituit prin *ci*, iar subiectul la persoana a III-a singular este pronominalizat în forma zero:

Ci si lava { *Qualcuno si lava qui*
Uno (tutti, chiunque) si lava

În italiana vorbită şi în special în toscană, transformarea impersonală se poate aplica şi cînd subiectul nu este nedefinit, ci este pronumele *noi* sau forma zero (atonă) corespunzătoare: *Noi si va al teatro* este echivalent cu *Noi andiamo al teatro.* Cînd subiectul este forma zero valoarea rezultă din context: *Adesso si va a mangiare. Vieni anche tu?* În acest caz *si* are funcţie de morfem de persoana I plural. Această falsă transformare impersonală stă la originea unor secvenţe ambigue de tipul:

Ci si vedeva ogni giorno { *Noi ci vedevamo ogni giorno.*
Uno si vedeva lí ogni giorno.

Ci si parlava sempre { *Noi ci parlavamo sempre.*
Uno parlava sempre lí.

Si impersonal, prin analogie cu *si* reflexiv, impune întotdeauna auxiliarul *essere* + participiu trecut, indiferent de auxiliarul cerut în mod normal de verb:

Uno ha camminato — Si è camminato.
Uno ha mangiato — Si è mangiato.

Verbele care în mod normal se conjugă cu auxiliarul *essere* + participiu trecut, în contextul lui *si* impersonal cer desinenţa de masculin plural la participiu trecut. Acest lucru este valabil şi pentru verbele reflexive, reale sau aparente:

Uno è arrivato — Si è arrivati.
Uno si è lavato — Ci si è lavati.
Uno si era spaventato — Ci si era spaventati.
Uno si è reso conto — Ci si è resi conto.
Uno se ne è andato — Ci se ne è andati.

Cînd în propoziţia la care se aplică transformarea impersonală există un complement direct, acesta devine subiect gramatical cerînd acordul verbului în număr (şi gen la timpurile compuse), iar construcţia dobîndeşte sens pasiv. Forma *si* este numită în acest caz *si* pasiv iar verbul reflexiv-pasiv. Sensul pasiv este mai evident cînd complementul direct care devine subiect este la persoana a III-a şi este reprezentat printr-un substantiv cu determinanţi.

Uno vede le case — Si vedono le case.

Atunci cînd complementul direct este un pronume personal în formă atonă, sensul pasiv este mai puţin evident, predominînd sensul impersonal:

Uno mi trova difficilmente — Mi si trova difficilmente.
Uno ti vede spesso — Ti se vede spesso.
Uno lo mangia con pane — Lo si mangia con pane.

Acest lucru se întîmplă deoarece flexiunea pronominală marchează diferenţa între nominativ şi acuzativ, în timp ce flexiunea nominală prezintă forme identice pentru ambele cazuri. Cînd pronumele aton în acuzativ este la persoana a III-a plural, există oscilaţii în ce priveşte acordul verbului în forma impersonală:

Uno li vede — Li si vede sau *Li si vedono.*
Uno le riconosce — Le si riconosce sau (rar) *Le si riconoscono.*

Atunci cînd verbul nu este acordat, se subliniază funcția de complement direct a formelor *li, le*; acordul presupune funcția de subiect și de multe ori forma atonă este omisă (formă zero) prin analogie cu forma atonă de nominativ, cazul subiectului:

Riconosci ancora queste vie? Si riconoscono difficilmente
sau *Le si riconosce difficilmente.*

Cînd complementul direct este reprezentat de o propoziție completivă, sensul pasiv este mai puțin evident după aplicarea transformării impersonale, predominînd sensul impersonal:

Uno vuole partire — *Si vuole partire.*
Uno impara a guidare la macchina in due mesi. — *Si impara a guidare la macchina in due mesi.*
La direzione gli chiede di ubbidire. — *Gli si chiede di ubbidire.*
Uno ci da ad intendere che... — *Ci si da ad intendere che...*
Il giudice lo accusa di aver mentito. — *Lo si accusa di aver mentito.*
Uno fa venire il medico. — *Si fa venire il medico.*
dar *Lo si fa venire* (sens pasiv).
Uno gli fa spiegare la regola. — *Gli si fa spiegare la regola*
dar *Gliela si fa spiegare* (sens pasiv).
Uno ti fa dare la tessera. — *Ti si fa dare la tessera*
dar *Te la si fa dare* (sens pasiv).

Forma atonă *si*, impersonal sau pasiv, care la origine reprezintă o formă unică substituind subiectul uman nedefinit, poate ocupa două poziții în combinațiile cu alte forme atone care însoțesc verbul:

1. *Si* precedă grupul verbal format dintr-un verb și forma atonă *ne* sau reflexivul *si, se ne*. Înaintea lui *ne, si* impersonal devine *se*, iar înaintea formelor reflexive *si* sau *se*, devine *ci*; notăm variantele poziționale ale lui *si* impersonal cu majuscule:

Uno ne parla — SE ne parla.
Uno si lava — CI si lava.
Uno si accorge — CI si accorge.
Uno se ne accorge — CI se ne accorge.
Uno se ne va — CI se ne va.

2. *Si* impersonal este precedat de orice altă formă atonă sau combinație de forme atone, în afară de cele indicate la punctul 1. În această poziție *si* impersonal nu prezintă variante poziționale (nu suferă nici o modificare):

— pronume în acuzativ:

Uno mi vede — Mi si vede.
Uno ti vede — Ti si vede.
Uno lo vede — Lo si vede.

— pronume în dativ:
Uno mi spiega — Mi si spiega.
Uno gli parla — Gli si parla.
Uno ci parla — Vi si parla.

Uno vi dice la verità — Vi si dice la verità.
Uno ti insegna a sciare — Ti si insegna a sciare.
— pronume în dativ + pronume în acuzativ:
Uno me la da — Me la si da.
Uno te lo dice — Te lo si dice.
Uno gliela spiega — Gliela si spiega.
Uno ce lo offre — Ce lo si offre.
Uno ve lo chiede — Ve lo si chiede.
— formele atone locale *ci, vi:*
Uno ci mette una virgola — Ci si mette una virgola.
Uno vi muore dal caldo — Vi si muore dal caldo.
— formele atone locale *ci, vi* + complement în acuzativ (pers. a III-a)
Uno ce lo mette — Ce lo si mette.
Uno ve lo manda — Ve lo si manda.

După cum rezultă din exemplele de mai sus, *si* impersonal sau pasiv nu desparte combinațiile de forme atone, ci fie le precedă (v. punctul 1), fie le urmează (v. punctul 2).

Si pasiv poate apărea în poziție enclitică în formule ca *Cercasi appartamento: Affitansi stanze ammobiliate.* Combinațiile lui *si* cu alte forme atone nu apar niciodată în poziție enclitică.

10.1.16. *Cazuri speciale de folosire a formelor atone*

Forma *lo* de acuzativ singular poate avea valoare demonstrativă, și în acest caz constituie varianta atonă a formei *ciò* pentru acuzativ. Pentru celelalte cazuri aceeași valoare o pot avea formele atone *ci* și *ne* (v. p. 201).

Forma *lo* poate avea funcție de pro-adjectiv, corespunzătoare formei tonice *così* (v.10.8.).

Uneori, forma atonă pronominală *lo* poate fi folosită pleonastic, anticipînd o completivă a verbelor *sapere, dire, capire: Lo sapevo che sarebbe successo così; Te lo dicevo io che non vale la pena aspettare.*

Formele atone *la* și *le* se referă în contextul unor verbe la un substantiv neexprimat de tipul *cosa, faccenda, lite, vita, causa, difficoltà*; formele atone nu au valoare de substitute pentru că nu pot fi înlocuite cu substantivul sugerat de context: *averce*la *con uno* (a avea ceva cu cineva), *prenderse*la *con uno* (a se supăra pe cineva), *finir*la (a înceta), *darse*la *a gambe* (a o lua la picior), *passar*la *liscia* (a scăpa ușor) etc. Toate aceste cazuri trebuie considerate expresii fixe, neanalizabile.

Forma *gli* în exemple ca *Gli è che non ce la faccio più* (Fapt este că nu mai rezist) este reducerea formei *egli* care poate apărea în limba vorbită în construcții impersonale.

10.2. *PRONUMELE DEMONSTRATIVE*

(I pronomi dimostrativi)

Pronumele demonstrative preiau de la nominalul substituit morfemele de gen și număr. Prin forme diferite, demonstrativele exprimă apropierea sau depărtarea „obiectului" desemnat de nominalul substituit față de vorbitor. Această trăsătură a spațialității se realizează în trei trepte: apropiere față de vorbitor (persoana I), apropiere față de ascultător (persoana a II-a) și depărtare de cei doi interlocutori. Sistemul limbii contemporane tinde să se reducă la două trepte, apropiere față de cei doi interlocutori și depărtare (similar sistemului din limba română). Demonstrativele nu realizează opoziția de tonicitate. Unele demonstrative presupun un antecedent cu trăsătura [+ Uman), iar altele cu trăsătura [— Animat]; cele mai multe se pot folosi pentru orice tip de antecedent.

Pronumele demonstrative care prezintă trăsătura [+ Uman] sînt:

	Singular		Plural
	Masculin	Feminin	Masculin, Feminin
[— Depărtare]	costui	costei	costoro
[+ Depărtare]	colui	colei	coloro
[— Depărtare]	questi	—	—
[+ Depărtare]	quegli	—	—

Costui și *colui* marchează diferența de gen numai la singular; la plural diferența se neutralizează. *Costui* (acesta) indică persoana apropiată, *colui* (acela) persoana depărtată. Ambele au o ușoară nuanță peiorativă. În limba contemporană sînt frecvent înlocuite cu *questo, quello*. *Colui, colei, coloro* nu au sens peiorativ cînd sînt urmate de relativul *che: colui che, colei che, coloro che* dar în această situație nu mai trimit la un antecedent ci au valoare indefinită *(ùno che* „acela care“, „unul care“) (v.p. 211).

Questi (acesta) și *quegli* (acela) se folosesc numai pentru masculin singular. Ele pot îndeplini numai funcția de subiect în nominativ. Și acestea sînt frecvent înlocuite cu *questo, quello*.

Pronumele demonstrative care se folosesc pentru orice tip de antecedent ([± Uman, ± Animat]) sînt următoarele:

	Singular		Plural	
	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin
[— Depărtare pers. I]	questo	questa	questi	queste
[— Depărtare pers. a II-a]	codesto	codesta	codesti	codeste
[+ Depărtare]	quello	quella	quelli	quelle

Forma *codesto, -a, -i, -e* (cu varianta *cotesto, -a, -i, -e*) care indică apropiere de ascultător este rar folosită, opoziția cea mai frecventă care se realizează este între *questo* (apropiere) și *quello* (depărtare). Într-o enumerare, *questo* se referă la ultimul element amintit, iar *quello* la primul: *Studiavamo le opere di Dante e del Petrarca; questo è un grande artista, quello invece il poeta.*

Aceste demonstrative pot fi întărite cu ajutorul adverbelor care prezintă aceleași trăsături în ce privește spațialitatea: *questo qui* sau *questo qua, codesto costí* sau *codesto costà, quello lí* sau *quello là*.

În cazul în care ne referim la un obiect din două sau la o mulțime de obiecte din două mulțimi, lui *questo* i se opune *l'altro* (acesta / celălalt). Cînd ne referim la un obiect din trei sau la o mulțime de obiecte din trei mulțimi, opoziția se realizează între *questo* (acesta) / *quello* (acela) / *l'altro* sau *quell'altro* (celălalt): *Non voglio questo libro, dammi* **l'altro**! *Non voglio questo, né quello, forse* **quell'altro.**

În expresia *in quel di*... urmată de un nume de localitate, *quello* presupune un antecedent de tipul „teritoriu, zonă, provincie": *in quel di Napoli*.

Pronumele demonstrativ care se folosește numai pentru antecedent inanimat este *ciò* (aceasta, asta), numit de gramaticile italiene și pronume neutru. *Ciò* este invariabil, nu realizează nici o opoziție și cere acord la masculin singular: *Ciò è vero* (Asta este adevărat). Este singurul demonstrativ care nu realizează opoziția de spațialitate (nu indică apropierea sau depărtarea de vorbitor). Cu același sens (pentru antecedent inanimat) se pot folosi și formele *questo* și *quello*: *Non volevo dire questo* (Nu voiam să spun asta); *Quello che dici sembra assurdo* (Ceea ce spui pare absurd). Înainte de *che, quello* poate apărea în varianta *quel*: *quel che* (ceea ce): *Non ricordo quel che* (sau *quello che* sau *ciò che) diceva*.

Toate aceste forme sînt tonice. Pentru exprimarea non-insistenței se recurge la formele atone *lo, ne, ci* sau zero din sistemul pronumelor personale în funcție de caz:

Loro dicevano che era meglio andarcene;

Ciò *mi sembra però inutile* **Questo** *mi sembra però inutile*	*Mi sembra però inutile.* (subiect zero, „subînțeles")
Non sapevo **ciò** *Non sapevo* **questo**	*Non* **lo** *sapevo.*
Mi ha parlato **di ciò** *Mi ha parlato* **di questo**	*Me* **ne** *ha parlato.*
Ho pensato **a ciò** *Ho pensato* **a questo**	**Ci** *ho pensato.*

10.3. *PRONUMELE POSESIVE*

(I pronomi possessivi)

Pronumele posesive sînt obținute prin aplicarea unei duble pronominalizări, și ca atare au două antecedente. Prima transformare se aplică unei secvențe nominale în genitiv, precedată deci de prepoziția *di*, care a apărut în contextul anterior. În felul acesta se obțin adjectivele posesive. În măsura în care înlocuiesc un nominal apărut în contextul anterior, adjectivele posesive sînt substitute, au deci valoare pronominală, spre deosebire de ceilalți determinanți ai numelui (adjective demonstrative, numerale cardinale și ordinale, determinanți indefiniți etc.) care nu au valoare pronominală (nu substituie o secvență apărută în contextul anterior). Antecedentul adjectivului posesiv este posesorul și determină obiectul posedat. Din aceste considerente, adjectivele posesive sînt tratate în capitolul referitor la substitute.

Studiamo l'opera di Giovanni Boccaccio. Le novelle di Giovanni Boccaccio sono raccolte nel „Decamerone" — *Le* **sue** *novelle*...

A doua transformare de pronominalizare se aplică dacă substantivul determinat de posesiv (obiectul posedat) a apărut de asemenea în contextul anterior. Se obține astfel ceea ce se numește în diverse gramatici pronumele posesiv:

Anche altri trecentisti hanno scritto delle novelle. Le novelle di Giovanni Boccaccio sono però celebri... — **Le sue** *però sono celebri*...

Acest pronume posesiv este format însă din două elemente, fiecare avînd un alt antecedent: *sue* substituie secvența *di Giovanni Boccaccio*, *le* substituie nominalul *le novelle*. Articolul are valoare pronominală numai în această situație. Mai rar, poate apărea în locul articolului, cu valoare pronominală, un pronume demonstrativ: *queste sue* sau *quelle sue*.

Posesivele preiau de la antecedent (posesorul) persoana și numărul; posesivele se acordă cu substantivul determinat (obiectul posedat) în gen și număr. Numărul și persoana posesorului sînt exprimate lexical, prin rădăcini diferite. Acordul în gen și număr cu obiectul posedat se realizează prin desinențe:

		Obiectul posedat			
		Masc. sg.	Masc. pl.	Fem. sg.	Fem. pl.
Posesor	Pers. I sg.	mio	miei	mia	mie
	Pers. a II-a sg.	tuo	tuoi	tua	tue
	Pers. a III-a sg.	suo	suoi	sua	sue
	Pers. I pl.	nostro	nostri	nostra	nostre
	Pers. a II-a pl.	vostro	vostri	vostra	vostre
	Pers. a III-a pl.	loro			

Cînd posesorul este la persoana a III-a plural, există o singură formă invariabilă, *loro*, indiferent de genul și numărul obiectului posedat.

Formele posesivului corespunzătoare pronumelui de politețe sînt cele de persoana a III-a, singular și plural: *il Suo arrivo* (sosirea Dumneavoastră), *il Loro arrivo* (sosirea Dumneavoastră), *i Suoi figli* (fiii Dumneavoastră).

Toate formele din tablou sînt tonice, exprimă insistența vorbitorului asupra posesorului. Formele atone corespunzătoare sînt *ne* (pentru posesor inanimat) și dativul posesiv (pentru posesor animat) (v. p.180).

Nici un posesiv nu distinge genul posesorului ci numai persoana și numărul. Dacă posesorul este la persoana a III-a singular se pot folosi în locul formelor *suo*, *sua*, *suoi*, *sue*, genitivele pronumelor personale *di lui*, *di lei* care nu se mai acordă în gen și număr cu obiectul posedat. Aceste forme se folosesc mult mai rar decît formele corespunzătoare din limba română (cartea *lui*, cartea *ei*); ele apar în special pentru evitarea ambiguității, atunci cînd există două antecedente posibile, de gen diferit: *Ho cenato con Giuliana e suo fratello. Le sue barzellette mi divertono sempre.* În această situație, *le sue barzellette* poate trimite atît la *Giuliana* cît și la *suo fratello*. Ambiguitatea este evitată dacă se folosește *le barzellette di lui* sau *...di lei* (anecdotele lui, anecdotele ei). Dacă cele două substantive sînt de același gen sau sînt la plural, pentru evitarea ambiguității se repetă substantivul în genitiv: *Ho cenato con Giulio e Mario. Le barzellette di Mario...* În limbajul protocolar, genitivele *di lui*, *di lei* se pot intercala între articol și nume, prin analogie cu poziția adjectivelor posesive: *la di Lei moglie*, *la di lui amica*. Pentru exprimarea reverențioasă este preferabil adjectivul posesiv *Suo*, *Sua*,... deoarece forma *Lei* neutralizează în orice situație diferența de gen real.

Posesivele precedă în mod normal substantivul determinat (obiectul posedat) și sînt precedate de articolul definit *(la mia casa)*, articolul indefinit *(una mia amica)*, adjective indefinite *(ogni sua parola, ciascun loro amico)*, demonstrative *(questa sua poesia)*; articolul definit sau demonstrativele pot fi precedate de *tutto, -a, -i, -e* şi *ambedue, ambo, entrambi, -e: tutti i miei amici, ambedue i suoi genitori.* Între posesiv şi substantiv se pot intercala numerale cardinale *(i suoi tre compagni)*, numerale ordinale *(il suo terzo romanzo)*, adjective calificative *(la sua bella casa)* sau toţi aceşti determinanţi împreună *(i miei ultimi cinque cari amici)*.

Adjectivele posesive pot sta şi după substantive; această poziţie este mai rară şi este preferată cînd substantivul este precedat de articolul indefinit *(un amico mio)*, demonstrativ *(questo amico mio)*, adjective indefinite *(ciascun amico mio, ogni amico mio)*.

Cînd substantivul este la vocativ, posesivul stă de obicei după substantiv: *Mamma mia! Amici miei!*

Posesivele *mio, tuo, suo, nostro, vostro* cer omiterea articolului definit cînd substantivul pe care îl însoţesc denumeşte un grad de rudenie ca *madre, padre, sorella, fratello, zio, zia, figlio, figlia, nipote, marito, moglie* (nu însă *nonno, nonna*), dacă:

— aceste substantive sînt la singular: *mio fratello*, dar *i miei fratelli; mia figlia*, dar *le mie figlie;*

— aceste substantive nu au sufixe diminutivale, augmentative: *mio fratello* dar *il mio fratellino; mio nipote*, dar *il mio nipotino; babbo* şi *mamma* sînt considerate diminutive;

— aceste substantive nu sînt determinate de un adjectiv calificativ: *mia figlia*, dar *la mia bella figlia; mio fratello* dar *il mio fratello maggiore.*

Posesivul *loro* nu permite omiterea articolului. Pentru omiterea articolului trebuie îndeplinite în acelaşi timp toate condiţiile.

Posesivele *sua* şi *vostra* cer omisiunea articolului cînd sînt urmate imediat de substantivele *Altezza, Signoria, Eccellenza, Maestà, Santità* etc. în formulele de adresare de tipul: *Vostra Eccellenza, Sua Altezza, Sua Signoria, Vostra Santità* etc., dar numai la singular. La plural articolul nu se omite: *le Loro Eccellenze.*

Cu excepţia vocativului, articolul nu se omite niciodată dacă posesivul stă după substantiv: *la casa di mia madre* dar *la casa della madre mia.* Posesivul nu este articulat dacă are funcţie de nume predicativ: *Il libro è mio; L'idea era sua.*

Adjectivul *proprio* poate sta după posesive întărindu-le sensul. În această situaţie prezintă trăsătura [+ Emfază]: *i nostri soldi / i nostri propri soldi.* Adjectivul *proprio* poate înlocui posesivele de persoana a III-a singular şi plural, dar în această situaţie nu mai prezintă trăsătura [+ Emfază]: *Lui difende le proprie idee; Tutti amano il proprio paese.* Substituţia posesivului *suo* sau *loro* prin *proprio* este posibilă numai dacă posesorul este identic cu subiectul propoziţiei. În exemplul: *Il comandante esponeva il suo progetto, suo* se poate referi la *il comandante* şi atunci poate fi înlocuit cu *proprio* *(Il comandante esponeva il proprio progetto)* sau poate reprezenta un alt posesor *(Il comandante esponeva il progetto dello Stato maggiore).*

Folosirea lui *proprio* în locul posesivelor de persoana a III-a este preferabilă cînd subiectul propoziţiei este indefinit (exprimat printr-un pronume indefinit, un nume cu determinanţi indefiniţi sau un *si* impersonal): *Ognuno deve pensare al proprio avvenire; Ciascun giovane deve scegliere la propria strada; Non si rinuncia facilmente alle proprie convinzioni.* Folosirea posesivului *proprio* este obligatorie în construcţii de tipul: *Bisogna difendere le proprie idee.* În această situaţie, folosirea posesivului *sue* presupune un subiect definit, diferit de subiectul (general) al verbului *difendere: Bisogna difendere le sue idee (di un altro).*

Ciascuno, care implică o mulţime nedefinită dar şi fiecare element al mulţimii, preferă folosirea lui *proprio* în situaţii ca: *Occorre mettere i libri ciascuno al proprio posto*, deşi se mai pot folosi posesivele *suo*, pentru posesorul *ciascuno: Occorre mettere i libri ciascuno al suo posto*, sau *loro*, în acord cu posesorul *libri: Occorre mettere i libri ciascuno al loro posto.*

Pentru un posesor indefinit se folosește forma *altrui* care la origine este genitivul pronumelui indefinit *un altro, altri* (sg.). Însoțește un substantiv articulat pe care îl poate preceda sau urma: *L'altrui interesse — L'interesse altrui ; le proposte altrui — le altrui proposte*. Forma *altrui* este invariabilă și poate fi înlocuită de genitivele *di altri, di un altro, degli altri*.

Pronumele posesive, în accepția generală, tradițională, presupun o dublă pronominalizare, a posesorului și a obiectului posedat. Posesorul este pronominalizat prin (adjectivul) posesiv, obiectul posedat prin articolul definit sau, mai rar, prin demonstrative:

Questa è la tua penna. Dove è **la mia**?

Folosite fără antecedent, unele pronume posesive s-au specializat, în anumite contexte situaționale, într-o anumită semnificație. Este vorba de expresii idiomatice în care antecedentul rezultă din context:

— *il mio, il tuo, il proprio, l'altrui* au sensul de „ceea ce îmi aparține, banii mei", „ceea ce îți aparține..." etc. în fraze de tipul: *Pago del mio* (Plătesc din banii mei);

— în stilul epistolar, *la mia, la Sua* înseamnă „scrisoarea mea, scrisoarea Dumneavoastră";

— expresia *dalla mia* în enunțuri ca *Li ho dalla mia* presupune antecedentul *parte* (Îi am de partea mea);

— formele de masculin plural *i miei, i tuoi, i suoi, i nostri* etc. presupun antecedente ca *parenti, famiglia, partigiani* etc.

— expresiile *delle mie, delle sue* pot avea sensul de „isprăvi de-ale mele, de-ale sale": *Ha fatto un'altra delle sue.*

10.4. *DETERMINANȚII - SUBSTITUTE*

(I determinanti-sostituti)

10.4.0. Unui grup nominal, format dintr-un substantiv însoțit de anumiți determinanți definiți sau de anumiți determinanți non-definiți, i se poate aplica un tip special de transformare pronominală, dacă din acest grup numai substantivul a apărut în contextul anterior. Transformarea constă în suprimarea substantivului, în timp ce determinanții care rămîn dobîndesc valoare pronominală. Aceștia, prin acordul în număr și gen cu antecedentul, sugerează substantivul omis. Toți determinanții definiți, cu excepția articolului definit, pot apărea cu valoare pronominală în urma omiterii substantivului. Determinanții care în grupul nominal sînt precedați de articol apar împreună cu articolul în calitate de substitute (determinanții de identitate, determinanții cardinali și ordinali). În schimb, acei determinanți care precedă în grupul nominal articolul definit apar fără articol în calitate de substitute (determinanții totalitari).

Dintre determinanții non-definiți, numai unii pot reprezenta întregul grup nominal și aceștia sînt determinanții cantitativi și cei partitivi cu structura $Q - N \frown di$.

Pronumele demonstrative *questo, codesto* și *quello* ar putea de asemenea fi considerate ca provenind din determinanții demonstrativi omonimi. Au fost tratați separat, deoarece există alte pronume demonstrative, avînd aceleași trăsături semantice, dar care nu pot apărea ca determinanți nominali *(costui, colui, questi, quegli)*.

10.4.1. Determinanții definiți care pot apărea cu funcție pronominală sînt:

1. Determinanții totalitari *tutto, -a, -i, -e* și *ambedue, entrambi, -e*:
Hai visto l'arazzo? **Tutto** *è tessuto a mano* (pentru *Tutto l'arazzo...*).
Ecco le mele. **Ambedue** *sono mature* (pentru *Ambedue le mele...*).

2. Determinanții de identitate *stesso, -a, -i, -e* și *medesimo, -a, -i, -e* apar ca pronume însoțiți de articol:

> *I ho scelto questa camicetta. Tu hai scelto* **la stessa**? (pentru... *la stessa camicetta).*

3. Determinanții cardinali (numeralele cardinale) pot apărea cu funcție pronominală însoțiți de articolul definit sau de demonstrativ atunci cînd fac parte din determinanții definiți:

> *Ho preso io le mele.* **Le due** *che sono rimaste sono troppo mature* (pentru *le due mele...*); **Queste due** *che sono rimaste...* (pentru *queste due mele...*).

Numeralele cardinale care fac parte din determinanții non-definiți cantitativi pot avea funcție pronominală și în acest caz apar fără articol sau demonstrativ.

> *Ho comprato delle mele. Ho regalato* **due** *al bambino* (pentru *Ho regalato due mele...*).

4. Determinanții ordinali apar ca pronume însoțiți de articol sau, mai rar, de demonstrativ:

> *L'articolo aveva dieci pagine. Dovresti leggere almeno* **la decima** *che contiene le conclusioni* (pentru... *la decima pagina...*).

Dacă substantivul care urmează să fie omis este determinat în același timp de un numeral cardinal și de un ordinal, *primo* sau *ultimo*, cardinalul dobîndește valoare pronominală, în timp ce ordinalul păstrează funcția de determinant: **Le** *prime* **tre** *sono più interessanti.*

5. Determinantul limitativ *l'altro, l'altra, gli altri, le altre:*

> *Ecco i due libri. Non voglio questo, voglio* **l'altro.**

Dacă în grupul determinanților, *altro* este urmat de un numeral cardinal, numeralul capătă funcție de substitut iar *altro* rămîne determinant: *Non voglio questo libro. Dammi* **gli altri due.**

Din punct de vedere semantic, determinantul *l'altro,...* și în consecință și pronumele respectiv, intră într-un microsistem cu demonstrativele. Într-o mulțime de două obiecte, *l'altro* se opune lui *questo* sau lui *quello (questo / l'altro; quello / l'altro)*; într-o mulțime de trei obiecte, *l'altro* se opune lui *questo* și *quello*: *(questo / quello / l'altro* sau *questo / quello / quell'altro).*

10.4.2. Determinanții non-definiți care pot apărea cu funcție pronominală sînt:

1. Determinanții cantitativi partitivi cu structura Q-N⌒*di*. Odată cu substantivul este omisă și prepoziția *di*; acest tip de pronominalizare se aplică atunci cînd este omis și verbul sau cînd grupul nominal pronominalizat are funcție de complement prepozițional:

> *Hai speso molti soldi? — Sì,* **un sacco** (pentru... *un sacco di soldi).*
> *Il testo era pieno di errori. Pure io mi sono accorto di* **una decina** (pentru... *di una decina di errori).*

Dacă substantivul însoțit de determinantul partitiv are funcție de subiect sau de complement direct iar verbul nu este omis, atunci substantivul împreună cu prepoziția *di* sînt reprezentați de forma pronominală atonă *ne* în timp ce secvența notată prin Q-N rămîne cu funcție de determinant:

> *Sulla tavola c'era una bottiglia di vino e* **ne** *ho bevuto* **un po'** (pentru... *ho bevuto un po' di vino).*

C'erano molte persone nell'aula? Ce **n'***erano* **un centinaio** (pentru... *un centinaio di persone).*

Complementul partitiv este reprezentat în forma pronominalizată de secvențe ca *ne...un po', ne...un centinaio, ne...una decina* etc.

2. Determinanții cantitativi non-partitivi care pot avea funcție pronominală sînt numeralele cardinale (v. mai sus) și *alcuni, -e, poco, -a, -i, -e, molto, -a, -i, -e* etc.:

Nella biblioteca c'erano tutti i suoi compagni. **Pochi** *leggevano,* **alcuni** *prendevano degli appunti* (pentru...: *pochi compagni...,...alcuni compagni...*).

10.5. *PRONUMELE RELATIVE*

(I pronomi relativi)

10.5.0. Pronumele relative rezultă în urma transformării relative, care este în ultimă instanță un caz special de pronominalizare. O propoziție poate avea funcție relativă, poate determina deci un nominal (substantiv, pronume etc.) numai dacă include, indiferent cu ce funcție sintactică, un nominal identic cu nominalul determinat. Acest nominal din relativă, fiind identic cu cel determinat, urmează să fie pronominalizat, deci înlocuit cu o formă pronominală pentru a evita repetarea. Această formă pronominală include însă și elementul de relație, care leagă propoziția relativă de nominalul determinat. De aici rezultă dubla funcție a pronumelor relative: ele substituie un nominal din subordonată, de la care preiau funcția sintactică, și în același timp servesc drept element de legătură. Pronominalizarea „simplă" din care rezultă pronumele personale, demonstrative sau posesive, se face din rațiuni de economie a mesajului dar și din rațiuni stilistice. Ea nu este obligatorie în sens strict. Transformarea din care rezultă relativele este obligatorie pentru că ele trebuie să îndeplinească și funcția de relație.

În limba italiană există două pronume relative, *che* și *il quale, la quale, i quali, le quali,* perfect sinonime și care se pot înlocui reciproc în toate contextele. Preferințele pentru una din forme sînt de natură stilistică.

10.5.1. *Pronumele relativ* **che** (care, ce)

Che este invariabil în număr și gen; poate substitui un substantiv masculin sau feminin, la singular sau la plural:

Il cane **che** *abbaia...*
I cani **che** *abbaiano...*
La pecora **che** *bela...*
Le pecore **che** *belano...*

Che poate substitui de asemenea orice nominal, indiferent de trăsătura [± Animat]: *Il ragazzo* **che** *entra; Il libro* **che** *è apparso.*

Relativul *che* prezintă forme diferite, după funcția sintactică pe care o îndeplinește în propoziția relativă; cele două forme sînt *che* pentru nominativ și acuzativ și *cui* pentru cazurile prepoziționale. Se realizează deci opoziția între cazurile prepoziționale și cazurile fără prepoziție:

(Nominativ) *Il giornale* **che** *appare la sera...*
(Acuzativ) *Il giornale* **che** *leggevo ogni sera...*

Spre deosebire de limba română, unde pronumele relativ în acuzativ este întotdeauna precedat de prepoziția *pe (Ziarul* **pe care** *îl citesc)* și reluat printr-un pronume personal în formă atonă, în limba italiană nu există o marcă a acuzativului și din această cauză pronumele poate produce ambiguităţi, relativul putînd fi înţeles fie drept subiect, fie drept complement direct al verbului subordonat. *Il pollo che mangiava*... poate fi interpretat *Puiul care mînca*... sau *Puiul pe care îl mînca*... Pentru a se evita ambiguitatea în cazul în care *che* are funcţie de complement direct, trebuie exprimat subiectul propoziţiei relative printr-o formă pronominală tonică sau printr-un substantiv *(Il pollo che Luigi mangiava, Il pollo che lui mangiava,...)*.

Dacă nominalul substituit din propoziţia relativă este un complement prepoziţional, pronumele relativ are forma *cui* şi este precedat de prepoziţia respectivă. secvenţa prepoziţie + *cui* stă la începutul propoziţiei relative, pentru a îndeplini funcţia de relaţie:

L'amico rel [*ti parlavo* **di questo amico**] *è arrivato* —
L'amico **di cui** *ti parlavo è arrivato* (Prietenul despre care ţi-am vorbit a sosit).

L'impiegato rel [*mi ero rivolto* **all'impiegato**] *mi spiegò tutto* —
L'impiegato **a cui** *mi ero rivolto mi spiegò tutto*. (Funcţionarul căruia m-am adresat mi-a explicat tot).

La frase rel [*mi riferivo* **alla frase**] *è questa* —
La frase **a cui** *mi riferivo è questa* (Fraza la care mă refeream este aceasta).

E' questa la ragione rel [*non ti voglio parlare* **per questa ragione**] —
E' questa la ragione **per cui** *non ti voglio parlare* (Acesta este motivul pentru care nu vreau să-ţi vorbesc).

Mi manca un chiodo rel [*non posso appendere il quadro* **senza questo chiodo**] —
Mi manca un chiodo **senza cui** *non posso appendere il quadro* (Îmi lipseşte un cui, fără care nu pot să atîrn tabloul).

Ho perso la matita rel [*scrivevo* **con questa matita**] —
Ho perso la matita **con cui** *scrivevo* (Am pierdut creionul cu care scriam).

Il latino rel [*le lingue romanze derivano* **dal latino**] *è una lingua indoeuropea* —
Il latino, **da cui** *derivano le lingue romanze, è una lingua indoeuropea* (Latina, din care derivă limbile romanice, este o limbă indoeuropeană).

După cum rezultă din aceste exemple, nominalul din propoziţia relativă, substituit cu pronumele relativ, poate avea orice funcţie sintactică.

Cînd nominalul substituit din relativă este la dativ, poate lipsi prepoziţia *a* din faţa pronumelui relativ: *Il ragazzo* **cui** *ho parlato*... în loc de *Il ragazzo* **a cui** *ho parlato*. Acest fenomen se explică etimologic; *cui* derivă direct din forma de dativ a relativului din limba latină. În limba modernă, analitică, se preferă folosirea prepoziţiei.

În limba vorbită se întîlneşte uneori o construcţie de tipul *l'amico che io gli ho dato il libro* în loc de *l'amico a cui io ho dato il libro*. Este vorba de o greşeală de ordin sintactic, care apare de altfel şi în română *(prietenul care i-am dat cartea*, în loc de *prietenul căruia i-am dar cartea)* şi care constă în substituirea nominalului din relativă printr-un pronume personal în locul pronumelui relativ. Aceste construcţii trebuie evitate.

Pronumele relativ *cui* precedat de prepoziţia *in* poate fi substituit cu adverbele relative *dove, quando* sau *come* în următoarele condiţii: nominalul determinat de propoziţia relativă include un nume cu sens local, temporal sau modal; dacă în propoziţia relativă nominalul identic cu nominalul determinat are funcţie de complement de loc, de timp sau de mod, atunci secvenţa *in cui*, obţinută în urma transformării relative se poate înlocui cu adverbele relative *dove, quando* sau respectiv *come*.

Substantivele cu sens local, de tipul *casa, posto, stanza, cortile, strada, ufficio, giardino* etc. sînt foarte numeroase și substituția relativului prin *dove* este foarte frecventă:

il posto **in cui** *mi fermerò — il posto* **dove** *mi fermerò.*
la casa **in cui** *abita — la casa* **dove** *abita.*
il giardino **in cui** *ci sono quelle rose — il giardino* **dove** *ci sono quelle rose.*

Substantivele cu sens temporal, de tipul *momento, periodo, ora, mese, anno, giorno, settimana* etc. permit înlocuirea secvenței *in cui* prin *quando:*

il giorno **in cui** *è venuto — il giorno* **quando** *è venuto.*
la settimana **in cui** *succedeva tutto questo — la settimana* **quando** *succedeva tutto questo.*

Atunci cînd relativa determină un substantiv cu sens temporal, în italiana contemporană vorbită se poate folosi în loc de *in cui* sau *quando*, pronumele relativ *che* fără prepoziție: *Non l'ho più visto dal giorno* **che** *è andato via*, în loc de *...dal giorno* **in cui** *è andato via* sau ... *dal giorno* **quando** *è andato via.*

Substantivele cu sens modal: *il modo, la maniera, lo stile* permit înlocuirea secvenței *in cui* cu adverbul relativ *come: Non mi piace il modo* **in cui** *si comporta — Non mi piace il modo* **come** *si comporta.* Această substituție este ceva mai rară decît cele precedente deoarece aceste substantive au sens modal foarte general și abstract și de cele mai multe ori adverbul *come* substituie întreaga secvență *il modo in cui: Non mi piace* **come** *si comporta.* În acest caz, *come* este o formă mixtă, sintetică (v. p. 215).

Dacă nominalul substituit din propoziția relativă, identic cu nominalul determinat, este atribut genitival, forma pronumelui relativ este de asemenea *cui* ca în toate cazurile prepoziționale, dar prepoziția *di* se suprimă iar relativul stă între articol și numele determinat de atributul genitival. Acest nominal, determinat de atributul genitival, trebuie să cuprindă un articol hotărît. Orice alt determinant blochează transformarea[1]. Articolul precedă întotdeauna pronumele relativ *cui* și poate fi precedat la rîndul său numai de o prepoziție, care indică funcția numelui determinat de atributul genitival în propoziția relativă.

a) nominalul determinat de atributul genitival este subiectul propoziției relative:

Il pittore, rel [**il quadro** *del pittore è esposto qui*]... —
Il pittore, **il** *CUI* **quadro** *è esposto qui...*

b) nominalul determinat de atributul genitival este complement direct în propoziția relativă:

Il pittore, rel [*tutti ammiriamo* **il quadro** *del pittore*]... —
Il pittore, **il** *CUI* **quadro** *ammiriamo tutti...*

c) nominalul determinat de atributul genitival este complement prepozițional în propoziția relativă:

Il pittore, rel [*ti ho parlato* **del quadro** *del pittore*]... —
Il pittore, **del** *CUI* **quadro** *ti ho parlato...*
Il pittore, rel [*mi riferivo* **al quadro** *del pittore*]... —
Il pittore, **al** *CUI* **quadro** *mi riferivo...*

---

[1] Dacă determinantul este un articol nedefinit, se preferă relativul *il quale,...; il pittore, un quadro del quale è esposto,...;* orice alt determinant blochează transformarea, indiferent de pronumele relativ folosit.

Il pittore, rel [*si fa tanta pubblicità* **per il quadro** *del pittore*]... —
Il pittore, **per il** *CUI* **quadro** *si fa tanta pubblicità*...

Il pittore, rel [**nel quadro** *del pittore appare questo particolare*]... —
Il pittore, **nel** *CUI* **quadro** *appare questo particolare,*...

10.5.2. *Pronumele relativ* **il quale, la quale, i quali, le quali** (care), spre deosebire de **che,** este o formă variabilă care se acordă în gen și număr cu nominalul substituit:

Il ragazzo, **il quale** *è entrato*...
I ragazzi, **i quali** *sono entrati*...
La signora, **la quale** *ha telefonato*...
Le signore, **le quali** *hanno telefonato*...

Nu se realizează opoziția [± Animat], putîndu-se folosi pentru orice tip de antecedent: *la persoana la quale arriva; il libro il quale è apparso.*

Relativul *il quale* nu prezintă variante poziționale în funcție de poziția sintactică a nominalului substituit din propoziția relativă. Funcția sintactică a acestuia rezultă exclusiv din folosirea prepoziției la cazurile prepoziționale și din absența prepoziției la celelalte cazuri. Reluăm exemplele date pentru relativul *che,* fără structurile inițiale care rămîn aceleași:

Nominativ:
Il giornale **il quale** *appare la sera*...

Acuzativ:
Il giornale **il quale** *leggevo ogni sera*...

Cazuri prepoziționale:
L'amico **del quale** *ti parlavo è arrivato.*
L'impiegato **al quale** *mi ero rivolto mi spiegò tutto.*
La frase **alla quale** *mi riferivo è questa.*
E' questa la ragione **per la quale** *non ti voglio parlare.*
Mi manca un chiodo **senza il quale** *non posso appendere il quadro.*
Ho perso la matita **con la quale** *scrivevo.*
Il latino, **dal quale** *derivano le lingue romanze, è una lingua indoeuropea.*

Dacă nominalul substituit în propoziția relativă este un atribut genitival, pronumele relativ *il quale,...* cere o formă diferită a transformării față de cea aplicată în cazul relativului *che:* nominalul determinat de atributul genitival stă întotdeauna la începutul propoziției relative, precedat de prepoziție dacă este într-un caz prepozițional și este urmat de pronumele relativ *il quale,* ... care se acordă cu antecedentul; pronumele relativ este în genitiv, precedat de prepoziția *di* care se unește cu articolul relativului, formînd prepoziții articulate. Așadar, în ce privește poziția față de substantivul determinat de atributul genitival, relativul *cui* stă înainte, iar relativul *il quale,* ... stă după. Reluăm exemplele date mai sus pentru pronumele relativ în genitiv, înlocuind relativul *cui* cu *il quale*...:

a) *Il pittore, il quadro DEL QUALE è esposto qui.*
b) *Il pittore, il quadro DEL QUALE ammiriamo tutti.*
c) *Il pittore, del quadro DEL QUALE ti ho parlato*...
Il pittore, al quadro DEL QUALE mi riferivo...
Il pittore, per il quadro DEL QUALE si fa tanta pubblicità...
Il pittore, nel quadro DEL QUALE appare questo particolare...

Relativul se acordă în gen și număr cu antecedentul, *il pittore* în exemplele de mai sus, și nu cu numele determinat în genitiv, *il quadro*. Astfel vom avea:

La pittrice, il quadro DELLA QUALE è esposto...
I due libri, l'autore DEI QUALI è uno scienziato...
Le canzoni, i titoli DELLE QUALI sono indicati qui...

Relativul *il quale, ...*, precedat de prepoziția *in* poate fi substituit cu adverbele relative *dove, quando* și *come* în aceleași condiții ca cele indicate pentru *che:*

il posto **in cui** *mi fermo*
il posto **nel quale** *mi fermo* } — *il posto* **dove** *mi fermo.*

il periodo **in cui** *succedeva questo*
il periodo **nel quale** *succedeva questo* } — *il periodo* **quando** *succedeva questo.*

il modo **in cui** *si comporta*
il modo **nel quale** *si comporta* } — *il modo* **come** *si comporta*

10.5.3. Cele două forme ale pronumelui relativ, *che* și *il quale, ...* sînt perfect sinonime. Ele cer însă transformări diferite atunci cînd substantivul substituit din relativă are funcția de atribut genitival.

Forma *il quale* este în general mai puțin frecventă decît forma *che.*

În unele cazuri, forma *il quale* corespunde trăsăturii semantice [+ Emfază]; în general, sistemul relativelor nu permite realizarea opoziției de emfază, și nici a opoziției de tonicitate. Forma *il quale*, avînd un număr mai mare de silabe decît *che* și cerînd și acordul în gen și număr cu antecedentul, poate reprezenta o anumită insistență a vorbitorului asupra nominalului substituit fără a se putea vorbi de o opoziție sistematică: *Gli andava a vantare la fertilità di una tenuta, la quale non produceva nemmeno lupini.*

Se preferă *il quale* cînd substantivul este determinat de două relative coordonate sau de un atribut și o relativă; a doua relativă, fiind mai departe de substantivul determinat, este introdusă cu *il quale* care prin acord elimină posibilitatea unei ambiguități: *La risposta pone problemi di linea politica e i quali comportano conseguenze importanti in ogni campo.*

Uneori forma *il quale*, prin acord reușește să elimine ambiguitatea în cazurile în care din context rezultă doi antecedenți posibili, diferiți prin număr și prin gen: *l'amico della ragazza che ha vinto il premio....* Relativa *che ha vinto il premio* poate determina *la ragazza* sau *l'amico*. Relativul *il quale, ...* evită ambiguitatea: *l'amico della ragazza il quale ha vinto...*, sau *l'amico della ragazza la quale ha vinto...*

Relativul *il quale* este preferat într-o propoziție relativă explicativă, în timp ce *che* este preferat într-o propoziție relativă restrictivă. Totuși, selectarea unui pronume relativ sau a celuilalt nu poate servi la o clasificare a propozițiilor relative.

Dacă pronumele relativ înlocuiește complementul direct din propoziția relativă, se folosește aproape întotdeauna *che; il quale* apare foarte rar în acuzativ. Dacă nominalul determinat de propoziția relativă este *ciò* sau *quello*, pronumele relativ este întotdeauna *che: Non ricordo ciò che diceva; Quello che dici sembra vero.*

Pronumele *che* precedat de articolul definit masculin singular, deci substantivat, este echivalent cu *ciò che* sau *cosa che;* spre deosebire de demonstrativ-relativul *che* care introduce propoziții subiective sau completive, *il che* face parte din propoziții apozitive care se referă la o altă propoziție în întregime: *Si deve pianificare tutto,* **il che** *non è facile; Diceva di stare benissimo,* **del che** *non ero proprio convinto.*

10.5.4. *Pronumele relativ* **onde**

Limba italiană veche mai prezenta o formă de pronume relativ pentru cazurile prepoziționale, *onde*, care sintetiza prepoziția și pronumele relativ propriu-zis: *di cui, da cui, con cui, per cui,* în cazuri ca:

Di quei sospiri, **ond'***io nutriva il core (= di cui, con cui io nutrivo il cuore).*
(Petrarca)
I mali **ond'***era afflitto (= di cui, per cui era afflitto).*

10.6. *PRONUMELE DEMONSTRATIV-RELATIVE*

(I pronomi dimostrativi-relativi)

10.6.0. Pronumele demonstrativ-relative sînt forme mixte, sintetice care rezultă din fuziunea unui demonstrativ și a unui pronume relativ în anumite condiții sintactice.

10.6.1. *Pronumele demonstrativ CHI* („cine")

Pronumele *chi* rezultă din fuziunea unui demonstrativ de tipul *colui* sau *quello* și a pronumelui relativ *che; chi* este deci sinonim cu secvențele *colui che, quello che* (acela care) . *Chi* nu are deci un antecedent; antecedentul este inclus chiar în forma *chi.*

Pronumele *chi* este invariabil și presupune trăsătura semantică [+ Uman]. Pronumele *chi* poate rezulta și din fuziunea pronumelui indefinit *uno* și a relativului *che;* și în această situație *chi* presupune trăsătura [+ Uman]: *Non trovo* **uno che** *sia disposto ad aiutarmi — Non trovo* **chi** *sia disposto ad aiutarmi.* De altfel și *colui* poate avea uneori valoare indefinită. Într-o secvență de tipul *Chi non lavora non mangia, chi* se poate descompune în *colui che* sau *uno che.*

Chi nu realizează opoziția de gen, putînd presupune și *colei che* (aceea care). Cere acordul la singular.

Frazele care conțin pronumele demonstrativ-relativ *chi* se pretează la o analiză sintactică diferită de aceea a frazelor care conțin echivalentul său analitic. În forma analitică există întotdeauna o propoziție relativă (introdusă de *che*) care determină un nominal *(colui* sau *uno)* cu funcție de subiect, complement sau atribut în propoziția principală. În forma analitică, desfășurată, analiza relevă propoziții subiective, completive sau atributive; felul acestor propoziții depinde de funcția antecedentului în principală:

Chi non lavora *non mangia* — **Colui** *che non lavora non mangia.*
(subiectivă) (subiect)
Questa è la casa **di chi ti dicevo** — *Questa è la casa* **di colui** *dicui ti dicevo.*
(atributivă) (atribut)

Fuziunea demonstrativului cu pronumele relativ depinde de funcția sintactică a pronumelui relativ în propoziția relativă; această fuziune este posibilă dacă relativul are funcție de **a)** subiect, **b)** complement direct, **c)** complement sau atribut introdus cu aceeași prepoziție care introduce și antecedentul în propoziția regentă:

a) *Colui* **che** *non ha imparato sarà bocciato — Chi non ha imparato...*
Amo colui **che** *mi ama — Amo chi mi ama.*
Pensavo a colui **che** *aveva parlato della faccenda — Pensavo a chi aveva parlato della faccenda.*

b) *Colui* **che** *ti ho presentato è mio amico — Chi ti ho presentato è mio amico.*
Penso a colui **che** *abbiamo incontrato — Penso a chi abbiamo incontrato.*
c) *Mi riferivo* **a** *colui* **a** *cui ti riferivi pure tu — Mi riferivo* **a** *chi ti riferivi pure tu.*

Fuziunea este imposibilă dacă cele două prepoziții sînt diferite:

Parlo **di** *colui* **a** *cui avevo accennato ieri.*

Nu trebuie confundat pronumele demonstrativ-relativ sau pronumele indefinit-relativ *chi*, care poate fi întotdeauna descompus în *colui che* sau *uno che* cu pronumele indefinit interogativ *chi?* care poate introduce interogația indirectă:

Dimmi **chi** *è venuto!*

În propozițiile introduse de pronumele mixt *chi* se folosește indicativul dacă se presupune antecedentul demonstrativ *colui*, dar se preferă conjunctivul dacă se presupune antecedentul indefinit *uno: Non c'è chi mi aiuti (Non c'è uno, non c'è nessuno che mi aiuti).*

10.6.2. *Pronumele demonstrativ-relativ CHE* („ce")

Pronumele *che* rezultă din fuziunea demonstrativului *quello* sau *ciò*, care au trăsătura [— Animat], cu pronumele relativ *che;* demonstrativ-relativul *che* echivalează cu *ciò che*, *quello che* și este invariabil, cerînd acord în masculin singular. Fuziunea demonstrativ-relativului *che* este mai rară decît a formei *chi* datorită polivalenței formei *che*[1] (relativ simplu și conjuncție); fuziunea este însă posibilă în aceleași condiții:

Mi preoccupa **che** *è successo (...***quello che** *è successo).*
E' interessante **che** *mi ha detto (...***quello che** *mi ha detto).*

10.6.3. *Pronumele demonstrativ-relativ QUANTO, -A, -I, -E* („cît, cîtă...")

Pronumele *quanto, -a, -i, -e*[1] este rezultatul fuziunii unui antecedent de tipul *tutto quello, tutta quella* etc. cu pronumele relativ *che*. Acest pronume marchează opozițiile de gen și număr. Fuziunea este posibilă în aceleași condiții ca mai sus:

Tutti quelli che *si sono presentati sono stati esaminati* — **Quanti** *si sono presentati sono stati esaminati.*
Mi ha ricordato **tutto quello che** *dovevo pagare — Mi ha ricordato* **quanto** *dovevo pagare.*

Spre deosebire de *chi* și *che, quanto, -a, -i, -e* poate introduce și o relativă explicativă: *I soldati, quanti ne erano rimasti, non resistevano più.*

10.7. *PRONUMELE INDEFINIT-RELATIVE*

(I pronomi indefiniti-relativi)

Pronumele indefinit-relative sînt pronume indefinite care includ în forma lor un pronume relativ. Spre deosebire de pronumele demonstrativ-relative, indefinitele relative se pot folosi și fără valoare relativă. În sistemul indefinitelor există și forme cu același sens dar fără valoare relativă.

---

[1] Demonstrativ-relativele *che* și *quanto* sînt omonime cu pronumele indefinite interogative *che?* și *quanto?* care introduc propoziții interogative indirecte. Spre deosebire de pronumele interogative, demonstrativ-relativele pot fi descompuse într-un demonstrativ și un pronume relativ.

Pronumele indefinit-relative sînt *chiunque* („oricine") și *checché* („orice"):

Parlerò con **chiunque** *vorrà ascoltarmi.*
Lui accetterebbe **checché** *tu facessi.*

Aceste pronume nu pot fi descompuse; fuziunea indefinitului și a pronumelui relativ este obligatorie.

Pronumele indefinite *chicchessia* („oricine") și *checchessia* („orice") sînt sinonime cu cele de mai sus dar nu au valoare relativă. Ele nu pot fi urmate de propoziții relative; în această situație trebuie să se folosească formele sintetice *chiunque* și *checché*.

Pronumele *chi*, în măsura în care poate fi descompus în *uno che*, poate fi considerat de asemenea indefinit-relativ (v. mai înainte 10.6.1.).

10.8. *SUBSTITUTELE ADJECTIVALE*

(I sostituti aggettivali)

Adjectivele non-cantitative (care indică o calitate sau un tip de relație) sînt substituite de forma tonică *cosí* sau de forma atonă *lo*. Ambele forme sînt invariabile:

La ragazza passava per bella, ma non era **cosí** (pentru *...non era bella*).
La ragazza passava per bella, ma non **lo** *era* (pentru *...non era bellla*).
Lei diceva di essere veneta, ma non **lo** *era* (pentru *...non era veneta*).

Formele *cosí* și *lo* pot înlocui și un nume predicativ exprimat printr-un substantiv, dacă acesta indică o calitate:

Diceva di essere studente ma non **lo** *era.*

Substitutele *cosí* și *lo* apar cel mai frecvent în poziție de nume predicativ. *Cosí*, formă tonică, poate apărea și în poziție atributivă *(una ragazza cosí)*. *Lo* nu poate apărea însă în această poziție deoarece este formă atonă și presupune în mod obligatoriu prezența unei forme verbale.

Adjectivele cantitative *(molto, poco, numeroso, innumerevole, due, tre, quattro* etc.*)* sînt substituite în formă tonică de *tanto, -a, -i, -e* sau de corelativul *altrettanto, -a, -i, -e:*

Diceva che i libri erano numerosissimi, ma non erano **tanti.**
Le riviste erano tre e i giornali **altrettanti.**

Adjectivele pot fi determinate de propoziții de tip relativ introduse de substitutele relative *come* (atunci cînd determină un adjectiv non-cantitativ) și *quanto* (atunci cînd determină un adjectiv cantitativ):

Il film era veramente interessante, **come** *ti ho detto.*
I ragazzi erano dieci, **quanti** *erano anche prima.*

Formele *come* și *quanto* pot introduce propoziții relative și pe lîngă substitutele *cosí* și *tanto:*

Il film era cosí **come** *ti dicevo.*
I ragazzi erano tanti **quanti** *erano anche prima.*

Formele *come* și *quanto* devin forme sintetice, mixte, cînd includ și antecedentul respectiv *(cosí* și *tanto)*:

Il film era **come** *ti dicevo io.*
I ragazzi erano **quanti** *erano anche prima.*

Analiza sintactică relevă în acest caz propoziții predicative introduse de formele mixte *come* și *quanto* (în structura de suprafață).

10.9. *SUBSTITUTELE ADVERBIALE*

(I sostituti avverbiali)

Grupurile adverbiale spațiale sînt substituite în forma tonică de pro-adverbele *qui, qua* (care indică apropiere față de vorbitor), *costí, costà* (apropiere față de ascultător, forme însă rar folosite) și *lí, là* (care indică depărtare):

La volpe vive nei nostri boschi. Sempre **qui** *vivono l'orso e il lupo.*
Nel tuo cassetto c'era una penna. C'era **costí** *anche una matita.*
Ho messo il libro sulla scrivania. C'era **lí** *anche la cartella.*

Toate aceste forme pot fi folosite și fără antecedent, și în acest caz sînt înțelese în funcție de contextul situațional în care este transmis mesajul (în același fel ca pronumele de persoana I și a II-a). Aceste adverbe sînt denumite deictice.

Grupurile adverbiale spațiale pot fi substituite și de alte adverbe, non-deictice, ca: *su, giú, sopra, sotto, vicino, lontano, accanto, davanti, dietro, dentro, fuori;* acestea sînt la origine prepoziții și în calitate de adverb substituie un grup adverbial care include prepoziția respectivă:

Dov'eri? Ti ho cercato. — Ero **fuori.** *(fuori di casa)*
Hai portato il libro? Mettilo **dentro.** *(dentro il cassetto,...).*

Forma atonă care substituie grupurile adverbiale spațiale care indică poziția sau direcția este *ci* sau *vi* (v. 10.1.9.). Forma atonă care substituie grupurile adverbiale spațiale care indică îndepărtarea (formate cu prepoziția *da*) este *ne* (v. 10.1.8.).

Adverbele temporale pot fi înlocuite în forma tonică de pro-adverbele *ora, adesso, allora, ieri, domani* (deictice):

Sono le tre. **Adesso** *arriverà il treno.*
Ricordi l'anno 1947? **Allora** *il nostro paese è diventato una repubblica.*

Și aceste forme pot fi folosite fără antecedent exprimat, ci dedus din procesul de transmitere a mesajului.

Aceste adverbe situează acțiunea în raport cu momentul transmiterii mesajului. Adverbele *prima, dopo, presto, tardi* substituie grupuri adverbiale temporale pe care le situează în raport cu alt moment, diferit de cel prezent, al transmiterii mesajului:

Fu scosso dal gioco dell'attore. Non l'aveva mai visto **prima.** (prima di quel momento)

Nu există forme atone corespunzătoare.

Grupurile adverbiale modale pot fi substituite prin formele *cosí* sau *altrimenti* (care indică identitatea sau, respectiv, non-identitatea, cu un grup adverbial modal din contextul anterior):

Il tuo compagno ha copiato male il testo e tu sempre **cosí.**
Io ho spiegato la faccenda in questo modo. Tu l'avresti spiegata **altrimenti?**

Aceste forme pot fi înţelese şi în funcţie de contextul situaţional, fără antecedent. Nu există forme atone.

Propoziţiile relative care determină un substantiv cu sens local, temporal sau modal pot fi introduse cu ajutorul adverbelor relative *dove*, *quando* sau *come*, dacă nominalul substituit din relativă are funcţie de complement circumstanţial de loc, timp sau mod, şi este introdus cu prepoziţia *in* (v. p. 210):

La stanza **dove** *dormo (la stanza in cui dormo).*
Il giorno **quando** *è partito (il giorno in cui è partito).*
Il modo **come** *parla (il modo in cui parla).*

Aceste adverbe relative pot introduce propoziţii de tip relativ şi pe lîngă proadverbele temporale, locale sau modale:

Si fermò lí, **dove** *cominciava l'autostrada.*
E' arrivato allora **quando** *tutti erano già presenti.*
Parla cosí **come** *era solito parlare.*

Formele *dove*, *quando* şi *come* sînt forme mixte, sintetice atunci cînd:

— sintetizează un substantiv (antecedentul) cu sens local, temporal sau modal precum şi pronumele relativ precedat de prepoziţia *in (in cui)*, cu funcţie de complement circumstanţial de loc, timp sau mod în relativă. Antecedentul are funcţie de subiect, complement direct sau nume predicativ (fără prepoziţie); propoziţia introdusă de forma adverbială sintetică va avea aceeaşi funcţie sintactică; fuziunea este posibilă dacă substantivul antecedent are un sens local, temporal sau modal foarte general şi în urma fuziunii nu se pierde o cantitate de informaţie:

Non ricordo **il posto in cui** *l'avrà messo* — *Non ricordo* **dove** *l'avrà messo.*
Non mi piace **il modo in cui** *parla* — *Non mi piace* **come** *parla.*
Non so **il periodo (il giorno, il momento) in cui** *verrà* — *Non so* **quando** *verrà.*

— sintetizează un substantiv cu sens local, temporal sau modal general cu funcţie de complement circumstanţial şi pronumele relativ precedat de prepoziţia *in (in cui)* cu funcţie de complement circumstanţial în propoziţia relativă, sau sintetizează secvenţele *là dove, allora quando, cosí come:*

Siamo rimasti **nel posto in cui** *eravamo prima* — *Siamo rimasti* **dove** *eravamo prima.*
Siamo rimasti **là dove** *eravamo prima* — *Siamo rimasti* **dove** *eravamo prima.*
E' partito **il giorno in cui** *pioveva* — *E' partito* **quando** *pioveva.*
E' partito **allora quando** *pioveva* — *E' partito* **quando** *pioveva.*
Racconta **nel modo in cui** *aveva sempre raccontato* — *Racconta* **come** *aveva sempre raccontato.*
Racconta **cosí come** *aveva sempre raccontato* — *Racconta* **come** *aveva sempre raccontato.*

Aceste forme sintetice, mixte, *dove*, *quando* şi *come* introduc propoziţii circumstanţiale de loc, de timp sau de mod, avînd în felul acesta funcţie de conjuncţii de loc, de timp sau de mod.

10.10. *SUBSTITUTELE PROPOZIŢIONALE*

(I sostituti proposizionali)

În cadrul substitutelor propoziţionale se pot distinge:

— substitute care reprezintă o propoziţie subordonată dominată de grupul verbal sau de nucleu (subiectivă, predicativă, completivă directă sau indirectă);

— substitute care reprezintă o întreagă propoziție independentă dar care pot apărea uneori și ca dependentă.

10.10.1. *Substitutele propoziționale dominate* sînt reprezentate de formele tonice *ciò, questo, quello* (numite și pronume neutre) sau de formele atone Ø (zero), *lo, ci, ne* (v. p. 201):

Sapevi **che nessuno era piú tornato?**
Sapevo. (Ø)
Lo *sapevo.*
Sapevo **ciò.**
Sapevo **questo.**
Ti preoccupa **che loro non siano ancora tornati?**
(Ø) *Mi preoccupa.*
Ciò *mi preoccupa.*
Questo *mi preoccupa.*
Dubiti **che lui abbia capito le tue intenzioni?**
Ne *dubito.*
Dubito **di ciò.**
Dubito **di questo.**
Hai deciso **di partire domani?**
Ci *penso ancora.*
Penso ancora **a questo.**

După cum se vede, formele atone sînt preluate din sistemul pronumelor personale și lipsesc în cazurile în care și în sistemul pronominal lipsesc formele atone. Ca atare în aceste situații se va folosi forma zero.

10.10.2. *Substitutele propoziționale independente* sînt reprezentate de:

a) adverbe de afirmație
b) adverbe de negație
c) adverbe de modalitate

Adverbele de afirmație sînt *sí* și *già*. Ele substituie un răspuns afirmativ la o întrebare anterioară sau confirmarea unei propoziții afirmative:

— *Le ragazze sapevano che le risposte sarebbero state pubblicate?*
— *Sí.*
— *Siete voi i nuovi inquilini?*
— *Già.*

Sí poate înlocui o propoziție afirmativă subordonată: *Credi* **che lui abbia capito?** — *Lui dice di* **sí.**

Adverbul *sí* poate fi folosit, cu funcție emfatică, și în prezența propoziției substituite:

— *Venite adesso?* — **Sí,** *veniamo adesso.*

De asemenea, adverbul *sí* poate fi folosit în prezența unui segment de propoziție care nu a apărut în propoziția anterioară:

— *Rimani allora?*
— **Sí,** *ma per poco tempo.*
— *Viene sempre da voi?* — *Un giorno* **sí,** *un giorno* **no.**
— *Era molto bella?* — *Bella* **sí,** *ma povera.*

Dacă întrebarea sau propoziția care trebuie reluată include o negație, confirmarea ei se face prin *già: Non sembra bella.* — **Già.**

Adverbul de negație este *no.* El substituie un răspuns negativ la o întrebare anterioară sau infirmă o afirmație anterioară.

Il giornale veniva venduto anche fuori del liceo? — *No.*

Poate fi folosit drept adverb de negație și *affatto.* La origine acesta este adverb de întărire, cu sens afirmativ „cu totul"; folosit frecvent în propoziții negative pentru a întări pe *non* și *niente,* a dobîndit sens negativ, putînd fi folosit și independent:

Ti piace? — *Affatto.* (Îți place? — Deloc.)
Mi credi? — *Nient'affatto.* (Mă crezi? — Cîtuși de puțin)

No poate substitui și o propoziție subordonată: *Carlo verrà stasera? Lui diceva di no.*

No poate fi folosit cu funcție emfatică și în prezența propoziției substituite sau a unor părți de propoziție, care nu au apărut în propoziția anterioară și care aduc o nouă informație:

Lei veniva rare volte al caffè. — **No,** *venivo quasi tutte le sere.*
Vuole ritirare adesso ciò che ha detto? — **No,** *ma c'è sempre tempo.*
Conosce questi nomi? — **No,** *non li conosco.*

Atunci cînd propoziția este reluată parțial sau în întregime în formă negativă, adverbul *no* are funcție emfatică. Propoziția conține negația *non,* care nu poate apărea independent, și care poate fi întărită prin *no* (v. ultimul exemplu citat). În formă non-emfatică, propoziția poate fi negată numai cu ajutorul negației *non,* care nu are rol de substitut și care cere reluarea cel puțin a unei părți a propoziției.

Vuole vederlo?	**No.** (negație-substitut de propoziție)
	No, *non voglio.* (negație emfatică)
	Non voglio vederlo. (propoziție negativă)
	Non adesso. (negație parțială)

Adverbele de modalitate care pot reprezenta substitute de propoziții sînt: *certo, certamente, sicuro, sicuramente* (sigur, desigur), *esatto, esattamente* (exact), *proprio così* (chiar așa), *ecco* (tocmai, așa), *appunto, per l'appunto* (tocmai), *senza dubbio* (fără îndoială), *beninteso* (bineînțeles), *naturalmente* (natural), *assolutamente* (desigur, absolut) *forse* (poate), *probabilmente* (probabil), *ovviamente* (evident). Toate aceste adverbe confirmă propoziția anterioară:

— *Ritiene che questa sia un'esperienza utile?* — **Certamente.**
— *Allora Lei ammette le concezioni dei redattori.* — **Esatto.**

Toate aceste adverbe pot apărea în contextul propoziției reluate parțial sau integral, în aceeași formă sau modificată, și în acest caz ele au funcție de adverbe propoziționale, situînd propoziția pe axa probabilității, din punctul de vedere al vorbitorului; ele pot apărea de asemenea împreună cu substitutele propoziționale afirmative sau negative *(sì, no):*

— *Lei condivide le idee espresse nell'inchiesta?*
— *Ovviamente, non tutte.*

— *Partiranno tutti domani?*
— *Forse sí.*
— *Credi che lei abbia capito le mie intenzioni?*
— *Probabilmente no.*

Adverbele care exprimă certitudine și care apar după adverbele de afirmaţie sau de negaţie, *sí* și *no*, întăresc valoarea acestora (au funcţie emfatică):

— *Lo hai mai visto?*
— *No, certamente.*
— *Vuoi venire a trovarmi?*
— *Sí, certo.*

Partea a II-a

STRUCTURA ENUNȚULUI

11. PROPOZIȚIA ȘI FRAZA

Unitatea de bază a mesajului verbal este propoziția. Numărul nelimitat de propoziții posibile într-o limbă dată este datorat posibilității de a „combina" două sau mai multe propoziții, obținîndu-se ceea ce se numește în mod obișnuit *fraza*. Fraza poate fi obținută prin:

11.1. *Coordonare*, procedeu care se poate exprima printr-o regulă de tipul:

$$P \rightarrow P_1 \frown \text{Coord} \frown P_2$$

Prin coordonare se leagă două propoziții de același tip, cu ajutorul unor conjuncții specifice (v. 8.1.) sau prin juxtapunere (alăturare). Raportul între cele două propoziții coordonate prin juxtapunere (copulativ, adversativ, explicativ, concluziv) rezultă numai din conținutul celor două propoziții.

11.2. *Subordonare*, procedeu prin care o propoziție se inserează pe lîngă sau în locul unui element constitutiv al altei propoziții. Celei trei tipuri de propoziții subordonate se bazează pe următoarele reguli de structură a grupului nominal (GN) și a grupului adverbial (GAdv):

$$\text{GN} \rightarrow \begin{cases} \text{Nom} \frown (\text{rel} \frown P) \\ \text{che} \frown P \end{cases}$$

$$\text{GAdv} \rightarrow \begin{cases} \text{Adv} \\ \text{prep} \frown \text{Nom} \frown (\text{rel} \frown P) \\ \text{Sub} \frown P \end{cases}$$

A. Propozițiile care apar pe lîngă un nominal (substantiv cu determinanți sau pronume), de care sînt legate printr-un element de relație (pronume relativ), reprezentat prin *rel* (conform primei variante de structură a grupului nominal) sînt **propoziții relative**;

B. Propozițiile care apar, introduse cu ajutorul conjuncției *che*, în locul unui grup nominal, sînt **propoziții subiective, predicative, completive directe** sau **completive indirecte,** după cum reprezintă grupul nominal subiect, nume predicativ, complement direct sau indirect;

C. Propozițiile care, introduse de o conjuncție subordonatoare (v. 8.2.), reprezintă grupul adverbial (circumstanțial) — conform ultimei variante de structură a grupului adverbial — sînt **propoziții circumstanțiale**; de același tip sînt **propozițiile limitative** sau **restrictive,** care însă sînt subordonate adverbului propozițional și nu fac parte din nucleu (v. 13.0.2.).

12. STRUCTURA PROPOZIŢIEI

Propoziţia este formată dintr-un *nucleu* şi un *determinant propoziţional:*

$$\text{P} \rightarrow \text{DetP} \frown \text{Nucleu}$$

Structura Nucleului poate fi reprezentată de următoarele reguli:

$$\text{Nucleu} \rightarrow \text{GN} \frown \text{GPred}$$

Această regulă dă seama de structura logică binară a oricărui enunţ: grupul subiectului (despre care se spune ceva) şi grupul predicativ (ceea ce se spune despre subiect). Grupul predicativ poate fi reprezentat prin regula următoare:

$$\text{GPred} \rightarrow \text{GV} \frown (\text{GAdv})$$

Grupul verbal (verbul şi determinanţii săi) poate reprezenta singur grupul predicativ; acesta mai poate conţine şi un grup adverbial, care reprezintă complementele şi completivele circumstanţiale, dar care nu este cerut în mod necesar de verb (parantezele indică elementele facultative[1]).

Grupul verbal este reprezentat de verb (predicatul verbal sau nominal) şi determinanţii săi obligatorii (complementele directe sau indirecte), care apar întotdeauna în structura de adîncime, dar care în structura de suprafaţă, concretă, pot fi uneori, în anumite condiţii, omişi.

Lăsînd la o parte elementele facultative, o propoziţie-nucleu poate fi constituită dintr-un grup nominal-subiect, un verb (predicat verbal sau nominal), cu sau fără alţi determinanţi (grupuri nominale introduse cu sau fără prepoziţii) în funcţie de caracteristicile contextuale ale verbului.

---

[1] Aceste elemente sînt facultative la nivelul general, teoretic al structurii enunţului: o propoziţie este „bine formată", corectă din punctul de vedere al normelor limbii, chiar dacă nu conţine un asemenea element; ele nu sînt facultative, la nivel particular, întrucît poartă o informaţie.

13. STRUCTURA DETERMINANTULUI PROPOZIȚIONAL

13.0. Structura determinantului propozițional (DetP) poate fi reprezentată de regula următoare:

$$\text{DetP} \rightarrow \left\{ \begin{array}{l} \text{Asert} \\ \text{INT} \\ \text{EXCL} \\ \text{IMP} \end{array} \right\} \frown (\text{NEG}) \frown (\text{AdvP})$$

13.0.1. Elementele minime care constituie determinantul propozițional și care se exclud reciproc sînt reprezentate de simbolurile *Asert.* (asertiv), INT (interogativ), EXCL (exclamativ), IMP (imperativ). Aceste simboluri justifică statutul propoziției: asertivă (enunțiativă), interogativă, exclamativă sau la imperativ. Simbolurile corespunzătoare interogației, exclamației și imperativului impun aplicarea unor transformări în structura sintactică și intonațională a propoziției. Simbolul NEG reprezintă negația, justificînd propozițiile negative; o propoziție poate fi în același timp negativă și asertivă (enunțiativă), negativă și interogativă etc. ceea ce rezultă din formularea regulei. Toate aceste simboluri fac parte din determinantul propozițional și se referă la întreaga propoziție (nucleu); este vorba deci de propoziții interogative totale, exclamative totale, negative totale. Din combinarea acestor simboluri, se obțin opt propoziții diferite, avînd toate același nucleu:

Asert + Nucleu	*Tu mi aspetti.*
INT + Nucleu	*Tu mi aspetti?*
EXCL + Nucleu	*Tu mi aspetti!*
IMP + Nucleu	*Aspettami!*
Asert + NEG + Nucleu	*Tu non mi aspetti.*
INT + NEG + Nucleu	*Tu non mi aspetti?*
EXCL + NEG + Nucleu	*Tu non mi aspetti!*
IMP + NEG + Nucleu	*Non aspettarmi!*

Simbolurile interogației, exclamației și negației pot apărea și în structura nominalului și a adverbului; în cazul acesta, interogația, exclamația sau negația se referă numai la nominalul sau la adverbul respectiv. Propozițiile în care apare un nominal sau un adverb care prezintă interogația, exclamația sau negația sînt interogative, sau exclamative, sau negative parțiale. Și aceste simboluri determină transformări în structura nucleului, dar diferite de cele determinate de simbolurile care fac parte din determinantul propozițional.

13.0.2. În sfîrșit, determinantul propozițional mai conține un element facultativ, adverbul propozițional (AdvP). Acest simbol corespunde unor adverbe modale, de tipul *certamente, ovviamente, probabilmente, effettivamente, normalmente* etc., care determină întregul nucleu, situîndu-l pe axa probabilității și a subiectivității, precum și unor complemente sau propoziții limitative:

Secondo la loro opinione, *tutto sarebbe da rifare.*
A mio avviso, *il problema non era impostato in modo corretto.*
Da questo punto di vista, *nessuno era colpevole.*
Per quanto io ne sappia, *i lavori sono stati interrotti.*

Complementele limitative sînt introduse cu ajutorul prepozițiilor și locuțiunilor prepoziționale *secondo, in quanto a, riguardante, in ciò che concerne, in ciò che riguarda;* complementul poate fi reprezentat de secvențe lexicalizate: *a mio (tuo, suo* etc.*) avviso, secondo la mia (tua, sua* etc.*) opinione, dal mio (tuo, suo* etc.*) punto di vista* etc.

Propozițiile limitative sînt introduse cu ajutorul locuțiunilor conjuncționale *secondo che, per quanto, a quanto, in quanto, a quello che, per quello che* și au în general verbul la indicativ sau la condițional:

Secondo che sembrerebbe, *le cose non finiranno qui.*
Per quello che si è saputo fino ad oggi, *i rapitori non sono stati trovati.*

Propozițiile introduse cu *per quanto* și *a quanto* au verbul la conjunctiv dacă implică o incertitudine:

Per quanto io ne sappia, *nessuno aveva mancato alla promessa.*
A quanto mi abbiano detto, *la riunione è stata rimandata sine die.*

Propozițiile limitative pot avea verbul la gerunziu, dacă au un subiect indefinit sau dacă presupun un subiect de tipul *noi:*

Parlando sul serio, *nessuno aveva ragione ma non si è potuto intervenire.*

De asemenea propozițiile limitative pot avea verbul la infinitiv, introdus cu prepoziția *a,* în aceleași condiții ca mai sus: *A parlare sul serio... A dire la verità,...; A dirla schietta,...; A dirla tra di noi,...* etc.

13.1. *PROPOZIȚIA INTEROGATIVĂ TOTALĂ*

Propozițiile interogative totale presupun apariția în cadrul determinantului propozițional a simbolului INT (interogativ); acestui simbol nu îi corespunde un „cuvînt" (pe plan lexical) ci, la nivel fonetic, o intonație specială, ascendentă, a propoziției. În mod normal propoziția interogativă totală are aceeași structură ca și propoziția asertivă (enunțiativă) corespunzătoare, afirmativă sau negativă (după cum determinantul propozițional mai cuprinde sau nu și simbolul negației NEG):

Il treno arriva alle tre. Il treno non arriva alle tre. (asertive)
Il treno arriva alle tre? Il treno non arriva alle tre? (interogative totale)

Schimbarea ordinii subiect-verb nu este impusă de caracterul interogativ al propoziției, ci de scopuri stilistice, de scoatere în relief a unei anumite părți de propoziție, în aceeași măsură ca și în propozițiile asertive: *Arriva il treno alle tre. Arriva il treno alle tre?*

Propozițiile interogative totale se comportă diferit de propozițiile asertive în cadrul subordonării. Propozițiile asertive, atunci cînd reprezintă un grup nominal cerut de verb (subiect, nume predicativ, complement direct sau indirect) sînt introduse de conjuncția *che;* propozițiile interogative totale cer în această situație, drept element de legătură, conjuncția *se:*

> *Non sapevo [lui è arrivato.].* — *Non sapevo* **che** *lui fosse arrivato.*
> *Non sapevo [lui è arrivato?]* — *Non sapevo* **se** *lui fosse arrivato.*

Schimbarea elementului de relație este necesară pentru recuperarea intonației interogative (care corespunde semnificației interogative) și care dispare în condițiile subordonării.

13.2. *PROPOZIȚIA INTEROGATIVĂ PARȚIALĂ*

Propozițiile interogative parțiale includ un element interogat (pe care îl vizează interogația și asupra căruia se cere un răspuns) și numai unul. Aceasta înseamnă că simbolul interogației nu poate apărea simultan în reprezentarea mai multor elemente ale propoziției. Propoziții cu două întrebări, ca *Dove e quando parti?* sînt obținute prin coordonarea a două propoziții, avînd același subiect și verb, dar în care elementul vizat de interogație este diferit: **Dove** *parti e* **quando** *parti?*

Constituentul interogat (subiectul, verbul, numele predicativ, un complement oarecare), dacă este definit, primește un accent special, interogativ, schimbînd conturul intonațional al întregii propoziții:

> **Io** *devo dirglielo?*
> *Tu parti* **domani**?

Propoziția se termină ascendent, dar punctul cel mai înalt al intonației corespunde elementului interogat; aceasta spre deosebire de propozițiile interogative totale, care sînt uniform ascendente, punctul cel mai înalt al intonației fiind la sfîrșitul propoziției:

> *Il treno arriva alle tre?* — — — — (interogație totală)
> **Il treno** *arriva alle tre?* — — — — (interogație parțială, a subiectului)
> *Il treno* **arriva** *alle tre?* — — — — (interogație parțială, a predicatului)
> *Il treno arriva* **alle tre**? — — — — (interogație parțială, a complementului)

În mod normal, propozițiile interogative parțiale în care constituentul interogat este definit au aceeași structură ca și propozițiile asertive. Schimbarea ordinii elementelor este cerută de scopuri stilistice.

Interogația parțială presupune întotdeauna, chiar dacă nu este explicitată, opoziția dintre elementul interogat și un alt element care se poate insera în același punct: **Il treno** *arriva alle tre? (o l'autobus?); Il treno* **arriva** *alle tre? (o parte?); Il treno arriva* **alle tre** *(o più tardi?).*

Propozițiile care cuprind un element definit interogat se comportă în cadrul subordonării ca și interogativele totale; ele sînt introduse cu conjuncția *se* (dar păstrează accentul pe elementul interogat): *Voglio sapere* **se il treno** *arriva alle tre (o l'autobus); Voglio sapere* **se** *il treno* **arriva** *alle tre (o parte); Voglio sapere se il treno arriva* **alle tre** *(o più tardi).*

Atît propozițiile interogative totale cît și propozițiile care conțin un element definit interogat presupun un răspuns de tipul *sì/no.* Din punctul de vedere al transmiterii mesajului, acestea sînt întrebări de confirmare (sau infirmare).

În propozițiile în care simbolul interogației însoțește (determină) o parte de propoziție indefinită, simbolul interogației este „amalgamat“ în elementul indefinit respectiv, obținîndu-se „cuvintele interogative“. Acestea pot fi:

— pronume indefinite interogative: *chi?* (cine?) care presupune trăsătura [+ Animat, + Uman]; *che?* și *che cosa?* (ce?) care presupun trăsătura [— Animat] (în care *cosa* a pierdut caracterul nominal); *quale?* (care?), cu trăsătura [+ Separativ]; *quanto?* (cît?), cu trăsătura [+ Cantitativ];

— determinanți indefiniți interogativi: *che?* (ce?), *quale?* (care?), *quanto?* (cît?);

— pro-adjectiv indefinit interogativ: *come?* (cum?);

— pro-verb indefinit interogativ: *che cosa fa?* (ce face?);

— adverbe indefinite interogative: *dove?* (unde?), *da dove?* (de unde?), *per dove?* (pe unde?, pentru unde?), *quando?* (cînd?), *da quando?* (de cînd?), *per quando?* (pentru cînd?), *fino a quando?* (pînă cînd?), *come?* (cum?), *perché?* (de ce?), *quanto?* (cît?).

În mod normal, prezența „cuvintelor interogative" determină transformări poziționale în propoziția respectivă: „cuvîntul interogativ" stă întotdeauna la începutul propoziției iar ordinea subiect-verb se inversează atunci cînd interogația nu privește subiectul. Accentul cel mai puternic caracterizează „cuvîntul interogativ", iar propoziția se termină ascendent: **Chi** *è venuto?*

— Interogația subiectului:

Chi *è arrivato?* **Che (cosa)** *succede?* **Quale** *ti piace?*
Quale libro *è apparso?* **Che albergo** *ti piace?* **Quanti ragazzi** *sono arrivati?*

— Interogația complementului direct:

Chi *cercavi?* **Che (cosa)** *hai comprato?* **Quanto** *hai pagato?*
Che articolo *hai letto?* **Quale borsetta** *scegli?* **Quanti soldi** *hai speso?*

— Interogația unui complement prepozițional:

A chi *hai parlato?* **Di chi** *si trattava?* **Con chi** *sei venuto?* **Per chi** *lo dici?* **Da chi** *abiti?*

A che (cosa) *ti riferisci?* **Di che (cosa)** *si tratta?* **A che (cosa)** *pensi?* **Da che (cosa)** *si parte?* **Su che (cosa)** *è fondata la tua accusa?*

A quanto *ammontano i suoi debiti?* **Per quanto** *hanno venduto la casa?* **Di quanti** *si tratta?*

A quale capitolo *ti sei fermato?* **Da quale libro** *hai preso la citazione?* **Per quale esame** *ti prepari?* **Su quale argomento** *vi siete fermati?* **Con quale mezzo** *si può arrivare in città?*

A che personaggio *alludeva?* **Di che libro** *parlavate?*

— Interogația verbului de acțiune ([+ Acțiune]):

Che cosa fai? *(scrivo una lettera; penso; cammino; rido).*

— Interogația numelui predicativ:

Chi *sono loro? (Loro sono i miei amici; chi?* cere o informație referitoare la un nume predicativ-substantiv, dintr-un predicat nominal de identitate sau identificare).

Che (cosa) *è Carlo? Carlo è studente; che (cosa)?* cere o informație referitoare la un nume predicativ-substantiv, dintr-un predicat nominal calificativ); **Che (cosa)** *è la rosa? (La rosa è un fiore);*

Come *è la casa? (La casa è alta; come?* cere o informație referitoare la un nume predicativ-adjectiv).

— Interogația complementelor circumstanțiale (de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, de cantitate):

Dove *vai?* **Da dove** *vieni?* **Per dove** *si passa?* **Per dove** *vi imbarcate? (per Napoli);*
Quando *sei nato?* **Da quando** *lo aspetti?* **Per quando** *è stata rimandata la riunione?*
Fino a quando *ci resterete?*
Come *si deve procedere?* **Come** *si traduce questa parola?*
Perché *non hai chiuso la porta?*
Perché *mi dici queste cose?*
Quanto *avete camminato oggi?*

Interogația complementelor circumstanțiale se poate face și cu ajutorul unui substantiv însoțit de un determinant interogativ, în mod similar ca și pentru complementele prepoziționale: **In quale direzione** *andrete?* **Per quale meta** *vi imbarcate?* **In che anno** *sei nato?* **Da quanto tempo** *lo aspetti?* **Per quale periodo** *è stata rimandata la riunione?* **In che modo** *si deve procedere?* **Per quale motivo** *non hai chiuso la porta?* **Con quale scopo** *mi dici queste cose?*

Poziția elementelor dintr-o propoziție interogativă parțială care conține un cuvînt interogativ este diferită de poziția „normală": „cuvîntul" interogativ stă la început, iar ordinea subiectiv-verb se inversează dacă interogația nu privește subiectul: **Quando** *arriva Carlo?* În limba vorbită se poate întîmpla, ca și în română, ca schimbarea poziției să nu se aplice: *Carlo arriva* **quando?** (accentul cade tot pe „cuvîntul interogativ", dar la sfîrșit); intonația este diversă de a propozițiilor interogative totale, care sînt uniform ascendente. Acest tip de propoziție apare atunci cînd enunțul începe ca afirmativ, iar interogația este introdusă chiar în poziția elementului necunoscut, și numai în acest moment se modifică intonația: ———¯

Propozițiile interogative parțiale care conțin „cuvinte interogative" pot fi subordonate fără folosirea unei conjuncții: v.p. 226.

Dimmi (questa cosa): **Quando** *sei nato?* — *Dimmi* **quando** *sei nato.*

În multe cazuri „cuvintele interogative" pot fi confundate cu pronumele, determinanții sau adverbele sintetice mixte; distincția se poate face numai în funcție de verbul regent. Avem de-a face cu „cuvintele interogative" (pronume, determinanți, adverbe) dacă verbul regent servește la redarea vorbirii indirecte, ca de exemplu *dire, chiedere, informarsi, (non) sapere* etc. (v. exemplul de mai sus). În cazuri ca:

Chi *non lavora non mangia.*

chi este o formă sintetică, mixtă, care poate fi descompusă în *colui che,* și nu presupune o interogație.

Propozițiile interogative care conțin un „cuvînt interogativ" sînt, din punctul de vedere al transmiterii mesajului, întrebări de informare (spre deosebire de cele tratate anterior, care sînt întrebări de confirmare / infirmare). La aceste întrebări de informare se așteaptă drept răspuns o parte de propoziție de tipul celei interogate, dar definită: **Chi** *è arrivato?* — **Carlo** *(è arrivato).* Răspunsul poate fi constituit numai de partea de propoziție respectivă (subiect, complement direct sau prepozițional, verb (de acțiune), nume predicativ, complement circumstanțial), restul propoziției fiind „subînțeles"; sau de propoziția întreagă, care repetă întrebarea, dar înlocuiește elementul interogat cu răspunsul (definit), care se pronunță mai accentuat:

Quando *sei arrivato?* — **Ieri.**
sau *Sono arrivato* **ieri.**

Răspunsul poate fi o propoziție subordonată, care poate apărea cu sau fără propoziția regentă respectivă:

Perché *mi dici queste cose?* — **Perché tu capisca la mia posizione.**
sau *Ti dico queste cose* **perché tu capisca la mia posizione.**

13.3. *PROPOZIȚIILE EXCLAMATIVE TOTALE*

Propozițiile exclamative totale includ în determinantul propozițional simbolul EXCL, care justifică intonația specifică, redată grafic prin semnul exclamației. Ca și în cazul interogativelor totale, structura unei propoziții exclamative nu diferă de cea a unei propoziții asertive; eventualele schimbări poziționale sînt de natură stilistică:

Viene la primavera!
La maniera in cui riesce a fare contemporaneamente tante cose è fantastica!

Exclamația poate corespunde, ca și în limba română, mai multor valori afective (surpriză, bucurie, indignare, protest, ironie etc.)

În ceea ce privește subordonarea, propozițiile exclamative totale, spre deosebire de interogativele totale, nu se deosebesc de asertive, fiind introduse tot cu conjuncția *che:*

Tu dici: Viene la primavera! — Tu dici che viene la primavera.

13.4. *PROPOZIȚIILE EXCLAMATIVE PARȚIALE*

Propozițiile exclamative parțiale includ un element însoțit de simbolul exclamației, și numai unul. Ca și în cadrul interogativelor parțiale, două elemente cu valoare exclamativă pot apărea numai prin coordonarea a două propoziții: **Come** *e* **quanto** *è bella! (***Come** *è bella* e **quanto** *è bella!).*

Propozițiile exclamative parțiale nu se deosebesc de interogativele parțiale decît prin **(a)** intonația diferită, **(b)** lipsa unei conjuncții specifice în cazul subordonării. Acest lucru este valabil atît pentru constituenții exclamativi definiți cît și pentru cei indefiniți. „Cuvintele exclamative" sînt omonime cu cele interogative.

(Exclamație referitoare la constituenți definiți)

Io *devo dirglielo! Tu parti* **domani**!
Il treno arriva **alle tre**!

(Exclamație referitoare la constituenți indefiniți).

Chi *è arrivato!* **Che (cosa)** *hai comprato!* **Quanto** *hai pagato!*
Quale borsetta *hai scelto!*
Con chi *sei venuto!* **A chi** *hai pensato!* **Da che (cosa)** *si parte!*
Di che libro *parlavate!* **A quale personaggio** *pensava!*
Che cosa stai facendo!
Chi *sono loro!*
Che (cosa) *è una rosa!* **Che (cosa)** *è la vita!*
Come *è bella!* **Come** *era quella casa!*
Dove *vai!*
Quando *è venuto! (Così tardi!)*
Quanto *avete camminato oggi!*
Perché *mi dici queste cose!*

Con quale scopo *mi dici queste cose!*
Per quale motivo *voleva lui che io restassi!*

Simbolul exclamației se cumulează cu cel al interogației (totale sau parțiale) în cazul interogațiilor retorice, la care nu se așteaptă răspuns.

13.5. *PROPOZIȚIILE IMPERATIVE*

Propozițiile imperative includ în determinantul propozițional simbolul IMP. Acesta justifică forma modală a verbului (imperativ), schimbarea pozițională (subiect-verb și în unele situații verb-formă pronominală atonă), precum și intonația specifică.

Tu vieni subito. (asertiv)
Vieni tu subito! (imperativ)

Il giorno viene. (asertiv)
Venga il giorno! (imperativ)

Parli piano. (asertiv) (Vorbești încet.)
Parla piano! (imperativ) (Vorbește încet!)

Andiamo a vederlo. (asertiv) (Mergem să-l vedem)
Andiamo a vederlo! (imperativ) (Să mergem să-l vedem!)

(Lei) è tranquillo. (asertiv) (Sînteți liniștit)
Sia tranquillo! (imperativ) (Fiți liniștit!)

Imperativul nu poate apărea în propozițiile al căror subiect este la persoana I singular.

Dacă verbul este la persoana a II-a singular sau la persoana I sau a II-a plural, simbolul imperativului implică schimbarea poziției formelor pronominale atone, care în acest context devin enclitice:

Mi dai *il libro.* — **Dammi** *il libro!*
Ce ne andiamo. — **Andiamocene!**
Gli dite *la verità.* — **Ditegli** *la verità!*

Determinantul propozițional poate include în același timp simbolurile IMP (imperativ) și NEG (negativ). Dacă verbul este la persoana a II-a singular, apariția simultană a celor două simboluri cere o modificare (morfologică) a formei verbale și permite două variante poziționale ale formelor pronominale atone:

IMP ⌒ *Vieni subito* — *Vieni subito!*
IMP ⌒ NEG ⌒ *Vieni subito* — *Non venire subito!*
IMP ⌒ *Mi dai il libro.* — *Dammi il libro!*
NEG ⌒ IMP ⌒ *Mi dai il libro.* — *Non darmi il libro!*
sau *Non mi dare il libro!*
IMP ⌒ *Me ne parli.* — *Parlamene!*
NEG ⌒ IMP ⌒ *Me ne parli.* — *Non parlarmene!*
sau *Non me ne parlare!*

Realizarea unei propoziții la imperativ presupune:

— indicativul prezent al verbului din propoziția respectivă;

— compatibilitatea semantică între verb și imperativ. Nu toate verbele se pot folosi la imperativ (verbele statice nu acceptă imperativul). Unele verbe acceptă imperativul numai în anumite sensuri. Astfel *volere* nu acceptă imperativul cu sensul de „a vrea", dar îl acceptă cu sensul de „a binevoi" sau în expresia *voler bene* „a iubi": *Vogliate sedervi! Voglimi bene!* De asemenea *sapere* nu se poate folosi la imperativ în sensul „a ști", dar acceptă imperativul în sensul „a afla": *Sappi che tutto è andato come previsto!*

Semnificația imperativului (ordin, comandă, rugăminte) se poate reda în limbă și prin alte mijloace, nespecializate, condiționate în primul rînd semantic (sensul verbului și contextul situațional):

— prin viitorul indicativului: *Verrai domani alle tre!*

— conjunctivul prezent cînd destinatarul nu participă la dialog: *(che) venga subito tuo fratello.* Conjunctivul presupune o propoziție regentă omisă, avînd un verb de tipul *dire, occorrere;*

— infinitivul dacă destinatarul este indefinit: *Rallentare all'entrata sull'autostrada; Non fumare durante i pasti.* Infinitivul presupune o propoziție regentă omisă cu verbul de tipul *occorre, bisogna;*

— substantive, adverbe cu valoare de interjecție; sensul de imperativ se deduce din intonație și din context (lingvistic și situațional): *Via! Attenzione! Silenzio! Pazienza! Aiuto! Piú forte! Piú piano! Lentamente! Abbasso! Avanti! Evviva!.* Toate acestea sînt enunțuri eliptice, care presupun întotdeauna în structura de adîncime enunțuri conținînd un imperativ *(Andate via! Abbiate pazienza! Fate attenzione! Parlate piú piano!* etc.).

13.6. *PROPOZIȚIILE NEGATIVE TOTALE*

Apariția în cadrul determinantului propozițional a simbolului NEG (negativ) produce propozițiile negative totale. Acestui simbol îi corespunde pe plan lexical negația *non.* Aceasta se inserează înaintea verbului sau a oricărui auxiliar a verbului: *Non vengo piú; Non è piú venuto; Non stava leggendo; Non stava per partire; Non era solito camminare tanto.* Negația nu influențează comportamentul propoziției în cazul subordonării, lăsînd la o parte compatibilitatea semantică:

So di avere ragione; So di non avere ragione.
Posso dirgli le tue intenzioni; Posso non dirgli le tue intenzioni.
Si accorse di avere ragione; Si accorse di non avere ragione.
Sembra che voglia accettare; Sembra che non voglia accettare.

Negația poate să apară atît în propoziția regentă cît și în subordonată (în măsura în care nu creează o contradicție logică), cu diferite și complexe consecințe semantico-logice: *Non posso non dirgli le tue intenzioni. Non si accorge di non avere ragione; Non sembra che non voglia accettare.*

O propoziție poate fi în același timp interogativă și negativă totală. În acest caz valoarea negației este diminuată: *Vieni domani? Non vieni domani?* De asemenea o propoziție poate fi exclamativă și negativă *(Non ha capito le mie intenzioni!)* sau imperativă și negativă: *Non venire domani! Non dirgli cosa vuoi fare! Non le dica le sue intenzioni!*

Atunci cînd două propoziții negative sînt în raport de coordonare copulativă, cea de-a doua poate fi legată de prima cu conjuncția *né*, care sintetizează secvența *e non:*

Non *sapevo il risultato* **e non** *volevo saperlo* — **Non** *sapevo il risultato,* **né** *volevo saperlo.*
Il signor Rizieri **non** *venne a trovarlo* **a** *casa,* **né** *cercò di sapere che cosa gli fosse successo.*

Negația *non* din propozițiile negative totale poate fi înlocuită cu *nemmeno, neanche, neppure,* care au valoare emfatică, întărind negația și realizînd o opoziție cu contextul anterior:

Non l'ho visto **e nemmeno** *voglio vederlo.*
Sei pronta **o nemmeno** *ti sei vestita?*
Nemmeno *videro Michelino che andava a cacciare il barattolo in un catino d'acqua.*
Non va a casa perché **nemmeno** *ha una casa sua.*

13.7. *PROPOZIȚIILE NEGATIVE PARȚIALE*

Propozițiile negative parțiale conțin un constituent negat și numai unul (subiectul, un complement direct sau indirect al verbului, un complement circumstanțial). Propozițiile care conțin mai mult de un constituent negat rezultă în urma coordonării a două propoziții negative parțiale și care sînt parțial identice:

Non adesso e non così si comincia (Non adesso si comincia e non così si comincia).

Constituenții definiți negați sînt precedați de negația *non* (și presupun opoziția cu un alt constituent similar):

Non io *dovevo dirglielo (ma qualcun'altro).*
Non Luigi *era colpevole (ma...).*

Dacă nominalul negat face parte dintr-un grup prepozițional, negația *non* precedă întregul grup, deci și prepoziția:

**Il professore si era rivolto a [non Luigi] — Il professore si era rivolto non a Luigi (ma...).*

Atunci cînd alături de constituentul negat apare constituentul care i se opune, negația poate trece înaintea verbului, propoziția rămînînd negativă parțială:

Il professore non si era rivolto a Luigi ma a Carlo.
Il treno non partirà alle tre, ma più tardi.
Non cercava la matita, bensì la penna.

Atunci cînd constituentul negat este un pronume indefinit, sau un adverb indefinit temporal sau include un determinant indefinit, negația este amalgamată, obținîndu-se în felul acesta „cuvintele negative":

Pronumele indefinite negative sînt *nessuno* (nimeni), care prezintă trăsătura [+ Uman] și corespunde pronumelor *uno*, *qualcuno*, și *niente* sau *nulla* (nimic), care prezintă trăsătura [— Animat] și care corespunde pronumelui *qualcosa*.

Adverbul temporal negativ este *mai* (niciodată); celelalte adverbe de loc, de mod nu amalgamează negația; semnificația care în română se redă prin *nicicum*, *nicăieri*, *niciunde* se realizează în italiană prin grupuri cu determinanți negativi: *in nessun modo*, *in nessun posto*, *da nessuna parte*.

Determinantul negativ este *nessuno*, *-a* (nici unul, nici una).

„Cuvintele negative", care amalgamează negația, se comportă în mod diferit în propoziție, față de corespondentele din română: atunci cînd precedă verbul nu cer negația *non* înaintea verbului (spre deosebire de limba română); atunci cînd stau după verb, verbul este precedat în mod obligatoriu de negația *non*:

Nessuno *studente è venuto.* — **Non** *è venuto* **nessuno** *studente.*
Niente *mi muove.* — **Non** *mi muove* **niente.**
Mai *è stato così magro.* — **Non** *è stato* **mai** *così magro.*
Di nessuno *mi fido.* — **Non** *mi fido* **di nessuno.**

Pronumele *nessuno* și determinantul *nessuno*, *-a* pot fi înlocuite cu pronumele *alcuno* și respectiv, cu determinantul, *alcuno*, *-a*, atunci cînd stau după verb și acesta este precedat de negația *non*:

Non *è venuto* **alcuno**; **Non** *è venuto* **alcuno** *studente;* **Non** *è rimasta* **alcuna** *ragazza; La notizia* **non** *era apparsa in* **alcun** *giornale.*

Limba modernă preferă totuși folosirea lui *nessuno*.

Pronumele *nessuno, niente, nulla,* determinantul *nessuno, -a* și adverbul *mai* pierd semnificația negativă într-o propoziție interogativă, directă sau indirectă:

Mi ha cercato nessuno? (M-a căutat cineva?)
Dimmi se mi ha cercato nessuno. (Spune-mi dacă m-a căutat cineva)
Hai bisogno di niente? (Ai nevoie de ceva?)
Fammi sapere se hai bisogno di niente. (Spune-mi dacă ai nevoie de ceva)
E' mai venuto da queste parti? (A venit vreodată pe aici?)
Credi che sia mai venuto da queste parti? (Crezi că a venit vreodată pe aici?)

Constituenții negați pot fi precedați, în locul negației *non*, de *nemmeno, neanche, neppure,* cu valoare emfatică, dar care nu se amalgamează în pronumele, adverbul sau determinanții indefiniți. Ca și celelalte „cuvinte negative", cer negația *non*, atunci cînd apar după verb, dar o exclud atunci cînd stau înaintea verbului:

Nemmeno lui *sapeva che cosa chiedere.*
Non *sapeva che cosa chiedere* **nemmeno lui.**
Nemmeno uno studente *è venuto a salutarlo.*
Non *è venuto a salutarlo* **nemmeno uno studente.**
Il povero cane **non** *voleva mangiare* **nemmeno la carne.**
Nemmeno la carne *voleva mangiare, il povero cane.*
Neppure *adesso l'ho dimenticato.*
Non *l'ho dimenticato* **neppure adesso.**

14. STRUCTURA NUCLEULUI

Orice enunț se grupează în jurul verbului, iar structura enunțului depinde în ultimă instanță de verbul-predicat. Din acest motiv, studiul structurii propoziției se poate realiza numai pornind de la verb. Reprezentarea binară a structurii nucleului, indicată mai sus (Nucleu → GN ⁀ G Pred), pornește de la un punct de vedere logic, oglindind dicotomia subiect — predicat. Din punct de vedere gramatical, lingvistic în ultimă instanță, studiul structurii propoziției trebuie să pornească de la o reprezentare mai detaliată:

$$P \rightarrow [(GH) \frown V \frown (G\ Prep) \frown (G\ Prep) \frown (G\ Cant)^{1}] \frown (G\ Adv)$$

Paranteza pătrată include toate elementele minime ale unui enunț nuclear. Elementele care apar în paranteze în interiorul enunțului minimal sînt selectate de verb; ele apar deci sau nu, în funcție de verb și ca atare sînt facultative numai la nivelul reprezentării generale a structurii, cîtă vreme nu se specifică verbul. Grupul adverbial poate apărea în contextul oricărui verb.

În cadrul enunțului minimal, verbul selectează atît ceea ce apare la stînga (subiectul), cît și ceea ce apare la dreapta (complementele).

Centrul unui enunț minimal este verbul și în această situație îndeplinește funcția de predicat. Într-o propoziție independentă, funcția de predicat este îndeplinită de:

— verbe propriu-zise (predicatele verbale);

— secvențe formate dintr-un verb-copulă și un nume predicativ (predicatele nominale), echivalente logic și semantic cu cele verbale (v. 5.0., 14.1.3.)

14.1. *STRUCTURA SINTACTICĂ A VERBULUI-PREDICAT*

14.1.1. *Schimbarea auxiliarului temporal*

14.1.1.0. Verbele formează timpurile compuse cu ajutorul auxiliarelor *avere* sau *essere* urmate de participiul trecut al verbului respectiv. Acest auxiliar este selectat în funcție de mai multe criterii: tranzitivitatea, diateza, semnificația aspectuală a verbelor respective (v. 5.3.2.). În ultimă instanță, fiecare verb este caracterizat de un anumit auxiliar, a cărui selectare poate fi justificată sau nu conform criteriilor generale, auxiliar indicat întotdeauna de dicționare.

În anumite situații sintactice, auxiliarul specific verbului este modificat, și anume:

---

[1] G Cant = grup cantitativ (cu funcție de complement obligatoriu); v. 14.4.1.7.

14.1.1.1. Atunci cînd complementul direct este identic cu subiectul verbului, şi cînd acest complement este exprimat printr-o formă pronominală atonă, auxiliarul *avere*⁀PP⁀Flex este înlocuit cu *essere*⁀PP⁀Flex: *Ho guardato me / Mi sono guardato; Avete sentito voi (stessi) alla radio / Vi siete sentiti alla radio*. De asemenea, cînd complementul indirect datival este identic cu subiectul şi este reprezentat printr-o formă atonă: *Ho comprato a me un gelato / Mi sono comprato un gelato*. Formele atone dativale pot apărea şi cu valoare posesivă şi în acest caz forma tonică corespunzătoare este adjectivul posesiv: *Lui ha messo il suo cappello / Lui si è messo il cappello; Ho guardato le mie mani / Mi sono guardato le mani*.

Auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex apare şi în contextul verbelor tranzitive dar care apar în structura reflexivului reciproc:

Io ho salutato te e tu hai salutato me — Noi ci siamo salutati.
Io ho augurato la buona notte a te e tu hai augurato la buona notte a me — Noi ci siamo augurati la buona notte.

14.1.1.2. Verbele modale, *volere, potere, dovere, sapere,* selectează în mod normal auxiliarul caracteristic verbului următor la infinitiv:

Ha *voluto dirmi qualcosa.* (pentru că *dire* cere *avere*⁀PP⁀Flex)
E' *voluto uscire fuori.* (pentru că *uscire* cere *essere*⁀PP⁀Flex)
Non **ho** *potuto sentire la fine.* (pentru că *sentire* cere *avere*⁀PP⁀Flex)
Nessuno **è** *potuto andare avanti.* (pentru că *andare* cere *essere*⁀PP⁀Flex)
Ho *dovuto aspettarlo.* (pentru că *aspettare* cere *avere*⁀PP⁀Flex)
Sono *dovuta rimanere.* (pentru că *rimanere* cere *essere*⁀PP⁀Flex)
Non **aveva** *saputo tradurre quel verso.* (pentru că *tradurre* cere *avere*⁀PP⁀Flex)
Una volta entrato, non **è** *saputo più uscire.* (pentru că *uscire* cere *essere*⁀PP⁀Flex)

Verbele modale sînt tranzitive, şi auxiliarul lor este în mod normal *avere*⁀PP⁀Flex. Acesta este înlocuit cu *essere*⁀PP⁀Flex numai în funcţie de realizarea completivei. Folosite în mod absolut, ele cer întotdeauna *avere*⁀PP⁀Flex, chiar dacă verbul la infinitiv, subînţeles, cere *essere*⁀PP⁀Flex:

Perché non sei rimasto? — Non **ho** *potuto* (pentru *Non sono potuto rimanere*)

În limba contemporană vorbită există tendinţa de a se folosi *avere*⁀PP⁀Flex, chiar atunci cînd verbul la infinitiv selectează *essere*⁀PP⁀Flex: *Ha voluto uscire; Nessuno ha potuto andare avanti; Ho dovuto rimanere; Non ha saputo più uscire.* Tendinţa se manifestă cel mai puternic în cazul verbului *sapere*.

În cazul în care verbul la infinitiv este însoţit de formele reflexive atone *mi, ti, si, ci, vi, si* (verbul este reflexiv propriu-zis sau aparent, v. pp. 185, 187), auxiliarul verbului modal este *avere*⁀PP⁀Flex dacă forma reflexivă stă în poziţie enclitică, după verbul la infinitiv, şi *essere*⁀PP⁀Flex dacă forma reflexivă însoţeşte verbul modal; această regulă este absolut obligatorie:

Ho *voluto lavar***mi**.		**Mi sono** *voluta lavare.*
Avrei *dovuto accorger***mi**.		**Mi sarei** *dovuta accorgere.*
Non **ha** *potuto svegliar***si**.	dar	*Non* **si è** *potuta svegliare.*
Non **ha** *saputo mai vestir***si**.		*Non* **si è** *mai saputa vestire.*

14.1.1.3. În propoziţiile în care subiectul uman şi nedefinit este reprezentat de pronumele aton impersonal *si* (sau de variantele sale *se* sau *ci*), auxiliarul verbului este întotdeauna *essere*⁀PP⁀Flex, indiferent de auxiliarul specific al verbului respectiv. Aşadar, verbele care se construiesc în mod normal cu *avere*⁀PP⁀Flex îl înlocuiesc cu *essere*⁀PP⁀Flex. Diferența între verbele care se conjugă în mod normal cu *avere*⁀PP⁀Flex și cele care se conjugă cu *essere*⁀PP⁀Flex se recuperează printr-un „acord" diferit al participiului: verbele caracterizate de *avere*⁀PP⁀Flex, în construcțiile cu *si* impersonal au participiul la masculin singular, verbele caracterizate de *essere*⁀PP⁀Flex au în construcția cu *si* impersonal participiul la masculin plural. Auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex este în contextul lui *si* impersonal întotdeauna la persoana a III-a singular:

Uno **ha** *dormito*. — *Si* **è** *dormito*.
Uno **ha** *parlato*. — *Si* **è** *parlato*.
Uno ne **ha** *parlato*. — *Se ne* **è** *parlato*.
Uno **ha** *mangiato*. — *Si* **è** *mangiato*.
Uno **ha** *camminato*. — *Si* **è** *camminato*.

Uno **è** *partito*. — *Si* **è** *partiti*.
Uno si **è** *lavato*. — *Ci si* **è** *lavati*.
Uno se ne **è** *accorto*. — *Ci se ne* **è** *accorti*.

În prezența unui complement direct, *si* impersonal cere de asemenea auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex dar atît auxiliarul cît și participiul se acordă în număr cu complementul direct devenit subiect; auxiliarul se acordă și în persoană, iar participiul și în gen:

Uno **ha** *venduto le arance*. — *Si* **sono** *vendute le arance*.

Uno **ha** *preso tutte le misure possibili*. — *Si* **sono** *prese tutte le misure possibili*.

În prezența unei completive directe, verbul auxiliar *essere* este la persoana a III-a, iar participiul la masculin singular:

Uno **ha** *detto che*... — *Si* **è** *detto che*...

Uno **ha** *saputo che la riunione è stata rimandata*. — *Si* **è** *saputo che la riunione*....

14.1.1.4. Atunci cînd verbul tranzitiv *lasciare* (verb factitiv sau cauzativ) și verbele de percepție *vedere, sentire, udire, ascoltare* și *guardare* sînt urmate de completive directe al căror subiect este identic cu subiectul verbului regent, și exprimat printr-un pronume reflexiv aton, atunci verbul regent devine reflexiv și ca atare cere auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex:

Io sento [*io parlo*] — *Io mi sento parlare*.
(la timpurile compuse): *Io mi* **sono** *sentita parlare*.

Alte exemple:

Mara si **è** *lasciata cadere lungo il muro*.
Allora mi **sono** *sentita morire*.
Lei almeno non si **era** *mai vista ballare alla televisione*.

Verbele cauzative *fare* și *lasciare* și verbele de percepție indicate mai sus devin (false) reflexive și ca atare cer auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex atunci cînd:

— sînt urmate de completive directe care conțin un complement direct identic cu subiectul regent, substituit cu o formă reflexivă atonă care trece lîngă verbul regent:

Io *faccio* [*il medico* **mi** *vede*] — **Io mi** *faccio vedere dal medico*.

La timpurile compuse: **Io mi sono** *fatto vedere dal medico*;

— sînt urmate de completive directe care conţin un complement indirect datival identic cu subiectul regent, substituit cu o formă atonă reflexivă, care trece lîngă verbul regent:

Io *faccio* [*la segretaria* **mi** *da una tessera*] — **Io mi** *faccio dare una tessera dalla segretaria*.

La timpurile compuse: **Io mi sono** *fatto dare una tessere dalla segretaria*.

Alte exemple:

La volontà popolare si **è** *fatta sentire dappertutto.*
Nessuno si **era** *lasciato prendere dal panico.*
Non si **era** *mai sentito rivolgere un'accusa simile.*
Ci **siamo** *fatti spiegare tutte quelle cose.*

14.1.2. *Auxiliarele aspectuale*

14.1.2.0. Verbul poate include, în afara auxiliarelor temporale, şi auxiliare aspectuale. Spre deosebire de timpul verbelor, care reflectă relaţia dintre timpul desfăşurării acţiunii sau procesului şi un alt moment exterior (al transmiterii mesajului sau al altei acţiuni), aspectul verbelor oglindeşte timpul imanent, propriu, al desfăşurării acţiunii sau procesului. Acest timp imanent se poate prezenta în diferite ipostaze: acţiune continuă sau discontinuă (opoziţia durativ / iterativ), acţiune încheiată sau neîncheiată (opoziţia perfectiv / imperfectiv), acţiune surprinsă în momentul iniţial sau final (opoziţia incoativ / rezultativ) etc. Redarea aspectului este în strînsă legătură cu timpul verbului şi cu aspectul inerent al verbului respectiv. Astfel imperfectul exprimă durata în contextul unor verbe care indică o acţiune sau un proces care durează *(leggeva, dormiva, dimagriva)*, dar exprimă repetiţia în contextul verbelor momentane *(tossiva, saltava, cadeva)*. Alteori, în contextul aceluiaşi verb, imperfectul poate exprima atît durata cît şi repetiţia, şi atunci timpul gramatical nu mai este suficient pentru a indica diferenţa; se recurge în această situaţie fie la adverbe, fie la auxiliare aspectuale, sau în acelaşi timp la adverbe şi auxiliare aspectuale: *In quel momento parlavano* (aspect durativ); *Parlavano spesso di lui* (aspect iterativ); *Stavano parlando* (aspect durativ); *Andavano parlando* (aspect iterativ). Pentru a reda diferenţele aspectuale unele verbe recurg la auxiliare temporale diferite la timpurile compuse: *avere*⁀PP⁀Flex, pentru acţiune neîncheiată, *essere*⁀PP⁀Flex, pentru acţiune încheiată: *Oggi* **ho corso** *due ore sullo stadio*; **Sono corso** *ad aiutarlo*. (v. p. 84).

În limba italiană există următoarele auxiliare aspectuale:

essere⁀PP⁀Flex (auxiliar perfectiv, acţiune încheiată)
stare⁀Ger (aspect imperfectiv, acţiune care durează)
andare⁀Ger (aspect imperfectiv, acţiune care se repetă)
venire⁀Ger (aspect imperfectiv, acţiune progresivă)
stare per⁀Inf (aspect imperfectiv, acţiune neîncheiată dar iminentă)

14.1.2.1. Auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex apare în contextul unui număr redus de verbe, şi mai ales la timpurile care nu cer un auxiliar temporal. Auxiliarul aspectual *essere*⁀PP⁀Flex creează forme compuse care se opun formelor simple de la timpurile respective prin aspect: formele cu auxiliar presupun o acţiune sau un proces încheiat, în timp ce formele fără auxiliar presupun o acţiune sau un proces neîncheiat. Uneori această distincţie se suprapune, în cazul unor verbe, opoziţiei incoativ / rezultativ (v. mai jos verbul *sedere*).

În funcție de timpurile la care acceptă auxiliarul aspectual și de opoziția reflexiv / non-reflexiv, verbele care acceptă auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex apar în următoarele tipuri de paradigme:

a. Verbul *solere* (a obișnui) acceptă numai auxiliarul aspectual, dar nici un auxiliar temporal:

Timpuri / Aspect		Imperfectiv	Perfectiv
Simple	Prezent	*suole*	*è solito*
	Imperfect	*soleva*	*era solito*
Compuse	Perfect compus	—	—
	Mai mult ca perfect	—	—

b. Cîteva verbe ca *propendere, inclinare* (a înclina) acceptă auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex pentru sensul perfectiv și *avere*⁀PP⁀Flex pentru sensul imperfectiv:

Timpuri / Aspect		Imperfectiv	Perfectiv
Simple	Prezent	*propende* *inclina*	*è propenso* *è inclinato*
	Imperfect	*propendeva* *inclinava*	*era propenso* *era inclinato*
Compuse	Perfect compus	*ha propenso* *ha inclinato*	*è stato propenso* *è stato inclinato*
	Mai mult ca perfect	*aveva propenso* *aveva inclinato*	*era stato propenso* *era stato inclinato*

c. Unele verbe ca *occuparsi, interessarsi, meravigliarsi, abituarsi, annoiarsi, distendersi, coricarsi, addormentarsi* etc. — verbe intranzitive, reflexive aparente — acceptă auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex atît cu funcție temporală cît și cu funcție aspectuală (sens perfectiv); în contextul auxiliarului aspectual dispare forma reflexivă; aceasta apare numai la formele imperfective cu sau fără auxiliar temporal; auxiliarul temporal *essere*⁀PP⁀Flex este selectat datorită prezenței formei reflexive:

Timpuri / Aspect		Perfectiv	Imperfectiv
Simple	Prezent	*si annoia* *si occupa* *si addormenta*	*è annoiato* *è occupato* *è addormentato*
	Imperfect	*si annoiava* *si occupava* *si addormentava*	*era annoiato* *era occupato* *era addormentato*
Compuse	Perfect compus	*si è annoiato* *si è occupato* *si è addormentato*	*è stato annoiato* *è stato occupato* *è stato addormentato*
	Mai mult ca perfect	*si era annoiato* *si era occupato* *si era addormentato*	*era stato annoiato* *era stato occupato* *era stato addormentato*

Diferența între aceste verbe și cele de tipul *propendere* constă numai în prezența formei reflexive pentru valoarea imperfectivă, de unde și auxiliarul temporal diferit. Pronumele reflexiv servește la diferențierea acestor verbe intranzitive, de alte verbe omonime, dar tranzitive: *occupare, annoiare, addormentare, interessare, meravigliare, abituare, distendere, coricare* etc. Aceste verbe pot fi totuși confundate uneori: toate formele perfective ale verbelor intranzitive, formate cu auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex pot fi confundate cu formele pasive ale verbelor tranzitive corespunzătoare. Prezența complementului de agent actualizează sensul pasiv. În absența lui, numai contextul larg poate rezolva ambiguitatea:

Il malato è disteso sul letto dagli infermieri (sens pasiv, datorat prezenței complementului de agent, *dagli infermieri*);
Il malato è disteso sul letto (ambiguu: poate fi rezultatul, în prezent, al acțiunii *Il malato è stato disteso da qualcuno* sau al acțiunii *Il malato si è disteso*).

Ambiguitatea se rezolvă uneori datorită trăsăturilor semantice ale subiectului. Astfel în *Il professore è occupato* apare auxiliarul aspectual, în *Il territorio è occupato* apare auxiliarul pasiv. Opoziția perfectiv / imperfectiv se suprapune în cazul unor verbe din acest tip cu opoziția incoativ / rezultativ *(distendersi, coricarsi, addormentarsi* etc.*)*.

d. Verbul *seder(si)*, întotdeauna intranzitiv, realizează cu ajutorul formei reflexive și al auxiliarului perfectiv următoarele sensuri aspectuale:

Timpuri / Aspect		Imperfectiv		Perfectiv
		[+ Incoativ]	[− Incoativ]	[+ Rezultativ]
Simple	Prezent	*si siede*	*siede*	*è seduto*
	Imperfect	*si sedeva*	*sedeva*	*era seduto*
Compuse	Perfect compus	*si è seduto*	—	—
	Mai mult ca perfect	*si era seduto*	—	—

În toate cazurile, verbele însoțite de auxiliarul aspectual *essere*⌒PP⌒Flex sînt interpretate de vorbitor drept predicate nominale: participiul trecut este considerat adjectiv, iar auxiliarul drept copulă. De altfel, atît predicatele nominale cu copula *essere*, cît și verbele cu auxiliarul perfectiv *essere* au valoare statică (perfectivă). Interpretarea participiilor verbale drept adjective explică posibilitatea formării de timpuri compuse la verbele de tipul **b.** și **c.**, precum și unele superlative de tipul *occupatissimo;* de asemenea se poate explica înlocuirea lui *essere* cu *rimanere* sau *restare*, pentru a elimina ambiguitatea auxiliarului și pentru a forma timpuri compuse: *è rimasto seduto, era rimasto seduto; resta coricato.*

14.1.2.2. Auxiliarul durativ *stare*⌒Ger apare numai în contextul verbelor care indică un proces sau o acțiune, și care au deci trăsătura [— Static]. Verbele statice nu acceptă acest auxiliar deoarece nu implică o desfășurare în timp:

Sto studiando; **Stava leggendo**; **Sta lavorando**; **Stanno uscendo.**
Stavo pensando *di andarmene.*
Stiamo attraversando *un periodo duro.*
A quest'ora penso che **stia dormendo.**
Il dibattito **sta entrando** *nella fase finale.*

Verbul *stare* preia morfemele de timp, mod, număr și persoană ale verbului, iar verbul apare la gerunziu (morfem introdus de auxiliar). În calitate de auxiliar *stare* pierde trăsăturile semantice proprii. Datorită valorii sale (durativ), auxiliarul *stare*⌒Ger nu apare la perfectul simplu și nici la timpurile compuse, care au valoare perfectivă: *sta leggendo, stava leggendo, starà leggendo, (suppongo che) stia leggendo, (supponevo che) stesse leggendo.*

În contextul acestui auxiliar este posibilă transpoziția formelor pronominale atone; acestea pot sta fie în poziție enclitică, după gerunziu, fie lîngă verbul auxiliar: *stava leggendo***lo** — **lo** *stava leggendo; La ragazza stava preparando***si** *per l'esame* — *La ragazza* **si** *stava preparando per l'esame; Stavo chiedendo***mi** *quanto di vero e quanto di irreale fosse nella storia che avevamo sentita* — **Mi** *stavo chiedendo...*

4.1.2.3. Auxiliarul *andare*⌒Ger, cu sens iterativ (indică repetarea acțiunii sau procesului desemnat de verb) apare de asemenea în contextul verbelor non-statice: *Da anni* **andiamo dicendo** *queste cose.*

E' difficile riassumere, in questa sede, tutto quello che **siamo andati** *rilevando nel corso del decennio trascorso.*

Spre deosebire de auxiliarul durativ, *andare*⌒Ger poate apărea atît la timpurile compuse, cît și la perfectul simplu:

Troviamo strano che le altre forze politiche si siano accorte molto tardi della transformazione che **era andata caratterizzando** *la nostra società italiana.*
Si andarono delineando *in quel modo i principi della nuova costituzione.*

Auxiliarul *andare*⌒Ger permite de asemenea transpoziția formelor pronominale atone:

*Alla fine del secolo, l'espansione coloniale andava rapidamente attenuando***si** — ... **si** *andava rapidamente attenuando.*
*E' andato acutizzando***si** *lo scontro all'interno del movimento sidacale italiano* —
Si *è andato acutizzando lo scontro...*

14.1.2.4. Auxiliarul *venire*⌒Ger, cu sens progresiv (arată că acțiunea sau procesul se desfășoară în mod progresiv) poate preceda numai verbe non-statice și care sînt compatibile semantic; ca și auxiliarul iterativ, poate apărea la perfectul simplu și la timpurile compuse și permite transpoziția pronominală:

Le contraddizioni **vengono crescendo** *all'interno della direzione sindacale;*
In questo modo **si** *venne affermando il nuovo metodo di ricerca — ... venne affermando***si** *il nuovo metodo...*
*La situazione economica del Terzo Mondo è venuta sempre più aggravando***si** — ... **si** *è venuta sempre più aggravando.*

Dintre cele trei auxiliare care includ gerunziul verbului de bază, *stare*⁀Ger este net cel mai frecvent; cel mai rar întîlnit este *venire*⁀Ger. Deoarece în limba română nu există auxiliare similare, în traducere se folosesc adverbe cu sens similar, aspectual, care de fapt apar de multe ori și în italiană, alături de auxiliar; alteori este suficient timpul verbului: *La sua importanza* **veniva man mano aumentando** *all'interno della sinistra* — Importanța sa *creștea treptat* în cadrul mișcării de stînga.

14.1.2.5. Auxiliarul *stare per*⁀Inf, care indică iminența acțiunii verbului, se folosește de asemenea cu verbe non-statice; nu apare la perfectul simplu și la timpurile compuse: **Stavo per uscire,** *quando squillò il telefono.* Transpoziția formelor atone pronominale se aplică mai rar. Pentru a indica iminența acțiunii la perfectul simplu se folosește *essere* în loc de *stare:* **Fu per dire** *qualcosa ma poi tacque.* Cu același sens se poate folosi locuțiunea *essere sul punto di* (rom. *a fi pe punctul de* + infinitiv, *a fi pe punctul să* + conjunctiv): *E nonostante il pericolo che la situazione presentava,* **fui sul punto di scoppiare** *a ridere.*

14.1.3. *Structura predicatului nominal*

Predicatul nominal este format dintr-un verb copulativ (copula) și un nume predicativ. Aceste predicate nu acceptă un complement direct, substituibil cu una din formele pronominale *lo, la, li, le.*

Structura predicatelor nominale poate fi reprezentată prin regula:

$$\text{Predicat nominal} \rightarrow \text{Copula}\frown\begin{cases}\text{GN}\\ \text{Adjectiv}\\ \text{GPrep}\end{cases}$$

14.1.3.1. *Verbele copulative*

Verbele copulative sînt *essere* (a fi), *divenire* sau *diventare*, *restare* sau *rimanere* (a rămîne), *tornare* (a redeveni), *farsi* (a se face), *stare* (a sta).

Verbul copulativ prin excelență este *essere*, care din punct de vedere aspectual este perfectiv. Predicatele nominale formate cu ajutorul verbului copulativ *essere* acceptă o serie de transformări pe care celelalte predicate nominale nu le acceptă (reducerea copulei în propozițiile relative al căror subiect este identic cu substantivul determinat: *la ragazza che è bella — la ragazza bella* (v. 14.7.3.); reducerea copulei în unele propoziții subiective, cerute de verbe ca *sembrare, parere* etc.; v. mai jos). Celelalte verbe copulative prezintă trăsături semantice diferite în ceea ce privește aspectul:

— *divenire* sau *diventare* prezintă aspect imperfectiv; predicatele nominale formate cu această copulă au trăsătura [+ Eventiv] (indică schimbarea calității sau cantității): *L'argomento diventa interessante.* Aceste predicate acceptă auxiliarele aspectuale: *L'argomento sta diventando interessante;*

— *restare* sau *rimanere*, prezintă în afara trăsăturii [+ Static], similar cu *essere,* fiind deci perfective, trăsătura [+ Permanență]: *Il giudice restava calmo;* fiind perfectiv, nu acceptă auxiliarele aspectuale;

— *tornare* prezintă, în afara trăsăturii imperfective, trăsătura [+ Iterativ], fiind sinonim cu *ridiventare: Il tempo torna bello;*

— *farsi* este sinonim cu *divenire, diventare: Ti sei fatto alto;*

— *stare* este uneori sinonim cu *essere* dar acceptă numai cîteva nume predicative adjective, construcţia avînd oarecum caracter idiomatic: *stare attento, stare sveglio, stare ritto, stare zitto; Il bambino stava zitto e guardava. Stare* poate înlocui auxiliarul *essere* (perfectiv), subliniind interpretarea construcţiilor respective drept predicate nominale (v. 14.1.2.1., pct. d.): *stare seduto, stare coricato, stare disteso.*

De asemenea, poate fi socotit verb copulativ *crescere* atunci cînd este urmat de un adjectiv de tipul *alto, grande;* secvenţa este sinonimă cu *diventare* + adjectiv: *Le piante crescevano alte.*

Verbul *passare* poate apărea într-o locuţiune verbală care conţine un adjectiv (sau un substantiv), cu o valoare similară cu cea a verbelor copulative: *passare per* (a trece drept); *Luigi passa per intelligente* (Propoziţia tranzitivă corespunzătoare foloseşte de asemenea o locuţiune verbală: *prendere per; Tutti prendono Luigi per intelligente*).

Pot avea funcţie de verb copulativ verbele *entrare, fare, servire, fungere* în unele structuri idiomatice, în care prezintă o oarecare sinonimie cu *essere: Chi entra mallevadore, entra pagatore* (Cine intră chezaş, plăteşte); *Lui fa il medico* (El este medic); *Lui fa da infermiere* (El face pe infirmierul); *Ciò serve da riparo* (Asta serveşte drept adăpost); *Questo nome funge da soggetto* (Acest substantiv are funcţia de / este / subiect).

Cîteva verbe pot apărea în structuri de tipul predicatelor nominale, cu caracter idiomatic (într-un număr redus de contexte): *Il cappotto gli viene ormai stretto; Il vestito mi è venuto troppo largo; I guanti mi vanno stretti; E' uscito sano e salvo da un incidente;* În toate aceste cazuri adjectivele pot fi interpretate şi adverbial, drept complemente de mod, întrucît verbele pot forma predicatul şi singure.

În sfîrşit, verbele *sembrare, parere, apparire, risultare* şi *riuscire* pot apărea drept copule în urma unor transformări aplicate unor fraze conţinînd propoziţii subiective:

Sembra che Mario sia malato.

Prin detaşarea subiectului subiectivei se ajunge la:

Mario sembra che sia malato.

În momentul în care nu se mai face pauza între *Mario* şi verbul regent *sembrare, Mario* poate fi considerat subiect al verbului *sembrare,* care se acordă cu el (v. *Essi* **sembrano** *che siano malati*); predicatul nominal trece la infinitiv, după modelul structurilor în care cînd două verbe cu subiect identic se succed, al doilea trece la infinitiv:

Mario sembra di essere malato.

Ciclul de transformări se opreşte, dacă predicatul subiectivei este verbal (ca în *Mario sembra di avere ragione*) dar poate continua, cu omiterea copulei, în cazul predicatelor nominale formate cu copula *essere* (celelalte copule, avînd o încărcătură semantică mai bogată, nu permit omiterea lor): *Mario sembra malato; Essi sembrano malati.*

Procedeul este acelaşi pentru celelalte verbe: *Risulta che loro sono ricchi* — *Loro, risulta che sono ricchi* — *Loro risultano che sono ricchi — (?)*Loro risultano di essere ricchi* — *Loro risultano ricchi;* (fazele intermediare nefiind întotdeauna atestate). Toate aceste verbe au funcţia de copulă numai în structura superficială; în structura de adîncime ele sînt verbe regente care se construiesc cu subiective (v. p. 250, 251).

În toate aceste structuri, numele predicativ, adjectiv sau substantiv, se acordă cu subiectul în număr, şi cînd este posibil în gen. O serie de propoziţii au o structură similară, subiect + verb + nume predicativ, dar prezintă în plus un complement direct, iar numele predicativ se acordă cu acest complement direct: *Io* **li** *considero* **intelligenti** (Eu îi consider inteligenţi). Aceste predicate nominale „tranzitive“ reprezintă reducerea unei fraze conţinînd o completivă directă al cărei predicat este de tip nominal; reducerea este posibilă numai cînd propoziţia completivă conţine un predicat nominal format cu copula *essere* (toate celelalte copule, fiind mai bogate semantic, nu permit omiterea lor):

Io considero che (essi) sono intelligenti. — Io li considero intelligenti.

Numele predicativ în acest tip de structură poate fi un adjectiv sau un substantiv (determinat sau nu de un adjectiv), în funcţie de verbul regent; tot în funcţie de verbul regent, reducerea este sau nu obligatorie:

1. adjectiv, după verbele regente *avere, desiderare, lasciare, sentire, vedere, tenere, fare, mantenere, scegliere, trovare, valutare, chiamare, considerare, credere, dichiarare, sapere, supporre, giudicare, immaginarsi, rendere, reputare, riconoscere, ritenere, stimare:*

Lui aveva la barba bianca; La barba, l'aveva bianca.
Lascio le finestre aperte.
Io la trovo bella.
Me la immaginavo giovane.
Lo stimano molto dotto.
Lui la rese felice; Lui la fece felice.

În aceeaşi structură pot apărea verbe ca *mangiare, bere, vendere*, pentru care fazele iniţiale nu sînt „atestate“: *Io mangio la carne cotta, tu la mangi fritta; Il caffè, lo bevo caldo; Venderà cara la pelle.*

2. substantiv sau substantiv + adjectiv, după verbele regente *fare, mantenere, scegliere, trovare, valutare, chiamare, considerare, credere, dichiarare, sapere, supporre, giudicare, immaginarsi, rendere, reputare, riconoscere, ritenere, stimare, creare, confermare, designare, eleggere, nominare, proclamare, promuovere, soprannominare:*

L'hanno mantenuto direttore.
Me l'immaginavo studente.
L'hanno eletto (a) presidente.
Lo stimano un ottimo specialista.
La disgrazia l'ha resa una donna forte.
L'avevano proclamato vincitore.
L'avevano soprannominato il capoccia.
La chiamano il Cappuccetto Rosso.

14.1.3.2. *Numele predicativ* poate fi exprimat printr-un grup nominal (substantiv cu sau fără determinanţi, substantiv cu sau fără adjectiv atribut sau propoziţie relativă, pronume indefinite, pronume — substitute, personale, posesive, determinanţi-substitute), printr-un adjectiv sau printr-un grup prepoziţional:

1. numele predicativ poate fi exprimat printr-un grup nominal:

— substantiv fără determinanţi, atunci cînd substantivul denumeşte o profesiune, o meserie, o activitate permanentă:

Mario è **studente**; dar *Mario è* **uno studente bravissimo.**
Adesso lei è diventata **madre**; dar *Lei è* **la madre di due bimbi.**

— substantiv cu determinanți (articol definit sau indefinit), atunci cînd substantivul denumește clasa de obiecte din care subiectul face parte:

Mario è **un ragazzo.**
La rosa è **un fiore.**
Questo fiore è **una rosa.**
La sogliola è **un pesce.**

— pronume indefinite: *Lui non è* **chiunque.**
— pronume personale: *Non sono più* **io**; *Io non sono* **te.**
— determinanți-substitute: *Questo non è* **tutto**; *Carlo è stato* **il primo,** *invece Mario è stato* **l'ultimo.**

2. adjective calificative sau determinative (determinanți nominali); substitute posesive:

Maria era **bella.**
La cartella non era **mia.**

Determinanții cantitativi sînt precedați de prepoziția *in* în funcție de nume predicativ:

Eravamo **in cinque.**
Siamo rimasti **in pochi.**

3. grup prepozițional, format dintr-un substantiv cu sau fără determinanți, precedat de prepoziție:

Questa scatola è **di legno** *o* **di metallo?**
Quel vestito è **da donna.**
L'armadio è **per abiti.**
La seta era **a pallini** *o* **a righe?**
La gonna era **con una piega davanti.**
Questi modi sono **da persona maleducata.**
La sua gonna era **senza pieghe.**

Numele predicativ poate fi reprezentat și de locuțiuni neanalizabile: *Stava* **in orecchi** (Era foarte atent); *Restò* **a bocca apperta** (Rămase cu gura căscată); *Restò* **di stucco, di sasso** (Rămase încremenit); *Eravamo* **dalla tua** (Eram de partea ta); *Era* **in maniche di camicia** (Era în cămașă, fără haină).

Cîteva din predicatele nominale formate cu copula *essere* și un grup prepozițional pot fi puse în legătură cu propoziții cu sens similar, dar care conțin verbul *avere*:

Marco **ha** *questo libro.* — *Questo libro* **è** *di Marco.*
Questo libro **è** *suo.*
La gonna **ha** *una piega davanti* — *La gonna* **è** *con una piega davanti.*
La gonna **non aveva** *pieghe.* — *La gonna* **era** *senza pieghe.*
Il bimbo **ha** *cinque anni.* — *Il bimbo* **è** *di cinque anni.*

Propozițiile cu verbul *essere* reprezintă varianta pasivă a propozițiilor cu verbul *avere*, care nu acceptă transformarea pasivă cu ajutorul auxiliarelor (v. 14.6.3.2.)

Numele predicativ poate fi pronominalizat în formă tonică prin *così*, iar în formă atonă prin *lo*; ambele substitute sînt invariabile (v. 10.8.). Substituția prin forma atonă *lo* nu este foarte frecventă; ea este caracteristică mai degrabă limbii vorbite. Limba literară preferă forma atonă zero, ca în limba română:

Secondo te, Lucia è bella? No, non **lo** *è.*
No, non è.

Substituția nu este întotdeauna acceptată, în special cînd numele predicativ este exprimat printr-un grup nominal cu determinanți.

Toate predicatele nominale analizate *caracterizează* subiectul; acestea sînt predicate nominale calificative. Într-un anumit număr de cazuri, predicatul nominal format cu copula *essere* nu atribuie subiectului anumite calități, ci servește numai la identificarea lui. Cele două grupuri nominale, care reprezintă subiectul și numele predicativ denumesc obiecte sau mulțimi care se suprapun, avînd același referent. Funcția de subiect sau de nume predicativ rezultă numai din intonație, pozițiile putînd fi schimbate. În propoziții ca *Quello è Carlo* sau *Loro sono i miei amici*, cele două grupuri nominale pot avea oricare din funcții; subiectul ocupă primul loc numai în cazul intonației neutre. La întrebarea *Quale è Carlo?*, răspunsul va avea drept subiect pe *Carlo* (elementul cunoscut) și poate avea forma: *Carlo è quello* (intonație neutră) sau *Quello è Carlo*, cu accent de intensitate pe *quello*; la întrebarea *Chi è quello?*, răspunsul va avea drept subiect pe *quello* (elementul cunoscut) și poate fi *Quello è Carlo* (intonație neutră) sau *Carlo è quello* (cu accent de intensitate pe *Carlo*, numele predicativ).

Aceste predicate nominale de identitate se deosebesc de predicatele nominale calificative:

— copula predicatelor de identitate (sau identificare) este întotdeauna *essere;*

— numele predicativ nu poate fi pronominalizat prin *lo;*

— nu pot apărea într-o propoziție relativă: *Lo studente* **che è diligente** *sarà promosso;* dar **Lo studente* **che è Carlo** *sarà promosso*. Acest tip de predicate nominale apar uneori în propoziții relative în limba literară: *L'opera di quello* **che fu Dante Alighieri** *rappresenta...;*

— nu acceptă reducerea copulei în completivele directe dominate de verbe de tipul *credere, considerare* etc.: *Io credo che Carlo sia quello* — **Io credo Carlo quello*.

14.1.3.3. *Propoziția predicativă*

În măsura în care numele predicativ se poate rescrie printr-un grup nominal, el poate fi reprezentat și de o propoziție. Celelalte propoziții care ocupă în cadrul propoziției minimale locul unui grup nominal (subiectivele, completivele directe și indirecte) pot apărea numai în locul unui substantiv abstract. Întrucît verbul copulativ nu are încărcătură semantică, posibilitatea apariției unei propoziții predicative depinde de modul de realizare a subiectului, copula avînd doar funcția de a exprima o relație de echivalență între cele două grupuri nominale. Cu alte cuvinte, o propoziție predicativă presupune un subiect abstract nominal sau exprimat de asemenea printr-o propoziție.

A. Atunci cînd subiectul este un substantiv abstract de tipul *il problema, l'idea, l'essenziale, l'importante*, în propoziția predicativă verbul va fi la:

1. INFINITIV, dacă subiectul predicativei este uman și indefinit, și în consecință omis; infinitivul este introdus de cele mai multe ori cu prepoziția *di:*

Il problema è **di arrivare** *in tempo.*
L'essenziale sarebbe **(di) fargli** *capire l'idea generale del lavoro.*
L'importante fu **di scoprire** *che da soli non si vive e non si lavora.*

2. INDICATIV sau CONJUNCTIV, dacă subiectul predicativei este definit și exprimat printr-un nominal sau este reprezentat de *si* impersonal; modul verbului din predicativă este selectat în funcție de semnificația substantivului-subiect: indicativ pentru certitudine, conjunctiv pentru incertitudine, teamă, dorință etc.:

Il bello è che nessuno **ha capito** *le sue allusioni.*
Il problema è che io lo **possa** *vedere prima della riunione.*
L'essenziale è che i testimoni **dicano** *la verità.*
Il problema è che **si arrivi** *prima degli altri.*

B. Dacă subiectul este exprimat printr-o propoziție la infinitiv, cu subiect indefinit, predicativa poate avea de asemenea verbul la INFINITIV dacă subiectul său este indefinit și omis:

Partire è un po' **morire.**

În această situație, copula *essere* poate fi înlocuită cu *significare*: *Studiare* **significa** *scrostarsi di dosso l'ignoranza a forza appunto di studio.*

C. Propozițiile predicative interogative totale au întotdeauna verbul la un mod personal, indicativ, condițional, conjunctiv, și sînt introduse cu conjuncția *se*:

Il problema è **se possiamo** *arrivare in tempo. (Il problema è: Possiamo arrivare in tempo?)*

Infinitivul poate apărea în propozițiile predicative introduse cu *se* numai în urma omiterii verbului *dovere* sau *potere* care domină infinitivul: *Il problema era se andare o rimanere (...se dovevamo andare o rimanere)*; verbul la infinitiv face deci parte din propoziția completivă dominată de verbul din propoziția predicativă care este omis; omisiunea este posibilă numai în propozițiile interogative.

D. Propozițiile predicative interogative parțiale sînt introduse de „cuvintele" interogative (pronume, determinanți, adverbe) și au verbul la un mod personal:

Il problema è a **chi** *ci* **si dovrebbe** *rivolgere. (Il problema è: A chi ci si dovrebbe rivolgere?).*

Și în aceste propoziții predicative poate apărea infinitivul, în condiții identice ca mai sus: *Il problema è come dirglielo (... come si deve* sau *si può dirglielo).*

E. Propozițiile predicative pot fi introduse de pronumele și adverbele mixte *chi, che, come, quando, dove*; acestea pot fi descompuse în elementele componente *(colui che, ciò che, il modo in cui, il momento in cui, il posto in cui)*; aceste propoziții sînt predicative aparente (în structura de suprafață); descompunerea pronumelor și adverbelor mixte relevă un nume predicativ urmat de o propoziție relativă. În cazul acestui tip de propoziții subordonate predicative, nu este necesar ca subiectul să fie în mod obligatoriu abstract. Antecedentul din cadrul adverbelor mixte poate fi și un substitut adjectival sau adverbial *così, allora, là*:

La vita è come uno se la fa.
(La vita è nel modo in cui uno se la fa; La vita è così come uno se la fa).
L'importante è chi verrà. (colui che, coloro che).
L'essenziale è che diranno i capi. (ciò che).
Il problema è quando verrano.

F. Pot rezulta propoziții predicative în structura de suprafață și dintr-o serie de transformări de nominalizare aplicate unor structuri cu subordonate completive directe:

Carlo desidera (di) partire in montagna + Nominalizare —
Il desiderio di Carlo di partire in montagna —
Il desiderio di Carlo è **di partire in montagna**
Carlo desidera che voi siate più attenti —
Il desiderio di Carlo è **che voi siate piú attenti.**

Modul din propoziția predicativă care rezultă în urma transformărilor este cel din propoziția completivă inițială, infinitiv sau un mod personal, în funcție de identitatea celor două subiecte (v. 14.3.2.1.)

14.2. *GRUPUL NOMINAL — SUBIECT*

14.2.0. Subiectul este constituit de un grup nominal. Modul în care se realizează subiectul, printr-un nominal (substantiv cu sau fără determinanți sau un pronume) sau printr-o propoziție subordonată (subiectivă) depinde de verbul regent.

14.2.1. *Subiectul nominal*

14.2.1.1. O serie de verbe se folosesc întotdeauna fără subiect: *Piove; Nevica; Grandina; Fulmina; Tuona.* Pentru toate aceste verbe se presupune în structura de adîncime un subiect „intern", cu aceeași încărcătură semantică, de tipul *la pioggia, le neve, la grandine, il fulmine, il tuono,* care fiind redundant, este omis întotdeauna în structura de suprafață. Uneori, foarte rar în limba modernă, aceste verbe pot prezenta un subiect formal, intraductibil în limba română, în formă pronominală: *Egli piove; Gli piove; E' piove.*

14.2.1.2. Subiectul nominal poate fi exprimat prin:

a. un substantiv cu determinanți, însoțit sau nu de atribute sau / și de propoziții relative:

Il ragazzo *non era uscito ancora.*
I tre uomini *avevano gli occhi su di lui.*
Una signora che comprava il giornale *gli si avvicinò.*
Il ragazzo biondo *era rimasto impietrito nel suo brusco movimento.*
Il sole dell'inverno *splendeva sulla canna del fucile.*
Un'altra bomba *esplose tra le ruote posteriori di una delle due macchine.*
Si divisero, e già **colpi** *giungevano dagli inseguitori nella strada.*
L'operaio dalla statura gigantesca *era stato messo a posto, ma c'era sempre qualcuno che veniva portato a spalla.*

b. un pronume indefinit:

Qualcuno *dovrà pur rimanerci.*
Era successo **qualcosa,** *ma* **che cosa** *esattamente?*
Niente *lo poteva muovere.*
Chiunque *avrebbe capito al tuo posto cosa fare.*

c. un substitut nominal:

— pronume personale; forma atonă a pronumelor personale este zero; în aceste situații se vorbește de subiect inclus; el este subînțeles din forma verbului și din contextul anterior:

Vengo subito. Arrivo. Ti telefonerò appena saprò qualcosa.
Sono già usciti?. Andiamo a trovarli.
Egli *era nella sua camera steso sul letto quando glielo dissero.*
Noi *vogliamo sapere se è nell'uomo quello che* **noi,** *di quanto* **essi** *fanno, non faremmo.*

— pronume posesive:

Strano il tuo cane. **Il mio** *non è così affettuoso.*

— determinanți — substitute:

Hai letto il poema? **Tutto** *è un inno all'uomo libero.*
Quei tre *non erano più tornati.* **Gli altri due** *furono catturati il giorno dopo.*
Lo stesso *era accaduto con gli uomini che si perdevano.*
Vollero aprire tutte le porte. **La seconda** *era chiusa...*

— pronume relative în propozițiile relative:

C'è lì uno **che** *vende castagne...*
C'era anche una bambina, **la quale** *lo guardava di dietro una cancellata.*

— forma pronominală atonă *si* impersonal (v.10.1.15., 14.5.). Subiectul uman indefinit poate fi exprimat de asemenea prin forme ale pronumelui personal, *tu, noi, loro,* care de cele mai multe ori sînt „incluse" în forma verbului, rezultînd numai din acord:

In una tale situazione, non sai come agire (...non **si** *sa).*
Quando siamo salutati, occorre rispondere (...quando **si** *è salutati...).*
*Dicono che la storia non è vera (***Si** *dice che...).*

Sublinierea valorii de agent a subiectului nominal se poate face prin reluarea subiectului în formă de complement de agent prin formula *da solo, da sola, da soli, da sole:*

Il vestito l'aveva fatto **da sola.** (Rochia o făcuse singură)
Da soli *non avremmo potuto finire in tempo.* (Singuri nu am fi putut sfîrși la timp)

14.2.1.3. *Acordul predicatului cu subiectul nominal.*

Predicatul se acordă în număr și persoană cu subiectul; participiile verbelor conjugate cu auxiliarul *essere* și numele predicative se acordă în gen și număr cu subiectul. În cazul subiectului multiplu (mai multe subiecte coordonate) normele de acord sînt identice cu cele din limba română; de asemenea în cazul subiectului exprimat printr-un substantiv determinat de o secvență cu structura Q-N⌒*di (un sacco di, un centinaio di, un po' di, una dozzina di),* preferîndu-se acordul după sens (la plural). Probleme speciale de acord apar atunci cînd subiectul este reprezentat de *si* impersonal (v. 10.1.15., p. 197).

14.2.2. *Propoziția subiectivă*

14.2.2.0. Propozițiile subiective apar numai în contextul verbelor care acceptă un subiect abstract. Unele verbe pot avea subiectul reprezentat întotdeauna de o propoziție *(bisognare, essere peccato, poter darsi* etc.), alte verbe acceptă atît un subiect nominal cît și o subiectivă *(piacere, bastare, occorrere, sorprendere, essere probabile* etc.).

Structura propoziției subiective depinde de asemenea de verbul regent.

14.2.2.1. *Propozițiile subiective asertive*

14.2.2.1.1. Propozițiile subiective dominate de verbe ca *bisognare, occorrere, essere bene, essere male, essere possibile, essere probabile, essere preferibile, essere peccato, essere difficile, essere facile, essere opportuno,* etc. au verbul la:

a) INFINITIV, dacă subiectul propoziției subiective este uman și indefinit și nu este reprezentat de *si* impersonal:

Bisogna che [*uno, chiunque, qualunque persona*] *parta subito.* —
Bisogna **partire** *subito.*

Subiectul subiectivei este omis; verbul din subiectivă, la infinitiv, se leagă direct, fără un element de relație, de verbul regent (în faze mai vechi ale limbii subiectiva putea fi introdusă cu prepoziția *di).* Dacă propoziția subiectivă conține un predicat nominal, numele predicativ substantiv sau adjectiv se pune la masculin plural, ca și în situațiile în care subiectul este reprezentat de un *si* impersonal:

Bisogna **essere attenti.**
Occorrerebbe **essere** *più* **prudenti.**
Non è facile **essere giovani.**
La vita è un lavoro interminabile che quando si crede di avere eseguito fino in fondo, bisogna sempre **riprendere** *da capo.*
E' inaccettabile **spendere** *tanto per un microsolco.*
Bisogna tuttavia **dire** *che tra l'opera letteraria e la pellicola girata c'è una bella differenza.*
Sarebbe veramente peccato non **approfittare** *di quell'occasione.*
Era meglio non **farsi** *vedere.*

b) un mod personal, dacă subiectul propoziţiei subiective este definit sau dacă este exprimat printr-un *si* impersonal sau un pronume indefinit:

Bisogna che loro **capiscano** *l'opportunità di uno sforzo.*
Bisogna che si **capisca** *l'opportunità di uno sforzo.*
Bisogna che ciascuno **capisca** *l'opportunità di uno sforzo.*

Locuţiunile verbale *può darsi (poteva darsi, potrebbe darsi* etc.), *va bene, va da sé* se construiesc întotdeauna cu propoziţii subiective la un mod personal; subiectul uman indefinit nu poate fi omis ca la punctul **a)**, ci trebuie exprimat printr-un pronume indefinit sau un *si* impersonal:

Può darsi che si **debba** *rinunciare a questo punto.*
Può darsi che ognuno **se ne sia reso conto.**
Va bene che **sei fidanzata,** *ma non è una ragione per trattarmi in questo modo.*

Verbul subiectivei este în acest caz:

— la INDICATIV, dacă verbul regent exprimă o certitudine sau prezintă conţinutul subiectivei ca un fapt general acceptat: *essere ovvio, essere evidente, essere chiaro, essere certo* etc.:

Era evidente che i due non **avevano** *altro da dirsi, e tacquero in pace.*
Era indiscutibile che il merito di averlo fatto così bravo e sano **andava** *a Cate.*
E' noto che nessuno **nasce** *con un decalogo in corpo.*
In fondo è positivo che anche al suo paese **esiste** *la luce elettrica.*
E' ormai sicuro che i due **hanno rinunciato** *a dare battaglia.*

Cele mai multe dintre aceste verbe regente se pot construi cu conjunctivul în subiectivă, dacă presupun o apreciere, o judecată personală din partea vorbitorului sau dacă regenta este interogativă:

E' ovvio che in questo periodo la lingua letteraria **compaia** *con caratteristiche dialettali.*
E' sicuro che la ragazza **dorma**?

Dacă însă propoziţia subiectivă precedă verbul regent, conjunctivul apare, aproape în mod obligatoriu, indiferent de conţinutul verbului regent:

Che la ragazza **dorma,** *è certo.*
Che i due cavalli **abbiano avvertito** *la morte del padrone, è evidente.*

— la CONJUNCTIV, dacă verbul regent exprimă o incertitudine, o apreciere subiectivă, necesitatea:

Può darsi che Lei **abbia ragione,** *ma...*
Non era affatto sicuro che quel nesso che avevo veduto per tanto tempo tra Cecilia e la pittura **ci fosse** *davvero.*

E' bene dunque che nessuno **si illuda.**
In un certo senso, era fatale che ciò **avvenisse.**
Sarebbe stato più bello che al cugino non **fosse venuta** *quell'idea.*
E' davvero curioso che in un paese in cui ormai non si piglia niente sul serio, un festival di canzoni **mobiliti** *per tre giorni più di 50 milioni di persone, senza distinzione di classe.*
Avete lavorato tutta la vita, è giusto che ora **vi riposiate.**

Uneori conjunctivul este singura marcă a subordonării, conjuncția *che* fiind omisă:

E' abbastanza, io le **sia restata** *amica.*
Di quella storia della pistola è meglio non se ne **parli** *più.*
Non fu necessario lo **dicesse.**

În categoria propozițiilor subiective trebuie încadrate și propozițiile completive directe care în urma transformării impersonale (care înlocuiește subiectul prin *si* impersonal) devin subiective:

Uno considera **che sia giusto così.** (completivă directă)
Si considera **che sia giusto così.** (subiectivă).

În aceste cazuri, structura propoziției subordonate nu se schimbă, în general:

Uno non può **accettare** *questa soluzione. — Non si può* **accettare** *questa soluzione.*
Uno vuole che tutto **resti** *come prima. — Si vuole che tutto* **resti** *come prima.*
Il regolamento richiede ai candidati **di conoscere** *una lingua straniera. — Si richiede ai candidati* **di conoscere** *una lingua straniera.*
Uno sente **suonare** *un pianoforte. — Si sente* **suonare** *un pianoforte.*
Uno fa **verniciare** *le sedie. — Si fanno* **verniciare** *le sedie.*

Uneori însă, subiectul indefinit *si* poate adăuga verbului regent un sens de dubiu și poate impune în subordonată conjunctivul, în locul indicativului:

Si dice anche che lui **abbia** *certi amici, e che la moglie non* **faccia** *nessuna obiezione, anzi, li* **accetti** *volentieri. (si dice = si crede)* dar:
Si è detto inoltre che le mie giornate **trascorrono** *prive di vitali interessi. (si è detto = qualcuno ha detto)*
Se un triangolo ha due lati uguali, si dice che **è isoscele.**
Dal suo atteggiamento, si capisce che non **è d'accordo.** *(si capisce = risulta)*
Si capisce che **abbia voluto** *fare tutto da sola. (si capisce = è giusto)*

Propozițiile subiective infinitivale, cu subiect indefinit, de tipul *E' difficile tradurre queste parole,* dominate de *essere facile, essere difficile,* și, mai rar, *essere buono, essere strano,* sînt la originea unor enunțuri ca:

Le loro intenzioni sono **difficili a sapere.**
Il loro alfabeto, **facile a capirsi...**
Sentiva un bruciore, **difficile a spiegare.**
Quelle frasi erano **facili da tradurre,** *ma* **difficili da digerirsi.**
Buono a sapersi!
Strano a dirsi!
Vicino è **difficile ad afferrare,** *il loro Dio...*

În structura inițială, complementul direct din subiectivă este detașat înaintea regentei în scopuri stilistice (scoatere în relief); această detașare presupune o pauză între elementul detașat și restul enunțului:

Queste parole, è difficile tradurle.

Dacă această pauză nu se face, complementul scos în relief poate fi interpretat drept subiect al verbului regent, *è difficile*, care în consecință se acordă; verbul la infinitiv este introdus de o prepoziție, dar se oscilează între *a* și *da*; deoarece vorbitorii sînt conștienți că secvența *queste parole* reprezintă numai un subiect aparent, uneori se introduce lîngă verbul la infinitiv un *si* impersonal, care ar reprezenta subiectul real și ar conferi verbului sens pasiv (v. *si* pasiv). Datorită acestor oscilații, există patru variante posibile ale enunțului transformat:

Queste parole sono difficili **a tradurre.**
a tradursi.
da tradurre.
da tradursi.

Într-un mod asemănător se pot explica propozițiile în care verbul regent este un aspectual de tipul *cominciare, continuare, finire*, cu deosebirea că propoziția de bază nu este atestată ca atare în structura superficială. Aceste verbe au același înțeles fie că sînt folosite intranzitiv, ca în *Lo spettacolo comincia*, fie tranzitiv ca în *Io comincio la spiegazione; Io comincio a spiegare la regola*. Folosite intranzitiv aceste verbe cer un subiect inanimat, cu trăsătura [+ Temporal], care implică o desfășurare în timp: *lezione, spettacolo, guerra, spiegazione, primavera, settimana* etc. În locul acestui subiect temporal, poate apărea o propoziție al cărei verb presupune de asemenea o desfășurare în timp (verbul non-static):

$$\left[\begin{array}{l}\textit{Io spiego la regola}\\ \text{(Quest'azione)}\end{array}\right] \textit{comincia}$$

Printr-un procedeu similar cu cel din situația anterioară, subiectul subiectivei este interpretat drept subiectul verbului aspectual care în consecință se acordă, iar verbul subiectivei apare la infinitiv. În structurile obținute, verbele aspectuale de tipul *cominciare, continuare, finire* sînt întotdeauna urmate de un verb la infinitiv, introdus de o prepoziție:

— *a* după verbele *cominciare, incominciare, iniziare, principiare, continuare, seguire, seguitare, proseguire* (verbe care arată începutul sau continuarea acțiunii);

— *di* după verbele *finire, terminare, smettere, cessare* (verbe care arată încetarea acțiunii).

14.2.2.1.2. Propozițiile subiective dominate de verbe ca *piacere, sembrare, bastare, parere, rincrescere, importare, premere* etc. au verbul la:

a. INFINITIV, dacă subiectul propoziției subiective este identic cu complementul datival al verbului regent:

A me piace che [io cammino] — *A me piace* **camminare.**

Deoarece infinitivul implică identitatea dintre subiectul subordonatei și complementul datival din regentă, subiectul propoziției subiective este omis. În locul conjuncției *che* se introduce prepoziția *di* sau zero; în contextul unor verbe se oscilează între cele două variante:

— prepoziția zero: *bastare, convenire, costare, dispiacere, garbare, piacere, stare, spettare, spiacere;*

— prepoziția *di: andare, capitare, importare, parere, rincrescere, sembrare, passare per la testa, venire in mente, succedere, risultare.*

Verbele *accadere, premere, far piacere, far rabbia, far dispetto, toccare, valere la pena* pot fi urmate de subiective introduse cu prepoziția *di*, sau mai frecvent, fără prepoziție:

Non ti basta **averlo visto?**
Ti conviene **aspettarlo** *qui, invece di tornare domani.*
Ti costa **salutarlo?**
Le dispiacerebbe **tornare** *un'altra volta?*

Non mi va **di andare a piedi.**
Non mi era mai capitato **di vederlo** *in questo stato.*
Guarda che non m'importa **di aver perso** *questa gara!*
Non Le pare **di aver saputo** *queste cose, prima ancora?*
Ormai gli rincresceva **di essersi confidato** *con me.*
Mi sembrava **di aver perso** *qualcosa d'importante e per sempre.*
Non mi risulta **di avere sbagliato.**
Nemmeno gli era venuto in mente **di chiedere** *perdono.*
A chi è passato per la testa **di andarlo** *a trovare?*

Mi premeva **arrivare** *in tempo.*
Non ti è qualche volta accaduto **dimenticare** *un nome?*
Mi fa rabbia **averlo** *sempre tra i piedi.*
Gli fa veramente piacere **vedermi,** *non ti pare?*
A chi tocca **cominciare***?*

Stare domină o subiectivă numai cînd este sinonim cu *toccare* sau *spettare*: *Sta a voi decidere* (Vouă vă revine să hotărîți, Voi trebuie să hotărîți, Este rîndul vostru să hotărîți). *Stare* cere în această situație întotdeauna un complement datival tonic (pronume tonic sau substantiv). De altfel și *toccare* și *spettare* preferă un complement tonic: *Non spetta a te giudicare i miei atti.*

Unele dintre verbele încadrate în această categorie acceptă ca atît complementul datival din regentă cît și subiectul propoziției subiective să fie indefinite și omise. Structura rezultată este în acest caz similară cu cea tratată la 14.2.2.1.1. pct. **a** (de tipul *Bisogna partire*):

Bastava *alzare un piede e si era in classe.*
Non **capita** *spesso trovarlo di buon umore.*
Conviene *aspettare la buna stagione.*

Bastare, capitare, convenire sînt sinonime în acest caz cu *essere sufficiente, essere possibile, essere meglio.*

Unele verbe ca: *spettare, toccare, stare, passare per la testa, rincrescere, andare* se construiesc cu subiective numai în prezența unui complement datival.

Cîteva verbe ca: *sembrare, parere, importare* pot avea complementul datival indefinit și omis, dar în acest caz subiectiva are verbul la un mod personal:

Sembra *che lui abbia ragione;* **Sembra** *che qui si mangi bene.*
Pareva *che avesse qualcosa da dire, ma preferisse tacere.*
Poco **importava** *che ci fosse riuscito attraverso la crudeltà invece che attraverso l'amore.*

b. un mod personal, de cele mai multe ori CONJUNCTIV, dacă subiectul propoziției subiective nu este identic cu complementul datival al verbului regent (care poate fi indefinit și ca atare omis):

Non ti basta che io **sia** *qui? Ma bastava che lui* **tornasse** *dietro il banco, perché rivivesse la sua antica prestanza e vivacità.*
Non mi piace che tu ti **faccia** *vedere sempre in questa compagnia.*
Non conviene che se ne **parli** *cosí.*
Le dispiace che loro **se ne siano andati?**

Non gliene importava che da mangiare **ci fosse** *una brodaglia insipida e un piatto di verdura.*

Gli parve che Cate **attendesse** *il suo invito. Pareva che le zie* **vedessero** *per la prima volta tutte queste cose.*

Sotto sotto mi fece piacere che **seguisse** *cosí la mia idea.*

Mi fece rabbia e piacere che ci **vedesse** *insieme.*

A lei rincrebbe che egli le **avesse veduta** *la vera matrimoniale.*

Cîteva verbe, *parere, sembrare, piacere* (+ pronume în dativ) apar destul de frecvent în limba vorbită cu subiectiva la indicativ, dar *numai în limba vorbită*: *Pare che è già finito; Ti pareva che si poteva stare in pace? Sembra che volano; Mi piaceva specialmente che potevo andarmene quando volevo.*

Conjunctivul poate apărea uneori fără ca propoziția subiectivă să fie introdusă cu conjuncția *che* (care este omisă); în felul acesta conjunctivul este singura marcă a subordonării:

Ma bastava **tornasse** *dietro il banco perché fosse di nuovo la stessa.*

A Pin piacerebbe **fossero** *uno gnomo e sua moglie...*

Mi fa piacere **sia** *un collegio popolare.*

Unele verbe acceptă în subiectivă CONJUNCTIVUL sau INDICATIVUL cu diferențe semantice:

Ti è passato per la testa che **abbia potuto** *fare tanto male?*

Non gli passa nemmeno per la testa che io **sono vivo**!

Conjunctivul presupune că acțiunea subordonatei este ireală, în timp ce indicativul o presupune reală.

Va bene che tutto **è finito,** *ma non puoi pensare ad altro?*

(va bene = sono d'accordo, ammetto)

Va bene che **siano** *soltanto loro presenti. (va bene = è meglio)*

Verbele *risultare* și *constare* se construiesc în mod normal cu INDICATIVUL:

Consta che lui **era** *già* **partito.**

Mi constava che la domanda non **era stata approvata.**

Risulta che il lavoro **deve** *essere rifatto.*

A me risulta che **sono** *per lo meno cinquecento persone che non fanno il loro dovere laggiú.*

Folosirea conjunctivului implică în acest context ideea de eventualitate: *Consta che loro non* **siano partiti**; *Risultava che* **lasciasse** *all'artista ampia libertà di lavorare (constare, risultare = sembrare).*

Verbele *accadere, avvenire, succedere, capitare* acceptă în subiectivă atît INDICATIVUL cît și CONJUNCTIVUL, fără diferențe semantice:

Cosí accadeva qualche volta che **arrivassero** *fin nel prato.*

E' accaduto che presso Gualdo Tadino un povero santo di legno **fu buttato** *nel Tevere.*

Ma avveniva che l'impazienza mi **facesse** *credere che i tre minuti erano già passati...*

Ora avvenne, una domenica, che la ragazza si **fece** *accompagnare a casa da qualcun'altro.*

Spesso succedeva che ci **ritrovassimo** *raggruppati tutti quanti insieme dinanzi al portone, come il primo giorno.*

Succedeva soltanto una volta entrato in casa che la mamma mi **chiamava.**
Capitava che **salissero** *sui treni illuminati?*
Capitò che la notizia si **seppe** *in tutta la città.*

14.2.2.1.3. Propozițiile subiective dominate de verbe ca *sorprendere, affliggere, annoiare, addolorare, deludere, infastidire, interessare, preoccupare, rattristare, scocciare, seccare* etc. au verbul la:

a. INFINITIV, dacă subiectul propoziției subiective este identic cu complementul direct al verbului regent; subiectul propoziției subiective este în acest caz omis, iar infinitivul este introdus fie direct, fie cu ajutorul prepoziției *di:*

Che [Carlo *mi trova qui*] *sorprende* Carlo —
Lo *sorprende* **(di) trovarmi** *qui.*
Mi delude **vederlo** *in questo stato.*
Ti scoccia **dare** *uno sguardo al mio lavoro?*
Mi annoia **averlo** *sempre tra i piedi.*
M'interessa **averlo** *qui.*

b. un mod personal, de regulă CONJUNCTIVUL, dacă subiectul propoziției subiective nu este identic cu complementul direct al verbului regent; toate aceste verbe regente sînt din punct de vedere semantic verbe „psihologice", de „interpretare subiectivă", ceea ce justifică folosirea conjunctivului:

Lo sorprendeva che i suoi genitori non **preferissero** *abitare altrove.*
Ma che la mia mamma non mi **potesse** *comprendere, mi umiliava.*
Lo stupiva che nessuno **avesse provato** *a parlargli.*
E lo addolorava che alle voci e ai rumori di oggi non **si unissero** *quelli più fragorosi del passato.*
Non mi preoccupa che mio figlio o mio fratello **uccidano** *o non* **uccidano** *quaglie.*

Întrucît verbul regent este întotdeauna tranzitiv, se poate aplica în frazele de acest tip transformarea pasivă cu auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex: complementul direct devine subiect, iar propoziția subiectivă devine completivă, corespunzînd complementului de agent. Întrucît propoziția are caracter abstract, în această poziție dobîndește sensul cauzal (gramaticile italiene vorbesc în această situație de complement sau completivă „della causa efficiente" pentru a le diferenția de circumstanțialele de cauză):

Lo sorprende vedermi qui. — E' sorpreso di vedermi qui.
Mi annoia averlo sempre tra i piedi — Sono annoiato di averlo sempre tra i piedi.
Mi delude vederlo in questo stato — Sono deluso di vederlo in questo stato.
Ma che la mamma non mi potesse comprendere mi umiliava — Ero umiliato che la mamma non mi potesse comprendere.

Modul în aceste propoziții „completive" este cel din subiectele corespunzătoare formei active a verbelor. Subordonatele infinitivale sînt introduse întotdeauna cu prepoziția *di*, cele la conjunctiv cu conjuncția *che*.

În măsura în care secvențele *essere meravigliato, essere preoccupato, essere annoiato, essere stupito* pot fi interpretate drept forme ale verbelor *meravigliarsi, preoccuparsi, annoiarsi, stupirsi*, la aspectul perfectiv, cu auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex (v. 14.1.2.1., pct. c.), propozițiile subordonate pot fi interpretate și drept completive indirecte:

Io mi meraviglio (perfectiv) } *che tu possa sbagliare*
Io sono meravigliato (imperfectiv) } (compl. indirectă)

Mi meraviglia che tu possa sbagliare. →
(verb activ)   (subiectivă)
Sono meravigliato che tu possa sbagliare.
(verb pasiv)   (completivă)

Această interpretare nu este posibilă în cazul unor verbe ca *sorprendere*, *deludere*, alături de care nu există verbe intranzitive cu formă reflexivă, şi care să accepte auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex cu valoare perfectivă; secvenţele *essere sorpreso*, *essere deluso* pot fi interpretate numai la pasiv.

14.2.2.1.4. *Modul în principalele tipuri de propoziţii subiective asertive:*

— depinde de tipul verbului regent;

— în cadrul diferitelor tipuri de verbe regente, identitatea între subiectul subiectivei şi un nominal din regentă (complementul direct sau indirect) sau omiterea subiectului indefinit al subiectivei, impune în subordonată infinitivul;

— în cazul în care nu se realizează aceste condiţii, în subiectivă apare un mod personal, selectat după criterii semantice: conjunctivul dacă verbul regent indică incertitudine, teamă, necesitate, ordin, dorinţă, apreciere subiectivă; indicativul sau condiţionalul dacă verbul regent indică certitudine sau prezintă subiectiva drept adevărată.

Selectarea modului din propoziţiile subiective este rezumată în tabloul următor:

Verbul regent	Condiţii sintactice	Condiţii semantice	Modul în subordonată	Elementul de relaţie	Exemple
occorrere *bisognare* *essere meglio* *essere difficile* *essere certo* etc.	subiectul subordonatei indefinit şi omis	—	INFINITIV	Ø	*Occorre studiare.* *Bisogna parlare.* *E' meglio partire.* *E' difficile crederlo.*
	subiectul subordonatei este *si* impersonal sau un nominal definit	Verbul regent exprimă certitudine	INDICATIV	*che*	*E' certo che lui viene.* *E' certo che si sa tutto.*
		incertitudine, teamă, necesitate, ordin, dorinţă	CONJUNCTIV	*che*	*Occorre che tu venga adesso.* *E' meglio che si parta subito.*

Verbul regent	Condiţii sintactice	Condiţii semantice	Modul în subordonată	Elementul de relaţie	Exemple
piacere *sembrare* *bastare* *risultare* etc.	subiectul subordonatei identic cu complementul datival al regentei	—	INFINITIV	Ø *di*	*Mi piace leggere.* *Mi sembra di averlo visto.*
	subiectul subordonatei diferit de complementul datival al regentei	Verbul regent exprimă certitudine	INDICATIV	*che*	*A me risulta che ti conosce.*
		incertitudine etc.	CONJUNCTIV	*che*	*Mi piace che tu sia onesto.*
sorprendere *annoiare* *deludere* *preoccupare* etc.	subiectul subordonatei identic cu complementul direct al regentei	—	INFINITIV	Ø *di*	*Mi sorprende trovarti qui.* *M'interessa averlo qui.*
	subiectul subordonatei diferit de complementul direct al verbului regent	apreciere subiectivă exprimată de verbul regent	CONJUNCTIV	*che*	*Mi sorprende che tu non sia lí.* *Mi interessa che il bambino mangi.*

14.2.2.2. *Propoziţiile subiective interogative totale* au verbul la un mod personal, indicativ, condiţional sau conjunctiv, şi sînt introduse cu conjuncţia *se*:

Mi interessa **se** *loro* **possono** *venire.*
(Mi interessa questo fatto: Loro possono venire?)
Mi interesserebbe **se** *loro* **potessero** *venire.*
(Mi interesserebbe questo fatto: Loro potrebbero venire?)

14.2.2.3. *Propoziţiile interogative parţiale*, conţinînd un „cuvînt" interogativ, apar rareori în poziţie de subiectivă. Verbul *interessare* acceptă subiective interogative parţiale (deşi şi în acest caz este posibilă interpretarea prezentată mai jos, la 14.2.2.4.):

Mi interessa **chi** *te l'ha detto. (Mi interessa questo fatto: Chi te l'ha detto?)*
Mi interessa **dove** *e* **come** *avete parlato (Mi interessa questo fatto: Dove e come avete parlato?)*

14.2.2.4. *Propoziţiile subiective aparente* pot fi introduse de pronumele, determinanţii şi adverbele mixte *chi, che (cosa), come, quanto, dove, quando, quale*; acestea pot fi descompuse în elementele componente *(colui che, ciò che, il modo in cui,* *tutto ciò che, il posto in cui, il periodo in cui,* Art. def...*che).* Aceste propoziţii sînt subiective numai în structura de suprafaţă; în forma analitică, descompusă există întotdeauna un subiect nominal sau pronominal cu funcţie de subiect şi o propoziţiere lativă:

Chi *non lavora non mangia. (Colui che lavora non mangia)*
Quanto *hai detto è molto importante. (Tutto ciò che hai detto...)*
Mi piace **come** *sei vestita. (...il modo in cui sei vestita)*
Non importa **quando** *verranno. (...il momento in cui verranno)*
Non gli passava nemmeno per la testa **dove** *l'avranno messo. (...il posto in cui l'avranno messo).*

14.3. *GRUPUL NOMINAL — COMPLEMENT DIRECT*

14.3.0. Complementul direct este constituit de un grup nominal, introdus în contextul verbului în mod direct, fără prepoziţie, spre deosebire de limba română în care anumite complemente directe sînt introduse cu ajutorul prepoziţiei *pe;* în limba italiană, complementul direct nu este anticipat de o formă pronominală atonă (decît în anumite condiţii în limba vorbită) în timp ce în limba română anticiparea este obligatorie în cazul complementelor introduse cu prepoziţia *pe.* A se compara:

Io leggo **il libro** — *Eu citesc* **cartea.**
Io incontro **Carlo** — *Eu* **îl** *întîlnesc* **pe Carlo.**

De asemenea, în limba italiană nu există verbe cu două complemente directe, în timp ce în limba română anumite verbe acceptă acest context. Unul din complemente este animat şi poate fi pronominalizat, celălalt este inanimat şi nu poate fi pronominalizat: *a învăţa pe cineva ceva, a întreba pe cineva ceva, a anunţa pe cineva ceva* etc.; în limba italiană complementul animat este prepoziţional, în dativ, iar complementul inanimat este direct; ambele pot fi pronominalizate: *insegnare qualcosa a qualcuno, domandare* sau *chiedere qualcosa a qualcuno, annunciare qualcosa a qualcuno* etc.; *Io insegno la grammatica al ragazzo — Io gliela insegno.*

14.3.1. *Complementul direct nominal*

Complementul direct nominal poate fi exprimat prin:

a. un substantiv cu determinanţi, însoţit sau nu de atribute şi / sau propoziţii relative:

Prima guardò a lungo **i militi che mangiavano, le loro bocche piene, l'olio delle sardine sul mento, sui baffi anche e sulle mani...**
Egli guardò **l'uomo dagli occhi di gatto che sedeva alla sua destra,** *e soggiunse...*
Le case di fronte ostentavano **alcune facciate disegnate con brio da un architetto paesano...**

b. un pronume indefinit:

I quattro bevevano **qualcosa,** *non si vedeva che cosa...*
Noi non sappiamo **nulla** *del capitano.* **Che cosa** *sappiamo noi del capitano?*

c. un substitut nominal, rezultat în urma transformării de pronominalizare:
— pronume personale în acuzativ:

Anche il capitano forse ha una compagna. Chi può giurare che non **l'***abbia? Non hai anche tu una famiglia?* **L'***ha e tu sai che* **l'***ha. Tu sai che molti* **l'***abbiamo. Sai il suo nome?* **Lo** *so, dice il bambino. Dimentica***lo***!*

— pronume reflexive în acuzativ, dacă complementul direct este identic referențial cu subiectul:

Lorena *non* **si** *era mai guardata attentamente nello specchio.*

— pronume posesive:

Ecco la mia traduzione. Mi fai vedere **la tua?**

— determinanți substitute:

Lesse la prima pagina, poi **la seconda,** *senza capire.*
Questo paio non mi piace, fammi vedere **l'altro.**

— pronume relative, în propozițiile relative:

Non è una risposta dire che si tratta di un potere **che** *abbiamo ereditato, ci sta bene e vogliamo migliorarlo.*

Complementul direct este selectat și din punct de vedere semantic de către verb. Astfel unele verbe cer numai un complement animat *(invitare, convincere, divertire)*, altele un complement inanimat *(suonare, costruire, recitare)*, un complement la plural sau care indică o pluralitate *(riunire, dissipare, disperdere, radunare)*. Unele verbe pot avea diferite tipuri de complemente directe dar cu sensuri diferite:

avvertire: *avvertire la polizia, avvertire uno di non scherzare.* („a avertiza")
avvertire un rumore, un dolore alla spalla. („a simți")
vincere: *vincere i nemici* („a învinge")
vincere una gara, la partita, una borsa di studio („a cîștiga")
nutrire: *nutrire una bambina;* fig. *nutrire la mente con la lettura* („a hrăni")
nutrire amore, nutrire sospetto, nutrire gratitudine. („a simți")

În construcțiile de tipul *Chiese da mangiare; Pago io da bere; Non ho trovato da lavorare; Ho da fare* complementul direct este un pronume indefinit omis: *qualcosa*, în propozițiile afirmative, *niente* în propozițiile negative; *Chiese (qualcosa) da mangiare.* Infinitivul precedat de prepoziția *da* reprezintă o construcție atributivă.

14.3.2. *Propoziția completivă directă*

14.3.2.1. *Propozițiile completive directe asertive* apar numai în contextul verbelor care acceptă un complement direct abstract. Unele verbe pot avea complementul reprezentat totdeauna de o propoziție *(devere, potere, solere)*, alte verbe acceptă atît un complement direct nominal cît și un complement direct propozițional *(preferire, credere, affermare* etc.). Structura propoziției completive depinde de verbul regent.

14.3.2.1.1. Propozițiile completive directe care apar în contextul verbelor regente de tipul *volere, dovere, preferire, sperare, sapere, credere, cercare, dimenticare, confessare, sognare* etc. au verbul la:

a) INFINITIV, dacă subiectul completivei este identic cu subiectul verbului regent:

Carlo vuole **partire** *adesso. (Carlo vuole che* [*Carlo parte adesso*]).
Devo **andarmene** *prima della sera.*
Spero di **tornare** *anche un'altra volta.*
Lei fingeva di **avere dimenticato** *tutto.*
Hai imparato a **cucinare?**

Deoarece infinitivul apare numai în condițiile identității subiectelor, subiectul completivei este omis. Infinitivul este introdus de o prepoziție: *di*, *a* sau zero. Prepoziția este impusă de verbul regent:

— verbele *volere, dovere, potere, sapere* (în sensul *„potere"*, *„essere capace"*), *solere* (verbe modale) sînt urmate întotdeauna direct de infinitivul din completivă (prepoziție zero):

Non dovremmo più **aspettare?**
Ma io potrei **essere** *sua madre.*
Io voglio **cambiare** *la tua vita.*
E' uno di quelli che non sanno **parlare.**
Questi non sogliono **uscire** *la sera.*

— verbele *imparare* și *provare* cer prepoziția *a* înaintea infinitivului:

Chi può imparare **a non avere paura?**
Ho provato **a far**_glielo capire ma non ci sono riuscito._

— cea mai mare parte a verbelor care cer infinitivul în completiva directă cu subiect identic cu al verbului regent se construiesc cu prepoziția *di:*

Non accetto **di essere trattato** *così.*
Cercherò **di finire** *in tempo.*
Ho dimenticato **di dir**_ti una cosa._
Spero **di farcela** *nel poco tempo che mi è rimasto.*
Perché fingi **di non riconoscer**_mi_?

O serie de verbe care se încadrează în această categorie pot fi urmate direct de infinitiv, fără un element de relație. Acest fenomen se datorează unei anumite sinonimii cu verbele modale, care se construiesc întotdeauna direct cu infinitivul. Verbele care se pot construi fie cu *di*, fie cu zero + infinitiv, sînt *amare, desiderare, intendere, meritare, preferire, gradire, favorire, usare, osare, ardire;* toate aceste verbe sînt modale din punct de vedere semantic:

Amava **andare in giro** *con i compagni.*
Preferirei **essere solo** *e* **non dover** *parlare.*
Desideravo **aver**_la sempre davanti agli occhi..._
Intendo **essere servito** *perfettamente.*
Secondo me, non meritava **essere rieletto.**
Gradirebbe **prendere** *un caffè?*
Favorisca **sedersi** *qui!*
La mattina usava **levarsi** *di buon'ora.*
Non ardiva neppure **alzare** *gli occhi al cielo.*
Non osavo **crederci.**

Relația care se stabilește între verbele modale din punct de vedere semantic și verbul subordonat la infinitiv este foarte strînsă, încît uneori verbele modale sînt considerate semiauxiliare ale verbelor următoare. Această relație se manifestă în mod evident în cazul transformării impersonale aplicate unei secvențe formate din subiect + verb modal + verb la infinitiv + complement direct nominal; în acest caz complementul direct al verbului la infinitiv devine subiectul gramatical al întregii construcții:

Uno non può fare **certi errori** — *Non si possono fare* **certi errori.**

Dintre verbele modale din punct de vedere semantic, cîteva verbe prezintă și alte caracteristici sintactice care demonstrează relația dintre verbele respective și infinitivul următor. Acestea sînt *volere, dovere, potere, sapere* („essere capace"), *solere* (modalele sintactice) care:

— nu acceptă niciodată o prepoziţie înaintea infinitivului;

— acceptă transpoziţia pronominală (v. p.192): *Voglio legger***lo** = **Lo** *voglio leggere;* în cazul formelor atone reflexive, transpoziţia pronominală antrenează şi schimbarea auxiliarului temporal: **Ho** *voluto lavar***mi** — **Mi sono** *voluta lavare* (v. 13.1.1.2.)

— se conjugă cu auxiliarul verbului următor: *Non* **ho** *potuto mangiare* — **Non sono** *potuta venire* (cu excepţia verbului *solere*, care nu are timpuri compuse); (v. 14.1.1.2.)

b) un mod personal, dacă subiectul completivei nu este identic cu subiectul verbului regent. Nu toate verbele care acceptă un complement direct abstract, şi deci o completivă, acceptă ca subiectul completivei să fie diferit de subiectul verbului regent, şi ca atare la un mod personal. Numeroase verbe tranzitive pot fi urmate numai de infinitiv, şi nu de un mod personal. A se compara:

Io voglio **partire.**
Io voglio **che tu parta.**

Io so **di avere sbagliato.**
Io so **che tu hai sbagliato.**

dar

Io non posso **venire.**
Io cerco **di capire.**
Io imparo **a leggere.**

În cazul în care subordonata are subiect diferit de cel al verbului regent, verbul subordonat va fi la:

— INDICATIV sau CONDIŢIONAL, dacă verbul regent exprimă o aserţiune sau o certitudine:

So che tu **puoi** *farlo.*
Ho dimenticato che lui non **può** *venire.*
Non ricordo piú che cosa **diceva.**
Ricordo che lui **avrebbe voluto** *accompagnarci.*

— CONJUNCTIV, dacă verbul regent exprimă incertitudine, teamă, dorinţă, ordin:

Credo che tu **sia d'accordo** *con me.*
Supponevamo che i due **volessero** *ingannarci.*
Vuoi che io ti **accompagni?**
Temo che il regalo non le **piaccia.**

Uneori verbul regent exprimă incertitudine numai dacă este negat sau dacă apare într-o propoziţie interogativă:

Sapevo che lui **era deciso.**
Non sapevo che lui **fosse deciso.**

Opoziţia indicativ / conjunctiv se neutralizează dacă subordonata exprimă un viitor în trecut (este deci posterioară regentei care este de asemenea la un timp trecut, dar anterioară momentului vorbirii). În acest caz, indiferent de semnificaţia verbului regent, în completivă se foloseşte condiţionalul:

Sapevo che lui **sarebbe tornato.** (Ştiam că el se va întoarce)
Supponevo che lui **sarebbe tornato.** (Presupuneam că el se va întoarce).

Completiva poate fi introdusă uneori direct, fără conjuncția *che* și în acest caz conjunctivul este singura marcă a subordonării:

Desidero tu **veda** *se è cosí*...
Dicono **sia** *fratello di una professoressa.*
Spero ti **dia** *buone notizie e ti* **dica** *cose che ti facciano piacere.*
Supponigo non ci **sia** *nulla di cui ci si debba vergognare.*
Vuole **scenda**?

O serie de verbe pot accepta în completivă atît indicativul cît și conjunctivul, cu diferența semantică corespunzătoare:

ammettere + indicativ = „riconoscere"
ammettere + conjunctiv = „supporre", „accettare"

Il padrone stesso ammise che non **era accaduto** *nulla.*
Che io **fossi** *un italiano, poteva ammetterlo* (conjunctiv datorită poziției completivei față de regentă, v. mai jos)

Ammetto che uno **possa** *sbagliarsi.*
Non ammetto che mi si **vengano** *a dire queste cose a nome suo.*

calcolare + indicativ = „dedurre", „concludere"
calcolare + conjunctiv = „supporre"

Calcolai che tra qualche giorno lei **poteva** *andarsene.*
Il fascio dei biglietti era grosso, calcolai che **fossero** *cinquanta banconote da dieci mila lire l'una.*

capire + indicativ = „constatare", „rendersi conto"
capire + conjunctiv = „trovare giusto", „naturale"

Io capivo che quelle lettere mi **riguardavano** *in particolare.*
Per te, che sai giocare, capisco che il gioco con loro non **abbia** *molto senso.*

comprendere + indicativ = „constatare", „rendersi conto"
comprendere + conjunctiv = „trovare giusto"

Non tardai a comprendere che le opinioni **erano divise.**
Comprendo che quello non **si sia fatto** *vedere.*

considerare + indicativ = „tener presente"
considerare + conjunctiv = „supporre"

Poi, atterrita, considerò che forse occhi severi **stavano osservandola.**
Cerca di non pensarci piú; considera che tutto **sia stato** *un sogno.*

credere + indicativ = „sapere"
credere + conjunctiv = „supporre"

Mi creda che **ho sbagliato** *per pura distrazione.*
Tu volevi farmi credere che **era stata** *Marcella, e invece* **sei stato** *tu!*
Guardai la donna e credetti che **se ne andasse.**
Comincio a credere che **ci sia** *una provvidenza.*

Credere are sensul de „supporre" și cînd verbul din completivă este la viitor sau condițional: *Credo anch'io che non gli* **basteranno** *le forze; Io credo che studiando si* **potrebbe** *scrivere; Se dovessi vincere al lotto, ... cosa crede, signora, che* **farei**?

decidere + indicativ = „dire", „rendersi conto"
decidere + conjunctiv = „volere"

Subito dopo la riunione decisero che gli obiettivi immediati da raggiungere **erano** *due.*
In casa avevano deciso che lei **prendesse** *il treno sola e* **venisse** *a trattare per l'alloggio.*

dire + indicativ = „affermare"
dire + conjunctiv = „chiedere", „ordinare"; „supporre"

Posso soltanto dire che mi **trovai** *davanti, vivi da poterli toccare, quei sei personaggi.*
*C'è chi dice che l'***abbiano sistemato** *perché aveva dei rimorsi; Dicono che lei, dimagrita,* **piangesse.** (*dire* = „supporre").
E allora le donne gli dicevano che **uscisse** *dai piedi, che* **andasse** *ad aspettarselo in piazza* (*dire* = „chiedere"; conjunctivul apare în limba vorbită în locul infinitivului, v. mai jos)

ricordare + indicativ (verb de declarație)
ricordare + conjunctiv (verb de comandă)

Tutto sembrava ricordarci che lui **era** *lí.*
Le ricordai che la **piantasse** *di fare la commedia.*

scrivere + indicativ (verb de declarație)
scrivere + conjunctiv (verb de comandă)

Scrissi a casa che **cercavo** *un lavoro in città, che mi* **lasciassero** *provare.*

Numeroase alte verbe din aceeași sferă semantică au sens de declarație urmate de indicativ, și sens de comandă urmate de conjunctiv:

Avrei voluto **gridarl***e che* **ero stufo**...
Solo gli **avevo gridato** *dietro che* **se ne andasse** *a quel paese.*
Non volle parlare; **balbettò** *solo che* **era stanco.**
Nino mi seguí nella mia stanza e **balbettò** *che non ci* **andassi.**

Foarte puține verbe pot fi urmate de propoziții completive cu verbul atît la indicativ cît și la conjunctiv, fără diferență semantică:

ignorare

Egli ignorava in quel momento che proprio quella notizia **aveva portato** *al colmo l'esasperazione di suo padre.*
Pensavano tutti e tre in silenzio, ignorando ciascuno che quel strano silenzio si **dovesse** *alla certezza e non all'incertezza*...

trovare

Io trovo che si **poteva** *benissimo continuare.*
A questo proposito, io trovo che lui ne **abbia** *tutte le ragioni.*

Verbele de declarație, care în completivele cu subiect diferit cer indicativul, acceptă indicativul în locul infinitivului și atunci cînd cele două subiecte sînt identice. În acest caz indicativul este caracteristic limbii vorbite, iar infinitivul limbii scrise, literare:

Ho detto semplicemente { *di* **averlo preso** *per un altro.*
{ *che l'***ho preso** *per un altro.*

Dimentico tutte le volte { *di* **aver perduto** *la tessera.*
{ *che* **ho perduto** *la tessera.*

Ammetto { *di* **aver fatto** *allora un errore.*
che **ho fatto** *allora un errore.*

Capisco { *di* **aver sbagliato** *con te.*
che **ho sbagliato** *con te.*

De asemenea, în propozițiile completive cu subiect identic cu cel al propoziției regente, poate apărea conjunctivul în locul infinitivului, după verbe de incertitudine ca *credere, supporre, sperare:*

Credo { *di* **poter***lo trovare.*
che lo **possa** *trovare.*

Spero { *di* **aver tradotto** *bene quel brano.*
che **abbia tradotto** *bene quel brano.*

Propozițiile completive directe care depind de verbe de „certitudine" și care în mod normal au verbul la indicativ, se construiesc cu conjunctivul dacă propoziția completivă precedă principala:

Ho dimenticato assolutamente che lui non **può** *venire* —
Che lui non **possa** *venire, ho dimenticato assolutamente.*

So che mi **vuoi** *bene, ma ciò non significa che...* —
Che tu mi **voglia** *bene, lo so, ma ciò non significa che...*

14.3.2.1.2. Propozițiile completive directe dominate de verbe ca *augurare, chiedere, impedire, insegnare* etc. au verbul la:

a) INFINITIV, dacă subiectul completivei este identic cu complementul datival al verbului regent, și ca atare omis:

Il padre chiede a Carlo [*che Carlo venga*] — *Il padre chiede a Carlo di* **venire.**
Ti auguro di **trovare** *la soluzione.*
Il bimbo mi disse di **entrare,** *che non c'era nessuno...*
Gli hanno impedito di **guardare** *dentro.*
Gli consigliavano di **dire** *la verità.*
Il vecchio proibì anche ai fratelli di **andar***lo a trovare.*
Nessuno gli aveva insegnato a **leggere,** *aveva imparato da solo.*

Subiectul completivei este omis deoarece infinitivul presupune în orice situație identitatea subiectului cu complementul datival din regentă. Infinitivul impune schimbarea elementului de relație: în locul conjuncției *che,* completiva este introdusă de o prepoziție, *di* sau *a,* care este selectată în funcție de verbul regent:

— verbele *insegnare* și *dare* (în expresia *dare ad intendere*) selectează prepoziția *a:*

Il maestro insegna al ragazzo **a** *leggere.*
Mi diede **ad** *intendere che disturbavo.*

— cele mai multe verbe care acceptă această structură selectează prepoziția *di: augurare, chiedere, comandare, concedere, dire, domandare, impedire, imporre, ingiungere, intimare, ordinare, permettere, proibire, raccomandare, rimproverare, ricordare, suggerire, telefonare, telegrafare, vietare;*

Il giudice chiese al testimone **di** *dire la verità.*
L'allenatore gli disse **di** *non fare tante mosse in più sul campo.*
L'etica sociale è un insieme di principi che permette alla società **di** *funzionare.*

Numai cîteva verbe de acest tip acceptă în completivă infinitivul trecut:

Il medico gli **ha rimproverato di non avere osservato** *la dieta.*

Verbele *dire* și *ricordare*, urmate de o completivă la infinitiv trecut, au sens de declarație și presupun subiecte identice:

Io ti dico di aver fatto male perdonandolo. (Eu îți spun că am făcut rău iertîndu-l)
Io ti dico di venire. (Eu îți spun să vii)

b) un mod personal, și anume CONJUNCTIVUL, dacă verbul principal are complementul datival indefinit și omis, sau dacă acest complement datival este diferit de subiectul completivei:

Il padre chiedeva che uno di noi **stesse** *accanto alla mamma.*
Il giudice proibì che i testimoni **assistessero** *al processo.*
I socialisti e i radicali hanno domandato che la nuova giunta non **fosse presieduta** *dal professor Ferrari.*

Conjunctivul poate apărea în completivă chiar dacă subiectul acesteia este identic cu complementul datival al principalei:

Mi aveva chiesto che le **parlassi** *di me.*

14.3.2.1.3. Propozițiile completive directe dominate de verbele de percepție *vedere, sentire, udire, guardare, ascoltare* au verbul la INFINITIV; cele două acțiuni, a regentei și a completivei sînt simultane:

Io vedo [il treno parte] — Io vedo **partire** *il treno.*
Si udiva il vento **sibilare** *nella vela principale.*
Lo vedevo **uscire** *di casa tutti i giorni.*

Infinitivul nu presupune subiecte identice; subiectul completivei este în acuzativ; în cazul în care cele două subiecte sînt identice, subiectul completivei nu se omite, ci rămîne, în formă pronominală de acuzativ, alături de verbul regent:

Io *sento che* **io** *suono* — **Io mi** *sento suonare.*

Dacă subiectul completivei este indefinit, acesta este omis:

Ho sentito che **alcuni** *gridavano al mercato*... —
Ho sentito **gridare** *al mercato.*

În limba română, după verbele de percepție completiva are verbul la gerunziu:

Io vedo **partire** *il treno — Eu văd trenul* **plecînd.**

Și în italiană este posibil gerunziul, dar acesta are funcție circumstanțială, și nu reprezintă completiva; în italiană, subiectul gerunziului este întotdeauna identic cu cel al verbului regent. Atît în italiană cît și în română, gerunziul (cu funcție circumstanțială) este despărțit de pauze de nucleul propoziției

Io vedo **partire** *il treno. (= Io vedo che il treno parte).*
Io vedo, **partendo,** *il treno. (= Io vedo, mentre parto, il treno).*

Eu văd **plecînd** *trenul (= Eu văd că trenul pleacă).*
Eu văd, **plecînd,** *trenul (= Eu văd, în timp ce plec, trenul).*

După cum s-a arătat mai sus, verbele de percepție cer infinitivul atunci cînd exprimă efectiv perceperea unui fenomen sau a unei acțiuni (exprimate de completivă), percepere care are loc simultan cu desfășurarea acțiunii din completivă. În toate cazurile este posibilă folosirea în completivă a INDICATIVULUI sau a CONDIȚIONALULUI:

Vedi che non ti **è successo** *niente?*
Hai visto che si **sta** *meglio qui?*

Cele două acţiuni nu sînt simultane; *vedere* nu este, în aceste exemple, verb de percepţie, ci este oarecum sinonim cu „constatare", „osservare". *Sentire*, cu sensul de „intuire", „rendersi conto" se construieşte cu infinitivul numai în cazul identităţii subiectelor (v. structurile de la 14.3.2.1.1.): *Sentivo di averlo offeso* (Simţeam că l-am jignit).

Construcţiile cu verbe de percepţie urmate de completive la infinitiv pot fi parafrazate prin construcţii cu completive la indicativ sau prin construcţii cu complement direct urmat de o relativă:

Vedo partire il treno.
Vedo che parte il treno. (Văd că pleacă trenul)
Vedo il treno che parte. (Văd trenul care pleacă)

Infinitivul în completivele directe care apar după verbele de percepţie antrenează şi alte modificări în subordonată:

a) subiectul completivei trece în acuzativ, dacă în completivă nu există un complement direct al verbului la infinitiv:

Ho visto uscire **il portalettere** — **L'***ho visto uscire.*
Ricordo di aver sentito **i tuoi fratelli** *parlare con accento settentrionale — Ricordo di aver***li** *sentiti parlare...*

b) atunci cînd în completivă, verbul la infinitiv are atît subiect definit cît şi complement direct, sînt două posibilităţi:

— subiectul infinitivului trece în dativ, iar complementul direct rămîne în acuzativ:

Gli *avevo sentito sempre usare con noi* **questo tono.**
*Il nome di Nanni ricordo di aver***glielo** *sentito pronunciare.*

Această construcţie este caracteristică limbii literare, scrise, şi relativ rară în limba vorbită;

— atît subiectul cît şi complementul sînt în acuzativ, cu condiţia să nu stea unul lîngă celălalt; aceasta se întîmplă atunci cînd unul dintre cele două nominale este exprimat printr-un pronume aton care stă lîngă verbul de percepţie, iar celălalt printr-un nominal aşezat după infinitiv; de asemenea, dacă ambele sînt exprimate prin substantive, unul înaintea infinitivului, iar celălalt după; în completivă se păstrează deci ordinea nominală subiect — verb — complement:

Vedevo **le macchine** *infilare* **la bocca posteriore del garage.**
Non **l'***ho mai sentita pronunciare* **il tuo nome.**
Avevo la sensazione strana di aver veduto **una dormiente** *fare nel sonno* **gesti privi di senso.**

— dacă subiectul completivei este uman indefinit, acesta este omis; aceasta spre deosebire de limba română care cere reprezentarea lui prin *se* impersonal:

*Ho sentito dire delle bugie — Am auzit spunîndu-*se *minciuni.*
*Ho sentito dire che... — Am auzit (spunîndu-*se*) că...*

A se vedea şi expresia

*Si sente dire che... — Se aude (spunîndu-*se*) că...*

— dacă în propoziţia completivă există un complement direct sau datival identic cu subiectul verbului de percepţie, acesta este reprezentat de o formă pronominală reflexivă; dacă această formă pronominală este atonă, verbul regent devine aparent reflexiv și ca atare cere auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex:

Io *sento che gli amici* **mi** *chiamano* —
Io mi *sento chiamare dagli amici.*
Io mi *sono sentito chiamare dagli amici.*

Carlo *sente che i compagni* **gli** *danno del Lei* —
Carlo si *sente dare del Lei dai compagni.*
Carlo si *è sentito dare del Lei dai compagni.*

În limba română, atunci cînd complementul direct al completivei este identic cu subiectul verbului de percepție, acesta devine reflexiv iar în subordonată verbul este la participiu:

El aude că prietenii îl strigă — **El se** *aude* **strigat** *de prieteni.*

14.3.2.1.4. Propozițiile completive directe dominate de verbele *fare* și *lasciare* (verbe factitive sau cauzative) au verbul la INFINITIV. În aceste construcții *fare* are sensul de „determinare" (uno a fare qualcosa), „obbligare" (uno a fare qualcosa). Acțiunea verbului din subordonată este cauzată sau determinată de subiectul verbului regent, *fare*. De asemenea, *lasciare* are sensul de „permettere" (a uno di fare qualcosa), „non impedire" (a uno di fare qualcosa):

Io faccio venire il medico. (Eu chem medicul; *literal:* Eu fac să vină medicul)
Il professore non mi ha lasciato parlare. (Profesorul nu m-a lăsat să vorbesc)

În aceste construcții, *fare* și *lasciare* pot fi considerate semiauxiliare; ele sînt întotdeauna urmate imediat de infinitiv și secvența *fare* sau *lasciare* + infinitiv poate fi deseori înlocuită cu un verb cauzativ din punct de vedere semantic (v. 5.1.3., p. 70,71): *far venire = chiamare; far cadere = buttare, gettare; far vedere = mostrare.* Construcțiile cu *fare* suplinesc absența din lexic a unor verbe cauzative, corespunzătoare unor verbe non-cauzative. Limba italiană preferă construcțiile cu *fare,* în timp ce limba română preferă verbele sau expresiile cauzative:

Fa*mmi* **vedere** *il libro!* — **Arată-***mi* *cartea!*
Fatti vedere *da un medico!* — **Arată-te** *la un medic!*
Fecero prendere il volo *ai colombi.* — **Dădură drumul** *porumbeilor* **să zboare.**
Gli **feci trovare** *un impiego.* — *I*-**am făcut rost** *de o slujbă.* (lit. L-am făcut să găsească o slujbă)

Deoarece limba română evită construcțiile cu verbul *a face,* uneori traducerea unor construcții similare din italiană se face printr-o perifrază destul de amplă:

L'anno scorso ottenni il permesso di iniziare le ricerche a Pompei-Scavi, grazie al presidente dell'Accademia dei Lincei, che **mi fece ottenere dal preside** *della Facoltà di scienze di Napoli un invito ufficiale* — Anul trecut am obținut permisiunea de a începe cercetările la Pompei-Scavi, datorită președintelui „Academiei *dei Lincei*", *prin intermediul căruia am obținut, din partea decanului* Facultății de Științe din Napoli, o invitație oficială.

În cazuri rare, subordonata poate avea verbul la CONJUNCTIV:

Fai che ne **veda** *uno da vicino, e vedrai che rinuncerà.*
Nostro Signore, fa' che non mi **abbia vista**!
Lascia che **dica** *quello che vuole!*
Lasciava sempre che lo **aspettassi.**

Urmat de conjunctiv, *fare* prezintă o ușoară modificare semantică: „far di modo che", „agire di modo che" (a face în așa fel încît), iar completiva are o nuanță consecutivă. *Lasciare* apare mai frecvent cu conjunctivul, fără diferențe semantice semnificative.

Verbele *fare* și *lasciare* determină în completivă următoarele modificări:

a) atunci cînd lipsește un complement direct în subordonată, subiectul completivei trece la acuzativ; în formă pronominală atonă însoțește verbul regent:

Faccio venire **il medico — Lo** *faccio venire; Dovrei far***lo** *venire.*
Il professore non ha lasciato parlare **te** — *Il professore non* **ti** *ha lasciato parlare; Il professore non ha voluto lasciar***ti** *parlare.*

b) dacă în subordonată lipsește subiectul (indefinit și omis), dar este prezent complementul direct, acesta stă în acuzativ și în forma pronominală atonă însoțește verbul regent:

Farò verniciare **questa sedia — La** *farò verniciare; Dovrei far***la** *verniciare.*

c) în prezența unui complement direct în subordonată (care stă în acuzativ), subiectul subordonatei trece la dativ, introdus de prepoziția *a;* în forma pronominală atonă, atît subiectul (în dativ) cît și complementul direct (în acuzativ) din propoziția subordonată însoțesc verbul regent:

Faccio vedere **il quadro a Carlo.**
Gli *faccio vedere* **il quadro.**
Lo *faccio vedere* **a Carlo.**
Glielo *faccio vedere.*

Această regulă nu este uneori respectată în limba vorbită și în special cînd verbu regent este *lasciare;* ca și în cazul verbelor de percepție, atît subiectul cît și complementul direct al verbului subordonat sînt în acuzativ, dar nu unul alături de celălalt; întrucît verbul regent este urmat imediat de infinitiv, cele două nominale stau în acuzativ dacă unul este reprezentat de o formă pronominală atonă atașată verbului regent, iar celălalt de un substantiv sau un pronume tonic care stă după infinitiv:

Lo *lasci vivere* **la sua vita.** (corect: **Gli** *lasci vivere* **la sua vita**)
Bisogna che **li** *lasci fare* **tutte le radiografie che vogliono.**
Una volta nel paese c'erano una colonna di prigionieri tedeschi e non **li** *lasciavano prendere* **l'acqua** *alla fontana.*

d) dacă în subordonată există un complement direct sau datival identic cu subiectul verbului regent, *fare* sau *lasciare,* acesta este reprezentat de o formă pronominală reflexivă; dacă această formă pronominală este atonă, verbul regent devine aparent reflexiv și ca atare cere auxiliarul temporal *essere*⁀PP⁀Flex:

Io *faccio* [*che tutti* **mi** *ascoltino*] — **Io mi** *faccio ascoltare da tutti.*
Io *faccio* [*che la parrucchiera* **mi** *tagli i capelli*] — **Io mi** *faccio tagliare i capelli dalla parrucchiera.*

Subiectul completivei apare drept complement de agent, introdus de prepoziția *da;* el poate fi omis dacă este indefinit:

Mi sono fatta fare un vestito; Mi dovrei far dare un permesso.

În limba română complementul de agent (subiectul logic al verbului subordonat) este introdus cu prepoziția *la;* verbul *fare* + verbul la infinitiv se traduc de obicei printr-un singur verb; sensul cauzativ rezultă datorită prezenței complementului de agent:

Eu îmi fac o rochie la croitoreasă.

În lipsa complementului de agent (indefinit), în limba română, traducerea secvenței *fare* + infinitiv printr-un singur verb produce o ambiguitate, referitoare la agentul real al acțiunii; această ambiguitate este evitată în italiană datorită prezenței celor două verbe:

Eu îmi fac o rochie { *Io mi faccio un vestito (da sola).*
Io mi faccio fare un vestito (da qualcuno).

În limba română se poate folosi un singur verb cauzativ, sau o expresie verbală cu sens cauzativ, care evită ambiguitatea:

Mi **faccio dare** *un permesso.* { Îmi *fac rost* de un permis.
Îmi *procur* un permis.

Propoziția completivă dominată de verbele *fare* sau *lasciare* nu poate avea verbul la infinitiv dacă:

— completiva este o propoziție negativă totală;
— completiva este o propoziție interogativă parțială sau totală;
— în completivă lipsesc atît subiectul cît și complementul direct;
— completiva are subiectul indefinit exprimat printr-un *si* impersonal;
— completiva are verbul la pasiv.

În aceste situații se folosește conjunctivul, cu modificările semantice amintite:

Fa' che non mi **abbia visto** !
Lascia che **non parli** !
Fate che **piova** !
Lascia che **si sappia** *tutto !*
Lasciate che **siano visti** !

14.3.2.1.5. *Modul verbelor în principalele tipuri de propoziții completive asertive:*

— depinde de tipul verbului regent;

— în cadrul unor tipuri de verbe regente, identitatea dintre subiectul completivei și un nominal din regentă (subiectul sau complementul datival) impune în completivă infinitivul;

— în cazul în care nu este realizată identitatea dintre subiectul completivei și un nominal din regentă, în completivă apare un mod personal, selectat după criterii semantice: conjunctivul, dacă verbul regent indică incertitudine, teamă, ordin, dorință; indicativul sau condiționalul dacă verbul regent indică certitudine.

Selectarea modului din propoziția completivă este rezumată în tabloul următor:

Verbul regent	Condiții sintactice	Condiții semantice	Modul în subordonată	Elementul de relație	Exemple
dovere *potere* *sapere* *solere* *cercare* *osare* *imparare* etc.	identitate între subiectul subordonat și subiectul regentei	—	INFINITIV	Ø *di* *a*	*Devo partire* *Non so sciare* *Cerco di capire* *Imparo a sciare*
volere *desiderare* *sperare* *sapere* *supporre* etc.	identitate între subiectul subordonat și subiectul regentei	—	INFINITIV	Ø *di*	*Voglio entrare* *Spero di riuscire* *So di avere sbagliato*
	non-identitate între cele două subiecte	Verbul regent exprimă certitudine	INDICATIV CONDIȚIONAL	*che*	*So che tu mi hai riconosciuto* *So che verresti*
		incertitudine, teamă, ordin, dorință	CONJUNCTIV	*che*	*Voglio che tu parta* *Temo che entrino* *Spero che tu riesca*
chiedere *augurare* *impedire* *insegnare* etc.	identitate între subiectul subordonatei și compl. datival din regentă	—	INFINITIV	*di* *a*	*Gli chiedo di venire* *Vi auguro di riuscire* *Gli insegno a scrivere*
	non-identitate între cele două nominale	—	CONJUNCTIV	*che*	*Il capo chiede che l'articolo sia firmato*

Verbul regent	Condiţii sintactice	Condiţii semantice	Modul în subordonată	Elementul de relaţie	Exemple
vedere *sentire* *udire* *guardare* *ascoltare*	simultaneitate între cele două acţiuni	—	INFINITIV	Ø	*Vedo partire il treno* *Mi sento chiamare*
			INDICATIV	*che*	*Vedo che parte il treno* *Sento che mi chiamano*
	non-simultaneitate între cele două acţiuni	—	INDICATIV	*che*	*Hai visto che si può* *Ho sentito che te ne vai.*
fare *lasciare*	completiva nu este o propoziţie negativă totală, nu este la pasiv şi nu are drept subiect pe *si* impersonal	—	INFINITIV	Ø	*Faccio venire il medico.* *Faccio leggere Carlo.* *Faccio leggere il testo.* *Faccio leggere il testo a Carlo.* *Mi faccio vedere dal medico.* *Mi faccio fare un vestito.*
	Completiva este o propoziţie negativă totală, la pasiv sau cu subiectul reprezentat de *si* impersonal	—	CONJUNCTIV	*che*	*Faccio che non mi senta.* *Fa' che non sia aperta la cassa.* *Lascia che si esca!* *Lasciate che piova!*

14.3.2.1.6. Propoziţiile completive directe care conţin un predicat nominal format cu copula *essere* şi un nume predicativ reprezentat de un adjectiv sau un substantiv cu determinanţi, atunci cînd sînt dominate de verbe ca *desiderare, considerare, lasciare, trovare, mantenere, credere* etc. pot fi reduse numai la subiect şi nume predicativ; subiectul stă în acest caz în acuzativ pe lîngă verbul regent (v.p .242):

Io considero che **essi** *sono* **bravi** — *Io* **li** *considero* **bravi.**

Pentru o serie de verbe regente, reducerea completivei la subiect şi nume predicativ este facultativă; în cazul în care completiva nu se reduce, verbul (copula) stă la indicativ sau conjunctiv, în funcţie de sensul verbului regent, dacă cele două subiecte sînt diferite; în cazul în care cele două subiecte sînt identice, verbul (copula) stă la infinitiv, indiferent de sensul verbului regent:

Io considero che lui **sia** *intelligente.*
Io so che lui **è** *intelligente.*
Io considero di **essere** *intelligente; Io so di* **essere** *intelligente.*

Reducerea copulei din completivă nu este condiţionată de identitatea subiectelor. În cazul în care subiectele sînt identice, subiectul completivei rămîne sub formă de pronume în acuzativ reflexiv, lîngă subiectul regentei:

Io considero di essere intelligente.
Io **mi** *considero intelligente.*

Cele două fraze sînt sinonime (sinonimie sintactică). În primul exemplu, apariţia infinitivului presupune subiecte identice (dar nu implică neapărat predicat nominal în completivă); în al doilea exemplu, reducerea copulei presupune un predicat nominal în completivă, dar nu implică neapărat identitatea subiectelor.

Verbele regente pentru care reducerea copulei din completivă este facultativă sînt: *desiderare, lasciare, sentire, vedere, trovare, considerare, credere, dichiarare, sapere, supporre, giudicare, immaginarsi, riconoscere, ritenere, stimare, designare:*

Io desidero che la camicetta sia bianca.
Io desidero la camicetta bianca. Io la desidero bianca.

Verbele pentru care reducerea copulei este obligatorie, care apar deci întotdeauna în structura de suprafaţă cu un complement direct şi un nume predicativ, sînt: *avere, bere, mangiare, vendere, rendere, fare, eleggere, nominare, proclamare, promuovere, soprannominare;* complementul direct poate fi substituit cu un pronume, numele predicativ însă nu:

Gli occhi, **li** *aveva* **neri.**
Il caffè, **lo** *bevo* **caldo.**
Venderà **cara la pelle.**
Questa notizia **mi** *rende* **felice.**
L'*hanno eletto* (**a**) **preside.**
L'*hanno soprannominato* **Enne** 2.

În toate aceste situaţii se consideră că în structura de adîncime există o completivă redusă la subiect (în acuzativ) şi nume predicativ, prin analogie cu verbele pentru care reducerea este facultativă. Numele predicativ nu poate fi considerat atribut deoarece nu este pronominalizat împreună cu complementul direct. În gramaticile normative de tip tradiţional, numele predicativ este considerat element predicativ suplimentar. Nu trebuie totuşi confundate aceste nume predicative cu adjectivele folosite adverbial (cu funcţie circumstanţială modală) după verbele intranzitive: *Essa rideva* **felice.**

14.3.2.2. *Propozițiile completive directe — interogative totale* au verbul la un mod personal, indicativ, condițional sau conjunctiv (în funcție de semnificația verbului regent) și sînt introduse de conjuncția *se:*

*Ho dimenticato se lui me l'***abbia** *già* **detto.**
Carlo mi dirà se **ho agito** *bene.*
Il giudice deciderà se loro **hanno avuto** *ragione.*

Unele verbe pot fi urmate de completive interogative totale numai dacă sînt la forma negativă interogativă, la imperativ sau sînt dominate la rîndul lor de verbul *dovere:*

Non so *se lui possa venire.*
Dimmi *se puoi venire!*
Ha detto *se ritorna?*
Dobbiamo sapere *se accetta.*

Conjuncția *se* recuperează intonația interogativă a propoziției subordonate interogative:

Dimmi: — Puoi venire? — Dimmi se puoi venire.

Propozițiile interogative totale subordonate nu au niciodată verbul la infinitiv. Infinitivul poate apărea numai în urma omiterii verbelor modale *dovere* sau *potere,* omisiune posibilă și în alte tipuri de propoziții interogative:

Non so se $\left\{\begin{matrix}\textit{devo}\\ \textit{posso}\end{matrix}\right\}$ *restare ancora — Non so se restare ancora.*

14.3.2.3. *Propozițiile interogative parțiale* conținînd un „cuvînt" interogativ (pronume, determinanți, adverbe) pot apărea în locul unui complement direct, pe lîngă un verb tranzitiv:

Dimmi **che cosa** *vuoi! (Dimmi: — Che cosa vuoi?)*
Ditemi **quando** *e* **dove** *lo avete trovato!*

Aceste propoziții interogative sînt introduse lîngă verbul regent direct; funcția de relație este îndeplinită de „cuvîntul" interogativ. Și în acest caz este posibilă interpretarea de la punctul următor.

14.3.2.4. *Propozițiile completive directe aparente* sînt introduse de „cuvinte" mixte (pronume, determinanți, adverbe), omonime cu „cuvintele" interogative. „Cuvintele" mixte pot fi descompuse în elementele componente: *chi = colui che, uno che; che (cosa) = ciò che; come = il modo in cui; quando = il momento in cui; dove = il posto in cui; quanto = la quantità* $\left\{\begin{matrix}\textit{che}\\ \textit{in cui}\end{matrix}\right\}$*; quale =* art. def. . .*che.*

Aceste propoziții sînt completive numai în structura de suprafață; în forma descompusă, analitică, există un complement direct (antecedentul din „cuvîntul" mixt) și o propoziție relativă introdusă de pronumele relativ inclus în cuvîntul mixt:

Non conosco **chi** *ti ha parlato.* (. . .**colui** *che ti ha parlato)*
Odio **chi** *non mi ama.* (. . .**colui** *che non mi ama)*
Non so **che** *devo fare.* (. . .**ciò** *che devo fare)*
Mi indicò **dove** *si era fermato.* (. . .**il posto** *in cui si era fermato).*
Non ricordo **quando** *sono arrivati* (. . .**il momento** *in cui sono arrivati)*
Non capisco **come** *sei arrivato qui.* (. . .**il modo** *in cui sei arrivato qui)*
Mi ha ricordato **quanto** *dovevo pagare.* (. . .**la quantità** *che dovevo pagare)*

14.4. *GRUPUL PREPOZIŢIONAL — COMPLEMENT INDIRECT*

14.4.1. *Complementele indirecte* sînt reprezentate de grupuri nominale introduse în contextul verbului în mod indirect prin intermediul unei prepoziţii. Prepoziţiile care introduc complementele prepoziţionale cerute de verb sînt: *a, di, da, con.* Prepoziţia *a* introduce diferite tipuri de complemente indirecte, care sînt pronominalizate în mod diferit.

14.4.1.1. *Complementul datival*

14.4.1.1.1. Complementul datival, numit de gramaticile italiene *complemento di termine*, este introdus cu prepoziţia *a* şi poate fi substituit cu una din formele pronominale atone *mi, ti, gli, le, ci, vi, loro.* Posibilitatea de a domina un complement datival depinde de structura semantică a verbului, dar nu în mod absolut; în linii mari, verbele care în română au un complement în dativ, au un asemenea complement şi în italiană. Există unele excepţii: verbul *insegnare* se construieşte în italiană cu un complement inanimat în acuzativ şi cu un complement animat în dativ: *insegnare la strada a qualcuno;* în limba română, ambele complemente stau în acuzativ. Acest lucru are consecinţe asupra pronominalizării; în italiană se pot pronominaliza în formă atonă ambele complemente *(Io gliela insegno)*, în română numai complementul animat în acuzativ.

Nu sînt foarte numeroase verbele care acceptă numai un complement datival: *accadere, appartenere, bastare, capitare, dispiacere, giovare, mancare, occorrere, piacere, resistere, restare, rimanere, scappare, sfuggire, sopravvivere, sorridere, spettare, spiacere, toccare, ubbidire:*

Ciò può accadere **a tutti.**
L'idea non **mi** *appartiene.*
Gli *basta che io rimanga.*
A voi *manca un'altra cosa...*
A chi *occorre un dizionario?*
Il padre è sopravvissuto **al figlio.**
Nessuno **gli** *ubbidiva.*

(Verbul *ubbidire* poate fi folosit şi tranzitiv, şi în acest caz acceptă transformarea pasivă: *Devi ubbidire la mamma*; *I superiori erano ubbiditi*).

Complementul în dativ, întotdeauna animat, reprezintă beneficiarul sau experimentatorul.

Foarte puţine verbe acceptă un complement datival şi un alt complement prepoziţional:

Carlo ha parlato **al direttore della faccenda.**
Il ragazzo ha mancato **di rispetto a sua madre.**

Cele mai multe dintre verbele care cer un complement datival sînt tranzitive, cer deci şi un complement direct; în funcţie de tipul de complement direct, se pot distinge:

— verbe care acceptă un complement datival şi un complement direct abstract sau propoziţional: *affermare, comunicare, confermare, confessare, dichiarare, dire, giurare, gridare, mostrare, narrare, raccontare, scrivere, spiegare* etc. (verbe de declaraţie); *chiedere, augurare, concedere, esigere, permettere, proibire, vietare* (verbe de comandă sau permisiune);

— verbe care acceptă un complement datival şi un complement direct nominal: *accordare, affidare, affittare, amministrare, attribuire, consegnare, dare, dedicare, distribuire, fornire, imprimere, mandare, negare, offrire, pagare, porgere, prestare,* *regalare, restituire, servire, spedire, vendere* etc. (verbe de tipul *dare*). În contextul acestora, prepoziția *a* poate fi uneori înlocuită cu *per*. Și în cazul verbelor tranzitive, complementul datival reprezintă beneficiarul sau experimentatorul:

Il testimone ha detto **al giudice** {*la verità.*
{*che non sapeva null'altro.*

La ragazza chiese **al padre** {*il permesso di uscire.*
{*di accompagnarla alla stazione.*

Ho regalato **alla mamma** *un mazzo di fiori.*

Il ministero ha accordato delle assegnazioni {**alle** / **per le**} **piccole imprese.**

În cîteva cazuri, dativul este cerut nu de verb ci de o altă prepoziție. Prepozițiile care cer un complement datival sînt: *contro, sopra, dietro, addosso, appresso, incontro, vicino, attorno, davanti, accanto.* Acestea sînt urmate de prepoziția *a* și un substantiv. Această secvență (*a* + GN) reprezintă un complement datival, substituibil prin formele pronominale de dativ, numai dacă substantivul este animat; dacă substantivul nu este animat, complementul este indirect dar nu datival, neputînd fi substituit prin forme pronominale de dativ:

Carlo sta vicino **a me** — *Carlo* **mi** *sta vicino.*
Tremava davanti **al direttore.** — **Gli** *tremava davanti.*
Andava sempre dietro **a me** — **Mi** *andava sempre dietro.*
Luigi venne incontro **a me.** — *Luigi* **mi** *venne incontro.*
Tutti stavano attorno **al vecchio.** — *Tutti* **gli** *stavano attorno.*

Pronominalizarea în formă dativală atonă nu este posbilă dacă în locul substantivului animat se introduce unul inanimat:

Non stare cosí vicino **alla stufa.**
Tremava davanti **al pericolo.**
Andava dietro **alla moda.**
Andavamo incontro **all'inverno.**
Sedevano attorno **al fuoco.**

Prepozițiile care cer dativul, de tipul indicat mai sus, nu pot fi confundate cu locuțiunile prepoziționale, de tipul *insieme a,* în care *a* nu introduce un dativ.

14.4.1.1.2. *Dativul posesiv.* Ca și în limba română, posesia se poate exprima printr-un grup nominal în dativ, mai exact printr-un pronume aton în dativ. Acest pronume substituie posesorul, deci implică existența unui alt nominal — obiectul posedat — cu funcție de complement direct, subiect sau nume predicativ. Forma tonică corespunzătoare este reprezentată de adjectivele posesive:

Ecco Luigi. {*Io* **gli** *guardo le mani.* (formă atonă)
{*Io guardo le* **sue** *mani.* (formă tonică)

Hai visto Maria? {*Gli occhi* **le** *lampeggiavano* (formă atonă)
{*I* **suoi** *occhi lampeggiavano.* (formă tonică)

Ca și în limba română, dativul posesiv este un fenomen „superficial“ deoarece nu depinde de verbul regent (verbele *guardare* sau *lampeggiare* nu se construiesc cu dativul, așa cum cer dativul verbe ca *parlare, dire, dare, regalare* etc.). Dativul apare numai în formă pronominal atonă. În formă nominală, dativul apare rar (posesorul apare de obicei în genitiv), și numai prin analogie cu alte cazuri de dativ: *Il professore strinse la mano* **di Carlo** — *Il professore* **gli** *strinse la mano* — *Il professore strinse la mano* **a Carlo** (?).

În limba italiană, apariția dativului posesiv pronominal este condiționată și de trăsătura [+ Animat] a posesorului; în cazul posesorului inanimat se folosește forma atonă pronominală *ne* (care uneori poate apărea chiar pentru un posesor animat):

Incontro un amico e **gli** *stringo la mano.*
Guardo la casa ma non **ne** *vedo il tetto.*

Dativul posesiv poate fi exprimat prin pronume reflexive, atunci cînd posesorul este identic cu subiectul propoziției:

Carlo guarda le $\left\{\begin{matrix}\textbf{sue}\\ \textbf{proprie}\end{matrix}\right\}$ *mani.* — *Carlo* **si** *guarda le mani.*

În limba italiană dativul posesiv (pronominal) se folosește de obicei cînd între posesor și obiectul posedat se stabilește în mod normal un raport efectiv de posesie (vezi cazurile de mai sus), dar este evitat în alte cazuri (în care în română poate apărea, ca de exemplu: *Ion îmi este frate; El mi-a fost profesor*) în favoarea adjectivelor posesive.

14.4.1.2. *Complementul indirect introdus cu prepoziția* **DI**

O serie de verbe cer un complement indirect introdus cu ajutorul prepoziției **di,** care poate fi pronominalizat prin forma atonă *ne* (v. 10.1.4.). În general, aceleași verbe cer în limba română complemente introduse cu prepoziția *de: a-și da seama, a rîde, a vorbi, a se interesa, a se îndoi, a-și aminti, a se speria* etc. Există însă și excepții:

ringraziare uno **di** *qualcosa.*	*a-i mulțumi cuiva* **pentru** *ceva.*
incaricare uno **di** *qualcosa.*	*a însărcina pe cineva* **cu** *ceva.*
accontentarsi **di** *qualcosa.*	*a se mulțumi* **cu** *ceva.*
fidarsi **di** *qualcuno.*	*a se încrede* **în** *cineva.*
intendersi **di** *qualcosa.*	*a se pricepe* **la** *ceva.*
impadronirsi **di** *qualcosa.*	*a pune stăpînire* **pe** *ceva, a lua în stăpînire ceva.*
nutrirsi **di** *qualcosa.*	*a se hrăni* **cu** *ceva.*

Numeroase verbe se construiesc cu un singur complement, introdus cu prepoziția *di: abbondare, approfittare, avere bisogno, avere notizia, avere paura, avere pietà, chiacchierare, discutere, disperare, dubitare, fare a meno, godere, parlare, ragionare, ridere, sorridere;* numeroase verbe reflexive aparente ca: *accontentarsi, accorgersi, dimenticarsi, ammalarsi, compiacersi, dolersi, farsi, fidarsi, fregarsi, impadronirsi, intendersi, giovarsi, interessarsi, lagnarsi, lamentarsi, meravigliarsi, occuparsi, pentirsi, preoccuparsi, prevalersi, privarsi, rallegrarsi, rammaricarsi, rendersiconto, ricordarsi, scordarsi, spaventarsi, stupirsi, stancarsi, valersi, vantarsi, vergognarsi* etc. Unele dintre aceste verbe reflexive aparente acceptă auxiliarul aspectual *essere*⁀PP⁀Flex, pierzînd particula reflexivă; în ambele situații aceste verbe cer un complement introdus cu prepoziția *di*:

meravigliarsi — essere meravigliato.
occuparsi — essere occupato (di sau *con qualcosa)*
interessarsi — essere interessato.
preoccuparsi — essere preoccupato.

Formele care includ auxiliarul *essere* pot fi interpretate la pasiv și în acest caz sînt însoțite de un complement de agent (animat) sau de un complement „della causa efficiente" (inanimat) (v. p. 253.)

Non poteva fare a meno **dell'aiuto** *dei compagni.*
Dubitavo **di tutto ciò** *che mi diceva.*
Adesso mi accorgo **dell'errore** *ma è troppo tardi.*
Mi valsi **della mia autorità** *per ristabilire l'ordine.*

De asemenea, se construiesc numai cu un complement introdus cu prepoziția *di* numeroase predicate nominale, formate din copulă și un adjectiv de tipul: *abbondante, avaro, avido, allegro, bisognevole, bramoso, capace, carico, certo, colpevole, contento, degno, desideroso, dispiacente, dolente, furioso, geloso, goloso, lieto, incapace, inquieto, invidioso, pieno, povero, privo, puro, ricco, sicuro, stufo, suscettibile, triste, vuoto* etc.

Sembrava che fosse contento **dell'imbroglio provocato**...
Carlo è incapace **di tali sforzi.**

Unele verbe se construiesc cu două complemente: un complement direct și un complement indirect introdus cu prepoziția *di;* atunci cînd complementul direct este identic cu subiectul, verbele devin reflexive (propriu-zise) și prezintă numai complementul indirect; *accusare, armare, assicurare, circondare, convincere, dire, incaricare, incolpare, informare, liberare, nutrire, ornare, persuadere, riempire, ringraziare, sapere, sentire, udire, vendicare* etc.

Io accuso Luigi **di furto.** *Io mi accuso* **di un'altro errore.**
Abbiamo ornato la stanza **di fiori.**
L'hanno persuaso **della verità** *delle loro parole.*
Non ho saputo niente **di loro.**
Ho ringraziato mio padre **del regalo.**

Verbele *dire* și *leggere* acceptă un complement direct, un complement datival și un complement indirect introdus cu prepoziția *di: dire qualcosa a qualcuno* **di un'altra cosa**; *leggere qualcosa a qualcuno* **di un'altra cosa.** Apariția simultană a celor trei complemente nu este prea frecventă.

14.4.1.3. *Complementul indirect introdus cu prepoziția* A

Unele verbe se construiesc cu un complement indirect introdus cu prepoziția *a,* care poate fi uneori pronominalizat prin forma atonă *ci* (v. 10.1.5.). Cele mai multe verbe care cer un asemenea complement în italiană, se construiesc în limba română cu complement introdus cu prepoziția *la: a (se) gîndi, a se referi, a renunța, a face aluzie, a contribui* etc. Excepțiile nu sînt numeroase:

credere **a** *qualcosa.*	*a crede* **în** *ceva.*
(dar și **in** *qualcosa)*	
appoggiare qualcosa **al** *muro.*	*a sprijini ceva* **de** *perete.*
far caso **a** *qualcosa.*	*a face caz* **de** *ceva.*

Cîteva verbe se construiesc în italiană cu un complement introdus cu prepoziția *a* în dativ, dacă acest complement este animat, sau cu un complement indirect introdus cu *a* (non-datival) dacă acest complement este inanimat. În general, în limba română în toate situațiile poate apărea dativul: *resistere al nemico, resistere alle insistenze;* rom. *a rezista dușmanului, a rezista insistențelor* sau *la insistențe.*

Verbele care se construiesc numai cu un complement introdus cu prepoziția *a* sînt de tipul: *accennare, alludere, badare, consentire, contribuire, corrispondere, cre-*

dere, far caso, fare attenzione, mirare, pensare, provvedere, mancare, resistere, ricorrere, riferirsi, riflettere, rinunciare, ripensare, stare (ai patti, alle promesse), tenere („amare"):

L'oratore accennava **ad un'altra maniera** *di impostare...*
Bada **ai fatti tuoi**!
Il Comune deve provvedere **alla manutenzione** *delle strade.*
In tal caso, rinuncio **al vostro aiuto**!
Non è uno che stia **ai patti**!
Tenevo molto **alla sua opinione.**

Unele verbe acceptă în același timp și un complement direct; în cazul identității între complementul direct și subiect, aceste verbe devin reflexive propriu-zise care cer un singur complement indirect introdus cu *a*: *abituare, adattare, adeguare, affezionare, appoggiare* etc.:

Ho abituato il bambino **alla disciplina.**
Mi sono abituato **alla disciplina** *del collegio.*
Dobbiamo adattare il discorso **alle circostanze.**
Dobbiamo adattarci **alle circostanze.**
Ho appoggiato il quadro **al muro.**
Si era appoggiato **allo scaffale.**

Multe predicate nominale, formate din copulă și un adjectiv, se construiesc cu un complement introdus cu prepoziția *a*. Complementul este selectat de adjectiv (v. complementele adjectivelor 4.4.) și numai uneori poate fi pronominalizat. Unele dintre aceste complemente sînt dativale (substituibile prin pronume în dativ), altele sînt indirecte (substituibile prin *ci*); în alte cazuri imposibilitatea pronominalizării nu permite distingerea tipului de complement decît prin comparație cu limba română:

Carlo è fedele **al suo amico**: *Carlo* **gli** *è fedele.*
Sono indifferente **alle lodi. Ci** *sono indifferente* (?)
Le misure devono essere conformi **alla legge.**

Prepoziția *a* poate introduce de asemenea complemente locale obligatorii, în contextul unor verbe de mișcare sau stare (v. mai jos).

14.4.1.4. *Complementul indirect introdus cu prepoziția* DA

Cîteva verbe se construiesc cu complemente indirecte introduse cu prepoziția *da*. Aceste complemente sînt numite în gramatici de obicei „complemente de separație" (*separarsi* **da qualcuno**, *allontanare qualcosa* **da qualcuno**) sau „complemente de origine sau proveniență" (*estrarre il marmo* **dalle cave**, *ricavare tanto* **da una vendita**, *imparare molto* **da qualcuno**, *discendere* **da famiglia illustre**; **Dal racconto** *risulta che...*). Acest tip de complement poate fi pronominalizat prin forma atonă *ne*.

Cîteva verbe cer numai un asemenea tip de complement: *derivare* (intranzitiv), *nascere, discendere, risultare*:

L'italiano deriva **dal latino.** *Pure il romeno* **ne** *deriva.*
Da questa discussione *nasce un altro interrogativo.*
Da ciò *che dici tu, risulta che lo sforzo è stato inutile!*

Alte verbe acceptă un complement direct și un complement introdus cu prepoziția *da*: *allontanare, buttare, avere, derivare* (tranzitiv), *ottenere, ricavare, ricevere, ritirare, separare, staccare, tirare* etc.; în contextul unora dintre ele, complementul direct poate fi identic cu subiectul și atunci verbul devine reflexiv: *allontanarsi*, *buttarsi*, *ritirarsi*, *separarsi*, *staccarsi*, *tirarsi*:

Ho avuto questo regalo **da un amico.**
Hanno derivato un canale d'irrigazione **dal fiume.**
L'avevano allontanato **dalla casa editrice.**
Staccai il ritratto **dal muro.**
Non volevano allontanarsi **dal fiume.**
Se vuoi ritirarti **dalla faccenda,** *fallo adesso!*

Prepoziția *da* poate introduce complemente locale, indicînd limita inițială (originea) în contextul verbelor de mișcare și stare (v. mai jos). Uneori sensul local este numai metaforic, complementul indicînd originea, dar nu locală, în spațiu (de exemplu: *discendere da una antica famiglia*); din acest motiv uneori se pot confunda complementele indirecte non-locale cu cele locale.

Prepoziția *da* mai poate introduce complemente locale care indică direcția sau starea pe loc (poziția în spațiu sau limita finală) în contextul substantivelor animate, și în acest caz are sens local și constituie o variantă a prepoziției *a* (v. mai jos).

14.4.1.5. *Complementele locale obligatorii*

În contextul verbelor de stare (existențiale locative) și al verbelor de mișcare orientate, complementele cu sens local sînt obligatorii; ele fac parte deci din grupul verbal și nu reprezintă o circumstanță a realizării enunțului. A se compara:

Io vado **a Roma.**
Noi ci siamo conosciuti l'anno scorso **a Roma.**

În primul exemplu complementul *a Roma* este obligatoriu, reprezintă „obiectul" mișcării, în al doilea exemplu *a Roma* reprezintă circumstanța, împrejurarea în care are loc acțiunea propoziției, și nu este obligatoriu. Din punctul de vedere al structurii, complementele locale sînt identice însă în toate contextele.

Complementele locale care indică starea pe loc sau direcția mișcării (limita finală) sînt introduse de prepoziții ca *a*, *in*, *su*, *sopra*, *sotto*, *davanti a*, *dietro a*; prepozițiile *per* și *verso* indică numai direcția; prepoziția *da* indică starea pe loc sau direcția în contextul numelor animate (de persoane):

Abito **in una vecchia casa.** *Abitava* **da un amico.**
Andiamo tutte le domeniche **in montagna.**
Mise il pacco **sul tavolo.**
Partirono **per Mosca** *il 5 febbraio.*
Tutti si diressero **verso la spiaggia deserta.**
Il ragazzo si recò **dal medico.**
(v. și 7.1.).

Complementele locale care indică limita inițială (separarea) sînt introduse de prepoziția *da*:

Tornava proprio allora **da Milano.**
Tirò fuori una carta **dal cassetto.**
(v. și 7.1.).

14.4.1.6. *Alte complemente obligatorii.*

În afara complementelor indirecte introduse cu prepozițiile *a*, *di*, *da* și a complementelor locale obligatorii (care pot fi pronominalizate în formă atonă), unele verbe se construiesc cu complemente introduse de alte prepoziții, dar nu pot fi pronominalizate. Aceste verbe sînt puțin numeroase și formează de cele mai multe ori, împreună cu complementul obligatoriu, structuri idiomatice.

A. Verbe care cer un complement introdus cu prepoziția *con: congratularsi con uno* (a felicita pe cineva), *condolersi con uno* (a prezenta condoleanțe cuiva), *avercela con uno* (a avea ceva împotriva cuiva), *intendersela con uno* (a se înțelege bine cu cineva).

B. Cîteva verbe cer fie un complement direct la plural, fie un complement direct și un complement introdus cu prepoziția *con: confrontare, paragonare, comparare, unire:*

Io confronto **i due testi.**
Io confronto la traduzione **con il testo originale.**
Si devono unire **i fili.**
Occorre unire questo filo **con l'altro.**

C. Secvențele de tipul *fungere da interprete, servire da riparo, fare da padre,* în care nominalul introdus cu prepoziția *da* nu poate fi pronominalizat, nici chia, în formă tonică, trebuie considerate structuri idiomatice (expresii fixe) și eventual asimilate predicatelor nominale.

D. În sfîrșit o serie de verbe cer în mod obligatoriu un complement de mod, care în acest caz nu exprimă circumstanțele în care se realizează propoziția respectivă, ci face parte integrantă din grupul verbal (în aceeași măsură în care unele verbe de mișcare cer un complement local). Structura acestui complement de mod este însă identică cu a complementelor de mod circumstanțiale:

Carlo si comporta **bene.**
Carlo si comporta **in una maniera tremenda.**
Secondo me, tuo fratello non procede **con cautela.**

14.4.1.7. *Complementul cantitativ obligatoriu*

Unele verbe sînt determinate în mod obligatoriu de un complement cantitativ; apariția acestuia este determinată de însăși structura semantică a verbului respectiv:

Questo pacco pesa **cinque chili.**
Questo pacco pesa **molto.**

Aceste complemente cantitative obligatorii trebuie deosebite de complementele cantitative facultative (adverbiale), care fac parte din grupul adverbial și care pot apărea în contextul multor verbe.

Luigi studia **molto.**
Maria ride **poco.**

Complementele cantitative obligatorii (care fac parte din grupul verbal, fiind impuse de către verb) au o structură destul de eterogenă. Se pot distinge următoarele tipuri:

A. În contextul unor verbe, complementul cantitativ este introdus direct, fără un element de relație, și aparent ocupă locul unui complement direct. Nu este însă posibilă pronominalizarea acestui complement (înlocuirea cu forme atone de tipul *lo, la, li, le*) și nici transformarea pasivă. Este în schimb posibilă o altă transformare: propozițiilor care cuprind verbul *avere* sau un verb similar urmate de un complement cantitativ introdus direct le corespund întotdeauna propoziții cu verbul *essere* urmate (facultativ) de un adjectiv care precizează tipul de dimensiune (și care formează împreună un predicat nominal) și de complementul cantitativ introdus cu ajutorul unei prepoziții, atunci cînd lipsește adjectivul:

Carlo ha **15 anni** *(di età). — Carlo è (vecchio, anziano)* **di 15 anni.**
Il pozzo ha **5 metri** *(di profondità). — Il pozzo è* **di 5 metri.**
Il pozzo è profondo **5 metri.**
L'albero ha **20 metri** *(di altezza). — L'albero è* **di 20 metri.**
L'albero è alto **20 metri.**
Il pacco pesa **2 chili.** — *Il pacco è* **di 2 chili.**
(?) *Il pacco è pesante* **2 chili.**
La stanza misura **3 metri** *(di lunghezza). — La stanza è* **di 3 metri.**
La stanza è lunga **3 metri.**
Il dollaro vale **600 lire.** — *Il dollaro è uguale* **a 600 lire.**
Il libro costa **3000 lire.** — *Il libro è (caro, costoso)* **di 3000 lire.**

Cu excepția ultimelor două exemple, verbul *avere* este suficient pentru a exprima toate raporturile cantitative (tipurile de dimensiune specificate de substantiv); *avere* poate înlocui și verbele *pesare* și *misurare;* de asemenea *essere* poate exprima toate tipurile de dimensiuni, chiar în lipsa adjectivului-nume predicativ.

B. Cîteva verbe cer un complement cantitativ introdus cu ajutorul unei prepoziții, dar numai în prezența unui complement direct. Transformarea pasivă este posibilă și nu antrenează complementul cantitativ:

Il vigile ha multato il trasgressore **di 10.000 lire.** —
Il trasgressore è stato multato **di 10.000 lire.**
Hanno valutato la casa **a un milione.** —
La casa è stata valutata **a un milione.**
Io pago il libro **(con) 3000 lire.** —
Il libro è pagato **con 3000 lire.**

C. Verbul *distare* cere un complement cantitativ și un complement indirect introdus cu prepoziția *da:*

La mia casa dista 3 **kilometri** *dalla stazione.*
Firenze dista 300 **kilometri** *da Roma.*

Verbul *distare* poate fi parafrazat prin *essere distante* sau prin *essere a (una distanza di):*

Firenze è distante **300 kilometri** *da Roma.*
Firenze è **a** (una distanza di) **300 kilometri** *da Roma.*

Toate complementele cantitative includ un cantitativ, definit sau indefinit (numerale cardinale, determinanți cantitativi indefiniți, adverbe cantitative); ele nu pot fi pronominalizate, dar pot fi reprezentate de substitute cantitative (la origine determinanți) : *Il libro costa molto. La valigia pesa poco.* Atunci cînd verbul este reprezentat de o structură de tip nominal, substitutul complementului cantitativ este un adverb: *Il libro è molto costoso; La valigia è poco pesante.*

14.4.2. *Propoziția completivă indirectă*

14.4.2.1. *Propozițiile completive indirecte asertive* apar numai în contextul verbelor care acceptă un complement indirect abstract. Nu există propoziții subordonate corespunzătoare complementului indirect datival, deoarece, după cum s-a arătat, complementul datival este întotdeauna animat. În cazuri ca *Parlo* **a chi mi ascolta,** avem de-a face cu o „falsă" completivă indirectă, deoarece *chi* poate fi reprezentat prin *colui che*, deci există un complement datival animat *(colui)* și o propoziție relativă, care determină acest complement *(che mi ascolta)*.

Propozițiile completive indirecte apar în locul complementelor introduse cu prepozițiile *di* sau *a*, mai rar cu alte prepoziții, sau contextul unor verbe care nu acceptă niciodată un complement indirect, ci numai completive. Structura completivei depinde de verbul regent:

14.4.2.1.1. Propozițiile completive indirecte care apar în contextul verbelor regente de tipul *accorgersi, rendersi conto, dubitare, insistere, avere paura* etc. au verbul la:

a) INFINITIV, dacă subiectul completivei este identic cu subiectul verbului regent:

Io mi accorgo di **sbagliare** *(Io mi accorgo che io sbaglio).*
Non si rendeva nemmeno conto di **aver***lo* **offeso.**
Dubitavamo di **poter***lo raggiungere.*
Nessuno aveva paura di **morire.**

Întrucît infinitivul apare numai în cazul identității subiectelor, subiectul subordonatei este omis. Infinitivul este introdus de o prepoziție, *di* sau *a*, impusă de verbul regent:

— cer prepoziția *di* înaintea completivei indirecte infinitivale verbe ca: *accorgersi, avere paura, badare, consentire, curarsi („badare"), dimenticarsi, dubitare, lagnarsi, lamentarsi, illudersi, meravigliarsi, minacciare, parlare, pensare, pentirsi, preoccuparsi, rendersi conto, rammaricarsi, rifiutarsi, sentirsela* etc. precum și predicate nominale de tipul: *essere capace, essere certo, essere contento, essere degno, essere desideroso, essere dispiacente, essere incapace, essere sicuro* etc.

— cer prepoziția *a* înaintea completivei indirecte infinitivale verbele de tipul: *accennare, accingersi, acconsentire, apprestarsi, aspirare, affaticarsi, arrischiarsi, avventurarsi, azzardarsi, contribuire, decidersi, dubitare, esitare, farcela, faticare, impegnarsi, ingegnarsi, insistere, inclinare, limitarsi, mirare, mettersi, ostinarsi, prepararsi, propendere, rinunciare, riuscire, scoppiare, servire, sfiatarsi, stentare, tendere, tenere, tardare, valere* etc. precum și cîteva predicate nominale de tipul: *essere svelto, essere rapido, essere lento.*

În cele mai multe cazuri, aceeași prepoziție introduce atît complementul indirect, cît și propoziția completivă indirectă:

Mi accorgo **di** *sbagliare.*
Mi accorgo **di** *uno sbaglio.*

Rinuncio **alla** *gita.*
Rinuncio **a** *partire domani.*

În cîteva cazuri prepozițiile diferă:

Conto **su** *questa tua promessa.*
Conto **di** *partire entro la settimana.*

La mamma badava **alle** *faccende di casa.*
Bada **di** *essere presente alle otto!*

Insisto **su** *questi due aspetti.*
Insisto **a** *credere che tu abbia sbagliato.*

Cîteva verbe nu acceptă niciodată un complement indirect, ci numai completive indirecte: *stentare, ostinarsi, esitare, farcela, sentirsela;*

Tutti stentavano **a** *credere ciò che avevano sentito.*
Esitavo **a** *parlargli.*
Non ce la faccio più **ad** *aspettarlo.*
Non me la sento **di** *dirglielo in faccia.*

În afara situației în care prepoziția care introduce completiva coincide cu prepoziția care introduce complementul indirect, nu există criterii în selectarea prepozițiilor, care sînt impuse ca atare de verbul regent:

Aveva persino paura **di** *guardarmi in faccia.*
Mi ero dimenticata **di** *dirtela, questa cosa.*
Non si lamentavano mai **di** *dover fare quel lavoro pesante.*
Ho pensato **di** *fargli questa sorpresa!*
Minacciava sempre **di** *suicidarsi e nessuno osava toccarlo...*
Non ero capace **di** *seguirlo.*
Chi sarebbe degno **di** *rappresentare la città?*

Il tempo accenna **a** *piovere.*
Aspirava **a** *diventar medico.*
Nessuno si può impegnare, adesso, **a** *risolvere tutti i problemi, senza il consenso generale.*
Tutti i prezzi, in occasione della bella stagione, tendono **a** *salire.*
All'improvviso, la ragazza scoppiò **a** *piangere.*
Il ragazzo è un po' lento **a** *capire, ma non stupido.*

b) un mod personal, dacă subiectul completivei indirecte nu este identic cu subiectul verbului regent. Nu toate verbele care acceptă un complement indirect abstract, și deci o completivă, acceptă ca subiectul acesteia să fie diferit de subiectul verbului regent. Ca atare, unele verbe pot fi urmate fie de infinitiv, fie de un mod personal (în funcție de identitatea sau non-identitatea celor două subiecte), în timp ce alte verbe pot fi urmate numai de infinitiv; a se compara:

Mi accorgo **di sbagliare.**
Mi accorgo **che lei sbaglia.**
Dubito **di averlo mai visto.**
Dubito **che tu lo abbia mai visto.**

dar

Stento **a credere tutto ciò.**
Esitava **a rispondere.**
Non riesco **a capire le tue intenzioni.**

În cazul în care verbul regent acceptă ca subordonata să aibă un subiect diferit, verbul din subordonată va fi la:

— INDICATIV sau CONDIȚIONAL, dacă verbul regent exprimă o certitudine:

Mentre parlavo, mi accorsi che non **c'era** *nessuno nella sala.*
Mi ero del tutto dimenticato che lei **aveva rifiutato** *cortesemente il mio aiuto, e nemmeno le serbavo rancore.*
Adesso sono certi anche loro che non si **poteva** *far altro.*
Era sicura che lui le **avrebbe perdonato** *l'errore, e tuttavia...*

— CONJUNCTIV, dacă verbul regent exprimă incertitudine, teamă, dorință, ordin:

Non dubitò un attimo che Bugatti **volesse** *comprometterlo.*
Si era illuso, nei primi anni, che **fosse possibile** *rimuovere abusi.*
Mi lagnai però che lui **facesse fortuna** *e* **se ne andasse** *dal paese.*
Adesso mi sarei accontentato che non **andasse** *a Ponza.*
Cominciavo a meravigliarmi che Balestrieri **avesse potuto** *nutrire per lei una passione.*

Ho paura che non ci si **capisca** *niente!*
Dobbiamo rallegrarci che un fascista come lui **faccia** *quattrini col mercato nero?*
Era soddisfatto che Bube **fosse sfuggito** *alle grinfie dei carabinieri.*
Dentro di me fui lieto che non **l'avesse** *con la mia ragazza.*
Tutti eravamo impazienti che **tornasse.**

Unele verbe pot exprima incertitudine numai în prezența negației sau interogației:

Ma non era certa che l'orologio **segnasse** *l'ora giusta.*
Sei sicura che all'altro capo del filo **ci fosse** *l'attore?*

Uneori conjunctivul este singura marcă a subordonării, conjuncția *che* fiind omisă:

Lui sorrise, ella si aspettò la **baciasse.**

Unele verbe acceptă în completiva indirectă atît indicativul sau condiționalul, cît și conjunctivul, dar cu diferențe semantice:

assicurarsi + indicativ = „rendersi conto"
assicurarsi + conjunctiv = „curare", „badare"

In questo modo ho potuto assicurarmi che tutto **era finito.**
Levò gli occhi tra gli alberi pieni di stelle, per assicurarsi che non **fosse tardi.**
Ogni tanto si fermava per assicurarsi che lo scialle le **coprisse** *il capo.*

avvertire + indicativ = „comunicare"
avvertire + conjunctiv = „ordinare"

Sono venuti ad avvertirmi che tutto **è pronto.**
Parlava solo col personale di cucina, per avvertire che le **portassero** *di sopra la cena.*

badare + indicativ — „osservare bene"
badare + conjunctiv = „curare"

E badate che **dipendono** *da questa risposta le spiacevoli conseguenze a cui mi sono riferito.*
Badate che non **vengano** *un giorno altre ragazze più spietate...*

convenire + indicativ = „essere d'accordo", „riconoscere"
convenire + conjunctiv = „decidere"

*Ma convieni che l'***ho fatto** *senza alcun interesse.*
Alla fine abbiamo convenuto che gli **facciano** *vedere solo i risultati.*

insistere + indicativ = „affermare"
insistere + conjunctiv = „ordinare"

Insisteva che nessuno **aveva saputo** *il suo piano.*
Lei aveva più volte insistito nelle sue lettere che Roberto **facesse** *un viaggio in Svezia, l'***andasse** *a trovare a Stoccolma.*

Verbul *pensare* poate avea un complement indirect introdus cu ajutorul prepoziției *a* și substituibil prin forma atonă *ci;* în acest caz are sensul de „riflettere" și dacă în locul complementului indirect domină o completivă, aceasta va avea verbul la indicativ:

Pensava solo che **bisognava** *arrivare a quella casa bianca.*
Mi piace pensare che **vivo** *adesso come vivevo dieci anni fa.*
Parlava, e intanto pensava che le sue parole **erano inutili.**

Verbul *pensare*, tranzitiv *(pensare una cosa, pensarla)* are sensul de „credere", „supporre" și cere în completiva directă conjunctivul:

Garofalo pensava che dei due lui **soffrisse** *di piú.*
Qualcuno penserà, a questo punto, che Cecilia **fosse** *innamorata.*
Dentro di sé pensava certo che io **dovessi** *cambiar vita.*

Cu sensul de „giudicare" (a găsi, a considera), *pensare* este frecvent urmat de indicativ; conjunctivul caracterizează în acest caz limba literară:

*Sai, abbiamo pensato ch'***è meglio** *restare questa notte qui.*
Penso che la squadra del Napoli **s'avvia** *essere buona.*

În subordonata care urmează după verbul *pensare*, verbul poate fi la indicativ viitor sau la condițional, indiferent de sensul pe care îl exprimă („riflettere", „supporre", „giudicare"):

Penso talvolta che **saprei** *con gioia adattarmi a quel tempo, se tornasse.*
Gelosia, non pensò neppure che in un caso simile un uomo **avrebbe** *potuto provarne.*
Penso inoltre che il governo **cercherà** *di far aumentare il tasso di crescita dell'economia nazionale.*

La imperativ, *pensare* este urmat în mod normal de indicativ:

Ma pensi che quegli altri **sono** *egualmente lui, per me.*

Sînt foarte puțin numeroase verbele care acceptă în completiva indirectă atît indicativul cît și conjunctivul, fără diferențe semantice:

approfittare, profittare:

Il povero uomo s'accorgeva di non contare piú i giorni, e che il destino, profittando ch'egli **fosse** *cosí* **assorto** *nell'odio, gli riempiva le tasche di anni.*
Allora approfittò che il pianista **si fermò** *a parlare con un tale, e afferrando Cate per la mano, le bisbigliò...*

ringraziare:

Ringrazia Iddio che qui **ci siate** *voi.*
Ringrazia Dio che **sono** *buone notizie.*

dimenticarsi:

Ci si dimentica che **esistano** *questi angoli di terra.*
Mi ero dimenticata che tu **eri** *lí ad aspettarmi.*

În limba vorbită, unele verbe care pot avea completive indirecte cu subiecte diferite, la un mod personal, acceptă verbul la un mod personal și cînd cele două subiecte sînt identice (în locul infinitivului):

Non si era accorto { *di avere sbagliato.*
che aveva sbagliato.

Sono sicuro { *di averlo visto.*
che l'ho visto.

Mi dimentico sempre { *di avertelo detto.*
che te l'ho detto.
che te lo abbia detto.

Indiferent de trăsăturile semantice ale verbului regent, dacă propoziția completivă indirectă cu subiect diferit precedă verbul regent, subordonata va avea verbul la conjunctiv:

Sono certo che lui mi **ha visto.**
Che lui mi **abbia visto,** *sono certo.*

Mi ero accorta che lui mi **aveva riconosciuta.**
Che lui mi **avesse riconosciuta,** *mi ero accorta.*

În categoria verbelor care se construiesc cu o completivă indirectă cu subiect identic cu al regentei și cu verbul la infinitiv se includ și unele verbe de stare sau de mișcare orientată, de tipul *andare, venire, stare, correre, restare, fermarsi, scendere, salire* etc. Completiva infinitivală este introdusă întotdeauna cu prepoziția *a* sau, mai rar, cu *per*:

Vado **a prendere** *un giornale.*
Vennero **a vederlo** *anche gli altri.*
Si fermarono **a guardare** *il magnifico paesaggio.*
Torno **a dire** *che la loro dottrina va assoggettata a revisione critica.*

Dintre acestea, verbele *andare, venire* și *stare* acceptă transpoziția pronominală: formele pronominale atone care determină verbul la infinitiv pot trece lîngă verbul regent:

*Vado a prender***mi** *un caffè.* **Mi** *vado a prendere un caffè.*
*Sta' a sentir***mi** *! — St***ammi** *a sentire!*
*Ho pensato di venire a dir***ti** *buona notte. — Ho pensato di venir***ti** *a dire buona notte.*

14.4.2.1.2. Propozițiile completive indirecte cerute de verbe ca *aiutare, esortare, invitare, convincere, obbligare, accusare* etc. au verbul la:

a) INFINITIV, dacă subiectul completivei este identic cu complementul direct al verbului regent; subiectul completivei este omis, deoarece infinitivul presupune întotdeauna această identitate:

Il padre aiuta il figlio a **scrivere** *il compito. (Il padre aiuta il figlio che [il figlio scriva il compito])*
Ci hanno invitati a **partecipare** *alla festa.*
Lo accusavano di **aver tradito** *i loro ideali.*

Propozițiile subordonate la infinitiv sînt introduse, în locul conjuncției *che*, de o prepoziție, *di* sau *a*, impusă de verbul regent:

— cer prepoziția *a* înaintea infinitivului verbele *abituare, aiutare, condurre, convincere, costringere, determinare, esortare, forzare, incitare, incoraggiare, indurre, invitare, istigare, mandare, mettere, obbligare, persuadere, portare, preparare, spingere, stimolare* etc.:

Mara aveva aiutato la madre **a** *infornare.*
Non pensavi di portarla **a** *mangiare un boccone?*
Il giovane convinse la ragazza **ad** *accompagnarlo.*
Chi ti obbliga **a** *farlo?*
Il tempo ci aveva costretti **a** *rinunciare.*

— cer prepoziția *di* înaintea infinitivului verbele *accusare, avvisare, consigliare, incaricare, pregare, supplicare* etc.:

Ti avviso **di** *star calmo!*
Incaricarono me **di** *rispondere alla lettera.*
Tutti lo supplicavano **di** *non partire.*
Ti prego **di** *darmi una mano!*

Verbul *pregare* se poate construi în două feluri:

— cu complement direct animat și complement indirect inanimat sau completivă indirectă: *pregare uno di qualcosa; pregare uno di fare qualcosa; Lo pregherò di aiutarmi; Ti prego di uscire;*

— cu un singur complement direct inanimat sau o completivă directă în sensul de „desiderare": *pregare pace; Pregavano la pioggia per i campi; Lei pregava che lui la dimenticasse.*

Verbele care intră în aceste construcții au în general sens hortativ (arată un îndemn) și ca atare nu acceptă ca propoziția subordonată să fie anterioară, deci la infinitivul trecut. Totuși cîteva pot accepta o subordonată anterioară: *accusare, convincere, persuadere; Ti accuso di* **avermi detto** *una bugia. Mi ha convinto di* **aver agito** *male.*

b) un mod personal, dacă subiectul completivei indirecte nu este identic cu complementul direct al verbului regent și anume CONJUNCTIV dacă verbul regent exprimă un îndemn și deci dacă acțiunea subordonatei este posterioară regentei, și INDICATIV, dacă verbul regent exprimă o aserțiune, o certitudine iar acțiunea subordonatei este anterioară verbului regent:

Volevo convincerlo che la colpa **era sua.**
Toccò a me il compito di persuaderlo che non si **poteva** *tornare, che tutto* **era finito.**

Tentava di convincermi che lui non ne **avesse saputo** *niente.*

(Conjunctivul este datorat sensului de incertitudine adus de verbul *tentare,* ceea ce face să se presupună că subordonata nu este adevărată); a se vedea și exemplul următor:

Tentò di persuadere anche noi che quel famoso verso della Canzone di Legnano **fosse stato ispirato** *proprio dalla nonna paterna dei suoi allievi privati.*

În limba vorbită, verbul din completiva indirectă poate apărea la un mod personal, chiar dacă este îndeplinită condiția identității între subiectul completivei și complementul direct al verbului regent:

Il vecchio mi guardò, quasi a invitarmi che **dicessi** *la mia opinione.*
Lo accusavano che **si era rifiutato** *di rispondere alle loro domande.*

14.4.2.1.3. Propozițiile completive indirecte care apar în contextul predicatelor nominale *essere grato, essere riconoscente,* și care în mod normal au subiectul identic cu complementul datival al verbului regent, au verbul la INFINITIV, introdus cu prepoziția *di* sau, rar, cu *per:*

Sono molto grata a Paolo **di avermi accompagnata** *alla stazione.*
Mi era riconoscente **di avergli detto** *quella parola buona.*

În limba curentă este însă posibil și un mod personal, de obicei CONJUNCTIVUL, chiar dacă se îndeplinește condiția identității, indicată mai sus:

Io gli ero sinceramente grata che non mi **chiedesse** *di più.*

Atunci cînd nu se realizează identitatea (lipsește complementul datival, fiind subînțeles), verbul subordonat este la CONJUNCTIV:

Ernesta venne, come sempre, mostrandosi riconoscente che quello **si fosse ricordato** *di lei.*
Ed io ero grato a Dio che tutto **fosse finito** *bene.*

14.4.2.1.4. *Modul verbelor în principalele tipuri de propoziții completive indirecte asertive:*

— depinde de tipul verbului regent;

— în cadrul unor tipuri de verbe regente, identitatea între subiectul completivei și un nominal din regentă (subiectul, complementul direct, complementu indirect) impune în subordonată infinitivul;

— în cazul în care nu se realizează această identitate (și uneori în limba vorbită chiar cînd se realizează), în completivă se folosește un mod personal, selectat după criterii semantice: indicativul, dacă verbul regent exprimă certitudine sau prezintă acțiunea subordonatei drept certă, conjunctivul dacă verbul regent exprimă incertitudine, teamă, dorință, ordin, o atitudine subiectivă.

Tabloul următor rezumă selectarea modurilor în principalele tipuri de propoziții completive indirecte, asertive.

Verbul	Condiții sintactice	Condiții semantice	Modul în subordonată	Elementul de relație	Exemple
stentare *esitare* *farcela* *ostinarsi* *sentirsela* etc.	identitate între subiectul subordonatei și subiectul regentei	—	INFINITIV	*di* *a*	*Stento a credere.* *Esito a parlargli.* *Non me la sento di restare.* *Si ostinava a tacere.*
accorgersi *lamentarsi* *dubitare* *avere paura* etc.	identitate între subiectul subordonatei și subiectul regentei	—	INFINITIV	*di* *a*	*Mi accorgo di sbagliare.* *Dubito di averlo visto.* *Insisto a credere che...*
	non-identitate între cele două subiecte	Verbul regent exprimă certitudine	INDICATIV CONDIȚIONAL	*che*	*Mi accorgo che lui sbaglia.* *Sono certa che lui verrebbe.*
		incertitudine, teamă, ordin, dorință	CONJUNCTIV	*che*	*Dubito che lui sappia.* *Ho paura che sia tardi.* *Non sono certa che lui mi riconosca.*
andare *stare* *venire* *correre* etc.	identitate între cele două subiecte	—	INFINITIV	*a* *per*	*Vado a vederlo.* *Stammi a sentire!* *Quando vieni a trovarmi?*

Verbul	Condiții sintactice	Condiții semantice	Modul în subordonată	Elementul de relație	Exemple
aiutare *invitare* *accusare* *convincere* *persuadere*	identitate între subiectul subordonatei și complementul direct din regentă	—	INFINITIV	*a* *di*	*Io lo aiuto a finire.* *Li invito a partecipare.* *Lo accusano di mentire.*
	non-identitate între cele două nominale	Verbul regent exprimă certitudine	INDICATIV	*che*	*Mi ha convinto che la colpa era mia.* *Voglio persuaderlo che non si può tornare.*
		incertitudine, ordin	CONJUNCTIV	*che*	*Tentò di convincermi che non ne avesse saputo niente.*
essere grato	subiectul subordonatei identic cu complementul datival al regentei	—	INFINITIV	*di* *per*	*Gli sono grato di essere venuto.*
	non-identitate între cele două nominale, sau și identitate (în limba vorbită)	—	CONJUNCTIV	*che*	*Gli ero grato che tutto fosse finito.* *Ti sono riconoscente che me l'abbia detto.*

14.4.2.2. *Propozițiile completive indirecte — interogative totale* au verbul la un mod personal, indicativ, condițional sau conjunctiv (în funcție de semnificația verbului regent) și sînt introduse cu ajutorul conjuncției *se:*

Non ci accorgiamo se lui ci **abbia visti.**
Non si decide se **rimane** *ancora o no.*
Non ero certo se lui **avvesse osservato** *l'errore.*

Nu toate verbele care acceptă o completivă indirectă asertivă acceptă și o completivă interogativă; unele acceptă o subordonată interogativă numai în formă negativă sau interogativă:

Ti sei accorto se mi **abbia riconosciuto?**

Infinitivul apare în aceste propoziții interogative subordonate numai în urma reducerii verbului *dovere* sau *potere* care îl domină:

Non si decide se **restare** *o no (se debba* **restare** *o no).*

Ca și în cazul completivelor directe interogative totale, conjuncția *se* recuperează intonația interogativă, care dispare în cazul subordonării:

Non mi accorgo: Lui ha capito?
— Non mi accorgo **se** *lui abbia capito.*

14.4.2.3. *Propozițiile interogative parțiale*, conținînd un „cuvînt" interogativ (pronume, determinanți, adverbe) apar destul de rar în locul unui complement indirect, pe lîngă un verb care acceptă un complement sau o completivă indirectă:

Non mi accorgevo **quali** *potessero essere le sue intenzioni.*

(Non mi accorgevo di questa cosa: Quali potevano essere le sue intenzioni?)

14.4.2.4. *Propozițiile completive indirecte aparente* sînt introduse cu ajutorul „cuvintelor" mixte (pronume, determinanți, adverbe), omonime cu „cuvintele" interogative. „Cuvintele" mixte pot fi descompuse în elementele componente: *chi = colui che, uno che; che (cosa) = ciò che; come = il modo in cui; quando = il momento in cui; dove = il posto in cui; quanto = la quantità che; quale = art. def.... che.* Propozițiile introduse de aceste elemente mixte sînt completive indirecte numai în structura de suprafață; în forma descompusă, analitică, există un complement indirect (antecedentul din „cuvîntul mixt") și o propoziție relativă introdusă de pronumele relativ inclus în „cuvîntul" mixt:

Mi riferisco **a chi era venuto per primo** *(a colui che era venuto per primo).*
Parlavo **di chi mi avevi presentato** *(di colui che mi avevi presentato).*
Mi allontano **da chi non mi ama** *(da colui che non mi ama).*
Penso **a chi pensi pure tu** *(a colui a cui pensi pure tu).*
Dubito **di quanto diceva tuo padre** *(di ciò che diceva tuo padre).*
Si preoccupavano **di come riusciranno a nascondere il prigioniero** *(del modo in cui riusciranno...).*

Completivele indirecte aparente apar mai rar decît completivele directe sau subiectivele aparente, deoarece fuziunea „cuvintelor" mixte este posibilă numai cînd **(a)** pronumele relativ inclus are funcție de subiect sau complement direct în propoziția relativă, și **(b)** cînd pronumele relativ este precedat în relativă de aceeași prepoziție care introduce antecedentul în regentă; de asemenea aceste completive indirecte apar numai în contextul verbelor care acceptă un complement indirect; nu pot apărea în contextul verbelor de tipul *stentare, esitare, ostinarsi, azzardarsi* etc. care acceptă numai o completivă propriu-zisă, infinitivală:

E noi pensiamo **a chi cade, a chi è perduto, a chi piange e ha fame, a chi ha freddo, a chi è malato,** *e* **a chi è perseguitato, a chi viene ucciso.**

14.5. *TRANSFORMAREA IMPERSONALĂ*

14.5.0. Transformarea impersonală se poate aplica unei propoziții (nucleu) alcătuită dintr-un verb personal cu sau fără determinanți, la persoana a III-a singular, și un subiect uman indefinit. În funcție de structura grupului verbal, rezultatul transformării va fi o construcție impersonală sau o construcție pasivă.

14.5.1. O construcţie impersonală, atunci cînd verbul nu are un complement direct exprimat. Subiectul este reprezentat de forma atonă *si* (singura formă atonă din sistemul pronumelor indefinite) sau de variantele poziţionale *ci* sau *se*, în funcţie de context:

SI mangia.
SI parte entro un'ora.
SI camminò tutta la notte.

CI si accorge subito di un simile errore.
Non c'era il riscaldamento e CI si lavava con l'acqua fredda.
Nessuno ha osservato l'errore. CI se ne è accorti più tardi.

Il problema è troppo complesso. Domani SE ne parlerà.

Pentru variantele poziţionale ale lui *si* impersonal şi poziţia lui în cadrul grupului verbal şi în contextul altor forme atone, a se vedea 10.1.15.

Transformarea impersonală (reprezentarea subiectului uman indefinit prin *si* impersonal) are consecinţe asupra selectării auxiliarului (v. 14.1.1.3.) şi asupra acordului participiului trecut la timpurile compuse (v. p. 88). Transformarea impersonală se poate aplica de asemenea propoziţiilor care conţin predicate nominale (cu consecinţe asupra acordului numelui predicativ) precum şi propoziţiilor pasive, dacă subiectul gramatical (obiectul direct în forma activă) este uman şi indefinit (de asemenea cu consecinţe asupra acordului participiilor trecute), dacă auxiliarul pasiv este *essere*⁀PP⁀Flex:

Si è mangiato.
Si è partiti dopo una mezz'ora.
Si è camminato tutta la notte.

Ci si era accorti subito.
Ci si è lavati con l'acqua fredda.

Allora si era giovani e senza esperienza.
Quando si è salutati, occorre rispondere.

14.5.2. O construcţie pasivă, atunci cînd verbul este determinat de un complement direct. Acest complement direct devine subiect gramatical (aparent), verbul se acordă în număr cu acest subiect. Forma atonă *si* devine marcă a pasivului (it. **si** *passivante*) iar verbul este considerat reflexiv-pasiv. Subiectul real este în general omis în forma reflexiv-pasivă:

(Uno) mangia le pere — Si mangiano le pere. Le pere si mangiano.
Le pere si sono mangiate.

Auxiliarul selectat în urma transformării va fi întotdeauna *essere*⁀PP⁀Flex. Subiectul aparent poate fi reprezentat şi de pronume atone în acuzativ, structură mai frecventă cînd pronumele aton este la singular, *lo* sau *la*:

Da dove si vede l'eclissi? **Lo si vede** *dal Messico.*
Un poeta come Montale, **lo si capisce** *difficilmente.*

Dacă complementul direct care devine subiect în urma transformării impersonale este o propoziţie, sensul pasiv este mai puţin evident, deoarece nu se mai face acordul (verbul rămîne la persoana a III-a singular).

În urma transformării pasive, unele verbe îşi modifică parţial conţinutul; astfel verbul *dire*, care exprimă o afirmaţie, devine uneori în contextul formei *si* un verb de incertitudine și ca atare poate cere în subordonată conjunctivul în locul indicativului sau condiționalului:

(Uno) dice che Luigi è malato.
Si dice che Luigi sia malato.

La fel se comportă *si narra, si racconta, si afferma;* în funcție de contextul mai larg și de contextul situațional, ele pot indica și certitudine și ca atare se pot construi cu indicativul:

Se un triangolo ha due lati uguali, si dice che è isoscele.
A cena, si è detto che gli altri non volevano più partecipare.

În aceste situații *si* este echivalent cu *tutti* (primul exemplu) sau cu *qualcuno (dei presenti).*

Transformarea impersonală aplicată unei structuri în care verbul regent este un verb modal (semantic) sau aspectual (semantic) urmat de un alt verb la infinitiv implică și complementul direct al verbului la infinitiv. În urma înlocuirii subiectului verbului regent prin *si*, complementul infinitivului devine subiect gramatical, iar verbul regent se acordă cu acesta:

(Uno) non può vendere **queste scarpe** —
Non si **possono** *vendere* **queste scarpe**
(Uno) vuole dare **due soluzioni** —
Si vogliono dare **due soluzioni.**
(Uno) suole mangiare a pranzo **gli spaghetti** —
Si **sogliono** *mangiare a pranzo* **gli spaghetti.**
(Uno) comincia a fare **questi esercizi** —
Si **cominciano** *a fare* **questi esercizi.**
(Uno) continua a fare **degli sforzi** —
Si **continuano** *a fare* **degli sforzi.**

În felul acesta se comportă verbele *volere, dovere, potere, solere, sapere, desiderare, riuscire, preferire, amare, usare* (modale semantic) și *cominciare, continuare, finire* și altele din aceeași sferă semantică (aspectuale semantic). Faptul că grupul verb modal sau aspectual + verb la infinitiv se comportă ca o singură unitate este o dovadă în favoarea considerării acestor verbe drept semi-auxiliare.

Spre deosebire de limba română, în italiană verbul *avere* acceptă transformarea impersonală, atît cînd este urmat de un complement direct cît și cînd este urmat de prepoziția *da* și un verb la infinitiv, situație în care are înțeles de necesitate:

Qui **si ha** *un esempio molto chiaro.* (Aici *avem / există* un exemplu foarte clar)
Non **si ha** *più niente* **da fare.** (Nu mai *avem / este* nimic de făcut)

14.5.3. Ca și în limba română, există în italiană și alte tipuri de construcții cu subiect nedefinit, dar care formal nu se deosebesc de propozițiile cu subiect definit. Acest procedeu constă în folosirea verbului la persoana a III-a plural cu subiectul omis. Subiectul presupus trebuie să fie întotdeauna uman (ca și în cazul folosirii lui *si* impersonal). În toate aceste cazuri, subiectul poate fi „completat" printr-un pronume de tipul *loro, quelli:*

Mi hanno licenziato.
Dicono che tutto sia inutile.
Mi hanno comunicato che la seduta è stata rimandata.
In questo posto costruiranno un nuovo stadio.

De asemenea, se poate omite subiectul în propozițiile pasive fără complement de agent (v. mai jos).

14.6. *TRANSFORMAREA PASIVĂ*

14.6.1. Transformarea pasivă se poate aplica unei propoziţii avînd structura (subiect) + verb activ + complement direct. În urma transformării, complementul direct devine subiect gramatical, verbul trece la forma pasivă fiind însoţit de un auxiliar, iar subiectul devine complement de agent. În propoziţia iniţială subiectul poate fi indefinit şi, în acest caz, în urma transformării este omis. Raporturile gramaticale se inversează (complementul devine subiect iar subiectul — complement de agent), în timp ce raporturile logice rămîn neschimbate (cele două propoziţii, cea la forma activă şi cea pasivă, fiind sinonime).

I visitatori ammirano il quadro —
Il quadro è ammirato dai visitatori.

(Qualcuno) ha trovato il cane non lontano da lì —
Il cane è stato trovato non lontano da lì.

De multe ori, transformarea pasivă este aplicată tocmai din necesitatea de a omite subiectul indefinit.

Verbul activ trece la diateza pasivă (it. *forma passiva*) prin adăugarea unui auxiliar. Auxiliarele pasive sînt:

$$\mathit{essere}^\frown\mathrm{PP}^\frown\left\{\begin{array}{l}\mathit{da}\\ \mathit{di}\end{array}\right.$$

venire⌒PP⌒*da*
andare⌒PP⌒*da*

Essere, venire şi *andare* sînt cele trei verbe auxiliare folosite în transformarea pasivă, care preïau timpul şi modul verbului din propoziţia activă. Verbul de bază trece la participiu trecut (morfemul PP) iar complementul de agent este introdus cu ajutorul prepoziţiei *da* şi în unele cazuri cu prepoziţia *di*.

Auxiliarul *essere*⌒PP⌒Flex poate apărea la toate timpurile simple şi compuse şi conferă verbului sens perfectiv, de acţiune încheiată:

Questo pseudonimo **è utilizzato** *dai tre componenti di un gruppo di intellettuali.*
In quegli articoli **era compiuta** *una seria ed acuta analisi della situazione economica.*
Tutti i bambini **furono** *immediatamente* **trasferiti** *a Roma.*
L'attività della sezione **è stata presa** *di mira dalla maggior parte dei parlanti.*
Alla fine del mese scorso, la società **era stata costretta** *dalla direzione a presentare un „piano di ristrutturazione".*
Bisogna agire in modo che il Mediterraneo **sia escluso** *dalle aree strategiche.*
Non credevo che il posto **fosse stato** *già* **occupato.**

Auxiliarul se acordă în număr şi persoană cu subiectul gramatical iar participiul (sau participiile la timpurile compuse) se acordă în gen şi număr cu subiectul gramatical.

Auxiliarul *venire*⌒PP⌒Flex apare numai la timpurile simple şi are sens imperfectiv, de acţiune neîncheiată:

Tutte le decisioni **vengono discusse** *nel consiglio.*
I pazienti **venivano sottoposti** *ad una cura dimagrante.*
I sindacati **verranno** *nuovamente* **convocati** *dal governo.*
Il più limpido esempio di questa linea politica **venne offerto** *da quella manifestazione.*
Non credo che questi ragazzi **vengano aiutati** *dai genitori.*

Deoarece în română auxiliarul pasiv *a veni*⁀PP⁀Flex este rar folosit și numai în anumite stiluri *(Oul vine bătut; Tivul vine cusut)*, construcțiile pasive cu auxiliarul *venire*⁀PP⁀Flex din italiană trebuie să fie traduse, pentru a se păstra sensul imperfectiv, prin construcții reflexiv-pasive: „Toate hotărîrile *se discută* în consiliu". Această soluție este posibilă cînd subiectul gramatical al propoziției la pasiv este la persoana a III-a și de preferință inanimat. În celelalte situații, se va folosi auxiliarul *a fi*⁀PP⁀Flex; dacă în italiană verbul este la prezent, se poate folosi în română auxiliarul *a fi* la viitor, pentru a menține sensul de acțiune neîncheiată; sau, dacă este prezent complementul de agent, se va traduce prin forma activă la prezent:

Se non stiamo attenti, **veniamo rovinati** *dalla sau inesperienza.*

— Dacă nu sînt atenți, vom fi ruinați de lipsa lui de experiență *sau* ... ne ruinează lipsa lui de experiență.

Opoziția aspectuală între *essere*⁀PP⁀Flex și *venire*⁀PP⁀Flex (acțiune încheiată / acțiune neîncheiată) dispare la viitor, care indică întotdeauna o acțiune neîncheiată pînă în momentul vorbirii:

Lo spettacolo **verrà presentato** *da un celebre attore* sau... **sarà presentato...**

De asemenea opoziția aspectuală se neutralizează la perfectul simplu, care indică în toate situațiile o acțiune încheiată:

Così **venne sottolineata** *l'esigenza di un forte impegno pubblico* sau... **fu sottolineata...**

În toate situațiile, se poate traduce în română prin auxiliarul *a fi*, deoarece aspectul rezultă din timpul verbului.

Auxiliarul *andare*⁀PP⁀Flex apare atît la timpurile simple cît și la cele compuse și are sens perfectiv, de acțiune încheiată. La timpurile prezent, imperfect și viitor apare și sensul de necesitate. Propoziția *Il titolo* **va sottolineato** trebuie tradusă „Titlul trebuie subliniat" și poate fi exprimată și prin *Il titolo* **deve essere sottolineato.**

La timpurile trecute, cu excepția imperfectului, *andare*⁀PP⁀Flex este sinonim cu *essere*⁀PP⁀Flex: *Le lettere sono andate perdute = ... sono state perdute.*

Transformarea pasivă nu antrenează alte părți de propoziție în afara subiectului, verbului și complementului direct:

A Carlo *offrirono un'altra possibilità* —
A Carlo *fu offerta un'altra possibilità.*
Hanno convinto il preside **della necessità dell'intervento** —
Il preside è stato convinto **della necessità...**
Hanno allontanato i bambini **dal posto dell'incidente** —
I bambini sono stati allontanati **dal posto dell'incidente.**
Hanno adattato il discorso **alle circostanze** —
Il discorso è stato adattato **alle circostanze.**

Transformarea pasivă, cu ajutorul auxiliarului *essere*⁀PP⁀Flex, se poate aplica și unor structuri mai complexe:

a) complementul direct este și subiectul propoziției completive indirecte:

Il professore aiuta **Carlo** *a finire in tempo il compito* —
Carlo *è aiutato dal professore a finire in tempo il compito.*

b) subiectul propoziției completive, redusă la subiect și nume predicativ, are funcție de complement direct pe lîngă verbul regent:

(Marco considera che Giovanni è molto intelligente) —
Marco considera **Giovanni** *molto intelligente* —
Giovanni *è considerato da Marco molto intelligente.*

c) subiectul propoziției completive dominate de un verb de percepție are funcție de complement direct pe lîngă verbul regent:

Nessuno ha visto uscire **Carlo** —
Carlo *non è stato visto uscire da nessuno.*

d) subiectul propoziției completive dominate de unul din verbele cauzative, *fare* sau *lasciare*, are funcție de complement direct pe lîngă verbul regent (dar în absența unui complement direct în propoziția completivă):

Carlo ha fatto venire **il medico** —
Il medico *è stato fatto venire da Carlo.*

e) complementul direct al propoziției completive, dominate de unul din verbele cauzative, *fare* sau *lasciare*, are funcție de complement direct și pe lîngă verbul regent:

(Qualcuno) ha fatto verniciare **la sedia** —
La sedia *è stata fatta verniciare.*
(Qualcuno) ha fatto leggere **l'articolo** *agli studenti* —
L'articolo *è stato fatto leggere agli studenti.*

f) verbul regent tranzitiv are o completivă directă care în urma transformării pasive devine subiectivă (aparentă); în aceste situații completiva directă, devenită subiectivă, rămîne în mod normal în poziție post-verbală:

Tutti sanno **che è malato** —
E' saputo da tutti **che è malato.**
(Qualcuno) ha consigliato ai pazienti che si sono dimostrati allergici **di cambiare la propria alimentazione** —
Ai pazienti che si sono dimostrati allergici è stato consigliato **di cambiare la propria alimentazione.**

Alte exemple:

Mi è stato suggerito **di occuparmi di altre cose.**
Gli era stato chiesto **di presentarsi al commissariato.**
Non mi è stato concesso **di parlargli.**
Gli fu detto **di allontanarsene.**

g) propoziția căreia i se aplică transformarea pasivă conține un subiect propozițional (o subiectivă); în urma pasivizării, această subiectivă devine completivă. Întrucît conținutul ei este abstract, ea nu reprezintă agentul ci „la causa efficiente":

Mi sorprende **che Marco non sia ancora arrivato** —
Sono sorpreso **che Marco non sia ancora arrivato.**
Mi delude **vederlo in questo stato** —
Sono deluso **di vederlo in questo stato.**

14.6.2. Limba italiană dispune și de alte mijloace pentru a reda pasivul:
— transformarea impersonală are drept rezultat o construcție pasivă, dacă în propoziția inițială există un complement direct sau o completivă directă

(v. 10.1.15.); din punct de vedere aspectual, aceste construcţii reflexiv-pasive sînt imperfective (indică acţiune neîncheiată) şi sînt echivalente cu construcţiile pasive cu auxiliarul *venire*⌒PP⌒Flex:

Questo testo **si legge** *facilmente — Questo testo viene letto facilmente.*

— au sens pasiv unele construcţii cu verbele cauzative *fare, lasciare,* atunci cînd domină o completivă directă conţinînd un complement direct:

Io faccio leggere **un libro**.(Eu fac să se citească cartea; Eu pun să fie citită cartea)
Mario **si** *fa vedere da un medico.* (Mario se arată unui medic; literal: Mario face să fie văzut de un medic)
Io mi faccio fare **un vestito** *dalla sarta* (Eu îmi fac o rochie la croitoreasă; literal: Eu fac să mi se facă / să-mi fie făcută o rochie de către croitoreasă)
(pentru toate aceste construcţii a se vedea 14.3.2.1.4.)

— au sens pasiv construcţiile de tipul: *Questo testo è difficile a capire* sau *Questo testo è difficile da capire* etc. (Acest text este greu de înţeles / să fie înţeles) (v. p. 249-250).

Au de asemenea valoare pasivă şi unele sufixe folosite la formarea unor substantive sau adjective de la baze verbale:

— *mento:* **l'abbattimento** *della casa. (azione in cui la casa è abbattuta)*
— *zione:* **la collocazione** *di un libro. (modo in cui un libro è collocato)*
— *abile, -ibile, -evole:*
una proposta **accettabile.** *(che può essere accettata)*
moneta **convertibile.** *(che può essere convertita)*
intenzioni **lodevoli.** *(che possono essere lodate)*

Aceste sufixe nu au însă întotdeauna sens pasiv şi din această cauză nu se poate deduce o regulă.

14.6.3. *Modalităţi lexicale de realizare a pasivului*

14.6.3.1. Relaţia dintre două verbe care se opun prin trăsătura [± Cauzativ] poate fi uneori echivalentă cu relaţia activ / pasiv. Verbul cauzativ este tranzitiv şi apare întotdeauna însoţit de un complement direct:

Il medico **ha guarito** *il bambino.*

Acestei propoziţii i se poate aplica fie transformarea pasivă în forma ei generală, cu ajutorul auxiliarului *essere*⌒PP⌒Flex *(Il bambino* **è stato guarito** *dal medico)*, fie o variantă lexicală: complementul direct devine subiect, în locul verbului cauzativ tranzitiv se foloseşte perechea sa, un verb non-cauzativ, intranzitiv iar subiectul iniţial este fie omis, fie este introdus cu ajutorul unor prepoziţii sau locuţiuni prepoziţionale: *a, sotto, in, sotto l'influsso, grazie a, grazie all'intervento di* etc. De multe ori, acest complement de „agent" nu mai este înţeles ca atare ci drept complement de cauză, de circumstanţă locală etc.:

Il bambino **è guarito** *grazie al medico.*
... con l'aiuto del medico.
Il redattore **ha cambiato** *l'ordine dei capitoli.*
L'ordine dei capitoli **è cambiato** *(grazie all'intervento del redattore).*

Il vento **muove** *le foglie.*
Le foglie **muovono** (sau **si muovono**) *nel vento.*

Il sole **ingiallisce** *le foglie.*
Le foglie **ingialliscono** *al sole.*

Questa notizia **ha rallegrato** *il ragazzo.*
Il ragazzo **si è rallegrato** *a questa notizia.*

În cazul în care cele două verbe care se opun prin trăsătura [± Cauzativ] sînt formal identice, pot apărea ambiguități. Astfel, o secvență ca *L'ordine è cambiato* poate fi înțeleasă ca avînd verbul la indicativ prezent, forma pasivă (Ordinea este schimbată), sau la perfect compus (Ordinea s-a schimbat). Ambiguitatea nu apare în cazul perechilor care se opun prin forma reflexivă *(rallegrare | rallegrarsi)*.

14.6.3.2. Verbul *avere*, deși tranzitiv, nu acceptă transformarea pasivă în forma generală, cu ajutorul unui auxiliar. Un raport similar însă celui dintre propozițiile active și pasive se realizează între propozițiile care includ verbul *avere* și cele care includ verbul *essere*, sau în unele cazuri, *appartenere*. Există trei tipuri de structuri, diferite în funcție de poziția celor două nominale față de verb, în care se realizează această relație:

A. Propozițiile în care verbul *avere* are sens de posesie. În acest caz, *avere* poate fi substituit cu *essere* sau *appartenere*, urmate de o prepoziție, *di* sau respectiv *a*:

Carlo ha questo libro. Questo libro è di Carlo.
Questo libro appartiene a Carlo.

Complementul direct în propoziția cu *avere* devine subiect în propoziția cu *essere* sau *appartenere*. Subiectul din propoziția cu *avere* devine nume predicativ (prepozițional) în propoziția cu *essere* și complement datival în propoziția cu *appartenere*. Nici unul dintre aceste verbe nu denumește o acțiune, deci nu poate fi vorba de un complement de „agent".

Atunci cînd subiectul din propoziția cu *avere* este un pronume personal, în varianta cu *essere*, acest pronume, precedat de prepoziția *di* formează posesivele: *mio, tuo, suo, nostro, vostro, loro*. Dacă posesorul este la persoana a III-a singular, *lui* sau *lei*, pot rămîne cu prepoziția *di*; secvențele *di lui, di lei* se folosesc numai pentru a evita ambiguitatea care apare cînd sînt doi posesori posibili, de genuri diferite, deoarece posesivul *suo, sua* etc. nu distinge genul posesorului: *Ecco Maria e Gianna. Il libro è di lei. Io ho una automobile. Questa automobile è mia.*
În varianta cu *appartenere*, posesorul este reprezentat de complementul datival, tonic sau aton:

Noi abbiamo questa casa. Questa casa appartiene a noi.
Questa casa ci appartiene.

B. Propoziții în care verbul *avere* poate fi înlocuit cu *essere*, fără ca ordinea celor două nominale (subiect și complement) să se schimbe. În varianta cu *essere* complementul este introdus de o prepoziție, *con, a* sau *senza* (atunci cînd complementul nu este cantitativ), *di* cînd complementul este cantitativ:

Carlo ha dei soldi — Carlo è con soldi.
Carlo non ha dei soldi — Carlo è senza soldi.
Questa camicetta ha dei pallini — Questa camicetta è $\left\{\begin{matrix} a \\ con \end{matrix}\right\}$ *pallini.*
Quella gonna non aveva le pieghe; Quella gonna era senza pieghe.
Carlo ha 15 anni — Carlo è di 15 anni.
La strada ha tre kilometri — La strada è di tre kilometri.
L'albero ha 20 metri — L'albero è di 20 metri.

Acestea sînt structuri minime. Propozițiile cu *avere* mai pot include un complement prepozițional introdus cu prepoziția *di* care specifică dimensiunea, sau pot avea un complement direct care specifică dimensiunea, urmat de un atribut cantitativ:

L'albero ha 20 metri di altezza.
sau *L'albero ha l'altezza di 20 metri.*

Propozițiile cu *essere* pot de asemenea include un adjectiv care specifică tipul de dimensiune, așezat înainte sau după secvența cantitativă:

L'albero è alto (di) 20 metri.
L'albero è di 20 metri alto.
(a se vedea și p. 279)

C. Propoziții în care verbul *avere*, cu sens modal, este urmat de prepoziția *da*, un verb tranzitiv la infinitiv și complementul direct al acestuia. În forma cu *essere*, complementul direct al infinitivului devine subiect, iar *essere* este urmat de secvența *da* + infinitiv. În această variantă, subiectul este presupus indefinit și omis:

Io ho da leggere questo libro.
Questo libro è da leggere.

Aceste construcții, similare cu cele din română (*a avea* sau *a fi* + *de* + supin) au sens modal, de necesitate: Eu am de citit această carte (Eu trebuie să citesc...); Această carte este de citit (...trebuie să fie citită).

14.7. *GRUPUL NOMINAL*
(Structura internă)

14.7.0. Grupul nominal formează împreună cu grupul predicativ nucleul propoziției. La acest nivel, grupul nominal reprezintă subiectul propoziției. Grupul nominal poate însă reprezenta și diferitele complemente care fac parte din grupul verbal sau din grupul adverbial: complementul direct, complementul datival, complementele prepoziționale, complementul cantitativ, complementele circumstanțiale etc. Structura grupului nominal este însă aceeași în orice poziție sintactică. A studia deci structura grupului nominal este mai economic decît a studia structura subiectului, complementului direct etc. Regulile de structură a grupului nominal au în vedere structura internă și nu funcția sintactică, care depinde de poziția față de verb.

Prin grup nominal se înțelege grupul sintactic format din substantiv sau pronume cu determinanții respectivi, sau o secvență care poate avea aceeași funcție ca aceea a unui grup care include un substantiv sau un pronume; structura grupului nominal este reprezentată de regulile următoare:

$$\text{GN} \rightarrow \left\{\begin{matrix}\text{Nom}^\frown(\text{Rel})\\ \textit{che}^\frown\text{P}\end{matrix}\right.$$

$$\text{Nom} \rightarrow (\text{Neg})^\frown \left\{\begin{matrix}(\text{Int})\\ (\text{Excl})\end{matrix}\right\}^\frown \left\{\begin{matrix}\text{Pron}\\ \text{Det}^\frown\left\{\begin{matrix}\text{N}\\ \text{P}^\frown\text{Nmz}\end{matrix}\right.\end{matrix}\right\}^\frown\text{Enf}$$

$$\text{Pron} \rightarrow \left\{\begin{matrix}\text{Personal}^\frown(\text{Enf})\\ \text{Indefinit}\end{matrix}\right.$$

Prima regulă reprezintă cele două posibilități de rescriere a grupului nominal. Prima posibilitate se referă la un nominal (nume sau pronume, cu sau fără determinanți) urmat sau nu de o propoziție relativă, notată prin Rel. Acest simbol presupune o propoziție P, introdusă alături de nominal printr-un element de relație, notat prin *rel*:

$$\text{Rel} \rightarrow \textit{rel}^\frown\text{P}$$

Această propoziție, datorită poziției sale sintactice, suferă anumite modificări, pentru care v. 14.7.2.

A doua posibilitate înregistrată de această regulă are în vedere propozițiile care, introduse de conjuncția *che*, pot apărea în locul unui nominal, avînd deci funcție de subiect, complement direct, complement prepozițional etc. Transformările pe care le suferă aceste propoziții în funcție de contextul în care apar (funcție sintactică, tipul de verb regent, identitatea subiectului propoziției respective cu un nominal din regentă, sensul verbului regent etc.) au fost tratate mai înainte (v. 14.1.—14.4.).

A doua regulă se referă la structura nominalului. Nominalul este format, în mod obligatoriu, fie dintr-un pronume, fie dintr-un substantiv (N, nume) precedat de determinanți. În categoria substantivelor se introduc atît substantivele „primare", cît și cele oținute prin nominalizarea unei propoziții (ceea ce este reprezentat prin $P \frown Nmz$) (v. 14.7.4.).

Simbolul Det (determinanții) include articolele definite și indefinite, adjectivele determinative (demonstrative, indefinite, de identitate, cantitative etc.), care nu pot apărea în poziție de nume predicative. Din acest motiv, nu intră în această categorie adjectivele calificative și posesivele, care apar în poziție de atribut (pe lîngă un substantiv sau un pronume) numai în urma reducerii unei propoziții relative (v. 14.7.3.):

la casa che è grande — la casa grande.
la stanza che è mia — la stanza mia — la mia stanza.

În regula care reprezintă nominalul apar cîteva simboluri facultative (înregistrate în paranteze) și anume negația, interogația și exclamația. Aceste simboluri justifică negația parțială (numai a nominalului respectiv din propoziție: **Non io** *sono colpevole)*, interogația parțială *(***Io** *dovevo farlo?)* sau exclamația parțială *(Allora* **io** *sono colpevole!)*. Atunci cînd nominalul este indefinit (reprezentat printr-un pronume indefinit sau un substantiv însoțit de un determinant indefinit), aceste simboluri sînt amalgamate în pronumele sau determinanții respectivi, producînd pronumele sau determinanții negativi *(niente, nessuno)*, interogativi *(chi?, che (cosa)?, che?, quale?, quanto?* etc.) sau exclamativi *(chi!, che (cosa)!, che!, quale!, quanto!)* (v.2.2.5., 2.2.6., 2.2.7., 3.3., 3.4.).

Simbolul Enf reprezintă un determinant de întărire, care poate însoți numai substantive și pronume definite, pe care le urmează *(il professore* **stesso**, *io* **stessa**, *lei* **medesima** etc.)

A treia regulă detaliază simbolul Pron (pronume) apărut în regula anterioară, specificînd că prin nominal se pot înțelege pronumele personale, de persoana I și a II-a, care reprezintă pe interlocutori, precum și pronumele indefinite, care nu au antecedent.

Nu apar în aceste reguli pronumele-substitute. Ele reprezintă însă un grup nominal, prin însăși funcția lor de substitute ale unui grup nominal (reprezentat printr-un nominal sau printr-o propoziție).

14.7.1. *Structura determinanților*

Simbolul Det include mai multe tipuri de determinanți și anume: determinanți definiți și determinanți indefiniți.

14.7.1.1. Determinanții definiți pot fi reprezentați de următoarea regulă care indică relațiile de apariție concomitentă sau de excludere dintre aceștia:

$$\text{Det. def.} \rightarrow (\text{Totalitar}) \frown \left\{\begin{matrix}\text{Art. def.}\\ \text{Demonstr.}\end{matrix}\right\} \frown \left\{\begin{matrix}\left\{\begin{matrix}(\text{Identitate})\\ (\text{Limitativ})\end{matrix}\right\} \frown (\text{Cardinal})\\ (\text{Ordinal})\end{matrix}\right\}$$

După cum rezultă din formularea regulei, în structura determinanţilor definiţi intră ca element minim articolul definit sau demonstrativul (adjectivul demonstrativ). Aceşti doi determinanţi însă se exclud reciproc:

il libro / questo libro, codesto libro, quel libro.
la casa / questa casa, codesta casa, quella casa.
le nozze / queste nozze, quelle nozze.
gli occhiali / questi occhiali, quegli occhiali.

Atît forma articolelor cît şi a demonstrativelor, care se acordă în gen şi număr cu substantivul determinat, este condiţionată sintactic: ea depinde de contextul fonetic imediat următor (iniţiala substantivului, determinantului, posesivului sau adjectivului calificativ imediat următor):

il libro; lo stesso libro; l'altro libro; il mio libro etc.

Pentru variantele poziţionale ale articolului şi demonstrativului a se vedea 2.1.1. şi 2.1.2.

Determinanţii totalitari, *tutto, -a, -i, -e* şi *ambedue, ambo, entrambi* precedă întotdeauna articolul sau demonstrativul:

tutto il mondo; tutta la gente; tutti i libri; tutte le case; ambedue i ragazzi; ambedue le case; ambo le mani; entrambi i testi;
tutto questo mondo; tutta quella gente; tutti questi libri etc.
ambedue questi ragazzi; ambedue quelle case etc.

Determinanţii de indentitate stau întotdeauna după articol sau demonstrativ:

lo stesso libro; la stessa gente; la medesima idea etc.
questa stessa ragazza; quelle stesse persone etc.

Determinanţii limitativi *primo, ultimo* şi *altro* stau de asemenea după articol sau demonstrativ, dar exclud apariţia determinanţilor de identitate:

l'altro libro; l'altra gente; il primo aspetto; l'ultimo giorno; gli altri libri; gli altri aspetti; gli ultimi giorni etc.: *quest'altro libro; quell'altra gente; questo primo aspetto; quegli altri libri; quei primi aspetti;*

Atît determinanţii de identitate cît şi cei limitativi admit apariţia determinanţilor totalitari (mai frecvent a determinantului *tutto)*:

tutta l'altra gente; tutti questi ultimi aspetti; tutta questa stessa gente.

Numeralele cardinale stau de asemenea după articol sau demonstrativ:

i quattro ragazzi; le due case; queste dieci pagine.

Acceptă apariţia determinanţilor limitativi: *i primi quattro ragazzi; le altre due case, queste ultime due pagine;* a determinanţilor de identitate: *gli stessi due ragazzi; le stesse tre pagine.*

Nu acceptă apariţia în grupul determinanţilor a totalitarului *ambedue (entrambi, ambo)* care presupune de asemenea trăsătura de cantitate. Apariţia simultană a lui *ambedue* şi a cardinalului *due* ar duce la un pleonasm, iar alt cardinal produce o contradicţie logică; de altfel diferenţa între *ambedue* şi cardinalul *due* constă în prezenţa trăsăturii de totalitate în cazul primului determinant.

Numeralele cardinale acceptă apariţia determinantului *tutto,* dar în acest caz se produce o transformare de „falsă coordonare"; atunci cînd apar singuri, *tutto* precedă articolul, iar cardinalul îl urmează: *tutti i ragazzi; i tre ragazzi;* în cazul apariţiei concomitente, cei doi determinanţi, legaţi prin conjuncţia *e*, precedă articolul: *tutti e tre i ragazzi.*

Numeralele ordinale (determinanţii ordinali) stau după articol sau demonstrativ:

la seconda ragazza; il decimo posto; questa seconda pagina; quel decimo posto.

Acceptă apariţia totalitarului *tutto: tutta la seconda pagina; tutto questo terzo capitolo.* Ordinalele însoţesc întotdeauna un substantiv la singular, şi în consecinţă nu acceptă apariţia lui *ambedue* care apare numai la plural.

14.7.1.2. Determinanţii non-definiţi pot fi reprezentaţi de următoarea regulă:

$$\text{Det. non-def.} \rightarrow \begin{cases} di^\frown\text{Art. def.} \\ \text{Q - N}^\frown di \\ \text{Q - Indef} \\ \text{Det. Indef.} \end{cases}$$

Prima variantă reprezintă structura sintactică a articolului partitiv: *Mangio del pane; Bevo dell'acqua; Invito degli amici.*

A doua variantă include o serie de determinanţi cu o structură sintactică complexă: un substantiv cu sens cantitativ, cu sau fără determinanţi, urmat de prepoziţia *di*, cum sînt *un sacco di, un mucchio di, un pezzo di, un po' di, una quantità di, una somma di, una decina di, due decine di, qualche decina di, un centinaio di, centinaia di, un milione di, miliardi di* etc.

Simbolul Q-Indef reprezintă determinanţii cantitativi indefiniţi, între care se încadrează numeralele cardinale, cantitativele aproximative cum sînt *alcuni* şi *qualche*, precum şi cantitativele comparative cum sînt *poco, molto* etc. În mod normal, aceşti determinanţi precedă substantivul. În anumite stiluri (administrativ, enumerări etc.) numeralele cardinale pot sta după substantive: *libri ventidue.*

Toţi ceilalţi determinanţi indefiniţi sînt incluşi în simbolul Det. Indef. şi în mod normal precedă substantivul. Determinantul *qualunque* poate sta şi după substantiv, dar în acest caz îşi modifică semnificaţia, apropiindu-se de sensul unui adjectiv calificativ.

Pentru toţi determinanţii a se vedea şi 2.1. şi 2.2.

Pronumele indefinite sau unii determinanţi cu funcţie de substitute pot apărea în structuri complexe cu sens partitiv, urmate de prepoziţia *di* şi un nominal:

alcuni degli amici (unii dintre prieteni)
due dei libri (două dintre cărţi)
ciascuno degli studenti (fiecare dintre studenţi)
ognuno di voi (fiecare dintre voi)
qualcuno di loro (cineva dintre ei, unu dintre ei)
una delle tue amiche (una dintre prietenele tale)
nessuno di voi (nimeni dintre voi)
quale di noi...? (care dintre noi...?)

14.7.2. *Propoziţia relativă*

14.7.2.0. Orice nominal (substantiv cu determinanţi sau pronume) poate fi determinat de o propoziţie relativă. O propoziţie poate avea funcţie relativă pe lîngă un nominal numai cu condiţia să conţină, cu o funcţie sintactică oarecare, un nominal identic cu nominalul determinat. Elementul care leagă propoziţia relativă de nominalul determinat este pronumele relativ, care în acelaşi timp substituie nominalul din relativă, identic cu nominalul determinat. Pronumele relativ preia funcţia sintactică a nominalului substituit din subordonată, funcţie exprimată cu ajutorul prepoziţiei (în cazurile prepoziţionale) sau prin absenţa prepoziţiei (în nominativ şi acuzativ).

Transformarea relativă, pe care o suferă o propoziţie atunci cînd determină un nominal priveşte (1) elementul de relaţie (pronumele relativ) şi (2) modul verbului în propoziţia relativă.

14.7.2.1. *Elementul de relaţie* este pronumele relativ. Cele două pronume relative pe care le are limba italiană se comportă diferit în cadrul transformării relative.

Pronumele *che* substituie subiectul sau complementul direct din relativă şi nu se acordă (este invariabil):

Il ragazzo rel [*il ragazzo parla*] *è molto bravo* —
Il ragazzo **che** *parla è molto bravo.*
L'articolo rel [*ho letto l'articolo*] *non è significativo.*
L'articolo **che** *ho letto non è significativo.*

Pronumele *che* apare în varianta *cui* în cazurile prepoziţionale; în acest caz pronumele este precedat de prepoziţia care indică funcţia sintactică în propoziţia relativă a nominalului substituit:

Il libro rel [*mi riferivo al libro*] *non è mio* —
Il libro **a cui** *mi riferivo non è mio.*
Chi è il ragazzo rel [*hai parlato con il ragazzo*]? —
Chi è il ragazzo **con cui** *hai parlato?*

În limba italiană literară în aceste situaţii prepoziţia *a* se poate omite *(il problema cui accennavo*, în loc de *...a cui accennavo).*

Dacă nominalul din relativă este în genitiv, prepoziţia se omite iar relativul stă între articol şi substantivul determinat de genitiv:

Ecco il raggazo rel [*il padre del ragazzo è minatore*] —
Ecco il ragazzo, il **cui** *padre è minatore.*

Pronumele relativ *il quale, la quale,...* se acordă cu nominalul substituit şi marchează cazurile numai prin prezenţa sau absenţa prepoziţiilor; se foloseşte rar la acuzativ:

Il ragazzo **il quale** *parla è molto bravo.*
Il libro **al quale** *mi riferivo non è mio.*
Chi è il ragazzo **al quale** *hai parlato?*
...**con il quale** *hai parlato?*

În genitiv, acest pronume relativ păstrează prepoziţia şi stă după substantivul determinat:

Ecco il ragazzo il padre **del quale** *è minatore.*

Cele două pronume relative pot fi substituite de adverbele relative *dove, quando* şi *come* dacă substantivul determinat are sens local, temporal sau modal, şi dacă nominalul identic din propoziţia relativă are funcţie de complement circumstanţial introdus cu prepoziţia *in*:

Ecco la casa $\left\{\begin{array}{l}\textit{in cui}\\ \textit{nella quale}\end{array}\right\}$ *abito* — *Ecco la casa* **dove** *abito.*

Non ricordo il giorno $\left\{\begin{array}{l}\textit{in cui}\\ \textit{nel quale}\end{array}\right\}$ *sono partiti* — *Non ricordo il giorno* **quando** *sono partiti.*

Non mi piace il modo $\left\{\begin{array}{l}\textit{in cui}\\ \textit{nel quale}\end{array}\right\}$ *parla* — *Non mi piace il modo* **come** *parla.*

14.7.2.2. *Modul în propozițiile relative*

Propozițiile relative care determină un nominal, introduse cu ajutorul pronumelor relative *che* și *il quale* sau al adverbelor relative *dove, quando, come* au verbul la:

a. INDICATIV sau CONDIȚIONAL, dacă propoziția este relativă explicativă (sau non-restrictivă, conținutul ei nu restrînge sfera nominalului determinat):

Allora non si avevano gli strumenti di precisione che **hanno portato** *i due esperti giapponesi.*
Da quel 16 gennaio, il giorno in cui lei è **scomparsa,** *non ho più avuto pace.*
Questo è il risultato del lungo lavoro della Federazione, alla cui testa **sono** *uomini di provata capacità politica.*
Ecco una domanda alla quale non **vorrei** *rispondere.*
Adora il mare di Porto Santo Stefano, la cittadina dove **trascorre** *ogni fine settimana.*
Non sono proprio entusiasta del modo come **parla.**

b. CONJUNCTIV, dacă propoziția relativă este restrictivă, atunci cînd:

— relativa determină un nominal nedefinit indicînd calitatea cerută de la elementul necunoscut:

Conosci una dattilografa che **conosca** *l'italiano?*
Occorreva una lunga trincea anticarro, che **sbarrasse** *la valle.*
Aspetterò tutta la vita una lettera che **suoni** *press'a poco così.*
Io non volevo un palazzo a tre piani, ma una stanza! Una stanza in cui nessuno mi **svegliasse** *la notte inciampando nelle mie scarpe.*
Aveva una gran voglia di leggere qualcosa che **cominciasse** *con „c'era una volta".*

De multe ori, folosirea conjunctivului în aceste propoziții relative se datorează și verbului din propoziția regentă (din care face parte nominalul determinat de relativă), dacă acesta intră în sfera semantică a verbelor care se construiesc cu conjunctivul (verbe de incertitudine, dorință, voință, teamă, de apreciere subiectivă etc.).

Dacă nominalul este definit se folosește INDICATIVUL:

Cerco la segretaria che **conosce** *l'italiano.*
Voglio quel libro che mi **è stato indicato** *nella bibliografia.*

Uneori nominalul determinat de relativă poate fi însoțit de articolul hotărît sau de alt determinant definit, dar să nu denumească un „obiect" deja identificat, ci unul dorit, ideal. În acest caz se va folosi tot conjunctivul:

Ha cercato tutta la vita la donna che lo **comprendesse,** *ma...* (= *...una donna che lo* **comprendesse**).

— relativa determină un nominal reprezentat de un substantiv cu determinanți negativi sau de un pronume negativ de tipul *niente, nessuno:*

Non ho trovato niente che mi **piaccia.**
Tutte le case erano uguali, non c'era nessuna che in qualche modo **avesse avuto** *una propria storia.*
Qui non c'è nessuno che ci **senta.**
Non c'è nulla che ci **debba** *far disperare.*
Non sapevo immaginare niente che **potesse** *piacermi.*
Tu lo sai, io non voglio far nulla che ti **possa** *dispiacere.*

Conjunctivul apare în relativă și dacă nominalul determinat este negat în propoziția din care face parte, cu ajutorul negației *non* sau al altor negații, sau dacă face parte, ca subiect, nume predicativ sau complement direct dintr-o propoziție negativă totală:

> *Non erano cose che la* **potessero** *interessare.*
> *Ma questo non era un fatto normale, che* **potesse** *essere accettato.*
> *Dalla sua voce si capí che era un gesto spontaneo di cordialità, non un diritto che lei* **credesse** *di avere.*
> *Tutto era stato portato via: non un soprammobile, una fotografia, una scatola di sigarette che* **potesse** *ricordare lo scomparso.*
> *Era una persona alla quale non era possibile scoprire un punto, un atto che non* **fosse** *bello.*

— relativa determină un nominal care reprezintă un termen de comparație și este introdus de *come*:

> *Guardò in aria, come una scolara che* **stia** *per recitare la lezione di fronte a un maestro.*
> *Egli pareva adesso avvilito e mortificato, come un cane che* **abbia ricevuto** *un calcio.*
> *Le sue labbra erano inerti, come quelle di una bambina che* **abbia fatto** *una corsa.*

Indicativul este posibil în aceste structuri, dar conjunctivul subliniază sensul de acțiune nerealizată, ci numai gîndită ca termen de comparație. Conjunctivul poate apărea și dacă nominalul determinat de relativă este numai implicit termen de comparație (în absența lui *come*):

> *L'aria del suo viso era stata quella di un ragazzo a cui* **dolesse** *fortemente il capo.*
> *(...come quella di un ragazzo...)*

— relativa determină un nominal care face parte dintr-o propoziție introdusă de *come se*, cu verbul la conjunctiv. În aceste cazuri se consideră că în relativă conjunctivul apare „prin atracție", după conjunctivul anterior cerut de *come se*, și se datorează caracterului ireal al propoziției din care face parte nominalul determinat de relativă:

> *Mi parlava come se allora io sbucassi da un nascondiglio, da un buco dove* **fossi vissuto**, *senza saper niente.*

Conjunctivul „prin atracție" poate să apară și într-o relativă care determină un nominal dintr-o propoziție introdusă cu *quasi che, se, benché, sebbene* etc.:

> *Benché fosse quello il luogo della villa nel quale* **si compissero** *le maggiori frivolità, il suo aspetto era di austerità pacata.*

— relativa determină un nominal care face parte dintr-o propoziție interogativă totală sau parțială, directă sau indirectă:

> *Questo è inteso, risposero, abbiamo detto qualcosa che* **significhi** *il contrario?*
> *Da dove mai quella ragazzina avrebbe dovuto attingere una esperienza che le* **permettesse** *di vedere chiaro nelle attitudini di un giovanotto?*
> *Un giorno che parlavamo dei suoi compagni, le ho chiesto se ce ne era uno che le* **sembrasse** *piú bello degli altri.*
> *Io vorrei sapere però, quando mai s'è visto un personaggio che, uscendo dalla sua parte,* **si sia messo** *a perorarla cosí come fa lei.*

Conjunctivul în aceste propoziții relative este datorat și determinantului indefinit al nominalului însoțit de relativă. Dacă acest nominal este „cunoscut", deci are determinanți definiți, poate apărea și indicativul:

Ma chi è quel macchiaiolo che gli **si è ficcato** *sotto le ruote?*
*Dove sarebbe questo silenzio che l'***impressiona***?*

— relativa determină un substantiv însoțit de un adjectiv la superlativ relativ sau alt adjectiv echivalent (*primo, ultimo, unico, solo, tutto*) sau determină un substitut nominal reprezentat de asemenea adjective:

Quella era stata la più grande migrazione di rondini della quale si **avesse** *ricordo.*
Era il pericolo maggiore al quale un ragazzo della mia età **potesse** *andar incontro.*
Ella era in ascolto, pronta a sentire il minimo rumore che **provenisse** *dalla stanza.*
Perciò quei due giovanotti ufficiali erano in verità i primi che le ragazze Salina **vedessero** *da vicino.*
Avevo voglia di andarmene, era la sola voglia che **avessi.**
C'è qua dentro un segreto più importante di tutte le responsabilità che si **possano** *dare.*
Oggi nella dispensa non c'è più nulla, e questa candela che vedi accesa, è l'ultima candela che mi **sia rimasta.**
Mi metto a pensare a questa ragazza la quale è l'unica che **vada** *benissimo per me.*

Aproape în toate cazurile este posibil indicativul, care însă nu are valoare restrictivă:

Ci guardava dall'unica finestrella che **si apriva** *poco sotto la sommità della torretta terminale.* (Indicativul presupune că turnul avea o singură fereastră)
...dall'unica finestrella che **si aprisse**... (Conjunctivul este restrictiv; dintre toate ferestrele turnului, numai una se deschidea...)

— relativa determină un nominal însoțit de *qualunque, qualsiasi:*

I minuti di quell'attesa parevano infinitamente più lenti che qualsiasi altro minuto che **avessi aspettato** *nella mia vita.*
Le padrone rifiutavano qualunque modo di soccorso che **potesse** *giungere per parte di quelli ch'erano stati i loro inquilini.*

— relativa determină un pronume indefinit de tipul *chiunque, checché* în care este fuzionat și pronumele relativ (v. 10.7.):

Chiunque **abbia detto** *quelle parole, non pensò forse in quel momento ai medici.*
(chiunque = quella persona che, qualsiasi persona che).

c. INFINITIVUL, dacă propoziția relativă este restrictivă, nominalul determinat de relativă este de tipul *il primo, l'ultimo, il solo, l'unico* și are funcție de subiect sau nume predicativ în propoziția regentă, iar nominalul identic din relativă, reprezentat de pronumele relativ *che*, are în relativă funcția de subiect. În acest caz, verbul din relativă se pune la infinitiv, iar pronumele relativ *che* se înlocuiește cu prepoziția *a*. Infinitivul nu este obligatoriu, fiind întotdeauna posibil conjunctivul. Atunci cînd nu se îndeplinesc toate condițiile sintactice cerute de infinitiv, se pune conjunctivul.

Io sono stata la prima **che abbia osservato** *l'errore.*
Io sono stata la prima **ad avere osservato** *l'errore.*
Mio padre è sempre l'ultimo **che sappia** *ciò che succede fuori.*
Mio padre è sempre l'ultimo **a sapere** *ciò che succede fuori.*

În cazuri ca *Cerco un posto* **in cui inserirmi,** infinitivul apare drept predicat al relativei numai în urma omiterii verbului *potere* care îl domină: *cerco un posto in cui* **possa inserirmi.**

14.7.3. *Transformarea atributivă*

14.7.3.0. Transformarea atributivă constă în reducerea unei propoziții relative la un atribut sau la o atributivă. Această transformare se aplică numai propozițiilor relative care au structura

$$\left\{\begin{array}{l}\textit{che}\\ \textit{il quale,}\ldots\end{array}\right\} + \textit{essere} + \left\{\begin{array}{l}\text{adjectiv (grup adjectival)}\\ \text{grup prepozițional}\\ \text{participiu trecut}\end{array}\right\},$$

dacă pronumele relativ, identic cu nominalul determinat, are în propoziția relativă funcția de subiect. Transformarea atributivă este în în general facultativă; între structura cu prepoziție relativă și cea cu atribut nu există diferențe semantice: *Ecco una casa* **che è moderna** — *Ecco una casa* **moderna.** În unele cazuri transformarea atributivă este însă obligatorie; unele adjective nu pot apărea decît cu funcție de atribut, și nu de nume predicativ: *E' arrivata una delegazione* **ministeriale.**

Transformarea constă în reducerea pronumelui relativ și a verbului *essere*. În funcție de structura propoziției relative care este redusă, se pot stabili diferite tipuri de atribute.

14.7.3.1. Propoziția relativă conține un predicat nominal. Numele predicativ este exprimat de un adjectiv sau de un grup prepozițional cu valoare adjectivală:

un libro **che è interessante** — *un libro* **interessante.**
una scatola **che è di legno** — *una scatola* **di legno.**
una seta **che è a righe** — *una seta* **a righe.**
un vestito **che è da donna** — *un vestito* **da donna.**
un abito **che è da sera** — *un abito* **da sera.**

Adjectivele cu funcție de atribut stau de obicei după substantivul determinat. Cînd nominalul este determinat în același timp de un atribut adjectival și de o propoziție relativă, adjectivul ocupă poziția imediat post-nominală: *quella persona* **alta,** *che parla*. . .

Adjectivul-atribut poate avea la rîndul său complemente, formînd așa-zisul grup adjectival. Atunci cînd adjectivul are rol de nume predicativ, acestea se comportă ca niște complemente indirecte oarecare. În urma reducerii copulei, adjectivul aduce cu sine, alături de substantiv, toate complementele sale:

una persona **che è capace di tutto** — *una persona* **capace di tutto.**
uno strumento **che è utile ad un meccanico** — *uno strumento* **utile ad un meccanico.**
un giovane **che è atto a praticare lo sport** — *un giovane* **atto a praticare lo sport.**
uno studioso **che è certo di avere trovato la soluzione giusta** — *uno studioso* **certo di avere trovato la soluzione giusta.**

Reducerea copulei nu mai permite însă pronominalizarea atonă a acestor complemente prepoziționale, deoarece formele atone sînt prin definiție legate de verb; este însă posibilă pronominalizarea prin forme tonice:

uno studioso **che ne è certo** —
uno studioso **che è certo di ciò** — *uno studioso* **certo di ciò.**

O serie de adjective pot apărea numai în funcție de atribut și nu cu funcție de nume predicativ. Pentru acestea transformarea este obligatorie: *la delegazione* **ministeriale,** *l'adetto* **culturale** etc. (v.4.0.)

Unele adjective pot apărea și în poziție pre-nominală, dar cu sens diferit de cel pe care îl au în poziție post-nominală. Pentru sensul pe care îl au în poziția pre-nominală, transformarea este obligatorie:

un uomo **povero** — un om sărac.
un **pover'***uomo* — un biet om.
un vestito **nuovo** — o rochie nouă.
un **nuovo** *vestito* — o nouă rochie, o altă rochie.
(v. 4.0.).

Dacă nominalul determinat de propoziția relativă care urmează să fie redusă la un atribut adjectival este reprezentat de un pronume indefinit ca *qualcosa, niente, nulla, che cosa?, cosa?, che?,* adjectivul atribut este introdus cu ajutorul prepoziției *di*:

qualcosa **che è nuovo** — *qualcosa* **di nuovo.**

De asemenea: *Non c'è niente* **di nuovo**; *Non ho visto nulla* **d'interessante**; *Che cosa c'è* **di nuovo**? *Cosa hai comprato* **di bello**?

E' accaduto qualcosa? Oh! Niente **di straordinario**! *Così proprio! Che* **di straordinario**? *Che ho veduto io* **di straordinario**? *Niente ho veduto* **di straordinario**! *Che c'è da vedere* **di straordinario**?

14.7.3.2. Propoziția relativă are predicatul format cu auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex. Acesta poate fi:

— auxiliar temporal:

i ragazzi **che sono arrivati** *prima* — *i ragazzi* **arrivati** *prima.*
la folla **che era scesa** *in piazza* — *la folla* **scesa** *in piazza.*

— auxiliar aspectual (acțiune sau proces încheiat):

la donna **che era seduta** *sul muretto* — *la donna* **seduta** *sul muretto.*
una persona **che è abituata** *a studiare* — *una persona* **abituata** *a studiare.*
il malato **che è disteso** *sulla barella* — *il malato* **disteso** *sulla barella.*

— auxiliar pasiv:

la torre **che è vista** *da lontano* — *la torre* **vista** *da lontano.*
la proposta **che è stata accettata** *dal consiglio* — *la proposta* **accettata** *dal consiglio.*

În toate aceste cazuri, verbul care conține auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex poate avea un complement reprezentat de o formă pronominală atonă sau poate fi însoțit de un pronume aton reflexiv (real sau aparent). Această formă atonă, care în propoziția relativă precedă auxiliarul *essere*, în urma atributivizării trece în poziție enclitică după participiul trecut al verbului (v. și p. 191):

I recenti avvenimenti **che si sono verificati** *nel Medio Oriente...*
— *I recenti avvenimenti* **verificatisi** *nel Medio Oriente...*
Il mare della follia **che si è scatenata**... — *Il mare della follia* **scatenatasi**...
Il collaboratore, non contento dell'immeritato vantaggio **che gli era stato arrecato** *dall'inopinata scoperta del professore...*
— *Il collaboratore, non contento dell'immeritato vantaggio* **arrecatogli** *dall'inopinata scoperta del professore...*
Avvalendomi della facoltà **che ci è stata accordata** *da Lei stesso...* — *Avvalendomi della facoltà da Lei stesso* **accordataci**...

14.7.3.3. Propoziția relativă conține verbul *essere* și un grup prepozițional. Acestui verb *essere* îi corespunde întotdeauna verbul *avere* (v. 14.6.3.2.). Atributivizarea se poate aplica numai propozițiilor care conțin verbul *essere*. În funcție de cele trei structuri în care *essere* corespunde lui *avere* se obțin diferite tipuri de atribute:

1. Verbul *essere* urmat de prepoziția *di* corespunde sensului posesiv. Grupul *di* + nominal (care indică posesorul) reprezintă un genitiv posesiv. Atributul care rezultă în urma reducerii relativei este un atribut genitival posesiv:

il libro **che è di Carlo** — *il libro* **di Carlo.**
l'automobile **che era dell'allenatore** — *l'automobile* **dell'allenatore.**

Dacă posesorul este un pronume de persoana I sau a II-a sau un substitut, de persoana a III-a, grupul *di* + nominal este substituit, atît în funcția de nume predicativ cît și în funcția de atribut posesiv, de posesivele *mio, tuo, suo, nostro, vostro, loro*:

il libro* **che è di voi — *il libro* **che è vostro** — *il libro* **vostro**—*il* **vostro** *libro.*

Aceste posesive stau în mod normal înaintea substantivului care denumește obiectul posedat. În seria determinanților definiți, posesivele se inserează între articolul definit sau demonstrativ și ceilalți determinanți facultativi (de identitate, limitativi, cardinali, ordinali):

i **miei** *stessi libri;*
le **mie** *prime poesie; i* **suoi** *ultimi versi;*
i **nostri** *tre compagni;*
la **sua** *terza opera.*

Constituie o excepție determinantul limitativ *altro*, care urmează imediat după articol cu care formează o unitate semantică (cu sens demonstrativ): *l'altra* **mia** *amica.*

În seria determinanților non-definiți, posesivele stau în mod normal între determinanți și substantiv: *un* **mio** *amico; qualche* **mio** *amico; ciascun* **suo** *libro; una certa* **sua** *affermazione* etc.

Adjectivele calificative care pot preceda substantivul ocupă însă întotdeauna locul imediat anterior substantivului: *i miei cari compagni; le sue prime belle poesie; l'altra mia cara amica; un mio caro amico; ciascun suo gran libro; una certa sua strana affermazione.*

Atributele posesive pot sta uneori și după substantiv; această poziție este ceva mai rară cînd substantivul este însoțit de articolul definit, și mai frecventă cînd este precedat de articolul nedefinit, de demonstrative, determinanți non-definiți: *un amico* **mio,** *un certo amico* **mio,** *questo amico* **mio,** *ciascun amico* **mio,** *alcuni amici* **miei,** *certi amici* **miei,** *tutti gli amici* **miei** etc.

Dacă substantivul determinat este la vocativ, posesivul stă după substantiv: *Mamma* **mia**! *Amici* **miei**!

Atunci cînd atributul posesiv este reprezentat de *mio, tuo, suo, nostro, vostro* (dar nu de *loro*), iar substantivul determinat denumește un grad de rudenie, articolul definit este omis în anumite condiții sintactice (v. p. 203).

Articolul nu se omite niciodată dacă posesivul stă după substantiv: **la** *madre mia* (dar *mia madre*), cu excepția vocativului (vezi mai sus).

2. Verbul *essere* urmat de o prepoziție corespunde verbului *avere* fără schimbarea ordinii celor două nominale. Structura este similară cu cea a propozițiilor cu predicat nominal, iar atributivizarea se aplică în forma generală:

una persona **che è con soldi** — *una persona* **con soldi.**
una persona **che è senza soldi** — *una persona* **senza soldi.**
un ragazzo **che è di quindici anni** — *un ragazzo* **di quindici anni.**
una strada **che è di tre kilometri** — *una strada* **di tre kilometri.**
un albero **che è di venti metri** — *un albero* **di venti metri.**

sau

un albero **che è alto venti metri** — *un albero* **alto venti metri.**

Atributele care au structura *di*⁀Card⁀*anni* pot fi transformate, în anumite cazuri, în adjective. Este vorba de adjective derivate de tipul *tredicenne, quattordicenne, quarantenne, ottantenne* sau *ottuagenario, nonagenario* etc.: *un ragazzo tredicenne.* Aceste adjective apar ca nume predicative relativ rar, mai frecvent ca atribute.

Cînd atributul are forma *con* + articol definit + substantiv, și din punct de vedere semantic exprimă o calitate permanentă, prepoziția *con* este înlocuită cu prepoziția *da.* Substantivul este de cele mai multe ori determinat la rîndul său de un adjectiv, și de obicei se referă la părți inalienabile:

una ragazza con gli occhi azzurri — *una ragazza* **dagli occhi azzurri.**

De asemenea *il vecchio* **dalla barba bianca**; *tre casettine* **dai tetti aguzzi**; *un oratore* **dalla parola facile**; *Non è una cosa* **da nulla**; *una poetessa* **dalla fantasia inesauribile.**

3. Verbul *essere* este urmat de prepoziția *da* și de un verb la infinitiv; atributivizarea se aplică în forma generală:

un libro **che è da leggere** — *un libro* **da leggere.**
alcune cose **che sono da fare** — *alcune* **cose da fare.**

14.7.3.4. Atunci cînd nominalul determinat de relativă este un nume propriu iar relativa conține un nume predicativ reprezentat de un adjectiv sau un substantiv cu valoare adjectivală, se vor obține structuri de tipul: *quello stupido di Marco; quel matto di Giorgio; quell'ipocrita di Susanna; quel genio di Carlo.* Structurile inițiale sînt: *Quel Marco che è stupido; Quel Giorgio che è matto; Quella Susanna che è ipocrita; Quel Carlo che è un genio.* Întrucît numele proprii nu acceptă un atribut postpus ca și substantivele comune, în aceste cazuri cele două poziții se inversează: numele predicativ devine „centrul" grupului nominal, iar nominalul determinat apare în poziție de atribut:

quel ragazzo che è stupido — quel ragazzo stupido

dar

*quel Marco che è stupido — *quel Marco stupido — quello stupido di Marco.*

Prin analogie, se poate aplica acest tip de transformare atributivă și dacă nominalul determinat este un substantiv comun: *quella noiosa di mosca.* Aceste construcții, care prezintă un anumit efect stilistic, au uneori corespondent și în română: *prostul acela de Ion, deșteapta de Maria.* În română nominalul determinat poate fi și un pronume personal *(prostul de el)* spre deosebire de italiană. Aceste construcții au caracter cvasi-idiomatic și nu întotdeauna există corespondențe între cele două limbi. Acest tip de transformare explică și structuri de tipul: *un tesoro di ragazza; un amore di bimbo; un modello di scuola* (în sensul *una scuola-modello*); *un prodigio di fanciullo; quel diavolo di ragazzo; un buco di cucina.*

Aplicarea variantei generale a transformării atributive, în cazurile în care numele predicativ este un substantiv, produce structuri nominale, care numai în limbajul modern încep să cîștige teren, de tipul *una scuola-modello, un fanciullo-prodigio, il redattore-capo* etc.

14.7.3.5. Printr-o transformare similară se pot justifica atributele de specificare de tipul: *l'isola di Capri, la città di Milano, il fiume d'Arno, la stella di Venere, il titolo di dottore, la qualità di tutore, il nome di poeta.* În toate aceste structuri nominalul „centru" este cel din poziția de atribut, ceea ce se poate dovedi prin propoziții cum sînt: *Capri è un'isola; Milano è una città; L'Arno è un fiume; Venere è una stella; Dottore è un titolo; Tutore è una qualità; Poeta è un nome.* În limba română, în cazul numelor proprii nu se folosește o prepoziție, spre deosebire de italiană care folosește prepoziția *di:*

la città **di** *Roma — orașul Roma.*

În propozițiile inițiale, subiectul denumește un obiect iar numele predicativ clasa din care face parte obiectul respectiv. În structura de tip atributiv, numele clasei ocupă locul central, iar numele obiectului are funcție de atribut. Din acest motiv, aceste atribute sînt denumite de „specificare": atributele specifică de care anume obiect din clasa respectivă este vorba.

14.7.3.6. Printr-o transformare similară se pot explica structuri mai complexe, în care atributul este reprezentat de propoziții cu verbul la infinitiv sau la un mod personal, propoziții cu funcție de subiective în structurile inițiale:

(Partire stasera è un'idea) — L'idea **di partire stasera...**
(Che tutto sia inutile è la tua opinione) — La tua opinione **che tutto sia inutile ...**

Originea de subiective a structurilor atributive justifică și selectarea modurilor (infinitiv, un mod personal etc.). În aceste situații se poate vorbi de *propoziții atributive implicite* (cu verbul la un mod non-personal, și anume infinitivul) sau de *propoziții atributive explicite* (cu verbul la un mod personal.) Aceste propoziții atributive au de asemenea funcție de specificație, ca și structurile de la punctul anterior, 14.7.3.5.

14.7.3.7. În unele cazuri, puține în limba contemporană, transformarea atributivă (de reducere a unei propoziții relative la un atribut) se poate aplica și unor propoziții relative care nu conțin verbul *essere* ci un alt verb activ. Condiția este de asemenea identitatea între subiectul relativei și nominalul determinat. Atributivizarea produce adjectivele la participiu prezent:

una statua **che raffigura la libertà** — *una statua* **raffigurante la libertà.**
una proposizione **che contiene un verbo modale** — *una proposizione* **contenente un verbo modale.**

Această transformare este destul de rară în limba contemporană deoarece participiile prezente ale verbelor au pierdut semnificația verbală și au devenit fie substantive *(rappresentante, comandante)*, fie adjective *(permanente, restante)*. Unele participii prezente pot apărea atît cu funcție de verb, cît și cu funcție nominală, acceptînd ca atare două construcții: *il colonello* **comandante** *il reggimento; il colonello* **comandante** *del reggimento.*

În aceste cazuri propoziția relativă se reduce la o propoziție atributivă implicită (cu verbul la un mod nepersonal).

14.7.3.8. O variantă a transformării atributive se poate aplica unor propoziții relative care determină substantive ca *il modo, la maniera, il tempo, il momento, l'ora, il periodo;* nominalul identic din relativă este introdus cu prepoziția *in* și reprezintă circumstanțialul (de mod sau de timp). În cazul nominalelor cu trăsătura [+ Modal], verbul din propoziția relativă trece la infinitiv, iar subiectul se pune la genitiv, cu prepoziția *di*, dacă este definit, sau se omite, dacă este indefinit:

il modo **in cui procede Carlo** — *il modo* **di procedere di Carlo.**
il modo **in cui si procede** — *il modo* **di procedere.**

În cazul nominalelor cu trăsătura [+ Temporal], transformarea este diferită, după modul în care se realizează subiectul relativei:

— dacă subiectul relativei este indefinit, verbul relativei trece fie la infinitiv introdus de prepoziția *di*, fie este nominalizat și apare introdus tot de prepoziția *di*:

il momento **in cui si parte** — *il momento* **di partire.**
il momento **della partenza.**

— dacă subiectul relativei este definit, se aplică nominalizarea verbului din relativă iar subiectul relativei trece în genitiv (genitiv subiectiv, după regulile nominalizării, v. mai jos):

il momento **in cui Mario parte** — *il momento* **della partenza di Mario.**

14.7.4. *Transformarea de nominalizare*

14.7.4.0. Transformarea de nominalizare constă în reducerea unei propoziții la un grup nominal. În urma acestei transformări, predicatul propoziției, verbal sau nominal, devine substantiv (derivat de la un verb sau de la un adjectiv), iar subiectul și diferitele complemente devin atribute pe lîngă predicatul nominalizat. Simbolul Nmz, care însoțește simbolul P în regula care reprezintă structura nominalului, poate fi explicitat în regula următoare:

$$\mathrm{Nmz} \rightarrow \mathrm{Suf}_n \frown (di_{sub.}) \frown (di_{compl.})$$

în care Suf_n reprezintă sufixul de nominalizare aplicat verbului sau adjectivului-nume predicativ, $di_{sub.}$ reprezintă prepoziția care introduce subiectul din propoziția inițială (genitivul subiectiv), iar $di_{compl.}$ reprezintă prepoziția care introduce pe lîngă predicatul nominalizat atributele care provin din complementele verbului (genitivul obiectiv).

Sufixul de nominalizare poate fi:
- *ità: abilità, capacità, difficoltà, facilità, libertà, necessità, probabilità;*
- *ezza: certezza, contentezza, sicurezza, consapevolezza;*
- *zione: affermazione, dichiarazione, dimostrazione, soddisfazione, intenzione, mortificazione;*
- *enza: coscienza, impazienza, urgenza;*
- *mento: giuramento, suggerimento, abbattimento.*

În această categorie se mai includ unele sufixe de participiu trecut care la feminin formează substantive (cum sînt *pretesa, promessa, attesa, richiesta, vista* etc.) ca și sufixele „zero" care formează substantive de la verbe (cum sînt *sogno, obbligo, arrivo*).

Selecția sufixului nu este liberă dar nici nu se pot stabili reguli în acest sens. Transformarea de nominalizare, fiind direct legată de posibilitatea de a obține un substantiv de la un verb sau de la un adjectiv, are de asemenea caracter general numai teoretic, în practică fiind condiționată lexical. Transformarea este blocată fie din rațiuni lexicale (imposibilitatea de a deriva un substantiv de la un verb sau adjectiv), fie din rațiuni sintactice (structura propoziției inițiale).

14.7.4.1. Transformarea de nominalizare aplicată unei propoziții conținînd un subiect nominal și un predicat intranzitiv, fără alte complemente, generează construcţii nominale formate dintr-un substantiv derivat şi un atribut prepoziţional, numit „genitiv subiectiv" care reprezintă subiectul din structura iniţială:

Il treno arriva — L'arrivo del treno.
La delegazione parte — La partenza della delegazione.
Lo scrittore è nato — La nascita dello scrittore.
La guerra finisce — La fine della guerra.
Lo spettacolo inizia — L'inizio dello spettacolo.
Le piante crescono — La crescita delle piante.
Maria è bella — La bellezza di Maria.
Il suo viso è pallido — La pallidezza del suo viso.

Transformarea nominală poate uneori determina o transformare şi a complementului circumstanţial, dacă acesta este reprezentat de un adverb, care devine adjectiv:

Le piante crescono rapidamente — La crescita rapida delle piante.
Lo spettacolo inizia tardi — L'inizio tardo dello spettacolo.
Maria è straordinariamente bella — La bellezza straordinaria di Maria.

De obicei complementele circumstanţiale exprimate prin grupuri prepoziţionale rămîn neschimbate:

Lo spettacolo inizia alle nove — L'inizio dello spettacolo alle nove.

14.7.4.2. Transformarea de nominalizare nu poate fi aplicată unei propoziţii care conţine un subiect şi un complement direct, ambele nominale, deoarece nu se acceptă două atribute prepoziţionale (genitivul subiectiv şi genitivul obiectiv) simultan pe lîngă verbul nominalizat. Nominalizarea se poate aplica fie unei structuri subiect + verb (şi în acest caz se obţine genitivul subiectiv) , fie unei structuri verb + complement direct (şi în acest caz se obţine genitivul obiectiv):

Il professore spiega il fenomeno — { *La spiegazione del professore.*
La spiegazione del fenomeno.

Carlo racconta il viaggio — { *Il racconto di Carlo.*
Il racconto del viaggio.

Il ragioniere amministra i beni — { *L'amministrazione del ragioniere.*
L'amministrazione dei beni.

Uneori structura nominalizată poate fi ambiguă, atributul în genitiv putînd reprezenta atît subiectul cît şi obiectul din propoziţia iniţială: *il perdono di Giovanni*. *Di Giovanni* poate fi interpretat drept atribut subiectiv, provenind din *Giovanni perdona (qualcuno)*, sau drept atribut obiectiv, provenind din *(Qualcuno) perdona Giovanni*.

Transformarea poate fi aplicată dacă propoziţia conţine un subiect nominal şi o propoziţie completivă directă, cu verbul la infinitiv sau la un mod personal:

Carlo spera di arrivare in tempo — La speranza di Carlo di arrivare in tempo.
Carlo spera che il treno arrivi in tempo — La speranza di Carlo che il treno arrivi in tempo.

Subiectul devine în structura nominalizată atribut subiectiv, iar completiva directă devine atributivă; aceasta este introdusă de prepoziţia *di*, dacă are verbul la infinitiv, şi de conjuncţia *che*, dacă are verbul la un mod personal[1]. Acesta este un caz foarte frecvent de aplicare a transformării de nominalizare. Verbele regente care acceptă nominalizarea și în forma nominalizată sînt însoțite de un atribut subiectiv și de o atributivă, și sînt destul de numeroase: *desiderare, sperare, attendere, decidere, giurare, intendere, promettere, pretendere, richiedere, tentare, volere, rifiutare, affermare, confermare, confessare, dichiarare, dimostrare, domandare, progettare, sognare, temere*, care în urma nominalizării devin: *desiderio, speranza, attesa, decisione, giuramento, intenzione, promessa, pretesa, richiesta, tentativo, volontà, rifiuto, affermazione, conferma, confessione, dichiarazione, dimostrazione, domanda, progetto, sogno, timore* etc.

---

[1] Spre deosebire de relative care sînt introduse cu ajutorul pronumelor relative (sau al adverbelor relative), atributivele sînt introduse cu prepoziţii sau conjuncţii.

Datorită relației între genitiv și structurile cu verbul *avere*, sînt în unele cazuri posibile parafraze de tipul:

Il desiderio di Carlo di partire — Carlo ha il desiderio di partire.

Structura cu verbul *avere* este din nou o propoziție, sinonimă cu cea inițială *(Carlo desidera di partire)* dar la care se ajunge numai prin intermediul nominalizării.

Dacă verbul regent este de percepție *(vedere, sentire, udire* etc.*)* urmat de o completivă infinitivală sau este un verb cauzativ *(fare, lasciare)*, urmat de asemenea de o completivă infinitivală, nu se poate aplica nominalizarea. Unica soluție este formula cu aplicabilitate generală *il fatto che*... care poate preceda orice propoziție, atribuindu-i valoare nominală: *Il fatto che l'ho visto uscire; Il fatto che non l'hanno lasciato uscire* etc.

Structurile de tipul *Io chiedo a Giovanni di venire* acceptă rar nominalizarea; în afara condiției lexicale (nu de la toate verbele poate fi derivat un substantiv), în structura nominalizată nu poate apărea complementul în dativ, care reprezintă și subiectul infinitivului. Nominalizarea este posibilă fie cînd acest nominal este indefinit și deci omis, fie cînd este „subînțeles", deoarece a apărut în contextul anterior:

Il regolamento richiede (a tutti, ai candidati etc.) di essere cittadini italiani — La richiesta del regolamento di essere cittadini italiani.

Carlo non ha accettato **il suggerimento del padre di agire con cautela.** Grupul complement direct este obținut prin nominalizare de la *Il padre ha suggerito a Carlo di agire con cautela.* Complementul *a Carlo* nu apare în structura nominalizată, dar rezultă din contextul anterior.

Verbele regente care apar în aceste structuri sînt de tipul *esigere, ordinare, permettere, proporre, consentire, richiedere, augurare, raccomandare* etc., care în urma nominalizării devin: *esigenza, ordine, permesso, proposta, consenso, richiesta, augurio, raccomandazione* etc. Structurile nominalizate de acest tip prezintă următoarea caracteristică: subiectul verbului principal apare în forma nominalizată ca atribut, în „genitiv subiectiv":

Il suggerimento di Carlo di agire con cautela.
L'augurio del padre di riuscire.
La proposta di Mario di procedere così.
L'ordine del direttore di entrare in classe.

Aceste secvențe nu permit parafrazarea genitivului în propoziții cu verbul *avere*, ci cu verbul *fare, dare* sau *esprimere*, care permit reintroducerea complementului în dativ, neacceptat de structura nominalizată:

Carlo da (a qualcuno) il suggerimento di agire con cautela.
Il padre esprime (a qualcuno) l'augurio di riuscire.
Mario fa (a qualcuno) la proposta di procedere così.
Il direttore dà (a tutti) l'ordine di entrare in classe.

14.7.4.3. Transformarea de nominalizare se aplică destul de rar structurilor formate din subiect + verb + complement în dativ:

Il libro appartiene a Carlo — L'appartenenza del libro a Carlo.

Este în schimb posibilă nominalizarea structurilor în care verbul prezintă în același timp un complement direct și un complement datival, dar în absența subiectului:

(La posta) spedisce i libri ai lettori — La spedizione dei libri ai lettori.
(Il padre) offre un regalo al figlio — L'offerta di un regalo al figlio.
(Il professore) insegna la matematica ai ragazzi — L'insegnamento della matematica ai ragazzi.

Posibilitatea de a introduce subiectul în cadrul structurii nominalizate sub forma unui complement de agent introdus cu *da parte di...* presupune aplicarea, înaintea nominalizării, a transformării pasive:

I libri sono spediti ai lettori dalla posta —
La spedizione dei libri ai lettori dalla posta (da parte della posta).

14.7.4.4. Propozițiile cu structura subiect + verb + complement indirect nominal introdus cu prepoziția *di* nu acceptă nominalizarea:

Carlo ride di voi.
Io non mi fido di te.

Transformarea este totuși posibilă dacă:

a. Verbul regent este reprezentat de expresii verbale de tipul *avere bisogno, avere paura, avere l'impressione, avere il sentimento, avere fretta, avere fame, avere sete,* formate din verbul *avere* și un substantiv. În urma nominalizării verbul *avere* dispare, rămînînd numai substantivul (articulat) urmat de atributul genitival care reprezintă subiectul și de un atribut sau de o atributivă, la infinitiv, introdusă cu prepoziția *di,* sau la un mod personal, introdusă de conjuncția *che:*

Carlo ha bisogno di soldi — Il bisogno di Carlo di soldi.
Il ragazzo aveva paura del buio — La paura del ragazzo del buio.
Mario ha l'impressione di conoscerlo. — L'impressione di Mario di conoscerlo.
Lui aveva l'impressione che io non lo vedessi. — La sua impressione che io non lo vedessi.
Luigi aveva paura di sbagliare. — La paura di Luigi di sbagliare.
Luigi aveva paura che tu non lo capissi. — La paura di Luigi che tu non lo capissi.
Giovanni ha bisogno di parlarti. — Il bisogno di Giovanni di parlarti.
Giovanni ha bisogno che io lo aiuti. — Il bisogno di Giovanni che io lo aiuti.
Carlo ha fretta di arrivare. — La fretta di Carlo di arrivare.

b. Verbul regent este determinat de o propoziție completivă indirectă (și nu un complement), dar cu numeroase restricții lexicale:

Carlo dubita di poter arrivare. — Il dubbio di Carlo di poter arrivare.
Mario si è pentito di averlo offeso. — Il pentimento di Mario di averlo offeso.
Carlo dubita che io possa capirlo. — Il dubbio di Carlo che io possa capirlo.

c. Verbul regent este reprezentat de o copulă și un adjectiv, care este determinat de un complement sau o completivă indirectă:

Carlo è abile al lavoro. — L'abilità di Carlo al lavoro.
Mario è fedele agli amici. — La fedeltà di Mario agli amici.
Il procedimento è conforme alle leggi. — La conformità del procedimento alle leggi.

Nominalizarea este uneori blocată dacă prepoziţia care introduce complementul indirect este *di*, iar complementul este nominal: *Carlo è capace di tutto; Tu sei colpevole di furto.* Nominalizarea este însă posibilă dacă predicatul nominal domină o completivă:

> *Carlo è capace di studiare. — La capacità di Carlo di studiare.*
> *Carlo è certo che tu non verrai. — La certezza di Carlo che tu non verrai.*

Subiectul propoziţiei iniţiale poate fi indefinit şi ca atare omis. În acest caz lipseşte genitivul subiectiv. În toate cazurile, pronominalizarea genitivului subiectiv se face printr-un posesiv. Alte exemple de structuri nominalizate: *L'abilità di restare impassibile; La sua beatitudine di stare solo e non visto; La nostra coscienza di essere nel giusto; La sua certezza di non perderla; Questa tua impazienza di aspettare; Una certa incapacità di riflettere; La precauzione di usare la penicilina solo in certi casi; La sicurezza di mangiare tutti i giorni* etc.

Ca în toate cazurile în care apare genitivul subiectiv, este posibilă parafrazarea printr-o structură cu verbul *avere:*

> *Carlo è certo di riuscire. — La certezza di Carlo di riuscire. — Carlo ha la certezza di riuscire.*

Complementul sau completiva indirectă devin în urma nominalizării atribut sau propoziţie atributivă, introdusă de prepoziţia *di* sau de conjuncţia *che.*

d. Nominalizarea aplicată propoziţiilor care conţin un complement direct şi o completivă indirectă avînd drept subiect complementul direct, de tipul *Carlo consiglia Maria di non venire,* este posibilă numai cu condiţia omiterii complementului direct *(Maria);* acest lucru este posibil dacă acest complement direct este indefinit şi omis chiar în structura iniţială sau dacă rezultă din contextul mai larg:

> *Il consiglio di Carlo di non venire era superfluo.*
> *Maria non ha ascoltato il consiglio di Carlo di non venire.*

Ca şi în celelalte cazuri, genitivul subiectiv poate fi pronominalizat printr-un posesiv. Alte structuri nominalizate de acest tip: *L'accusa di aver cambiato opinione a ogni stagione; L'avvertenza del medico di far star sdraiato il paziente; Interpretai come un invito di andare piú adagio; Il mio consiglio di non nasconderlo; I dirigenti hanno respinto l'invito a sospendere le agitazioni; La minaccia dei padroni di farlo licenziare non lo spaventava.*

14.7.4.5. Nominalizarea propoziţiilor care conţin verb + subiectivă depinde de condiţia lexicală (posibilitatea unui substantiv derivat) şi de structura sintactică a subiectivei:

a. Dacă verbul regent nu are nici un complement, nominalizarea este posibilă dacă verbul regent este reprezentat de *essere* + adjectiv:

> *E' necessario studiare. — La necessità di studiare.*
> *E' necessario che tu studi. — La necessità che tu studi.*
> *E' utile conoscere una lingua straniera. — L'utilità di conoscere una lingua straniera.*
> *Era probabile che tu riuscissi. — La probabilità che tu riuscissi.*

Nominalizarea se aplică adjectivului, care prin derivare devine substantiv. Propoziţia subiectivă devine atributivă şi este introdusă cu ajutorul prepoziţiei *di* dacă are verbul la infinitiv, şi cu conjuncţia *che* dacă are verbul la un mod personal. Alte exemple de structuri nominalizate de acest tip: *La difficoltà di telefonare; La facilità di comunicare; La libertà di vendere e di comprare; La necessità di evitare certe discussioni; L'urgenza di agitarsi in modo concreto.*

b. Dacă verbul regent are un complement datival, nominalizarea este posibilă, dar este foarte frecvent blocată din rațiuni lexicale (imposibilitatea derivării unui substantiv de la verb). În cazurile în care este totuși posibilă, complementul în dativ trece la genitiv și poate fi pronominalizat printr-un posesiv, iar subiectiva devine atributivă (cu verbul la infinitiv, introdusă cu prepoziția *di*, sau cu verbul la un mod personal, introdusă în acest caz cu conjuncția *che*):

A me piace guardarlo. — Il mio piacere di guardarlo.
A Carlo preme partire subito. — La premura di Carlo di partire subito.
A noi rincresce di non averti trovato. — Il nostro rincrescimento di non averti trovato.

Atributul, exprimat printr-un substantiv la genitiv sau printr-un posesiv, nu mai poate fi considerat „subiectiv" decît prin analogie cu cazurile anterioare, deoarece în structurile inițiale reprezintă nu subiectul ci complementul datival. Și în aceste cazuri este posibilă parafrazarea secvențelor cu atribut genitival în propoziții cu verbul *avere*. Propoziția inițial subiectivă rămîne în continuare atributivă:

Io ho il piacere di guardarlo.
Carlo ha premura di partire subito.
Noi abbiamo il rincrescimento di non averti trovato.

c. Dacă verbul regent are și un complement direct, nominalizarea este posibilă și se poate aplica și indirect, după transformarea pasivă:

Mi sorprende trovarti qui. —
Io sono sorpreso di trovarti qui. (propoziție pasivă)
La mia sorpresa di trovarti qui. (nominalizare)
Io ho la sorpresa di trovarti qui. (parafrază cu *avere*).

Propoziția subiectivă rămîne în toate situațiile de nominalizare propoziție atributivă; complementul direct din secvența inițială devine subiect în propoziția pasivă, și ca atare atribut la genitiv subiectiv în forma nominalizată. Nu întotdeauna este însă posibilă derivarea unui substantiv de la verbul inițial regent sau de la participiul său din forma pasivă. Alături de *preoccupare — (essere) preoccupato — preoccupazione; deludere — (essere) deluso — delusione*, sînt situații în care derivarea este imposibilă: *scocciare — (essere) scocciato* sau cînd în urma nominalizării se revine la substantivul de la care s-a format verbul inițial: *annoiare — (essere) annoiato — noia: Lo annoia vedermi qui — Lui è annoiato di vedermi qui — La sua noia di vedermi qui.*

14.7.4.6. Condiționarea lexicală a nominalizării are un dublu aspect. Pe de o parte, în numeroase cazuri, dicționarul nu permite derivarea unor substantive de la verbe sau adjective. Pe de altă parte, o serie de substantive nederivate se comportă sintactic la fel cu substantivele derivate, cu care sînt mai mult sau mai puțin sinonime. Astfel, alături de *Il desiderio di Marco di riuscire* (derivat prin nominalizare de la *Marco desidera riuscire*), există *L'ansia di Marco di riuscire*; substantivul *ansia* nu este însă derivat de la un verb; de la *ansia* derivă însă adjectivul *ansioso* și o structură verbală ca *Marco è ansioso di riuscire*. Mai multe substantive pot fi considerate derivate de la un singur verb: *volontà* și *voglia* derivă de la *volere*, dar cu unele diferențe semantice. Ambele sînt determinate de atribute provenite dintr-o propoziție inițială, în care aveau rol de subiect și completivă directă. În alte situații, atunci cînd un verb nu poate fi nominalizat, se poate recurge la un verb sinonim care acceptă nominalizarea: în loc de *Mario cerca di raggiungerlo*, întrucît *cercare* nu poate fi nominalizat, se poate folosi verbul *tentare*, care acceptă nominalizarea: *Il tentativo di Mario di raggiungerlo.*

În toate situațiile, analiza structurii de suprafață relevă atribute subiective și obiective sau propoziții atributive.

Transformarea nominală se poate realiza, în absolut toate cazurile, cu ajutorul formulei *il fatto che...*, introducînd propoziția respectivă cu funcție de atributivă pe lîngă substantivul *il fatto: Il fatto che Marco cerca di capire; Il fatto che è difficile telefonare; Il fatto di non poter arrivare in tempo.* Propoziția respectivă nu suferă nici o modificare. Modul ei poate însă depinde de structura propoziției din care face parte nominalul *il fatto che*, mai precis de semantica verbului regent:

Non c'è niente di vero nel fatto che lui **sia malato.**
Sì, c'è tanto di vero nel fatto che lui è **malato.**
Mi dispiace il fatto che lui **venga.**
E' vero il fatto che lui **viene.**
A me pare che non sia importante il fatto che la mia voce **si senta** *da un continente all'altro ...*
Il fatto che **ricordassi** *qualche cosa che la riguardava, pareva farle piacere.*
Il fatto che io **sia stato** *in guerra me li ha avvicinati.*
In casa cominciano a brontolare per il fatto che ti **vedo** *tutti i giorni.*
E a rendere felice quell'unione contribuiva certo il fatto che Elisa non era andata oltre la scuola media.

În locul substantivului *fatto* se pot folosi de asemenea *idea, caso, circostanza:*

L'idea che adesso **conoscevo** *Linda mi agitava, mi esaltava.*
L'idea che Cecilia **fosse** *una ragazza qualsiasi era abbastanza tentante.*
Non era frequente il caso che mio zio **rileggesse** *le lettere.*
La circostanza però che **fossimo** *quelli che eravamo, che almeno due volte all'anno ci* **presentassimo** *coi nostri genitori e parenti al medesimo portone di via Mazzini... a noi ragazzi non sarebbe occorso niente di più.*

14.7.5. *Modul verbelor în propozițiile atributive*

Propozițiile atributive obținute fie în urma transformării atributive (v. 14.7.3.), fie în urma transformării de nominalizare (v. 14.7.4.), precum și propozițiile atributive care determină substantive nederivate dar similare cu cele obținute în urma nominalizării (v. 14.7.4.6.) au verbul la un mod personal sau un mod nonpersonal, în funcție de relațiile care se stabilesc în structurile de origine. În ceea ce privește selecția modurilor personale (opoziția indicativ — conjunctiv) în funcție de substantivul determinat, se pot distinge următoarele situații:

A. Modul în atributivă este determinat în mod obligatoriu de substantivul determinat (de trăsăturile semantice ale acestuia);

B. În atributiva care determină un anumit substantiv poate apărea atît indicativul cît și conjunctivul, cu diferențe semantice;

C. Modul din atributivă este determinat nu de substantivul determinat ci de contextul mai larg (semantica verbului regent);

D. Modul din atributivă poate indica fie diferențe semantice, fie este impus de contextul mai larg.

Tipul **A.**

Indicativul apare în atributivele care determină substantive ca *scoperta, verità, deduzione* etc., substantive care desemnează o certitudine, o realitate sau perceperea unor fapte prezentate ca reale:

La **scoperta** *che non* **ero** *sola mi rassicurò.*
Bella **verità** *che non* **ero** *sola!*

Conjunctivul apare în atributivele care determină substantive ca *paura, pericolo, possibilità, probabilità, rabbia, stupore, terrore, timore, vergogna* (care exprimă o judecată, o apreciere, un sentiment), *ansia, attesa, bisogno, desiderio, intenzione, scopo, speranza, tempo, voglia* etc. (care exprimă voința sau necesitatea), *aria, caso, credenza, dubbio, eventualità, impressione, ipotesi, presupposto, sospetto* etc. (care exprimă incertitudinea):

Aspettavo con la **paura** *che mio padre dalla sua stanza mi* **sentisse** *e* **guardasse** *l'ora.*
Mi fecero venire il mal di cuore dalla **rabbia** *che la ragazza* **capisse.**
L'assalse il **terrore** *che la porta non* **fosse** *ben chiusa.*
E questo al solo **scopo** *che lei e Alberto* **potessero** *presentarsi ben preparati.*
E persi la **speranza** *che* **tacesse.**
La mia **ansia** *che il presente* **diventasse** *subito passato . . . era anche sua.*
*Aveva l'***aria** *che nessuno lo* **possa** *capire.*
Non era frequente il **caso** *che mio zio* **rileggesse** *le lettere.*
Mi balenò il **sospetto** *che* **fosse diventato** *pazzo.*

Tipul **B.**

Selectarea modurilor urmează aceleași criterii semantice:

pensiero + indicativ = „certezza"
pensiero + conjunctiv = „supposizione"

Il **pensiero** *che quelle donne* **erano** *sole non mi rallegrava...*
Mi fa rabbrividire il **pensiero** *che qualcuno mi* **guardi** *mentre dormo.*

pretesto + indicativ (fapt real)
pretesto + conjunctiv (fapt ireal)

Con il **pretesto** *che certi inquilini* **avevano tradito** *il fascismo, caricavano il mobilio.*
Se ne andò col **pretesto** *che* **fosse** *tardi.*

segnale + indicativ = „prova"
segnale + conjunctiv = „ordine"

La luce accesa era un **segnale** *che il mal di cuore della vecchia* **era peggiorato.**
La porta aperta era un **segnale** *che il dottore* **facesse** *piano entrando per non spaventarla.*

sensazione + indicativ = „comprensione"
sensazione + conjunctiv = „supposizione"

Dopo due ore mi svegliai con la **sensazione** *che qualcosa non* **andava.**
Aveva la **sensazione** *ch'ella da qualche parte lo* **vedesse.**

Tipul **C.**

Caracteristic pentru acest tip este substantivul *il fatto,* care poate fi urmat de indicativ sau de conjunctiv în funcție de contextul semantic mai larg (verbul regent):

Non potevo far a meno di **meravigliarmi** *del* **fatto** *che la droga stessa non mi* **facesse** *alcun effetto.*
In casa cominciano a brontolare per il **fatto** *che ti* **vedo** *tutti i giorni.*

Conjunctivul poate apărea în atributiva care determină *il fatto,* dacă întreaga construcție precedă principala:

Il **fatto** *che* **avesse accettato** *del denaro, poteva anche non significare niente.*
(dar: *Poteva anche non significare niente il* **fatto** *che* **aveva accettato** *del denaro).*

În același mod se comportă *circostanza, ragione* („motiv") etc.

Tipul **D.**

Caracteristic pentru acest tip este substantivul *idea:* urmat de conjunctiv se apropie semantic de *conoscenza, certezza, pensiero;* urmat de indicativ înseamnă *supposizione:*

> **L'idea** *che adesso* **conoscevo** *la verità mi fece più cauto.*
> *Cercavo di abituarmi* **all'idea** *che il giovane* **fosse sparito.**

În alte cazuri, modul este însă determinat de semântica contextului mai larg: *Non sopporta* **l'idea** *che i suoi* **debbano** *entrarci per qualcosa in una faccenda che riguarda lei sola.*

14.7.6. *Apoziţia şi construcţiile apoziţionale*

14.7.6.1. Apoziţia ocupă pe lîngă un nominal locul unui atribut; apoziţiile nu au valoare restrictivă şi de obicei sînt despărţite de restul propoziţiei prin virgule, nefiind introduse de un element de legătură. Din punct de vedere sintactic, apoziţia are aceeaşi funcţie cu elementul pe lîngă care stă. Valorile apoziţiilor pot fi:

— specificare:

> *Il signor* **Rossi** *non è arrivato.*
> *Giovanni,* **mio fratello,** *si è laureato recentemente.*
> *Susanna,* **la napoletana che ti ho presentato,** *si sposa.*

— caracterizare:

> *Il mio professore,* **uno spirito molto sottile,** *si accorse dei difetti della dimostrazione.*
> *La ragazza,* **una bellezza all'antica,** *era consapevole del suo fascino.*

— explicare sau precizare:

> *Sono venuti tutti:* **il padre, la madre, i nonni.**
> *Gli ho detto tutto,* **cioè il voto che aveva ottenuto e il giudizio della commissione.**

— excepţia, restricţia:

> *Ho letto tutto il libro,* **tranne le conclusioni.**

Pot fi însoţite de apoziţie şi verbele, adverbele, propoziţii întregi:

> *L'ho visto insegnare,* **cioè spiegare,** *con estrema pazienza, senza un'ombra d'irritazione le stesse cose che spiegava da anni.*

(apoziţia explicativă pe lîngă un verb este tot un verb, cu aceeaşi funcţie sintactică şi la acelaşi mod ca verbul determinat, aici infinitivul).

> *Vieni qui,* **accanto a me.**

(apoziţia de specificare pe lîngă adverbul local *qui* este un complement de loc).

> *Con questa tessera posso entrare* **dovunque,** *tranne nei musei privati.*

(apoziţia de excepţie pe lîngă un adverb de loc este un complement de loc).

> *Io voglio questo:* **che tu rimanga e gli altri se ne vadano.**

(apoziţia de specificare este o propoziţie şi precizează sensul substitutului propoziţional, *questo,* care anticipează completiva; *questo* este complement şi propoziţia-apoziţie este tot completivă).

În propozițiile apozitive, care stau pe lîngă altă propoziție, verbul va fi la același mod ca în prima:

L'ho visto **insegnare,** *cioè* **spiegare**...

Gridando, *cioè* **parlando** *a modo suo, riusciva ad attirare l'attenzione*...

Ti chiederanno di **parlare,** *cioè di* **fare** *i nomi dei compagni*...

14.7.6.2. În propozițiile apozitive care stau pe lîngă un nominal, modul depinde de trăsăturile semantice ale substantivului determinat *(condiționare modală internă)* sau de contextul mai larg (verbul regent, tipul de propoziție etc.: *condiționare modală externă*).

1. Condiționare modală internă:

Non ero riuscito a farle toccare con la mano questa semplicissima **verità**: *che Silvestri* **era** *buono e ingenuo.*

Meditavo **pensieri** *amari: che la natura* **concede** *raramente indennizzi.*

Indicativul din propoziția apozitivă este datorat sensului substantivelor *verità, pensieri.*

Avevo avuto un solo **desiderio**: *che mi* **stimasse.**

C'è anche una terza **ipotesi,** *no? Che tu non* **stia** *ancora bene di salute, e tu* **debba** *fare altre iniezioni.*

Solo a questa **condizione** *accettiamo il progresso: che esso* **porti** *a un miglioramento dell'uomo.*

Conjunctivul din propoziția apozitivă este datorat sensului substantivelor *desiderio, ipotesi, condizione.*

2. Condiționare modală externă:

Disse a voce alta che non voleva sposarsi. „Che vuol dire non vuoi sposarti?", fece la madre allibita. „Vuol **dire** *questo: che non* **voglio** *sposarmi!"*

...cosí non affermate nulla contro di me, perché io dico appunto e **sostengo** *anzi questo, che* **sono** *una prigione e la piú ingiusta che si possa immaginare.*

Indicativul din propozițiile apozitive nu este datorat nominalului pe lîngă care stau *(questo)* și care este neutru din punct de vedere modal, ci verbului regent al propoziției din care face parte *questo: dire, sostenere.*

A volte mi sorprendevo a **sperare** *appunto questo: che neve e gelo non* **si sciogliessero** *piú, che* **durassero** *eterni.*

Una sola cosa non mi **piace** *di tutto quello che lei mi ha raccontato: che* **abbiate usato** *il nome di Silvestri.*

Conjunctivul din propozițiile apozitive este datorat sensului verbelor regente *sperare, piacere.*

Propozițiile apozitive de excepție sau restricție au verbul la același mod ca propozițiile pe lîngă care stau:

Oltre che lui **doveva** *lavorare,* **doveva** *anche pensare.*

Propoziția apozitivă stă pe lîngă o principală și are același mod.

Lui **temeva** *che oltre* **fosse** *molto caro, gli* **facesse** *anche male.*

Lui **diceva** *che oltre che* **era** *molto caro, gli* **faceva** *anche male.*

Propoziția apozitivă introdusă cu *oltre che* are funcție de completivă directă, ca și propoziția pe lîngă care stă; modul este determinat de sensul verbului regent: conjunctiv în primul caz datorită verbului *temere*, indicativ în al doilea caz datorită verbului *dire.*

Dacă propoziţia apozitivă de excepţie stă pe lîngă un nominal cu funcţie de subiect, complement etc., modul este determinat de sensul verbului regent:

Tutto *ti posso* **perdonare,** *salvo che tu mi* **mentisca.**
Avevo previsto tutto *con molta esatezza:* **tutto,** *tranne che* **l'avrei baciata.**

În primul exemplu, conjunctivul din propoziţia apozitivă este datorat verbului *perdonare* din regentă; în al doilea exemplu *prevedere*, care cere în mod normal indicativul, este urmat de condiţional cu valoare de viitor în trecut.

Pot fi considerate propoziţii apozitive şi completivele care apar în propoziţiile interogative parţiale, în acelaşi timp cu „cuvîntul" interogativ, şi al căror mod este determinat de verbul regent; completivele reprezintă răspunsul:

Cosa vuoi, che non le obbedisca?
Cosa fate qui? Andate via! Cosa volete, che v'ammazzi sul serio?
E cosa credi, che in galera tu vada a star tranquillo?

În toate aceste cazuri analiza structurii de adîncime relevă însă omisiunea verbului regent înaintea răspunsului. Acest tip de enunţ este caracteristic limbii vorbite:

Cosa vuoi? (Vuoi) che non le obbedisca?
Cosa volete? (Volete) che v'ammazzi sul serio?

14.8. *GRUPUL ADVERBIAL*

14.8.0. Grupul adverbial face parte din grupul predicativ, dar, spre deosebire de grupul verbal, care reprezintă expansiunea minimă şi deci obligatorie a grupului predicativ, grupul adverbial este facultativ:

Nucleu → GN⁀GPred
GPred → GV⁀(Gadv)

14.8.0.1. Grupul adverbial corespunde complementelor şi propoziţiilor circumstanţiale. Acestea, în afara faptului că sînt facultative, în sensul că absenţa lor nu produce propoziţii incomplete, diferă de complementele şi completivele care fac parte din grupul verbal prin două aspecte:

a. selectarea circumstanţialului nu depinde în mod direct de verbul din propoziţia regentă; teoretic, un circumstanţial poate apărea în contextul oricărui verb, în timp ce apariţia unui complement direct, a unui complement datival, a unui complement prepoziţional introdus cu *di* sau *a* etc. depinde direct de verbul regent care „cere" realizarea unui asemenea complement, cel puţin în structura profundă. Absenţa unui complement din grupul verbal produce propoziţii incomplete; în consecinţă, vorbitorul „presupune" întotdeauna complementul cerut de verb în structura profundă.

b. elementul de relaţie care introduce complementele din grupul verbal nu are semnificaţie în sine: *parlo* **di** *te; mi riferisco* **a** *te; gli chiedo* **di** *venire;* el serveşte numai la „legarea" complementului de verb şi este impus de verb. Dimpotrivă, elementul de relaţie care introduce complementele şi propoziţiile circumstanţiale are şi valoare semantică în afara valorii relaţionale şi nu este selecţionat de verb. Selectarea se face în funcţie de valoarea semantică de exprimat şi uneori în funcţie de complement. Selectarea elementului de relaţie în funcţie de complement are însă caracter idiomatic: grupurile *in montagna* şi *al mare* au sens similar (local), dar selectarea prepoziţiei este impusă de caracterul lor idiomatic (de expresii fixe).

În propozițiile apozitive, care stau pe lîngă altă propoziție, verbul va fi la același mod ca în prima:

> *L'ho visto* **insegnare,** *cioè* **spiegare**...
> **Gridando,** *cioè* **parlando** *a modo suo, riusciva ad attirare l'attenzione*...
> *Ti chiederanno di* **parlare,** *cioè di* **fare** *i nomi dei compagni*...

14.7.6.2. În propozițiile apozitive care stau pe lîngă un nominal, modul depinde de trăsăturile semantice ale substantivului determinat *(condiționare modală internă)* sau de contextul mai larg (verbul regent, tipul de propoziție etc.: *condiționare modală externă*).

1. Condiționare modală internă:

> *Non ero riuscito a farle toccare con la mano questa semplicissima* **verità**: *che Silvestri* **era** *buono e ingenuo.*
> *Meditavo* **pensieri** *amari: che la natura* **concede** *raramente indennizzi.*

Indicativul din propoziția apozitivă este datorat sensului substantivelor *verità, pensieri.*

> *Avevo avuto un solo* **desiderio**: *che mi* **stimasse.**
> *C'è anche una terza* **ipotesi,** *no? Che tu non* **stia** *ancora bene di salute, e tu* **debba** *fare altre iniezioni.*
> *Solo a questa* **condizione** *accettiamo il progresso: che esso* **porti** *a un miglioramento dell'uomo.*

Conjunctivul din propoziția apozitivă este datorat sensului substantivelor *desiderio, ipotesi, condizione.*

2. Condiționare modală externă:

> *Disse a voce alta che non voleva sposarsi. „Che vuol dire non vuoi sposarti?“, fece la madre allibita. „Vuol* **dire** *questo: che non* **voglio** *sposarmi!“*
> *...cosí non affermate nulla contro di me, perché io dico appunto e* **sostengo** *anzi questo, che* **sono** *una prigione e la piú ingiusta che si possa immaginare.*

Indicativul din propozițiile apozitive nu este datorat nominalului pe lîngă care stau *(questo)* și care este neutru din punct de vedere modal, ci verbului regent al propoziției din care face parte *questo: dire, sostenere.*

> *A volte mi sorprendevo a* **sperare** *appunto questo: che neve e gelo non* **si sciogliessero** *piú, che* **durassero** *eterni.*
> *Una sola cosa non mi* **piace** *di tutto quello che lei mi ha raccontato: che* **abbiate usato** *il nome di Silvestri.*

Conjunctivul din propozițiile apozitive este datorat sensului verbelor regente *sperare, piacere.*

Propozițiile apozitive de excepție sau restricție au verbul la același mod ca propozițiile pe lîngă care stau:

> *Oltre che lui* **doveva** *lavorare,* **doveva** *anche pensare.*

Propoziția apozitivă stă pe lîngă o principală și are același mod.

> *Lui* **temeva** *che oltre* **fosse** *molto caro, gli* **facesse** *anche male.*
> *Lui* **diceva** *che oltre che* **era** *molto caro, gli* **faceva** *anche male.*

Propoziția apozitivă introdusă cu *oltre che* are funcție de completivă directă, ca și propoziția pe lîngă care stă; modul este determinat de sensul verbului regent: conjunctiv în primul caz datorită verbului *temere,* indicativ în al doilea caz datorită verbului *dire.*

Dacă propoziția apozitivă de excepție stă pe lîngă un nominal cu funcție de subiect, complement etc., modul este determinat de sensul verbului regent:

Tutto *ti posso* **perdonare,** *salvo che tu mi* **mentisca.**
Avevo previsto tutto *con molta esatezza:* **tutto,** *tranne che* **l'avrei baciata.**

În primul exemplu, conjunctivul din propoziția apozitivă este datorat verbului *perdonare* din regentă; în al doilea exemplu *prevedere*, care cere în mod normal indicativul, este urmat de condițional cu valoare de viitor în trecut.

Pot fi considerate propoziții apozitive și completivele care apar în propozițiile interogative parțiale, în același timp cu „cuvîntul" interogativ, și al căror mod este determinat de verbul regent; completivele reprezintă răspunsul:

Cosa vuoi, che non le obbedisca?
Cosa fate qui? Andate via! Cosa volete, che v'ammazzi sul serio?
E cosa credi, che in galera tu vada a star tranquillo?

În toate aceste cazuri analiza structurii de adîncime relevă însă omisiunea verbului regent înaintea răspunsului. Acest tip de enunț este caracteristic limbii vorbite:

Cosa vuoi? (Vuoi) che non le obbedisca?
Cosa volete? (Volete) che v'ammazzi sul serio?

14.8. *GRUPUL ADVERBIAL*

14.8.0. Grupul adverbial face parte din grupul predicativ, dar, spre deosebire de grupul verbal, care reprezintă expansiunea minimă și deci obligatorie a grupului predicativ, grupul adverbial este facultativ:

Nucleu → GN⌒GPred
GPred → GV⌒(Gadv)

14.8.0.1. Grupul adverbial corespunde complementelor și propozițiilor circumstanțiale. Acestea, în afara faptului că sînt facultative, în sensul că absența lor nu produce propoziții incomplete, diferă de complementele și completivele care fac parte din grupul verbal prin două aspecte:

a. selectarea circumstanțialului nu depinde în mod direct de verbul din propoziția regentă; teoretic, un circumstanțial poate apărea în contextul oricărui verb, în timp ce apariția unui complement direct, a unui complement datival, a unui complement prepozițional introdus cu *di* sau *a* etc. depinde direct de verbul regent care „cere" realizarea unui asemenea complement, cel puțin în structura profundă. Absența unui complement din grupul verbal produce propoziții incomplete; în consecință, vorbitorul „presupune" întotdeauna complementul cerut de verb în structura profundă.

b. elementul de relație care introduce complementele din grupul verbal nu are semnificație în sine: *parlo* **di** *te; mi riferisco* **a** *te; gli chiedo* **di** *venire;* el servește numai la „legarea" complementului de verb și este impus de verb. Dimpotrivă, elementul de relație care introduce complementele și propozițiile circumstanțiale are și valoare semantică în afara valorii relaționale și nu este selecționat de verb. Selectarea se face în funcție de valoarea semantică de exprimat și uneori în funcție de complement. Selectarea elementului de relație în funcție de complement are însă caracter idiomatic: grupurile *in montagna* și *al mare* au sens similar (local), dar selectarea prepoziției este impusă de caracterul lor idiomatic (de expresii fixe).

14.8.0.2. Grupul adverbial poate fi reprezentat de regula următoare:

$$\mathrm{GAdv} \rightarrow \left\{\begin{array}{l}(\mathrm{Int}) \frown (\mathrm{Neg}) \frown (\mathrm{prep}) \frown \mathrm{Adv} \\ \mathrm{prep} \frown \mathrm{Nom} \frown (\mathrm{Rel}) \\ \mathrm{Sub} \frown \mathrm{P}\end{array}\right\} \frown (\mathrm{Enf})$$

Există trei posibilități de a reprezenta grupul adverbial:

— un adverb, uneori precedat de o prepoziție; acest adverb poate fi interogativ, negativ, sau interogativ și negativ în același timp: *Il lavoro sarà pronto* **oggi**; *L'hanno preparato* **per oggi.** *Non l'ho visto* **mai. Quando** *è arrivato? Non l'hai visto* **mai?**

— un grup format dintr-un nominal precedat de o prepoziție și urmat, în mod facultativ, de o propoziție relativă; *Carlo ha parlato* **con coraggio**; *Ha parlato* **con il coraggio che gli è caratteristico.**

— o propoziție introdusă de o conjuncție subordonatoare (conjuncție reprezentată de simbolul Sub).

Simbolul facultativ Enf grupează cîteva adverbe care întăresc sensul complementului circumstanțial, de tipul: *stesso, proprio, solo, soltanto, solamente, precisamente, esattamente* etc.:

L'ho incontrato **oggi stesso.**
L'hanno trovato **proprio lí.**
La macchina sarà pronta **solo domani.**
Verrò **solo se non pioverà.**

14.8.0.3. Regula de mai sus prezintă structura generală a unui grup adverbial. În funcție de semnificație, se pot distinge mai multe tipuri de grupuri adverbiale:

a — grupurile adverbiale locative, care localizează în timp și în spațiu acțiunea sau procesul din propoziția regentă; se disting deci grupuri adverbiale temporale și grupuri adverbiale locale sau spațiale; acest tip de grup adverbial indică circumstanțe „concrete";

b — grupul adverbial modal, care caracterizează acțiunea sau procesul din punctul de vedere al calității. Adverbele modale au pe lîngă verb aceeași funcție pe care o au adjectivele pe lîngă substantiv;

c — grupurile adverbiale cauzale, care implică un raport cauză-efect între propoziția regentă și grupul adverbial. După felul în care se realizează acest raport se pot distinge:

— complemente sau propoziții cauzale, care exprimă cauza, al cărei efect este exprimat de propoziția regentă: *Non esco* **perché piove**;

— complemente sau propoziții finale, exprimînd scopul sau efectul propoziției principale, care reprezintă deci cauza: *Te lo dico* **perché tu lo sappia**;

— complemente sau propoziții condiționale, exprimînd cauza posibilă a realizării principalei, care reprezintă efectul posibil: **Se piove,** *non esco più;* **Se avessi tempo,** *verrei volentieri;*

— complemente sau propoziții concesive, care exprimă o cauză posibilă dar care nu acționează; unul dintre cele două elemente — propoziția principală sau subordonata — este negat, în așa fel încît raportul normal cauză — efect nu se realizează: **Benché faccia bel tempo,** *non esco;*

d — grupurile adverbiale cantitative, care indică măsura realizării propoziției principale; se pot distinge:

— complemente cantitative, care indică măsura absolută;

— propoziții comparative, care indică măsura prin comparație;

— propoziţii consecutive, care indică măsura în funcţie de efect;

Maria ride **poco.** *Questa macchina corre* **molto** *velocemente.*
Carlo studia **piú di quanto si diverta.**
Faceva cosí freddo, **che avevamo le mani gelate.**

14.8.1. *Grupul adverbial temporal*

14.8.1.1. *Complementul circumstanţial temporal* este reprezentat de adverbe temporale sau de grupuri formate dintr-o prepoziţie şi un nominal.

Adverbele temporale situează acţiunea sau procesul fie în raport cu momentul transmiterii mesajului (adverbele deictice), fie în raport cu un moment diferit de cel al transmiterii mesajului. Adverbele temporale deictice sînt: *ora, adesso, allora, domani, dopodomani, ieri, l'altro ieri* sau *ieri l'altro*. Adverbele non-deictice sînt: *prima, dopo, avanti, presto, tardi, l'indomani*. Adverbul *mai* include simbolul negaţiei; simbolul interogaţiei este amalgamat în adverbul interogativ *quando?* Complementele temporale pot fi reprezentate şi de adverbe precedate de prepoziţii:

Adesso *sappiamo a chi rivolgerci, come agire.*
La festa avrà luogo **non domani,** *ma* **dopodomani.**
Fino a ieri *tutto sembrava chiaro.*
Quando *comincia lo spettacolo?*
Non è **mai** *stata cosí bella.*
(v. de asemenea 6.3.2.)

Grupurile prepoziţionale, formate dintr-o prepoziţie şi un nominal, pot exprima diferite raporturi temporale (v. 7.2.). Substantivul care intră în alcătuirea unui complement temporal trebuie să aibă trăsătura semantică [+ Temporal]: *notte, mattina, ora, giorno, anno, settimana, età, periodo, secolo, mese* etc. În unele cazuri grupul adverbial temporal acceptă omisiunea prepoziţiei (complementul este în acest caz o expresie idiomatică):

Leggo **la sera**; **L'anno prossimo** *mi trasferirò altrove;*
L'inverno *fa freddo; Sono nata* **il 3 marzo 1952** (dar: *Sono nata* **nel marzo 1952**; *Sono nata* **nel 1952**).

Unele complemente, ca cele din propoziţiile: *Ho lavorato* **tre ore**; *La candela* **dura (per) un'ora** pot fi interpretate şi drept complemente cantitative.

Prepoziţiile care intră în structura grupurilor adverbiale temporale sînt:

di: *Scrivo* **di mattina**; *Studiava* **di notte.**
da: *Scrivo* **da due giorni**; *Ti ho scritto* **da tanto tempo.**
in: *Finirò la tesi* **in due mesi**; **Nel 1939** *scoppiò la guerra; Andremo al mare* **in luglio.**
entro: *Lo vedrai* **entro la settimana.**
a: *Mi alzo* **all'alba**; *Ci vediamo* **alle tre e mezzo.**
fra, tra: *Ci vedremo* **fra una settimana.**
prima di: *Gli ho parlato* **prima della sua partenza.**
avanti: *Mi sveglio* **avanti l'alba.**
durante: *Si svegliò* **durante la notte.**
sotto: *Arriveranno* **sotto le feste.**
su: *Partí* **sul far del giorno.**
fino a: *Rimase da noi* **fino alla vigilia delle feste.**
fino da: *Ci conosciamo* **fin dall'infanzia.**
intorno a: *Ci vediamo* **intorno alle tre.**
verso: *Mi alzo* **verso l'alba**; *Si svegliò* **verso le dieci.**
dopo: *Il treno partirà* **dopo le dieci.**

Complementele temporale din propozițiile: *L'ho visto* **due anni fa**; *L'ultima edizione è apparsa* **dieci anni or sono** sînt la origine propoziții temporale. În faza actuală a limbii, *fa* (de la verbul *fare*) și *or sono* (adverbul *ora* și *sono*, de la verbul *essere*) se comportă ca niște prepoziții care cer însă poziția post-nominală.

14.8.1.2. *Propozițiile circumstanțiale temporale* pot fi introduse de conjuncții sau locuțiuni conjuncționale cu semnificație temporală sau de adverbe relative. Conjuncțiile sînt de tipul *mentre, finché, appena*; locuțiunile pot fi neanalizabile ca: *via via che, man mano che, nel mentre che, dopo che* sau pot fi analizabile, fiind formate dintr-un substantiv cu sens temporal precedat de o prepoziție și urmat de un pronume relativ, de tipul: *nel momento in cui*. În acest caz analiza poate releva un complement temporal *(nel momento)* urmat de o propoziție relativă *(in cui ...)*. Întrucît studiul circumstanțialelor este întreprins pe criterii semantice, considerăm grupurile de tipul acesta drept locuțiuni conjuncționale. Adverbul relativ mixt *quando* poate fi de asemenea analizat în *nel momento in cui* (v. pp. 210, 215), dar se comportă la fel ca o conjuncție, și poate fi precedat și de prepoziții: *da quando, per quando, fino a quando, fin da quando*.

Modul verbelor în propozițiile circumstanțiale temporale depinde de conjuncția sau locuțiunea cu care sînt introduse. Unele conjuncții sau locuțiuni impun un singur mod în subordonată, altele permit atît indicativul sau condiționalul, cît și conjunctivul, dar cu diferențe semantice. Modurile nepersonale apar în propozițiile temporale numai cînd se îndeplinește condiția identității dintre cele două subiecte și cînd conjuncția exprimă un anumit raport temporal; aceste moduri nu sînt obligatorii.

Verbul în propozițiile circumstanțiale temporale va fi la:

1. INDICATIV sau CONDIȚIONAL, dacă propoziția este introdusă de următoarele conjuncții sau locuțiuni: *quando, mentre, nel momento in cui, nel momento preciso in cui, tutte le volte che, man mano che, via via che, nel mentre che, dappoiché, dal momento che, dopo che, dacché, allorquando*:

Le ho detto che, **quando avrò bisogno** *per qualche lavoro leggero, la chiamerò.*
Aveva trattato Gianfranco come quando erano ragazzi, **allorché** *i quattro anni di differenza gli* **garantivano** *autorità e supremazia.*
Cosí trascorrevano i giorni, **allorquando** *un fatto nuovo* **venne** *ad alterare il ritmo.*
Piove **dacché ha suonato** *mezzogiorno.*
La brezza, **mentre scendeva,** *le aleggiava alle tempie.*
Via via che *il sole* **cala,** *crescon le tenebre.*
Mentre *tutti* **chiacchieravano,** *io pensavo di andarmene, non visto.*
Nel mentre che scriveva, *fumava continuamente.*
Ma **dopo che** *per un'ora* **avevo pensato** *di uscire, quella notizia mi provocò una grande amarezza.*
Dacché *loro* **se ne andarono,** *rimase sola.*

Propoziția temporală poate fi introdusă frecvent în limba vorbită cu ajutorul conjuncției *che*, care în acest caz este echivalentă cu *quando*; verbul este întotdeauna în acest caz la indicativ:

Mi svegliai **che** *mezzogiorno* **era già suonato.**
Giunsi al Plan **che era** *già notte.*
La sera me ne andavo **che** *sul carrettino non erano rimasti che i cartelli.*

Conjuncția *che* introduce de asemenea un alt tip de propoziție temporală, care depinde întotdeauna de o regentă negativă:

Non passò molto tempo **che** *uno* **esclamò...**
E non ne hanno pronunziato il nome **che** *tutte le mani* **si allungano** *senza esitare.*

2. CONJUNCTIV, dacă propoziţia este introdusă de următoarele conjuncţii sau locuţiuni conjuncţionale: *prima che, avanti che, innanzi che*:

Dovevamo staccarci **prima che entrasse** *il gruppo.*
Prima che arrivasse *il direttore, i giovani erano di nuovo in piedi.*
Lo sapevo, **prima** *ancora* **che** *tu me lo* **dicessi.**
Dalla parte del Pignone, lo videro **avanti che** *egli* **aprisse** *bocca.*
La Natura mi conceda di manifestarmi intero nell'opera mia, **innanzi ch'***io* **muoia.**

În limba populară, neîngrijită, poate fi întîlnit uneori şi indicativul.

3. INDICATIV (CONDIŢIONAL) sau CONJUNCTIV, cu diferenţe semantice, dacă temporala este introdusă cu *finché, (non) appena*:

Gironzolò **finché** *il caldo non* **si fece** *sentire.*
Tu non comanderai nulla **finché** *non* **ti metterai** *in condizioni di mantenere la famiglia.*
Poteva venire giù ogni sera, **finché** *io* **restavo** *in villa...*
Sentivo che la felicità sarebbe durata **finché** *mi* **fosse stato imposto** *di andarmene.*
Mi ha consigliato di andare a distendermi sopra il suo letto, **finché** *non* **mi fossi sentito** *meglio.*

Indicativul se foloseşte atunci cînd acţiunea subordonatei este realizată sau certă, în timp ce conjunctivul o presupune numai posibilă. În propoziţia temporală introdusă cu *finché* se poate folosi negaţia *non*, cu valoare expletivă (de întărire şi nu de negaţie), care poate fi omisă.

Dove siete stati? — aveva chiesto Sergia **appena si erano ritrovati.**
E **appena** *la Figliastra* **finirà** *di proferire le ultime parole, aprirà le braccia per significare che acconsente.*
Lo pregò di venire, **non appena** *gli* **fosse** *possibile.*
Ora vegliava sul suo sonno, decisa a parlargli **non appena si fosse destato.**
S'è raccomandato alla moglie di venire a saldare quel sospeso, **appena** *lei* **avesse potuto.**

Şi în cazul propoziţiilor introduse cu *(non) appena* conjunctivul presupune acţiuni nerealizate, implicînd şi o nuanţă condiţională.

În această categorie s-ar putea încadra şi *quando*, care poate fi frecvent urmat de conjunctiv, cu sensul „dacă". Propoziţia are însă mai degrabă sens condiţional decît temporal şi poate fi în acest caz mai curînd încadrată între conjuncţiile condiţionale, omonimă cu cea temporală:

Quando tu sei arrivata, *loro se ne erano ormai andati.*
(*Quando* introduce o temporală)
Ma **quando dovesse esplodere,** *sarà peggio di prima.*
Avrei potuto saperlo, prima e meglio di Argia, **quando avessi voluto,** *ma mi sono sempre difesa.*
Quando ne fosse stata informata, *Micòl avrebbe tenuto conto anche di questo.*
(*Quando* introduce propoziţii condiţionale, şi poate fi în toate cazurile substituit cu *se*).

4. GERUNZIU, dacă subiectul propoziţiei temporale este identic cu subiectul regentei şi dacă raportul temporal dintre cele două propoziţii este de simultaneitate (ilustrat de exemplu de conjuncţia *mentre*):

Ho incontrato il direttore **uscendo**: (**Io**) *ho incontrato il direttore* **mentre** (**io**) *uscivo.*

Gerunziul trecut exprimă în același timp un raport temporal (de anterioritate față de regentă) și, în consecință, și un raport cauzal:

> **Avendo finito** *di conversare, tornammo a casa (Dopo che avemmo finito,...* sau *Perché avemmo finito,...).*
> **Avendo considerato** *tutte le difficoltà, rifiutai l'offerta.*

5. INFINITIV, prezent sau trecut, dacă temporala este introdusă cu conjuncțiile *prima che* și *dopo che*, care devin *prima di* și *dopo*, și dacă cele două subiecte, al regentei și al temporalei, sînt identice:

> *Ho letto la lettera* **prima di partire**: **(Io)** *ho letto la lettera* **prima che (io)** *partissi.*
> *Ho aperto le finestre* **dopo essere tornata** *a casa*: **(Io)** *ho aperto le finestre* **dopo che (io)** *ero tornata a casa.*

Infinitivul poate fi folosit și dacă cele două subiecte sînt indefinite:

> **Prima di asserire** *una cosa, bisogna esserne certi.*

Întrucît subiectul propoziției temporale la infinitiv este întotdeauna identic cu subiectul regentei, el este omis.

6. PARTICIPIU TRECUT, care presupune un raport de anterioritate al temporalei față de propoziția regentă (deci în cazul folosirii indicativului, conjuncția *dopo che*) și care nu cere cu necesitate identitatea între subiectul temporalei și subiectul regentei. Datorită raportului de anterioritate față de regentă, propoziția participială are și sens cauzal și uneori condițional (v. pp. 333, 342). Aceste construcții, cu verbul la participiul trecut, sînt numite și construcții participiale absolute; și în mod normal precedă propoziția regentă:

> **Partiti loro,** *rimanemmo soli.*
> **Raggiunta la cima,** *il paesaggio si rivelò magnifico.*

Construcțiile participiale sînt posibile numai dacă verbul din temporală se conjugă cu auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex, deoarece în esență constau în reducerea auxiliarului din construcția cu gerunziul trecut:

> **Essendo partiti loro,** *rimanemmo soli.*
> **Partiti loro,...**

Dacă verbul din temporală este reflexiv, în urma omiterii auxiliarului, forma atonă reflexivă se atașază în poziție enclitică la participiu:

> **Essendosi voltato** *al compagno, lo pregò di tacere.*
> **Voltatosi al compagno,...**
> *(dopo che si fu voltato,...)*
> *Litigarono, ma* **ristabilitasi la bonaccia,** *tornarono amici.*
> *(...dopo che si fu ristabilita la bonaccia ...)*
> **Accortosi** *dell'avvicinarsi di un gruppo di granatieri francesi, cercò di scappare.*
> **Levatosi** *sul far del giorno, immerso nel sudore, cercò di ricordare quel brutto sogno...*
> **Risvegliatosi** *ai primissimi albori, rivelò subito agli amici il mistero.*
> *Apparteneva a una famiglia che, nel* 1933, **radicatosi** *il nazismo in Germania, preferì l'esilio.*

Verbele tranzitive pot apărea în această construcţie numai în urma aplicării transformării pasive care introduce auxiliarul *essere*⁀PP⁀Flex; în consecinţă, participiul se acordă în gen şi număr cu complementul direct devenit subiect gramatical:

Cambiate le gomme, *potemmo ripartire.*
Fatti un centinaio di passi, *Mara si voltò.*
L'aria, **percorse le fosse nasali** *o* **penetrata nella bocca,** *passa nella trachea.*

Verbele tranzitive care nu sînt însoţite de un complement direct nu pot apărea în acest tip de construcţii.

Pentru a se sublinia valoarea temporală, construcţiile participiale absolute pot fi precedate de secvenţele *una volta* sau *appena:*

Una volta seduti *sul muretto del ponticello, Mara cominciò il racconto.*
Una volta superate le difficoltà, una volta laureati, *bisogna affrontare una nuova battaglia.*
Appena rientrato *a Casa Bianca, il presidente convocò i consiglieri...*

Au valoare temporală şi secvenţele subliniate din exemplele de mai jos, dar cu caracter idiomatic:

A cena finita, *sembrava che dovessimo finalmente parlare.*
A guerra finita, *si pose il problema: o privare del beneficio i benemeriti del regime, o...*

În toate situaţiile, transformările care introduc în propoziţiile temporale un mod non-personal sînt facultative.

14.8.1.3. *False complemente temporale*

Prepoziţiile *prima di* şi *dopo* se pot folosi şi cu substantive care nu prezintă trăsătura [+ Temporal], aşa cum s-a arătat la 14.8.1.1. (în cazuri ca *Gli ho parlato prima della sua partenza; Partiremo insieme dopo lo spettacolo*):

Io sono arrivato **prima di te.**
Io avevo telefonato **dopo Carlo.**
Io avevo telefonato **dopo di te.**

(prepoziţia *dopo* este urmată de prepoziţia *di* înaintea unui pronume personal). Secvenţele *prima di te, dopo Carlo* şi *dopo di te,* reprezintă complemente temporale numai în structura de suprafaţă. În toate cazurile avem de-a face cu propoziţii temporale, introduse cu conjuncţiile *prima che* şi *dopo che* care, fiind parţial identice cu regenta, sînt „reduse" la subiect — unicul element diferit, subiect care apare drept complement şi impune schimbarea conjuncţiei cu prepoziţiile corespunzătoare; propoziţiilor de mai sus le corespund, în formă completă, următoarele fraze:

Io sono arrivato **prima che tu arrivassi.**
Io avevo telefonato **dopo che Carlo aveva telefonato.**
Io avevo telefonato **dopo che tu avevi telefonato.**

Reducerea propoziţiei temporale la un complement (reprezentat de subiect) presupune identitatea între cele două grupuri verbale (verb + complemente). Dacă sînt identice numai verbele, dar nu şi complementele acestora, verbul din subordonată poate fi omis, dar propoziţia nu se reduce la un complement şi conjuncţia nu este înlocuită cu prepoziţia corespunzătoare:

Io ho telefonato al professore, **prima che tu telefonassi a Mario** — *Io ho telefonato al professore,* **prima che tu a Mario.**

Reducerea propoziției temporale la un complement poate avea loc și atunci cînd temporala și regenta sînt identice în ceea ce privește subiectul și verbul, dar diferă în ceea ce privește un complement, direct sau datival. În cazul conjuncției *prima che*, dacă sînt diferite cele două complemente directe, reducerea se poate aplica în două variante:

Io ho mangiato la carne **prima che mangiassi la minestra.**
— *Io ho mangiato la carne* **prima della minestra.**

sau

Io ho mangiato **prima** *la carne* **che la minestra.**

În cazul identității între două complemente dativale, se poate aplica numai a doua variantă a reducerii:

Voglio parlare a te prima $\left\{\begin{array}{l}\textit{che parli}\\ \textit{di parlare}\end{array}\right\}$ *a mio padre* —
Voglio parlare **prima** *a te* **che a mio padre.**

În cazul în care temporala este posterioară regentei (introdusă cu *dopo che*), reducerea este posibilă în condițiile identității între cele două subiecte numai într-o variantă:

Ho mangiato la carne **dopo che ho mangiato la minestra** —
Ho mangiato la carne **dopo la minestra.**

14.8.2. *Grupul adverbial local*

14.8.2.0. Complementele locale pot indica circumstanțele în care are loc procesul sau acțiunea grupului verbal, și în acest caz fac parte din seria complementelor circumstanțiale, dar, în contextul anumitor verbe, fac parte chiar din grupul verbal, fiind „cerute“ de verbul regent. Un asemenea complement local apare în mod obligatoriu pe lîngă verbele existențiale locative (*esserci, trovarsi, abitare*) și pe lîngă verbele de mișcare orientată (*andare, arrivare, venire, partire* etc.). Absența unui complement local din contextul acestor verbe poate produce propoziții incomplete (_*Io vado_) și de aceea, în toate cazurile în care este omis în structura de suprafață, se „subînțelege“ un asemenea complement, recurgînd la context. Structura complementelor locale este însă aceeași, fie că fac parte din grupul verbal și sînt deci obligatorii, fie că fac parte din grupul adverbial, și sînt deci facultative:

Io vado **al mare**; *Ci siamo conosciuti* **al mare.**

14.8.2.1. *Complementul local* este reprezentat de adverbe de loc sau de grupuri formate dintr-o prepoziție și un nominal, urmat sau nu de o relativă.

Adverbele de loc situează acțiunea sau procesul fie în funcție de poziția în spațiu a interlocutorilor (adverbele deictice), fie în funcție de alt punct de reper. Adverbele de loc deictice sînt: *qui, qua, costí, costà, lí, là*. Adverbele de loc non-deictice sînt de tipul: *su, giú, sopra, sotto, vicino, lontano, avanti, davanti, dietro, indietro, dentro, fuori*. Adverbele de loc indefinite sînt *dappertutto, altrove, dovunque*; adverbul *dove?* include și simbolul interogației. Complementele locale pot fi reprezentate și de adverbe precedate de prepoziții, care precizează mai mult poziția în spațiu:

Là *non ho visto nessuno.*
Lontano *si vedeva una torre.*
Fuori *nevicava.*
Dove *l'avete trovata?*
Cercalo **altrove**!
Di qua *non si passa.*
Fin lí *ci arrivo anch'io.*
(v. de asemenea 6.3.1.)

Grupurile prepoziționale, formate dintr-o prepoziție și un nominal, pot exprima diferite poziții spațiale (v. 7.1.). Substantivul care intră în alcătuirea unui complement local trebuie să aibă trăsătura semantică [+ Local], ca de exemplu: *casa, posto, giardino, stanza, paese , città, provincia, montagna, via, strada* etc. Practic, toate substantivele concrete pot constitui un punct de reper în spațiu. Există cazuri în care substantivul nu prezintă această trăsătură, dar este vorba de sensuri figurate: *vivere* **nella felicità**; *ritrovare il passato* **nei ricordi**; *arrivare* **al piú grande odio.**

Prepozițiile care intră în structura grupurilor prepoziționale locale sînt:

a: *Ci incontrammo* **alla stazione.** (Uneori prepoziția *a* cere omiterea articolului: *a casa, a scuola, a tavola*)
in: **In montagna** *fa freddo; Io dormo* **in questa stanza.** (Și prepoziția *in* cere uneori omiterea articolului: *in campagna, in città, in piazza*)
su: **Sui monti** *c'è la neve; Ho messo il libro* **sullo scaffale.**
sopra: *La cicogna fa il nido* **sopra il tetto.**
sotto: *Ho visto un nido* **sotto le tegole.**
dentro: *Il vino si conserva* **dentro la botte.**
davanti a: *Dovrà comparire* **davanti al giudice.**
verso: *La macchina si avviò* **verso la città.**
dietro: *Ho visto un albero* **dietro la casa**; **dietro di voi**;
da: *E' tornato* **da Milano** (indică separarea); în contextul unui nume de persoană, este o variantă a prepoziției *a: Lavorava* **da un notaio**; *Andiamo* **da un medico.**
presso: *Vive* **presso una zia**; *Lavorava* **presso Napoli**; poate fi urmată de prepoziția *a: Si fermarono* **presso alla strada**; sau *di* în contextul unui pronume personal: *Chi c'era* **presso di te?**
attraverso: *Passarono* **attraverso il bosco.**
per: *Il corteo passò* **per le vie della città.**
per mezzo: *Corsero* **per mezzo la pianura.**
in mezzo a: *Vidi un gruppo di studenti* **in mezzo alla piazza.**

14.8.2.2. *Propozițiile locale* sînt introduse nu de conjuncții sau locuțiuni conjuncționale, ci de adverbele relative mixte *dove* (unde) și *dovunque* (oriunde). În forma „desfășurată“ există un complement de loc și o propoziție relativă. Atunci cînd complementul de loc are sens general, nespecificat sau indefinit, el poate fi amalgamat cu pronumele relativ, în condiții pe care le-am indicat în capitolul 10.9., p. 215:

C'era un albero **dove** *voi vi siete fermati.* —

C'era un albero **nel posto** $\left\{\begin{array}{l}\textbf{in cui}\\ \textbf{dove}\end{array}\right\}$ *voi vi siete fermati.*

Ti incontro **dovunque** *io vada.* —

Ti incontro **in qualsiasi posto** $\left\{\begin{array}{l}\textbf{in cui}\\ \textbf{dove}\end{array}\right\}$ *io vada.*

Verbul în propozițiile locale va fi la:

1. INDICATIV sau CONDIȚIONAL, dacă propoziția este introdusă de adverbul relativ *dove*, înțeles drept formă sintetică în loc de *nel posto in cui:*

Ho trovato il coltello **dove ci siamo fermati** *per la merenda.*
La lingua batte **dove** *il dente* **duole.**

2. CONJUNCTIV, dacă propoziția este introdusă de *dovunque*, cu varianta *ovunque*, sau de *dove*, atunci cînd este înțeles drept formă sintetică în loc de *in qualsiasi posto in cui*:

Lo pregava di salire per accompagnarlo **dove volesse.**
Era bene **dove fosse, ovunque fosse,** *doveva essere così.*
Tonino, **dovunque si fosse trovato,** *certo a quest'ora stava cantando.*
Dovunque girassimo *lo sguardo, apparivano i segni della recente battaglia.*

Adverbele relative mixte *dove* și *dovunque* pot introduce și propoziții completive sau subiective, după cum nominalul cu sens local general pe care îl includ are funcție de complement sau de subiect: este vorba numai de completive sau subiective aparente: *Non ricordo* dove *avrò messo il libro* — ...il posto in cui *avrò messo il libro*; *M'interessa* dove *si è cacciato* — ...il posto in cui *si è cacciato*. (v. p. 215).

Adverbele relative mixte pot fi precedate de prepoziția *da* pentru a indica separarea de un punct în spațiu: *Appena adesso arriviamo* **da dove** *ci hai lasciati; Tiralo fuori,* **da dovunque** *si fosse cacciato.*

14.8.3. *Grupul adverbial modal*

14.8.3.1. *Complementul circumstanțial de mod* este reprezentat de adverbe de mod sau de grupuri formate dintr-o prepoziție și un nominal, urmat sau nu de o propoziție relativă.

Adverbele de mod, care caracterizează acțiunea sau procesul din punct de vedere calitativ sînt de tipul *bene, male, meglio, peggio, chiaramente, rapidamente, pesantemente, facilmente, terribilmente* etc. Unele adverbe de mod dau indicații asupra poziției și apar numai în contextul unor verbe de mișcare sau stare, cum sînt: *bocconi, tastoni, sdruccioloni, (a) cavalcioni* etc.;

Complementele de mod pot fi reprezentate și de adverbe temporale, care dau indicații aspectuale, cum sînt: *brevemente, lungamente, spesso, raramente, sempre* etc. De asemenea, complementele de mod pot fi reprezentate de locuțiuni adverbiale cum sînt: *di solito, di recente, di rado, d'ordinario, in breve, in generale, in grande, a lungo; volente o nolente, a più non posso, a precipizio, alla rinfusa, all'impazzata, alla cieca* etc.;

Adverbele de mod deictice, interpretate în funcție de condițiile concrete ale mesajului sînt *così* și *altrimenti*; adverbul *come?* include interogația; adverbul indefinit este *comunque* și are și valoare relativă, putînd introduce o propoziție:

La valigia non è stata aggiustata **bene.**
Questo testo si può tradurre **facilmente.**
Venne giù per la scala **sdruccioloni.**
Ci vediamo **raramente.**
Mi guardò **a lungo** *e non disse niente.*
Di solito, *si andava a cenare fuori.*
Gettò tutto nella valigia, **alla rinfusa.**
Tutti correvano **a più non posso.**
Questa parola si scrive **così.**
Verrò anch'io da lui e ci incontreremo **comunque.**
(v. de asemenea 6.3.3., 10.9.).

Grupurile prepoziționale, formate dintr-o prepoziție și un nominal pot exprima modul propriu-zis (caracteristica acțiunii sau procesului) sau instrumentul folosit. Prepozițiile care intră în structura complementelor de mod sînt:

con: *Studio* **con passione**; *Agisce* **con il coraggio dell'innocente**; instrumentul: *Ho tagliato il pane* **con il coltello**.
senza: *Lavorava* **senza sforzo**, *ma anche* **senza troppa voglia**; instrumentul: *Non posso scrivere* **senza una penna** *o* **una matita**.
per: *Lo dico* **per scherzo**; *Troia fu conquistata* **per inganno**.
di: *Viveva* **di elemosine**.
a: *L'hanno minacciato* **a parole**; *Lui è coraggioso* **a parole**; *Sapeva il testo* **a memoria**.
in: *Mi vinse* **in poche battute**; *Lo ascoltavamo* **in silenzio**.
da: *Si comportava* **da persona civile**.
mediante: *Era riuscito* **mediante la sua costanza**.
attraverso: *Ci siamo arrivati* **attraverso tanti sforzi**.
per mezzo di: *Mi avevano avvertito* **per mezzo della posta**;
a via di: *L'hanno salvato* **a via di cure**.
secondo: *Ho agito* **secondo le indicazioni**.
a forza di: *Avanzava* **a forza di spintoni**.
a furia di: *Lo convinse* **a furia di schiaffi**.
a guisa di: *Costruirono la casa* **a guisa di castello**.

Grupurile prepoziționale care indică asociația pot fi considerate, în structura superficială, drept complemente de mod aparente. Acestea reprezintă un subiect în raport de asociație cu subiectul propoziției respective. Aceste grupuri prepoziționale includ prepoziții ca *assieme a, insieme con* sau *insieme a, con, senza:*

Sono stata in montagna **insieme con un gruppo di amici** *(„Io e un gruppo di amici siamo stati in montagna")*.
Ho visto questo film **con mio padre** *(„Io e mio padre abbiamo visto questo film")*.

Prepoziția *senza* indică în această situație nerealizarea asociației, deci un raport de „scădere" și nu de „adunare":

Ti aspetto fino alle tre; sennò, partirò **senza te**.

14.8.3.2. *Propozițiile circumstanțiale modale* pot fi introduse de conjuncții sau locuțiuni conjuncționale cum sînt: *come se, quasi che, senza che* sau de adverbele relative *come* și *comunque*. Adverbele pot fi analizate în *nel modo in cui* și, respectiv, *in qualsiasi modo in cui*, dar se comportă la fel cu conjuncțiile.

Verbul în propozițiile circumstanțiale modale va fi la:

1. INDICATIV sau CONDIȚIONAL, dacă propoziția este introdusă de adverbul relativ *come:*

Ho fatto **come facevano** *anche gli altri*.
Mi ha parlato **come gli avrei parlato** *anch'io al suo posto*.

2. CONJUNCTIV, dacă propoziția este introdusă de adverbul relativ *comunque* sau de conjuncțiile *come se, quasi che, senza che;* de asemenea apare conjunctivul în propozițiile introduse cu adverbul *come*, dacă este înțeles ca sinonim cu *come se:*

E' sempre sgradevole, **comunque si comporti**.
E' un grande senso di solitudine, **come se camminasse** *per una strada deserta*.
Lei passa lenta, **come se** *lui non* **ci fosse**, *quasi potrebbe toccarla*.

> *Udiva qualcuno che s'avvicinava ed ebbe paura* **come se potesse** *leggere nei suoi pensieri.*
> *Tutto di nuovo era tornato come prima,* **quasi che** *gli ultimi quindici giorni li* **avessi passati** *dormendo.*

Quasi poate fi urmată de o subordonată la conjunctiv și fără *che;* o a doua subordonată, coordonată cu prima, poate fi introdusă numai cu *che:*

> *La madre dello scienziato trattò l'alunna della scuola svedese con estrema freddezza e noncuranza,* **quasi** *non la* **vedesse**.
> **Quasi** *non* **ci fosse** *al mondo che una persona da poter vedere, e* **che** *tutti gli altri non* **esercitassero** *su di lui un minimo interesse.*

Quasi che poate fi urmată de o serie de subordonate coordonate între ele, fără reluarea lui *che:*

> *E si scendeva indolenziti, guardandoci intorno, un po' sorpresi,* **quasi che** *quelle eterne baracche* **fossero** *le stesse, ma i nostri occhi non le* **riconoscessero** *subito.*

Senza che introduce o propoziție subordonată negativă; atunci cînd propoziția este negativă totală, negația *non* se omite; nu se omit însă „cuvintele" negative dacă propoziția este negativă parțială:

> *E' partito* **senza che** *io l'***abbia visto.**
> **Senza che me ne accorgessi,** *mi rendeva allegro.*
> *Il sistema stava andando in pezzi,* **senza che** *nessun meccanismo di ricambio* **fosse** *pronto ad entrare in funzione.*
> *Già,* **senza che** *la più piccola allusione, mai,* **fosse intercorsa** *tra lei e Guido, nessuno dubitava che nascondessero qualcosa.*

În subordonatele introduse de *senza che,* negative totale, negația *non* poate apărea, dar cu valoare expletivă (de întărire):

> *Non passa giorno* **senza che (non) succedano** *guai.*

Conjunctivul în propozițiile introduse cu *come* presupune o valoare ireală, de tipul celei implicate în conjuncția *come se:*

> *Candido ha di bello che non mi tratta* **come fossi** *un ragazzo.*
> *Il mio compagno respirava* **come avesse** *le costole fiaccate.*
> *Serrò nel pugno la sigaretta e la scagliò via, con un rugghio* **come gettasse** *anche la mano.*

Uneori, conjunctivul este singura „marcă" a propoziției subordonate, deoarece conjuncția este omisă. Valoarea conjuncției, modală, de tipul *come se,* rezultă numai din contextul semantic mai larg:

> *Si era accorta, disse, che le nostre proprietà confinavano. Ma come confina un vicolo con la piazza d'armi.* **Non bastasse questo,** *si richiamò alla fratellanza che unisce...* (...**Come se non bastasse questo,**...)

3. GERUNZIU, dacă propoziția modală are subiectul identic cu cel al propoziției regente:

> *Carlo ci salutava sempre* **sorridendo.**
> *Non si entra in una casa* **fischiando!**

4. INFINITIV, dacă subiectul din propoziția modală este identic cu subiectul propoziției regente, și dacă propoziția modală este introdusă cu *senza, a furia di, a forza di*. Propozițiile introduse cu *senza* sînt negative dar negația este inclusă în valoarea prepoziției:

(E' partito così: non ci ha salutati) —
E' partito **senza salutarci.**
A furia di dire *sempre quelle bugie, cominciò pure lui a crederci.*
A forza di sentire *quei discorsi, cominciò a capire qualcosa pure lui.*

14.8.3.3. *False complemente modale*

Adverbul relativ *come* poate fi urmat de un nominal sau de un adverb, dar în acest caz nu avem de-a face cu un complement modal decît în structura de suprafață:

a. *Io dico sempre* **come te.**
b. *Oggi tutto è andato* **come ieri.**
c. *Da voi tutto è* **come a casa mia.**
d. *Ho parlato a te* **come a tutti gli altri.**
e. *Ho fatto ciò per te,* **come per qualsiasi amico.**

În toate situațiile, propoziția circumstanțială modală, introdusă cu adverbul *come*, este parțial identică cu regenta. În consecință părțile identice sînt omise. În exemplul **a.** din subordonată rămîne numai subiectul, care trece la acuzativ, la fel ca în contextul unei prepoziții: *Io dico sempre* **come dici tu.** În exemplul **b.**, elementul diferit este un complement de timp; în exemplul **c.**, elementul diferit este un complement de loc; în exemplul **d.**, elementul diferit este un complement datival; în exemplul **e.**, elementul diferit este un complement prepozițional. Structura „completă" a acestor exemple este: *Oggi tutto è andato* **come è andato ieri**; *Da voi tutto* **è come è a casa mia**; *Ho parlato a te* **come ho parlato a tutti gli altri**; *Ho fatto ciò per te,* **come farei per qualsiasi altro amico.** (În acest din urmă exemplu, condiționalul, cu valoare potențială, este sugerat de indefinitul *qualsiasi*). Reducerea părților identice poate duce la enunțuri ambigue, ca de exemplu:

Io li amo **come te.**

Te poate fi subiectul propoziției reduse *(Io li amo* **come li ami tu***)* sau complementul direct al propoziției reduse *(Io li amo* **come amo te***)*. Ambiguitatea se datorează faptului că în urma reducerii subiectul trece la acuzativ și poate fi confundat, dacă acest lucru este permis de verb, cu un complement direct propriu-zis în acuzativ.

14.8.4. *Grupul adverbial cauzal*

14.8.4.1. *Complementul circumstanțial de cauză* este exprimat prin grupuri formate dintr-o prepoziție și un nominal, urmat sau nu de o prepoziție relativă. Acest nominal este de obicei abstract. Prepozițiile sau locuțiunile prepoziționale care introduc complementele de cauză sînt puțin numeroase, deoarece raportul cauzal se exprimă cu predilecție printr-o propoziție. Prepozițiile sînt:

per: *Era stanco* **per i troppi sforzi.**
da: *Era pallido* **dalla grande fatica.**

Deoarece aceste prepoziții exprimă și alte tipuri de circumstanțiale iar valoarea cauzală rezultă în primul rînd din conținutul semantic al întregii fraze, complemen tul cauzal este introdus deseori în mod analitic, prin locuțiuni prepoziționale conținînd substantive ca *motivo, ragione, causa:*

> *Partí* **a causa della malattia di sua madre.**
> *Lasciò l'impiego* **per motivi di salute.**
> *Era assente* **per ragioni di servizio.**

14.8.4.2. *Propozițiile circumstanțiale de cauză* sînt introduse de conjuncții sau locuțiuni conjuncționale cu valoare cauzală, ca *perché, ché, poiché, giacché, siccome, per il fatto che, per il motivo che, dal momento che,* sau de locuțiuni de tip participial ca *dato che, visto che, considerato che;* acestea sînt la origine propoziții cauzale al căror verb, *dare, vedere, considerare,* este urmat de o completivă directă. Reducerea acestor propoziții cauzale la construcții participiale este posibilă numai în urma transformării pasive și apoi a reducerii auxiliarului *avere:*

> *Perché (uno) ha visto che piove, non si parte piú.*
> *Visto che piove, non si parte piú.*

În urma reducerii *(essendo stato visto che piove.— visto che piove)*, verbul din propoziția cauzală împreună cu conjuncția *che* care introduce completiva formează o locuțiune conjuncțională cu valoare cauzală iar propoziția completivă directă constituie propoziția circumstanțială cauzală.

Verbul în propozițiile cauzale va fi la:

1. INDICATIV sau CONDIȚIONAL:

> *Non esco* **perché fa** *troppo freddo per le mie ossa.*
> *Non osai presentarmi alla villa,* **perché temevo** *che ci avessero visti.*
> *Decisi allora di attendere un giorno per le strade,* **giacché** *tutta la città* **era** *deserta.*
> **Siccome sembra** *che non ne sia convinto, diglielo anche tu!*
> *Non sono partito,* **poiché** *le strade erano impraticabili.*
> **Dal momento che** *le cose* **stanno** *cosí, sarà meglio che ognuno faccia da sé.*
> **Visto che** *si* **cominciava** *a dubitare di lui, cercò di parlarci, nella speranza di guadagnar tempo.*
> **Considerato che era** *il piú vecchio, gli diedero il primo posto.*
> *Io non avrei avuto nessuna ragione di vergognarmi,* **dato che** *mai* **mi ero unito** *a quel coro.*

Locuțiunea participială *posto che* se folosește rar cu valoare cauzală și urmată de indicativ:

> **Posto che** *un concetto nell'uso scientifico di un dato scrittore* **vien designato** *con un determinato vocabolo, è naturale che...*

Locuțiunile *dato che, considerato che, posto che* pot fi însă frecvent folosite cu sens concesiv și în acest caz cer în subordonată conjunctivul (fiind sinonime cu *ammesso che, supposto che*) (v. 14.8.6.2.)

În limba vorbită cauzalele pot fi introduse cu ajutorul conjuncției *che* sau *ché*. Forma accentuată presupune și o intonație mai puternică și o pauză înaintea cauzalei:

> *Copriti* **che fa** *freddo. Corro* **che ho** *fretta.*
> *Vada pure, signor Bartolozzi,* **che ci son** *io.*
> *Aspetta un minuto,* **ché scendo!**
> *Ma le rendite* bastavano *senza doversi privare di niente,* **ché** *la signora le* **aveva lasciato** *dieci lire al giorno di pensione.*

2. CONJUNCTIV în propozițiile cauzale care exprimă o cauză posibilă dar nu reală, deseori în opoziție cu o cauză reală:

Ho comprato questa camicetta **non perché** *mi* **piaccia,** *ma non ho trovato un'altra.*

(din această frază, prin elipsă poate rezulta: **Non che** *mi* **piaccia** *questa camicetta, ma non ho trovato un'altra*).

Adesso era lieto di non aver cercato di abbracciare Cate, **non perché temesse** *di venir respinto ma perché tutto il caso di quella sera si era svolto sotto un segno di franchezza.*

L'amico Alessio mi confessa che non ama i bambini. **Non perché siano** *seccanti, mi dice, ma perché soltanto a guardarli si capisce che vivono in un mondo che non è il nostro.*

Notò poi che in quei momenti egli era in ansia, o pareva, **non** *già* **perché volesse** *dirle qualcosa ma perché non vedeva l'ora che tornasse Fredi.*

Non *tanto* **perché ci tenessi** *a farmi bello ai suoi occhi, ma chissà, spinto forse dal vago bisogno di confessarmi, cedetti alla tentazione di recitargli una mia poesia.*

Cauzalele introduse de *non perché* pot fi întotdeauna la conjunctiv; este totuși posibil indicativul atunci cînd în cauzala negată se expune un fapt real, dar care nu constituie cauza regentei:

E questo dico **non perché son** *pratese, ma perché penso che il solo difetto dei toscani sia quello di non essere tutti pratesi.*

Cauzalele negate cu verbul la conjunctiv se pot traduce în limba română cu verbul la condițional, iar cele cu verbul la indicativ, cu verbul la indicativ: *Am cumpărat bluza aceasta nu pentru că mi-ar plăcea, dar...*; *și asta o spun nu pentru că sînt din Prato,...*

3. INFINITIV TRECUT, dacă subiectul propoziției cauzale este identic cu subiectul regentei. În acest caz propoziția cauzală este introdusă de prepoziția *per:*

Per aver dimenticato *a casa un libro, son dovuta tornare.*

Subiectul cauzalei este în acest caz omis. Infinitivul trecut poate apărea și dacă subiectul cauzalei este identic cu complementul direct din regentă, și în acest caz poate fi repetat:

Lo *condannarono* **per non aver voluto** *(lui) tradire i suoi compagni.*
Mi *hanno bocciato all'esame di storia* **per non aver saputo** *i nomi dei capi rivoluzionari.*

4. GERUNZIU PREZENT, cînd cele două subiecte, al cauzalei și al regentei, sînt identice:

Dimenticando *a casa un libro, sono dovuto tornare.*

GERUNZIU TRECUT se poate folosi și dacă cele două subiecte nu sînt identice:

Avendo *Carlo* **dimenticato** *a casa il libro, ho dovuto prestargli il mio.*

5. PARTICIPIU TRECUT, în construcțiile „participiale absolute". Aceste construcții se obțin la fel cu cele temporale. Participiul trecut presupune un raport de anterioritate față de regentă, și de aici posibilitatea interpretării propoziției fie ca simple temporale, fie, drept consecință, ca propoziții cauzale, în măsura în

care cauza este anterioară în timp efectului. De cele mai multe ori, construcţiile participiale pot fi interpretate în ambele feluri:

> **Partiti loro,** *rimanemmo soli —*
> *Dopo che loro partirono,...*
> *Perché loro erano partiti,...*
> **Ammessa** *questa ipotesi, bisogna prendere in esame tutte le conseguenze che ne derivano. (— Perché abbiamo ammesso...)*

Propoziţiile circumstanţiale cauzale pot fi scoase în relief fie cu ajutorul formulei generale *essere...che,* fie cu ajutorul unei formule caracteristice numai pentru cauzale, şi anume *se...essere.* Astfel, pornind de la:

> *Non capisco* **perché non sai spiegarmi.**

se poate obţine:

a. (formula *essere...che*)

> *E'* **perché non sai spiegarmi** *CHE non capisco.*

b. (formula *se...essere*)

> *SE non capisco E'* **perché non sai spiegarmi.**

Această din urmă posibilitate există şi în limba română: *Dacă nu înţeleg este pentru că nu ştii să-mi explici.*

În unele cazuri, verbul regent, de tipul *pensare, credere, dire, chiedere,* poate fi omis, în aşa fel încît propoziţia cauzală apare în contextul completivei verbului regent. Între aceste propoziţii, raportul cauză-efect se realizează într-o formă mediată:

> *Sarà uscito,* **dal momento che non risponde al telefono.**
> *Che cos'hai,* **che non parli?**

Structura completă a acestor enunţuri este:

> **Dal momento che non risponde al telefono,** *PENSO che sarà uscito.*
> {**Siccome** / **Per il fatto che**} **non parli,** *TI CHIEDO: che cosa hai?*

Acest fenomen se manifestă şi în limba română: *O fi plecat, din moment ce nu răspunde la telefon; Ce ai, de nu vorbeşti?* sau *Ce ai, că nu vorbeşti?*

14.8.5. *Grupul adverbial final*

14.8.5.1. *Complementul circumstanţial final* (de scop) este exprimat prin grupuri formate dintr-o prepoziţie şi un nominal, de obicei abstract, urmat sau nu de o propoziţie relativă. Prepoziţia care introduce un complement de scop este de cele mai multe ori *per:*

> *Lottiamo* **per la pace.**

Întrucît *per* introduce şi alte tipuri de circumstanţiale iar sensul final rezultă din contextul semantic al întregii fraze, complementele de scop se pot introduce prin locuţiuni prepoziţionale analizabile, conţinînd substantive ca *scopo, fine: allo scopo di, al fine di:*

> *Tutti si preparavano* **allo scopo della partenza prevista.**

14.8.5.2. *Propoziţiile circumstanţiale finale* pot fi introduse cu ajutorul conjuncţiilor *perché, affinché, acciocché, ché.* Toate construcţiile care conţin propoziţii finale se pot transforma în construcţii conţinînd propoziţii cauzale, fără schimbarea semnificaţiei. Propoziţia cauzală ar conţine verbe de tipul *volere, desiderare* şi ar fi urmate de completive directe, cu verbul la conjunctiv datorită structurii semantice (verbe de voinţă). În urma reducerii verbului *volere* sau *desiderare*, propoziţia completivă devine finală păstrînd verbul la conjunctiv. Conjunctivul constituie caracteristica propoziţiilor finale, spre deosebire de cauzale, şi recuperează omiterea verbelor de voinţă. Infinitivul în propoziţiile finale se poate justifica prin mecanismul propoziţiilor completive:

Ti dico questo perché VOGLIO **che tu capisca la mia posizione.**
(principală) (cauzală) (completivă directă)
Ti dico questo **perché tu capisca la mia posizione.**
(principală) (finală)

Verbul în propoziţiile finale va fi la:

1. CONJUNCTIV; în felul acesta se poate face diferenţa între conjuncţia cauzală *perché* şi conjuncţia finală omonimă:

Tacque ostentatamente **perché** *Ernesta* **capisse.**
Mi hanno insegnato anche a mentire, **perché fossi** *veramente uguale a voi.*
Di qui i loro ripetuti appelli al corpo elettorale **affinché accresca** *la forza numerica dei quattro partiti di centro e* **consenta** *cosí ad essi di trasformare l'attuale precario equilibrio governativo in una stabile maggioranza.*
Furono emanate disposizioni **affinché fosse migliorata** *la produzione del carbone.*
„Sto poco bene!' disse lui, e **acciocché** *ella piú facilmente glielo* **credesse,** *ripetè la frase piú volte.*

Propoziţiile finale pot fi introduse şi cu ajutorul conjuncţiei *onde* (la origine pronume relativ), dar mai rar urmată de conjunctiv şi mai frecvent cu infinitivul (v. mai jos):

Si presero provvedimenti **onde** *tutto* **procedesse** *con ordine.*
Volendo ungere e ammollire un poco il cuore chiuso del Gilardoni **onde si aprisse,** *poco a poco, da sè,...*

2. INFINITIV, dacă subiectul subordonatei este identic cu subiectul propoziţiei regente. Infinitivul este introdus de prepoziţia *per* sau de locuţiunile prepoziţionale *allo scopo di, al fine di;* de asemenea poate fi introdus cu *onde;* dicţionarele recomandă totuşi folosirea lui *per* în loc de *onde*, considerat învechit:

Tacque un momento **per vedere** *la reazione degli altri.*
Te l'ho detto **allo scopo di far***ti capire come stanno le cose.*
Renzo rallentò il passo **per** *non* **dar** *sospetto.*
Affrettammo il passo **onde raggiungere** *gli amici* (...**per raggiungere**...)

O interpretare finală se poate da şi propoziţiilor infinitivale introduse cu prepoziţia *a*, care pot apărea în contextul verbelor de stare sau de mişcare orientată (v. p. 284):

Corro **a vedere cosa succede.**
Salgo **a prendere l'ombrello.**
Rimango **a guardare la televisione.**

Aceste propoziţii nu sînt însă circumstanţiale ci reprezintă „obiectul" verbului regent, sînt deci completive şi pot apărea şi în contextul unei circumstanţiale finale propriu-zise fără a se stabili un raport de coordonare; circumstanțiala poate însă lipsi, dar completiva nu:

Corro *a vedere cosa succede* **per poterti raccontare dopo.**
(principală) (completivă) (circumstanțială finală)
Vado a vedere il film **per farti piacere.**
Resto a guardare la televisione **perché tu non rimanga solo.**

De altfel posibilitatea de a avea o completivă (și o circumstanțială) sau de a avea numai o circumstanțială poate distinge verbele perfective de cele imperfective:

Corro a comprare il giornale (per portarlo a...)
(correre — verb perfectiv)
Corro per allenarmi.
(correre — verb imperfectiv)

14.8.5.3. *False propoziții finale*

Într-o serie de cazuri, o propoziție avînd o structură identică cu cea a circumstanțialelor finale poate indica nu scopul unei acțiuni, ci măsura unei calități sau unei cantități. Aceste propoziții nu pot fi parafrazate printr-o cauzală avînd drept predicat un verb de tipul *volere* sau *desiderare* (v. mai sus). În sfîrșit, acestor propoziții le corespunde întotdeauna în regentă un cantitativ de tipul *troppo*, *abbastanza* etc. sau un verb de tipul *bastare*, *bisognare* etc.

Era **troppo** *bello* **perché potesse durare.**
Scene di questo genere scuotevano **troppo** *a fondo Carlotta*, **perché pensasse di lasciarmi.**
E' bastato *questo* **perché il treno della borsa si mettesse in moto in senso contrario.**
Ce n'è **abbastanza perché il piccolo perfetto universo milanese sembri in pericolo.**
Ci volle *qualche anno* **perché capissimo** *che all'aria aperta queste cose non si fanno.*
Bisogna *chiamarla due volte* **perché risponda.**

Acest tip de propoziții poate fi introdus numai de conjuncția *perché* + conjunctiv sau de prepoziția *per* + infinitiv. Spre deosebire de propozițiile consecutive, care arată măsura în funcție de efectul obținut sau care se poate obține (efectul real), acest tip de propoziții indică măsura în funcție de un efect ireal sau considerat ca atare.

14.8.6. *Grupul adverbial concesiv*

14.8.6.1. *Complementul circumstanțial concesiv* este exprimat printr-un grup format dintr-o prepoziție și un nominal, urmat sau nu de o relativă. Prepozițiile care introduc complementele concesive sînt *con* și *malgrado*. Poate avea funcție de prepoziție și forma *nonostante*, care la origine este participiul prezent al verbului „ostare" (a împiedica) + negația *non*:

Con tutte le mie insistenze, *non volle venire con noi.*
Nonostante tutti gli impedimenti, *non volle rinunciare.*
Malgrado il freddo, *siamo usciti.*
Malgrado mio padre, *mi ero iscritto a Lettere.*

Malgrado poate fi însoțit de posesivele *mio*, *tuo*, *suo*, formînd expresii idiomatice cu funcție de complement concesiv, cu sensul *malgrado la mia volontà*, *malgrado la tua volontà* etc.:

Se n'era andato, **mio malgrado.**

14.8.6.2. *Propozițiile circumstanțiale concesive* pot fi introduse cu ajutorul conjuncțiilor și locuțiunilor conjuncționale *benché, sebbene, quantunque, nonostante (che), malgrado (che), ancorché, per quanto, per poco (che), anche quando, anche se, con tutto che,* sau cu ajutorul locuțiunilor de tip participial ca *ammesso che, supposto che, concesso che, posto che, dato che* etc.

Verbul în propozițiile concesive va fi la:

1. CONJUNCTIV:

Non è, **benché** *tanto ci* **tenga,** *una donnetta spaurita e calpestata.*

Benché *un tempo* **fosse stato** *operaio tipografo, vedeva con imbarazzo tanti libri e non capiva a che servissero.*

Quella sera aveva cercato di tenere a bada anche Max, **sebbene pensasse** *a Fredi e* **facesse** *di tutto per essere notata da lui.*

Quantunque fosse partita *a precipizio appena ricevuto il telegramma, quando arrivò a Messina, già la Gazzetta annunziava la cattiva notizia.*

Ormai era tardi, ma nessuno, **nonostante** *il ristorante* **fosse** *vuoto, se ne era accorto.*

Nonostante che si trattasse *di un documento riservato, la notizia cominciò a trapelare.*

Malgrado che *le opere decorate con quel nome* **fossero** *opere nate morte...*

Carolina osservò che **malgrado** *il suo abito* **fosse** *di una cattiva stoffa e cucito grossolanamente, non valeva a nascondere la prestanza e le proporzioni di un corpo elegante.*

Dentro di sé, **ancorché fosse** *solo col suo pensiero, una voce ancor piú segreta gli parlava.*

Queste sfumature sono del resto naturali anche nel parlare, **per quanto** *la sua voce* **fosse** *un po' bassa.*

Per quanto *l'idea di vederla mi* **signoreggiasse,** *non ero inquieto.*

Per poco che fosse piovuto *si sarebbe trasformato in un pantano.*

Ma il moro, **con tutto che fosse** *un gigante, ebbe la peggio.*

Anche se *lo* **vedessi** *una sola volta, lo riconosceresti.*

Non voglio, **anche ammesso che** *egli* **si rassegni,** *che sia infelice.*

Supposto pure che *gli animali* **pensino,***...che cosa giustificherebbero?*

Posto che sia *vero ciò che io volessi...*

Dato che *egli* **risponda,** *si dirà un bel no.*

Locuțiunile de tip participial, *supposto che* și *posto che,* pot introduce și propoziții condiționale, urmate tot de conjunctiv. Diferența se face în funcție de raportul logic cauză — efect dintre regentă și subordonată. Subordonata este concesivă dacă raportul cauză — efect nu se realizează, unul din cei doi termeni fiind negați. Subordonata este în schimb condițională dacă reprezintă o cauză posibilă a realizării regentei:

Posto che sia vero *ciò che dici, non mi convincerai a seguirti.*
(concesivă)

Posto che sia vero *ciò che dici, si devono prendere altre misure.*
(condițională).

Locuțiunea *dato che,* urmată de conjunctiv, poate avea sens concesiv sau condițional; urmată de indicativ are sens cauzal (v. 14.8.4.2.)

2. INDICATIV, dacă propoziția concesivă este introdusă cu conjuncția *anche se.* Această conjuncție poate introduce și o concesivă la conjunctiv (v. mai sus). *Anche se* este o conjuncție compusă cu *se* și se comportă la fel ca *se* (conjuncția condițională). Modul în subordonată depinde de modul verbului din regentă: dacă în regentă este un indicativ, în subordonată va fi tot un indicativ; dacă în regentă verbul este la condițional, în subordonată verbul va fi la conjunctiv, în

mod normal la imperfect și mai mult ca perfect. Paralel cu *anche se*, trebuie înregistrată forma sa negativă, *neanche se* (chiar dacă — nici chiar dacă):

Uscire dal Pignone si poteva **anche se** *vi si* **era entrati** *da tutt'altra parte.*

3. GERUNZIUL poate apărea în propozițiile concesive, introdus de *pur* sau *anche*, dacă cele două subiecte (ale concesivei și ale regentei) sînt identice:

Pur essendo *stanco, l'ho accompagnata a casa.*
Anche essendo *stanco, l'ho accompagnata a casa.*
Pur sapendo *le difficoltà, voglio tentare.*
Anche sapendo *le difficoltà, voglio tentare.*
Pur avendo*lo* **visto** *una volta, non credo di riconoscerlo.*
Anche avendo*lo* **visto** *una volta...*

4. PARTICIPIUL TRECUT se folosește precedat de *pur* sau *anche*, prin omiterea auxiliarului *essere* din forma de gerunziu trecut (v. mai sus): **Pur visti** *i risultati, volle ritentare.*

Participiul trecut și orice nume predicativ poate apărea în propozițiile concesive în urma omiterii auxiliarului sau copulei, însă fără modificarea conjuncției inițiale:

Benché stanco, *l'ho accompagnata...* (**Benché fossi stanco...**)
Sebbene arrivati *in ritardo,...* (**Sebbene fossero arrivati...**)
Il clima era freddo, **quantunque piacevole** (...**quantunque fosse piacevole**)

5. INFINITIVUL apare în propozițiile concesive introduse de conjuncția discontinuă *per...che*, dacă predicatul concesivei nu este nominal. În acest caz predicatul verbal al propoziției concesive trece la infinitiv, iar verbul *fare* apare la conjunctiv.

(**Per quanto gridassimo,** *nessuno ci rispose)* —
Per gridare che facessimo, *nessuno ci rispose.*

(Conjuncția *per...che* cere conjunctivul în propozițiile concesive cu predicat nominal: **Per stanco che fossi,** *sono rimasto;* **Per abituato che fosse,** *rimase sorpreso.)*

Propozițiile concesive sînt introduse fără ajutorul unei conjuncții în următoarele cazuri:

— propoziția concesivă conține un pronume, un determinat sau un adverb indefinit din clasa *chiunque, checché, qualunque, qualsiasi, quale che, dovunque, comunque* etc.; aceste propoziții au întotdeauna verbul la conjunctiv și implică semantic o conjuncție de tipul *anche se:*

Chiunque tu fossi, *io faccio il mio dovere e non mi potrai impedire.*
Qualsiasi cosa accadesse, *non perdete il coraggio.*
Le nuove élites, **quale che fosse** *il loro orientamento specifico, tendevano a far uso di questa situazione.*
Se qualcuno sale la strada, **chiunque sia,** *suonate il clacson.*
In fondo, **checché ne dicesse** *Max, non doveva esserle impossibile giungere sin là.*
Quali che potessero *essere la ragioni per farlo, non avrei mai pensato di...*

— conjunctivul este unica marcă a propoziției subordonate, deoarece conjuncția *(anche se)* este omisă; această omisiune se manifestă uneori în limba vorbită:

Lo aspetterò, **dovessero** *passare altri tre anni* (...**anche se dovessero** *passare altri tre anni).*
Crollasse *il mondo, non c'era uomo capace di rimuoverla da una decisione,* **rappresentasse** *quella l'errore più marchiano e evidente* (**Anche se crollasse** *il mondo...,* **anche se rappresentasse** *quella...)*

14.8.7. *Grupul adverbial condiţional*

14.8.7.0. Un raport ipotetic cauză — efect se exprimă în propoziţiile condiţionale, numite şi ipotetice. Acestui tip de propoziţie nu îi corespunde un complement. Gramaticile italiene numesc frazele care conţin o regentă şi o condiţională perioduri ipotetice.

Modul verbelor din propoziţiile condiţionale depinde de conjuncţia care introduce propoziţia condiţională, de modul şi timpul verbului regent şi de tipul de ipoteză de exprimat. Cele mai variate tipuri de ipoteze sînt exprimate de conjuncţia *se*.

14.8.7.1. *Propoziţiile condiţionale introduse cu conjuncţia* **se** au verbul la:

— INDICATIV, prezent sau viitor, precum şi timpurile compuse respective, pentru a indica o condiţie reală. În principală apar de asemenea prezentul sau viitorul indicativului sau timpurile compuse respective. Nu există însă o corespondenţă strictă între un timp din principală şi un anumit timp (dintre cele menţionate) în subordonată:

Se trovo *il libro, te lo do.*
Se trovo *il libro, te lo darò.*
Se troverò *il libro, te lo darò.*
Se troverò *il libro, te lo do.* (situaţie mai rară, datorată succesiunii logice a acţiunilor)

Se è venuto, *potremo partire.*
Se avrò trovato *il libro, te lo darò.*

Se *un'altra notte* **si ripete** *la stessa cosa, me ne vado in una casa di salute.*
Se *non* **vi difenderete** *francamente, potete essere ben certi che...*
Cara, ci sono dei problemi molto seri; **se** *non* **si risolvono**, *potranno portarci a una guerra.*
Voi non potrete capire se *prima non vi* **racconterò** *tutto.*
Riuscirà male ad esprimersi, **se** *non* **avrà studiato** *la lingua da giovinetto.*

— CONJUNCTIV IMPERFECT, pentru a indica o condiţie posibilă; în principală verbul este la condiţional prezent:

Se trovassi *il libro, te lo darei.*
„**Se fossi** *fuoco, arderei il mondo*".
Se avessi *quel cavallo a dondolo, non mi resterebbe altro al mondo da desiderare.*
E che vita condurremmo **se** *ora* **m'arrendessi?**
Se *le elezioni* **si tenessero** *oggi, loro vincerebbero senz'altro.*

— CONJUNCTIV MAI MULT CA PERFECT, pentru a indica o condiţie ireală, în timp ce în principală verbul este la condiţional trecut; pentru a exprima o condiţie ireală, verbul din condiţională poate sta şi la INDICATIV IMPERFECT, ca şi verbul din propoziţia regentă. Indicativul apare mai frecvent în limba vorbită. Tipurile principale pentru a exprima condiţia ireală pot fi ilustrate de secvenţele:

Se avessi trovato *il libro, te lo avrei dato.*
Se trovavo *il libro, te lo davo.*

Cilia per me non era un ostacolo; semplicemente non esisteva. **Se avessi** *soltanto* **compreso** *questo o* **sospettato,** *l'avrei potuta risarcire.*
Se avesse potuto, *sarebbe scappato la sera stessa.*

Per me **se** *mi* **lasciavi** *lassù era tanto meglio.*
Allora era meglio **se mi fermavo** *a Colle, disse il giovane...*
Sapessi quante ne ho passate. **Se** *non* **era** *la mamma, non riuscivo.*

Nino rise tra i denti e disse che, **se avevo** *paura che le donne di casa sapessero qualcosa di quei miei straccioni, potevo starmene tranquillo.*
Uh, che bel caso! **Se** *non* **moriva** *nel frattempo, potevano provare anche a salvarlo..*
Se ritardava, *fischiavo piano, fingendo d'essere una serpe...*
Quei mattini mi svegliavo contento **se era** *sole e piú contento* **se pioveva.**

Între cele două modalități de exprimare a condiției ireale pot avea loc încrucișări; astfel în condițională poate apărea imperfectul indicativului, cînd în regentă este condiționalul trecut:

Se trovavo *il libro, te lo avrei dato.*
Mio padre ha lottato cinquant'anni e **se** *non* **c'eri** *tu, avrebbe dovuto capitolare.*
Mi avrebbero fatto secco, **se** *non gli* **ubbidivo.**
La colpa è del signor Arturo... **se** *quel giorno non ci* **capitava** *tra i piedi, tutti questi guai non li avremmo passati.*
Ero sicuro che **se** *lo* **lasciavo** *un giorno, si sarebbe rimangiato la promessa.*

Există și alte tipuri de încrucișări:

a) condițional prezent în regentă, indicativ prezent în condițională:

Se viene *glielo darei.*
Ma forse vorrei (sí, vorrei **se** *ci* **penso** *bene) tornare a essere la bambina d'allora.*

b) indicativ prezent în regentă interogativă, conjunctiv imperfect în condițională:

Dove vado, **se** *per ipotesi il Signor Batignani* **si dovesse** *ritirare dagli affari?*

c) imperativ în regentă, conjunctiv imperfect în condițională:

Se *ti* **dovesse** *scoppiare la polmonite, promettimi di venire.*
Se *per caso la signora* **dovesse** *fermarsi in villa e mi* **lasciasse** *a Firenze, guardala te!*

d) viitor în regentă, conjunctiv imperfect în condițională:

Se *ti* **dovesse** *andare male, lui non saprà niente.*

e) condițional prezent în regentă, conjunctiv mai mult ca perfect în condițională:

Ti piacerebbe **se fossi tornata?**

Principalele tipuri de condițională introdusă cu *se* sînt deci:

se + indicativ prezent sau viitor
se + conjunctiv imperfect sau mai mult ca perfect
se + indicativ imperfect

Conjunctivul prezent nu este imposibil după *se* condițional, dar apare rar și de preferință în propoziții cu subiect indefinit:

Che **se** *in una casa dove sono molte stanze inutili* **ci si voglia** *scapricciare a metter su una stanza di stile gotico, passi pure!*
Avrete severe discipline e pene, **se qualcuno** *di voi dimentichi di essere su terreno sacro.*

Uneori conjuncția *se* poate fi omisă; valoarea de condițională a subordonatei rezultă din modul verbului (conjunctiv imperfect sau mai mult ca perfect) și din conținut; de cele mai multe ori regenta are verbul la condițional; rar, verbul regent poate apărea la indicativ imperfect, corelat cu mai mult ca perfectul conjunctivului în subordonată; subordonata poate sta înainte sau după regentă:

Mi **capitasse** *sott'occhio la Ritina, la riconoscerei?* (**Se** *mi* **capitasse**...)
Succedesse *a me, sarei rovinato.*
Non **fosse** *il sacro abito che portate, Padre, vi direi che dite una bugia.*
Chi le darebbe trent'anni, anzi trentadue? Neanch'io, non lo **sapessi** (...**se** *non lo* **sapessi**).
Sembravamo una coppia a passeggio, ***non*** **fosse stata** *la tendenza a uscir dal marciapiede.*
Uneori, în locul conjuncției *se*, se poate folosi *quando* (v. p. 323).

14.8.7.2. *False condiționale introduse cu* **se**.

a) *Se* introduce propoziții completive, subiective sau predicative interogative totale, recuperînd intonația interogativă care dispare în cazul subordonării (v. pp. 245, 255, 271, 288). Este vorba în aceste cazuri de *se* dubitativ:

Non **so se** *loro siano venuti.*

b) *Se* face parte din formula emfatică *se...essere* care servește la scoaterea în relief a complementelor și completivelor de cauză; în acest caz, *se* precedă regenta:

Avevo ancora gli occhi umidi **non per la pena del distacco.**
SE avevo ancora gli occhi umidi, **non** *ERA* **per la pena del distacco.**
Piango **perché sono felice di rivederti** —
SE piango E' **perché sono felice di rivederti.**

Aceeași formulă poate servi la scoaterea în relief a finalelor, în măsura în care finalele reprezintă o formă a cauzalelor:

Ti dico queste cose **perché tu mi capisca** —
SE ti dico queste cose E' **perché tu mi capisca.**

c) *Se* introduce o propoziție cu sens restrictiv, de tip idiomatic:

Così trascorrevano i giorni delle sorelle nel mite paese, **se paese si possa chiamare**

14.8.7.3. *Propozițiile condiționale* introduse de conjuncțiile sau locuțiunile conjuncționale *qualora, purché, sempre che, a meno che, soltanto che, salvo che, ove, a patto che, nel caso che, nell'ipotesi che, nell'eventualità che, a condizione che, caso mai* etc. au verbul la CONJUNCTIV:

Qualora *tu non* **potessi** *venire, avvisami.*
Tutto quello che vorrai, **purché** *d'ora in avanti tu mi* **lasci** *in pace.*
La signora Ada glieli aveva fatti vedere, **purché** *Libero non lo* **venisse** *a sapere.*
Questo, naturalmente, **sempreché** *tu ritenga che la legge* **abbia** *ragione e tu torto.*
(*sempreché*, variantă grafică în loc de *sempre che*).
Tu mi raccontavi di tanti giovani che sarebbero stati fortunati di sposarti, **solo che** *tu l'***avessi voluto**.
Questo io farò **solo che** *me ne* **diate** *voi il permesso.*
Nel caso *però* **che avessimo cenato** *in città, a una certa ora posavamo i tovaglioli.*
L'anno scorso Atenagora s'offrì di visitare ufficialmente Giovanni XXIII a Roma **alla sola condizione che** *il Papa restituisse la visita sul Bosforo.*
Se lei crede, userò tutte le mie forze per persuadere Angelo a tornare, o almeno, **nel caso che** *i suoi affari non gli* **permettessero** *per il momento di lasciare l'Algeria, a fare il suo dovere.*

D'accordo; **a patto duri** *finché mi sposo.*
Dai, che siamo i primi; **a patto,** *naturalmente,* **che** *la competizione non* **avvenga** *solo fuori della stratosfera.*
Ricordo che tesi l'orecchio, **caso mai chiamassero** *me.*
Verremo domani **salvo che** *circostanze impreviste non ce lo* **impediscano.**
Insomma, non avrebbe mai chiesto il divorzio **a meno che** *non vi* **fosse costretto** *dal contegno di Aurora.*
Mi dissi che, **ove fossi riuscito** *a riempire in qualche modo la tela, poi avrei avuto una ragione di piú per separarmi da Cecilia.*

14.8.7.4. Propozițiile condiționale pot avea verbul la GERUNZIU PREZENT, dacă subiectul subordonatei este identic cu subiectul regentei:

Studiando, *sarai promosso.*
Studiando, *saresti promosso.*
Studiando, *saresti stato promosso.*

Valoarea de condiție reală, posibilă sau ireală rezultă, datorită mecanismului de concordanță a timpurilor, din timpul și modul regentei.

14.8.7.5. PARTICIPIUL TRECUT (construcțiile participiale absolute) poate avea uneori și sens condițional (v. și pp.324,333):

Capita *questa parte, tutto il resto sarà chiaro.*
(Se è stata capita questa parte,...)

14.8.7.6. INFINITIVUL precedat de prepoziția *a* presupune identitatea între subiectul subordonatei și al regentei, sau un subiect indefinit în subordonată:

A dire *il vero, suo padre aveva torto.*
(Se si dice il vero,...)
A tener conto *dei risultati, l'esperimento si è dimostrato utile (Se si tiene conto, se teniamo conto,...)*

Aceste propoziții pot fi însă interpretate și drept propoziții limitative sau restrictive (v. p. 224).

14.8.8. *Grupul adverbial cantitativ*

14.8.8.1. *Complementul de cantitate* se poate exprima prin adverbe cantitative sau grupuri prepoziționale.

Adverbele cantitative sînt de tipul *molto, poco, tanto, parecchio;* adverbul indefinit interogativ este *quanto?*; poate fi folosit drept adverb indefinit negativ *affatto* într-o propoziție negativă:

Luigi lavora **molto.**
Mario ride **poco.**
Quanto *hai lavorato oggi?*
Oggi non ho lavorato **affatto.**

Uneori adverbul deictic *cosí* (substitut), care în mod normal se referă la calitate, poate fi folosit și cu sens cantitativ: *Luigi lavora* **molto.** *Anche suo fratello lavora* **cosí.**

Dacă propoziția conține un adverb modal sau aspectual, sau un predicat nominal format din copulă și un adjectiv, adverbul de cantitate trece înaintea adverbului modal sau aspectual sau înaintea adjectivului, obținîndu-se în felul acesta gradele de intensitate ale adverbelor și adjectivelor (v. 4.5., 6.4.):

Luigi guida la macchina velocemente* **molto —
Luigi guida la macchina **molto velocemente.**

Noi ci vediamo spesso* **molto —
Noi ci vediamo **molto spesso.**
Questo libro mi sembra utile* **poco —
Questo libro mi sembra **poco utile.**
Maria non è **bella affatto** sau *Maria non è* **affatto bella.**

Grupurile prepoziționale, formate dintr-o prepoziție *(di* sau *con)* și un nominal conținînd un determinant cantitativ, pot apărea cu funcție de complement cantitativ numai în contextul anumitor verbe, care din punct de vedere semantic acceptă o apreciere cantitativă (și deci comparativă) (în aceeași măsură în care nu toate adjectivele sau adverbele acceptă grade de comparație și de intensitate); aceleași verbe acceptă și complemente cantitative exprimate prin adverbe de cantitate:

Mario è ingrassato / *Mario è dimagrito* {
molto
di due chili
di un paio di chili

La temperatura è diminuita {
poco
di tre gradi
di una decina di gradi

Il prezzo è aumentato {
molto
di (sau *con*) *cento lire*

Aceste complemente nu sînt obligatorii. Totuși, în măsura în care, deși frecvent omise, ele sînt întotdeauna „subînțelese" de verbele de acest tip, ar putea fi considerate complemente cantitative ale verbului, făcînd parte din grupul verbal, deci în ultimă instanță obligatorii (v. 14.4.1.7.).

La nivelul propozițiilor circumstanțiale, complementului cantitativ îi corespund propozițiile comparative, care exprimă cantitatea prin comparație, și propozițiile consecutive, care exprimă cantitatea (măsura) în funcție de efectul obținut sau care se poate obține. De asemenea, exprimă măsura falsele propoziții finale (v.p. 336) însă în funcție de un efect ireal sau considerat ca atare.

14.8.8.2. *Propozițiile comparative.* Măsura cantității se poate stabili prin comparație. Se pot compara două obiecte sau două mulțimi diferite din diverse puncte de vedere, și în acest caz rezultă un „comparativ", sau un obiect cu mulțimea din care face parte, și în acest caz rezultă un „superlativ relativ". În foarte multe cazuri propoziția comparativă se reduce la un complement, datorită identității parțiale dintre regentă și propoziția comparativă. În ambele propoziții, regentă și comparativă, există un complement de cantitate. În funcție de raportul care se stabilește între cele două cantități, se obține:

— *comparativul de egalitate* (cele două cantități sînt identice);

— *comparativul de superioritate* (dacă cei doi termeni nu se includ) sau *superlativul relativ de superioritate* (dacă cei doi termeni se includ), atunci cînd cantitatea mai mare este în regentă;

— *comparativul de inferioritate* (dacă cei doi termeni nu se includ) sau *superlativul relativ de inferioritate* (dacă cei doi termeni se includ), atunci cînd cantitatea mai mare este în subordonată.

14.8.8.2.1. *Comparativul de egalitate* se realizează între:

a) două calități ale aceluiași obiect:

Questo romanzo è (tanto) utile quanto questo romanzo è piacevole.

Întrucît cele două propoziții au subiectul identic, acesta se omite din subordonată, împreună cu copula; din subordonată rămîne numai numele predicativ, denumit în acest caz complement al comparativului: *Questo romanzo è (tanto) utile* **quanto piacevole.** Calitatea se poate referi la verb și se exprimă printr-un adverb: *Carlo guida (tanto) velocemente* **quanto prudentemente,** sau poate fi inerentă verbului: *Tullio lavora* **quanto studia.**

b) două obiecte care prezintă aceeași calitate:

Carlo è (tanto) alto quanto Luigi è alto.

În urma suprimării părților identice (predicatul nominal) din subordonată rămîne numai subiectul, denumit în acest caz complement al comparativului: *Carlo è (tanto) alto* **quanto Luigi.** Calitatea se poate referi la verb și se exprimă printr-un adverb: *Carlo guida (tanto) velocemente* **quanto Luigi**; de asemenea, calitatea poate fi inerentă verbului: *Mio figliolo* **pesa quanto il tuo.** *Io lavoro* **quanto te.**

c) două ipostaze ale unei calități care caracterizează un singur obiect (circumstanțe diferite):

Maria è (tanto) bella adesso quanto Maria era bella dieci anni fa.

În urma omiterii părților identice, din subordonată rămîne numai complementul circumstanțial: *Maria è (tanto) bella adesso* **quanto dieci anni fa.** Și în acest caz calitatea se poate referi la verb: *Carlo guida adesso (tanto) velocemente* **quanto dieci anni fa,** sau poate fi inerentă verbului: *Il bambino pesa adesso (tanto)* **quanto prima della malattia.**

d) două obiecte care prezintă aceeași cantitate; cantitatea este exprimată de nume predicativ sau de atribut:

I professori erano tanti quanto erano gli studenti —
I professori erano (tanti) **quanti gli studenti.**
C'erano tanti professori quanti erano studenti —
C'erano tanti professori **quanti studenti.**

e) două elemente care posedă un obiect în cantități egale:
Carlo ha tante matite quante matite ho io; în urma omiterii părților identice, determinantul cantitativ din subordonată trece la forma de masculin singular: *Carlo ha tante matite* **quanto me.**

f) două ipostaze cantitative ale aceluiași obiect (circumstanțe diferite):
Gli studenti erano (tanti) **quanti all'inaugurazione dell'istituto**; *Erano tanti studenti* **quanto all'inaugurazione...**;
A Roma avevo tanti amici quanti amici avevo a Bucarest — *A Roma avevo tanti amici* **quanti a Bucarest.**

Omisiunea părților identice este foarte frecventă dar nu obligatorie. Propoziția subordonată nu se reduce la un complement dacă:

— nu există părți identice:
Luigi lavora (tanto) **quanto tu studi.**
La porta è (tanto) alta **quanto la tavola è lunga.**
Avessi io tanti soldi **quante barzellette ti ho detto!**

— propoziția care conține termenul de comparație face parte, cu rol de subiectivă sau completivă, dintr-o structură mai amplă; în acest caz regenta rămîne cu funcție de propoziție comparativă, iar subiectiva sau completiva se omit:

Carlo è (tanto) alto **quanto ti ho detto (che è alto).**
Mio figlio pesa esattamente **quanto occore (che pesi).**
I professori erano tanti **quanti ti ho detto (che erano).**
C'erano tanti professori **quanti ti ho detto (che erano).**
Ho scritto tante righe **quante chiedeva il maestro (che scrivessi).**

În toate cazurile propoziția comparativă care implică un raport de egalitate are în mod normal verbul la INDICATIV. În general primul termen al corelației *(tanto)* poate fi omis. În locul corelativelor *tanto...quanto*, se mai pot folosi corelativele *(cosí)...come*, atunci cînd comparația se referă la calitate (nu la cantitate): *Carlo è (cosí) alto* **come Luigi**; *Maria è adesso bella* **come dieci anni fa.** *Adesso lavoriamo* **come prima delle vacanze.**

14.8.8.2.2. *Comparativul de superioritate și comparativul de inferioritate* diferă numai prin marca folosită: *piú*, pentru superioritate, *meno* pentru inferioritate; din punct de vedere sintactic, structurile sînt identice. Comparația se realizează între:

a) două calități ale aceluiași obiect:

Carlo è robusto piú di quanto Carlo sia alto.

Întrucît cele două propoziții au subiectul identic, acesta se omite din subordonată împreună cu copula; *piú* trece înaintea adjectivului din regentă iar *di quanto* este înlocuit cu *che*. Adjectivul din a doua propoziție rămîne cu funcție de complement al comparativului (al doilea termen al comparației) și este introdus cu *che*: *Carlo è piú robusto* **che alto.** În loc de *piú* se poate folosi adverbul *piuttosto*, tot pentru comparativul de superioritate, și *meno* pentru comparativul de inferioritate: *Carlo è piuttosto robusto* **che alto**; *Carlo è meno robusto* **che alto.**

Calitatea se poate referi la verb și se exprimă printr-un adverb: *Carlo guida piú* (sau *piuttosto) velocemente* **che prudentemente.** În cazul în care calitatea este inerentă verbului, propoziția subordonată nu se mai reduce la un complement; verbul în subordonată este în general la CONJUNCTIV; din subordonată se omite numai subiectul, identic cu cel al regentei: *Carlo studia piú* (sau *meno)* **di quanto si diverta.**

Atît în propoziția introdusă cu *piú di quanto* sau *meno di quanto*, cît și înaintea complementului rezultat în urma omiterii părților identice din subordonată, se poate folosi *non*, care însă nu are sens negativ ci numai funcție de întărire: *Carlo è piuttosto robusto che non alto; Carlo guida piuttosto velocemente che non prudentemente; Carlo studia piú di quanto non si diverta.*

b) două obiecte care prezintă aceeași calitate. În funcție de raportul care se stabilește între cele două obiecte — incluziune sau non-incluziune — se pot distinge:

— comparativul de superioritate sau inferioritate; cele două obiecte nu se includ:

Carlo è piú alto di quanto Luigi sia alto —
Carlo è piú alto **di Luigi.**
Questo libro è meno caro di quanto l'altro sia caro —
Questo libro è meno caro **dell'altro.**

În același mod se obțin:

Tullio guida piú velocemente **di me.**
Mio figlio pesa piú **del tuo.**
Io lavoro meno **di te.**

— superlativul relativ de superioritate sau de inferioritate; al doilea obiect reprezintă o mulțime care include primul obiect; superlativul implică înainte de *piú* sau *meno* și prezența articolului definit. Dacă adjectivul care exprimă calitatea stă după substantiv cu funcție de atribut, articolul precedă substantivul și nu se mai repetă înaintea adjectivului. Mulțimea din propoziția a doua care include obiectul din prima propoziție devine complement al superlativului și se introduce cu prepoziția *fra, tra* sau *di:*

Carlo è il piú alto **dei suoi compagni.**
Il piú alto ragazzo **di tutta la classe** *è Carlo.*
Il ragazzo piú alto **di tutta la classe** *è Carlo.*

Questa camicetta è la meno cara **fra tutte quelle** *che ti piacciono.*
La meno cara camicetta **fra tutte queste** *che ti piacciono è bianca.*
La camicetta meno cara...

Complementul superlativului poate fi omis dacă este „subînțeles" din context: *Questa stanza è la piú larga (di tutte le altre della casa, dell'appartamento* etc.). Într-o frază ca: *Questo è il vestito piú elegante di mia zia,* grupul *di mia zia* nu este complementul superlativului ci atributul posesiv al substantivului *vestito,* iar complementul superlativului este omis; forma „completă" ar fi: *Questo è il vestito piú elegante fra i vestiti di mia zia.*

c) două ipostaze ale unei calități care caracterizează un singur obiect (circumstanțe diferite):

Maria è piú alta adesso di quanto Maria sia stata alta qualche anno fa.

În urma omiterii părților identice, complementul circumstanțial din propoziția comparativă devine complement al comparativului, introdus cu *che: Maria è piú alta adesso* **che qualche anno fa.** Calitatea se poate referi la verb și se exprimă printr-un adverb: *Io guido meglio in città* **che fuori** (sau... **che non fuori**); *Ci vediamo piú spesso in biblioteca* **che a casa** (sau...**che non a casa**). Dacă circumstanțialul din propoziția subordonată este adverbul *prima,* cu funcție de complement al comparativului, se poate introduce fie cu *di,* fie cu *che: Mio figlio pesa adesso* **piú di prima** sau ...**piú che prima.** Dacă complementul circumstanțial este introdus cu prepoziția *prima di,* cu funcție de complement al comparativului, grupul respectiv se va introduce cu *che: Mio figlio pesa adesso piú* **che prima della malattia.**

d) două obiecte care prezintă cantități diferite; cantitatea poate fi exprimată de nume predicativ sau de atribut; în aceste cazuri *piú* și *meno* sînt adjective la comparativ (sintetic) (v.4.6.1.1.):

I professori erano piú di quanti erano gli studenti —
I professori erano piú **degli studenti.**

în mod similar: *I professori erano meno* **degli studenti.**

C'erano piú professori di quanti erano studenti —
C'erano piú professori **che studenti.**

în mod similar: *C'erano meno professori* **che studenti.**

În locul formei sintetice de comparativ *piú* sau *meno,* se poate folosi adjectivul *numeroso* precedat de *piú* sau *meno* (comparativ analitic): *I professori erano piú* (sau *meno) numerosi* **degli studenti.**

e) două elemente care prezintă obiecte de același tip în cantități diferite: *Egli aveva piú matite di quante matite avessi io—Egli aveva piú matite* **di me**; în mod similar *Io ho meno soldi* **di te.**

f) două ipostaze cantitative ale aceluiași obiect (în circumstanțe diferite): *Adesso io ho piú soldi di quanti soldi avevo l'anno scorso — Adesso io ho piú soldi* **che l'anno scorso.** În mod similar: *A Roma ho piú amici* **che a Bucarest**; *A Bucarest sono piú parchi* **che nelle altre città.** *I parchi sono* **piú di prima** (sau **piú che prima**).

Omisiunea părților identice este obligatorie numai în cazul superlativului relativ (cînd cei doi termeni sînt în raport de incluziune); în celelalte cazuri este foarte frecventă dar nu obligatorie. Propoziţia subordonată nu se reduce la un complement dacă:

— nu există părţi identice; în acest caz subordonata are în mod normal verbul la CONJUNCTIV şi poate include forma *non* pentru întărire:

Carlo studia **piú di quanto** *tu* **ti diverta.**
La porta è **piú** *alta* **di quanto sia** *lunga la tavola.*
Io ho **meno** *soldi* **di quanti** *debiti tu* **debba** *pagare.*

Acest tip de structuri este rar deoarece presupune două obiecte şi două calităţi; comparaţia se poate însă face numai dacă cele două calităţi sau obiecte aparţin aceleiaşi sfere semantice: *alto — lungo; soldi — debiti; Carlo — tu* (persoane) şi *studiare — divertirsi* (activităţi).

— propoziţia care conţine al doilea termen de comparaţie este subiectivă sau completivă, dominată de o altă regentă, şi este identică cu propoziţia principală; în acest caz această propoziţie se suprimă iar regenta ei rămîne cu funcţie de termenul al doilea de comparaţie, cu verbul în general la conjunctiv, dar şi la indicativ:

Il vestito è piú bello **di quanto sembri a prima vista (che sia bello).**
Carlo è piú malato **che (non) sembri (che sia malato).**
Sono piú **di quanti (non) me l'aspettavo (che fossero).**

14.8.8.3. *Propoziţiile consecutive* indică măsura (deci cantitatea) în funcţie de efectul obţinut sau care se poate obţine. Propoziţiile consecutive sînt introduse cu ajutorul conjuncţiilor şi locuţiunilor conjuncţionale *che, sicché, a tal punto che, di modo che* şi presupun de multe ori corelativ în regentă, *cosí, tale* sau *tanto*, care anticipează măsura. Propoziţia consecutivă va avea verbul la:

1. INDICATIV sau, rar, CONDIŢIONAL:

Faceva **tanto** *freddo* **che** *ormai tutti* **aspettavano** *la neve.*
Ho ripetuto **tante** *volte quelle frasi* **che** *alla fine le* **sapevo** *a memoria.*
E' **cosí** *distratto* **che** *sempre* **dimentica** *qualcosa a casa.*
Avevo lasciato la porta aperta **di modo che** *la mamma* **entrò** *senza essere sentita.*
Non rispondeva nessuno, **sicché** *rinunciai.*
Gridavano **a tal punto che** *li* **avrebbero sentiti** *anche i sordi.*
La libertà, l'improbabile, impossibile libertà, **cosí** *lontana da Auschwitz* **che** *solo nei sogni* **osavamo** *sperarla, era giunta.*
Giusti ne disse **tante, che scrissi** *io stesso il telegramma.*
Era pallida; impensierita di ciò che aveva deciso di dire subito appena entrata, non si era tolto neppure l'impermeabile, **si ché** *egli* **ebbe** *l'impressione di trovarsi con una estranea rifugiatasi in casa sua durante un temporale.*

Corelativul din regentă poate lipsi în limba vorbită şi consecutiva este introdusă numai de *che;* sensul rezultă din context; în limba română literară acest *che* se traduce prin *încît,* dar în limba vorbită se poate traduce şi prin *că:*

Sentii la vacca muggire con uno scoppio rabbioso, **che pareva** *che piangesse* (...că părea că plînge, *sau* ...încît părea...)
Tutto muscolo e niente cervello, non è capace di fare quattro chiacchiere filate, comincia coi sorisetti **che non sai** *se ti prende in giro o sta pensando a un'altra cosa.*

Indicativul în propoziţia consecutivă presupune că a fost deja obţinut efectul (subordonata este la un timp trecut) sau că efectul este repetabil, valabil general în timp *(cosí distratto che dimentica sempre qualcosa...)*; condiţionalul presupune că efectul a fost sau este posibil.

2. CONJUNCTIV, dacă propoziția consecutivă desemnează măsura după efectul dorit în principală; aceste consecutive se apropie foarte mult de finale; diferența constă în faptul că efectul exprimat de consecutive indică măsura (deci cantitatea), în timp ce finalele nu măsoară cantitatea. A se compara:

Hanno fatto una porta grande **perché tutti possano entrare.**
(finală)
Hanno fatto la porta **così** *grande* **che tutti possano entrare.**
(consecutivă)

Consecutiva indică măsura adjectivului *grande;* finală exprímă scopul acțiunii *fare una porta grande.*

Alte exemple:

Si fanno certi esercizi **in modo che** *il bambino* **parli** *bene.*
Presi la chiave, accostai l'uscio, **in modo che** *Cecilia, se fosse venuta,* **potesse** *entrare.*
Ci sbarazzeremo di quei due e **in maniera che** *non* **restino** *tracce.*
Avevamo il permesso di montare su uno dei predellini laterali, **di modo che potessimo** *contemplare a nostro agio, l'interno . . .*

Conjunctivul este frecvent dacă regenta este negativă:

Fra i settecentocinquanta membri della nostra Comunità **non** *si erano verificati decessi di* **tale** *importanza* **che fosse valsa** *la pena di darne notizia sul „Corriere ferrarese".*
Ormai non ci si vedeva niente bene, d'accordo. **Non così** *male però* **che** *non* **fosse** *possibile tirare avanti per almeno due games!*

3. INFINITIV, dacă subiectul consecutivei este identic cu subiectul regentei; consecutiva este introdusă în acest caz cu prepoziția *da:*

Nessuno è **così** *stupido* **da** *non* **capire** *certe cose.*
Non ho bevuto mai **tanto da prendere** *una sbornia.*

Infinitivul nu este obligatoriu; în exemplele de mai sus se poate folosi și conjunctivul.

14.8.9. *Selectarea modurilor personale în funcție de conjuncțiile, locuțiunile și adverbele care introduc propozițiile circumstanțiale.*

1. TEMPORALE

Indicativ
— quando
— mentre
— nel momento in cui
— nel momento preciso in cui
— tutte le volte che
— man mano che
— via via che
— nel mentre che
— dappoi che
— dal momento che
— dacché
— dopo che
— finché
— (non) appena

Conjunctiv
— prima che
— avanti che
— innanzi che
— finché
— (non) appena

2. LOCALE

Indicativ

— dove

Conjunctiv

— dove
— dovunque

3. MODALE

Indicativ

— come

Conjunctiv

— comunque
— come se
— quasi (che)
— senza che
— come (= come se)

4. CAUZALE

Indicativ

— perché
— ché
— poiché
— giacché
— siccome
— per il motivo che
— per il fatto che
— dal momento che
— dato che

Conjunctiv

— non perché
— non ché

5. FINALE

Indicativ

—

Conjunctiv

— perché
— affinché
— acciocché
— ché
— onde

6. CONCESIVE

Indicativ

— anche se

Conjunctiv

— benché
— sebbene
— quantunque
— nonostante (che)
— malgrado (che)
— ancorché
— per quanto
— anche quando
— anche se
— con tutto che
— ammesso che
— supposto che
— posto che
— dato che
— concesso che

7. CONDIȚIONALE

Indicativ
— se

Conjunctiv
— se
— quando
— qualora
— purché
— sempre che
— a meno che
— soltanto (*sau* solo) che
— salvo che
— a patto che
— nel caso che
— nell'ipotesi che
— nell'eventualità che
— a condizione che
— coso mai

8. COMPARATIVE

Indicativ
— (tanto) quanto
— (cosí) come

Conjunctiv
— piú di quanto
— meno di quanto

9. CONSECUTIVE

Indicativ
— (tanto)...che
— cosí...che
— sicché
— a tal punto che
— di modo che
— in modo che
— in maniera che

Conjunctiv
— cosí...che
— tale...che
— di modo che
— in modo che
— in maniera che

15. FOLOSIREA MODURILOR

15.0. Modul unui verb depinde de tipul de propoziție în care apare: propoziție principală sau propoziție subordonată.

În propozițiile principale, verbele pot apărea la INDICATIV, PREZUMTIV, CONDIȚIONAL sau IMPERATIV. Alegerea unuia dintre cele patru moduri posibile depinde de sensul pe care vorbitorul vrea să-l exprime în propoziție, deci în ultimă instanță alegerea este condiționată extralingvistic.

În propozițiile subordonate, verbele pot apărea la toate modurile în afară de imperativ: INDICATIV, PREZUMTIV, CONJUNCTIV, CONDIȚIONAL, INFINITIV, GERUNZIU, PARTICIPIU trecut sau prezent. Selectarea modului în propozițiile subordonate este condiționată în primul rînd *sintactic* (tipul de propoziție subordonată, anumite relații de identitate între subiectul subordonatei și un nominal din regentă, elementul de relație care introduce propoziția subordonată etc.) și în al doilea rînd *semantic* (în anumite condiții sintactice, modul verbului subordonat depinde de trăsăturile semantice ale verbului regent sau de sensul nominalului determinat de propoziția subordonată).

Nu ridică probleme diferite față de limba română folosirea imperativului și a prezumtivului.

15.1. *Folosirea indicativului*

15.1.1. În propozițiile principale, indicativul se folosește în aceleași cazuri ca în limba română:

Man mano che si abitua a quel morto chiarore, **distingue** *le poltrone del salotto.*

Tutti gli **facevano** *di cappello.*

M'inginocchiai *per trovare l'apertura e* **mi buttai**, *con la testa in avanti, per lo stretto cunicolo.*

Come **passa** *presto il tempo* — **sospirò** — *ma che* **hai**? **ti sei addormentato**?

A Roma **aveva studiato** *la medicina.*

Ti **ho dato** *l'indirizzo;* **te** *lo* **ricorderai**?

15.1.2. În propozițiile subordonate:

15.1.2.1. În *propozițiile predicative* se folosește indicativul:

1. Dacă subiectul predicativei este definit și exprimat printr-un nominal, sau este reprezentat de *si*—impersonal, și dacă subiectul legat de propoziția predi-

cativă prin copulă indică certitudine sau dacă propoziţia predicativă este prezentată drept un fapt real:

Il bello *fu che* **avevano steso** *un cencio nero sulla tavola.*
Il guaio *è che il pecorino mi* **dà** *la nausea.*
Il problema *è che nessuno di loro* **è** *qui presente.*
La realtà *è che Torino* **é** *come un recipiente colmo sino all'orlo e che poche gocce in piú potrebbero farlo traboccare.* (v. şi p. 244)

2. În propoziţiile predicative interogative totale sau parţiale, în aceleaşi condiţii ca mai sus:

Il problema *è se* **possiamo** *pubblicare il manifesto.*
Il problema *è quanto* **dobbiamo** *pagare.*
(v. şi p. 245)

15.1.2.2. În *propoziţiile subiective* se foloseşte indicativul:

1. Dacă subiectul subiectivei este definit şi exprimat printr-un nominal, sau este reprezentat de *si*—impersonal, şi dacă verbul regent exprimă o certitudine sau prezintă conţinutul subiectivei ca un fapt general acceptat sau real:

E' noto *che nessuno* **nasce** *dotto.*
Era evidente *che i due* **si amavano.**
E' certo *che a quell'ora* **dormivano.**

Nu poate apărea indicativul însă dacă subiectiva precedă verbul regent: *Che i due* **si amassero,** *era evidente.*
(v. şi p. 248)

2. Dacă verbul regent este de tipul *risultare, constare, accadere, avvenire, succedere, capitare* şi prezintă conţinutul subiectivei drept un fapt real, iar subiectul subiectivei nu este identic cu complementul datival al verbului regent:

A me **risulta** *che essi* **sapevano** *già tutta la storia.*
Avvenne *una volta che non mi* **trovò** *a casa.*

Toate aceste verbe pot domina şi conjunctivul în subordonată cu uşoare diferenţe semantice (modale, indicînd eventualitatea, în cazul primelor două verbe; aspectuale, indicînd un proces repetabil, în cazul celorlalte verbe; v. şi p. 252)

3. În propoziţiile subiective interogative totale sau parţiale, dacă în regentă verbul este la indicativ iar regenta nu este negativă sau interogativă. Conjunctivul este însă de asemenea posibil:

Mi interessa se **puoi** *venire.*
*Mi interessa chi te l'***ha** *detto.*

15.1.2.3. În *propoziţiile completive directe* se foloseşte indicativul:

1. Dacă verbul regent exprimă o aserţiune sau o certitudine, de tipul *sapere, dimenticare, ricordare* etc., iar subiectul completivei este diferit de subiectul verbului regent:

So *che tu* **puoi** *farlo.*
Ho dimenticato *che tu* **vieni** *spesso da queste parti.*
Ricordo *che lui* **è stato** *malato gravemente durante l'inverno.*

Unele verbe acceptă atît indicativul cît şi conjunctivul în completivă dar cu diferenţe semantice (v. pp. 260-261). De asemenea, unele verbe din categoria menţionată acceptă, prin analogie, indicativul şi dacă cele două subiecte sînt identice (în acest caz indicativul caracterizează limba vorbită iar infinitivul limba literară): *Ho dimenticato che te l'***ho detto** / *Ho dimenticato di* **aver***telo* **detto.** (v. p. 261, 262).

Propozițiile completive directe care depind de verbe de „certitudine" nu au însă verbul la indicativ, ci la conjunctiv, dacă regenta stă după completivă (v. p. 262).

2. Dacă verbul regent indică un act de percepție *(vedere, sentire, udire* etc.) indicativul este întotdeauna posibil, indiferent dacă cele două subiecte sînt identice sau nu:

Vedo che adesso **scrive** *una lettera.*

Indicativul din subordonată nu specifică însă dacă este vorba efectiv de un act de percepție sau de sensul „osservare". Actul de percepție presupune în orice caz simultaneitatea celor două verbe, deci același timp gramatical. (v. p. 263, 264)

3. Propozițiile completive directe interogative totale sau parțiale pot avea verbul la indicativ, dacă verbul regent exprimă o certitudine, și dacă propoziția regentă nu este negativă sau interogativă; criteriul nu este însă foarte strict:

Il giudice deciderà se loro **hanno avuto** *ragione.*
Ti dirò io chi **ha** *torto.*

15.1.2.4. În *propozițiile completive indirecte* se folosește indicativul:

1. Dacă propoziția este dominată de verbe ca *accorgersi, rendersi conto, essere certo, essere sicuro* etc. care exprimă o certitudine și dacă subiectul completivei nu este identic cu subiectul verbului regent:

Mi accorgo *che non* **hai capito** *niente.*
Sono certa *che lo* **conosci.**

Unele dintre aceste verbe acceptă indicativul în completiva indirectă, chiar dacă cele două subiecte sînt identice, dar folosirea indicativului, spre deosebire de folosirea infinitivului, în acest caz caracterizează limba vorbită: *Mi accorgo che* **ho sbagliato** / *Mi accorgo di* **avere sbagliato.** Unele verbe acceptă în completivă atît indicativul cît și conjunctivul, dar cu diferențe semantice (v. pp. 282, 283). Foarte puține verbe acceptă ambele moduri fără diferențe semantice (v. p. 283). Nu poate apărea indicativul în completivele indirecte dominate de verbe de certitudine, dacă regenta stă după completivă (v. p. 284).

2. În completivele indirecte dominate de verbe care exprimă o aserțiune sau o certitudine, ca *convincere, accusare* etc., și care sînt prezentate drept reale, dacă subiectul completivei nu este identic cu complementul direct al verbului regent:

Carlo mi **ha convinto** *che la colpa* **era** *mia.*

În limba curentă indicativul poate apărea chiar dacă se realizează această identitate: *Mi* **accusano** *che* **ho sbagliato** / *Mi* **accusano** *di* **avere sbagliato.**

3. În completivele indirecte interogative totale sau parțiale indicativul apare rar, deoarece verbele care acceptă asemenea completive indică în general incertitudinea. Chiar în cazurile în care poate apărea indicativul, conjunctivul este posibil: *Non si decide se* **ritorna** *o no* (v. pp. 287, 288).

15.1.2.5. În *propozițiile relative,* folosirea indicativului presupune o valoare explicativă, non-restrictivă (propoziția relativă nu restrînge sfera desemnată prin nominal, ci indică numai caracteristica obișnuită a nominalului respectiv). În toate aceste cazuri, nominalul determinat de relativă include un determinant definit, de cele mai multe ori:

Questo libro, che **ho comprato** *recentemente, è interessante.*

Pentru cazurile în care propoziția relativă are valoare restrictivă și ca atare cere conjunctivul, a se vedea 15.3.2.5.

15.1.2.6. În *propozițiile atributive* rezultate în urma nominalizării verbului regent, se folosește indicativul dacă și în propoziția subordonată inițială, devenită atributivă, se folosea indicativul:

Io **sono certo** *che tu* **sei** *innocente — La mia* **certezza** *che tu* **sei** *innocente.*

Atributiva poate chiar în acest caz să aibă verbul la conjunctiv „prin atracție", în funcție de sensul verbului din propoziția în care se inserează structura nominalizată:

La sua certezza che tu **sia** *innocente non era giustificata.*

Ca și în cazul subordonatelor care depind direct de verb, în propozițiile atributive (obținute în urma nominalizării sau prin analogie cu nominalizarea, sau în sfîrșit cu ajutorul formulei *il fatto che)* modul depinde de conținutul semantic al substantivului determinat. În cazul indicativului, substantivul determinat exprimă certitudine: *La scoperta che non* **ero** *sola mi rassicurò.* În cazul unor substantive neutre din punctul de vedere al certitudinii, modul este impus de contextul mai larg (v. p. 315 și urm.).

15.1.2.7. În *propozițiile apoziționale,* care stau pe lîngă un nominal, indicativul apare:

— dacă nominalul determinat indică o certitudine:

Mi ero convinta di questa **verità:** *che tutti* **possono** *sbagliare.*

— dacă nominalul determinat este neutru din punctul de vedere al certitudinii, însă verbul regent din propoziția din care face parte acest nominal exprimă o certitudine:

Io, anzi, **sostengo** *questo: che la verità* **viene** *sempre a galla.*

Propozițiile apoziționale care stau pe lîngă o altă propoziție au verbul la indicativ, dacă și prima are verbul la indicativ:

Io dico che oltre che **sei** *pigro,* **sei** *anche bugiardo.* (v. și p. 318)

15.1.2.8. *Propozițiile temporale* au verbul la indicativ dacă sînt introduse de conjuncțiile (locuțiunile etc.) *quando, mentre, nel momento in cui, tutte le volte che, man mano che, via via che, nel mentre che, dappoi che, dal momento che, dacché, dopo che, allorquando, che;* de asemenea dacă temporala este introdusă de *finché* și *(non) appena* și presupune o acțiune realizată sau certă:

Quando *Carlo* **è arrivato,** *noi stavamo per concludere.*
Lo cercherò **dopo che finirà** *il lavoro.*
Arrivai **che** *ormai* **era** *tardi.*
Finché *ci* **sono** *io, stai tranquilla!* (v. și p. 322)

15.1.2.9. *Propozițiile locale* au verbul la indicativ dacă sînt introduse cu adverbul *dove,* înțeles ca formă sintetică pentru *nel posto in cui;* de asemenea, după *da dove:*

Ho messo il giornale **dove sono** *tutti gli altri.*
Mi piace riprendere le cose **da dove** *le* **ho lasciate.** (v. și p. 327).

15.1.2.10. *Propozițiile modale* au verbul la indicativ dacă sînt introduse de adverbul relativ *come:*

Non ballava **come ballavano** *gli altri, ma a modo suo.* (v. și p. 329).

15.1.2.11. *Propozițiile cauzale* au verbul la indicativ dacă sînt introduse cu conjuncțiile (sau locuțiunile) *perché, ché, siccome, poiché, giacché, per il motivo che, per il fatto che, dal momento che, vistoche, dato che* și prezintă cauza drept reală:

Non parlava **perché aveva** *paura di sbagliare.*
Stai tranquilla, **che** *ci* **sono** *io.*
(v. și p. 332).

15.1.2.12. *Propozițiile concesive* au verbul la indicativ dacă sînt introduse de conjuncția *anche se* și dacă în regentă verbul este de asemenea la indicativ:

Si svegliava presto **anche se andava** *a letto a mezzanotte.*
(v. și p. 337).

15.1.2.13. *Propozițiile condiționale* au verbul la indicativ, prezent sau viitor, dacă exprimă o ipoteză reală și sînt introduse cu conjuncția *se;* în regentă este de asemenea indicativul, prezent sau viitor, sau imperativul:

Se *mi* **telefoni** *fino a mezzogiorno, mi trovi.*

Verbul din propozițiile condiționale apare la indicativ imperfect dacă subordonata exprimă o ipoteză ireală:

Se potevo, *venivo anch'io.*
(v. și p. 339).

15.1.2.14. *Propozițiile comparative* au verbul la indicativ dacă realizează un comparativ de egalitate (introduse cu *tanto...quanto* sau *cosí...come*) și uneori chiar atunci cînd se realizează un comparativ de superioritate sau inferioritate (introduse cu *piú... di quanto* sau, respectiv, *meno...di quanto)*:

Io lavoro **tanto quanto** *lei* **studia.**
Lo spettacolo è stato **piú** *divertente* **di quanto** *(non)* **me** *l'***aspettavo.**
(v. și p. 345).

15.1.2.15. *Propozițiile consecutive* au verbul la indicativ dacă se presupune că efectul pe care îl exprimă a fost deja obținut, sau a fost posibil în trecut, sau, dacă, în sfîrșit, efectul este repetabil, și general valabil în timp:

Faceva tanto freddo **che avevo** *le mani gelate.*
(v. și p. 347).

15.2. *Folosirea condiționalului*

15.2.1. În propozițiile principale, condiționalul se folosește în aceleași cazuri ca în limba română:

Verrei *volentieri con te, ma devo aspettare un amico.*
Avrei comprato *quel libro, ma era troppo caro e non mi bastavano i soldi.*

În limba italiană, condiționalul trecut poate apărea în propoziții principale și pentru a exprima o acțiune viitoare față de o altă acțiune trecută, exprimată în contextul anterior:

Fra qualche ora, **ci saremmo separati** *per sempre e lui invece guardava la partita e non diceva nulla.*

În limba română trebuie să se folosească o perifrază: *. . urma să ne despărțim . . .*

15.2.2. În propozițiile subordonate, condiționalul se folosește în aceleași contexte ca și indicativul, diferența dintre cele două moduri fiind cea semantică, existentă și în propozițiile principale. Trebuie reținute următoarele cazuri speciale:

1. Propozițiile subordonate care sînt în raport de posterioritate față de o propoziție regentă la un timp trecut (exprimă deci „viitorul în trecut", un moment viitor nu față de prezent, ci față de un moment din trecut) au verbul la condițional, prezent sau trecut. Limba contemporană preferă folosirea condiționalului trecut:

A me ha detto che **sarebbe venuto** *ieri.*

Dacă însă momentul viitor este viitor și față de momentul transmiterii mesajului, se poate folosi viitorul indicativ: *A me ha detto che* **verrà** *domani.* În limba română nu se realizează această distincție; viitorul indicativului se folosește în toate cazurile. (v. și p. 371, 373).

2. Nu se folosește condiționalul în propozițiile condiționale, ca în limba română, ci numai conjunctivul (v. 14.8.7.).

15.3. *Folosirea conjunctivului*

15.3.1. Conjunctivul se folosește numai în propozițiile aparent principale. În aceste cazuri propoziția principală reală a fost omisă, rămînînd numai subordonata. Omiterea principalei reale este posibilă numai în anumite condiții:

Conjunctivul apare în propoziții aparent principale de tipul:

1. **Sapessi** *tu!*
Se allora non **ci fossimo lasciati,** *Guido!*
Comandante, e se gli inglesi **se ne fossero andati?**
Magari **facesse** *più fresco!*
Almeno **fossi rimasta** *a casa mia!*

Aceste propoziții sînt în realitate propoziții condiționale, introduse cu conjuncția *se*, care de asemenea poate fi omisă. Omisiunea principalei este posibilă în prezența interogației sau exclamației totale. În absența principalei reale, propozițiile condiționale devin exclamative și exprimă o condiție dorită dar nerealizată. (A se vedea modurile folosite în propozițiile condiționale care exprimă o ipoteză posibilă sau ireală).

2. *(Che)* **possa** *lui rimanere con noi!*

Aceasta este o propoziție completivă directă. În absența principalei cu valoare exclamativă, completiva exprimă o dorință și presupune în principala omisă un verb de tipul *volere, desiderare, preferire, sperare*. Completiva, în absența principalei, preia valoarea exclamativă.

3. *Che* **abbia cambiato** *idea?*
Che **sia** *già* **arrivato,** *a quest'ora?*

Aceste propoziții interogative presupun în principală un verb de tipul *essere possibile* — și în acest caz este vorba de o propoziție subiectivă — sau de tipul *credere, pensare* — și în acest caz avem de-a face cu o propoziție completivă directă:

E' possibile }
Credete } *che* **abbia cambiato** *idea?*

E' possibile }
Credete } *che* **sia** *già* **arrivato,** *a quest'ora?*

Timpul verbul regent este dedus, prin mecanismul concordanței timpurilor, după timpul subordonatei. Astfel *Che* **avesse cambiato** *idea?* presupune o regentă la un timp trecut: *Era possibile che* **avesse cambiato** *idea?*

Omiterea principalei reale este posibilă numai în prezența interogației totale. În urma omiterii, subordonata preia sensul interogativ, la care se adaugă sensul dubitativ al verbului regent presupus.

15.3.2. În propozițiile subordonate:

15.3.2.1. În *propozițiile predicative* se folosește conjunctivul:

1. Dacă subiectul predicativei este definit și exprimat printr-un nominal, sau este reprezentat prin *si* impersonal, și dacă subiectul legat de propoziția predicativă prin copulă indică incertitudine, teamă, dorință:

La questione *era che le autorità* **dessero** *una risposta giusta.*
Il *mio* **terrore** *era che il telefono* **scoppiasse** *di nuovo a suonare.*
La *nostra* **speranza** *era che nel frattempo* **arrivassero** *gli amici.*

Dacă nominalul subiect este neutru din punct de vedere semantic (al incertitudinii etc.), conjunctivul se folosește dacă predicativa este înțeleasă ca nerealizată ci numai datorită:

L'importante *è che tu* **dica** *la verità.*
Il problema *è che adesso* **si diano** *dimensioni di massa a questo primo risultato.*
(v. și p. 244)

2. În propozițiile predicative interogative totale sau parțiale, în aceleași condiții ca mai sus:

Il problema *è se i due aspetti si* **debbano** *trattare insieme o no.*
(v. și p. 245).

15.3.2.2. În *propozițiile subiective* se folosește conjunctivul:

1. Dacă verbul regent este de tipul *bisognare, occorrere, essere bene, essere male, essere possibile, essere difficile* etc., exprimă așadar incertitudinea, necesitatea, o apreciere subiectivă, și dacă subiectul subiectivei este definit și exprimat printr-un nominal, sau este reprezentat de un *si* impersonal:

Bisogna *che tutti* **vengano.**
Era difficile *che Lei mi* **riconoscesse.**
E' possibile *che* **si sia arrivati** *troppo tardi.*

De asemenea conjunctivul apare întotdeauna dacă subiectiva precedă verbul regent, indiferent de trăsăturile semantice ale acestuia:

Che loro non mi **abbiano riconosciuto, è certo.**

în schimb:

E' certo *che loro non mi* **hanno riconosciuto.**
(v. și p. 248 și urm.).

2. Dacă verbul regent este de tipul *piacere, sembrare, bastare, parere, rincrescere, importare* etc., deci exprimă o incertitudine sau o apreciere subiectivă, dacă subiectul propoziției subiective nu este identic cu complementul datival al verbului regent:

Mi **piace** *che Lei* **pensi** *così.*
Le **sembra** *che io* **abbia sbagliato?**
Ci **rincresce** *che ci* **abbiate aspettati** *tanto.*
(v. și p. 251 și urm.).

3. Dacă verbul regent este de tipul *sorprendere, affliggere, deludere, scocciare, rattristare, dolere* etc. (verbe de apreciere subiectivă) şi dacă subiectul propoziţiei subiective nu este identic cu complementul direct al verbului regent:

Mi **sorprende** *che tu* **sia** *ancora qui.*
Mi **doleva** *che lei non* **fosse** *capace di resistere.*
Lo **scocciava** *che non* **prestassi** *attenzione a quelle „opere".*
(v. şi p. 253).

4. În propoziţiile subiective interogative totale sau parţiale în funcţie de trăsăturile semantice ale verbului regent; de asemenea dacă verbul regent este interogat sau negat:

Adesso **non** *m'***interessa** *se lui* **sia arrivato** *o no.*
(v. şi p. 255).

15.3.2.3. În *propoziţiile completive directe* se foloseşte conjunctivul:

1. Dacă verbul regent exprimă incertitudine, teamă, voinţă, dorinţă, ordin, de tipul *supporre, volere, desiderare, temere, pretendere, sperare* etc. iar subiectul completivei nu este identic cu subiectul verbului regent:

Credo *che loro non* **vengano** *piú.*
Temevo *che Lei non* **abbia capito** *bene.*
La ragazza **sperava** *che loro* **si fossero dimenticati** *di lei.*
Vorrei *che nessuno mi* **vedesse.**

Propoziţiile completive directe care depind de verbe de „certitudine" au de asemenea verbul la conjunctiv, dacă precedă verbul regent:

Che loro non **venissero** *piú, lo* **sapevo.**
(v. şi p. 259, 262).

Unele verbe acceptă în completiva directă atît indicativul cît şi conjunctivul, dar cu diferenţe semantice (v. p. 260, 261).

Unele verbe de incertitudine, ca *sperare, credere, supporre* pot fi urmate de completive directe la conjunctiv chiar dacă cele două subiecte sînt identice (în acest caz conjunctivul caracterizează limba vorbită, iar infinitivul limba literară): *Credo che te l'***abbia detto** / *Credo di* **aver***telo* **detto.** (v. şi p. 262).

2. Dacă verbul regent exprimă un ordin, o urare sau o permisiune, de tipul *chiedere, impedire, permettere, augurare,* şi dacă complementul datival al verbului regent este indefinit şi omis sau este diferit de subiectul completivei:

Il padre **chiedeva** *che uno di noi lo* **accompagnasse** *sempre.*
Il preside non **ha permesso** *che il pubblico* **assistesse** *agli esami.*

În limba vorbită conjunctivul poate apărea chiar dacă subiectul subordonatei este identic cu complementul datival al regentei:

Mio padre non mi **ha permesso** *che lo* **accompagnassi,** faţă de... *non mi* **ha permesso** *di* **accompagnarlo** (literar).
(v. şi p. 263).

3. Verbele *fare* şi *lasciare* sînt urmate de completive la conjunctiv atunci cînd au sensul de „far di modo che", „agire in modo che" şi respectiv „permettere":

Fa' *che non mi* **veda!**
Lascia *che* **parlino** *quanto vogliono!*
(v. şi p. 265).

4. Propozițiile completive directe interogative totale sau parțiale pot avea verbul la conjunctiv, în funcție de trăsăturile semantice ale verbului regent; de asemenea dacă verbul regent este la forma negativă sau interogativă:

Ho dimenticato *se tu mi* **abbia dato** *quel libro.*
(v. și p. 271).

15.3.2.4. În *propozițiile completive indirecte,* conjunctivul se folosește:

1. Dacă propoziția este dominată de verbe ca *dubitare, illudersi, meravigliarsi, avere paura, rallegrarsi, essere lieto* etc., care exprimă incertitudine sau o apreciere subiectivă, dacă subiectul subordonatei nu este identic cu subiectul verbului regent:

Dubito *che lui* **possa** *venire.*
S'illudeva *che gli altri lo* **capissero.**
Ho paura *che il medico* **venga** *troppo tardi.*
Siamo lieti *che Lei* **sia venuto.**
(v. și p. 281).

Unele verbe acceptă în completiva indirectă atît indicativul cît și conjunctivul dar cu diferențe semantice (v. p. 282). Foarte puține verbe acceptă ambele moduri fără diferențe semantice (v. p. 283). În limba vorbită, completiva poate să aibă verbul la conjunctiv, în funcție de trăsăturile semantice ale verbului regent, chiar dacă cele două subiecte sînt identice; în acest caz infinitivul caracterizează limba literară: *Non sono certa che l'abbia visto / Non sono certa di averlo visto.*

Indiferent de trăsăturile semantice ale verbului regent, completiva indirectă va avea verbul la conjunctiv dacă precedă verbul regent: *Che tu mi* **abbia visto,** *sono certo;* dar *Sono certo che tu mi* **hai visto.**

2. În completivele indirecte dominate de verbe care exprimă un îndemn, care presupun subordonata nerealizată și/sau posterioară verbului regent, dacă subiectul completivei nu este identic cu complementul direct al verbului regent:

Voleva **convincermi** *che non* **avesse saputo** *niente prima.*

În limba vorbită conjunctivul poate apărea chiar dacă subiectul completivei este identic cu complementul direct din regentă: *Lo hanno invitato che venisse,* față de *Lo hanno invitato a venire,* (literar). (v. și p. 285).

3. Completivele indirecte dominate de verbele *essere grato* sau *essere riconoscente* au verbul la conjunctiv dacă subiectul lor nu este identic cu complementul datival al verbului regent; în limba vorbită conjunctivul este frecvent și dacă cele două nominale sînt identice:

Ti **sono grata** *che tu* **sia venuta** *adesso.*

4. Completivele indirecte interogative totale sau parțiale au în general verbul la conjunctiv, deoarece exprimă incertitudinea:

Non sono certa *se tu* **abbia capito.**
Non mi accorgevo *chi* **dovesse** *venire ancora.*
(v. și pp. 287, 288).

15.3.2.5. *Propozițiile relative,* introduse de *che* sau *il quale, la quale,...* au verbul la conjunctiv cînd au valoare restrictivă, și anume:

1. relativa determină un nominal nedefinit indicînd calitatea cerută de la elementul necunoscut:

Cercava un amico che lo **comprendesse.**

Nominalul poate fi determinat de articolul definit, dar trebuie să denumească nu un obiect identificat ci unul dorit: *Cerco la gonna che mi* **piaccia.** (v. şi p. 301).

2. relativa determină un nominal reprezentat de un substantiv cu determinanţi negativi sau de un pronume negativ de tipul *niente, nessuno*:

> *Non ho trovato* **niente** *che mi* **piaccia.**
> *Non c'era nel volume* **nessuna** *poesia che* **fosse adatta** *alle circostanze.*

(v. şi pp. 301—302).

3. relativa determină un nominal care reprezintă un termen de comparaţie şi este introdus cu *come*:

> *Mi guardava* **come** *uno che non* **avesse sentito** *bene.*

Spre deosebire de indicativ, conjunctivul subliniază sensul de acţiune nerealizată, termen ideal de comparaţie (v. şi p. 302).

4. relativa determină un nominal care face parte dintr-o propoziţie introdusă de *come se, quasi che, se, benché, sebbene* şi care are verbul la conjunctiv; conjunctivul din relativă apare prin „atracţie" după conjunctivul din propoziţia regentă:

> *Si arrabbiava* **come se avessi toccato** *certe cose che non mi* **riguardassero.**
> (v. şi p. 302).

5. relativa determină un nominal care face parte dintr-o propoziţie interogativă totală sau parţială, directă sau indirectă, iar nominalul are un determinant indefinit:

> *Hai mai mangiato un piatto come questo, che* **sia** *saporito e leggero nello stesso tempo?*
> (v. şi p. 302).

6. relativa determină un substantiv însoţit de un adjectiv la superlativ relativ sau un alt adjectiv cu sens echivalent *(primo, ultimo, unico, solo, tutto)*:

> *Questo è* **il piú bel** *film che io* **abbia visto.**
> *Maria era la* **migliore** *amica che lei* **avesse.**
> *Questa è l'* **unica** *ricchezza che mi* **sia rimasta.**

Indicativul poate apărea în acest context dar nu are valoare restrictivă (v. şi p. 303).

7. relativa determină un nominal însoţit de *qualunque, qualsiasi* sau determină un pronume indefinit de tipul *chiunque, checché*, în care se include şi pronumele relativ:

> *Lei rifiutava* **qualsiasi** *aiuto che io le* **potessi** *dare.*
> *Parlerò a* **chiunque** *mi* **voglia** *ascoltare.*
> (v. şi p. 303).

15.3.2.6. În *propoziţiile atributive* rezultate în urma nominalizării verbului regent se foloseşte conjunctivul, dacă în propoziţia subordonată iniţială, devenită atributivă, se folosea conjunctivul:

> *Carlo* **sperava** *che io lo* **raggiungessi** — *La* **speranza** *di Carlo che io lo* **raggiungessi...**

Modul în propoziţia atributivă este determinat de sensul de incertitudine al substantivului *speranza* obţinut în urma nominalizării verbului *sperare*. Au de asemenea verbul la conjunctiv atributivele care determină substantive similare cu cele obţinute în urma nominalizării şi care indică incertitudine, dorinţă, teamă etc.:

> *Mi assillava l'***ansia** *che nessuno* **si ricordasse** *più di me.*

Atunci cînd substantivul determinat de relativă este neutru din punctul de vedere al certitudinii sau incertitudinii, conjunctivul poate apărea dacă verbul din propoziția din care face parte nominalul determinat exprimă incertitudine, dorință etc.:

Mi meraviglio *del fatto che suo padre* **sia** *ancora qui.*
(v. și 14.7.5.).

Unele substantive pot fi urmate de propoziții atributive atît cu verbul la indicativ cît și la conjunctiv, dar cu diferențe semantice (v. p. 316).

15.3.2.7. În *propozițiile apoziționale*, care stau pe lîngă un nominal, conjunctivul apare:

— dacă nominalul indică incertitudine, dorință, teamă, posibilitate:

Aveva un solo **desiderio**: *che lo* **lasciassero** *in pace.*

— dacă nominalul însoțit de propoziția apozițională este neutru din punctul de vedere al certitudinii sau incertitudinii, dar verbul propoziției din care face parte acest nominal exprimă incertitudine, teamă etc.:

Io **dubito** *appunto di questo fatto: che tu lo* **possa** *convincere.*

În propozițiile apoziționale care stau pe lîngă alte propoziții, conjunctivul apare prin „copiere" (ambele propoziții au verbul la același mod):

A me **sembra** *che oltre che* **sia** *caro, non* **sia** *nemmeno di buona qualità.*
(v. și pp. 317,319).

15.3.2.8. *Propozițiile temporale* au verbul la conjunctiv dacă sînt introduse de conjuncțiile sau locuțiunile *prima che, avanti che, innanzi che;* de asemenea dacă temporala este introdusă cu *finché* sau *(non) appena* și dacă este înțeleasă ca nerealizată ci numai posibilă:

Mi capiva **prima che** *io* **aprissi** *la bocca.*
Sapeva il risultato **avanti che** *glielo* **dicessi** *io.*
Sentivo che non avrei potuto lasciarla **finché** *non mi* **fossi** *di nuovo* **annoiato.**
Volevo parlargli **(non) appena si fosse svegliato.**
(v. și p. 323).

15.3.2.9. *Propozițiile locale* au verbul la conjunctiv dacă sînt introduse de *dovunque*, cu varianta *ovunque*, sau de *dove*, atunci cînd este înțeles ca sinonim cu *dovunque (in qualsiasi posto in cui):*

Dovunque andasse, *trovava degli amici.*
Portava quei pacchi pesanti **dove fosse** *necessario.*
(v. și p. 328).

15.3.2.10. *Propozițiile modale* au verbul la conjunctiv dacă sînt introduse de *comunque, come se, quasi che, senza che;* de asemenea dacă sînt introduse cu *come* înțeles cu sensul *come se:*

Comunque sia, *io non vengo piú.*
Si comportava **come se** *gli altri non* **avessero** *niente da dire.*
Lo guardai attenta, **quasi che** *lo* **vedessi** *per la prima volta.*
Se ne andò **senza che** *qualcuno* **se ne accorgesse.**
(v. și p. 329).

15.3.2.11. *Propozițiile cauzale*, introduse cu *non perché*, *non che*, au verbul la conjunctiv dacă exprimă o cauză posibilă dar nu reală, deseori în opoziție cu cauza reală, cu care se află în raport de coordonare adversativă:

Me ne vado **non perché sia tardi,** *ma perché mi aspettano a casa.*
(v. și p. 333).

15.3.2.12. *Propozițiile finale*, introduse cu conjuncțiile *perché*, *affinché*, *acciocché*, *ché*, *onde* au verbul la conjunctiv:

Te lo dico ancora una volta, **perché** *non* **te ne dimentichi.**
Rimani qui, **affinché** *nessuno* **possa** *entrare.*
(v. și p. 335,336).

15.3.2.13. *Propozițiile concesive*, introduse cu conjuncțiile sau locuțiunile *benché, sebbene, quantunque, nonostante (che), malgrado (che), ancorché, per quanto, anche quando, anche se, con tutto che, ammesso che, supposto che, posto che, dato che, concesso che* (*anche se* poate fi urmată însă și de indicativ, v. p.337):

Benché avesse letto *la lettera due volte, non capiva una cosa.*
Nonostante fosse *già tardi, nessuno se ne era andato.*
So che non approvi queste cose, **sebbene** *non me l'* **abbia** *mai* **detto.**
Per quanto fossi *un po' stanca, li accompagnai.*
Ammesso che sia *cosí, cosa vuoi dimostrare con ciò?*
(v. și p. 337).

15.3.2.14. *Propozițiile condiționale* introduse cu conjuncțiile sau locuțiunile *quando, qualora, purché, sempre che, a meno che, solo che, salvo che, a patto che, nel caso che, nell'ipotesi che, nell'eventualità che, a condizione che, caso mai*; propozițiile condiționale introduse cu conjuncția *se* au verbul la conjunctiv numai dacă exprimă o ipoteză posibilă sau ireală (v. și pp. 339-340):

„**Se fossi** *fuoco, arderei il mondo*"
Se avessi avuto *un po' di tempo, sarei andato a trovarlo.*
Avrei potuto saperlo, prima e meglio di Argia, **quando avessi voluto,** *ma mi sono sempre tenuta in disparte.*
D'accordo, **purché siano** *tutti presenti.*
Ricordo che tesi l'orecchio, **caso mai chiamassero** *me.*
(v. și p. 341).

15.3.2.15. *Propozițiile comparative* au verbul la conjunctiv dacă realizează un comparativ de superioritate sau inferioritate (introduse cu *piú...di quanto, piú... che, meno...di quanto, meno ... che*); este posibil, deși mai rar însă, și indicativul:

Carlo studia **piú di quanto si diverta.**

Il ragazzo era **piú** *malato* **che** *non* **sembrasse.**

L'albero è **piú** *alto* **di quanto** *tu mi* **abbia detto.**
(v. și pp. 345,347).

15.3.2.16. *Propozițiile consecutive*, introduse cu conjuncțiile sau cu locuțiunile *cosí...che, tale...che, di modo che, in modo che, in maniera che*, au verbul la conjunctiv dacă indică măsura în funcție de efectul dorit în regentă; conjunctivul este frecvent dacă regenta este negativă:

Uscii in punta dei piedi **di modo che** *non mi* **sentissero.**

Non faceva **tanto** *freddo* **che** *non* **fosse** *possibile andare in maniche di camicia.*
(v. și p. 348).

15.4. *Folosirea infinitivului*

15.4.1. Infinitivul se folosește numai în propozițiile aparent principale. Propoziția principală a fost omisă iar subordonata la infinitiv reprezintă în structura de suprafață întreaga frază. Omiterea principalei este posibilă numai în unele cazuri.

Infinitivul apare în propoziții aparent principale de tipul:

1. *Cosa* **fare** *con questi soldi?*
Come **aprire** *adesso la scatola?*
Io **chiedergli** *scusa?*
A chi **rivolgerci** *in una tale situazione?*

Infinitivul se datorează verbului regent omis, *dovere* sau *potere*. Omiterea este posibilă numai în context interogativ (interogație totală sau parțială a propoziției regente): *Cosa (si deve, si può)* **fare** *con questi soldi? Come (si può, si deve)* **aprire** *la scatola? Io (devo, dovrei)* **chieder***gli scusa? A chi (dobbiamo, possiamo)* **rivolgerci** *in una tale situazione?* Omisiunea se aplică în aceleași condiții și în română, dar subordonata apare la conjunctiv. Spre deosebire de infinitiv, conjunctivul marchează persoana și numărul în limba română. În italiană, deoarece infinitivul nu marchează persoana și numărul, aceste propoziții aparent principale sînt ambigue în afara contextului mai larg, lingvistic sau situațional. Astfel *Cosa fare?* se poate traduce în română: *Ce să fac? Ce să faci? Ce să facă? Ce să facem? Ce să faceți?* Româna poate prelua ambiguitatea folosind supinul: *Ce este de făcut?*

2. *Un bambino* **fare** *simili affermazioni!*
E **pensare** *che erano ormai vecchi!*

Infinitivul este cerut în acest tip de propoziții de un verb regent de tipul *dovere, potere*, care poate fi omis în context exclamativ: *Un bambino (può)* **fare** *simili affermazioni! E (si deve, dobbiamo)* **pensare** *che erano ormai vecchi!* În primul exemplu, datorită subiectului definit, infinitivul se va traduce prin conjunctiv: Un copil *să facă* asemenea afirmații! În cel de-al doilea caz limba română folosește o structură idiomatică, cu verbul la persoana a II-a singular, cu valoare impersonală: *Și cînd te gîndești* că erau de acum bătrîni!

3. **Rallentare** *all'entrata sull'autostrada!*
Non **fumare** *nelle aule!*
Aprire *la scatola sollevando l'anello del coperchio.* **Tirare** *verso l'alto.*

Sensul de imperativ cu subiect nedeterminat al infinitivului este datorat verbului omis, de tipul *occorrere, bisognare, essere necessario* care cer în subiectivă infinitivul dacă subiectul acesteia este indefinit: *(Occorre)* **rallentare**... ; *(Occorre) non* **fumare** *nelle aule! (E' necessario* sau *è possibile)* **aprire** *la scatola... (Bisogna)* **tirare** *verso l'alto.*

4. *E lui a* **ridere.**

Infinitivul presupune un verb regent principal, de tipul *continuare, cominciare*, omis uneori în narațiuni, verb care este sugerat de prepoziția *a*: *E lui (continuava* sau *cominciava) a* **ridere.**

15.4.2. În propozițiile subordonate:

15.4.2.1. În *propozițiile predicative* se folosește infinitivul dacă au subiectul uman, indefinit și omis:

Il problema è di **arrivare** *in tempo.*
L'essenziale è **capire** *il meccanismo.*

În propoziţiile predicative interogative indirecte, infinitivul apare numai în urma omiterii verbului propriu-zis al predicativei, *dovere* sau *potere:*

L'importante è se (dobbiamo) **perdonar***lo o no* —
L'importante è se **perdonar***lo o no.*
(v. şi p. 245).

15.4.2.2. În *propoziţiile subiective* se foloseşte infinitivul:

1. Dacă verbul regent este de tipul *bisognare, occorrere, essere possibile, essere difficile* etc. iar subiectul propoziţiei subiective, uman şi indefinit, este omis:

Bisogna **chiudere** *la porta.*
Oggi occorre **fare** *un lavoro utile per la società.*
E' difficile **capire** *uno come lui.*
Non è facile **essere** *giovani.*
(v. şi p. 247).

2. Dacă verbul regent este de tipul *piacere, sembrare, rincrescere, parere* etc. iar subiectul propoziţiei subiective este identic cu complementul datival al verbului regent:

Non gli piaceva **studiare.**
Mi sembrava di **aver perso** *il tempo.*
Mi rincresce di **aver***ti* **disturbato.**
(v. şi pp. 250—251).

3. Dacă verbul regent este de tipul *sorprendere, affliggere, deludere, scocciare, dolere* etc., iar subiectul propoziţiei subiective este identic cu complementul direct al verbului regent:

Non mi sorprende **trovar***lo qui.*
Mi scoccia **aver***lo sempre tra i piedi.*
Ci duole **veder***ti cosí.*
(v. şi p. 253).

În propoziţiile subiective interogative indirecte, infinitivul apare numai în urma omiterii verbului propriu-zise al subiectivei, *dovere* sau *potere:*

Mi interessa se (dobbiamo) **venire** *o no* —
Mi interessa se **venire** *o no.*

15.4.2.3. În *propoziţiile completive directe* se foloseşte infinitivul:

1. Dacă subiectul propoziţiei completive directe este identic cu subiectul verbului regent. Numeroase verbe acceptă o completivă directă numai cu subiect identic avînd deci întotdeauna verbul la infinitiv:

Voglio **partire** *adesso.*
Dovrebbe **arrivare** *da un momento all'altro.*
Ho cercato di **aprire** *la porta ma non ci sono riuscito.*
I ragazzi hanno imparato a **nuotare.**
Preferirei **rimanere** *insieme a voi.*
Speriamo di **riuscire** *in tempo.*
Dimentico sempre di **dir***glielo.*
(v. şi p. 257 şi urm.)

În contextul unor verbe de declaraţie sau de incertitudine, care acceptă şi completive cu subiecte diferite, se poate folosi, în locul infinitivului, un mod personal (indicativ sau conjunctiv, după criterii semantice) chiar dacă cele două subiecte sînt identice; infinitivul caracterizează în acest caz limba literară (v. şi pp. 261—262).

2. Dacă verbul regent este de tipul *chiedere, augurare, impedire, insegnare* etc., iar subiectul completivei este identic cu complementul datival al verbului regent:

Il professore ci chiedeva di **sapere** *a memoria la poesia.*
Ti auguro di **riuscire.**
La madre le aveva insegnato a **cucire.**
(v. și p. 262).

3. Dacă verbul regent este din seria *vedere, sentire, udire, ascoltare, guardare* iar cele două acțiuni sînt simultane (verbul regent exprimă un act de percepție efectivă):

Ho visto **uscire** *Mario.*
Sento **suonare** *il pianoforte.*
Mi sento **svenire.**
(v. și pp. 263—265).

4. Dacă verbul regent este *fare* sau *lasciare* (verbe cauzative sau factitive):

Io faccio **venire** *il medico.*
Il professore faceva **ripetere** *le parole difficili ai ragazzi.*
Li lasciai **partire.**
Mi faccio **fare** *un nuovo vestito.*
Si lasciò **cadere** *sul divano.*
(v. și pp. 265—267).

Nu se poate folosi infinitivul dacă în completivă lipsesc atît subiectul cît și complementul direct, completiva este negativă totală, completiva este o interogativă, completiva are subiectul reprezentat de un *si* impersonal, sau dacă, în sfîrșit, are verbul la pasiv (v. p. 267).

În completivele directe interogative, totale sau parțiale, infinitivul poate apărea numai în urma omiterii verbului propriu-zis al completivei, *dovere* sau *potere*:

Non so se (devo) **restare** *qui* — *Non so se* **restare** *qui.*
Adesso dimmi a chi (devo) **rivolgermi** — *Adesso dimmi a chi* **rivolgermi.**

15.4.2.4. *În propozițiile completive indirecte* se folosește infinitivul:

1. Dacă subiectul completivei indirecte este identic cu subiectul verbului regent; unele verbe admit numai completive cu subiect identic și deci cu verbul la infinitiv:

Mi accorgevo di **aver***lo* **sottovalutato.**
Aveva paura di **parlare.**
Non me la sento di **uscire** *ancora una volta.*
Sei riuscito a **trovare** *l'indirizzo?*
(v. și pp. 280—281).

Unele verbe care acceptă și completive indirecte cu subiect diferit permit folosirea în completivele indirecte cu subiect identic și a unui mod personal, în afara infinitivului; folosirea infinitivului caracterizează însă limba literară (v. p. 283).

2. Dacă verbul regent este de tipul *aiutare, esortare, invitare, accusare* etc., iar subiectul completivei este identic cu complementul direct al verbului regent:

Lo accusano di **avere mentito.**
Il maestro aiutava i ragazzi a **tradurre** *il testo.*
(v. și pp. 284—285).

În limba vorbită, verbul din completiva indirectă poate fi la un mod personal, chiar dacă se îndeplinește condiția identității de mai sus (v. p. 285).

3. Dacă verbul regent este de tipul *essere riconoscente* sau *essere grato*, iar subiectul completivei este identic cu complementul datival al verbului regent:

Gli sono grato di **aver***mi* **aiutato.**

În limba vorbită este posibil și un mod personal (v. p. 285).

În completivele indirecte interogative totale sau parțiale, infinitivul apare numai în urma reducerii verbului propriu-zis al completivei *(dovere* sau *potere)*, care domină un infinitiv:

Non si decide se (deve, può) **restare** —
Non si decide se **restare** *o no.*

15.4.2.5. În *propozițiile relative* infinitivul poate apărea numai dacă nominalul determinat este de tipul *il primo, l'ultimo, il solo, l'unico* și are funcție de subiect sau nume predicativ în propoziția regentă, iar nominalul identic din relativă are, în relativă, funcția de subiect. În locul pronumelui relativ apare prepoziția *a*. Infinitivul nu este însă obligatoriu (v. și p. 303):

Io sono sempre l'ultima a **sapere** *certe cose.*

Infinitivul poate apărea în propozițiile relative și în urma omiterii verbului modal care reprezintă predicatul propriu-zis al relativei (v. p. 304).

15.4.2.6. În *propozițiile atributive* obținute în urma nominalizării verbului regent, se folosește infinitivul dacă propoziția subordonată, devenită atributivă după nominalizare, avea verbul la infinitiv (în funcție de tipul de subordonată, relația de identitate care se stabilește între subiectul subordonatei și un nominal din regentă etc., v. mai sus):

Carlo spera di **arrivare** — *La speranza di Carlo di* **arrivare.**

Io sono incapace di **restare** *impassibile* — *La mia incapacità di* **restare** *impassibile.*

A me piace **studiare** — *Il mio piacere di* **studiare.**
(v. 14.7.4.).

Infinitivul poate apărea în propozițiile atributive care determină substantive ca *modo, maniera, tempo, ora, momento*:

Il modo di **parlare** *del professore.*

E' l'ora di **partire.**
(v. și p. 309).

15.4.2.7. În *propozițiile apozitive* care stau pe lîngă altă propoziție, infinitivul se folosește dacă și în prima propoziție apare infinitivul:

L'ho sentita **parlare,** *cioè* **recitare** *davanti ad un pubblico che aveva conosciuto attori celebri.*

Propozițiile apozitive care stau pe lîngă un nominal au verbul la infinitiv în aceleași cazuri ca propozițiile atributive:

Avevo un solo desiderio: **veder***la ancora una volta.*
Questo era il mio piacere: **viaggiare, conoscere** *la gente.*
Io volevo questo: **partire** *presto e* **ritornare** *non troppo tardi.*

15.4.2.8. *Propozițiile temporale* pot avea verbul la infinitiv dacă cele două subiecte (al subordonatei și al regentei) sînt identice și sînt introduse cu *prima* *di* sau *dopo* (care corespund conjuncţiilor *prima che* şi *dopo che* în temporalele cu verbul la un mod personal); infinitivul nu este obligatoriu (v. p. 324):

Ho chiuso le finestre **prima di uscire**:
Ho capito tutto solo **dopo aver letto** *la lettera.*

Infinitivul poate fi folosit şi dacă cele două subiecte sînt indefinite: *Sollevare il ricevitore* **prima di premere** *il pulsante.*

15.4.2.9. *Propoziţiile modale*, al căror subiect este identic cu al regentei, au verbul la infinitiv dacă sînt introduse cu *senza, a furia di, a forza di*; infinitivul nu este obligatoriu după *senza*:

Ci guardava **senza parlare.**
A furia di leggere *quel brano, lo imparò a memoria.*
(v. şi p. 331).

15.4.2.10. *Propoziţiile cauzale* pot avea verbul la infinitiv *trecut* şi sînt în acest caz introduse cu *per*; subiectul cauzalei este identic cu subiectul verbului regent sau uneori cu complementul direct al verbului regent; infinitivul nu este obligatoriu:

Per aver dimenticato *qualcosa a casa, sono dovuta tornare.*
(v. şi p. 333).

15.4.2.11. *Propoziţiile finale* pot avea verbul la infinitiv atunci cînd sînt introduse cu *per, allo scopo di, al fine di*, rar *onde*, dacă cele două subiecte sînt identice:

Me ne vado **per** *non* **disturbarti.**
Alzò la voce, **allo scopo di farsi** *sentire da tutti.*
(v. şi p. 335).

15.4.2.12. În *propoziţiile concesive*, infinitivul apare numai într-o construcţie idiomatică, şi dacă predicatul nu este de tip nominal:

Per gridare che facessimo, *non ci sentivano.*
(v. şi p. 338).

15.4.2.13. *Propoziţiile condiţionale* pot avea verbul la infinitiv introdus cu prepoziţia *a* dacă cele două subiecte sînt identice sau subiectul condiţionalei este indefinit:

A pensare *bene, non si doveva agire così.*
(v. şi p. 342).

15.4.2.14. În *propoziţiile consecutive*, infinitivul apare dacă cele două subiecte sînt identice:

Non sono tanto forte **da poter** *sollevare questo peso.*

Infinitivul nu este obligatoriu, ca de altfel în toate propoziţiile circumstanţiale (v. şi p. 348).

Pentru construcţii de tipul *Fu lui a* **dirmi**..., v. p. 381.

15.5. *Folosirea gerunziului*

15.5.0. Gerunziul nu apare niciodată în propoziţiile principale. În limba italiană gerunziul apare numai în propoziţiile circumstanţiale, spre deosebire de limba română, unde poate apărea şi în completivele directe dominate de verbe de percepţie (v. p. 263).

15.5.1. În *propozițiile temporale* se folosește gerunziul prezent dacă subiectul este identic cu subiectul verbului regent și dacă raportul dintre cele două acțiuni este de simultaneitate, de tipul ilustrat de conjuncția *mentre:*

Salendo *le scale, ho incontrato tuo padre (Mentre salivo...)*

Gerunziul trecut exprimă un raport de anterioritate față de regentă și, în consecință, și un raport cauzal:

Avendo cominciato *il lavoro, ci accorgemmo delle difficoltà che prima non avevamo considerato.*
(v. p. 323).

15.5.2. În *propozițiile circumstanțiale modale* gerunziul prezent se folosește dacă cele două subiecte (al subordonatei și al regentei) sînt identice și dacă modala este afirmativă (dacă modala este negativă se folosește *senza* + infinitiv); se poate folosi gerunziul într-o propoziție negativă în opoziție cu una afirmativă:

Carlo entrava **sorridendo** (față de *Carlo entrava* **senza sorridere**)
Carlo entrava **non sorridendo ma gesticolando.**
(v. și p. 330).

15.5.3. În *propozițiile circumstanțiale cauzale* se poate folosi gerunziul prezent dacă cele două subiecte (al subordonatei și al regentei) sînt identice:

Sapendo *queste cose, mi sono rivolto all'impiegato (Perché sapevo queste cose ...)*
Gerunziul trecut se poate folosi și dacă cele două subiecte nu sînt identice:

Avendo *lui* **detto** *queste cose, la discussione era ormai inutile.*
(v. și p. 333).

15.5.4. *Propozițiile circumstanțiale concesive* pot avea verbul la gerunziul prezent sau trecut, precedat de *pur* sau *anche*, dacă cele două subiecte (al subordonatei și al regentei) sînt identice:

Pur conoscendo*ti, non avrei creduto che tu lo perdonassi.*
Anche conoscendo*ti, non avrei creduto...*
Pur essendo *stanca, li ho accompagnati a casa.*
Pur avendo*lo* **visto** *parecchie volte, stentava a riconoscerlo.*
Anche avendo*lo* **visto** *parecchie volte,...*
(v. și p. 338).

15.5.5. *Propozițiile condiționale* pot avea verbul la gerunziu prezent, dacă cele două subiecte (al subordonatei și al regentei) sînt identice:

Sapendo *queste cose, possiamo* (sau *potremo*) *cominciare la discussione.*
Sapendo *queste cose, potremmo cominciare la discussione.*
Sapendo *queste cose, avremmo potuto cominciare la discussione.*
(v. și p. 342).

15.5.6. În *propozițiile limitative (restrictive)* se poate folosi gerunziul dacă acestea au un subiect indefinit sau presupun un subiect de tipul *noi:*

Guardando *da questo punto di vista, l'interpretazione proposta non è più valida.*
(v. și p. 224)

15.6. *Folosirea participiului*

15.6.0. Participiul prezent nu apare niciodată în propozițiile principale. Participiul trecut poate apărea uneori în propoziția principală. El reprezintă predicatul numai în cazul în care verbul *essere* cu funcţie de auxiliar pasiv este omis. Omisiunea este posibilă în anumite condiţii stilistice (anunţuri, indicaţii etc.):

E' vietato *sostare davanti al portone* — **Vietato** *sostare...*
E' vietato *fumare nelle aule* — **Vietato** *fumare nelle aule.*

15.6.1. **Participiul prezent** se poate folosi în *propoziţiile relative* cu verb la forma activă, dacă pronumele relativ reprezintă subiectul propoziţiei relative:

un quadro **che rappresenta** *una scena pastorale* —
un quadro **rappresentante** *una scena pastorale.*

În urma transformării, propoziţia relativă devine atributivă, iar participiul prezent se acordă în număr cu substantivul determinat. Participiul prezent apare totuşi rar cu funcţie de predicat deoarece cele mai multe verbe nu prezintă forme pentru acest mod, iar pe de altă parte cele mai multe participii prezente existente sînt folosite exclusiv ca adjective sau substantive (v. pp. 308, 116).

15.6.2. **Participiul trecut** apare neînsoţit de auxiliar în *construcţiile atributive*, în care se comportă ca un adjectiv. Participiul trecut devine atribut în urma reducerii auxiliarului *essere* (temporal, aspectual sau pasiv) din propoziţiile relative în care pronumele relativ reprezintă subiectul propoziţiei relative:

il ragazzo che **è uscito** — *il ragazzo* **uscito.**
la persona che **è seduta** *sul muretto* — *la persona* **seduta...**
la porta che **è stata aperta** — *la porta* **aperta.**
(v. şi 14.7.3.2.).

Participiul trecut poate apărea în construcţiile participiale absolute care reprezintă:

15.6.2.1. *O propoziţie temporală*, în raport de anterioritate faţă de regentă (care poate fi parafrazată printr-o temporală cu verbul la un mod personal, introdusă cu conjuncţia *dopo che*):

Finita *la guerra, ho fatto il manovale, il facchino...*
Scesa *la sera e* **accesi** *i primi fuochi, il loro pensiero tornava a casa.*

Valoarea temporală poate fi subliniată cu ajutorul secvenţelor *una volta* sau *appena:*

Una volta aperto *il cassetto, frugarono dentro cercando la chiave.*
Appena arrivati, *ci assaltarono i parenti.*
(v. şi pp. 324,325).

15.6.2.2. O *propoziţie cauzală* (care poate fi parafrazată printr-o cauzală introdusă cu conjuncţia *perché*):

Arrivati *in ritardo, non trovammo più nessuno.*
(Perché siamo arrivati in ritardo, ...)
(v. şi p. 333).

15.6.2.3. O *propoziţie condiţională* (care poate fi parafrazată printr-o condiţională introdusă cu conjuncţia *se*):

Ammessa *questa soluzione, chi ci può garantire i risultati?*
(Se ammettiamo questa soluzione, ...)
(v. şi p. 342).

15.6.2.4. O *propoziţie concesivă*, dar în acest caz participiul trecut este precedat de *pur* sau *anche:*

Pur visti *i prodotti, non mi fido.*
(v. şi p. 338).

16. CONCORDANŢA TIMPURILOR

16.0.1. Modul verbului din propoziţia subordonată depinde de:

— tipul de propoziţie;

— trăsăturile semantice ale verbului din propoziţia regentă sau ale substantivului determinat de propoziţia subordonată;

— în anumite contexte sintactice modul în care este prezentată subordonata, drept realizată sau numai posibilă;

— elementele de relaţie.

16.0.2. Timpul verbului din propoziţia subordonată depinde de:

— timpul verbului din propoziţia regentă;

— raportul temporal în care subordonata se găseşte faţă de regentă.

Ansamblul regulilor conform cărora este selectat timpul din propoziţiile subordonate constituie mecanismul concordanţei timpurilor. Timpul verbului din subordonată *nu depinde* de tipul de propoziţie subordonată; aceleaşi reguli de selectare a timpului se aplică tuturor tipurilor de propoziţii subordonate, care fac parte din nucleu, în relative şi în circumstanţiale.

16.1. *Reguli de concordanţă a tipurilor atunci cînd în subordonată apare indicativul sau condiţionalul.*

1. Dacă în regentă verbul este la indicativ prezent sau viitor, sau la imperativ, în subordonată va fi:

a. indicativ prezent sau condiţional prezent pentru acţiune simultană:

Sono certa che lo **conosci**; *Sono certa che lo* **riconosceresti.**
Ti accorgerai senz'altro che **sbaglia.**
Sii certo che ti **conosce**! *Sii certo che ti* **riconoscerebbe**!

b. indicativ perfect compus; perfect simplu, mai mult ca perfect pentru acţiune anterioară încheiată (pentru diferenţele între aceste timpuri, a se vedea pp. 101, 104, 105) sau indicativ imperfect pentru acţiune anterioară neîncheiată:

Sono certo che **ha sbagliato.** *Domani sarò certo se* **ha sbagliato.**

Guarda come **ha sbagliato**!

Si sa che la caduta dell'Impero Romano d'Occidente **significò** *la fine di uno stato non di una civiltà.*
Stasera incontreremo alcune persone che **parteciparono** *alla Resistenza.*
Ricorda che tutti questi **morirono** *per la patria!*

So che mio padre **aveva comprato** *quella casa qualche anno prima di morire.*
Capirai senz'altro perché loro **se ne erano** *già* **andati** *a quell'ora.*

Adesso mi rendo conto che **avevi** *ragione tu.*
Vedrai che lui ti **conosceva** *da quasi un anno.*
Pensa un po' che la madre lo **accompagnava** *dappertutto!*

c. indicativ viitor sau uneori *dovere* la indicativ prezent + infinitiv pentru acţiune posterioară (viitoare):

So che tu mi **capirai.** *So che tu mi* **devi capire.**
Domani sapremo se **accetterà** *la proposta.*
Siate convinti che non vi **dimenticheremo**!

2. Dacă în regentă verbul este la indicativ imperfect, perfect simplu sau mai mult ca perfect, sau la condiţional trecut, în subordonată va fi:

a. indicativ imperfect pentru acţiune simultană:

Sapevo che lui **era** *il migliore attore.*
Gli dissi che lui **era** *il migliore attore.*
Gli avevo detto che **sapevo** *la verità.*
Avrei detto in tal caso che **sapevo** *la verità.*

b. indicativ mai mult ca perfect pentru acţiune anterioară:

Sapevo che non **ti eri presentato** *all'esame.*
Mi disse che gli altri **se ne erano andati.**
Gli avevo detto che non **eravamo rimasti** *fino alla fine.*
In questo caso gli avrei detto che non **me ne ero accorta.**

c. condiţional trecut, rar prezent, sau uneori *dovere* la indicativ imperfect+ infinitiv pentru acţiune posterioară:

Sapevo che **saresti ritornato** (sau *che* **dovevi ritornare**).
Mi disse che non **sarebbe** *piú* **ritornato.**
In tal caso gli avrei detto che **me ne sarei andato.**

În aceste cazuri, condiţionalul trecut din subordonată se traduce în română cu viitorul indicativ, dispărînd astfel diferenţa (în română) dintre viitor faţă de prezent (v. **1.c.**) şi viitor faţă de trecut.

Dacă verbul din regentă este la condiţional prezent, gramaticile recomandă folosirea în subordonată a aceloraşi timpuri ca şi pentru timpurile trecute din regentă (v. mai sus, punctul **2, a., b., c.**). În limba modernă se folosesc însă îndeosebi timpurile impuse de un timp prezent în regentă (de tipul celor de la punctul **1., a., b., c.**):

Direi che cosí **sbagliate.** (simultaneitate)

Direi che **ha sbagliato.**
Direi che **sbagliò.** (anterioritate)
Direi che **aveva sbagliato.**

Direi che **ritornerà.** (posterioritate)
Direi che **deve ritornare.**

3. Dacă în regentă verbul este la indicativ perfect compus, în subordonată va fi:

a. indicativ prezent sau imperfect pentru acţiune simultană:

Ho visto che **sai** *sciare.*
Ho visto che **sapevi** *sciare.*

b. indicativ imperfect sau mai mult ca perfect pentru acțiune anterioară:

Ho saputo che **eri** *presente alla mostra.*
Ha saputo che **eri stata** *presente alla mostra.*

c. condițional trecut, rar prezent, sau uneori *dovere* la indicativ imperfect + infinitiv pentru acțiune posterioară:

Ha detto che **sarebbe arrivato** *alle tre (che* **arriverebbe,** sau **doveva arrivare**)

16.2. *Reguli de concordanță a timpurilor atunci cînd în subordonată se impune conjunctivul.*

1. Dacă în regentă verbul este la indicativ prezent sau viitor, sau la imperativ, în subordonată va fi:

a. conjunctiv prezent pentru acțiune simultană:

Sono contenta che loro **vengano.**
Sarò contenta se loro **vengano.**
Siate contenti che loro **vengano***!*

b. conjunctiv perfect compus pentru acțiune anterioară încheiată și conjunctiv imperfect pentru acțiune anterioară neîncheiată:

Sono contento che **siate arrivati.**
Sarà contento che **siate arrivati.**
Sii contento che **siano arrivati***!*
Si può dire che non **mancasse** *nulla.*

c. conjunctiv prezent sau verbul *dovere* la conjunctiv prezent + infinitiv, pentru acțiune posterioară; dacă modul conjunctiv nu este impus în mod strict de o conjuncție, se poate folosi (în special în limba vorbită) și indicativul viitor:

Sono contento che **vengano.** *Sono contenta che* **debbano venire.**
Sono contento che **verranno.**
Sarà contento che loro **vengano.** *Sarà contento che loro* **debbano venire.** *Sarà contento se* **verranno.**
Sii contento che **vengano***! Sii contento che* **debbano venire***! Sii contento che* **verranno***!*

2. Dacă în regentă verbul este la indicativ imperfect, perfect simplu sau mai mult ca perfect, sau la condițional, prezent sau trecut, în subordonată va fi:

a. conjunctiv imperfect pentru acțiune simultană:

Ero contento che lui mi **accompagnasse.**
Sperai un momento che mi **accompagnasse.**
Avevo sperato che mi **accompagnasse.**
Vorrei che tu mi **accompagnassi.**
Ti direi tutto, se **sapessi.**
Avrei voluto che tu mi **accompagnassi.**

În limba vorbită se poate admite, după o regentă cu verbul la condițional prezent, și conjunctivul prezent: *Vorrei che tu mi* **accompagni.** Imperfectul conjunctiv este însă obligatoriu în propozițiile condiționale introduse cu *se.*

În propozițiile condiționale care depind de o regentă cu verbul la condițional trecut, simultaneitatea se redă prin conjunctiv mai mult ca perfect:

Ti avrei detto tutto, se **avessi saputo.**

b. conjunctiv mai mult ca perfect pentru acțiune anterioară:

Ero contento che lui mi **avesse accompagnato.**
Sperai un momento che lui **fosse** *già* **arrivato.**
Avevo sperato che lui mi **avesse accompagnato.**
Sarei contento se loro **fossero** *già* **arrivati.**
Sarei stato contento se loro **fossero** *già* **arrivati.**

c. condițional trecut sau, uneori, *dovere* la conjunctiv imperfect + infinitiv pentru acțiune posterioară:

Ero contento che lui **sarebbe venuto** *(...che lui* **dovesse venire***).*
Sperai che lui **sarebbe ritornato** *(...che lui* **dovesse ritornare***).*
Avevo sperato che lui **sarebbe ritornato** *(...che lui* **dovesse ritornare***).*
Sarei contento se loro **dovessero ritornare.**
Sarei stato contento se loro **dovessero ritornare.**

În ultimele două exemple, datorită conjuncției *se* care introduce propoziții condiționale, nu se poate folosi condiționalul trecut, ci numai conjunctivul. Construcția cu *dovere* este însă în acest caz ambiguă deoarece *dovere* poate fi interpretat ca exprimînd probabilitatea, deci viitorul (față de trecut) sau necesitatea, deci simultaneitatea.

3. Dacă în regentă verbul este la indicativ perfect compus, în subordonată va fi:

a. conjunctiv prezent sau imperfect pentru acțiune simultană:

Mio padre ha preferito che io lo **accompagni.**
Mio padre ha preferito che io lo **accompagnassi.**

b. conjunctiv perfect compus sau mai mult ca perfect pentru acțiune anterioară:

Ho creduto che loro **siano venuti.**
Ho creduto che loro **fossero venuti.**

c. condițional trecut sau uneori, *dovere* la conjunctiv imperfect + infinitiv, pentru posterioritate:

Io ho creduto che **sarebbe venuto.**
Io ho creduto che **dovesse venire.**

16.3. *OBSERVAȚII*

— Cînd acțiunea verbului din subordonată se referă la momentul vorbirii (prezent), verbul va fi la prezent chiar dacă regenta este la trecut:

Sapevo che tu **sei** *il migliore giocatore.*

— Dacă acțiunea verbului subordonat este general valabilă, se folosește prezentul chiar dacă verbul regent este la trecut:

Diceva (sau *disse*, sau *ha detto*, sau *aveva detto*, sau *avrebbe detto*) *che la terra* **gira** *intorno al sole.*
Non sapeva che un triangolo con due lati uguali **si chiama** *isoscele.*

(Indicativul din subordonată este datorat de asemenea faptului că subordonata exprimă un fapt general valabil; nu se poate totuși folosi indicativul după anumite conjuncții: *Benché durante l'autunno e l'inverno* **piova** *tanto, a me piaceva girare per le strade deserte.)*

— După conjuncțiile *come se*, *quasi (che)*, *anche se* și *se* (condițional) se folosește imperfectul conjunctivului pentru raportul de simultaneitate și mai mult ca perfectul conjunctiv pentru raportul de anterioritate, indiferent de timpul verbului din regentă:

Mi guarda come se mi **vedesse** *per la prima volta.*
Mi guarda come se mi **avesse conosciuto** *da mille anni.*

După conjuncția condițională *se*, conjunctivul prezent apare cu totul sporadic (v. p. 340); poate apărea însă după *se* (condițional) indicativul prezent, viitor și imperfect (v. p. 339).

— În propozițiile temporale, regulile de concordanță a timpurilor sînt mai puțin stricte, deoarece raportul temporal care se stabilește între temporală și regentă rezultă în primul rînd din semnificația conjuncției care introduce subordonata. De aceea, în propozițiile temporale introduse de conjuncții „orientate" ca *dopo che, prima che, mentre* (care indică raportul temporal față de regentă), se poate folosi același timp ca în regentă, pentru orice raport temporal (respectînd însă modul impus de conjuncție):

Sono tornato mentre gli altri sono usciti.
Io studiavo mentre gli altri si divertivano.
Io sono tornato dopo che sono tornati *i miei genitori*.
Io sono tornata prima che mia madre sia tornata.

Se aplică însă regulile de concordanță a timpurilor în propozițiile temporale introduse de conjuncții „non-orientate": *quando, allor quando, allorché*.

— Regulile indicate pentru concordanța timpurilor au valoare orientativă. Ele pot fi încălcate în limba vorbită sau uneori în limba operelor literare, pentru scopuri stilistice. Tabloul rezumativ de mai jos indică numai regulile principale de concordanță a timpurilor.

16.4. *Schema concordanței timpurilor*

I. În subordonată nu se impune conjunctivul:

Timpul verbului regent	Raportul temporal	Timpul verbului subordonat
1. Indicativ prezent viitor Imperativ Condițional prezent	a. simultaneitate	Indicativ prezent Condițional prezent
	b. anterioritate	Indicativ perfect compus perfect simplu mai mult ca perfect (pentru aspect perfectiv) Indicativ imperfect (pentru aspect imperfectiv)
	c. posterioritate	Indicativ viitor *dovere* la indicativ prezent + infinitiv
2. Indicativ imperfect, perfect simplu, mai mult ca perfect Condițional trecut	a. simultaneitate	Indicativ imperfect
	b. anterioritate	Indicativ mai mult ca perfect
	c. posterioritate	Condițional trecut *dovere* la indicativ imperfect + infinitiv

Timpul verbului regent	Raportul temporal	Timpul verbului subordonat
3. Indicativ perfect compus	a. simultaneitate	Indicativ prezent imperfect
	b. anterioritate	Indicativ imperfect mai mult ca perfect
	c. posterioritate	Condiţional trecut *dovere* la indicativ imperfect + infinitiv

II. În subordonată se impune conjunctivul:

Timpul verbului regent	Raportul temporal	Timpul verbului subordonat
1. Indicativ prezent viitor Imperativ	a. simultaneitate	Conjunctiv prezent
	b. anterioritate	Conjunctiv perfect compus (pentru aspect perfectiv) Conjunctiv imperfect (pentru aspect imperfectiv)
	c. posterioritate	Conjunctiv prezent *dovere* la conjunctiv prezent + infinitiv
2. Indicativ imperfect perfect simplu mai mult ca perfect Condiţional prezent trecut	a. simultaneitate	Conjunctiv imperfect
	b. anterioritate	Conjunctiv mai mult ca perfect
	c. posterioritate	Condiţional trecut *dovere* la conjunctiv imperfect + infinitiv
3. Indicativ perfect compus	a. simultaneitate	Conjunctiv prezent imperfect
	b. anterioritate	Conjunctiv perfect compus mai mult ca perfect
	c. posterioritate	Condiţional trecut *dovere* la conjunctiv imperfect + infinitiv

17. PROCEDEE SINTACTICE DE SCOATERE ÎN RELIEF

17.1. *Detașarea.*

Acest procedeu constă în schimbarea ordinii părților de propoziție; de cele mai multe ori, partea de propoziție asupra căreia se insistă trece la începutul propoziției. Această schimbare pozițională are drept efect sublinierea părții respective:

Non ho parlato mai con suo fratello. (ordine normală)
Con suo fratello, *non ho parlato mai.* (complementul prepozițional detașat)

Detașarea presupune o pronunțare mai accentuată a părții de propoziție căreia i se aplică și o pauză între partea detașată și restul propoziției; această pauză este notată prin virgulă.

Detașarea se poate aplica unor părți de propoziție și nu unor cuvinte: nu se poate aplica formelor pronominale atone (care au poziție fixă față de verb). Părțile de propoziție care acceptă detașarea sînt subiectul, complementele și numele predicativ, precum și subordonatele cu funcție de subiect, complement direct sau indirect și nume predicativ.

A. Detașarea aplicată subiectului nominal care în mod normal stă la începutul propoziției constă numai în efectuarea pauzei între subiect și restul propoziției:

Io, *vengo subito.*
Mario, *non ha mai saputo cosa vuole.*

În contextul verbelor care în mod frecvent se construiesc cu o subiectivă postpusă și care cer ca subiectul nominal să stea de asemenea după verb, detașarea implică și schimbarea poziției:

Mi piace questo libro (structură neutră)
Questo libro, *mi piace.* (subiectul detașat)

De asemenea, detașarea se aplică efectiv propozițiilor subiective, care în mod normal stau după verb:

Mi piace stare all'aperto (structură neutră)
Stare all'aperto, *mi piace.* (subiectivă detașată)
Mi sorprende che lui non sia ancora arrivato.
Che lui non sia ancora arrivato, *mi sorprende.*

Atunci cînd propoziția subiectivă care stă după verbul regent are verbul la indicativ, în urma detașării la începutul frazei va avea verbul la conjunctiv:

E' certo che lui non ne sa *niente.*
Che lui non ne sappia **niente,** *è certo.*

B. Numele predicativ poate fi detaşat fie la începutul propoziţiei, fie înaintea copulei:

Maria non è bella. (structură neutră)
Bella, *Maria non è.* } (numele predicativ detaşat)
Maria, **bella,** *non è.* }

De asemenea:

Questa scatola non è di legno.
Di legno, *questa scatola non è.*
Questa scatola, **di legno,** *non è.*

Questo libro non è mio.
Mio, *questo libro non è.*
Questo libro, **mio,** *non è.*

Uneori, detaşarea numelui predicativ este însoţită de reluarea acestuia în formă pronominală atonă (*lo*): **Bella,** *Maria non* **lo** *è.*

Detaşarea se aplică destul de rar propoziţiilor predicative.

C. Detaşarea complementului direct definit implică în mod necesar reluarea prin pronumele aton, care serveşte ca marcă sintactică a acuzativului:

Mio fratello parla bene l'italiano. (structură neutră)
L'italiano, *mio fratello* **lo** *parla bene.* (complementul direct detaşat)

Ho dimenticato a casa il libro.
Il libro, l'*ho dimenticato a casa.*

Nu se reia printr-un pronume aton complementul direct exprimat printr-un pronume tonic; de altfel detaşarea se aplică rar în aceste cazuri. Pronumele aton nu apare cînd complementul direct are un determinant indefinit:

Non ho mai letto un simile libro.
Un simile libro, *non ho mai letto.*

Complementul direct precedat de un determinant partitiv poate fi reluat prin forma atonă *ne,* dar reluarea nu este obligatorie şi se realizează mai frecvent în limba vorbită:

Pere, ne *mangio volentieri.*
Di pere, ne *mangio volentieri.*
Un po' di burro, ne *prendo con piacere.*
Soldi, *non* **ne** *ho.*
Di viaggi, ne *ha fatti parecchi.*

În cazul reluării prin forma atonă *ne,* determinantul indefinit este zero sau se reduce la prepoziţia *di* (în loc de *del, della, dei, delle* etc.)

Detaşarea se aplică frecvent completivelor directe cu verbul la un mod personal, şi mai rar completivelor directe cu verbul la infinitiv; reluarea completivei prin forma atonă *lo* este rară:

Non voglio che mi vedano.
Che mi vedano, *non* (**lo**) *voglio.*

Non vorrei andare adesso da loro.

Andare adesso da loro, *non vorrei.*

Non imparerò mai a leggere i geroglifi.

A leggere i geroglifi, *non imparerò mai.*

În urma detașării, completivele directe cu verbul la indicativ trec la conjunctiv (v. și p. 262):

Sapevo che lui era malato.
Che lui fosse malato, *(***lo***) sapevo.*

D. Detașarea complementelor prepoziționale se aplică în două variante, dacă aceste complemente pot fi pronominalizate în formă atonă: varianta „literară" constă numai în schimbarea poziției; varianta „vorbită" presupune schimbarea poziției precum și reluarea complementului în forma pronominală atonă:

Io non parlo a Gianni — **A Gianni,** *io non parlo.*
A Gianni, *io non* **gli** *parlo.*

Non mi sono accorto dello sbaglio.
Dello sbaglio, *non mi sono accorto.*
Dello sbaglio, *non me* **ne** *sono accorto.*

Io non aggiungo mai lo zucchero al caffè.
Al caffè, *io non aggiungo mai lo zucchero.*
Al caffè, *io non* **ci** *aggiungo mai lo zucchero.*

Mi trovo benissimo qui.
Qui, *mi trovo benissimo.*
Qui, *mi* **ci** *trovo benissimo.*

Propozițiile completive indirecte pot fi detașate fără reluarea lor prin formă pronominală atonă. Detașarea este mai frecventă în cazul completivelor cu verbul la un mod personal. Ca și în cazul completivelor directe, în urma detașării verbul din completivă va fi întotdeauna la conjunctiv, indiferent de modul la care erau în poziție normală:

Sono certo che mi ha riconosciuto —
Che mi abbia riconosciuto, *sono certo.*

E. Detașarea se aplică și constituenților propozițiilor subordonate. Constituentul respectiv trece în acest caz înaintea întregii fraze:

Spero che Luigi sappia il suo numero di telefono —
Il suo numero di telefono, *spero che Luigi lo sappia.*
Suppongo che tu abbia parlato col medico —
Col medico, *suppongo che tu abbia parlato.*
Sembra che nessuno abbia dato i soldi a Gianni —
A Gianni, *sembra che nessuno di voi abbia dato i soldi.*
Ho l'impressione che nessuno di voi si interessi della storia —
Della storia, *ho l'impressione che nessuno di voi si interessi.* (sau...*se* **ne** *interessi).*

17.2. *Formula ESSERE...CHE.*

Acest procedeu servește la scoaterea în relief a subiectului, complementului direct, a complementelor prepoziționale și a complementelor circumstanțiale; de asemenea la sublinierea subiectivelor, completivelor directe și indirecte și a unor subordonate circumstanțiale. Nu se poate folosi această formulă pentru scoaterea în relief a predicatelor verbale sau nominale (copulă și nume predicativ).

Constituentul care trebuie subliniat este încadrat între verbul *essere* și *che,* și întreaga secvență trece la începutul propoziției.

Verbul *essere* stă fie la prezent indicativ, fie la timpul verbului regent din propoziția de bază; atunci cînd verbul principal este la un timp compus, la conjunctiv sau la condițional, se preferă indicativul prezent.

În cazul sublinierii subiectului sau complementului direct, exprimate printr-un nominal (substantiv sau pronume), verbul *essere* se acordă în număr și persoană cu acesta; în celelalte cazuri, verbul *essere* stă la persoana a III-a sigular, în mod invariabil:

— Sublinierea subiectului sau complementului direct nominal:

Io *ti ho chiamato qui* —
Sono io che *ti ho chiamato qui*. **Sono stata io che...**
Tu *hai sbagliato* —
Sei tu che *hai sbagliato*. **Sei stato tu che...**
Noi *l'abbiamo accompagnato alla stazione* —
Siamo noi che *l'abbiamo accompagnato alla stazione.*
Non riesco a capire **questa regola** —
E' **questa regola** *che non riesco a capire.*
Volevo citare **questi versi** —
Sono questi versi che *volevo citare*. **Erano questi versi che...**

— Sublinierea complementelor indirecte și a unor circumstanțiale:

Aspetto una risposta **da voi** —
E' da voi che *aspetto una risposta.*
Devo vederti **per un problema importante** —
E' per un problema importante che *devo vederti.*
Vorrei parlarti **di un altro aspetto**
E' di un altro aspetto che *vorrei parlarti.*
Ho chiesto **a Carlo** *di venire* —
E' a Carlo che *ho chiesto di venire.*
Ho imparato a sciare **cosí** —
E' cosí che *ho imparato a sciare.*
Devo partire **oggi, alle sei e un quarto** —
E' oggi, alle sei e un quarto che *devo partire.*

— Sublinierea subiectivelor:

Mi piace **passeggiare lungo la riva** —
E' passeggiare lungo la riva che *mi piace.*
M'interessa **che il bambino mangi** —
E' che il bambino mangi che *m'interessa.*

— Sublinierea completivelor directe:

Vorrei **venire con te** —
E' venire con te che *vorrei.*

— Sublinierea completivelor indirecte:

Ho paura **che il medico venga troppo tardi** —
E' che il medico venga troppo tardi che *ho paura.*

— Sublinierea unor subordonate circumstanțiale:

Mi sono coperta **perché fa freddo** —
E' perché fa freddo che *mi sono coperta.*
Ripeto l'indirizzo **perché lui lo impari a memoria** —
E' perche lui lo impari a memoria che *ripeto l'indirizzo.*

Sentii il fruscio delle biciclette, **mentre aspettavo l'autobus.**
— Fu mentre aspettavo l'autobus che *sentii il fruscio delle biciclette.*
Si può trasformare il volto della campagna, **soltanto trasformando la posizione della donna —**
E' soltanto trasformando la posizione della donna che *si può trasformare il volto della campagna.*

RESTRICȚII

— Nu se poate folosi formula *essere...che* pentru sublinierea „cuvintelor" negative *(niente, nulla, nessuno, mai)* sau a constituenților care conțin determinanți negativi (de exemplu: *nessun uomo, da nessuna parte* etc.).

— Nu se poate folosi formula *essere...che* pentru sublinierea cuvintelor cu sens general absolut, totalitare), ca de exemplu *tutto, sempre,* sau a constituenților care conțin determinanți totalitari (de exemplu: *ogni uomo, qualsiasi libro* etc.).

— „Cuvintele" interogative (pronumele și adverbele interogative) pot fi subliniate cu ajutorul formulei *essere che,* pe care o precedă:

Chi *deve venire?*
Chi è che *deve venire?*
Con chi *parti?*
Con chi è che *parti?*
A chi *devo rivolgermi?*
A chi è che *devo rivolgermi?*
Che cosa *cerchi?*
Che cos'è che *cerchi?*
Quando *te ne vai?*
Quand'è che *te ne vai?*
Quanto *Le devo?*
Quant'è che *Le devo?*
Dove *posso trovarti?*
Dov'è che *posso trovarti?*
Da quando *mi aspetti?*
Da quand'è che *mi aspetti?*

— Nu pot fi scoase în relief unele propoziții circumstanțiale (concesivele, consecutivele, comparativele, condiționalele).

— Propozițiile relative nu pot fi scoase în relief separat, ci numai o dată cu nominalul pe care îl determină; în felul acesta, secvența încadrată între *essere* și *che* poate fi foarte lungă:

> **E'** la fabbrica di bombolette per accendini, nella cui esplosione, per una ennesima fuga di gas butano morirono sette operai, il 29 ottobre, **che** *sarà chiusa per accertamenti.*

În limba română nu există un corespondent al acestei formule; ca atare, constituentul scos în relief trebuie pronunțat mai puternic și eventual detașat la începutul propoziției. În cazul în care formula *essere...che* încadrează un subiect sau un complement direct nominal, se poate folosi în traducerea în limba română o propoziție relativă. Această structură există de altfel și în italiană.
De la propoziția inițială *Carlo ha rotto il vetro*, pentru a scoate în relief subiectul *Carlo*, se pot obține următoarele variante:

E' **Carlo** *che ha rotto il vetro* (sau *E' stato* **Carlo** *che ha rotto il vetro)* (cu ajutorul formulei *essere...che*, inexistentă în română)

Carlo *è quello che ha rotto il vetro; Quello che ha rotto il vetro è* **Carlo** (varianta propoziției relative: propoziția principală se transformă în relativă pe lîngă un demonstrativ identic cu subiectul, care are funcție de nume predicativ în urma introducerii verbului *essere*; această variantă există și în limba română: *Carlo este cel care a spart geamul; Cel care a spart geamul este Carlo).*

În mod similar, de la *Cerco le scarpe* se pot obține variantele:

Sono **le scarpe** *che cerco* (formula *essere. . .che*)

Le scarpe *sono quelle che cerco; Ciò che cerco sono* **le scarpe.**

17.3. *Formula ESSERE A + INFINITIV*

Acest procedeu servește la scoaterea în relief a subiectului nominal (exprimat prin substantiv sau pronume tonic). Verbul *essere* preia modul și timpul verbului din propoziția inițială și se acordă în număr, persoană, iar la timpurile compuse și în gen, cu subiectul. Verbul din propoziția inițială trece la infinitiv introdus de prepoziția *a*:

Carlo *mi ha detto il risultato* —
E' stato **Carlo** *a dirmi il risultato.*
Proprio il redattore *mi mostrò una copia del giornale* —
Fu **proprio il redattore** *a mostrarmi una copia del giornale.*
Non i suoi amici *l'hanno messo nelle mani dei nemici* —
Non *sono stati* **i suoi amici** *a metterlo nelle mani dei nemici*
. . .si sarebbe creduto che **lei** *domandasse la separazione* —
. . .si sarebbe creduto che fosse **lei** *a domandare la separazione.*

Nu există un corespondent în limba română. Se poate însă folosi varianta cu propoziție relativă (v. mai sus).

17.4. *Formula CIÒ CHE. . .ESSERE.*

Această formulă servește la scoaterea în relief a subiectului, nominal sau propozițional, și a complementului direct, nominal sau propozițional (v. și mai sus). Verbul regent se inserează între *che* și *essere*, devenind aparent predicatul unei propoziții relative iar subiectul (sau complementul direct, sau subiectiva, sau completiva directă) ocupă locul unei predicative pe lîngă verbul *essere*:

Importa **che i climatologi concordino su questo fatto** —
Ciò che importa è **che i climatologi concordino su questo fatto.**
Essi si propongono, nella fase attuale, **di modificare la linea della direzione sindacale** —
Ciò che essi si propongono, nella fase attuale, è **di modificare la linea della direzione sindacale.**
La trappola era pronta, bisognava solo **attendere** *che qualcuno vi cascasse dentro* —
La trappola era pronta, ciò che bisognava era solo **attendere** *che qualcuno vi cascasse dentro.*

Această formulă există și în limba română *(ceea ce. . .a fi).*

17.5. *Formula NON FARE (ALTRO) CHE + INFINITIV*

Această formulă servește la scoaterea în relief a predicatului și implicit a grupului verbal cu condiția ca predicatul să nu prezinte trăsătura [+ Static]. Verbul *fare* preia modul, timpul, persoana și numărul predicatului ce trebuie subliniat care trece la infinitiv:

Mia madre **passa** *il suo tempo tra i libri di cucina* —
Mia madre **non fa altro che passare** *il suo tempo tra i libri di cucina.*

Osservavo *stupita queste vestigia del passato* —
Non facevo altro che osservare *stupita queste vestigia del passato.*

Această formulă există și în limba română *(a nu face altceva decît* + conjunctiv).

17.6. *Formula SE...ESSERE.*

Această formulă serveşte la scoaterea în relief a propoziţiilor cauzale. Conjuncţia *se* stă înaintea propoziţiei regente, iar verbul *essere*, la persoana a III-a singular şi la timpul verbului din regentă, sau, mai frecvent, la indicativ prezent, precedă propoziţia cauzală:

Ci torno qui tutte le estati **perché ritrovo i miei parenti** —
Se *ci torno tutte le estati è* **perché ritrovo i miei parenti.**
Qui ci si diverte piú che in città **perché ci si conosce tutti** —
Se *qui ci si diverte piú che in città*, **è perché ci si conosce tutti.**
Ha smesso dopo la prima media **perché é stato rimandato in due materie** —
Se *ha smesso dopo la prima media* **è perché è stato rimandato in due materie.**

Propoziţiile cauzale pot fi scoase în relief şi cu ajutorul formulei *essere...che*, care are o utilizare mai largă (v. mai sus):

Rimango qui **perché sono a mio agio** —
E' perché sono a mio agio che *rimango qui* (formula *essere...che*)
Se *rimango qui* **è perché sono a mio agio** (formula *se...essere*)

Formula *se...essere* are un corespondent şi în limba română *(dacă...este)*.

ANEXE

ANEXA 1

18. ELEMENTE DE FONETICĂ ŞI ORTOGRAFIE

18.1. *Sunetele limbii italiene*

Sistemul fonetic italian este alcătuit din 7 vocale, 21 de consoane şi 2 semivocale, reprezentate în transcrierea fonetică internaţională:

Vocale

[a]	anima, matita, passare
[ε]	bene, problema, fratello
[e]	cera, aumento, altezza
[i]	mio, amico, lupi
[ɔ]	opera, mediocre, noia
[o]	ponte, pollo, oltre
[u]	nulla, culmine

Semivocale

[j]	pietra, piove, piú, lui
[w]	uovo, guardia, Europa

Consoane orale

[p]	piano, aprire
[b]	burro, abituare
[t]	torre, abitare
[d]	dieci, guardare
[k]	casa, cuore, rauco
[g]	guanto, lago
[ts]	azione, zio
[dz]	zanzara, pranzo
[č]	cena, citta
[ğ]	gente, ragione
[f]	fiamma, cofano
[v]	valore, cavallo
[s]	sole, stasera, polso
[z]	sbaglio, isola
[ʃ]	scena, scimmia, fascia

Consoane nazale

[m]	madre, come, montagna
[n]	naso, ente, pensare
[η]	gnocco, pugno, guadagno

Consoane lichide

[r]	rete, cuore, sradicare
[l]	luogo, lento, polenta
[λ]	egli, gli, cogliere

18.2. *Alfabetul limbii italiene*

Alfabetul limbii italiene este compus din 21 de litere. Indicăm în paranteză denumirea fiecăreia în italiană:

A	a	(a)
B	b	(bi)
C	c	(ci)
D	d	(di)
E	e	(e)
F	f	(effe)
G	g	(gi)
H	h	(acca)
I	i	(i)
L	l	(elle)
M	m	(emme)
N	n	(enne)
O	o	(o)
P	p	(pi)
Q	q	(ku)
R	r	(erre)
S	s	(esse)
T	t	(ti)
U	u	(u)
V	v	(vu *sau* vi)
Z	z	(zeta)

În afară de acestea, pentru transcrierea unor cuvinte de origine străină, se mai folosesc:

J j (i lunga) pronunțat ca *i* sau ca în limbile de origine: *Ojetti* (pronunțat [Oietti]), *jazz* (pronunțat [ğets]), *jabot* (pronunțat [jabò]).

K k (kappa): *kaiser* (pronunțat [kaizer]), *kantiano* (pronunțat [kantiano]), koinè (pronunțat [koiné]).

Ww (doppia vu *sau* vu doppia): *walzer* (pronunțat [valtser]), *western* (pronunțat [uestern]).

X x (iks): *xilofono, xenofobia.*

Y y (ipsilon *sau* i greca), pronunțat ca *i: ioga, yogurt.*

18.3. *Vocalele*

Vocalele *a, i* și *u* se pronunță în italiană la fel ca în limba română: *grande, piccolo, pungere.* La sfîrșitul unui cuvînt, după o consoană, în limba italiană, vocala *i* are aceeași lungime ca în mijlocul cuvîntului, formînd silabă. Astfel it. *lupi* are 2 silabe, *lu-pi* și se pronunță la fel ca substantivul ortografiat în limba română *lupii.*

Vocala *e* la inițială nu se pronunță niciodată iotacizată ca în unele cuvinte din limba română, cum sînt *el, ea, este, eram* (pronunțate [jel], [ja], [jeste], [jeram] ci ca în neologismele din română de tipul *examen, explicație, excursie, eterogen.* Așadar cuvintele ca *essi, ero, ella* se vor pronunța [esi], [ero], [ella].

În silabă accentuată, sistemul vocalic italian distinge două pronunțări diferite pentru *e* și *o:*

— *e* deschis, notat în alfabetul fonetic internațional [ɛ], iar în gramatici sau dicționare *è* sau ę;

— *e* închis, notat în alfabetul fonetic internațional [e], iar în unele gramatici și dicționare *é* sau ẹ;

— *o* deschis, notat în alfabetul fonetic internațional [ɔ], iar în gramatici și dicționare *ò* sau *ǫ;*

— *o* închis, notat în alfabetul fonetic internaționale [o], iar în gramatici sau dicționare *ó* sau *ọ.*

Ortografia italiană nu face însă distincția între cele două grade de deschidere ale lui *e* și *o* decît în cazul în care vocala respectivă accentuată este și finală; în acest caz accentul este notat prin accent grafic, iar unele tipografii folosesc accentul grafic și pentru indicarea deschiderii.

În cazul în care silaba accentuată care conține vocala *e* sau *o* nu este finală, gradul de deschidere este notat numai în dicționare și în unele gramatici. Astfel în mod curent se scrie *petto* (piept) dar în dicționare apare *pètto*; în transcriere fonetică internațională va fi ['pεtto]; în unele dicționare apare *pętto*; de asemenea în mod curent se scrie *pero* (păr, pomul), dar în dicționare apare *péro* sau uneori *pẹro*; în transcriere fonetică internațională ['pero]. Se scrie în mod curent *molto*, dar în dicționare apare *mólto* sau uneori *mọlto* iar în transcriere fonetică internațională ['molto]; în sfîrșit, se scrie *opera* în grafia curentă, în dicționare apare *òpera* sau uneori *ǫpera*, iar în transcriere apare ['ɔpera].

Se poate afirma deci că în limba italiană există 7 vocale în silabă accentuată dar numai 5 în silabă neaccentuată.

E închis și *e* deschis, *o* închis și *o* deschis constituie în italiană *foneme*; deschiderea are funcție distinctivă (două cuvinte pot fi diferite numai în ce privește deschiderea vocalei accentuate, *e* sau *o*).

Astfel:

Se pronunță *e* deschis [1]	Se pronunță *e* închis
(*è* sau *ę* sau [ε] în:)	(*é* sau *ẹ* sau [e]) în:
accètta (acceptă, de la *accettare*)	*accétta* (secure)
affètto (afecțiune)	*affétto* (tai felii, de la *affettare*)
collèga (coleg, colegă)	*colléga* (de la *collegare*)
crèdo (crez)	*crédo* (cred, de la *credere*)
èsca (conjunctiv de la *uscire*)	*ésca* (momeală)
èsse (litera *s*)	*ésse* (ele)
lègge (citește, de la *leggere*)	*légge* (lege)
pèsca (piersică)	*pésca* (pescuit, derivat de la *pescare*)
tèsi (teză)	*tési* (încordați, de la *tendere*)
vènti (vînturi)	*vénti* (douăzeci)

Se pronunță *o* deschis	Se pronunță *o* închis
(*ò* sau *ǫ* sau [ɔ]):	(*ó* sau *ọ* sau [o]):
bòtte (lovituri)	*bótte* (butoi)
còlto (cules, de la *cogliere*)	*cólto* (cult)
còrso (corsican)	*córso* (curs, *subst.*, bulevard, *subst.*, alergat, *part. trecut* de la *correre*)
fòro (for)	*fóro* (gaură)
fòsse (gropi)	*fósse* (conj. imperfect de la *essere*)
vòlgo (întorc, de la *volgere*)	*vólgo* (vulg, popor)
vòlto (întorc, de la *voltare*)	*vólto* (față, chip)

Pronunțarea închisă sau deschisă a lui *e* și *o* se explică de cele mai multe ori etimologic. Nu se pot formula reguli referitoare la pronunția în limba contemporană. Dăm mai jos cîteva norme practice de pronunțare a unor sufixe sau terminații de cuvinte, care nu acoperă decît o parte din lexicul limbii. Pentru toate celelalte cazuri trebuie consultate dicționarele:

Se pronunță *è* (sau *ę* sau [ε]):

a) în diftongul *ie*: *piètra*, *mièle*;

b) în cuvintele: *è* (este, de la *essere*), *tè* (ceai), *caffè*, *canapè*, *ahimè*! în care accentul cade pe ultima silabă (uneori unica);

c) cînd este urmată de vocală: *colèi*, *costèi*, *fèudo*, *idèa*, *lèi*, *sèi*, *trincèa*; fac excepție desinențele de perfectul simplu *-éi* (*credéi*, *potéi*) și desinențele de imperfect *-éa*, *-éano*, (variante învechite ale desinențelor *-éva*, *-évano*: *avéa*, *avéano*);

d) cînd este urmată de o consoană simplă, urmată la rîndul ei de două vocale: *assèdio*, *critèrio*, *sèrio*, *tènue*, *facèzia*, *screzio*; fac excepție cuvintele terminate în *-éguo, -éguito (diléguo, séguito)*; atunci cînd consoana care urmează după *e* este *c* sau *g*, nu se poate indica o regulă: *spècie, sprègio*, dar *frégio, impécio*;

---

[1] Adoptăm transcrierea care apare în dicționare și care este cea mai frecventă.

e) cînd este urmată de un sufix sau de un element de compunere, lipsite de accent: *numèrico, telègrafo*;

f) terminaţiile [1] (de cele mai multe ori sufixe) următoare:
-èllo, -èlla: fratèllo, sorèlla, castèllo, rivoltèlla;
-ènte: potènte, seguènte; gènte, incidènte;
-ènza: benevolènza, partènza, urgènza, sènza;
-ènto, -ènta: attènto, attènta, violènto, violènta;
-èndo, -ènda: stupèndo, stupènda, merènda; leggèndo, attèndo;
-ènse: portuènse, amanuènse;
-èdine: pinguèdine, salsèdine;
-ènne (sufix derivativ de la numerale): *ventènne, settantènne;*
-ennio (sufix derivativ de la numerale): *decènnio, biènnio, millènio;*
-eno (sufix derivativ de la toponime): *madrilèno, nazarèno;*
-èrrimo (sufix de superlativ pentru unele adjective): *celebèrrimo, integèrrimo;*
-èsimo, -a (sufix al numeralelor ordinale): *ventèsimo, trentatreèsimo, quarantaseèsimo;*
-èstre, -o, -a: terrèstre, rupèstre, bimèstre, Mèstre, maèstro, finèstra;
-èma: problèma, teorèma;
-ètico, -a: estètico, poètica;
-ènico: ellènico, scènico;
-ètto (cînd nu este sufix diminutival): *dirètto, oggètto;*
g) în desinenţele gramaticale:
-rèi, rèbbe, -rèbbero, desinenţe ale condiţionalului: *crederèi, crederèbbe. crederèbbero* (la celelalte persoana apare *é*);
-ètti; -ètte, -èttero (desinenţe ale perfectului simplu): *credètti, credètte, credèttero;*

Se pronunţă *é* (sau *ẹ* sau [e])

a) în următoarele terminaţii, de cele mai multe ori sufixe:
-éccio, -a (sufix substantival sau adjectival): *cicaléccio, villeréccio;*
-éfice: artéfice, oréfice;
-éggio (sufix substantival sau verbal): *campéggio, postéggio* (parcaj, parchez);
-ménte (sufix adverbial): *amabilménte, gentilménte, veloceménte;*
-ménto: accogliménto, sentiménto, moménto, struménto;
-ésco (sufix adjectival): *pazzésco, dantésco;*
-ése: torinése, veronése, arnése, mése, paése, palése;
-ésimo (sufix substantival): *feudalésimo, umanésimo;*
-éssa: contéssa, ostéssa, professoréssa, leonéssa;
-éto, -éta: agruméto, olivéto, cipresséta, pinéta;
-étto (sufix diminutival și colectiv): *giovinétto, pezzétto, terzétto, ottétto;*
-évole: piacévole, amichévole;
-ézza: bellézza, debolézza, fanciullézza;

b) în următoarele desinenţe gramaticale:

-éi, -ésti, -é, -émmo, -éste, -érono (desinenţe ale perfectului simplu): *credéi, credésti, credé, credémmo, credéste, credérono;*

-rémo, -réte (desinenţe ale viitorului): *crederémo, crederéte;*

---

[1] Acest termen este folosit în sensul larg, empiric, de „parte terminală a unui cuvînt", fără referire la segmentarea cuvintelor în bază (rădăcină), afixe (sufixe, prefixe), desinenţe, pentru a putea încadra un număr mai mare de cazuri în aceste norme de pronunţare.

-ére (desinență a infinitivului): *accadére, avére, cadére, dovére, godére, parère, piacére, potére, rimanére, rivedére, sapére, sedére, tacére, temére, tenére, valére, vedére, volére;*

-éssi, -ésse, -éssimo, -éste, -éssero (desinențe ale conjunctivului imperfect): *credéssi, credésse, credéssimo, credéste, credéssero;*

-résti, -rémmo, -réste (desinențe ale condiționalului; celelalte persoane prezintă *è*): *crederésti, crederémmo, crederéste;*

-éte (desinență a indicativului prezent și a imperativului): *credéte, prendéte;*

-évo, -évi, -éva, -évano (desinențe ale imperfectului indicativ): *credévo, credévi, credéva, credévano;*

Se pronunță *ò* (sau ǫ sau [ɔ]):

a) în diftongul *uo*: *buòno, cuòre, fuòco, fuòri, luògo, muòio, suòi, vuòto, uòmo;* *ò* apare chiar atunci cînd diftongul s-a redus la o singură vocală: *figliòlo* (inițial *figliuòlo*), *giòco* (inițial *giuòco*), *mòve* (în loc de *muòve*); vocala *o* este însă închisă, chiar dacă este precedată de semivocala *u* ([w]), dacă face parte din sufixul *-óre*: *languóre, liquóre,* sau din sufixul *-óso*: *pretestuóso*:

b) cînd este urmat de o consoană simplă, urmată la rîndul ei de două vocale: *memòria, custòdia, petròlio, ròseo, stòria, negòzio; laboratòrio, contraddittòrio, vittòria;* atunci cînd consoana care urmează după *e* este č sau ğ, nu se poate stabili o regulă: *sòcio, mògio,* dar *incrócio;*

c) cînd este urmat de un sufix sau de un element de compunere lipsit de accent: *melòdico, pedagògico, sinfònico, analògico, caòtico, teòrico, pittòrico; filòlogo, psicòlogo, chilòmetro, termòmetro, ippòdromo, buròcrate, autògrafo, cinematògrafo;*

d) în terminațiile următoare (de cele mai multe ori sufixe):

-òccio, -òccia: grassòccio, grassòccia, bellòccio, cartòccio, saccòccia;

-òide: albuminòide, mattòide, tiròide;

-òlo, -òla: castagnòla, tritòlo, fenòlo; de asemenea *-uòlo, -uòla, -aiuòlo, -aiuòla, -aiòlo, -aiòla: barcaiòlo* sau *barcaiuòlo, mazzuòlo, museruòla;*

-òsi: artròsi, tubercolòsi;

-òtto: bambolòtto, chioggiòtto, sempliciòtto;

-òttolo, -òttola: pianeròttolo, viòttola;

-òzzo, -òzza: maritòzzo, tavolòzza, tinòzza;

e) în următoarele desinențe gramaticale:

-ò (desinență a perfectului simplu): *gridò, mangiò, cantò;*

-rò (desinență a viitorului): *griderò, mangerò, canterò.*

De asemenea în toate cuvintele terminate în *o* accentuat: *ciò, dò* (dau), *fò* (fac), *hò* (am), *nò* (nu), *sò* (știu), *stò* (stau); *falò* (făclie), *però* (însă); în cuvintele monosilabice, accentul nu se notează grafic (cu excepția lui *ciò*, pentru a se citi diftong și nu hiat); am notat accentul numai pentru a indica deschiderea vocalei *ò*.

Se pronunță *ó* (sau *ọ* sau [o]) în următoarele terminații (de obicei sufixe):

-ógnolo, -ógnola: amarógnolo, amarógnola, verdógnolo;

-óio, -óia: levatóio, mattatóio, mangiatóia, scorciatóia;

-óndo, -ónda: fóndo, móndo, profóndo, fiónda;

-óne, óna: carbóne, padróne, padróna, termosifóne; ragazzóne, bambolóna (fac excepție *testimòne* și *zòna*); de asemenea sufixul *-ióne: espressióne, partizióne, spiegazióne, opinióne, ragióne;*

-ónte: mónte, frónte, pónte;

-ónzolo: medicónzolo, girónzolo (de la *gironzolare*);

-óre: amóre, calóre, tepóre, rumóre; imperatóre, lavoratóre; difensóre; oppressóre;

-óso, -ósa (sufix): *afóso, erbóso.*

Normele de mai sus privesc limba italiană standard, care are la bază pronunțarea din dialectul toscan (florentin). În italiana regională, din nordul Italiei și din sudul Italiei, nu există opoziția între *e* deschis și *e* închis, între *o* deschis și *o* închis (există deci numai 5 vocale, în orice poziție, cu sau fără accent). În limba italiană vorbită la Roma și în cea vorbită la Florența această opoziție se realizează; există și neconcordanțe de distribuție:

Pronunțarea romană	Pronunțarea florentină
léttera	*lèttera*
colònna	*colónna*
intèro	*intéro*
dòpo	*dópo*
céntro	*cèntro*

Este posibil ca, datorită acestor neconcordanțe, precum și a inexistenței opoziției în regiunile din nord și din sud, limba italiană să generalizeze, într-o etapă mai lungă sau mai scurtă, sistemul de 5 vocale atît în poziție accentuată cît și în poziție neaccentuată.

18.4. *Semivocale, diftongi, triftongi*

I și *u* sînt semivocale atunci cînd formează diftongi împreună cu o altă vocală sau triftongi împreună cu o vocală și o semivocală. Semivocalele *i* și *u* sînt reprezentate în transcrierea fonetică internațională prin [j] și [w].

Diftongii caracteristici limbii italiene sînt:

a) [ja]: *p***ia***cere*
[je]: *p***ie***tà*
[jɛ]: *p***ie***de*
[jo]: *f***io***re*
[jɔ]: *p***io***ve*
[ju]: *p***iu***ma*
(primul element este [j])

b) [wa]: *sg***ua***rdo*
[we]: *q***ue***sto*
[wɛ]: *q***ue***rcia*
[wo]: *liq***uo***re*
[wɔ]: *b***uo***no*
[wi]: *liq***ui***do*
(primul element este [w])

c) [aj]: *m***ai**
[ej]: *l***ei**
[oj]: *n***oi**
[ɔj]: *p***oi**
[uj]: *l***ui**
(al doilea element este [j])

d) [aw]: **au***striaco*, *c***au***to*
[ɛw]: *n***eu***tro*
[ew]: **eu***ropeo*
(al doilea element este [w]

Diftongii *ie* și *uo* (în transcriere [jɛ] și [wɔ] sînt considerați *diftongi mobili* atunci cînd în timpul flexiunii sînt înlocuiți, în absența accentului, cu vocalele simple *è* și *ò* ([ɛ] și [ɔ]):

vieni dar *vengo, veniamo*
suole dar *soglio, sogliamo, solete*
(v. p. 99)

Triftongii sînt formați din două semivocale și o vocală și sînt puțini numeroși în italiană:

-iuo ([jwɔ]: *giuoco, figliuolo* (triftong pe cale de dispariție, prin reducere la *io*: *gioco, figliolo*)
-uoi ([wɔj]): *tuoi, suoi*
-iei ([jɛj]): *miei*
-uai ([waj]): *guai*
-iai ([jaj]): *studiai*
-uia ([wja]): *adeguiamo* (de la *adeguare*)

Grupurile vocalice care nu fac parte din aceeași silabă formează hiaturi:

-ii: *piissimo* (pi-ís-si-mo)
-ei: *dei* (plural de la *dio*) (dè-i)
-ai: *aizzare, Caino* (a-iz-zà-re; Ca-í-no)
-oi: *egoistico, moine* (e-go-í-sti-co; mo-í-ne)
-ui: *altruismo, suino* (al-tru-í-smo; su-í-no)
-ie: *rientrare, mie* (ri-en-trà-re; mí-e)
-ee: *aree, idee* (à-re-e; i-dé-e)
-ae: *aereo, paese* (a-è-re-o; pa-é-se)
-oe: *poesia* (po-e-sí-a)
-ue: *tue, duetto, duello* (tú-e; du-ét-to; du-èl-lo)
-ia: *riavere, sviare* (ri-a-vé-re; svi-à-re)
-ea: *idea, beato, beatitudine* (i-dè-a; be-à-to; be-a-ti-tú-di-ne)
-aa: *sahariano* (sa-a-ria-no) (*h* nu se aude; v.p. 393)
-oa: *oasi, coagulare, coagulo* (ò-a-si; co-a-gu-là-re; co-à-gu-lo)
-ua: *suaccennato* (su-ac-cen-nà-to)
-io: *riodo* (de la *riudire*), *rione, riordinare* (ri-ò-do; ri-ò-ne; ri-or-di-nà-re)
-eo: *eolico* (e-ò-li-co)
-ao: *aorta, laonde, ciao, Maometto* (a-òr-ta; la-ón-de; cià-o; Ma-o-mét-to)
-oo: *cooperare, zoo* (co-o-pe-rà-re; zó-o)
-uo: *tuo, duodeno* (tú-o; du-o-dè-no)
-iu: *diuresi* (di-u-rè-si)
-au: *baule, baulino* (ba-ú-le, ba-u-lí-no)

Diferențe față de limba română.

În limba italiană nu există diftongii *ea* și *oa*, caracteristici limbii române; în italiană aceste vocale sînt în hiat:

idea, pronunțat *i-dè-a* (Pentru a indica hiatul, în limba română se introduce un alt *e*: *idèea*)
oasi, pronunțat *ò-a-si* (rom. *oază*, pronunțat *oà-ză*)

În limba italiană există diftongii *au* și *eu*, care însă nu există în limba română; în română aceste vocale sînt în hiat:

Austria, pronunțat *àu-stria* (rom. *Austria*, pronunțat *a-ús-tria*)
Europa, pronunțat *eu-rò-pa* (rom. *Europa*, pronunțat *e-u-ró-pa)*

(În italiană vocalele *au* pot apărea și în silabe diferite, deci în hiat, v. mai sus)

18.5. *Consoanele*

Consoanele pot fi simple sau duble; consoanele duble se pronunță mai intens și mai lung. Pot apărea duble următoarele consoane: [p], [b], [f], [v], [t], [d], [s], [k], [g], [č], [ğ], [l], [r], [m], [n]. Există cuvinte care diferă numai prin prezența unei consoane duble:

copia (copie)	*coppia* (pereche)
Libra (constelația Balanței)	*libbra* (numele unei unități de măsură, livră)
tufo (tuf, rocă poroasă)	*tuffo* (scufundare)
beve (bea, ind. prez. de la *bere*)	*bevve* (bău, perf. simplu de la *bere*)
fata (zînă)	*fatta* (făcută, part. trec. de la *fare*)
cade (cade, ind. prez. de la *cadere*)	*cadde* (căzu, perf. simplu de la *cadere*)
speso (cheltuit, de la *spendere*)	*spesso* (des, deseori)
eco (ecou)	*ecco* (iată)
fuga (fugă)	*fugga* (conj. prez. de la *fuggire*)
cacio (caș)	*caccio* (ind. prez. de la *cacciare*)
agio (tihnă)	*aggio* (agio, termen comercial)
saremo (vom fi, viitorul de la *essere*)	*saremmo* (am fi, condițional de la *essere*)
nono (al nouălea)	*nonno* (bunic)
pala (lopată, vătrai)	*palla* (minge, balon)
caro (drag, scump)	*carro* (car, căruță)

Dublele pot apărea între vocale, între o vocală și o semivocală sau între o vocală și una din consoanele *r* sau *l*: *letto, coppia, pubblico, quattro, applicare.*

Consoana [z] (care este reprezentată în grafia curentă prin *s* intervocalic sau *s* înainte de consoană sonoră) nu este niciodată dublă.

Consoanele [ts], [dz], [ʃ], [λ] și [η] se pronunță puternic numai între vocale sau între o vocală și o semivocală. Consoanele [ʃ], [λ] și [η] nu se dublează însă grafic niciodată (dublarea este imposibilă deoarece aceste consoane nu sînt reprezentate de cîte o literă ci printr-un grup de litere). Consoanele [ts] și [dz], ambele reprezentate în scris prin litera *z*, pot apărea în grafie duble, dar grafia nu indică întotdeauna pronunția. Astfel *azione* se scrie cu un singur *z* dar dicționarele de pronunție indică o pronunțare puternică. Grafia cu *zz* presupune însă pronunțare puternică.

Pronunțarea puternică poate fi datorată și foneticii sintactice: aceeași consoană poate apărea la finala unui cuvînt și la inițiala cuvîntului imediat următor: *in noi, con nessuno, al largo, bel lume*. De asemenea prepoziția *a*, derivată din prepoziția latină *ad*, presupune pronunțarea puternică a consoanei inițiale a cuvîntului următor: *a casa*, pronunțat [akkasa]. Grafia nu înregistrează această pronunție.

Consoanele *p, b, t, d, f, v, m, n, l, r* se pronunță la fel cu cele din limba română; atunci cînd sînt duble, se pronunță mai puternic. Ne vom opri numai la consoanele care ridică probleme speciale:

Literelor *c* și *g* le corespund consoanele [k] și respectiv [g] înainte de *a, o, u* și de consoanele *r* și *l*:

cantare, coraggio, cuore, classe, crisi, ancora, incutere, mica, sacro; dublă în: *accanito, racconto;*

gambero, gonfio, guscio, globo, gradire, piega, ago, aguzzo, inglese, agricolo; dublă în: *leggo, agganciare, aggrappare;*

Pentru aceeași pronunțare, înainte de *e* sau *i*, se intercalează în grafie un *h* la fel ca în limba română: *chiave, che, chiedere, chiudere, inchiodare, inchiesta, richiudere; ghiaccio, ghisa, ghiotto, ghepardo, inghiottire, righe;* și în această poziție pot apărea duble: *acchiappare, agghiacciare, rugghio.* Datorită contextului următor (vocalele *e* sau *i*), consoanele [k] și [g] se pronunță înmuiate (palatalizate); această pronunție se indică în transcriere fonetică prin [k'] și [g'].

Literelor *c* și *g* urmate de *e* sau *i* le corespund consoanele [č] și respectiv [ğ] (ca în limba română): *cento, pece, cena, civile, ginnastica, agire.* Atunci cînd apar duble, ambele consoane se pronunță palatal (spre deosebire de limba română, în care prima se pronunță velar și numai a doua palatal): *accento* (pronunțat [aččento], *eccellente* (pronunțat [eččellente]), *aggettivo* (pronunțat [ağğettivo]).

În limba italiană, *h* nu este o consoană ci numai un semn grafic, o literă. Această literă se folosește pentru pronunțarea velară a lui *c* și *g* înainte de *e* sau *i* (*chiave, che;* v. mai sus); în unele interjecții: *ah!, oh!, ahi!, ohi!, ohimè!, ahimè!;* la formele de indicativ prezent ale verbului *avere: (io) ho, (tu) hai, (egli) ha, (essi) hanno,* pentru a le deosebi de conjuncția *o* (sau), prepoziția articulată *ai,* prepoziția *a* și, respectiv, substantivul *anno.*

Litera *q* corespunde consoanei [k]; în grafia italiană *q* este întotdeauna urmat de semivocala *u* ([w]) și de o altă vocală (cele două în diftong): *quando, quanto, questo, quello, quale, liquido, quotidiano, liquore.* Această literă apare dublă într-un singur caz (*soqquadro,* în expresia *mettere a soqquadro,* „a răvăși"); în celelalte cazuri pronunțarea dublă se reprezintă prin *-cq-: acqua* (pronunțat [akkwa]), *nacque* (pronunțat [*nakkwe*]), *acquistare* (pronunțat [akkwistare]).

Litera *s* poate reprezenta două consoane [s] (consoană surdă) sau [z] (consoană sonoră).

S se pronunță surd [s] (ca *s* în limba română):

a) la începutul cuvîntului, înainte de vocală: *sale, sole, seta, simile, superbo, sentimento, sei, soave;* de asemenea în cuvintele compuse sau derivate în care al doilea element începe cu *s* + vocală: *girasole, stasera , trentasei, disotto, coseno* (cosinus); *risolvere, trasecolare, unisono; affittasi* (= *si affitta,* se închiriază); *vedendosi* (văzîndu-se). În unele compuse și derivate *s* se pronunță totuși sonor (*bisestile,* pronunțat [bizestíle], *filosofo,* pronunțat [filózofo]);

b) între o consoană și o vocală: *mensa, borsetta, polso, abside, capsula, facsimile, pensare, salsa, orso;*

c) înainte de consoanele surde *p, t, c* ([k]), *q, f: sperare, stanco, scuola, squadra, sforzo; aspetto, astratto, iscrivere, asfalto, cascare;*

d) uneori în poziție intervocalică; pentru aceasta trebuie consultat un dicționar care indică pronunția: *Pisa, casa, cosí, mese, peso* (pronunțate la fel ca în română). Cîteva terminații (în general sufixe) în care *s* intervocalic se citește surd:

-ese (sufix pentru nume etnice): *cinese, marsigliese* și derivatele: *cineseria;* există unele excepții: *francese, borghese, marchese,* în care *s* intervocalic se citește [z];

-esi, -ese, -esero (terminații de perfect simplu a unor verbe) și *-eso* (terminație de participiu trecut); *presi, prese, presero, preso* (pronunțate ca în limba română);

-osi, -ose, -osero (terminații de perfect simplu a unor verbe) și *oso* (terminație de participiu trecut): *rosi, rose, rosero, roso* de la verbul *rodere*);

-oso, -osa (sufix substantival și adjectival): *cellulosa, generoso, vanitoso, bisognoso,* inclusiv derivatele: *generosità;*

e) la sfîrșitul cuvîntului: *lapis, rebus;*

f) cînd este dublu în poziție intervocalică: *ammesso, assegno, pressione, assurdo.*

S se pronunță sonor [z] (ca *z* în limba română):

a) înaintea consoanelor *b, d, g, v, l, r, m, n: sbaglio* [zbàʎo], *sdegno* [zdèɲo], *sgonfiare* [zgonfjàre], *svelto* [zvèlto], *slittare* [zlittàre], *sregolato* [zregolàto], *smarrire* [zmarríre], *snello* [znèllo]; *bisbetico* [bizbètiko], *disdire* [dizdíre], *disgusto* [dizgústo] *disvestire* [dizvestíre], asma [àzma], *islamico* [izlàmiko], *israeliano* [izraeliàno], *masnadiere* [maznadière];

b) de cele mai multe ori în poziție intervocalică: *esame* [ezàme], *isola* [ízola] *caso* [kàzo], *paese* [paèze], *musica* [múzika] etc. Pentru pronunția corectă trebuie consultat un dicționar. Cîteva terminații (de cele mai multe ori sufixe) în care se pronunță *s* sonor [z]:

-asi, -ase, -asero, (terminații de prefectul simplu), *-aso* (terminație de participiu trecut): *invasi, invase, invasero, invaso* (cu unele excepții);

-usi, -use, -usero (terminații de perfect simplu), *-uso* (terminație de participiu trecut): *esclusi, escluse, esclusero, escluso* (cu unele excepții);

-isi, -ise, -isero (terminații de perfect simplu), *-iso* (terminație de participiu trecut): *incisi, incise, incisero, inciso* (cu unele excepții);

-èsimo, -èsima (sufix al numeralelor ordinale): *ventesimo, centesimo; -ésimo* (sufix al substantivelor abstracte): *feudalesimo, umanesimo.*

De asemenea se pronunță [z] atunci cînd constituie finala unui prefix: *bisunto, cisalpino, disadatto, trasandato, trisavolo.*

În ceea ce privește pronunțarea surdă sau sonoră a lui *s* intervocalic, trebuie să se țină seama că dicționarele indică pronunțarea toscană, care stă la baza limbii literare. În limba italiană vorbită în nordul țării se pronunță în toate cazurile sonor [z], și această pronunție exercită influență și asupra limbii literare. În italiana din sud se pronunță aproape în toate cazurile surd [s]. În limba standard contemporană există cîteva perechi de cuvinte care se diferențiază numai prin pronunțarea — surdă sau sonoră — a lui *s* intervocalic:

[s] (surd)	[z] (sonor)
casone (casă mare de țară)	*casone* (fabrică de brînzeturi)
fuso (fus)	*fuso* (part. trecut de la *fondere*)
presente (ind. prez. de la *presentire*)	*presente* (prezent)
rosa (part. trecut de la *rodere*)	*rosa* (trandafir)
tesi (part. trecut de la *tendere*)	*tesi* (teză)

Litera *z* poate reprezenta două consoane: [ts] (consoană surdă, identică cu ț din română) și [dz] (consoană sonoră). Pronunțarea surdă sau sonoră se justifică de cele mai multe ori etimologic. Nu se pot stabili reguli de pronunțare. Normele pe care le indicăm mai jos nu acoperă decît o mică parte din cazurile în care pot apărea atît *z* cît și *zz.*

Z se pronunță surd [ts] (ca ț din română) în următoarele terminații (de cele mai multe ori sufixe):

-anza: *speranza, usanza;*
-enza: *assenza, supplenza, senza, Cosenza, scienza;*
-izio, -izia: *comizio, giustizia;*
-ziare: *pronunziare, annunziare;*
-zione: *azione, dimostrazione, manifestazione, eruzione;*
-onzolo: *ballonzolo, lattonzolo;*
-ezza: *bellezza, sicurezza, certezza, saggezza;*
-ozzo, -ozza: *predicozzo, carrozza;*
-azzare: *scorrazzare, spiegazzare;*
-uzzo, -uzza: *peluzzo, pagliuzza, pietruzza.*

De asemenea se pronunță surd ([ts], ț) atunci cînd este urmat de vocala [i] sau de semivocala [j] și de o altă vocală: *agenzia, polizia, razzia, grazia, Lazio, ospizio, pronunzia, silenzio, spezie, anziano;* sînt puține excepții *(azienda)* și cazurile de derivare de la cuvinte cu *z* sonor *(romanziere* de la *romanzo)* (v. mai jos).

Z se pronunță sonor [dz] în sufixul verbal *-izzare* și derivatele respective: *organizzare, organizzazione, organizzatore;* de asemenea la inițială, atunci cînd silaba a doua începe cu *b, d, g, v, l, m, n, r*: *zebra, zodiaco, zibibbo* (cu puține excepții).

Pentru toate celelalte cazuri trebuie consultate dicționarele deoarece nu se pot indica reguli. Astfel:

— se pronunță cu *z* surd [ts] cuvinte ca: *zampa, zappa, zeppo, zinco, zingaro, zio, zoppo, zucca, zucchero, zuffa, zuppa; attrezzo, pezzo, pazzo, pozzo, prezzo, abbozzo, fazzoletto, mazzo, sbalzo, scherzo, stizza, stuzzicare;*

— se pronunță cu *z* sonor [dz] cuvinte ca: *zaino, zefiro, zanzara, zero, zoologia; azienda, azzurro, gazzetta, mezzo, pranzo, romanzo, rozzo.*

Trebuie să se țină seama de faptul că dicționarele, și inclusiv normele de mai sus, indică pronunțarea toscană. Foarte multe cuvinte cu *z* la inițială, pronunțat surd în toscană și în limba literară, se pronunță cu *z* sonor în regiunile din nord (v. mai sus *zampa, zappa, zio, zucchero* etc.).

Nu există decît foarte puține perechi de cuvinte care se diferențiază numai prin pronunțarea surdă sau sonoră a lui *z*:

[ts] (surd)	[dz] (sonor)
rozza (gloabă)	*rozza* (grosolană)
mezzo (prea copt, putred, stricat)	*mezzo* (mijloc)
mozzo (trunchiat, tăiat)	*mozzo* (osie)

Consoana [ʃ], care corespunde lui ș din limba română, este reprezentată în grafia italiană prin grupul *sc* + *e* sau *i*: *scena* [ʃèna], *scendere* [ʃèndere], *scimmia* [ʃímmja], *sciare* [ʃiàre]. În aceste cazuri vocala *e* sau *i* formează silabă. Atunci cînd centrul silabei este o altă vocală, consoana [ʃ] este reprezentată prin grupul *sci*: *sciopero* [ʃòpero], *sciagura* [ʃagúra], *sciocco* [ʃòkko], *sciupare* [ʃupàre], *lasciare* [laʃàre], *pesciolino* [peʃolíno/. În *scienza* [ʃèntsa], *cosciente* [koʃènte] și celelalte cuvinte din aceeași familie, litera *i* se justifică etimologic.

Consoana [ʃ] nu poate fi niciodată dublată în scris (datorită grafiei) dar se pronunță întotdeauna puternic.

Consoana [λ], transcrisă uneori și [l'], nu are corespondent în limba română; se pronunță ca un *l* muiat, palatal, ca în spaniolă **ll***amar*. Grafia italiană îl reprezintă prin *gl* + *i*; acest *i* poate fi vocală, centru de silabă, ca în *egli* [e-λi], *gli* [λi] [*figli*], [fiλi], sau un simplu semn grafic pentru reprezentarea consoanei: *figlio* [fíλo], *moglie* [móλe], *sbagliare* [zbaλàre], *giglio* [ğiλo].

Atunci cînd nu urmează un *i*, grupul *gl* se citește ca în limba română: *globo, inglese, gleba, glauco, glaciale*. În cîteva cuvinte culte, grupul *gli* se citește totuși nepalatalizat, ca în limba română: *glicemia, glicerina, glicine, glicogeno, glittico, negligenza, negligere, anglicano*.

Consoana [λ] nu se dublează niciodată în scris, dar se pronunță întotdeauna intens.

Consoana [η], transcrisă uneori și ń, nu are corespondent în limba română; se pronunță ca un *n* muiat, palatal (ca în franceză *Breta***gne**, și în spaniolă *niño*). Grafia italiană reprezintă această consoană prin grupul de litere *gn*: *gnocco* [ηòkko], *bagno* [bàηo], *signore* [siηóre], *Bologna* [bolóηa], *Spagna* [spàηa], *ingegnere* [ingeηère], *compagna* [kompàηa].

Consoana [η] nu se dublează în scris dar se pronunță puternic. Poate fi urmată de *i* (vocală sau semivocală) numai cînd acesta face parte dintr-un sufix: *compagnia* [kompaηía], sau dintr-o desinență gramaticală: *sogniamo, accompagniamo*, unde desinența este *-iamo* [-jàmo], *grugní*, unde desinența este *-í*.

18.6. *Despărțirea în silabe*

La despărțirea în silabe se respectă următoarele reguli:

— O consoană simplă face parte din aceeași silabă cu vocala următoare: *ma-ti-ta, fi-la-re, pa-ro-la, fe-li-ci-tà*. În cuvintele compuse și derivate se poate face despărțirea în elementele componente, dacă acestea pot forma singure silabă: *cis-al-pi-no*, în loc de *ci-sal-pi-no*.

— Grupul format din *consoană* + *l* sau *r* formează silabă cu vocala următoare, dacă ar putea sta și la începutul unui cuvînt: *qua-dro, a-gri-co-lo, a-fri-ca-no, re-pli-ca, re-clu-ta, o-bli-o*.

— Consoanele *l, m, n, r*, urmate de alte consoane, fac parte din aceeași silabă cu vocala precedentă: *col-pa, sel-va, cal-za, sal-sa, vol-ge-re, cor-po, or-fa-no, mar-zo, or-so, mar-gi-ne, or-lo*.

— Grupul *s* + consoană nu se desparte, formînd silabă cu vocala următoare: *ro-spo, fu-sto, ca-sca-re, a-stro, a-scol-ta-re* (această regulă nu se aplică în limba română).

— Consoanele duble (inclusiv *-cq-*) fac parte din silabe diferite: *am-met-te-re, dis-si-pa-re, pel-le, staf-fet-ta*.

— Nu se despart grupurile de litere care reprezintă un singur sunet (o consoană) *fi-glio, com-pa-gni-a, com-pa-gna, la-scia-re, pe-sce*.

— Apostroful nu stă la sfîrșitul rîndului: *al-l'a-mi-co* (all'amico), *del-l'an-no* (dell'anno).

18.7. *Accentul*

Accentul tonic, care indică silaba pronunțată mai puternic dintr-un cuvînt, nu se notează grafic decît atunci cînd cade pe silaba finală a cuvîntului și în alte cîteva cazuri (v. p. 397). În limba italiană, accentul poate cădea pe oricare din ultimele patru silabe. Există însă și cuvinte lipsite de accent: articolul, formele pronominale atone, prepozițiile, conjuncțiile. În funcție de silaba pe care cade accentul tonic, cuvintele limbii italiene se împart în:

— cuvinte oxitone *(parole tronche)* în care accentul cade pe ultima silabă: — — — —́ și se notează grafic: *città, caffè, perché, falò, gridò, potrò, gioventù, virtù*;

— cuvinte paroxitone *(parole piane)* în care accentul cade pe penultima silabă: — — —́ — și nu se notează grafic (decît în dicționare, gramatici etc.): *màdre, radíce, squàdra, pésce, impàro, imparàre, ragióne*. Majoritatea cuvintelor din limba italiană sînt paroxitone;

— cuvinte proparoxitone *(parole sdrucciole)* în care accentul cade pe antepenultima silabă: — —́ — — şi nu se notează grafic (decît în dicţionare, gramatici etc.): *stàbile, càrico, àlbero, àbito, ìmpeto, onomàstica, telèfono, cìnema, cinematògrafo, teòrico;*

— cuvinte cu accentul pe a patra silabă de la sfîrşit *(parole bisdrucciole)*, care de asemenea nu se notează: —́ — — —. Acestea sînt foarte puţin numeroase; uneori rezultă asemenea „cuvinte" din adăugarea la o formă verbală a unor forme pronominale atone enclitice: *àbitano, òccupano, desìderano; dàndotelo* (dando + te + lo), *regalàndomelo* (regalando + me + lo).

Accentul grafic. Limba italiană foloseşte două accente grafice: grav (ˋ) şi ascuţit (ˊ). Există mai multe sisteme de notare a accentului grafic:

— sistemul care reprezintă prin accent deschiderea vocalelor foloseşte accentul grav pentru vocala *a* (întotdeauna deschisă), vocala *e* deschis şi vocala *o* deschis: *città, caffè, falò, gridò, andrò;* de altfel în finală nu apare niciodată *o* închis. Accentul ascuţit se foloseşte pentru *i, u* (întotdeauna închise) şi pentru *e* închis: *lunedí, virtú, perché, affinché.* Acest sistem a fost adoptat în lucrarea de faţă.

— sistemul care foloseşte accentul grav pentru toate vocalele cu excepţia lui *e* închis: *città, caffè, falò, gridò, lunedì, virtù,* dar *perché, affinché.* Acest sistem este foarte frecvent folosit.

— sistemul care foloseşte accentul grav în toate situaţiile se utilizează puţin în prezent.

Accentul grafic se foloseşte:

— în cuvintele oxitone cu cel puţin două silabe: *felicità, benché, cioè, dirò, mangiò, partí, tribú.*

— în cîteva cuvinte monosilabice terminate în diftong format dintr-o semivocală şi o vocală: *può, piú, ciò, già. Qui* şi *qua* se scriu însă întotdeauna fără accent;

— în cîteva cuvinte monosilabice pentru a le distinge de omonimele lor atone (fără accent propriu):

dà (dă, de la *dare*)	*da* (de la, de pe, din)
dí (zi)	*di* (de, prepoziţie)
è (este, de la *essere*)	*e* (şi)
là (acolo)	*la* (articol feminin singular sau pronume aton în acuzativ, feminin singular)
lí (acolo)	*li* (pronume aton în acuzativ, masculin singular)
né (nici)	*ne* (particulă pronominală, v. 10.1.8.)
sé (sine)	*se* (dacă; variantă poziţională a pronumelui reflexiv aton, v. 10.1.14.)
sí (da; astfel, atît de)	*si* (se, pronume reflexiv aton)
tè (ceai)	*te* (tine, pronume tonic, pers. II sg.)

— în unele cuvinte plurisilabice, pentru a le distinge de altele de care diferă numai prin accent:

àmbito (mediu, ambianţă)	*ambíto* (dorit, de la *ambire*)
àncora (ancoră)	*ancòra* (încă, iarăşi)
bàlia (doică)	*balía* (putere, autoritate)
càpitano (se întîmplă, de la *capitare*)	*capitàno* (căpitan)
còmpito (temă, sarcină)	*compíto* (îndeplinit, de la *compire*)
cùpido (lacom)	*Cupído* (Cupidon)
ìntimo (intim)	*intímo* (somez, de la *intimare*)
nèttare (nectar)	*nettàre* (a curăţi)

nòcciolo (sîmbure)	*nocciòlo* (alun)
prèdico (predic, de la *predicare*)	*predìco* (prezic, de la *predire*)
prìncipi (prinți, principi)	*princìpi* (principii)
sùbito (imediat, îndată)	*subìto* (suferit, suportat, de la *subire*)

18.8. *Eliziunea*

Eliziunea are loc atunci cînd se întîlnesc un cuvînt care se termină cu o vocală și un cuvînt care începe cu o vocală, dacă cele două cuvinte fac parte din același grup sintactic; vocala finală a primului cuvînt cade („se elidează") și este înlocuită cu apostrof: *la anima — l'anima*.

Eliziunea este obligatorie la articolele *lo, la, una* (v. 2.1.1.1., 2.2.4.2.) și la prepozițiile articulate formate cu aceste articole (v. 2.1.1.2), la adjectivele *bello, grande, buono, santo*, în poziție prenominală, la determinanții demonstrativi *questo* și *quello* (v. 4.2.3., 2.1.2.); este frecventă la prepoziția *di* (*d'inverno*). Prepoziția *da* se elidează numai în unele expresii pentru a nu se confunda cu *di*: *d'ora in poi, d'altra parte*.

Se elidează uneori formele pronominale și adverbiale atone (v. 10.1.12). În alte situații, eliziunea este accidentală. Adesea în scris, eliziunea nu se aplică la trecerea de pe un rînd pe altul, chiar dacă în alte condiții este obligatorie: *lo / amico; lo / ho visto*.

18.9. *Apocoparea*

Apocoparea (it. *troncamento* „trunchierea") este fenomenul prin care o vocală sau o silabă finală a unui cuvînt cade înaintea altui cuvînt. Apocoparea poate avea loc numai în cuvintele de mai multe silabe, în care ultima silabă nu este accentuată și care prin căderea acestei silabe sau vocale se termină în *l, m, n, r*: *bel libro, gran signore, amor patrio, San Giovanni, esser giovane, voler bene*. Apocoparea nu este obligatorie.

18.10. *Sunete de legătură*

— *d* eufonic final se adaugă conjuncțiilor *e* (și), *o* (sau) și propoziției *a* (la) atunci cînd urmează un cuvînt care începe cu o vocală, pentru a evita întîlnirea acestora. Se folosește frecvent atunci cînd inițiala cuvîntului următor este o vocală identică: *ed essi, ed allora, tu od io; (penso) ad altro, (mi riferisco) ad ambedue*. Adăugarea acestui *d* nu este obligatorie.

— *i* eufonic inițial se adaugă cuvintelor care încep cu *s* + consoană, și sînt precedate de cuvinte monosilabice terminate în *n* sau *r*:

(lo scherzo) — per ischerzo
(Svizzera) — in Isvizzera
(scuola) — in iscuola

Adăugarea lui *i* eufonic este relativ rară în limba contemporană.

ANEXA A II-A

EXERCIȚII

1. *Distingeți substantivele colective de cele non-colective* (1.1.6):

squadra — scuola — matita — idea — gregge — scaffale — soldi — borsetta — parete — gente — gruppo — quaderno — brano — fatica — risma — schiuma.

2. *Distingeți substantivele numerabile de cele non-numerabile cu ajutorul contextelor caracteristice (articolul partitiv, determinanții cantitativi de tipul* **poco, molto***)* (1.1.7.):

gente — gruppo — voto — stuolo — burro — argento — acqua — uomo — pensiero — serie — bosco — dintorni — miele — lavoro — vino — seta — cuoio — schiuma — movimento — olio — fatica. *Formați scurte propoziții cu substantivele non-numerabile.*

3. *Indicați substantivele al căror gen gramatical nu indică genul real* (1.1.8.):

ragazza — persona — marito — spia — canaglia — uomo — medico — avvocato — zanzara — gatto — tigre — pecora — lepre — serpe — fratello — scoiattolo — prete — autore — pesce — ape — operaia — staffetta — soprano — cantante — nipote — affittacamere.

4. *Traduceți în limba italiană* (1.2.1. — 1.2.4.):

Copiii închiseseră deja cărțile și le băgaseră în ghiozdane. Cine sînt prietenii fiilor noștri? Îi plăceau călătoriile pe mare. Nu în toate mările apa este la fel de sărată. Am multe probleme de rezolvat. Știi care sînt cele mai importante fluvii din țările europene? Pe malul apei erau cîteva gîște. Minciunile nu te vor ajuta. Armele sale erau inteligența și tenacitatea. Vulturii au aripi foarte puternice. Îi întinse amîndouă mîinile. Am cumpărat zece ouă proaspete. În piață se adunaseră sute de oameni. Cîte perechi de pantofi ai luat cu tine? Mii de mile despart cele două continente. Rîsetele auditoriului erau dovada succesului. Ai auzit ecoul? Știrea a avut un larg ecou.

5. *Puneți la plural substantivele în cursive, făcînd acordurile necesare* (1.2.3.):

Mi fa male *il braccio*. Qui occorre piú di *un carro* di sabbia. Ti piace *questo anello* d'oro? Si trovavano *sul ciglio* della riva. Il toro si era rotto *un corno*. Nel cestino c'era *un filo* d'erba. La gente aspettava in silenzio, ma ad un certo momento si sentí *un grido*. Tu non sei *membro* della nostra organizzazione. Il ferito aveva *il labbro* pallido. Abbiamo ammirato *il muro* della città. Dov'è *il lenzuolo* di bucato? Gli fa male *il dito*.

6. *Traduceți în limba italiană* (1.2.5.):

Orașele vechi erau înconjurate cu ziduri de apărare. Ai aflat ultimele noutăți? Analizele amănunțite efectuate de specialiști au relevat noi aspecte. Studenții își pregătesc tezele de licență. Ultimele două serii de bilete s-au epuizat. Suprafețele trebuie să fie bine lustruite. Tramvaiele circulă pe șine. Macaralele au fost deja demontate. Cele două camioane erau folosite la transportul materialelor. Care sînt sporturile pe care le preferi? Știi care au fost regii Franței din secolul al XVIII-lea? Iată două fotografii ale tatălui meu. Ai întîlnit cumva poștașul? Am pierdut portmoneul. Au apărut ghioceii.

7. *Puneți la plural substantivele în cursive* (1.2.6.):

Il manoscritto era stato consegnato entro il termine fissato. *Il bassorilievo* che si trova all'entrata è antico. Devo mettere *un francobollo* sulla lettera. Ti piace *il cavolfiore? Il capostazione* dirige tutta l'attività di una stazione ferroviaria. Questo romanzo è veramente *un capolavoro.* Non posso guardare, mi viene *il capogiro. Il capotecnico* era lí presente. Si può comprare il biglietto *dal capotreno?* Sai qual'è *il capoluogo di questa provincia?*

8. *Puneți la plural următoarele substantive* (1.2.8.):

amico — nemico — medico — fuoco — cuoco — bosco — greco — sindaco — incarico — fico — intonaco — manico — stomaco — geologo — psicologo—monologo — dialogo — epilogo — chirurgo — uomo — dio — tempio — bue

abbraccio — secchio — astuccio — occhio — arancio — foglio — coniglio — viaggio — guscio — uscio — raggio — tiglio — desiderio — operaio — calzolaio — calamaio — ringhio — belga — patriarca — stratega — mormorio — zio — obblio — pendio — vocio

oca — lumaca — albicocca — domenica — riga — anca — manica — tasca — sega — strega — bistecca — nuca — brocca — faccia — guancia — caviglia — quercia — valigia — foglia — spiaggia — camicia — doccia — buccia — ferccia — frangia — bugia — farmacia — malinconia

9. *Indicați, cu ajutorul articolului definit, genul următoarelor substantive* (1.2.9.):

libro — mano — soprano — radio — pelo — foto — eco — anello — auto — burro — moto

amica — poeta — matita — clima — delta — mamma — programma — montagna — teorema — alteta — pilota — coperta — cinema — artista — paricida — collega — duca — papa — pappa — monarca — paria — nonnulla — capoccia

padre — madre — fiume — chiave — stupore — odore — rancore — pittore — motore — difensore — azione — riunione — rione — mattone — canzone — ditale — opinione — scaffale — morale — vertigine — lavatrice — stivale — canile — automotrice — cortile — stupidaggine — ruggine — difenditrice — ospedale — pedale — padule

analisi — tesi — brindisi — crisi — sintesi — dí — estasi

lunedí — caffè — caucciú — falò — città — capacità — quantità — podestà — qualità — servitú — schiavitú — curiosità — felicità — gioventú

lapis — camion — album — tram — film

10. *Puneți articolul definit înaintea următoarelor substantive; treceți la plural* (2.1.1.):

tavolo — zucchero — spirito — sale — ago — zero — orologio — uomo — soffitto — pavimento — strofinaccio — sbaglio — errore — soldato — specchio — scalo sentiero — dio — occhio — straniero — atleta — albero — torrente — scoglio — orto — schiavo — esempio — grattacielo — zaino — uccello

idea — scoperta — lingua — eccezione — scusa — zia — minestra — signora — opera — oca — mano — arte — erba — analisi — città — tesi — scuola — alunna — pioggia — spiga — stagione

11. *Traduceți în limba italiană* (2.1.1.):

Caietele elevilor. Urechile măgarului. Vîrful acului. Zgomotul străzii. Vocea tatălui. Acoperișurile caselor. Locuința unchiului. Ceasul bunicului. Explicațiile studenților. Ajutorul prietenilor. Literele alfabetului. Razele soarelui.

Am dăruit jucăria copilului. Profesorul s-a adresat studenților. Trebuie să oferim flori invitaților. Ai răspuns la scrisorile prietenilor? Mă gîndesc la examene.

Toți coborîseră din tren. Acest text a fost tradus din italiană. Am luat cartea de la bibliotecă. Am primit o scrisoare de la prieteni. Ai copiat textul de pe tablă? Ia cartea de pe masă. Vin de la școală. Trebuie să merg la doctor. Ai trecut pe la bunica? El locuia la fratele mamei sale. Cartofii se cumpără de la zarzavagiu, iar laptele de la lăptar. Mă duc la croitoreasă. Să mergem la director.

Florile sînt în vas. Am pus cărțile în sertar. În servietă nu am găsit nimic. Prăjiturile sînt în cuptor. Vinul se păstrează în sticle. În text nu a rămas nici o greșeală. Pune fiecare lucru la locul lui: creioanele în sertar, cărțile în bibliotecă, hainele în dulap, mănușile în cutia lor.

Ceșcuțele sînt pe tavă. Eleva scrie pe tablă cu cretă. Nu mai era nimeni pe plajă. Fata se așeză pe iarbă. Jucăriile erau împrăștiate pe covor. Toți s-au așezat pe scaune, pe fotolii, pe canapea.

Cu timpul, totul se uită. Spală-te cu apă și cu spun. Aprinde focul cu chibritul! Pîinea se taie cu cuțitul.

12. *Puneți la plural secvențele în cursiv, făcînd acordurile necesare* (2.1.2.):

Chi è *quel ragazzo? Quest'anno* è stato felice per noi. Come sta *quel tuo amico? Quello studente* si deve laureare l'anno venturo. Guardate *questo affresco*! Chiuda, per favore, *quella finestra!* Da dove hai colto *quel fiore?* Perché sei uscito con *quel vestito?* Guardavo *quell'uccello* e pensavo al viaggio che dovevo fare. *Quel ragazzo* si è arrampicato troppo in alto. Dove hai comprato *quell'orologio?* Ora non leggi; dammi per un momento *quel giornale!*

13. *Traduceți în limba italiană* (2.1.3.):

Toată lumea îl cunoaște. Amîndoi fiii lui sînt studenți. Îi întinse amîndouă mîinile. Toți ceilalți prieteni ai mei merg la mare în august. Am citit toată scrisoarea cu atenție. Toți trei copiii voiau să aștepte pe tatăl lor. Toate aceste prime poezii sînt promițătoare.

14. *Puneți la plural următoarele secvențe* (2.1.4.):

la stessa cosa — il medesimo articolo — lo stesso prezzo — lo stesso mio amico — la stessa buon'amica — questo medesimo libro — il professore stesso — la mia amica stessa — mio padre stesso

15. *Scrieți în litere următoarele numerale cardinale; indicați adjectivele ordinale corespunzătoare* (2.1.5., 2.1.6.2.):

2, 4, 7, 9, 11, 13, 16, 17, 18, 19;
20, 33, 41, 52, 64, 75, 88, 99;
100, 101, 103, 111, 119, 123, 138, 147, 156, 169, 210, 603;
200, 500, 900, 1.000, 1001, 1.110, 2.000, 2.100, 2.465, 10.111;
100.000, 435.104, 989.000, 1.000.000, 1.000.000.000;
1978, 1944, 1918, 1848, 1907, 1789, 1265;

16. *Transcrieţi în litere cifrele din text* (2.1.5.):

La catena alpina, che si sviluppa in un arco di varia ampiezza lungo 1.220 km., comprende i piú alti monti d'Europa, quali il Monte Bianco (4.810 m.), il Monte Rosa (4.638 m.), il Cervino (4.478 m.), il gruppo del Gran Paradiso (4.061 m.), il Monviso di 3.841 m.; ad oriente il poderoso gruppo delle Dolomiti, dominato dalla Marmolada di 3.342 m. All'estrema punta occidentale dell'arco alpino, ha origine un altro sistema montuoso, quello degli Appennini, vera spina dorsale della penisola che, spingendosi attraverso tutto il territorio, si interrompe alla punta dello stivale e riemerge, al di là del mare, nell'isola di Sicilia. La vetta piú elevata della catena appenninica è il Monte Corno di 2.914 m., che fa parte del gruppo del Gran Sasso, negli Abruzzi; la Sicilia è dominata dall'Etna, alto 3.276 m., che è il piú grande vulcano attivo d'Europa.

17. *Traduceţi în limba italiană* (2.1.5., 2.1.6.2.):

Fratele meu s-a născut la 29 ianuarie 1953, la ora 8 dimineaţa. Petrarca a trăit în secolul al XIV-lea. Viteza sunetului este de circa 340 metri pe secundă. Globul pămîntesc are o circumferinţă de circa 40.000 km. Luna se găseşte la o depărtare de 384.403 km. de pămînt. Luna face un tur complet în jurul pămîntului în 27 de zile 7 ore 43 de minute şi 11 secunde. Suprafaţa lunii reprezintă a treisprezecea parte din suprafaţa pămîntului; volumul său este egal cu 1/49 din volumul pămîntului. Dicţionarul a ajuns la a şasea ediţie. Cristofor Columb s-a născut în secolul a XV-lea. La 3 august 1492 a ridicat ancora de la Palos, cu trei corăbii şi un echipaj de 120 de oameni. La 12 octombrie, adică după mai mult de două luni de la plecare, a aruncat ancora lîngă o insulă a noului continent. A murit la 20 mai 1506, după ce făcuse patru călătorii peste ocean.

18. *Traduceţi în limba italiană* (2.2.):

Am cumpărat pîine. Mai trebuie zahăr, ceaiul nu este deloc dulce. Pentru salată îţi trebuie ulei, oţet şi puţin suc de lămîie. Pe biroul său erau cărţi, tot felul de hîrtii, creioane, bileţele. Am pierdut o groază de timp căutînd plicul cu adresa ta. Vrei puţină cafea sau puţin vin? Mii de persoane văzuseră spectacolul. Bibliografia conţinea sute de mii de pagini. Te-au căutat cîţiva prieteni. Mă poţi aştepta cîteva minute? Puţine persoane îl cunoşteau cu adevărat. Anul acesta la mare am întîlnit mai puţini prieteni decît altădată. Caut o carte, de fapt un studiu despre teatrul lui Pirandello. Iată o frescă celebră! Fiecare om trebuie să-şi cunoască datoria. Nu era un student oarecare. Te-a căutat o oarecare domnişoară Rossi. Eu cunosc o altă domnişoară Rossi.

Nu invitase nici un prieten. Nici un prieten nu îl căutase. Nici o idee nu i se părea destul de bună. La hotel nu mai era nici o cameră liberă. Ce cameră ţi-ai ales? Despre ce carte vorbeaţi? Cîte persoane vor veni astă seară? Care film ţi-a plăcut mai mult? Ce plictiseală! Cît timp pierdut! Cîtă lume a venit să-l întîmpine!

19. *Traduceţi în limba italiană* (3.1.):

Fiecare îşi susţinea punctul de vedere. Am explicat fiecăruia separat ce trebuia să facă. Oricine l-ar fi recunoscut, deşi purta mască. Voi spune adevărul oricui mă va întreba. Oricine ai fi, poartă-te frumos! Nu voia să mănînce orice. Te-a căutat cineva înainte de prînz. Sala de aşteptare era plină. Unii citeau ziarele, alţii se uitau pe fereastră; alţii se plimbau de colo, colo prea nerăbdători pentru a putea sta jos. La vîrsta lui, a ajuns cineva. Eu pot să mai aştept, dar altul crezi că ar mai avea răbdare? I-am anunţat pe toţi; vom vedea dacă va lipsi cineva. Mi-a spus un oarecare că te-a văzut pe plajă. Ar trebui să mîncăm ceva înainte de a pleca. Era atît de îngrijorat de soarta alpiniștilor încît nu reușea să se gîndească la altceva.

20. *Traduceți în limba italiană* (3.3., 3.4.):

Nimeni nu mă va convinge că nu am dreptate. Nu spusese încă nimănui adevărul. Nu reușise să se împrietenească cu nimeni. Pentru nimeni nu ar fi făcut un asemenea sacrificiu. Nu mă tem de nimeni. De acum, nimic nu mă mai interesează. Ai nevoie de ceva? Mulțumesc, nu am nevoie de nimic. Nimic nu mi-a plăcut în această expoziție. Nu aveam nimic în servietă.

Cine ți-a spus asta? Cui a aparținut casa aceasta? Dumneavoastră cine sînteți? Cui i-ai dat chitanța? Pentru cine ai cumpărat toate aceste ziare? Despre cine vorbeați? Ce ai mîncat azi la prînz? Ce s-a întîmplat? La ce te referi? Cu ce se poate deschide sticla asta? Cît costă excursia? Tu la cît te-ai gîndit?

21. *Puneți la plural următoarele secvențe* (4.2.1., 4.2.2.):

uovo fresco — abito grigio — tela bianca — amico belga — signora belga — persona ipocrita — uomo felice — campo verde — foglia verde — sforzo inutile — verbo irregolare — compagno fedele — voce giovanile — lingua arcaica — capello liscio — schermo largo panoramico — faccia simpatica — gioco olimpico — base economica — camicia rosso fuoco — vestito verde bottiglia — nastro rosa — ragazza greca — amico greco — dialogo serio — cane restio — valore intrinseco — anno avvenire.

22. *Puneți înaintea substantivelor de mai jos forma corespunzătoare a adjectivului* **bello**; *treceți apoi la plural* (4.2.3.):

giardino — esempio — animale — fiore — zero — colore — stipendio — orologio — bambino — sport — stadio — abito — viaggio — spettacolo — amica.

Același exercițiu pentru adjectivul **buono**:

anima — allievo — cittadino — scolaro — quadro — studente — parte — idea — romanzo — giorno.

Același exercițiu pentru adjectivul **grande**:

uomo — giardino — calore — fracasso — spazio — santo — zio — smeraldo — uccello — amore — opera.

23. *Traduceți în limba italiană* (4.4.):

Prietenul tău pare zgîrcit la vorbă. Unul ca el este în stare de orice. Vreți să-mi spuneți cum pot ajunge la gară? Eu nu prea cunosc orașul. Vorbește-i mai tare! E cam tare de ureche. Cei doi prieteni erau egali ca vîrstă. Expoziția nu este lipsită de interes. Toți erau nerăbdători să afle adevărul. Sînt nerăbdătoare să aflu adevărul. Este încă un copil, nu este apt de muncă. Tutunul este dăunător sănătății. Tu ești curajos numai în vorbe. Șoseaua era paralelă cu rîul. Sora lui nu era frumoasă, era însă plăcută la vedere. Eram înclinat să-i dau dreptate. Iată un lucru bun de știut. Aceste mobile sînt greu de deplasat. Bietul cîine, este șchiop de un picior. Fratele meu este foarte bun la matematică. Sînt supărat pe tine.

24. *Puneți adjectivele în cursive la un grad de intensitate: intensitate slabă, medie, maximă (superlativ absolut), folosind procedee derivaționale sau lexicale* (Ex.: *grande — grandino, grandetto, grandicello, grandissimo, piuttosto grande, assai grande, abbastanza grande, molto grande, troppo grande* etc.) (4.5.):

un albero *alto* — un uomo *basso* — un viso *pallido* — un amico *caro* — una persona *ricca* — un cantante *celebre* — una casa *piccola* — un prezzo *basso* — un

veicolo *veloce* — una donna *bella* — Io ero *stanco* — un giovane *innamorato* — un'aula *piena* — Ti sono *grato* per tutto — La ragazza era *contenta* — Il suo influsso è stato *benefico* — una ragazza *giovane*.

25. *Formați cu adjectivul raportat la două substantive construcții comparative (comparativ de egalitate, de superioritate sau de inferioritate, după caz).*

Ex.: bianco (giglio, neve) — Il giglio è tanto bianco quanto la neve. (4.6.1):

prezioso (oro, argento) — aspro (arancio, limone) — veloce (aeroplano, piroscafo) — caldo (cotone, lana) — caro (carne, verdura) — vispi (bambini, uccelletti) — testardo (asino, mulo) — utile (cavallo, bue) — interessante (storia, geografia) — lunga (estate, inverno) — veloce (cane da caccia, lepre) — intelligente (Francesco, Luigi) — duro (diamante, vetro) — alto (cipresso, olivo) — necessaria (aria, acqua) — fedele (cane, cavallo).

26. *Formați cu cele două adjective raportate la un substantiv construcții comparative (comparativ de egalitate, de superioritate sau inferioritate, după caz).*

Ex.: lettura (utile, interessante) — La lettura è tanto utile quanto interessante. (4.6.1.):

scolaro (intelligente, studioso) — Susanna (bella, buona) — cane (utile, fedele) — vestito (vistoso, elegante) — vacanze (piacevoli, necessarie) — romanzo (interessante, istruttivo) — mulo (forte, testardo) — ferita (dolorosa, pericolosa) — professore (giusto, severo) — viaggio (faticoso, divertente) — pigrizia (spregevole, dannosa)

27. *Formați cu adjectivele și substantivele de mai jos construcții la superlativ relativ (de superioritate sau inferioritate, după caz).*

Ex.: prezioso (platino, metalli) — Il platino è il piú prezioso dei metalli. (4.6.2.):

brutto (bugia, difetti) — esteso (Asia, continenti) — intelligente (Mario, i miei amici) — lungo (Danubio, i fiumi della Romania) — utile (ape, insetti) — sana (acqua, bevande) — grosso (elefante, animale) — antico (Omero, poeti greci) — celebre (Dante, poeti italiani) — calda (inverno, stagioni) — profumato (peonia, fiori)

28. *Puneți verbele în cursive la perfectul compus* (5.3.2.):

a. Con questo argomento *difende* se stesso, ma non gli altri. Non *si difende* affatto contro le accuse dalla giuria. *Compro* per gli alunni dei dizionari, per i bambini dei giocattoli. Per me non *compro* niente. *Mi comprerò* il piú bel paio di scarpe. Questo ragazzo *si spaventa* per nulla. *Ci arrampichiamo* per i sentieri scoscesi. La madre *addormenta* i bambini. I bambini *si addormentano* difficilmente. Questo maledetto gallo mi *sveglia* tutte le mattine. *Mi sveglio* molto presto a causa dei rumori della strada che passa vicino alla casa. Questi discorsi mi *annoiano*. *Mi annoio* in campagna. Quella notizia lo *preoccupa*. *Si preoccupa* per la vostra sorte. Il povero bimbo *è punito*.

b. *Camminiamo* molto, perché fa bene alla salute. *Giriamo* per le strade deserti, nella notte. Io non *ballo* mai. *Nuoti* qualche volta in questa piscina? *Corro* molto per allenarmi. *Corro* ad abbracciarti. I ragazzi *saltano* da qualche ora. Gli stipendi *aumenteranno* di circa 15 per cento. Questo paesaggio non *cambierà* mai. Bada bene che la pastasciutta *ingrassa*. Con tanta pastasciutta *ingrasserai*.

c. Quando *finirà* questo ciclo di lezioni? Le discussioni *continuano* cosí senza risolvere niente. Il vento *cessa* finalmente. A causa del vento, il vecchio *smise* di lavorare nel giardino. La gente *continuava* a vivere come poteva. La guerra *continuò* per ancora un anno. Non *smetti* di piangere?

29. *Acordați, dacă este cazul, participiile trecute tipărite în cursiv:*

a. I due ragazzi hanno *perduto* la partita e si sono *arrabbiato*. Con il passare degli anni Carlone era *diventato* molto vecchio e gli tremavano le gambe. E' *passato* un anno, ne sono *passato* due e poi ne sono *passato* tanti altri. Quando l'uomo si è *avvicinato*, la lumaca prima ha *ritirato* le corna e poi si è *nascosto* tutta dentro al guscio ed ha *aspettato* che l'intruso se ne andasse. A forza di studiare, gli scienziati sono *riuscito* a capire i geroglifi.

b. I bambini non hanno *potuto* addormentarsi. La ragazza si è *dovuto* difendere contro le accuse dei compagni. Non ho *potuto* lavarmi con quell'acqua gelata. Noi invece ci siamo *potuto* lavare. Non ho mai *saputo* cosa dire in simili casi. Questa volta la ragazza si è *saputo* vestire. I bambini si sono *fatto* fare delle maschere per non essere riconosciuti. La lumaca non si era ancora *fatto* vedere.

c. Ho letto la favola ma non l'ho *capito*. I funghi, li ho *comprato* io ma li ha *cucinato* mia madre. Certe cose non le ha *voluto* dire. La macchina fotografica non era mia; me l'ero *fatto* prestare da un amico. Le foto non le ho *potuto* portare. Questi vestiti ce li siamo *cucito* noi stesse. Mia sorella, non l'ha per caso *visto* uscire?. I soldi, li avevano *speso* già. La macchina, l'hanno *dovuto* rimorchiare ad una autorimessa. Le mani, te le sei *lavato?* Tutte le città che abbiamo *visitato* erano piene di monumenti storici. La stanza, te l'hanno *fatto* vedere?

d. La luce veniva *assorbito* dalla polvere. Vanno *notato* comunque alcune incongruenze. Dal centro di Tuscania verrebbero *demolito* ed *eliminato* tutte quelle costruzioni successive al 1819, per conservare alla città il suo carattere — unico in Italia — medioevale e rinascimentale. Questa decisione era *stato* già *preso* nei giorni scorsi dalle organizzazioni sindacali.

e. A questo accordo si è *arrivato* dopo lunghi dibattiti. Da voi si è *mangiato* sempre troppo. Si è *venuto* cosí a sapere che il poeta non era alle prime poesie. Se non si è *intervenuto* in quel momento, ormai è troppo tardi. Ieri sera, si era *uscito* insieme a mangiare la pizza e a bere la birra. Bisognava essere *visto* da un medico.

30. *Treceți verbele tipărite în cursiv de la infinitiv la indicativ prezent, la persoana cerută de context* (5.3.5.1.1.):

Io *essere* una delle cose che all'ultimo momento di sei sentita mancare! Lei *mettersi* alla finestra alle sei per vederlo spuntare in fondo all'arco S. Pietro. (Noi) *scommettere* che stavolta vinceranno. La bambina *mangiare* di gusto e a me *piacere* vederla mangiare. Si *udire* il vento sibilare nella vela principale. Massimina *stare* in piedi davanti al fornello. Lei *dovere* capire che non ho comperato la macchina per farmela rovinare da uno che non *intendersene*. (Noi) *sperare* di assistere domenica ad una bella prova da parte di due squadre sperimentali. (Io) non *avere* fame ma *dovere* mangiare lo stesso per non offendere la padrona di casa. Mio figlio *divertirsi* a far volare i piccioni. Questo cane, se vede qualcuno, *fuggire*. A quest'ora, tutti i bambini *dormire* e *sognare*. Adesso loro *pentirsi* di averti offeso. Io ti *seguire* subito. Lei *cucire* tutti i suoi vestiti da sola. Bada che l'acqua *bollire*! Lí (loro) *stare* chiusi e non *aprire* a nessuno. Perché (tu) non *cercare* di farti vedere? (Noi) ti *pagare* tutte le spese. Guarda che questa è una trappola. Se non (tu) *stare* attento, ci *cascare*. Adesso (tu) *ricominciare* con le stesse storie? Tu a che ora *mangiare?* Se (tu) non mi *lasciare* stare, ti faccio sentire la forza dei miei pugni. Tu che cosa mi *consigliare?* Puoi parlare, non dormiamo ma solo *sonnecchiare*. Che cosa *stare* (tu) facendo? *Studiare* i verbi? Il libro, (noi) te lo *inviare* oggi; ma l'antologia, tu, quando ce la *inviare?* (Noi) *sognare* di visitare una volta Italia.

31. *Conjugați la toate persoanele indicativului prezent următoarele propoziții* (5.3.5.1.1.):

Non *dare* ragione a chi ha torto. D'estate *stare* all'aperto. *Andare* a vedere cosa succede. Dopo una giornata come questa, *essere* stanchi e *avere* fame. In questa confusione, non *potere* capire niente. *Sapere* fare le dovute distinzioni. *Fare* finta di dormire. Adesso *sedere* su uno sgabello. Non *muoversi*. *Udire* qualche rumore.

32. *Puneți verbul în cursiv la indicativ prezent și la persoana cerută de context* (5.3.5.1.1.):

E' vero che io non ti *piacere*? Gli operai *condurre* adesso una lotta diversa. Secondo te, chi *vincere* la partita? Io *aggiungere* sempre un po' di zucchero al caffè. Loro non *leggere* mai i fumetti. *Conoscere* (tu) il nome dell'autore? Da queste lezioni un principiante non *trarre* profitto. I ragazzi *cogliere* dei fiori d'estate. Perché (tu) *spegnere* la luce quando *guardare* la televisione? Io non la *spegnere* mai. I carabinieri *salire* di corsa le scale. Questi oggetti non *valere* gran che. A questo punto si *porre* altri problemi. Io non *rimanere* qui sola. Con questi tacchi, le ragazze *parere* piú alte. Io ti *parere* alta? Perché non *venire* subito quando ti chiamo? Mi *dolere* i denti. Gli amici mi *tenere* compagnia. I bambini che non *volere* ubbidire vanno puniti. Loro *solere* cenare sempre cosí tardi? I miei genitori *uscire* rare volte la sera; io invece *uscire* molto spesso. Le farfalle *morire* dal freddo.

33. *Conjugați la toate persoanele imperfectului indicativ următoarele secvențe* (5.3.5.1.3.):

Stare ad aspettare che la seduta finisse. *Dare* da mangiare ai pulcini. *Fare* attenzione a cosa dicevano gli altri. *Dire* sempre le stesse cose. Quando *essere* giovane, non *bere* mai del vino. *Supporre* che tutti avessero capito. *Tradurre* dei versi dall'italiano. *Andare* a vedere tutte le mostre. Non *sapere* mai cosa succedeva. Non *potere* fidarsi di nessuno. Non *spegnere* mai tutte le luci della casa. *Tenere* a dirgli qualcosa. *Rimanere* qualche volta a vedere il tramonto. Non *tenere* ad accompagnarlo. Non *muovere* un dito per gli altri. *Uscire* tutte le sere in compagnia degli amici. *Essere* preoccupato.

34. *Puneți verbul în cursiv la imperfectul indicativului și la persoana cerută de context* (5.3.5.1.3.):

Io non *avere* mai pazienza a sentire quelle sue storie. (Tu) *essere* stanca, non è vero? Tutti *essere* stufi di stare ad aspettare. Per me, niente *valere* piú della sua amicizia. Non mi *piacere* perdere il tempo. I ragazzi *cogliere* dei fiori per la maestra. La sera, la nonna *fare* il giro della casa e *spegnere* tutte le luci. Il sole d'agosto *cuocere* la campagna. *Esserci* una volta un uomo povero povero... Lei *avere* ragione ma anch'io *avere* ragione. Non *valere* la pena di far tanti discorsi per niente. La famiglia Pegoraro *comporsi* di sei persone. Era suo padre che lo *trarre* sempre d'impiccio. Quando non sapevano come cominciare, *trarre* a sorte.

35. *Puneți verbele în cursiv la perfectul simplu* (passato remoto) *și la persoana cerută de context* (5.3.5.1.5.):

(Io) *cercare* la chiave ma siccome non la *trovare*, *chiudere* semplicemente la porta e *andarmene*. Tutti *affrettarsi* a uscire e *scendere* gli scalini a due o a tre. Siccome pioveva, *decidere* (noi) di restare in casa. Mio padre *partire* giovedí e *tornare* due giorni dopo. Quando finalmente la *incontrare*, lui *essere* felice. Il direttore ci *leggere* ad alta voce i risultati e tutti *tacere*. La padrona di casa mi *offrire* un bicchiere d'acqua e io lo *bere* d'un colpo. Il pallone *cadere* fuori del cancello. La nonna *chiamare* i ragazzi ma questi non *volere* venire. Il giovane *entrare*, *chiudere* la porta e mi *dire* buon giorno; *sedersi* sulla poltrona e mi *chiedere* un fiammifero; poi *tacere* come se fosse stato solo nella stanza. Quando io *decidere* di andare, era ormai troppo tardi. I bambini *dividere* la mela in tre parti e poi la *mangiare*, ridendo. *Ridere* anch'io, guardandoli. Quando loro mi *dire* ciò che era successo, *rimanere* di stucco. I ragazzi *nascondersi* nella cantina abbandonata. Quando io gli *dire* le mie preoccupazioni, (loro) mi *prendere* in giro. Nessuno *accorgersi* della sostituzione. I ragazzi *dipingere* dei fiori sul muro che doveva servire da sfondo. Io lo *salutare* ma lui *fingere* di non vedermi. Tutte le sue speranze *spegnersi*.

36. *Ca mai sus:*

Gli azzurri *vincere* facilmente la partita. Noi ci *assumere* questa responsabilità pur sapendo tutte le difficoltà. Il vecchio *riflettere* un attimo prima di rispondere. I vetri *riflettere* per un istante quella luce. Io gli *dire* di venire ma non *muoversi*. Gli uccelli *tacere* e *nascondersi* negli alberi. La lingua letteraria italiana *nascere* in Toscana, anzi a Firenze. Era cambiato tanto che non lo *riconoscere* nessuno. (Io) *guardare* in basso ma non *vedere* niente. (Io) gli *fare* vedere la tessera e allora mi *fare* (lui) entrare. Per un momento, (lui) *avere* paura di essere riconosciuto. *Essere* il direttore del giornale che mi *fare* vedere l'articolo. La manifestazione *dirigersi* verso la piazza. (Io) *sapere* l'accaduto troppo tardi. Il povero vecchio *cadere* malamente e si *rompere* il braccio. La madre mi *dare* a capire che non era piú arrabbiata con me. (Io) *stare* a guardare l'abbozzo senza capirci niente.

37. *Conjugați verbele în cursive din propozițiile de mai jos la perfectul simplu* (passato remoto) (5.3.5.1.5.):

Farsi vedere in giro. *Avere* paura di avere sbagliato. In quel momento *essere* felice. *Rompere* per sbaglio un bicchiere di cristallo. *Nascere* venti anni prima della guerra. Non *reggersi* in piedi. *Darsi* per malato. *Star* fermo per un attimo. *Aprire* la porta con la chiave. Non *trarre* nessun vantaggio. *Tradurre* i versi in italiano. *Tacere* per non disturbarli. Non *rispondere* niente. *Fingere* di non capire. *Porgere* l'orecchio. *Stringere* le mani. *Cadere* in una trappola.

38. *Puneți verbele în cursive din povestirea de mai jos la perfectul simplu* (5.3.5.1.5.):

Con il passare degli anni Carlone era diventato molto vecchio e gli tremavano le gambe per la vecchiaia. Cosí *andare* al mercato e *comprarsi* un bastone per aiutarsi a camminare. Ritornando a casa *accorgersi* che aveva sbagliato la misura, aveva comprato un bastone troppo lungo. Però quel bastone gli piaceva, era leggero e robusto, di un bel legno chiaro e senza nodi, quindi *pensare* che era meglio farlo scorciare piuttosto che ridarlo indietro a quello che glielo aveva venduto. Il vecchio *andare* da un falegname per farlo scorciare.

— Ci vuole poco, — *dire* il falegname, — ne taglio un pezzetto.

Il falegname *mettere* il bastone nella morsa e *prendere* la sega per scorciarlo in basso, dove poggiava a terra. Il vecchio lo *fermare* per spiegargli che in basso andava bene e che era troppo lungo soltanto dalla parte dell'impugnatura.

— Ma l'impugnatura è curva, se lo taglio qui rovino il bastone, — *dire* il falegname.

— E' qui che è troppo lungo e quindi è qui che va tagliato, — *insistere* il vecchio.

— Ma è la stessa cosa se lo taglio in basso, — *dire* il falegname.

Il vecchio *arrabbiarsi* moltissimo e *dire* che apposta era andato da lui, perché tagliarlo in basso tutti erano capaci.

Essere un miracolo se il vecchio Carlone non *dare* una bastonata in testa a quel falegname testardo che voleva tagliare il suo bastone dalla parte sbagliata. (L. Malerba)

39. *Conjugați verbele în cursive, din propozițiile de mai jos, la viitor* (5.3.5.1.7.):

Avere pazienza. *Essere* preoccupato. *Essere* pronto al momento giusto. *Avere* il riscaldamento centrale nella nuova casa. *Scrivere* agli amici. *Guarire* presto se *stare* a letto e *seguire* le indicazioni del medico. *Pagare* tutte le spese. *Finire* in tempo. *Andare* al mare in agosto. *Vedere* chi ha ragione. Non *potere* aprire quella porta. *Sapere* la verità al momento giusto. *Morire* dal freddo. *Vivere* a lungo. *Dovere* tornare un'altra volta. *Volere* partire prima dell'alba. *Cogliere* dei fiori. *Bere* della birra. *Fare* giustizia. *Dire* sempre la verità. *Dare* ragione a chi ha ragione. *Stare* ad aspettare la fine della lezione. *Tradurre* il testo col dizionario.

40. *Puneți verbele în cursive la viitor și la persoanele cerute de context* (5.3.5.1.7.):

E domattina tu che cosa *fare?* *Restare* a casa o *venire* insieme a noi? *Fare* (io) come colui che piange e dice... Ti *fare* io vedere qualcosa che non hai mai visto. Se *andare* fuori cosí, ti *prendere* la polmonite. In questo mondo, *riuscire* colui che *lavorare* di piú. Se (tu) *venire* con me dalla nonna, (noi) *mangiare* degli spaghetti alla carbonara. E credi che cosí (noi) *essere* piú felici? Che cosa *cercare* quelle formiche? Quest'estate *viaggiare* molto (noi). E chi *pagare* tutte le spese? Lo spettacolo *cominciare* alle otto. Stai tranquillo, ti *annunciare* io quando *venire* il ragioniere e sua moglie. Il vigile ti *indicare* la strada. Fra un mese (noi) *festeggiare* il compleanno di un compagno. Sono certa che lui *negare* tutto. (Io) *scorciare* le maniche dell'abito. Domani, se non *piovere*, (noi) *andare* a caccia.

41. *Conjugați verbele în cursive din propozițiile de mai jos la condițional prezent* (5.3.5.2.1.):

Mangiare volentieri una pizza. *Cominciare* con una spiegazione. Se lui fosse qui, lo *abbracciare*. Non *indicare* a nessuno gli errori. In questo caso, *pagare* tutto. *Pregare* il portiere di aprire la porta principale. Se ciò fosse possibile, *viaggiare* tutto l'anno. *Andare* volentieri a caccia. In questo caso, *potere* rimanere ancora un po'. Allora *dovere* andare via. Qui *morire* dal caldo. *Bere* volentieri un bicchiere di acqua. *Volere* ritornare ma ormai è tardi. *Far* fare agli altri questo lavoro. *Essere* felice in questa compagnia. *Dare* ragione a chi ha ragione. Non *avere* pazienza. *Tradurre* questi versi? *Accompagnare* gli amici fino alla stazione. Non *sapere* rispondere a una simile domanda. *Venire* subito in tal caso.

42. *Puneți verbele în cursive la condițional prezent și la persoanele cerute de context* (5.3.5.2.1.):

Mi *piacere* tanto stare con voi. Tu che cosa *volere* acquistare con questi soldi? E' già mezzogiorno. (Noi) *dovere* affrettarci. Suo padre è molto in gamba. Nessuno gli *dare* piú di quarant'anni. Lei, per esempio, cosa *fare* in un tal caso? (Io) *volere* avere un amico come te. Io *venire* volentieri, ma non *potere* dire esattamente quando. Questa cosa (io) non te la *sapere* dire con esattezza. Ti *piacere* andare in Italia durante le vacanze? Io *dire* di sí. Noi non *venire* a disturbarti senza motivo. (Lei) *avere* un po' di tempo per me? (Io) ti *capire*.

43. *Conjugați verbele în cursive la conjunctiv prezent* (5.3.5.3.1.):

Occorre che (io, tu,...) *avere* piú pazienza e *essere* piú ragionevole. Veramente non è necessario che (io, tu, . . .) *essere* presente. Bisogna che (io, tu,. . .) *prendere* le compresse indicate dal medico e *rimanere* a letto. E' proprio impossibile che (io, tu,. . .) *finire* in tempo il lavoro. Peccato che (io, tu,. . .) non *potere* partecipare alla festa. E' meglio che (io, tu,. . .) non *sapere* cosa è successo. E' poco probabile che (io, tu,. . .) *vincere* la gara. E' possibile che (io, tu,. . .) non *riconoscerlo*. E' facile che (io, tu,. .) *dare* questa risposta. Sembra che (io, tu,. . .) *dare* ragione all'avversario. Basta ce (io, tu,. . .) *fare* un po' di rumore e il bimbo si sveglia.

44. *Puneţi verbele în cursive la conjunctiv prezent şi la persoanele cerute de context* (5.3.5.3.1.):

Io penso che nessuno di voi *avere* ragione. Tu non credi che Dino *potere* sbagliare e hai ragione. Non mi va che voi *andare* a spasso. E' vero che tu non *sapere* proprio niente? Qualcuno bisogna pure che *comandare*. Occorre che io *essere* sincero con me stesso prima che con gli altri. A me pare che lei *esagerare*. E' una vergogna che nessuno *pensare* ad aiutarli. Mi stupisce che le vecchie e pure voi *ripetere* tante volte queste cose. Tanto vale che adesso qualcuno glielo *dire*. Mi auguro che quest'immagine *potere* risultare autentica. Non amo che si *parlare* di me. Supponiamo che nessuno ci *vedere* e *sentire*. Preferisco che tu mi *precedere*. Adesso occorre che tu *sedersi* e *aprire* la bocca. Pensi che tutti *potere* venire? Io ritengo che Lei *essere* in diritto di sapere. E' meglio che tu *tacere*. Ma a che vuoi che essi *pensare*? Non hai nulla in contrario che io *parlare* ad Andrea della tua situazione? Lo so, Guido, e credi che io non *comprendere* il tuo tormento? Ho paura che qualcuno ti *vedere*.

45. *Conjugaţi verbele în cursive la conjunctiv imperfect* (5.3.5.3.3.):

Sarebbe meglio se (io, tu,. . .) *aspettare* quella telefonata. Non occorreva che (io, tu,. . .) *presentarsi* al commissariato? Avevano paura che (io, tu,. . .) *indovinare* la loro intenzioni. Sembrava che (io, tu,. . .) non *riuscire* a concludere niente di buono. Hanno preso questa decisione, benché (io, tu,. . .) non *essere* d'accordo. Benché (io, tu,. . .) *essere* accanto a lui, aveva paura di sbagliare. Se (io, tu,. . .) gli *dare* ragione, le cose cambierebbero? Se (io, tu,. . .) *essere* fuoco, arderei (arderesti,. . .) il mondo. Bisognava che (io, tu,. . .) lo *aiutare*. Era proprio impossibile che (io, tu,. . .) lo *sentire* a quella distanza. La mamma voleva che (io, tu,. . .) *chiamare* il medico.

46. *Puneţi verbele în cursive la conjunctiv imperfect şi la persoanele cerute de context* (5.3.5.3.3.):

Dubitavo che qualcuno *potere* capire il mio tormento. Bastava che uno di voi *essere* presente alla cerimonia. Pensavo che nessuno mi *vedere*. Era necessario che la direzione del sindacato *soffermarsi* sul senso e sul valore del grande sciopero generale dei giorni scorsi. Era meglio che tu *pensare* al domani. Quella notte bisognava che ciascuno di noi *essere* calmo e non *dipendere* dagli altri. Alla luce di questi fatti, era facile che tutti *capire* lo scopo della lotta. Mi parve che il cane *sentire* qualcosa e *stare* in ascolto. Mi dispiaceva che i miei genitori non *potere* venire. Guardando quella gente, mi pareva che noi *sprecare* i momenti piú belli della vita. Era meglio che io *ritornare* a piedi. Era naturale e anche giusto che ognuno *pagare* gli errori „voluti". Era bello che tu lo *lasciare* lí e *venire* da solo. Quella volta era inutile che Giacomo *portare* la chitarra. Secondo me, era meglio che lui *portare* la chitarra e noi *restare* lí ad ascoltarlo. Sembrava che gli oceani *contenere* piú pesci di quanto gli uomini *potere* mai sognare di pescare.

47. *Conjugaţi verbele în cursive la toate persoanele imperativului* (5.3.5.4.):

Avere pazienza ed *essere* tranquillo. *Parlare* piano, per non svegliare il malato. *Andarsene* adesso. Non *ritornare* prima del mezzogiorno. *Voler bene* ad un amico fedele. *Dare retta* ai superiori. *Stare* ad ascoltare. *Far*le un favore. *Sapere* che non è successo niente. *Riposarsi* un po' prima di ripartire. Non *dire* delle stupidaggini. *Fermarsi* prima di girare a sinistra. *Andare* da un medico. *Pensare* bene prima di decidere. *Mangiare* meno per non ingrassare. *Avere pietà* di un uccello ferito. *Essere* piú cauto. Non *nascondersi*. *Farsi* vedere da un oculista. *Farsi* fare una giacca. Non *farsi* vedere in giro. *Spiegar*gli la regola.

48. *Puneți verbele în cursive la imperativ, la persoana cerută de context* (5.3.5.4.):

Se incontri per caso la Susanna, *dir*le di farsi viva. Abbiamo finito, allora *andarsene*. *Essere* (tu) cauto e non *allontanarsi* (tu) troppo dalla tenda. *Stare* (tu) un po' a sentire questo strano rumore. *Guardare* (tu) un po' cosa sta succedendo. Signore, *creder*mi che la colpa è soltanto sua. *Venire* (Lei) con me un attimo. Caro amico, se non ritorno entro le settimana, non *aspettare* piú e *spedire* la lettera. Dai, non *fingere* (tu) di non capire. *Far*la (tu) bere ad un altro. Cari amici, *sedersi* (voi) ed *ascoltare* con attenzione. Buon giorno, signora! *Entrare*, per favore e *accomodarsi*. *Dir*mi (Lei) in che cosa Le posso essere utile. Perché piangi? Non *piangere* piú. *Applaudire*, amici. *Prendere* (voi) un foglio di carta e *scrivere* questo testo. *Tradur*lo in italiano, *sottolineare* i verbi, *indicare* il genere dei nomi. Alla fine, *mettere* la firma. *Indovinare* (tu) chi ho incontrato. *Guardar*lo bene bene (tu). *Dir*mi (tu) la tua impressione. *Venire* (Lei) a trovarci qualche volta. *Stare* tranquilla (Lei): non è successo niente. Non *preoccuparsi* (Lei) di me.

49. *Înlocuiți punctele cu un verb la infinitiv acceptat de context* (5.3.5.5.1.):

Hai tradotto quella poesia? Non ancora, non riesco a ... Vieni stasera con noi? Mi dispiace ma non posso ... Tu hai colto quei fiori? Ne vorrei ... anch'io. Dimmi la verità. Il guaio è che non te la posso ... Ho sentito i problemi che voi avete posto. Ne voglio ... uno anch'io. Abbiamo sbagliato perché siamo stati disattenti. Purtroppo, in questi casi non è permesso ... Avete corretto gli errori? Proprio adesso stavamo per ...

50. *Indicați forma de infinitiv prezent a verbelor în cursiv* (5.3.5.5.1.):

La classe operaia *condusse* per molti anni una lotta dura. Gli *feci* leggere l'opuscolo. Si *pongono* sempre nuovi e nuovi problemi. *Ho cotto* la carne nella pentola a pressione. Mi piace la carne *fritta*. Sembra che tutti *debbano* arruolarsi. *Muoio* dal caldo. *Bevve* un sorso d'acqua e poi *pose* il bicchiere sul banco. *Mise* le mani nelle tasche e *se ne allontanò*. Quella sua dimostrazione non mi *ha persuaso*. Insomma, ti *sia concesso* ciò. Mi *porse* la mano sorridendo. *Temetti* che si svegliasse. Il vecchio *aveva provvisto* a tutto. Chi *aveva previsto* ciò? L'appuntamento *è stato disdetto*. Questa tua affermazione *contraddice* ciò che *sostenevi* prima. Il pittore *ritrasse* se stesso in quel quadro. Aveva i capelli *tinti*. Il povero vecchio *pianse* di gioia. I prigionieri *evasero* di notte. Si *era raso* la barba per la prima volta. Quando *sei nato*? Chi *ha rotto* il vetro? Ti piace il formaggio *fuso*? *Era scossa* dall'accaduto. Mi *è parso* di vedere qualcuno. *Aveva vinto* tutte le partite.

51. *Puneți verbele în cursive la gerunziu* (5.3.5.6.1.):

Pur *mangiare* poco, lei ingrassava. *Essere* troppo stanco, ho rinunciato alla passeggiata. *Vestirsi* in questo modo, attira l'attenzione ma non l'ammirazione. Pur *temere* di prendere un raffreddore, rimase fuori. Soltanto *parlar*mene chiaramente potrò capire. Pur non *dimostrare* troppo amore allo studio, il ragazzo riusciva tuttavia a cavarsela. *Continuare* di questo passo, arriveremo quando ormai sarà troppo tardi. Pur *fare* le mie riserve sulla riuscita, accettai le proposte. Mio padre, pur *essere* buon intenditore di musica, non sapeva che cosa avesse suonato il violinista.

*Veder*lo cosí pallido, quasi mi spaventai. *Dar*gli questo libro, spero di fargli piacere. *Trovarsi* in pericolo, il ragazzo non perse la testa, chiamò i compagni. Pur *capir*ti, non sono d'accordo con te.

52. *Distingeți în propozițiile de mai jos formele de participiu prezent cu funcție verbală de cele devenite substantive sau adjective* (5.3.5.7.1.):

Veramente, tu non sei molto ubbidiente. Il colonnello comandante il reggimento ha deciso cosí. Il maresciallo seguiva gli ordini del colonnello comandante del reggimento. Si fanno lezioni speciali per i principianti. Nella piazza c'era una statua raffigurante la libertà. Scrivete una proposizione contenente un verbo modale. Sei troppo invadente. Guarda il sole morente! Avevo l'impressione di parlare con una dormiente. Ti sono veramente riconoscente. Aveva gli occhi ridenti. Dopo un anno, era già luogotenente. Le noci sono molto nutrienti. Chi è piú resistente di me?

53. *Puneți verbele în cursive la perfectul compus al indicativului* (5.3.5.1.2., 5.3.5.7.2., 5.3.2.):

Beato lui che *scappare!* E non vi dico che cosa (io) *vedere.* La moglie *lamentarsi* un po' ma poi *rassegnarsi.* Io veramente non *credere* niente e *pensare* che doveva essere uno scherzo. Adesso il cannone *tacere,* puoi parlare. Io non *sentire* bene che cosa (tu) *dire.* La ragazza *resistere* eroicamente e non *lamentarsi* mai. (Io) *insistere* moltissimo ma non *riuscire* a farli cedere. Chi *chiudere* la porta a chiave? (Loro) mi *sbattere* la porta in faccia. La mamma *rimanere* di stucco a sentire quella storia. L'ingegnere *accludere* anche questi disegni al progetto. (Loro) lo *uccidere* con un colpo di pistola. (Tu) non mi *persuadere.* (Loro) *ridere* a quelle parole come se io avessi scherzato. *Rimanere* qualcuno lí dentro? (Noi) non *apprendere* niente di nuovo. Perché (tu) *accludere* questo documento alla domanda? Siccome (loro) non *accendere* ancora la luce, dobiamo aspettare un po'. Se qualcuno *salire* su quelle rocce, certamente non *scendere* piú. Lei non *piangere* mai?

54. *Puneți verbele în cursive la mai mult ca perfectul indicativului* (5.3.5.1.4., 5.3.5.7.2., 5.3.2.):

(Io) le *chiedere* di rispondermi, ma *rifiutarsi.* Fino allora nessuno *accorgersene.* (Lui) *fingere* di non capire perché non *volere* essere riconosciuto. Il giovane non *dipingere* mai su tela. (Noi) *discutere* dell'una e dell'altra finché *farsi* giorno. La povera ragazza *mettersi* a piangere. (Loro) gli *concedere* di restare ancora una notte. La speranza *spegnersi* nella sua anima. Lo scrittore *nascere* a Parma ma *vivere* a Roma. Il malato *farsi* vedere da parecchi medici che gli *dire* tutti la stessa cosa: che era un malato immaginario. Fino a quell'età non *vincere* nessun premio importante. Il partito *assumersi* questo compito difficile, con la consapevolezza delle conseguenze possibili. Mi *parere* di sentire dei passi. Il candelabro *rompersi* durante il terremoto. Eravamo stanchi perché *correre* tutta la giornata.

55. *Puneți verbele în cursiv la prezumtiv trecut* (= *viitor anterior*) (5.3.5.1.8., 5.3.5.7.2., 5.3.2.):

Chi *essere* a telefonare a quest'ora? La ragazza si è messa a ridere; le *dire* (loro) qualcosa di divertente. Forse lui *avere* ragione e *partire.* L'avvocato non era venuto; gli accusati *difendersi* da soli. Chi sa, (loro) *accendere* un fiammifero per poter vederci dentro. Il pittore *dipingere* il ritratto in uno stato di euforia. Lo zio non *ritenere* il mio numero di telefono. (Loro) *nascondersi,* dal momento che non si vedono in giro. Guarda che non sono ancora tornati; *mettersi* a chiacchierare di nuovo. Questo bicchiere non era rotto stamattina; lo *rompere* il bambino. Chi *aprire* la porta? Perché hai chiuso il fornello? Ma non io l'ho chiuso; lo *spegnere* la mamma.

56. *Puneți verbele în cursive la condițional trecut* (5.3.5.2.2., 5.3.5.7.2., 5.3.2.):

In tal caso, io lo *lasciare* lí. Io ti *dire* la verità, ma temevo di farti male. Al tuo posto, io la *abbracciare*. Senza scherzi, uno come lui *farsi* capire subito. Se foste venuti con me, *vedere* dei paesaggi magnifici. Chiunque *rendersene conto*, soltanto tu no. Se qualcuno fosse entrato, (io) *fingere* di dormire. Non potevo muovermi perché il cane *mordermi*. Io la carne la *mettere* nel frigorifero. Mi *piacere* rimanere con voi, ma purtroppo... (Io) *insistere* tanto, ma intuivo che lei, nel suo intimo, voleva stare con noi. Se uno mi avesse parlato cosí, lo *mettere* alla porta Se non fosse stato quel piccolo incidente, (lui) *vincere* senza dubbio la corsa. In questo caso, (noi) *rivolgerci* alla direzione del sindacato. Se io gli avessi rimproverato qualcosa, (lui) *tacere*.

57. *Puneți verbele în cursive la conjunctiv trecut* (5.3.5.3.2., 5.3.5.7.2., 5.3.2.):

Penso che (loro) *andarsene* prima dell'alba. Sono lieto che i miei consigli vi *essere* utili. Quanto credi che io *pagare* per questi quadri? E' molto probabile che lo spettacolo *finire* già. Dubito che (lui) *seguire* i miei consigli. Pensate che lui *trarre* un'altra conclusione? Sembra che non *succedere* niente nel frattempo. Può darsi che mio padre non *ricevere* in tempo il telegramma. Nessuno sa che io *tornare*. Suppongo che il bambino non *rinunciare* facilmente alla gita promessa. Credi che ti *vedere* qualcuno mentre sei entrato? Benché *piovere* tutta la notte, l'aria è serena e fa caldo. Nessuno ignora che tu *comportarsi* male. Spero che la comitiva *tornare* già. Veramente non capisco come *potere* sbagliare la strada. Sembra che cosí (noi) *toccare* una corda molto sensibile. Non siamo certi che tutti ci *capire*. Lei è la ragazza piú bella che io *vedere* mai. Questa è la piú simpatica barzelletta che (noi) *sentire* nell'ultimo tempo. Mi dispiace ma non l'ho trovato benché (io) lo *cercare* tutta la giornata. Adesso temo che la lettera non *arrivare* fino ad ieri. Mi meraviglio che tu *dimenticare* i miei consigli. Ho paura che (loro) ci *inseguire*. Mi illudo che voi mi *capire*.

58. *Puneți verbele în cursive la conjunctiv mai mult ca perfect* (5.3.5.3.4., 5.3.5.7.2., 5.3.2.):

Mi sembrava che (lui) *volere* dirmi qualcosa ma non *osare*. Si lagnava che gli altri non gli *prestare* attenzione. Non si poteva mai essere certi che lui ci *dire* la verità. Pensavo che *essere* un semplice raffreddore. Non mi ero accorta che tu *sbagliare*. Ero grato a voi che non mi *rimproverare*. L'allenâtore temeva che la direzione *prendere* già la decisione di licenziarlo. Non ero certo che il cane mi *sentire*, perché sembrava che *addormentarsi*. Non le bastava che lui le *telefonare*, voleva vederlo sempre accanto a lei. Mi sorprendeva che voi mi *riconoscere* dopo tanto tempo. Non mi piaceva che lei *vestirsi* cosí. Pareva che *piovere* durante la notte. Io temevo che *accadere* qualcosa di grave. Non gli passava nemmeno per la testa che qualcuno lo *vedere*. Era il piú bel paesaggio che (io) *vedere* mai. Mi stupiva che mia madre *prestare* attenzione a quelle chiacchiere. Non volevo che tu *vestirsi* di nero. Mi avrebbe fatto piacere se tu *potere* aiutarmi. Sarebbe stato meglio se tu *rimanere* a casa. Sebbene *fare* freddo durante la notte, la giornata si annunciava . Se io *sapere* ciò, non vi avrei disturbati.

ueți verbele în cursive la infinitiv trecut (5.3.5.5.2., 5.3.5.7.2., 5.3.2.):

Mi pare di *veder*lo già un'altra volta. Credevo di *offender*lo con quello scherzo e lui invece cominciò a ridere. Nessuno può pensare di *vedere* e di *conoscere* tutto.

Non c'è nulla che possa scusarlo di non *studiare* seriamente. La ragazza rimproverò il giovane di non *acompagnar*la a casa la sera. Penso di *prendere* tutte le misure necessarie. Ricordo di *veder*li uscire tutte le mattine. Non credo di *ingannarmi*. Dimentico sempre di *dir*ti le stesse cose. Era consapevole di *sbagliare* e si vergognava di *chieder*mi aiuto. Spero di *farmi* capire da tutti. Mi hanno rimproverato di *approfittare* della sua indulgenza. Ho paura di *dire* una stupidaggine. Si lamentava di *essere* trascurata. Lo hanno accusato di *mentire*. Adesso non sono proprio certa di *veder*lo. Pensi pure adesso di *fare* bene a restare con loro? Le sono veramente grata di *venire* a trovarmi. Non sembrava certa di *persuader*lo.

60. *Puneţi verbele în cursive la gerunziu trecut* (5.3.5.6.2., 5.3.5.7.2., 5.3.2.):

Pur *veder*lo cosí afflitto, non ero certo della sua sincerità. *Andarsene* già da qualche giorno, non aveva saputo la novità. Pur *incontrar*lo qualche volta, non credevo di riconoscerlo. Mario *uscire*, poterono parlare di ciò che li preoccupava. Pur *sentire* la decisione della giuria, stentava a credere.

61. *Înlocuiţi adverbele propoziţionale în cursive cu o propoziţie regentă, fără a schimba sensul.*

Ex.: *Certamente*, Carlo non verrà domani — *E' certo* che Carlo non verrà domani. (6.2.):

Probabilmente, le cose sono andate diversamente di quanto si era previsto. *Sfortunatamente*, lo spettacolo è finito. *Di solito*, mia madre mangiava poco. *Ovviamente*, nessuno può sapere cosa pensano gli altri. *Stranamente*, suo padre non lo riconobbe.

62. *Formaţi perechi de propoziţii în care cuvintele de mai jos să apară cu rol de prepoziţie şi cu rol de adverb:* su, sopra, sotto, vicino, lontano, avanti, davanti, dietro, indietro, dentro, fuori (6.3.1.).

63. *Completaţi propoziţiile de mai jos cu un adverb de timp, ales în funcţie de timpul verbului regent* (6.3.2.).

... siamo pronti, possiamo cominciare. Erano ... presenti piú di cento persone. ... o ... ti farò vedere il mio nuovo appartamento. La mostra l'hanno chiusa ... Non verrò ... a trovarti. ... sei arrivato? ... è troppo tardi. ... apriva gli occhi e chiedeva da bere. Aspettami, vengo ... La guardava ... con simpatia.

64. *Formaţi propoziţii cu următoarele adverbe:* bocconi, tastoni, coccoloni, ginocchioni, a cavalcioni, pendoloni, a rotoloni, carponi, sdruccioloni (6.3.3.)

65. *Completaţi punctele din propoziţiile de mai jos cu un adverb cantitativ* (6.3.3.):

Oggi abbiamo corso ... Nessuno aveva ballato ... ieri sera perché tutti erano ... stanchi. La valigia non era ... pesante. Questa macchina corre ... velocemente. Siete arrivati ... tardi, è ... probabile che ci sia rimasto qualcuno. Questo signore ride ..., io direi che non ride mai. Mio fratello è ... alto di te ma tu sei ... robusto.

66. *Puneţi adverbele în cursive la superlativ relativ (gradul de intensitate maximă) sau la alte grade de intensitate, folosind toate mijloacele posibile* (6.4.1.):

Il ragazzo legge adesso *bene*. Il portalettere è arrivato ieri *tardi*. Ci vedevamo *spesso*. Ti accompagno *volentieri* alla stazione. Queste scatole si aprono *facilmente*. *Difficilmente* troverai uno che sia disposto a fare questo lavoro. Gli orsi si avvicinano *raramente* ai villaggi. Hai fatto *bene* ad avvertirmi. Tu invece hai fatto *male* a tacere cosí. Cantavano e suonavano *piano*, perché gli altri non li sentissero. I problemi venivano risolti *difficilmente*.

67. *Traduceți în limba italiană* (6.4.2.):

Eventual, ne vedem mai tîrziu pentru a stabili amănuntele. A doua zi bolnavul se simțea mult mai bine. Am impresia că înțelege italiana din ce în ce mai bine. După cearta aceea, am început să ne vedem mai rar. Persoanele care au fost cel mai mult lovite de nenorocire au fost frații ei. Mașina aceasta se conduce mult mai ușor decît celelalte. Tu conduci tot atît de bine ca mine. Acești studenți sînt străini și urmăresc mai greu ca noi explicațiile. Îmi dau seama din ce în ce mai mult că nu pot trăi singur. Atunci ne vedem cel mai tîrziu miercuri seara.

68. *Puneți propozițiile de mai jos la un timp compus, fiind atenți la poziția adverbelor* (6.5.):

Non lo riconosco piú. Non mi dice mai ciò che lo preoccupa. Lo spettacolo finisce già. Io lo amerò sempre. Ogni tanto, vado anche a casa sua a portarli libri e giornali. Dove è il cane, non lo vedo piú. Non gli darò mai ad intendere che mi dà fastidio.

69. *Traduceți frazele de mai jos, precizînd sensul prepozițiilor și corespondentul lor în limba română* (7.):

„Si divisero, e già colpi giungevano dagli inseguitori nella strada.
„Di qua,“ disse Enne 2 a El Paso e Scipione.
Presero per una piccola strada tra muretti, svoltarono ancora, rallentarono, andarono fino in via Lamarmora, e non si udivano piú colpi da nessuna parte. Andarono avanti per via Lamarmora fino al bastione, e sull'angolo dove sono le macerie di uno stabile crollato in agosto si fermarono. El Paso respirò profondamente dalla fredda notte di luna, e un crepitio di colpi ricominciò in altra direzione. Andarono per un cento metri, spinsero il battente di un portone, entrarono, e un vecchio operaio li condusse su per una lunga scala al buio.
„Quanti uomini abbiamo perduto?“, El Paso domandò.
Enne 2 non rispose, si voltò dalla finestra col viso stanco, amaro, e nel silenzio della città senza piú spari, sotto la luna del deserto, si alzò un grido. Enne 2 entrò nella casa dell'operaio, ed entrò in una stanza al buio, chiuse a chiave la porta, e si stese al buio in una branda che già conosceva.

70. *Traduceți frazele de mai jos, precizînd sensul prepoziției* **di** *și corespondentele ei în limba romană* (7.4.1.):

Era la casa *di* un vecchio operaio. Lui tornò dal fornello, dove aveva messo a bruciare pezzi *di* legno. Dovevano aspettare l'arrivo *della* guardia. Lo studio *del* comportamento *degli* insetti non è tanto semplice. Ci occorre ancora *dell'*olio per avere una buona insalata. Lui aveva *degli* amici là, nel porto. Si dovettero fermare perché la strada era attraversata da un gregge *di* pecore. Avrei voluto bere un bicchiere *d'*acqua. Non è il titolo *di* dottore che mi interessa. Suo padre era uno scrittore *di* talento. Venne ad aprirci una ragazza *di* diciotto anni piú o meno. Il suo grido *di* gioia l'aveva sconcertato. Quello scemo *di* Mario ha combinato un'altra delle sue. Mio figlio è un amore *di* bimbo, e non lo dico perché è mio. Se non vuole mangiare, lascialo stare; tanto non morirà *di* fame. Quel giovane ha mancato *di* rispetto a suo padre. Soffro *di* mal di testa. Dubitavamo *della* sua sincerità. Sono un po' piú vecchio *di* te. Nessuno di voi accetterà le sue condizioni. Il ragazzo è uscito *di* casa qualche minuto fa. Io sono *di* Venezia. Il vecchio non stava proprio bene *di* salute. Il vigile lo aveva multato *di* mille lire. Laggiú le donne vanno sempre vestite *di* nero. *D'*estate si va al mare. A me piace moltissimo la città *di* Padova. Sembra duro *d'*orecchio. Cerca *di* farti capire in altro modo. Chi ti ha chiesto *di* parlare?

71. *Traduceți frazele de mai jos, precizînd sensul prepoziției* **a** *și corespondentele ei în limba română* (7.4.1.):

Avevo spiegato la situazione *all'*impiegato ma invano. *A* chi potevo rivolgermi? Non voglio piú pensare *a* ciò che è successo. E' andato a studiare *a* Bologna. Il ferito è stato ricoverato d'urgenza *all'*ospedale. La seduta comincerà *a* mezzogiorno e dovrà finire *alle* due al piú tardi. *A* vent'anni guadagnava quanto gli occorreva per vivere. *A* due passi della stazione c'è un albergo conveniente. Come funziona un motore *a* due tempi? Ricordo che era una casa *a* due o tre piani, assai nuova. I pescatori portavano le reti sulla spiaggia con un carretto *a* due o tre ruote. Guarda quella camicetta *a* pallini; ti va? Tu sei coraggioso *a* parole. Non mi sembrava ostile *al* nostro progetto. Ero piuttosto propenso *a* credere che fosse favorevole, ma che non volesse farcelo capire. Qudsta non è una cosa facile *a* capire. Chi ti ha aiutato *a* finire il lavoro? Lui è uno di quelli che stanno sempre *a* galla. Le mie vacanze sono andate *a* monte. Aveva paura di montare *a* cavallo. Qui mi sento *a* mio agio Faceva buio e riuscivo *a* stento *a* leggere. Me l'ha dato *a* malincuore e perciò preferisco farne *a* meno. C'erano ad occhio quaranta persone. I ragazzi correvano *all'* impazzata.

72. *Traduceți frazele de mai jos, precizînd sensul prepoziției* **da** *și corespondentele în limba română* (7.4.1.)*:*

Quando sei tornato *dall'*Italia? Il barone non voleva piú scendere *dagli* alberi. Mise fuori qualcosa *dal* cassetto e se lo cacciò in tasca. Lo conosco *dall'*infanzia. Tutti si astennero *dal* voto. *Da* ciò che hai detto risulta un'altro aspetto. Si fermarono a due chilometri *dalla* stazione. Ti aspetto *da* dieci minuti. Anche a prescindere *da* ciò, il suo stato è grave. Queste cose non sono *da* te. Qui, *da* voi, si muore *dal* freddo. Questo ritratto è stato dipinto *da* Tintoretto. Lo riconoscerei *dalla* voce. Abitavamo *da* uno zio. Passiamo qualche attimo *dal* calzolaio. Lui ti parlava *da* amico. *Da* solo, non potrai concludere nulla. Erano tutti vestiti *da* alpini. *Da* giovane, si interessava della storia. Non è una cosa *da* nulla e comunque non è *da* ridere. Chi è quel ragazzo *dai* baffi biondi? C'era una casa *dal* tetto aguzzo, come quelle che si vedono in montagna. Il povero cane era zoppo *da* un piede. Nessuno è immune *da* difetti. Che cosa c'è ancora *da* fare? Niente *da* dire, ce l'hai fatta. Mi occorrerebbe una macchina *da* cucire.

73. *Traduceți frazele de mai jos precizînd sensul și corespondentele în limba română ale prepoziției* **in** (7.4.1.):

La città di Palermo si trova *in* Sicilia. Se quello si ficca *in* testa qualcosa, niente da fare. Si era comprato una casa *nei* pressi di Pisa. Eravamo *in* tre nella macchina. *In* agosto non troverai nessuno *in* città. *In* questo caso, cosa si potrebbe fare? La guerra era finita *nel* 1945. Si era specializzato *nella* programmazione per i calcolatori. Il monumento sarà *in* marmo o *in* bronzo? Camminavamo *in* fila indiana, *in* silenzio, *in* punta dei piedi. Tutti saranno *in* abito da sera. Di dodici che erano *in* tutto, tre si trovavano con le due automobili e le armi *in* una rimessa di una via adiacente a Porta Romana. I due *in* attesa sembravano fratelli: giovani entrambi, bruni entrambi, *in* tuta e giacca di cuoio entrambi. Fino a Milano andremo *in* aereo, poi *in* treno o *in* macchina fino a Vercelli. Mio figlio è molto bravo *in* matematica. Lo studioso era assorto *nel* lavoro e non aveva sentito lo squillo del telefono. Non farmi stare *in* ansia. Se fossi *nei* suoi panni, avrei saputo cosa fare. Metti la firma qui e lascia la data *in* bianco. Dovevamo mettere *in* salvo i bambini e le donne. *In* fin dei conti, nulla ha piú importanza. Andiamo un po' *in* giro. Scrivere nome e cognome *in* stampatello. Dovrò mettere *in* sesto la roba. Il ragazzo ci guardò *in* cagnesco.

74. *Precizați sensul prepoziției* **su** *din frazele de mai jos; traduceți* (7.4.1.):

Distesero il ferito *sulla* barella. Aveva messo la bottiglia *sullo* scaffale, in un angolo. Era *sul* punto di addormentarsi quando bussarono. Si svegliò *sul* far del giorno, tutto bagnato di sudore. Questa macchina vale *sulle* ottocentomila lire. Un signore, *sulla* cinquantina, con le tempie grigie, lo guardò sorridendo. Questo non è un manuale, ma un vero trattato *sull'*anatomia. Sarebbe meglio se potessimo coglierlo *sul* fatto. Ma tu parli *sul* serio? Non posso dirtelo cosí, *su* due piedi. Quando lo seppe, il babbo andò *su* tutte le furie.

75. *Traduceți frazele de mai jos, precizînd sensul și corespondentele în limba română ale prepoziției* **per** (7.4.1.):

E' *per* la prima volta che lo vedo. Questo non è un libro *per* bambini, lo voglio invece *per* me. Si è arrabbiato *per* una cosa da niente. Partiamo *per* il mondo... Il treno *per* Milano parte dal secondo binario. E' uno che si ammala *per* la rabbia. Ti conviene mandare i libri *per* la posta. Gli studenti non entrano di solito *per* la porta principale. Mi piace passeggiare *per* il bosco, ma non di notte. *Per* paura di un nuovo terremoto, tutta la gente era *per* le vie. Sí che ce l'ha fatta, ma *per* inganno. Ho comprato tutti e due questi tordi *per* cento lire! E sai che lei passa *per* la piú bella del paese? Perbacco, ti hanno preso *per* stupido. Quella ragazza, io l'avevo presa *per* straniera. Siamo rimasti in campagna *per* tutta la vacanza. Addio, *per* sempre. Lo supera forse *per* intelligenza, ma non *per* furbizia. Mi dispiace, ma io l'ho detto *per* scherzo. Mi ha raccontato tutto, *per* filo e *per* segno. *Per* me, fate quello che volete. Cento diviso *per* cinque fanno venti. Si doveva pagare un'imposta di dieci *per* cento. *Per* un pelo non l'ho colpito. C'era molta gente, *per* lo piú anziani. Passate *per* di qua.

76. *Traduceți, precizînd sensul și corespondentele în limba română ale prepozițiilor în cursive* (7.4.1.):

Babbo Natale è un signore *con* barba e baffi? Sei arrabbiato *con* me? *Con* quel caldo, non avevo voglia *di* niente. L'hanno preso *con* le buone e *con* le cattive, ma invano. *Con* tutta la mia buona volontà, non c'è piú niente *da* fare. Sono in collera *con* mio fratello. Paragona il tuo compito *con* il mio! Mi congratulo *con* te! Eravamo come *tra* fratelli. *Tra* l'uno e l'altro ci corre una differenza. A dirla *fra* noi, ha fatto non pochi errori. E vuoi che uno possa vivere tutta la vita *tra* quattro muri? C'è qualcosa *tra* di loro? *Fra* qualche anno, sarai una signorina, vero? Allora ci vediamo *fra* poco. Lo spettacolo finirà *fra* dieci minuti. Pensò *tra* sé che era meglio andarsene non visto. Rideva *senza* gioia e *senza* partecipare. Andiamo *verso* casa, ché fa tardi. *Verso* di me è stato sempre gentilissimo. Non mi piaceva passeggiare *lungo* la riva. La macchina passò *rasente* il muro. Credo di ricordare la poesia, *tranne*, forse, gli ultimi versi. *Durante* la notte arrivano pochi treni. *Mercé* la Sua bontà, sono diventato quello che sono. E' *grazie a* te che ho ottenuto la borsa. *Nonostante* il freddo, dovetti partire. Non credo di poter rimanere *fino* alla fine. *Secondo* le opinioni degli specialisti, il ponte può resistere anche a veicoli pesanti.

77. *Identificați prepozițiile adverbiale din frazele de mai jos. Dați exemple în care au funcție de adverb* (7.4.2.):

Il cane sembrava essere sopra pensieri. Mio fratello abitava sopra di me. Bolzano è sopra Trento. Si fermarono sotto gli alberi. Le sigarette si vendevano sotto mano. I vecchi ridevano sotto i baffi. Sotto le feste arrivarono i parenti della moglie. Doveva consegnare il manoscritto entro la fine del mese scorso. Dentro di sé si rallegrava. „Davanti a me non fur cose create". Davanti a suo padre non osava aprir bocca. Erano nati prima della guerra. Dopo la guerra si posero i problemi della ricostruzione. Si può lottare contro la verità? Presso la mia casa c'è una macelleria e la bottega di un calzolaio.

78. *Identificați locuțiunile prepoziționale; traduceți* (7.4.3.):

Assieme a voi verranno anche gli altri. La nonna abitava dirimpetto a noi. Voi tutti siete contro di me? Che cosa c'è al di là della montagna? Il gruppo si fermò in mezzo alla strada e cominciò a scandire. Sono certa che tu abbia fatto ciò in barba a tuo fratello. Rispetto al problema che è stato sollevato all'inizio della discussione, vorrei sottolineare anche un altro aspetto. Chi abitava prima di fronte a voi? A furia di dire sempre delle bugie, cominciò a crederci pure lui. Disse quello scherzo a mo' di risposta. La casa fu costruita a guisa di castello.

79. *Legați propozițiile de mai jos cu o conjuncție coordonatoare copulativă* (8.1.1.):

L'opinione pubblica per ora non è turbata. Il contenuto dell'inchiesta non si è mostrato ancora atto a suscitare curiosità.

Siamo tutti d'accordo con te. Tutti staremo accanto a te.

Gridò alla folla la sua domanda. Pareva sicuro che la folla dovesse indietreggiare.

Nessuno rispondeva. Nessuno indietreggiava. Fu lui stesso che dovette indietreggiare per restare separato dalla folla.

80. *Legați propozițiile de mai jos cu o conjuncție coordonatoare adversativă* (8.1.3.):

Il milite aveva cominciato a gettare piccoli pezzi di pane all'enorme cane. Il cane non mangiava il pane, lo annusava e lo lasciava in terra.

Mozziconi faceva delle lunghe passeggiate sulla riva del fiume. Si accorse che camminava sempre dalla stessa parte dell'acqua.

Una domenica finalmente Mozziconi decise di buttarsi a nuoto per passare dall'altra parte. A un tratto gli venne in mente che l'acqua era troppo sporca.

Questo problema si poteva risolvere. Si ricordò un'altra cosa peggio delle altre, che non sapava nuotare.

Peccato, perché gli sarebbe piaciuto fare una bella passeggiata come fanno tutti la domenica. Non poteva morire affogato per il gusto di fare una passeggiata.

Mozziconi non voleva avvicinarsi al ragazzetto che correva avanti e indietro sulla sabbia. Era curioso di sapere che cosa stava facendo. Non poteva star fermo.

Mi sei veramente simpatico. Ti voglio un gran bene.

81. *Legați propozițiile de mai jos cu o conjuncție coordonatoare concluzivă* (8.1.4.):

Ogni volta che incontrava un altro vagabondo come lui, Mozziconi finiva per litigarci. Preferiva star solo.

Mozziconi spiegò alla guardia che non aveva un nome. Non aveva amici. Aveva deciso di disfare la casa e di andare lontano.

Il tuo compito è pieno di errori. Devi rifarlo da capo.

Mozziconi aveva trovato il sistema di comunicare con il mondo senza la fatica e la noia di parlare. Avrebbe riempito il mare di messaggi imbottigliati.

82. *Indicați felul propozițiilor introduse cu conjuncția* **che** (8.2.1.):

Vuoi vedere *che* ho deciso di andare proprio laggiú, sul greto del Tevere? Mozziconi raccolse da terra un giornale; guardò la data e si accorse *che* era fresco di giornata. Ignoranti, non sapete *che* i beduini del deserto si coprono di lana per ripararsi dal caldo africano? Era chiaro *che* piangere non migliora la situazione. La piazza San Pietro è sempre affollata di stranieri, basta *che* non piova. Mozziconi era convinto *che* un giorno o l'altro la sua testa piena di pensieri sarebbe scoppiata con una grande esplosione. I poveretti credevano *che* i veri signori fossero il tabaccaio, il macellaio, quelli che vendono i frigoriferi e le televisioni. Chi mai potrà credere — diceva Mozziconi — *che* mi chiamo Pippo, oppure Tito, Tonino, Romoletto o Gigino? Si accorgeranno subito *che* non è il mio nome, che è un nome falso. Il guaio era, secondo lui, *che* nessun nome si combinava con la sua faccia, con la sua voce, con la sua età e con il suo cognome. Mozziconi era tanto arrabbiato per questa ragione *che* decise di vivere solo. Aspettami, *che* vengo subito. Sul greto del Tevere era meglio *che* in città, e Mozziconi decise *che* non avrebbe messo mai piú il piede lassú.

83. *Indicaţi felurile propoziţiilor introduse cu conjuncţia* se (8.2.1.):

Faceva molto caldo e Mozziconi si levò le scarpe e *se* avesse avuto le calze si sarebbe levate anche quelle. Chi sa *se* cosí non gli sarebbe venuto un pensiero nuovo. E gli venne un pensiero semplicissimo, come l'uovo di Cristoforo Colombo: *se* una automobile con quattro ruote corre a cento chilometri all'ora, una automobile con otto ruote correrà a duecento chilometri all'ora. Mozziconi aveva una gran voglia di andare a giocare con lui, ma chissà *se* il ragazzetto lo avrebbe fatto giocare.

84. *Înlocuiţi formele tonice ale pronumelor cu forme atone* (10.1.1.—10.1.3.):

Io mi feci coraggio e mi avvicinai. Mia madre invece era stata a cercar te a scuola e non ha trovato te. Nessuno aveva incontrato te. Mi venne l'idea di non dire niente a lui. Il capo prese lui in giro e disse a lui di andare a lamentarsi dal direttore. L'uomo inseguí il tram in bicicletta. In piazza della Scala, la donna scese. „Lo sapevo“, disse a lei, „ch'eri tu“. „E allora“, disse a lei. „Tu sei contenta che io abbia ritrovato te?“. L'uomo salí sulla bicicletta e tolse lei in canna: andarono verso Piazza Cavour. „Dove porti me?“ „Porto te dove io abito“. Lei sentiva lui su una spalla, si avvicinò a lui anche con la schiena. „Perché tanti mesi non hai cercato me? Perché puoi andartene e non cercare piú me?“ „E' stato in maggio che hanno arrestato te.“ „Vedrai che non voglio male a te. Vedrai che cercherò te“. „Io prego te solo di dare a me ancora un po' di tempo“, disse a lui.

85. *Înlocuiţi complementele puse în paranteze cu forme pronominale atone* (10.1.1.—10.1.3.):

Il vecchio voleva aprire la porta con la forza e io ho impedito (al vecchio) (di aprire la porta). Erano sempre cinquantamila lire, e se io avessi dato (a lui) (le cinquantamila lire) avrei fatto il mio dovere. Avevo in mano il mio regalo per la ragazza, ma non sapevo come dare (il regalo) (alla ragazza). Il giovane poeta non aveva fortuna con le sue poesie; nessuno voleva stampare (a lui) (le poesie). Tuttavia quei soldi mi dispiaceva dare (a lui) (quei soldi). Avevo chiesto al capo un prestito; chissà, forse darà (a me) (il prestito). Lei aveva sempre pagato (alla padrona) un giusto affitto. Anche se verrai a sapere il risultato, non dire (a lei) (il risultato) prima che venga comunicato ufficialmente. Devo dare questi libri a Marco? Puoi dare (questi libri) (a Marco), se vuoi. Oppure no, ho cambiato idea, non dare (questi libri) (a Marco). Hai discusso questo problema con tuo padre? Fa', per favore, una telefonata (a tuo padre) e di' (a tuo padre) di venire subito. Hai detto all'allenatore le nostre intenzioni? Se non hai detto (all'allenatore) (le nostre intenzioni), non dire piú (all'allenatore) (le nostre intenzioni). Dove hai messo il vocabolario? Da' (a me) (il vocabolario) per favore, (a me) occorre.

86. *Înlocuiți posesivele cu formele pronominale atone corespunzătoare (dativ posesiv sau* **ne** *posesiv)* (10.1.3.):

La nonna venne accanto al letto, guardò il ragazzo, toccò la *sua* coperta. In un momento, la ragazza levò il *suo* vestito, indossò la gonna e la camicetta e legò i *suoi* capelli con un nastro celeste. Queste ferite non guariscono piú, non si può dimenticare il *loro* dolore. „Mi dispiace veramente, che disgrazia", disse la ragazza, ma i *suoi* occhi brillavano. Gli altri, pastori, artigiani, operai, sono nati nella vecchia legge e hanno capito per dolorosa, totale esperienza, il *suo* senso. La casa era tanto alta che non si vedeva il *suo* tetto. Appena il ragazzo lo conobbe, divenne amico *suo*. Pur apprezzando il *suo* valore, non possiamo pubblicare il libro con una tale tiratura.

87. *Indicați complementul substituit de formele atone* **ci, vi, ne** (10.1.5.—10.1.6.):

Su una piccola altura, alla mia sinistra, sorge una torre di pietra. *Ci* si arriva per uno stretto sentiero. La Sardegna, una Sardegna piena di pietre e di pastori. *Ci* andrei volentieri in una gita. Egli non rispose e senz'alzar la testa dal banco, mise la sua mano nella mia e *ve* la tenne un pezzo. Cosí anche Cagliari appare, piena di contrasti, a chi appena *vi* scenda, dopo un'ora e mezzo di volo, venendo dal Continente, dalla terra mamma. Una volta nella gabbia, l'uccello non era piú capace di uscir*ne*. Anche il Teatro Romano, scavato con i suoi scalini di pietra nel fianco della montagna petrosa, formicola di persone. *Vi* si può scendere per i sentieri dirupati. Nessuno è salito su quella roccia, se non qualche pastore che non *ne* ha potuto scendere piú. La minestra era insipida. *Ci* ho messo un po' di sale. La macchina è troppo piccola e non *ci* stiamo tutti. Mozziconi scrisse il suo pensiero su un pezzo di carta, cercò una bottiglia, *ce* lo infilò dentro, e dopo averla chiusa con un sughero e sigillata con la cera, la gettò nel Tevere.

88. *Înlocuiți complementele dintre paranteze cu o formă pronominală atonă* (10.1.8., 10.1.9.):

Guarda che bella borsetta. Credi che sia davvero in pelle? — Puoi essere sicuro (di questa cosa). Ricordo le cose mche i ha detto di te e se non ti parlo (di queste cose), sii però certo che le ripenso con intima compiacenza. Mi hanno invitato al concerto ma non vado (al concerto). Avevo dieci giorni di vacanza e ho passato sei (di questi giorni) al mare. Dovresti prima vedere gli orecchini che ti piacerebbero; ci saranno (di questi orecchini) di vari prezzi. Questo incontro è puramente formale; non si preoccupi (di ciò). Le donne piú modeste conoscono questi problemi e parlano (di questi problemi) come di cose da cui dipende la propria vita, che oggi è ben dura e difficile, specialmente per loro. Avvolti nelle loro ali, i pipistrelli dormivano da chissà quale tempo. Afferrai uno (di questi pipistrelli) con la mano e lo avvolsi in un fazzoletto. Portai con me quella bestiola dal muso feroce di topo, nella mia casa a Roma, la misi in una gabbia appesa al soffitto, nella vana speranza che qualcuno dei mille moscerini volanti passasse alla sua portata e cercai anche di fornirgli (di questi moscerini). Vivo in questa casa da parecchi anni e mi trovo bene (in questa casa). Adesso prendi la busta e scrivi (sulla busta) l'indirizzo. Io invece stavo fumando e fra poco mi andai a bere un caffè; bevo in abbondanza (del caffè). Hai sentito il medico: il bambino non ha nulla. — Si, è vero, e sono davvero felice (di questa cosa). La proposta è allettante ma non mi sono deciso ancora. Sto ancora riflettendo (a questa proposta).

89. *Înlocuiți punctele cu pronumele aton cerut de poziția complementului* (10.1.1.—10.1.9.):

Certe cose non ... nascondeva. Hanno dovuto telefonare a un meccanico e la Fiat ... hanno rimorchiata. Questa è la fissazione di mio padre: la Divina

Commedia ... sa a memoria. Gli imperatori romani? Non ricordo che Nerone, gli altri non ... conosco. A casa non ... ritorno piú. La firma bisogna metterci ... qui. Questa camicetta ti ... sei cucita tu stessa? La rottura ... avevi voluta tu. Guarda amico, che questo favore non ti ... posso fare. Di tali cose non ... voglio sentir parlare. Le mani sí, ma la faccia, ti ... sei lavata? La macchina, ... ha comprata coi denari di suo padre. Quelle copie non ... ho potute ottenere. Io le cose din nascosto mica ... voglio fare.

90. *Suprimați formele pronominale atone folosite pleonastic acolo unde este cazul* (10.1.1.—10.1.9.)

Nei nostri giorni non lo beve piú nessuno il tè, è passato di moda. Cosa ne dici, lo vogliamo fare questo patto? Ne hanno spesi dei soldi, non è vero? La sai l'ultima? Te la dico io. Quando ci venite da me? Io non ce l'ho mica la fidanzata, rispose serio il giovane. Adesso è tardi, domani ne riparleremo della vostra bravata. Oggi però se l'è presa una giornata di libertà, dopo tanto tempo. Ci vieni stasera al concerto? Lo sapevo che saresti venuto. E adesso, me lo darebbe Lei questo impiego, sapendo come la penso?

91. *Distingeți formele pronominale atone cu funcție de complement de cele care fac parte din expresii verbale* (10.1.16):

E' stato veramente un compito difficile. Ma il giovane, benché privo di esperienza, è riuscito a spuntarla. Non vi preoccupate di me, vedrò di cavarmela in qualche modo. Ma dai, smettiamola di far complimenti. Vuoi finirla con questo chiasso? Sarebbe ora di piantarla. Non speravo proprio di farcela nel poco tempo che mi era restato. Te la sei già sbrigata? Un malfattore come lui non dovrebbe passarla liscia. Mi domando come se la passa, quel semplicione in compagnia di tanti giovani astuti. Hai visto, se la gode viaggiando. Persino davanti a uno specialista quel sapientone parla come se la sapesse piú lunga di lui. Una condotta come la sua non l'ammettiamo nel nostro istituto e gliele abbiamo cantate chiare. Mi s'era messa davanti chiedendomi ironicamente se intendevo farla da padrone. Ma cosa ti prende? Ce l'hai con me? Il ragazzo temette di buscarle e se la diede a gambe. Lui non ci sente da quell'orecchio. Mi ha offeso e gliela farò pagare. Lasciala passare, perché non ci guadagni niente a litigare con uno come lui. Quando sei di cattivo umore, te la prendi con me. Chi la dura la vince. Io se fossi in te, non me la prenderei tanto. Io proprio non me la sento piú di continuare cosí. La macchina è a pezzi, ma lui l'ha scampata bella. Se fiuta il minimo pericolo, se la dà a gambe. Vorrei farla finita con questa storia, non ce la faccio piú. Io volevo solo scherzare, ma lui se l'ebbe a male.

92. *Distingeți în frazele de mai jos verbele reflexive propriu-zise de verbele reflexive aparente* (10.1.10.):

A me pareva di non essermi mai rilassata un momento. Come mai, ti sei già addormentato? Quante volte al giorno ti guardi nello specchio? L'orchestra cominciò a suonare, e lui si alzò e invitò la ragazza a ballare. In mezzo alla pianura, si leva la splendida torre pendente. Dopo aver vissuto insieme in un collegio, ci siamo imbevuti di pregiudizi. Il povero bambino si spaventava per nulla. Non voglio lavarmi le mani con questa acqua gelata. I miei nonni si sono annoiati di vivere in campagna, si sono comprati una casa in città e qui si annoiano lo stesso. La nuova maestra si è acquistata la simpatia dei ragazzi. Ecco la lettera; non dimenticarti di impostarla. I guanti se li misero quando erano già fuori. Ero cosí stanco che non mi svegliai che all'alba. M'inginocchiai per trovare l'anello ma non ce l'ho trovai. Alzati e spicciati, mi sentii gridare dall'altra stanza. Alcuni si erano ammalati durante il viaggio.

93. *Indicați funcția pronumelor reflexive* (10.1.10):

Ci salutammo in fondo alla scaletta della nave, amici veri che si abbracciano lasciandosi. Un'antica parola dice che gli estremi si toccano. Dopo tanto tempo, non ci siamo piú riconosciuti. Ti ricordi, disse, faceva un freddo che tutti tenevano il colletto voltato. Si era bevuto tutto quel fiasco di vino. Allora, conclusi, facciamo cosí, ci separiamo pur restando non tanto lontani l'uno dall'altro. Il vecchio e il nuovo si urtano in quel paese pieno di contraddizioni. Non potevamo piú guardarci l'un l'altro in faccia. Io, vedi, non mi sono mai potuta confidare con nessuno; se avevo qualche dispiacere, dovevo tenermelo per me. Guarda come si danno delle arie. La cornacchia entrò dalla finestra e svelta si impadroní col becco della moneta, volando via. Ci arrampicammo per il pendio e arrivammo in cima; che paesaggio! Tutti usiamo molte metafore senza avvedercene. Sei cattiva con me e nemmeno te ne rendi conto. I califi di Bagdad si procuravano notizie dal paese per mezzo degli uccelli.

94. *Indicați diferitele valori ale formei atone* **si** (10.1.10., 10.1.15.):

I vendemmiatori *si* riunirono all'ombra di un pesco, brandendo una bottiglia di vino vecchio che *si* passavano a turno. In Sardegna il lamento e il canto *si* assomigliano, basta un niente per sbagliarsi. Anni fa, un istituto per vecchi *si* vide costretto di disfar*si* di un cane. A un certo momento *si* sentirono tremare il cuore. Il giovane *si* affrettò ad alzar*si* in piedi e a riprendere la scure. L'altro *si* raddrizzò asciugando*si* il sudore. Il motore *si* è bloccato e non ha voluto piú saperne di andare avanti. Bisognava far presto per por*si* a riparo prima che annottasse. I due ragazzi si intrufolarono nella folla. Tutti *si* conoscevano; e c'era quella loro aria di uomini che *si* sentono vestiti di abiti insoliti, quella timidità che prende l'uomo di mare quando *si* trova tra la gente di terra. Ma se per studio s'intende invece, come *si* è sempre inteso, scrostar*si* di dosso l'ignoranza a forza appunto di studio, allora quelli sono studenti per modo di dire. Sí,sí, non mi manca nulla, peccato però che quando *si* hanno tante cose, poi *si* debba morire e lasciare tutto. Cosí non *si* può andare avanti. Con un carretto *si* portavano le reti sulla spiaggia, *si* stendevano. Insomma, *si* può sapere che cosa volete da me? Fino ad oggi, non *si* era giunti a questo punto. Una mia compagna *si* è sposata.

95. *Traduceți în limba italiană* (10.1.11.):

Dumneavoastră cum vă numiți? Vă rog să completați acest formular cu numele și prenumele dumneavoastră. V-am chemat pentru a vă comunica sarcinile ce vă revin în perioada următoare. Sper că sînteți convins de utilitatea acestor măsuri și că ne veți ajuta să rezolvăm aceste probleme. (Dumneavoastră) ce faceți în timpul liber? Ultima dată cînd v-am invitat la o reuniune a noastră, nu ați acceptat. Cînd veți avea puțin timp liber, vă voi explica modul de funcționare a organizației noastre. Vă felicit din inimă pentru succesele obținute. Dumneavoastră vă pot spune adevărul. Știu că sînteți o persoană discretă. Toți colegii mi-au vorbit despre dumneavoastră în mod elogios. Sînt foarte fericit că v-am întîlnit. Chiar voiam să vă telefonez. Fratele dumneavoastră poate veni astă seară? Această scrisoare este pentru Dumneavoastră.

96. *Refaceți traducerea de mai sus, acordînd pronumelui* Dumneavoastră *valoare de plural (mai mulți interlocutori)* (10.1.11.)

97. *Înlocuiţi în frazele de mai jos pronumele* **tu** *cu pronumele de politeţe* **Lei,** *şi apoi* **Loro,** *făcînd schimbările necesare* (10.1.11):

— Non è per questo che *tu* non mi piaci!

— Lo so.

— Oh!, *tu* sai tutto. Appena comincio un discorso, subito *tu* dici che lo sai.

— Bene. Allora non so niente.

— *Tu* non sai niente! Ma cosa credi, che io sia rimbambita? *Tu* mi tratti come una vecchia bisbetica.

— Ho paura che lo diventerai a furia di arrabbiar*ti*.

— Io mi arrabbio? Ma guarda! Io mi arrabbio? *Tu* non immagini che cosa accadrebbe se mi arrabbiassi.

— Che cosa accadrebbe?

— Perdio! Tremerebbe la terra! Solo una volta mi sono arrabbiata nella mia vita, e se n'è accorta tutta la Sicilia.

— Fu quando c'è stato il terremoto di Messina?

— Non prendermi in giro. Fu quando i contadini si mossero. Non *te* l'ha mai raccontato tuo marito?

— Me l'hai raccontato *tu*.

— E che? Me lo rimproveri?

— *Te* lo rimprovero? Non *te* lo rimprovero.

— Tu saresti all'oscuro di un avvenimento storico se non *te* ne avessi parlato io.

— Sono contenta di non esserne all'oscuro.

— Ma tuo marito potrebbe degnarsi di raccontar*ti* qualcosa.

— *Tu* sai che non racconta mai nulla. (E. Vittorini)

98. *Traduceţi în limba italiană* (10.1.12):

Mi-e teamă să nu uit ce mi-ai spus. Trebuie să mi-o repet de cîteva ori. Nu s-a purtat cum trebuia dar nu puteam să i-o reproşez. Mi-a cerut un lucru destul de greu de realizat, dar n-aş vrea să-l refuz. Albumele acelea aparţineau unchiului meu şi mă gîndeam să i le trimit. Dă-mi voie să ţi-o spun. Ceea ce ai făcut este inadmisibil. Iată paharul meu, toarnă-mi te rog puţin vin. Colegii mei sînt foarte amabili; au copiat cursurile la care am lipsit pentru a mi le trimite. Andrei trebuie să se ducă la o şedinţă mîine dimineaţă, trebuie să i-o reamintesc. Nu-mi amintesc adresa, vrei să mi-o scrii pe o bucată de hîrtie? Dacă tu doreşti aceste reviste va fi o plăcere pentru mine să ţi le trimit. Ai văzut? A plecat fără să ne anunţe. Şi tu să nu-ţi permiţi să-mi faci observaţii, ai înţeles? Îţi cer să-mi răspunzi la două întrebări. De emoţie, începu să-mi bată inima. Fiind aproape noapte, fetiţa a cerut unui domn să o însoţească pînă acasă. Uneori încercam să-i amintesc lucruri vechi dar nu puteam. Cum îndrăzneşti să-mi spui asemenea lucruri? Ştii ce mi-a spus? Să plec cît mai repede! Aceste lucruri, n-aş fi vrut să ţi le spun. Aş fi preferat să nu ţi le fi spus. Să nu-ţi închipui că mă păcăleşti cu aerul tău nevinovat. Aş vrea să vă mulţumesc pentru tot. N-aş şti să vă spun cum s-a întîmplat. Îmi pare rău că nu pot să vă mai aştept. Nu putem să ne oprim aici, este interzis.

99. *Traduceţi în limba italiană* (10.1.12):

Auzindu-l vorbind, ai fi crezut că este actor. Deschisesem scrisoarea şi tocmai o citeam *(star leggendo)* cînd sună telefonul. Văzînd-o aşa de deprimată, am renunţat să-i mai vorbesc despre problemele mele. Spunîndu-ţi aceste lucruri, îţi acord toată încrederea. Ce faci cu cutia aceea? Nu vezi? Tocmai o deschid *(star aprendo)*. Nu cred că ai să înţelegi problema, punînd pe unul ca mine să ţi-o explice,

100. *Traduceți în limba italiană* (10.1.12.):

Dacă îl vezi pe Mihai, spune-i te rog să nu mă aștepte astă seară. Nu uita, te rog. Uite scrisoarea pentru mama ta, dar nu i-o da decît dacă este singură. Am vești proaspete pentru fratele tău, comunică-i-le imediat. Dacă asta este singura ei plăcere, fă-i-o! Mă grăbesc să-i dau Veronicăi vestea bună. Nu i-o spune încă, nu mi s-a confirmat. Dacă nu i-ai dat încă revistele, nu i le mai da acum pentru că este prea tîrziu. Acestea sînt albumele mele, nu mi le lua, lasă-mi-le. Dă-mi o țigară, te rog. Vreau cuvîntul dumneavoastră de onoare. Vi-l dau. Am nevoie de aceste cărți, dă-mi-le te rog! Nu are dreptate, explică-i-o. Ai cumpărat albumul pentru tatăl tău? Atunci trimite-i-l. Nu i-l trimite prin poștă. Lasă-l la mine, i-l voi da eu. Colega mea nu mi-a înapoiat încă notițele și am nevoie de ele. —Cere-i-le. Au sosit cărțile? Adu-mi-le imediat; sînt curioasă să le văd. Am o veste bună pentru voi. — Spune-ne-o imediat. Iată-l în sfîrșit pe profesor, vorbește-i despre problema noastră. Am cumpărat acest vas pentru Susanna; cînd mă sfătuiești să i-l dau? Oferă-i-l de ziua ei. Îmi trebuie cartea despre care ți-am vorbit; caut-o și adu-mi-o. Imediat ce veți obține aceste informații, faceți-ni-le cunoscute. Plecăm mîine la mare și am vrea să vă lăsăm cheile de la apartamentul nostru. Lăsați-ni-le; vi le vom înapoia la întoarcerea voastră. Dacă ești sigur de ceea ce știi despre Mario, spune-i-o. Dacă nu-ți place rochia asta, dă-mi-o mie. Nu mă face să mă înfurii. Fă-o să înțeleagă că a greșit fără să o jignești. Este doar un copil, nu-l face să plîngă degeaba.

101. *Traduceți în limba italiană* (10.1.12.):

Nu știi unde sînt fișele mele? Iată-ți-le, erau chiar lîngă tine. Îl cauți pe Giorgio? Iată-l acolo, în colțul acela. Iată-ne gata de drum. Peste o oră vom fi deja plecați. Mi s-a spus că mă cauți, iată-mă. Ce s-a întîmplat? Casa mea? Iat-o. Îți place?

102. *Reduceți propozițiile relative la atribute participiale* (10.1.12):

I due treni si sono scontrati tra Bolzano e Trento. L'incidente, *che si è verificato* alle due di notte, è stato riferito da tutti i giornali. L'oratore espresse il suo ringraziamento per l'onore *che gli era stato fatto*. I recenti avvenimenti *che si sono verificati* nel Medio Oriente preoccupano il mondo intero. Le relazioni *che si sono stabilite* tra i due paesi sono di collaborazione. Sono veramente commossa dalla tragedia *che si è abbattuta* sulla sua famiglia.

103. *Schimbați, acolo unde este posibil, poziția formelor pronominale atone* (10.1.13.):

Allora La ringrazio per tutto, se proprio non dobbiamo piú rivederci. Prima di ttuto bisogna sapere aiutarsi da soli. Che cosa potevo dirgli? Era già troppo lontano e tanto non poteva piú udirmi. Non avrebbe saputo dirlo lui stesso quanto vi fosse di serio impegno e quanto di gioco in quello che faceva e diceva. Nemmeno saprei dirvi come sia successo, comunque sono pronto a pagare i danni. Vorrei farvi sentire della musica nuova. Vorrebbe farmi il favore di impostarmela, questa lettera? Non so spiegarmelo neppure io... Lei deve levarmi una curiosità, signor Maurizio. Potrete risparmiarvi di farmi delle domande. E' un problema sociale molto importante, ma siamo noi che non sappiamo affrontarlo. Io non posso mentirti, questa è la verità. E voi avreste voluto aiutarlo? Cosí possiamo renderci conto anche della struttura sottostante. Mi dispiace di non poter aspettarLa. E' una persona attiva, che vuole muoversi, darsi da fare. Non posso fermarmi sul viottolo a guardare la gente. Non avrei voluto dirtele, queste cose...

104. *Schimbați, acolo unde este posibil, poziția pronumelor atone* (10.1.13.):

Oh, ma tu non stai nemmeno a sentirmi. Se si tratta di divertimenti, tu non stai a pensarci! Dove si è andato a cacciare quel diavolo di ragazzo? Tutti quanti se ne vanno, non stanno ad aspettarti. Il vecchio aveva proibito anche ai fratelli di andarla a trovare. Quando venite a trovarmi, a Prato? Gli voglio bene ancora adesso, ma non posso piú andare a trovarlo. Nell'articolo, il nostro compagno fa anche esempi pratici e non staremo a riportarli tutti. Il poveraccio non aveva una casa sua e andava a rifugiarsi dove poteva. La professoressa venne a cercarmi a casa. Ma guarda in che guai mi sono andato a mettere! Se non ci pensavo io ad andarti a chiamare... Mi vuoi fare un favore? Vammi a prendere del ghiaccio. Preferisco dirlo da me, prima che me lo vengano a dire gli altri. Ho pensato di venire a dirti buonanotte. Volete le dispense? Venitevele a prendere. A che ora ti vengo a prendere per cena? Mi dai il permesso di venirti a trovare tutti i giorni? A parte la spesa che la va a fare il marito, è lei che porta tutta la casa sulle spalle. Le sono riconoscente se il compare è partito per venirti a prendere. Mi chiesi perché il dottore non mandava a chiamarmi... se non mi mandava a chiamare, fra dieci minuti sarei andato comunque. Quando c'è lavoro, ti manda a chiamare. Ho mandato a chiamarvi per il vostro bene.

105. *Schimbați, acolo unde este posibil, poziția pronumelor atone* (10.1.13.):

Dov'è la macchina? Non lasciarla cosí discosta dall'ingresso. Ecco le lettere ma non dargliele adesso. Se non ritorno fino a mezzanotte, non aspettarmi piú. Queste sono cose che non dipendono da te. Non pensarci piú. Non guardarmi cosí, per favore. Non farti vedere in giro cosí. E la porta, non chiuderla piú a chiave, sennò, quando ritorno dovrò svegliare tutta la casa. Per carità, non dirmi piú le stesse cose. Non dargli piú niente da mangiare. Non parlarle piú, non vale la pena.

106. *Traduceți în limba italiană* (10.1.14.):

Acestea sînt ziarele pe care mi le-ați cerut. Vreți (Dvs.) să vi le las? Lăsați-mi-le, dacă puteți, măcar pînă mîine. Bibliotecara știe că mi le-ai adus? Dacă nu, spuneți-i, vă rog, pentru a nu le căuta degeaba. Plimbîndu-ne împreună ieri seară, am întîlnit un prieten pe care tu nu-l cunoșteai, și ți l-am prezentat, îți amintești? I-am dat lui Mario tirbușonul și, după cît se vede, nu ni l-a mai restituit, pentru că nu îl găsim. Îmi căzuse o mănușă și un tînăr o ridică și mi-o întinse. Văd că această întrebare nu vă interesează; îmi pare rău că v-am pus-o. Sper să nu vă supărați pe mine. Am auzit că ți-ai cumpărat un ceas, vrei să ni-l arăți? Ți-aș da cu plăcere notițele mele, dar deocamdată îmi trebuie. Ți le voi da mîine sau poimîine. Eu n-am văzut filmul acesta? Dumneavoastră l-ați văzut? Vreți să mi-l povestiți, în linii mari? Știu toată povestea, este inutil să mi-o repeți. Cine ți-a cusut rochia aceasta? Mi-am făcut-o singură. Îți plac aceste reproduceri? Dacă vrei, pot să-ți dau trei sau patru. Am văzut într-un magazin jucăriile pe care le căutai pentru copiii tăi. Cînd ai vrea să li le dai? Nu știi unde este magazinul acela? Te voi conduce eu.

107. *Răspundeți afirmativ sau negativ la următoarele întrebări, reluîndu-le după următorul model* (10.1.14.):

Hai dato il libro a Giovanna? Sí, *gliel'* ho dato.

Avete fatto sapere questa notizia a vostro padre? Tuo fratello ti ha aiutato a finire il lavoro? Ecco le copie che cercavate; volete che ve le dia in prestito? E' arrivata una lettera per Lei dall'Italia; vuole che io gliela traduca? Loro si comprerebbero un appartamento come questo? Mi avete portato i pezzi di ricambio che mi occorrono? Signorina, mi potrebbe Lei impostare queste lettere? E' vero che tutte le vie portano a Roma? Il medico ha proibito i dolci a tua madre? Lui mi ha mandato tutte le riviste che riceveva? E tu avevi l'intenzione di mostrare a loro queste fotografie? Per favore, vorrebbe spiegarci questo brano?

108. *Indicați valoarea formei atone* **si** *(pronume reflexiv,* **si** *impersonal,* **si** *pasiv)* (10.1.15.):

Lo stesso ministro non sembra aver dubbi sul fatto che ci *si* trovi davanti a una vera e propria ripresa economica. Adesso è tardi, andiamo a dormire; domani *se* ne parlerà. Bevevamo un bicchiere, poi *si* tornava, lui sul corso, io nel negozio. *Si* può andare anche da un'altra parte, in collina. Dalla finestra *si* vedeva una falda della collina. Quando i militari camminavano, *si* sentivano lungamente i loro passi nelle strade. Se i prezzi dovessero continuare a salire, difficilmente *si* potrà evitare la richiesta di aumenti salariali da parte dei sindacati. L'indomani salii sulla terazza del palazzone dove *si* abitava e con certe vecchie tavole mi costruii un trampolino. *Si* naviga in un mare tranquillo da noi. Conobbi in un albergo due abitanti della Corsica e *si* cominciò a discorrere. Con un carretto *si* portavano le reti sulla spiaggia, *si* stendevano. Quando *si* vede un mandorlo, *si* indovina la casa poco distante. *Si* dovrebbe disciplinare con norme precise il funzionamento di questi istituti. Non *si* dimentichi che, per non complicare una situazione già molto seria, ci *si* dovrebbe preoccupare anche dell'assistenza medica. Intanto *si* era giunti a questo accordo, che avrebbe risolto la situazione per il momento. Nell'impostare il corso *si* è sempre tenuto conto infatti, che gli studenti debbono essere messi in grado di seguire il piú rapidamente possibile delle lezioni a livello universitario e che debbono rapidamente apprendere a servir*si* rapidamente di strutture complesse. Non avrei voluto dirtele, queste cose, ma *si* dicono tante parole, che poi non *si* vorrebbe aver dette. Lí non *si* aveva piú niente da fare. Non ci *si* può limitare, in simili casi al semplice fatto di aspettare la soluzione delle autorità.

109. *Înlocuiți pronumele indefinite sau pronumele* **noi** *cu funcție de subiect cu* **si** *impersonal sau pasiv* (10.1.15.):

Uno può dire che non è caro. Quando *uno* è giovane, affronta altrimenti tutte le difficoltà. Se *uno* è salutato, deve rispondere al saluto. Alla casa dello studente, *noi* ci lavavamo certe volte con l'acqua non riscaldata. *(Noi)* siamo giovani, belle, che cosa possiamo desiderare? L'uomo era indeciso e solo borbottava delle parole che *uno* non capiva. Ma guarda che errore! *Uno* se ne accorgerebbe subito. Queste sedie, *noi* le faremo verniciare. *Noi* daremo ad intendere a tutti che le domande sono inutili. *Uno* mi ha detto di rivolgermi alla direzione della scuola. *Noi* non abbiamo nulla da obiettare sul diritto di ciascuno di pensarla come vuole, purché sia onesto. Lí *(noi)* potevamo essere certi che nessuno ci conosceva. *Noi* dobbiamo impedire che la scuola serva alle manovre politiche. Lí *noi* eravamo contenti e ci eravamo subito acclimatati. Perché vi arrabbiate quando *noi* vi diciamo la verità? *Noi* lo vediamo rare volte da queste parti, non è vero? Lei capisce se *uno* Le parla in italiano? Questa cosa, *uno* te la deve dire cento volte? La verità? Anche se *uno* ve la dice, voi non ci credete. Non preoccupatevi per il pacco; *qualcuno* ve lo manderà fra qualche giorno. Io, abitare in soffitta? Ma d'estate *uno* vi muore dal caldo e d'inverno *uno* vi muore dal freddo.

110. *Traduceți în limba italiană* (10.2.):

Cine este acesta? Dar celălalt? Acestuia nu-i pot spune niciodată nimic, pentru că nu este în stare să păstreze un secret. Ce crezi despre acela care trăiește pe seama altuia? N-aș vrea să merg în excursie împreună cu Luigi și Mario. Acesta (din

urmă) este cam pisălog, celălalt (cel dintîi) vrea întotdeauna să-şi impună părerile. Nu ştii care sînt locurile noastre? Acesta este al tău, acela este al meu. Aştia ce vor de la tine? Nu-mi amintesc ceea ce s-a mai spus. Asta nu pot să accept. Ceea ce îmi spui este de necrezut. Toţi cei care muncesc contribuie la progresul societăţii. El nu vroia să spună nimănui ceea ce se petrecuse între ei. Fii sincer, este tot ceea ce îţi cer. Asta nu ţi-o iert. Exact asta vroiam să-ţi propun şi eu. Ştiam dinainte tot ceea ce vroia să-mi spună. Asta mai lipsea! Vrei să fi mai clar? Tu de fapt nu spui niciodată ceea ce gîndeşti. Nu asta vroiam să spun. Nu la asta mă gîndeam.

111. *Înlocuiţi punctele cu un posesiv acceptat de context* (10.3.):

Ciascuno ama il ... lavoro, la ... professione. Quel ... amico, che simpatico! Cara ...,non ti rendi conto che sbagli profondamente a pensare così? I bambini imitano i ... genitori. Gli antichi greci erano stimati per il ... ingegno e per la ... cultura. Ognuno deve compiere il ... dovere e i ... obblighi. Il giovane era fiero della ... biblioteca. I libri, li aveva comprati con i ... denari. Il ragazzo è stato convocato insieme a ... padre. Dimmi la ... opinione. Ho avuto da un ... amico queste novità. Mi dispiace, signorina, ma il ... compito è pieno di errori. Vi preghiamo di trasmettere i ... nostri auguri ai ... genitori. So che tu fai il ... dovere, ma anche io faccio il .... Io ho i ... difetti, voi avete i .... Non ti devi offendere. Se ti ho detto queste cose, l'ho fatto per il ... bene. Oggi ho incontrato il padre di un ... amico. I ... genitori sono andati in montagna con alcuni ... amici. Ti voglio presentare il marito di ... sorella.

112. *Traduceţi în limba italiană* (10.3.):

Tu nu semeni deloc cu fraţii tăi. Ce este fratele tău mai mare? Dar fratele tău mai mic? Sora mea este studentă la Politehnică. Tatăl meu este inginer electronist iar mama mea profesoară. Părinţii mei mi-au permis să-mi aleg profesiunea pe care o prefer. Ce mai face sora ta? Mulţumesc, bine; a plecat cu soţul ei şi cu părinţii lui într-o călătorie prin ţară. M-am întîlnit cu un coleg al fratelui meu. Nu al fratelui meu mai mare, ci al celui mai mic. Nu îl cunoşti pe fratele meu mai mic. Este deja student la drept. Vrea să continue profesia tatălui nostru. Un văr de-al meu m-a invitat să-mi petrec cîteva zile la ţară, în casa bunicilor lui. Tu cunoşti pe bunicii mei. Bunicul meu are o livadă splendidă de meri. Mămica mea lucrează un fular pentru tata. Te-am văzut la mare, erai cu Susanna şi cu fratele ei. Unchiul meu şi-a pierdut unicul fiu în război. Prietenul tatălui meu este contabil. Mario este un coleg al surorii mele. Doamna aceea a fost profesoara fraţilor mei. Nu îl cunosc pe tatăl verişoarei tale. Cine sînt prietenii vărului vostru? Ştii cine este învăţătoarea fiului meu? Eu şi cu tine sîntem puţin rude: fratele meu este soţul verişoarei tale. Cine nu-şi iubeşte părinţii? Aceasta este cea mai bună fotografie a mamei mele. Nu am văzut-o niciodată pe mama voastră. Domnule Rossi, vă felicit. Fiul Dumneavoastră este un elev foarte bun. Doamnă, fiica Dumneavoastră este acasă? Domnule profesor, vă rog să-mi permiteţi să asist la cursurile Dumneavoastră.

113. *Traduceţi în limba italiană* (10.4.):

Ai putea să-mi dai cartea? Toată trebuie fişată. Unde sînt băieţii? Amîndoi trebuie să se prezinte la secretariat. Care picior te doare? Amîndouă mă dor. Îţi place rochia pe care am cumpărat-o? Da, şi eu aş fi ales-o pe aceeaşi. Au plecat aproape toţi studenţii. Aceştia doi care au mai rămas trebuie să predea cărţile la bibliotecă. Acestea sînt locurile rezervate pentru noi. Al cincilea este al meu iar ultimul al tău. Trei vom păstra pentru colegi. Nu mă refer la poezia asta, nici la cealaltă, ci la prima din volum. Mulţi oameni cred că ştiu tot, puţini ştiu că ştiu foarte puţin. A trimis la redacţie multe poezii dar numai cîteva au fost publicate.

114. *Indicaţi cazul, nominativ sau acuzativ, al pronumelui relativ în cursive* (10.5.):

Non è una risposta dire che si tratta della cultura *che* abbiamo ereditato. Questo è il punto nero, appena intravvisto, *che* mi propongo di illuminare. A me piace cantare e muovermi davanti a un pubblico *che* mi incita a essere sempre migliore. Queste sono le decisioni, frutto di accordi fra poche persone al vertice dell'organizzazione industriale, *che* la vecchia giunta esecutiva approverà a metà marzo e *che* l'assemblea generale sarà chiamata a ratificare il mese dopo. Quando aprirono il testamento di Giovannone, *che* era stato un attore famoso, i tre figli vennero a sapere che aveva lasciato in eredità le smorfie, i canti, gli sbadigli, le risate e tutti i gesti *che* lo avevano reso famoso sul palcoscenico. Le rondini cinguettavano con tutta la voce *che* avevano come se fosse primavera. Forse ci sono dei tali *che* si mettono lí con la testa fra le mani e pensano, pensano fintanto che gli viene in mente un proverbio. Diceva dei proverbi a tutti quelli *che* incontrava.

115. *Înlocuiţi pronumele relativ* **che** *sau* **cui** *cu* **il quale, la quale,...** (10.5.):

Quest'anno tutto va peggio per me, a causa di quelle spese di *cui* ti dicevo. A determinare il valore di un artista, non è l'ambiente in *cui* vive, il retaggio culturale e i convincimenti *che* professa, ma solo la genuinità e il talento. Vuoi veramente sapere il motivo per *cui* mi sono rifiutata di partecipare? Era un artista; c'entrava poco con il periodo in *cui* gli era toccato vivere. Non possiamo non ammirare il talento con *cui* sta recitando la sua parte. Le cose di *cui* parlavate non sono nuove, oppure lo sono solo per voi. Dal 1977, l'anno in *cui* era finito tutto, non ho piú avuto pace. Il nostro problema non è simile a quello *che* angoscia voi. Sono stata sempre in cerca di gente *che* la pensasse come me e con *cui* parlare. Io vivo a Roma e le cose di *cui* parli non mi sono estranee. In questo modo è stato costituito il fronte della Resistenza, alla *cui* lotta si deve tanto. Al punto in *cui* sono giunte le cose, credi che ci sia qualcosa da fare? Quella era la fabbrica nella *cui* esplosione morirono alcune persone. Ecco le domande a *cui* mi accingo a rispondere. Segue una canzone il *cui* titolo ho dimenticato.

116. *Înlocuiţi pronumele relativ* **il quale, la quale,...** *cu pronumele relativ* **che** (10.5.):

E' questo un aspetto al di là *del quale* non si può e non si deve andare. Dobbiamo trovare una cornice globale entro *la quale* inserire i nostri problemi, dei sindacati. Dobbiamo essere leali nelle nostre azioni e capire lo spirito con *il quale* occorre lavorare. Io veramente non vedo quelle ragioni forti e obiettive per *le quali* lo ammirate tanto. Siamo sul tappo di un vulcano, *il quale* può saltare da un momento all'altro. Si dovrebbe creare un organismo, alla testa *del quale* ci fossero uomini di provata capacità politica. La diagnosi precoce è l'unica arma di difesa verso queste malattie, le cause *delle quali* sono ancora oscure. Lí non c'èra nemmeno un impiegato *al quale* mi potessi rivolgere. Quale è la parete *dalla quale* hai staccato il quadro? Quello era un film *nel quale* erano stati impegnati attori richiestissimi.

117. *Înlocuiţi adverbele relative* **dove, quando** *şi* **come** *cu pronume relative* (10.5.):

Adora il mare di Porto Venere, la cittadina *dove* trascorre, da qualche anno, ogni fine settimana. Ricordo tutto: la casa *dove* abitava, la stanza *dove* passava tutta la giornata, il cassetto *dove* teneva chiuse a chiave tutte le sue cosette. Nei giorni *quando* faceva proprio freddo, la sua unica difesa era rappresentata dal bavero della giacca che alzava fino alle orecchie. Ricordo ancora quel mattino *quando* tutti se ne erano andati ed ero rimasto solo. Non mi piace proprio il modo *come* mi guarda! Nei giorni *quando* era arrabbiato, non si poteva parlare con lui.

118. *Înlocuiți pronumele demonstrativ-relative cu formele analitice corespunzătoare* (10.6.):

Chi non semina non raccoglie. *Quanto* si è detto, è vero, d'accordo, e con ciò? *Chi* danneggia l'ambiente, sarà chiamato a risarcire i guasti provocati. *Chi* vuol gustare e capire il viaggio, si procura prima del materiale d'informazione sui luoghi che vedrà e lo legge prima di muoversi. Saper fare il turista non è facile, ma *chi* non sa farlo, perde piú della metà della gioia e dell'utilità di un viaggio. *Chi* non lavora ha passatempi diversi rispetto a uno che lavora. Ricordo *quanto* si è detto ma non so *quanto* si è fatto.

119. *Înlocuiți formele mixte* **quando, dove, come** *cu formele analitice corespunzătoare* (10.9.):

Il problema è *come* possiamo fare della professione didattica una professione completa. In questa tappa, l'obiettivo del sindacato è *come* si deve difendere il posto di lavoro dei marittimi. Pensavo solo a *dove* nascondermi. Chi sa *quando* sarebbe ritornato quel ragazzaccio! E' importante capire *come* sono andate le cose prima di questo incontro. Sí, so di che cosa parli, ma non ricordo *dove* l'avrò messo.

120. *Răspundeți afirmativ sau negativ la următoarele întrebări, înlocuind secvența în cursiv cu un substitut* (10.10.) *după modelul:*

Sei sicuro che lui ritornerà? — *Sí*, ne sono sicuro; *Sí*, sono sicuro di ciò; No, non ne sono sicuro; No, non sono sicuro di ciò.

Era meglio *non farsi vedere?* E' necessario *fermarsi ancora sul senso e sul valore del grande sciopero generale del giovedí scorso?* Adesso ti penti *di avermi impedito di fare ciò che era mia volontà di fare?* Non ti vergogni *che oggi tu abbia dormito tanto?* Ma hai pensato qualche volta anche *a studiare?* Quando era arrivato a Roma, era contento *di aver fatto tanta strada?* Hai veramente paura *di sbagliare?* Mentri parlavi ti eri accorta *di essere sola nella sala?* Scommetti *che stavolta vinceranno gli azzurri?* Imponeva sempre ai suoi sudditi *di lavorare tutto il giorno?* Hai detto a Claudio *di ritornare prima delle otto?* L'istituto ha mostrato *di avere tra i suoi fini quello della formazione professionale degli studenti?* Loro ti hanno dichiarato *di essere disposti a collaborare?*

121. *Transformați următoarele propoziții asertive în interogative, exclamative și imperative, afirmative sau negative* (13.0.1.), *după modelul următor:*

To lo guardi attentamente — Tu lo guardi attentamente? Tu lo guardi attentamente! Tu, guardalo attentamente! Tu non lo guardi attentamente? Tu non lo guardi attentamente! Tu, non guardarlo attentamente!

Lei, signore, non è molto cauto. Voi dite sempre la verità ai vostri genitori. Tu hai tanta pazienza con questo ragazzaccio. Tu ti siedi su quello sgabello. Lei, signorina, si riposa dopo le ore di lavoro. Tu ti svegli troppo tardi. Lei, signora, se ne va.

122. *Formulați propoziții interogative parțiale pentru care se poate răspunde prin propozițiile de mai jos. Elementul vizat de întrebare este cel în cursive* (13.2.):

Model: Il preside arriverà *domani*. Quando arriverà il preside? Mio padre *dorme* adesso — Che cosa fa tuo padre?

Il preside della facoltà ha firmato il documento. Ho letto *questo articolo* per oggi. E' successo *un avvenimento molto importante* in questi giorni. *Quell'albergo* non mi piace. Sono stati già esaminati *dieci studenti*. *L'autoritratto* è stato messo nella sala d'ingresso. Cercavo *un mio amico* ma non l'ho trovato. Sto guardando *quello slogan*. Abbiamo mangiato *una pizza veramente buona*. Non ho scelto ancora *nessuna borsetta*. Per la costruzione di questa autostrada si sono spesi *piú di venti miliardi di lire*. *Nel primo volume* ho trovato questa citazione. Ho parlato di questo aspetto *al direttore d'orchestra*. Si trattava *di una banale tonsillite*. Dubito *della sua sincerità*, ma non dirglielo, per favore. Mi riferivo *a tutt'altra cosa*. Stavo pensando *all'estate che se ne va*. Mi sono allontanata *dal muro di cinta*. Il castello è stato costruito *su una montagna rocciosa*. Abbiamo venduto la macchina *per un milione di lire*. Ci stiamo preparando *per l'esame di psicologia*. Io mi preparo *per l'ultimo esame*. Puoi arrivare nel Trastevere *con la circolare destra*. Il critico alludeva *ad un altro personaggio*.

123. *Acelaşi exerciţiu:*

Ho aperto la scatola, ma non con questo apriscatole, che non funziona. *Suonavo* il pianoforte quando è entrato mio padre. *Piange*, non disturbarla. Quelli sono *gli amici di mio fratello*. *Mio fratello* è quel ragazzo alto appoggiato alla finestra. Mio fratello è *studente alla Facoltà di legge*. La sogliola è *un pesce*. La stanza era *grande ed ammobiliata con gusto*. Devo andare *da uno specialista*. I miei nonni abitano *in via Garibaldi, vicino allo stadio*. Si deve passare *di là, lungo il muro*. Partiamo *per l'Italia*. Suo padre era nato *durante la prima guerra mondiale*. Io sono nata *nel 1955*. Lo aspettavo *da piú di un'ora*. La seduta è stata di nuovo rimandata *per un altro giorno*. Resteremo *fino alla fine dello spettacolo*. La biancheria si può lavare *con questo detersivo*. Le macchie di inchiostro si cancellano *facilmente*. Non apro le finestre *perché fuori fa troppo caldo*. Ti dico queste cose *per farti capire il meccanismo*. Oggi ho corso *due ore*. Mia madre ha dovuto rinunciare al lavoro *per motivi di salute*.

124. *Transformaţi următoarele propoziţii asertive în imperative* (13.5.):

(Tu) badi bene al semaforo quando attraversi la strada. Sei attenta quando ti parlo. (Tu) non pensi ad altro durante le lezioni. (Noi) andiamo a trovarlo tutte le settimane. (Lei) se ne va dove vuole. (Lei, signore) non mi parla cosí. (Tu) vieni subito. (Tu) non vieni piú. Siccome la signora non conosce la storia, non gliela raccontiamo. Lei sa che quella notizia non è vera. Queste cose sono segrete, signore, (Lei) non le dice a nessuno. Ecco la scatola; (noi) cerchiamo di aprirla; la apriamo. (Tu) hai pietà di un animale ferito. Sono stufo di queste cose. (Tu) non me ne parli piú. Cari amici, volete sedervi. Gentile signora, (Lei) si accomoda. E tu, ragazzo? (tu) ti accomodi. (Tu) non mi vuoi male. (Tu) mi vuoi bene. Cara signora, (Lei) fa attenzione al semaforo.

125. *Traduceţi în limba italiană* (13.6.—13.7.):

Cred că am să vin; de fapt nu văd de ce nu aş veni. Fratele meu a plecat şi nici măcar nu a spus unde pleacă şi cînd se va întoarce. I-am spus bună ziua dar nici măcar nu mi-a răspuns. Nu ştiu unde este Mario şi nici nu vreau să ştiu. Nu este acesta momentul să discutăm aceste lucruri. Nu este vina mea, nu eu am lăsat uşa deschisă. Tata nu-mi adresă nici măcar un cuvînt şi nu-şi ridică ochii din ziarul pe care îl citea. Nu ai mîncat chiar nimic? Dar nici nu mi-e foame. Nu am văzut niciodată un copil aşa de încăpăţînat. Niciodată sora ta nu a fost mai frumoasă ca astăzi. Nimic nu mă mai impresionează. Nimeni nu ştie mai bine ca mine ce trebuie să fac. Nici un argument nu l-a convins. Nici nu vrea să vorbească cu nimeni despre problemele lui. Nu mă mai mir de nimic. Pînă la ora asta nu a venit nimeni. N-am încredere în nimeni. Nici măcar el nu ştia ce vrea. Nu puteam nici

măcar să mă apropii de ușă, cîinele ne pîndea orice mișcare. Nici măcar azi nu l-am văzut.

126. *Traduceți în limba italiană* (14.1.1.2.):

Am impresia că a vrut să-mi spună ceva dar a renunțat. Nimeni nu a vrut să plece înainte de terminarea spectacolului. A trebuit să-l aștept pe tatăl meu. Am vrut să-mi pun ochelarii dar nu i-am mai găsit. Ar fi trebuit să-mi dau seama mai înainte de scopurile lor. Copiii nu s-au putut trezi așa devreme. Nu a știut niciodată să se îmbrace cu gust.

127. *Treceți verbele în cursive la un timp compus* (14.1.1.2.—14.1.1.4.):

Mi voglio presentare in ufficio, anzi *mi devo presentare* perché mi hanno chiamato. Io non *mi voglio impadronire* dei beni altrui. Non *ti saprei dire* queste cose. *Mi devo far* dare un'altra tessera. Da voi *si mangia* sempre troppo. *Si sa* tutto ciò; infatti, ogni sera *se ne parla*. Gli *si chiede* veramente uno sforzo. Le *si spiega* questa cosa per la quarta volta. Gli errori erano palesi; *ci se ne accorgeva* subito. *Si prendono* delle misure ma purtroppo è tardi. *Mi sento chiamare* e *mi fermo*: nessuno! Qui, *ci sentiamo impazzire* dall'impazienza. La ragazza *si fa vedere* da un oculista e *si fa prescrivere* degli occhiali. Il giornalista *si fece dare* un lasciapassare. *Ti farai spiegare* queste cose da tuo padre. Da quel giorno non *si fa piú vedere* in giro. Il terreno era bellissimo e *ci facemmo costruire* una villa. *Mi sento dare* del tu da un bambino!

128. *Distingeți auxiliarele aspectuale de cele temporale sau pasive* (14.1.2.):

Non era solita sentire simili discorsi e non sapeva come rispondere. La finestra era aperta ma a casa non c'era nessuno. La madre era andata al mercato. Il direttore era propenso ad accettare le proposte fattegli. Quando squillò il telefono era coricata sul letto. Mi ero coricata solo qualche attimo prima. Non sono abituata a ricevere ordini simili. Il ferito è disteso sul letto e gli fanno il massaggio cardiaco. I bambini sono seduti sulle seggiole e aspettano la maestra.

129. *Identificați auxiliarele aspectuale; traduceți căutînd un echivalent în limba română* (14.1.2.):

Ora si torna indietro; dal dialogo si sta tornando al monologo. Bologna è considerata una delle città d'Europa meglio amministrata e sta diventando gradatamente un modello per gli urbanisti. In molti casi si sta assistendo al dispiegarsi di una vera e propria offensiva operaia. Adesso si sta ultimando la prossima edizione. Il patrimonio genetico è andato via via arricchendosi durante tutto lo sviluppo del genere umano. La situazione delle masse lavoratrici si è andata facendo sempre piú pesante. Negli ultimi anni si è venuta affermando una nuova teoria. Stavo proprio per aprire la bocca quando qualcuno bussò alla porta.

130. *Refaceți frazele de mai jos adăugînd verbelor în cursive auxiliarul aspectual al cărui sens este indicat în paranteză* (14.1.2.):

Model: Adesso *penso* (durativ) — Adesso *sto pensando*.

Adesso *attraversiamo* (durativ) la Villa Borghese. Io poi non ho ancora vinto ed è logico che *cerco* (iterativ) gioco e vittoria con maggiore insistenza. Da tempo i dirigenti del partito *pongono* (iterativ) questo problema davanti all'opinione pubblica. Le contraddizioni *crescono* (progresiv) all'interno del movimento sindacale. Insomma, *seguo* (durativ) una traccia per poter risolvere questo caso. La partita *entra* (durativ) nella sua fase finale. La situazione economica *si è* sempre piú *aggravata* (progresiv). A Genova *si prepara* (durativ) la festa dell'Unità.

131. *Aplicaţi transpoziţia pronominală în frazele de mai jos* (14.1.2.2.):

În quegli anni i giovani scrittori andavano cercandosi la strada. La nostra industria si sta rapidamente avvicinando al livello internazionale. I lavoratori di tutta la Toscana si stanno mobilitando in vista dello sciopero generale del 26 gennaio. Andiamo cosí accorgendoci dell'insufficienza dei nostri mezzi di ricerca. A quest'ora, gli spettatori se ne stanno andando. La nave sta allontanandosi dal porto.

132. *Puneţi verbul în cursive la timpul şi la modul cerut de context* (14.1.3.3.):

La realtà è che Torino *essere* come un recipiente colmo sino all'orlo e poche gocce in piú potrebbero farlo traboccare. Ecco, il punto è se io *potere* essere un'insegante diversa, che cercherà di stabilire un rapporto nuovo con gli allievi. Il problema è che noi *dare* dimensioni di massa a questo primo risultato. Il fatto è che la maggior parte dei miei pensieri *essere* composta da domande a cui non so dare risposta. Il nostro suspicio è che si *arrivare* troppo tardi ad una soluzione soddisfacente. Il guaio è che il professore non *avere* amici là dentro.

133. *Transformaţi frazele de mai jos după modelul următor* (14.1.3.3.):

L'ideale sarebbe *che si costruisse* un'autostrada — L'ideale sarebbe *costruire* un'autostrada.

L'importante era *che si stabilisse* fin d'ora una collaborazione costruttiva col movimento studentesco. L'essenziale è *che si conservi* la nostra specifica ragione d'essere. Il vero problema è *che si trovino* sufficienti specialisti in questo campo. L'ideale sarebbe *che si trovasse* un terreno comune per i dibattiti. Il problema è *che si parta* in tempo. L'essenziale è *che si dica* la verità in tutti i casi.

134. *Transformaţi frazele de mai jos după modelul următor:*

Bisogna *che si chiuda* la porta — Bisogna *chiudere* la porta (14.2. 2.1.1.):

E' necessario *che si allarghino* le basi sociali della democrazia e, quindi, *che si attui* un programma di riforme. Non è piú possibile *che si separino* gli sforzi volti alla stabilizzazione demografica dal modo in cui sono ripartite le risorse. Quando scarseggiano certi minerali, è possibile *che si dia* avvio a operazioni estrattive in zone dove si trova minerale di qualità scadente. Per aumentare la produzione globale di pesci, occorre *che si aspettino* ulteriori progressi tecnologici e, quindi, forti investimenti.

135. *Transformaţi frazele de mai jos după modelul următor:*

Occorre *fare* uno sforzo — Occorre *che si faccia* unor sforzo (14.2.2.1.1.):

E' indispensabile *fare* uno sforzo collettivo per aumentare la produttività. E' necessario *studiare* le possibilità di controllare la crisi e l'inflazione. Non basta *proclamare* la verità, occorre *metter*la in atto. E' importantissimo *colmare* il divario esistente tra la domanda e l'offerta in questo campo. Sarebbe impossibile *raccontare* tutto quello che fu detto in quell'occasione. E' difficile *stabilire* confini ad un'azione di massa. E' essenziale *comprendere* a fondo la psicologia del bambino per potere fare la professione di maestra.

136. *Refaceţi frazele de mai jos după modelul următor:*

Queste parole sono difficili a tradurre — E' difficile tradurre queste parole (14.2.2.1.1.):

La grammatica italiana non è proprio difficile a imparare. Questa parola, con tante consonanti, non è facile a pronunciarsi. Credi che il pianoforte sia facile a suonare? Queste malattie sono veramente difficili da studiare, perché sono specifiche solo a quelle regioni. Questo sforzo è difficile a farsi perché manca una motivazione seria. I pensieri di mio padre erano sempre difficili a sapere.

137. *Puneți verbele în cursive la modul cerut de context* (14.2.2.1.1.):

Finora non sembra che alcuna nazione *raggiungere* un livello di benessere tale per cui il fabbisogno di cereali pro capite smetta di aumentare. Forse è meglio che tu *andare* a dormire, Enrica. Poteva darsi che nel mondo *esserci* anche gente cattiva. E' necessario che molte cose *andare* rivedute e corrette. Occorre che un nuovo sforzo commerciale internazionale *assicurare* l'accesso alle risorse essenziali a chi ne ha bisogno. Bisogna assolutamente che io *vedere* tuo padre o tua madre. E' probabile che la commissione inquirente *proporsi* di arricchire la documentazione di cui è già in possesso. Mi sembra sempre che qui a Roma io *essere* entrato l'altro ieri. Con l'attuale sistema di pianificazione alimentare, è possibile che in futuro le nazioni ricche non *riuscire* sempre a far fronte nei casi di emergenza. Ormai non m'importa che gli altri mi *aspettare*. Che uno di loro *essere* sempre lí, a sorvegliare il ragazzo, era ormai naturale. E' noto che nessuno *nascere* dotto.

138. *Completați punctele cu prepoziția cerută de context* (14.2.2.1.1.—14.2.2.1.2.):

A lei piaceva ... accompagnare suo figlio dappertutto. Le pareva ... essere guardata da tutti, ... essere vestita in modo ridicolo, ... di non riuscire mai piú ad inserirsi in quel mondo che le era estraneo. E' impossibile ... sopravvivere tra le bombe e i combattimenti. Il preside non interviene nel dibattito, sembra anzi ... conservare un ruolo di arbitro. Mi dispiace ... non averlo trovato, ma lo cercherò. Adesso tocca a te ... guidare, io sono stanco. Non ti basta ... avergli detto tutto in faccia? Non mi va ... chiedergli un tale sacrificio. Adesso mi rincresce ... avertelo detto. Le dispiacerebbe ... tornare domani per il risultato? Non ti pare ... aver detto già troppo? Non mi risulta ... essere colpevole. Mi sorprende ... sentirti dire queste cose.

139. *Completați punctele cu prepoziția impusă de verb* (14.2.2.1.1.):

La bambina cominciò ... dondolare come se stentasse a mantenere l'equilibrio. Perché ha smesso ... parlare? E' successo qualcosa? L'industria televisiva italiana ricomincia ... premere per la introduzione della TV colore. Se noi continuiamo ... immettere nell'atmosfera il fumo, la polvere e altri residui, fra una ventina d'anni dovremo uscire di casa con le maschere antigas. La sigaretta gli si era spenta, ma egli continuava ... tenerla fra le labbra. Laddove la popolazione ha cessato ... crescere, tutte le eccedenze nelle riserve di generi alimentari domestici possono essere usate per migliorare il tipo di alimentazione. Era bella e il ragazzo non la finiva ... guardarla. Intanto cominciamo ... vedere i fatti e poi sentenziamo. La quantità totale di cereali consumati direttamente e indirettamente continua ... aumentare rapidamente. In quella compagnia cosí allegra avevo smesso ... pensare a casa mia.

140. *Transformați frazele de mai jos după modelul următor:*

Mi stupisce trovarti qui — Sono stupito di trovarti qui (14.2.2.1.3.):

Mi umiliava che nessuno mi potesse capire. Ti preoccupa che non siano ancora ritornati? Stai tranquillo, ritorneranno. Mi scoccia che mi abbiano visto in quella compagnia. Ci sorprende che gli altri non abbiano partecipato alla festa. Mi secca che mio padre non vuole piú interessarsi ai miei progetti.

141. *Adăugați diferite subiecte posibile, definite și indefinite verbului dintre paranteze, operînd modificările necesare, după modelul:*

E' meglio (restare) fuori — E' meglio che io resti fuori; E' meglio che voi restiate fuori; E' meglio che si resti fuori; E' meglio restare fuori (14.2.2.1.1.):

Era meglio non (farsi) vedere in giro in quei giorni. Era necessario (lavorare, seminare, piantare, potare, innestare) le viti e gli ulivi. Bisognava proprio non (mettersi) in lite con nessuno laggiú. Quella notte bisognava (esser calmi). Non era facile (incontrare) uomini capaci, pazienti e onesti come Leo, suo fratello. Era bello (lasciarlo) lí per vedere come se la cava da solo. Bisognava (convincere) gli altri per raggiungere lo scopo. Quella volta era inutile (dire) qualcosa, ormai era troppo tardi.

142. *Transformați frazele de mai jos după modelul următor:*

La ragazza sembra simpatica — La ragazza sembra di essere simpatica — La ragazza sembra che sia simpatica — Sembra che la ragazza sia simpatica (14.2.2.1.2.):

La strada pareva deserta, coi negozi serrati e le finestre chiuse. Tutta quella frase sembra impressa nella mia memoria. Il cielo terso e caldo pareva insonnolito dal ronzio delle api. Roma sembra fatta per le belle giornate e per le ore che precedono il mezzogiorno. Il ragazzo pareva proprio spaventato. Il suo prodotto di pregio risultava accurato. Il cielo pareva tutto ingombro di tele bianche sventolanti. Il bambino non sembrava mica impaurito dai medici.

143. *Completați, acolo unde este cazul, punctele cu prepoziția cerută de context* (14.3.2.1.1.):

Accettai l'indomani ... andare con loro. Restermo là dove dobbiamo ... restare e metteremo in rotta tutti coloro che tenteranno ... farci andar via. Il motore si è bloccato e non ha voluto piú ... saperne ... andare avanti. Dimenticavo ... dire che due giorni fa ho avuto, non posso ... dire piacere, di incontrare un serpente nella stanza da bagno. Io per natura ho sempre cercato ... essere cortese e ... aiutare gli altri. Come osi ... dirmi di andarmene? C'erano giorni che provavo ... figurarmi cose vecchie. Se uno non ha imparato ... sciare da ragazzo, difficilmente imparerà piú tardi. Figlia mia, dovresti ... vergognarti ... parlare cosí. Questo per regola vostra, imparate ... distinguere la gente onesta dai truffatori, imparate ... fare le differenze. La tradizionale lezione di inizio anno deve ... cercare ... indicare la linea generale del corso. Questo ragazzo finge ... essere attento e intanto pensa alle cose sue. I ragazzi pensarono ... uscire dal rifugio e ... cercare una strada verso il paese. Desidero ... stare con te come desidero .. vivere. Molti anziani non hanno saputo ... trattenere le lagrime, sono scoppiati in pianto, hanno voluto ... accarezzarlo un'ultima volta.

144. *Puneți verbele în cursive la modul cerut de context* (14.3.2.1.1.):

Non crederai che la ragazza ti *volere bene* solo perché le suoni la chitarra! Voi vorreste che noi vi *accompagnare* dal notaio? Pensate che ciò *essere* proprio necessario? Ricordo che anni fa la nostra squadra *aver vinto* molto piú facilmente. Preferirei che i bambini *andare* a letto a leggere un libro o a dormire. Quanto credi che *valere* questi quadri? E Lei crede che io non *sapere* ciò che succede? Vuole che noi *trarre* la conclusione? Speriamo che domani *fare* bel tempo, sennò dovremo rimandare la gita. Lei non aveva il coraggio di dirgli la verità e voleva che gliela *dire* noi. Devi ammettere che io *aver avuto* ragione. Ammettiamo che *essere* come dici tu. Compresi alla fine che i due *litigare* per scherzo, per farci ridere. In ciò che riguarda tuo fratello, capisco che *volere* andarsene. Mi creda che io *essere* veramente mortificato. Non avrei creduto che tu *potere* capirmi.

145. *Înlocuiți acolo unde este posibil infinitivul din completive cu un mod personal* (14.3.2.1.1.):

Spero di essere riuscita a convincerlo. Dimentico sempre di averti già parlato di queste cose. Ricordavo di averlo visto l'ultima volta parecchi anni prima, durante la guerra. Devi ammettere di non avere agito bene in quel caso delicato. Nemmeno adesso capisci di aver sbagliato? Speravo di farcela nel poco tempo che mi era rimasto. Credo di poter dire adesso anche la mia opinione.

146. *Refaceți frazele de mai jos, introducînd în completivele directe subiectul indicat între paranteze; operați modificările necesare* (14.3.2.1.1.)

Model: Vuoi *aprire* la porta? (io) — Vuoi *che apra* io la porta?

Non vorrei *arrivare* troppo tardi a casa stasera *(voi)*. La mamma preferisce *andare* a letto presto *(i figli)*. Speriamo di *trovare* ancora una copia nelle librerie *(loro)*. Desideri *partecipare* alla nostra festa? *(lei)*. Non credo di *poter* venire stasera *(loro)*.

147. *Completați punctele cu prepoziția cerută de context* (14.3.2.1.2.):

Il medico ti ha consigliato ... cambiare l'alimentazione. In questa lettera mi si rimprovera ... tacere su ciò che è successo. Noi non ti abbiamo mai chiesto ... disinteressarti ai problemi della scuola. Gli ho detto ... non venire e lui invece ... eccolo là. La padrona di casa ci disse ... entrare e ... accomodarci. Chi ti ha insegnato ... cucinare, tua madre? Ci hanno dato ... intendere che siamo inutili. L'arbitro li ha fatti capire che non permetteva loro ... fare un gioco duro. Questo programma di studi ci ha consentito ... occuparci degli esami. Mi è stato suggerito ... occuparmi della letteratura contemporanea, invece che di quella antica. Solo alle quindici è stato consentito agli spettatori ... entrare sullo stadio. I genitori gli hanno proibito ... guardare la televisione. Ti auguro di tutto il cuore ... vincere quella borsa. Vi raccomando ... mantenere il segreto. Se vedi Carlo, ricordagli ... venire da noi stasera. Vi consiglio ... dire la verità.

148. *Traduceți în limba italiană* (14.3.2.1.3.):

L-a văzut cineva trecînd pe poștaș? Mi-aduc aminte că i-am auzit vorbind despre meci, dar nu am fost atent la ce spuneau. Fetița mînca cu poftă și mie îmi plăcea să o privesc mîncînd. Cînd v-am văzut intrînd am crezut că aveți nevoie de mine, că pe mine mă căutați... aș fi fost fericit să vă fiu de folos cu ceva. Îmi auzeam bătînd inima, ca și cum l-aș fi văzut pentru prima dată. Am auzit spunîndu-se că reuniunea a fost amînată. Aș fi dat orice să vă văd vorbind cu calm, fără să vă certați. Cînd m-am auzit strigat pe nume, într-un oraș străin în care nu cunoșteam pe nimeni, am tresărit, parcă speriat. Rîndunicile... poți să le vezi zburînd neobosite în căutare de pămînt. Ea stătea la fereastră toată ziua pentru a-l vedea apărînd. Vino să vezi soldații defilînd!

149. *Traduceți în limba română* (14.3.2.1.3.—14.3.2.1.4.):

Guardavo le macchine correre veloci sulle vie, svoltare a destra o a sinistra e avevo l'impressione di guardare dei cartoni animati. Lo vedo ancora parlare, con la voce, con le mani, con tutta l'anima. Avevo sentito dire queste cose anche agli altri, ma non me l'aspettavo da lui. Alla fine fece un salto mortale, come mai gliene avevo visto fare. E' meglio confessare, prima di sentirsi rimproverare un errore come questo. C'è chi paga per farsi vedere come c'è chi paga per sentirsi ignorare dagli altri. Chi non si sente opprimere dall'ingiustizia? Alla mia età, mi devo sentir dire che non me ne intendo nel mio mestiere. Protestava sempre quando si sentiva dare del tu dai giovani. Alla sua età, l'ho visto ballare come un giovanotto. Lasciato in balía di se stesso, lo si vedeva entrare nella scuola con certe scarpe, con certe calze, con certi calzoni, che parevano sempre in colera fra di loro.

150. *Traduceți în limba română* (16.3.2.1.4.):

Carlo non ci ha detto il suo piano di azione ma in parte l'ha lasciato intendere. Mio padre non disse niente ma mi fece capire che era meglio non parlare di certe cose. Il professore stava attento a non farli parlare tra di loro. Potremmo arrivare a certi risultati soltanto se ci lasciassero utilizzare gli strumenti dell'istituto. C'è da battersi anche in Italia perché la volontà popolare si faccia sentire anche in quel ganglio vitale che è divenuta e sempre piú sta divenendo la scuola. Una carica di dinamite ha fatto saltare in aria piú di metà della roccia. Tutto ciò dovrebbe far riflettere all'opportunità delle riforme. Il medico mi disse che sarebbe meglio farmi ricoverare in un ospedale. Dobbiamo far conoscere questi nuovi aspetti al Comitato direttivo. Erano venuti i suoi amici, l'avevano fatto vestire e l'avevano preso con loro. Cominciamo a renderci conto che il mutamento di rotta dev'esser fatto verificarsi presto perché non sia troppo tardi. Certi malati potrebbero farsi curare ambulatoriamente, invece di occupare i letti negli ospedali. Ma sei proprio tu che vuoi farci credere che ti sacrifichi per noi. Il dizionario, me lo faccio spedire per posta. Vi dovete far fare dall'impiegato la correzione sulla bolletta.

151. *Același exercițiu:*

La macchina non è mia, me la sono fatta dare da mio padre. Preferirei farmi curare in una clinica. Questo teorema, te lo dovresti far spiegare ancora una volta. Quel cappotto, se l'era fatto fare lei, con i soldi della borsa. Ma devi capire che non ho l'intenzione di farmi rovinare la macchina da scrivere. Fatti sentire, se vuoi; che gli altri si accorgano della tua presenza. Per ogni nonnulla, si faceva vedere da almeno tre medici. Non si erano mai lasciati sorprendere insieme e nessuno sapeva che fossero amici. Si fece prendere il volo ai colombi nei primi di giugno. Ti dovresti far tagliare i capelli. Mi devo far dare un'altra tessera, questa è scaduta. Lascia perdere quelli che chiacchierano, vieni con noi! Dovrei far verniciare queste sedie. Bisogna che gli lasci fare tutte le radiografie che vuole. Ti occorrerà una macchina fotografica, fattene dare una da tuo padre!

152. *Traduceți în limba itliană* (14.3.2.1.4.):

Ar trebui să-ți faci rochiile la o altă croitoreasă. Cînd ai să-ți tai părul? Nu mai este la modă părul lung. Pune-l pe copil să repete acasă poezia. Ar trebui să-l faci să înțeleagă pe tatăl copilului că toate aceste eforturi sînt prea obositoare pentru el. Fă-l să spună adevărul, fă-l să înțeleagă că minciunile nu-i vor folosi. Nu o pune pe sora ta să citească aceste scrisori. Ea se piaptănă la cea mai bună coafeză din oraș. De ce nu-l pui pe mecanic să-ți verifice motorul? Eu am văzut-o cînd a lăsat să-i cadă batista. Cine i-a făcut rost de slujba asta?

153. *Completați punctele cu prepoziția cerută de context* (14.4.2.1.1.):

La chitarra serviva ... scusarci. Quando ci si mette ... gonfiare le cifre, si perde sempre piú credibilità. Anche per la vostra violenza vi accontentate ... dire „purtroppo“? Pensavo ... ritrovare le radici del personaggio e del suo parlare. La prospettiva tende ... farsi drammatica. La direzione sindacale non è stato in grado ... prendere alcun impegno. I fatti si sono poi incaricati ... chiarire il significato nascosto di quell'intervista. Gli affitti troppo elevati contribuiscono ... rialzare il costo della vita. Il Partito si è per ciò impegnato ... condurre una vasta campagna fra le masse per chiarire le origini della crisi economica. Non si dovrebbe aver paura ... dire la verità. Ancora una volta l'arbitro bulgaro ha tenuto ... sottolineare il parallelismo tra le due formazioni. E in questo modo vi accingete ... affrontare gli esami? Riuscirai ... farla venire domani?

154. *Înlocuiți verbele în cursive cu cele propuse în paranteze, schimbînd, dacă este cazul, prepoziția care introduce verbul la infinitiv* (14.4.2.1.1.):

Giulia *stentava* a star dietro al giovane (non riuscire, non essere capace, non accontentarsi). Ma al tavolo delle trattative i rappresentanti *sono incapaci* di prospettare una strategia industriale nuova (impegnarsi, illudersi, non riuscire). Nessuno è *stato capace* di capire che cosa abbiano voluto dire con quel discorso (riuscire, essere in grado). Noi tutti speriamo che la Lazio *riuscirà* a vincere la partita (farcela, essere capace). A sentirla discorrere cosí per sfogarsi, *mi pentivo* di essere stato io quello che ha portato la chitarra (vergognarsi). La direzione delle ferrovie *pensa* di migliorare ulteriormente la situazione (essere capace, mirare, accingersi). Questo ragazzo veramente *non riesce* a far finire qualcosa con lieto fine (stentare, non illudersi, non essere capace). Questa situazione *contribuisce* a mettere la direzione a suo agio (riuscire). Soltanto quando arrivò a casa *si lmaentò* di aver fatto tanta strada in condizioni pessime (accorgersi, rendersi conto).

155. *Completați punctele cu prepoziția necesară* (14.4.2.1.1.):

Pochissime persone riuscirono ... proseguire in viale Ciro Menotti. La classe politica dirigente italiana è pronta ... attribuire alla rapida crescita della popolazione la colpa di molti problemi. Non ti vergogni ... aver dormito fino a quest'ora? L'operazione chirurgica è servita principalmente ... allontanare i frammenti ossei che si erano infossati nella cavità endocranica. Mi limito ... indicare due direzioni piú importanti. In realtà sono deciso ... continuare proprio su questa strada, perché so che è giusto, perché non si può impedire ai giovani perfino di pensare. Le notevoli possibilità di occupazione per le donne hanno contribuito ... limitare le dimensioni della famiglia.

156. *Aplicați transpoziția formelor pronominale atone din propozițiile subordonate verbelor* **andare, venire** *și* **stare,** *după modelul*:

Tu non stai a sentir*mi* — Tu non *mi* stai a sentire (14.4.2.1.1.):

Chi vi ha proibito di andarla a trovare? Mi sono convinto che devo andare a costituirmi. Dove si è andato a cacciare, quel diavolo di ragazzo? Venne ad aprirci una bella ragazza che disse semplicemente: „S' accomodino!" Ah! se si tratta di ciò, non sto a pensarci. Il professore venne proprio a cercarmi a casa. Va' a prendermi un pacco di sigarette, per favore, ma subito! Trovò gli anelli di sua madre e andò a impegnarli. Il ragazzo stette a guardarmi e non aprí la bocca. Ma guarda in che compagnia ti sei andato a mettere! Se non ci pensavo io ad andarlo a chiamare, sarebbe rimasto lí senza saper nulla. Gli amici erano venuti a prenderlo prima del mezzogiorno.

157. *Puneți verbele în cursive la modul cerut de context* (14.4.2.1.1.):

Mi accorgo ogni giorno di piú che tu non *conoscere* la realtà. Siamo certi che nessuno lo *potere* far meglio di te. Mi ero del tutto dimenticata che voi *aver cambiato* la casa. Ma bada che tutto *dipendere* da te. Ma devi convenire che io non *aver mentito*. Penso che *essere meglio* restare a casa. Non dubitai un attimo che loro *volere* ingannarmi. Io mi accontenterei che tu *venire* ogni tanto a trovarmi. Perché hai tanta paura che loro ti *vedere*? Dobbiamo rallegrarci che voi *avere vinto* la partita? Dobbiamo assicurarci che non *esserci* nessuno dentro. Mi meraviglio che tu *ricordarsi* di me. Si era illuso che lei lo *amare* sinceramente. Il bambino si lamentava che i genitori lo *lasciare* solo quasi tutta la giornata. Per ora, non sono certa che il pacco le *essere arrivato*. Io tuttavia penso che tutto questo sforzo *essere* inutile. Badá che (loro) ti *dare* una ricevuta.

158. *Completați punctele cu prepoziția cerută de context* (14.4.2.1.2.):

La ragazza aveva aiutato la madre ... infornare. Il padre ammoniva il figlio ... stare attento allo studio. Mi accompagnate ... visitare le rovine? Il giovane convinse la ragazza ... aspettarlo a casa. L'infermiera condusse il ferito verso il letto e lo aiutò ... distendersi. Questa tua telefonata mi ha aiutato ... capire ciò che devo fare. Per non essere riconosciuti, ci avevano obbligati ... metterci un paio di baffi e una barba, finti. Nonno e zii, per amore di tenermi con loro, persuasero mio padre ... farmi studiare a Prato. La federazione torinese invita i lavoratori ... intensificare queste forme di lotta. Perché lo costringete ... fare quello che volete voi? Chi vi obbliga ... far tutto ciò? Io ti consiglio ... pensare seriamente a ciò che devi fare. Ti porterò io ... vedere la mostra. Il parlante invitò i partecipanti alla riunione ... dire le loro opinioni. Quei casi di avvelenamento hanno indotto l'ispettore regionale del lavoro ... prescrivere ai lavoratori l'uso di maschere antigas. L'espansione dell'attività economica obbliga oggi l'umanità ... impostare in un contesto nuovo il problema dell'attività economica tra i vari paesi. Leo, che era comunista, mi spingeva ... non avere paura,... battermi sul piano sociale. Il ministero giapponese della salute pubblica ha invitato i giapponesi ... limitare il consumo di pesce. Le organizzazioni sindacali dei ferrovieri invitano tutti i lavoratori ... intensificare la vigilanza. Ti sono grato ... essere venuto oggi.

159. *Aplicați transformarea impersonală secvențelor următoare, înlocuind subiectul în cursive cu* **si** *impersonal* (14.5.):

Difficilmente *noi* siamo giunti a questo accordo. Abbiamo parlato *(noi)* anche di questo aspetto. Dopo tanti anni di intermezzo cittadino, *(noi)* eravamo tornati di nuovo in campagna. *(Noi)* ci proponiamo di attirare tutti i compagni, per formare un forte gruppo di ricerca. *(Chiunque)* si ricorda di quei tempi. Per far partecipare gli insegnanti di scuola media, *(noi)* ci siamo rivolti a un gruppo di persone conosciute. *(Noi)* siamo venuti a sapere queste cose troppo tardi, quando l'accordo era già stato firmato. Recentemente *(il governo)* è riuscito a creare un sistema di comunicazione Nord-Sud, capace di rompere l'isolamento topografico del Mezzogiorno italiano. *(Uno)* non si può limitare, in tali circostanze, a criticare, a distruggere. Quando *(la gente)* ha saputo che gli studenti erano tutti principianti, *(la gente)* ha protestato. Lí, *(noi)* non avevamo piú nulla da fare.

160. *Identificați auxiliarul pasiv. Traduceți în limba română respectînd sensul aspectual* (14.6.):

In molte zone la terra ha una conformazione speciale e quando viene esposta all'aria, come avviene con la esplosione di una bomba, diventa dura come un mattone. Il capanno era stato costruito al limite tra la pineta e la macchia. Due anni fa, a Roma, durante una ispezione notturna, vennero trovati nell'ospedale decine di bambini subnutriti. La crisi non verrà superata facilmente. Il giorno successivo la fiaccola verrà portata allo stadio olimpico per la cerimonia di apertura. Questa tua affermazione va discussa piú a fondo. Per essere punito, gli viene ritirata la tessera di giornalista. Se non stiamo attenti, veniamo rovinati da queste riforme. Tutte le leggi vengono sottoposte ai dibattiti popolari.

161. *Aplicați transformarea pasivă propozițiilor principale* (14.6.):

La mobilitazione popolare ha costretto i dirigenti ad accettare le condizioni del sindacato. Le contraddizioni di ieri riconfermano l'interesse e la gravità delle contraddizioni attuali. Il parlante ha tracciato un panorama delle responsabilità ed ha sottolineato l’esigenza di un forte impegno pubblico e politico. Quasi tutti i collaboratori avevo utilizzato questo pseudonimo. Non hanno ancora escluso il Mediterraneo dalle aree strategiche. Hanno trasferito tutti i bambini in altri ospedali.

162. *Înlocuiţi auxiliarul pasiv* **andare⁀PP** *cu* **essere⁀PP** *sau* **dover essere⁀PP,** *după caz* (14.6.1.):

Dalle sintesi che *vanno date* alla stampa, non resta facile cogliere in tutti i suoi aspetti, il senso del dibattito. Tutti questi fatti *vanno ricordati*, per poter offrire un’immagine d’assieme. Siccome tutte le sue lettere *sono andate perdute*, non si sa di chi sia stata l’iniziativa. Le rivendicazioni da tempo presentate dai braccianti *vanno soddisfatte*. *Vanno mobilitate* le masse popolari per lo sciopero della settimana ventura. Tutti i documenti della fabbrica *sono andati perduti* in seguito a quell’esplosione.

163. *Traduceţi în limba română; indicaţi sensul aspectual al auxiliarelor pasive* (14.6.):

Tre giorni di concitati dibattiti non sembrano essere stati sufficienti ai ministri dell’agricoltura della Comunità europea perché sia raggiunto un accordo sul problema dei prezzi agricoli. Ma sul rapporto Resistenza-antifascismo va fatto e portato avanti anche un altro discorso, che coinvolge non piú soltanto l’insegnamento o meno della storia della Resistenza, ma i modi con cui ne è raccolta e presentata l’eredità ideale e politica. Il tema della Resistenza nelle scuole è stato ripreso e rilanciato dal convegno nazionale promosso dalla città di Ferrara. Dal centro della città verrebbero demolite tutte le costruzioni posteriori al 1819, per conservare alla città il suo carattere, unico in Italia, di città medioevale. In città, l’opinione pubblica non è affatto turbata, né mobilitata. Al provveditorato agli studi, il caso del liceo „Parini“ è ignorato ufficialmente. Che cosa c’era scritto, in fondo, nell’inchiesta?

164. *Puneţi verbele în cursive la modul cerut de context* (14.7.2.2.):

La celebre attrice vive in una solitudine che *sapere* quasi di preistoria, anche se a velarla c’è il solito chiasso pubblicitario. E’ questo un aspetto al di là del quale non si *potere* e non si *dovere* andare. Ambedue mi sembrano degli sconosciuti con i quali io *essere costretto* a vivere. Ma io preferisco un maschio: un maschietto che ti *somigliare*. Io sogno per Fernando una vita che gli *dare* un’altra specie di soddisfazioni. Lui preferisce un mondo dove ognuno *arrangiarsi* per conto suo. Il vecchio scambiò il nipote per un ladro che *essersi nascosto* nel letto. La bandiera somigliava a una vela che *tentare* coraggiosamente di mantenersi alta sopra un mare in tempesta. Ricciolo andò in cerca di qualcuno che gli *offrire* una sigaretta. Bisognava assolutamente cercarne un altro, uno che *essere* davvero un compagno, che *prendersi* a cuore la causa. Speravo ogni momento di trovare una frase che la *illuminare*. Era meglio andare in un posto nuovo, dove non ci *conoscere* nessuno. Egli pareva adesso avvilito e mortificato, come un cane che *avere ricevuto* un calcio.

165. *Traduceţi în limba română; explicaţi folosirea conjunctivului în propoziţiile relative* (14.7.2.2.):

Ma Lei capirà che sarà difficile trovare una bambina che *faccia* bene la scena con Lei. Faceva pensare, vista cosí, ad una signora di società, caduta in miseria, che *lavorasse* da sarta. Certamente, il comandante cercherà qualcuno che *si offra* volontario. E pare un vecchio cane morente che *aspetti* l’ultima carezza dal suo padrone. Il sole stesso sembrava fatto di foglie d’oro, un albero gigantesco che dall'estremità della terra *stendesse* una fronda d'oro fin qui. Vi manderei una delegazione, qualcuno di voi che *sappia* parlare meglio. Mi rendevo conto che c'era poco da fare nel senso di una azione che *introducesse* qualche cambiamento. Si illuse di essere un gattopardo imponente dal pelo liscio e profumato che *si preparasse* a sbranare uno sciacalletto timoroso. La sensazione di trovarsi prigioniero di una situazione che *evolvesse* piú rapidamente di quanto fosse previsto era particolarmente acuta quella mattina. Un funerale al quale *prenda* parte un toscano diventa un rito ironico. Avete mai incontrato un siciliano che *sia contento* di sé? Non passava anno che io non *fossi promosso* a giugno. Qui non c'è nessuno che ci *senta*. Era una delle notti piú belle che *si fossero avute*. Il solo, tra tutti i popoli, italiani e stranieri, che non *abbia paura* dell'inferno! La padrona si teneva in grembo il solo dei tre mici che *fosse sopravvissuto*. La tabaccaia era l'unica donna che non lo *lasciasse* entrare in casa. Usciva da quei posti con un lieve rimorso, rievocando i due soli ricordi che *avesse* di Silvia. Era uno dei pochi fiaccherai che *portasse* ancora la tuba.

166. *Reduceți, acolo unde este posibil, propozițiile relative la atribute* (14.7.3.):

Una delle prime conseguenze che sono state causate dall'imponderabilità è l'impoverimento delle ossa di sali di calcio. Questo discorso è il risultato della contestazione che è stata promossa un anno fa dalla parte che è piú giovane e moderna degli insegnanti. Vincenzo, che è pescatore, se ne va a Santa Marinella con i suoi tre figli perché là, gli hanno detto, il mare è generoso e non c'è il pericolo di tirar su una rete che sia carica di pesci che sono morti, che sono stati uccisi dalle fumarole sottomarine. Tutti sono convinti che queste manifestazioni avranno un'influenza che sarà determinante sugli orientamenti futuri dell'opinione pubblica. Le relazioni che si sono sviluppate tra i nostri paesi sono il risultato della politica di apertura promossa dai due governi.

167. *Refaceți propozițiile relative care au produs atributele în cursive* (14.7.3.):

Sono questi uomini che potranno evitare a Pozzuoli di entrare nel novero dei disastri nazionali *conosciuti*, *prevedibili* e *discussi* in anticipo, ma *esplosi* poi con conseguenze ed eredità *diventate* piú annose dei disastri stessi. La mostra, che sta ottenendo *notevole* successo di pubblico, segna per il giovane artista, *creatosi* alla scuola dei vecchi maestri, il passaggio ad una nuova stagione pittorica, quella che l'autore definisce „piú aderente ai temi del dramma della gente *povera*, della gente che lotta per cambiare il mondo. Nato in una famiglia borghese *stabilitasi* nella capitale piemontese dove non si scherzava con la situazione sociale, il giovane pittore aveva già seguito gli studi universitari, laureandosi in medicina, ma era nato per seguire un altro destino. L'articolo incriminato ha parti *positive* e non va interpretato in senso *peggiorativo*. In un paese *tanto malizioso* e insieme *tanto distratto* e *rassegnato* come il nostro, *abituato* a sopportare senza sussulti la presenza di 1 milione e 300 mila disoccupati, i delitti *impuniti* della mafia *coperti* da complicità ad altissimo livello, le evasioni fiscali, le piraterie degli speculatori delle aree fabbricabili, è difficile immaginare che qualcuno potesse veramente restare „traumatizzato" dalle dichiarazioni *un po' troppo esplicite* di due studentesse. L'inchiesta non ha portato niente di *nuovo*.

168. *Indicați atributele rezultate în urma transformării de nominalizare* (14.7.4.)

La discussione su questi problemi ha fatto passare un po' in seconda linea, in questi giorni, le questioni della crisi economica. La notizia della chiusura del caso discusso fino a ieri da tutti i giornali non chiude e non archivia i problemi politici che lo hanno determinato. Era venuto a partito negli anni della guerra, visse i giorni terribili delle avanzate e delle occupazioni dei tedeschi, poi quelli esaltati della nostra guerra partigiana e del trionfo antifascista. Il sindaco del paesino ha finora registrato l'arrivo di duemila puteolani e parla con preoccupazione dei pericoli che possono derivare da questo improvviso affollamento. L'esplorazione dello spazio continuerà ma al passo, non piú al galoppo.

169. *Distingeți atributele subiective și atributele obiective* (14.7.4.):

Un giudice deve costituire una specie di „riarmo morale", una difesa delle „vecchie virtú" e nello stesso tempo un rafforzamento della legge e dell'ordine. A difesa dell'ordine democratico esiste in Italia uno schieramento potente, a partire dalle classi operaie, dai partiti della sinistra, dalle organizzazioni di massa e dall'ampio e articolato schieramento delle forze democratiche. Siamo piú che mai di fronte a un problema di consolidamento e avanzata della democrazia, di allargamento del consenso intorno a un programma di realizzazioni sociali che diano lavoro e prospettiva, progresso civile, sicurezza di avvenire. La decisione del tribunale lascia sinceramente perplessi, tenuto conto che non erano valse le proteste degli operai a indurre i dirigenti a prendere provvedimenti immediati, a cominciare dalla sospensione della produzione. Una grande società giapponese ha stipulato con l'Egitto un primo accordo per l'ampliamento del canale di Suez. Il trasferimento dei poteri al governo di maggioranza e lo smantellamento dell'apparato statale e militare del regime razzista; questi sono i compiti immediati della conferenza di Ginevra sulla Rhodesia.

170. *Reduceți frazele de mai jos la structuri nominale aplicînd transformarea de nominalizare* (14.7.4.):

La rappresentazione inizia tardi. Il redattore afferma che nulla era cambiato dopo la nomina dell'attuale presidente. Io intendo studiare un aspetto della storia di quel periodo e cioè l'eco della Resistenza fra le masse. Io sognavo di offrire a mio figlio un'altra vita, non una identica alla mia. L'avvocato tentò per la terza volta di farla ricordare certi particolari. Lui ha bisogno di essere approvato, altrimenti perde il coraggio. Noi abbiamo paura che l'intervento non sia valso a farli ripensare. Io dubito fortemente che si possa raggiungere qualche risultato importante da questa ricerca. Mio padre aveva l'abilità di restare impassibile in qualsiasi caso, mentre suo fratello andava su tutte le furie. Il ragazzo era cosciente di essere nel giusto. Qui almeno siamo sicuri di mangiare tutti i gironi. Carla era incapace di capire una posizione che non fosse la sua. Io ti consiglio di non nasconderti. I padroni l'avevano minacciato di licenziarlo. E' certe volte necessario evitare certe discussioni. E' urgente agire in qualche modo, muoversi.

171. *Puneți verbele în cursive la modul cerut de context* (14.7.5.):

Il dubbio che lei *fare* veramente colazione o *lavarsi* mi trattenne. C'era ancora il pericolo che *esserci* a casa anche qualcun altro. La sicurezza che ormai non *perdere* niente la impediva di essere attenta. Quasi non poteva parlare dalla rabbia che l'altro non *volere* seguirlo. L'idea che nessuno *essere d'accordo* con lui avrebbe dovuto farlo ripensare. La scoperta che non mi *avere sentito* (loro) mi divertiva. Il mio desiderio, che lei almeno mi *stimare*, non aveva piú nessuna importanza. Esiste ancora l'ipotesi che loro non *volere* rischiare.

172. *Puneți verbele în cursive, din propozițiile temporale, la modul cerut de context* (14.8.1.2.):

Quando un atto *essere compiuto*, è quello; non si cambia piú. Quando *avere finito*, portava le chiavi a mia madre. E allorquando anche il nuovo progetto *andare a monte*, diveniva evasivo, misterioso, impenetrabile. Dopo che l'uomo *essersene* *andato*, si rivestirono e fecero colazione. Lo pregai di venire appena gli *essere* possibile. Gli volli bene, finché mi *essere* amico. Non c'è niente di serio, gli disse; divertiti finché *essere* giovane. Piove dacché *aver suonato* mezzogiorno. Stava sempre sdraiato nella sua stanza a leggere, mentre gli altri *prendere* un po' d'aria fuori. Dovete consegnare il lavoro scritto prima che *finire* la lezione. Mi affretto prima che *fare notte*.

173. *Transformați construcțiile participiale absolute în propoziții temporale cu verbul la un mod personal* (14.8.1.2.):

Finita la festa di San Giuseppe, sempre lunedí il Procuratore aggiunto convoca una nuova conferenza stampa. Sospesa la seduta, si decide di concordare un testo di compromesso che tenga conto dei diversi punti di vista presentati nel corso dell'assemblea. Discussa a lungo la legitimità o meno dell'inserimento di questo caso nell'ordine del giorno, accettato infine con 68 voti favorevoli e 13 contrari il punto di vista della Giunta, l'assemblea inizia i suoi lavori presieduta dal presidente del Tribunale di Varese. Adesso, consegnato il manoscritto, sto aspettando le bozze.

174. *Traduceți în limba italiană* (14.8.1.2.):

După ce tatăl său ieși din cameră, luă o carte din raft pe care începu să o răsfoiască, dar nu reușea să citească. Înainte de a fi discutat cu tatăl său, totul i se părea mai simplu. Cînd invitații încetară dansul, se serviră cafele și prăjituri. După ce își luă rămas bun de la prietenii care îl invitaseră, ieși în stradă și se îndreptă, pe jos, spre casă. Înainte de a ajunge acasă trebuia să se hotărască ce atitudine să ia. În timp ce rumega în minte cele două soluții posibile, își dădu seama de adevăratul scop al invitației. Hotărî să vorbească cu profesorul său chiar în seara aceea. Nu-l mai vizitase acasă de cînd terminase facultatea. Găsi strada pe care o căuta îndată ce coborî din autobuz. Cînd văzu toate ferestrele casei întunecate, își dădu seama că nu era nimeni în toată casa. Ajuns acasă, se dezbrăcă și se întinse pe pat. Nu putea să hotărască nimic înainte de a se sfătui cu cineva.

175. *Refaceți propozițiile temporale reduse la false complemente temporale* (14.8.1.3.):

Dopo le ragazze, tocca ai ragazzi a fare la visita medica. „Dinanzi a me non fur cose create, / Se non eterne, ed io eterna duro." Prima di me, era entrato nello studio dell'avvocato, mio padre. Io ero arrivata a casa verso le dieci, comunque dopo di te. Dopo i grandi quotidiani, anche i piccoli si affrettano a diffondere la notizia. Avevo saputo tutto prima di voi ma non volevo essere io a darvi la cattiva notizia.

176. *Puneți verbele în cursive din propozițiile locale la modul cerut de context* (14.8.2.):

La natura benigna provvide in modo che ovunque tu *trovare* da imparare. Dovunque tu *andare*, troverai degli amici, pronti a darti una mano. Il povero cane, portatelo a casa da dovunque *essere*. Io ho lasciato il dizionario dove *essere* anche prima. C'incontriamo allora nel giardino pubblico, dove *essersi incontrati* anche altre volte.

177. *Traduceți în limba italiană* (14.8.2.):

Poți să fi sigur că te voi găsi oriunde te-ai ascunde. De ce nu lași lucrurile unde le-ai găsit? Să rămînem unde sîntem, altfel ceilalți nu ne vor mai găsi. Își

lua cu el servieta aceea veche, plină cu cine știe ce, oriunde se ducea. Dacă te chem, trebuie să vii de oriunde ai fi, ai înțeles?

178. *Puneți verbele în cursive din propozițiile modale la modul cerut de context* (14.8.3.2.):

Lei prende tutto come se *essere* uno scherzo. Candido ha di bello che non mi tratta come se *essere* (io) un ragazzo. Ti voglio dir tutto, come se tu *essere* mio padre o mio fratello. Ricordo che quando Medardo era ancora ragazzo e io avevo pochi anni, alle volte mi lasciava partecipare, come se *essere* di pari condizione. Serrò nel pugno la sigaretta e la scagliò via, con un rugghio, come se *gettare* anche la mano. Di nulla nulla nascondeva il viso e piangeva dirottamente, quasi *essere* una vergogna amare, quasi *vergognarsi* di vivere. Lei mi guardava quasi che le frasi che ci eravamo scambiate *essere escluse* da quella stanza, *appartenere* all'esterno. Poi mi tornò le spalle quasi che io davvero non *esserci*. Stava già sul punto di andarsene, quasi la *avere chiamata*. Trovò lui il modo di convincerli, senza che qualcuno *rendersi conto* dell'inganno. Una volta arrivati al processo, il „caso" diventava un grosso treno senza freni, senza che nessuno *essere capace* di fermarlo.

179. *Traduceți în limba italiană* (14.8.3.2.):

Băiatul tăcea ca și cum nu ar fi auzit întrebările. Apoi răspunse cu răceală, de parcă ar fi vorbit de lucruri care nu-l priveau. Nu putea să întrebe nimic, fără ca ceilalți să nu-l privească bănuitori. Așezîndu-se, Gabi nu-și mai lua ochii de la ea, o privea ca și cum s-ar fi chinuit să-și amintească unde și în ce împrejurări a mai cunoscut o persoană care vorbea și se comporta asemeni ei. Răspundea la întrebări în mod mecanic, aproape fără să se gîndească. Nimeni nu pleacă fără să-și ia rămas bun. Urmărea atent discuția ca și cum ar înțelege limba, iar ceilalți i se adresau, fără să știe că el nu înțelegea engleza. De ce te grăbești să ne acuzi, fără să știi exact ce s-a întîmplat?

180. *Puneți verbele în cursive la modul cerut de context* (14.8.4.2.):

Il vecchio si fermò a guardare un ragazzetto ma non voleva avvicinarsi perché quasi sempre i ragazzi vagabondi gli *fare* i fischi. Mozziconi rinunciò a passare dall'altra parte del Tevere, non perché non *avere voglia*, ma perché non *sapere* nuotare. Giacché *essere* ormai tardi, è meglio restare a casa. In materia di articolo 14 della legge, le sentenze sono scarse poiché si *essere compreso* che tale articolo è uno strumento delicato. In realtà avevo cessato di tormentarla non tanto perché (io) *avere provato* pietà di lei, quanto perché lei *avere riconosciuto* di soffrire. Dal momento che voi non *potere* andare d'accordo, sarà bene che ognuno faccia da sé. Non so da quali porte entrasse nel cortile, dal momento che io *trovarsi* ad attenderlo sempre e dovunque. Siccome *sembrare* che tu abbia un ascendente su di lui, cerca di convincerlo. Visto che non *mancare* nessuno, possiamo cominciare. Dato che tu *essere* qui, è meglio che ti facciamo sapere qualcosa di piú.

181. *Transformați construcțiile participiale absolute în propoziții cauzale cu verbul la un mod personal* (14.8.4.2.):

Preoccupato per il suo silenzio, gli scrissi subito. Partiti i rappresentanti della stampa, si poteva discutere liberamente, senza il timore di veder riferite le nostre parole su tutti i giornali. Conclusa l'inchiesta, non ha senso riprendere da capo i discorsi pro o contro. Cambiata la serratura, potevo essere tranquilla che nessuno sarebbe piú riuscito a entrarci.

182. *Traduceți în limba italiană* (14.8.4.2.):

Se dusese la doctorul acela nu pentru că era propriu-zis bolnav, ci pentru că era un bun psiholog și simțea nevoia să vorbească cuiva despre sine. Dat fiind că nu avea cui să se destăinuiască, devenea pe zi ce trece mai tăcut și mai închis în sine. În primul rînd trebuie să știi că nu eu am pus tabloul aici, și în al doilea rînd află că nu am să-l scot, fiindcă nu văd motivul. Pentru că ea tăcea parcă cu încăpățînare, nu mai spuse nimic nici el. Am avut într-adevăr emoții, dar pentru că de fapt mă pregătisem foarte bine pentru examen, am reușit să iau chiar nota maximă.

183. *Puneți verbele în cursive din propozițiile finale la modul cerut de context* (14.8.5.2.):

L'ho pregato tanto di venire stasera, perché ci *tenere* compagnia. Io tiravo lui per il braccio perché non *andare* a casa ma *venire* a cenare con noi. E perché nessuno le *vedere* fare le sportive, si svegliano avanti giorno. Ti ripeto queste cose affinché tu *capire* che non si tratta di uno scherzo, bensí di qualcosa troppo importante per essere preso alla buona. Non insisto per questa ragione, ma perché voi *capire* che non c'è un'altra via. Parlami di te, affinché io ti *conoscere*.

184. *Transformați propozițiile finale în cauzale, introducînd verbul* **volere** (14.8.5.2.):

Non sono venuto perché voi non mi vediate in questo stato. Aprí il cassetto perché io vedessi che cosa c'era dentro. Togliti il cappotto, affinché (io) veda come è fatto il tuo vestito. L'hanno minacciato di licenziarlo perché quello non osasse piú alzare la voce. Ti ho cercata perché mi dicessi il nome di quel tale che è venuto ieri da voi.

185. *Traduceți în limba italiană* (14.8.5.2.):

La minister m-au asigurat că s-au luat toate măsurile pentru ca acțiunea să reușească. Vreau să-mi susțin toate examenele în sesiunea de vară, pentru ca să pot merge la mare la sfîrșitul lunii august și începutul lunii septembrie. Îți arăt toate aceste greșeli nu pentru a-ți face un reproș ci pentru ca altă dată să fi mai atent. I-ai spus toate astea ca să-l sperii? Nu, ci ca să-l fac să înțeleagă că nu mai merge așa. Scriu acum scrisoarea pentru ca s-o trimit mîine și pentru ca părinții mei să o primească pînă la sfîrșitul săptămînii. Ceea ce spui tu este prea frumos pentru ca să fie adevărat. E suficient cel mai mic zgomot pentru ca să se trezească. Copilul trebuie să mai crească cîțiva ani, pentru ca să-l poți lăsa singur acasă.

186. *Puneți verbele în cursive din propozițiile concesive la modul cerut de context* (14.8.6.2.):

E' come se parlassi con lui, benché il colloquio *essersi* svolto molti anni fa e *essersene perdute* anche le parole. Voleva a tutti i costi accompagnarmi, benché (lui) *essere* stanco. Perché vi ostinate a proseguire l'inchiesta, benché *essere* chiaro che nulla può cambiare qui senza cambiare la legge? Ci piaceva andare in collina, sebbene io *credere* che lei preferisse la cenetta all'osteria. Dio ti benedica, figlio mio, sebbene (io) *credere* che non lo meriti. Non poteva nascondere, quantunque la cosa *essere* parecchio grottesca, la propria debolezza dinanzi ai capricci della figlia. Si fecero le due ma nessuno, nonostante la spiaggia *essere* affollatissima, si avvicinò a quei tavoli. La ragazza, con tutto che *essere* estranea, capí subito di che cosa si trattava. Rizieri, malgrado *pigliarsela* a quel modo con l'aria, era un uomo taciturno. Malgrado che il lutto per sua madre *essere finito* lei vestiva sempre di nero. E per quanto nel parlare *essere suonato* mezzogiorno, non se ne erano nem-

meno accorte. Supposto pure che *essere* come dici tu, non avresti dovuto agire cosí. Anche ammesso che io *potere* procurarti quei documenti, non potresti usarli.

187. *Transformați construcțiile concesive cu verbul la un mod non-personal în propoziții concesive cu verbul la un mod personal* (14.8.6.2.):

Pur conoscendo le difficoltà di una simile impresa, sono deciso di affrontarle. Anche facendoti tingere i capelli, sarai riconosciuta e comunque non vale la pena. Pur chiudendo la porta non potevo dormire e sentivo ogni fruscio. Per bella che fosse, non era attraente e a causa della sua freddezza non ci si accorgeva nemmeno che fosse bella. Pur ottenendo un buon voto, non si può essere certi di vincere il concorso. Sebbene giovane, sapeva un sacco di cose e intuiva moltissime altre cose.

188. *Traduceți în limba italiană* (14.8.6.2.):

Nu am putut să obțin bilete la concertul acestei formații deși mi-am dat toată silința. A vrut să traverseze rîul cu toate că nu știa să înoate și era cît pe ce să se înece. Carlone îi promisese fiului său Carletto că va scrie o poveste pentru el, cu toate că nu mai scrisese în viața lui nici o poveste, ba chiar nici măcar o scrisoare. Carlone nu-și amintea nici o poveste, deși, cînd fusese copil, bunicii îi povesteau cîte una, ba chiar două, în fiecare seară. Pentru că oricum îi promisese fiului său să scrie o poveste măcar de o pagină, începu să umple pagina cu ceva care semăna cu o poveste, chiar dacă deocamdată nu intraseră în scenă nici un lup, nici o vulpe nici o vrăjitoare, nici un împărat, așa cum se obișnuiește în povești. Tonino luă hotărîrea eroică de a pleca de acasă pentru a vedea lumea, deși nu știa încă de unde va începe. Deși știau proverbul care spune că cu o rîndunică nu se face primăvară, douăzeci și patru de rîndunele se gîndiră că împreună ar putea să aducă primăvara mai devreme.

189. *Indicați tipul de ipoteză din propozițiile condiționale de mai jos* (14.8.7.1.):

Se fosse riuscito a insegnare al ragazzo a muovere le orecchie, Mozziconi sentiva che il ragazzo sarebbe diventato amico suo. Invece non ci riuscí. Gli venne un pensiero semplicissimo, come l'uovo di Cristoforo Colombo: se una automobile con quattro ruote corre a cento chilometri all'ora, una automobile con otto ruote correrà a ducento chilometri all'ora. Con quel caldo, se avesse saputo nuotare, avrebbe fatto un bagno. Si levo le scarpe e se avesse avuto le calze si sarebbe levate anche quelle. Questi pensieri, se non escono dalla bocca con le parole, si affollano nella testa come i turisti stranieri a piazza San Pietro quando parla il papa e non piove. Se mi fai rubare qualcosa ti pago — disse un ladro che non era riuscito mai a rubare niente. Se giocava a carte voleva dire che di amici ne aveva anche piú di uno.

190. *Puneți verbele în cursive din propozițiile condiționale la modul cerut de context* (14.8.7.):

Va bene — disse il Signor Veneranda — se (Lei) *volere* che apra il portone, butti pure la chiave. Tutti quelli che abitano in questa casa fischiano? — Se (essi) *essere* senza chiave, sí. Quello del terzo piano dice che, se io *fischiare*, devo abitare in questa casa. Certo che potrei aprire il portone, se *avere* la chiave. Se (voi) *avermi avvertito* d'urgenza, forse sarei riuscito a venire. Se non *essere* Alessandro, vorrei essere Diogene. Ho la febbre a quaranta; quaranta gradi all'ombra piú quaranta gradi di febbre fanno ottanta; se (io) *andare* al sole, diventano cento e mi metto a bollire. Ti dico la mia idea, purché tu non la *dire* a nessuno, capito? Una volta mi avrebbe dato anche l'impero turco, se lo *avere*. Se (io) *riuscire* a travestirmi da lumaca, forse le lumache non se ne accorgerebbero.

191. *Traduceți în limba italiană* (14.8.7.):

Te ascult, cu condiția să nu-mi spui iar minciuni ca altă dată. Dacă ai ști ce s-a întîmplat, dar nici măcar nu-ți trece prin minte! M-ați fi înțeles mai bine dacă v-aș fi povestit toate amănuntele acestei întîmplări. Tatăl meu s-ar supăra dacă ar afla că ți-am spus toate astea. Dacă eu aș fi vrut să plec, crezi că ai fi putut să mă împiedici? Nu ți-aș fi spus niciodată ce cred despre tine dacă mi-aș fi închipuit că ești atît de susceptibilă. Am putea face multe împreună, dacă ați fi dispuși să colaborăm. Ai putea să fii mai amabil, dacă ți-ai da osteneala. Copilul ar fi căzut dacă nu aș fi fost lîngă el. Noi toți te-am fi ajutat, dacă am fi știut ce vrei să faci. Mă întreb ce-ar face ea dacă ar afla adevărul. Sînt sigur că vor veni toți la conferință, dar cu condiția ca noi să-i anunțăm din timp. Știi ce-aș fi făcut dacă aș fi fost în locul tău? Am să fiu fericită dacă ai să accepți ajutorul meu.

192. *Traduceți în limba italiană* (14.8.8.2.):

Băiatul era mai inteligent decît părea, și în orice caz mai inteligent decît cei mai mulți dintre copiii de vîrsta lui. Opera lui Malaparte este astăzi tot atît de interesantă ca și acum douăzeci de ani. Fratele meu conduce acum mașina mult mai prudent decît atunci cînd și-a luat permis de conducere. Unii copii cîntăresc la o lună cît cîntăresc alții la naștere. Am tot atîtea creioane cîte ai tu. Cîte avem împreună? Eu nu lucrez tot atît cît lucrați voi? Valiza cîntărește mai mult decît ați declarat. Sîntem tot atîți cîți eram la începutul anului. Ai numărat paginile? Nu sînt cîte ți-am spus eu? Impresia mea este că băiatul este mai mult șmecher decît inteligent. Lucrurile astea, nimeni nu le știe mai bine ca mine. Peisajul mi s-a părut mai puțin frumos decît anul trecut. Am mai multe creioane de cîte îmi trebuie.

193. *Puneți verbele în cursive din propozițiile consecutive la modul cerut de context* (12.8.8.3.):

Ti ho detto tante volte queste cose che ormai (io) *essere* stufo. Sono talmente stanco che non *reggersi* in piedi. La sua eloquenza è cosí chiara che tutti *riuscire* a seguirlo. Dormiva profondamente, sicché (io) *rinunciare* a svegliarlo. Era un tavolino di proporzioni assai ridotte sicché i due coperti *toccarsi* l'uno l'altro. Nel pomeriggio il freddo si fece cosí intenso che Lucia, per scegliere la sua roba, *dovere* trascinare presso il camino la vecchia cassa che le serviva da baule e da armadio. Giacinto, il cammissario, è stremato dalla preoccupazione, tanto che non *potere* piú pensare ad altro. Vedemmo uno di questi rimorchi viaggiare su tre ruote: al posto della quarta era stato assicurato alla meglio un pino, in posizione obliqua, in modo che una estremità *appoggiare* sul suolo strisciandovi. La pizza che hai fatto non è tanto buona; non cosí cattiva però che non *potersi* mangiare.

194. *Traduceți în limba italiană* (14.8.8.3.):

Copilul avea părul atît de blond încît părea alb. Filmul mi-a plăcut atît de mult încît nu am putut, cîteva zile după ce l-am văzut, să mă gîndesc la altceva. Nu este nimeni așa de distrat încît să nu observe toate schimbările pe care le-ai făcut aici. Ești atît de naivă încît uneori mă cuprinde disperarea. Lasă fereastra puțin deschisă, încît să intre puțin aer; altfel ne sufocăm aici. Este așa de cald încît am impresia că mă sufoc. Nu este atît de bolnav încît să nu poată răspunde la telefon. Încăperea era în așa fel mobilată încît părea mai mare decît era în realitate.

191. *Traduceți în limba italiană* (14.8.7.):

Te ascult, cu condiția să nu-mi spui iar minciuni ca altă dată. Dacă ai ști ce s-a întîmplat, dar nici măcar nu-ți trece prin minte! M-ați fi înțeles mai bine dacă v-aș fi povestit toate amănuntele acestei întîmplări. Tatăl meu s-ar supăra dacă ar afla că ți-am spus toate astea. Dacă eu aș fi vrut să plec, crezi că ai fi putut să mă împiedici? Nu ți-aș fi spus niciodată ce cred despre tine dacă mi-aș fi închipuit că ești atît de susceptibilă. Am putea face multe împreună, dacă ați fi dispuși să colaborăm. Ai putea să fii mai amabil, dacă ți-ai da osteneala. Copilul ar fi căzut dacă nu aș fi fost lîngă el. Noi toți te-am fi ajutat, dacă am fi știut ce vrei să faci. Mă întreb ce-ar face ea dacă ar afla adevărul. Sînt sigur că vor veni toți la conferință, dar cu condiția ca noi să-i anunțăm din timp. Știi ce-aș fi făcut dacă aș fi fost în locul tău? Am să fiu fericită dacă ai să accepți ajutorul meu.

192. *Traduceți în limba italiană* (14.8.8.2.):

Băiatul era mai inteligent decît părea, și în orice caz mai inteligent decît cei mai mulți dintre copiii de vîrsta lui. Opera lui Malaparte este astăzi tot atît de interesantă ca și acum douăzeci de ani. Fratele meu conduce acum mașina mult mai prudent decît atunci cînd și-a luat permis de conducere. Unii copii cîntăresc la o lună cît cîntăresc alții la naștere. Am tot atîtea creioane cîte ai tu. Cîte avem împreună? Eu nu lucrez tot atît cît lucrați voi? Valiza cîntărește mai mult decît ați declarat. Sîntem tot atîți cîți eram la începutul anului. Ai numărat paginile? Nu sînt cîte ți-am spus eu? Impresia mea este că băiatul este mai mult șmecher decît inteligent. Lucrurile astea, nimeni nu le știe mai bine ca mine. Peisajul mi s-a părut mai puțin frumos decît anul trecut. Am mai multe creioane de cîte îmi trebuie.

193. *Puneți verbele în cursive din propozițiile consecutive la modul cerut de context* (12.8.8.3.):

Ti ho detto tante volte queste cose che ormai (io) *essere* stufo. Sono talmente stanco che non *reggersi* in piedi. La sua eloquenza è cosí chiara che tutti *riuscire* a seguirlo. Dormiva profondamente, sicché (io) *rinunciare* a svegliarlo. Era un tavolino di proporzioni assai ridotte sicché i due coperti *toccarsi* l'uno l'altro. Nel pomeriggio il freddo si fece cosí intenso che Lucia, per scegliere la sua roba, *dovere* trascinare presso il camino la vecchia cassa che le serviva da baule e da armadio. Giacinto, il cammissario, è stremato dalla preoccupazione, tanto che non *potere* piú pensare ad altro. Vedemmo uno di questi rimorchi viaggiare su tre ruote: al posto della quarta era stato assicurato alla meglio un pino, in posizione obliqua, in modo che una estremità *appoggiare* sul suolo strisciandovi. La pizza che hai fatto non è tanto buona; non cosí cattiva però che non *potersi* mangiare.

194. *Traduceți în limba italiană* (14.8.8.3.):

Copilul avea părul atît de blond încît părea alb. Filmul mi-a plăcut atît de mult încît nu am putut, cîteva zile după ce l-am văzut, să mă gîndesc la altceva. Nu este nimeni așa de distrat încît să nu observe toate schimbările pe care le-ai făcut aici. Ești atît de naivă încît uneori mă cuprinde disperarea. Lasă fereastra puțin deschisă, încît să intre puțin aer; altfel ne sufocăm aici. Este așa de cald încît am impresia că mă sufoc. Nu este atît de bolnav încît să nu poată răspunde la telefon. Încăperea era în așa fel mobilată încît părea mai mare decît era în realitate.

195. *Puneți verbele în cursive la modul cerut de context; explicați criteriul de selectare a modului* (15.1.2.):

La realtà è che nessuno *potere* decidere cosí, su due piedi, un problema cosí importante. Il guaio è che fino alla fine (noi) *dovere* pagare. E' noto che tra le due città *esserci* un'antica rivalità. E' chiaro che la parte piú retriva della magistratura italiana *sottrarsi* al rispetto della Costituzione. Accade dunque che i tre giovani redattori della rivista studentesca *venire invitati* nel pomeriggio al Provveditorato agli Studi. Ricordo che a quel tempo nessuno di noi *avere approvato* le modifiche al regolamento. Solo io decido chi *dovere* partecipare. Siamo certi che questa decisione *essere stata presa* senza il vostro accordo. C'è qualcuno che ti accusa che non *aver fatto* il tuo dovere? L'avvocato detta lentamente, come un maestro, il testo che *aver meditato* lungamente. Al termine di una riunione viene concordato un documento in cui *precisarsi* che il diritto primario all'educazione spetta alla famiglia. La sua certezza, che tutto *andare* come previsto, mi rassicurava. Ti voglio far capire questa verità: che nessuno *avere* il diritto di imporre la propria volontà agli altri.

196. *Același exercițiu:*

Mi saluta cortesemente tutte le volte che (lui) mi *vedere*. Mentre (io) *cercare* di aprire la porta, si avvicinò qualcuno di dentro. Non ho trovato piú il giornale dove (io) lo *avere messo*. „Ma se a conoscer la prima radice / Del nostro amor tu hai cotanto affetto, / Farò come colui che *piangere* e *dire*". Non aveva letto le bozze della rivista perché non *aver ritenuto* necessario, conoscendo il passato di serietà e di impegno della pubblicazione. Ma state tranquilli, che non *succedere* niente di grave! Se (io) *riuscire* a sbrigare le pratiche correnti, vengo anch'io. La faccenda è meno grave di quanto io *aspettarsela*. Ero cosí addormentato quando mi hanno svegliato che (io) non *aver capito* praticamente niente.

197. *Puneți verbele în cursive la modul cerut de context; explicați criteriul de selectare a modului* (15.3.):

Il mio terrore era che loro *scoprire* l'inganno. L'importante è che tu *essere* sano. E' incredibile che ciò *potere* accadere dopo tanti anni dall'andata in vigore della Costituzione e in una città come Milano, in un paese che si ritiene civile. E' inutile che (loro) fingano di non esserne al corrente. Che *essere stato* lui a prendere questa decisione, era ormai fuor di dubbio. Le pare che tutto ciò *essere* di minore importanza? Sembra che al padre *essere stato chiesto* nuovamente se accondiscendeva a quell'inchiesta. Temo che non *esserci* gran che da aggiungere. Cosa vuoi che *capire* un ragazzino? Temevo che tu *dire* di no. Speriamo soltanto che il tempo non *cambiare*. Il professore pretendeva che noi *leggere* tutto ciò che ci raccomandava lui ma nient'altro. Veramente non ti so dire se tu *potere* fidarsi di lui o no. Che l'avvocato *intendere* dire altra cosa, era chiaro, almeno per noi. Le sono veramente grato che (Lei) *avere letto* il mio articolo. Cominciavo a meravigliarmi che lei *avere potuto* combinare da sola tutto. Non ero certo però se qualcun'altro la *avere aiutato*.

198. *Același exercițiu:*

E in ciò che riguarda la reazione, dobbiamo renderla innocua, arida, con leggi che *andare* piú in fretta dei tempi, con riforme che *preparare* la strada alle esigenze future e imminenti, con interventi che le *impedire* di produrre irrimediabilmente il suo male, considerando che non le categorie sociali o i settori economici, ma l'uomo di domani prima che quello di oggi, l'uomo anzitutto nel suo rapporto con la società, deve essere al centro della nostra attenzione e il beneficiario delle grandi e piú urgenti riforme. Sí, hai ragione, ma ci vorrà sempre qualcuno che *avere* il

coraggio di dire la verità. Giravo per la città, cercando una strada che *somigliare* a quella dei miei sogni. Sei la ragazza piú cara che io *avere* mai *conosciuto*. Aveva un unico desiderio: che *potere* laurearsi in medicina come suo padre. Ma tu sai già tutto prima che io *aprire* la bocca. Dovunque (lui) *andare*, gli si aprivano tutte le porte. Il giudice ripetè la domanda come se il povero diavolo non la *avere sentito*. Te l'ho detto non perché (io) *avere paura*, ma perché non potevo tenerlo per me, dovevo dirlo anche a qualcun'altro, e il quale mi *capire*. Mi diede dei soldi perché (io) *potere* comprarmi i libri necessari. Ammirava la famosa collana di rubini dei Salina che Maria Stella aveva tenuto a portare, benché *essere* giorno, in segno di festa grande. Va bene, ci vengo, purché (voi) mi *aspettare* all'entrata. Se mio padre *venire* a sapere, andrebbe su tutte le furie. Sorrisi, in modo che (lei) *capire* che avevo capito! La stanza non è cosí piccola che non *starci* questo scaffale.

199. *Traduceți în limba italiană* (15.2.—15.3.1.):

Fără îndoială, tu m-ai fi înțeles dacă ți-aș fi cerut ajutorul. Ne-am despărțit pentru cîteva ore și urma să ne vedem din nou la club. Tata ne telefonase că mai rămînea încă două zile la Milano și că se va întoarce probabil spre sfîrșitul săptămînii. Nu știam că reuniunea urma să se țină a doua zi. Dacă atunci am fi știut ce să-i spunem...! Măcar dacă aș putea să-i telefonez înainte de a pleca! Să se fi întors deja? Să nu fi știut el numărul meu de telefon? Îmi pare rău că prietenul meu nu a venit, deși eu eram sigur că va veni. Și acum cui să spun că m-au înșelat? Sora mea să rămînă singură acasă? Nu-mi vine să cred. Problema este cum să deschidem discuția. La vîrsta lui, să se lase condus de un copil!

200. *Traduceți în limba italiană* (15.4.2.):

Problema este să reușim să rezistăm cît mai mult timp fără ajutoare din afară. De asemenea, problema este dacă să acceptăm sau nu aceste ajutoare. Este necesar să se caute o soluție mai bună, mai economică și mai avantajoasă pentru ambele părți. Era rîndul meu să plătesc consumația. Îmi place să văd în jurul meu oameni veseli. Este greu să se prevadă încă de acum cît va crește populația globului pînă în anul 2000. Pentru a te înrola la marină era suficient să fi împlinit șaisprezece ani. Cînd ești în străinătate nu se întîmplă des să întîlnești un concetățean. Îmi pare rău că te-am deranjat. Mă surprindea că era așa de liniștit în timp ce eu îmi făceam atîtea griji pentru el. Am încetat să mă mai gîndesc la el și am început să mă ocup de problemele mele pe care le lăsasem baltă de atîta timp. Mă uimește că te mai găsesc aici.

201. *Același exercițiu:*

Aș fi putut să vin dar nu am vrut pentru că erați deja prea mulți. M-am uitat foarte rapid peste corecturi și nu am putut să-mi dau seama dacă erau greșeli prea multe. Îmi pare rău că nu am putut să vă aștept. Trebuie să-ți faci rost de o legitimație pentru a putea intra la repetiții. Nu m-am putut vedea în oglindă pentru că era prea întuneric. Tot ceea ce-ți pot spune este că trebuie să aștepți. Profesorul a acceptat să asiste la spectacolul nostru. De ani de zile încerc să te înțeleg dar mărturisesc că nu am reușit. Nu numai unul dintre noi a sperat să obțină o bursă. De ce nu înveți să ai răbdare? Eu vă sfătuiesc să mai citiți o dată articolul. Cred că am observat mai multe greșeli necorectate. Părinții trebuie să permită copiilor să-și dezvolte aptitudinile. Nu-ți cer decît să spui adevărul. Le-am spus și celorlalți colegi să vină mîine mai devreme pentru a discuta lucrurile acestea. Mi-ai cerut ajutorul și acum îmi reproșezi că te-am ajutat! Cine te-a învățat să patinezi atît de bine? Îți urez să cîștigi medalia de aur. Te-a împiedicat cineva să devii scriitor? Nu mi-a spus direct dar m-a lăsat să înțeleg că îl deranjez cu atîtea întrebări. L-am rugat pe profesor să mă lase să asist la cursul său. Puneți pe copii să citească cît mai mult. M-ai făcut să te aștept degeaba. Ar fi trebuit să chemați un medic. Aș vrea să-mi fac un palton la croitoreasa pe care o cunoști. Am văzut pe la prînz o doamnă intrînd în magazin cu un cățel. V-am auzit spunînd niște anecdote foarte amuzante.

202. *Același exercițiu:*

Nu reușesc să-mi amintesc unde l-am văzut ultima oară. De ce ți-e frică să vorbești? Își dădea seama fără îndoială că greșește dar nu era în stare să o recunoască în fața celorlalți. În cazul în care va fi vreme urîtă, cred că am să renunț să mai plec. Sîntem foarte fericiți de a te avea printre noi. Băiatul își făcea iluzii că va obține bursa aceea. Mă îndoiesc că l-am mai văzut vreodată. Vă sînt recunoscător că m-ați ajutat într-un moment greu. Am fost invitați să participăm la congres cu comunicări. Cine a fost primul care a intrat în camera aceasta? Era un băiat bine pregătit dar modul său de a vorbi îmi punea nervii la încercare. Speranțele mele de a obține bursa se dovediseră deșarte. Aveam o singură preocupare: să aflu de ce avea nevoie și să-i procur orice ar fi vrut. Înainte de a pleca de acasă, am stins toate luminile și am închis ferestrele. Ne privea parcă fără să înțeleagă unde se afla. Pentru a ajunge în centrul orașului nu este nevoie să iei metroul, poți ajunge și pe jos. La drept vorbind, nu cred că vom reuși ceea ce ne-am propus, dar merită să încercăm.

203. *Traduceți în limba italiană* (15.5.—15.6.):

Nu te-am auzit intrînd. Intrînd pe poartă, mi-am amintit că uitasem plicurile acasă. Părinții priveau zîmbind caietele copilului. Aflînd ce s-a întîmplat, am renunțat să-i mai telefonez în seara aceea. Numai aflînd aceste cifre am putea începe calculele. Punînd astfel problema nu ai să ajungi la nici un rezultat. Interzisă staționarea în fața teatrului. Odată încheiată discuția, nu are rost să o luăm de la capăt. De abia intrați pe ușă, am observat că se făcuseră multe schimbări în lipsa noastră.

204. *Puneți verbele în cursive la modul și la timpul cerut de context, respectînd raportul temporal indicat* (16.):

a. *Simultaneitate:*

Ho l'impressione che tu *sapere* piú di quanto mi vuoi dire. Mi sembrava che *essere* troppo giovane per occuparmi di certi problemi. Era veramente difficile che qualcuno *indovinare* i suoi pensieri. Parlava con me ma era come se *pensare* ad altra cosa. Non dubito che tu *potere* riuscire, ma con quale prezzo? Avevo paura che *scoprire* (loro) la mia piccola bugia. E' proprio impossibile che Lei *trattenersi* ancora qualche minuto con noi? Speravo che la macchina *aspettarmi* fuori. Non mi piace che tu *fumare* alla tua età. Era meglio che noi *tornare* a piedi. Preferisco che mi *lasciare* tutti in pace. Bisognava proprio che (noi) non *mettersi* in lite con uno come lui. Mi sentivo inseguito da qualcuno, benché la spiaggia *essere* deserta. Gli ho spiegato il mio piano affinché (lui) *potersi* fare un'idea. Basta che Lei *premere* un pulsante perché *aprirsi* la porta dell'ascensore. Vuole che io Le *dare* una mano?

b. *Anterioritate:*

Ho paura che lui *farsi male* alla gamba. Credevo che voi *arrivare* già. Mi dispiace veramente che (voi) non *poter* venire ieri alla mostra. Siamo veramente contenti che voi *finire* quel lavoro. Nemmeno adesso capisci perché io non *volere* andare con voi? Non credevo che lei *essere* colpevole ma non capivo perché non *volere*

parlare. Dubitavo che qualcuno *arrivare* fino a quell'ora. Era possibile che la sua ragazza *sposarsi* nel frattempo. Era impossibile che qualcuno *sopravvivere* in quelle condizioni. Siamo veramente sorpresi che voi *pensare* queste cose su di noi. Mi preoccupa che il bambino non *mangiare* niente a mezzogiorno. E' possibile che qualcuno *riuscire* là dove io non ci sono riuscito? Sei contenta che gli amici ti *invitare?* Sarei stata piú contenta se *essere* tu a invitarmi. Quando vi ho vista entrare, ho creduto che *avere* bisogno di me. Non faceva affatto freddo, benché durante la notte *piovere*.

c. *Posterioritate:*

Pensavo che voi *venire* comunque per ciò non vi ho telefonato. Credeva che se lui non l'avesse aiutato, il ragazzo non *presentarsi* all'esame. Nessuno si era immaginato che *essere* lei a vincere tutte quelle medaglie. Avevo paura che i miei genitori *opporsi* ai miei progetti e allora decisi di non dire niente a nessuno. Temevo che il vigile *ritornare* di nuovo sul viale e svoltai a destra in un vicolo cieco. Avevo sperato invano che la lettera *arrivare* quella sera stessa. La mamma disse alla signora Jole che poteva anche tenersi una camera; e che *potere* mangiare tutti insieme nel salottino. Il povero ragazzo, era certo che *ritornare* a casa prima dell'inverno. Scacerni annuciò alla moglie che doveva levarsi la mattina appresso molto per tempo, e che *stare* fuori tutto il giorno. Chi ti ha detto che io *ritornare* ieri? Mi assicurava che mi *pagare* fino all'ultima lira.

205. *Puneţi verbele în cursive la modul şi timpul cerut de context* (16.):

a. E' poco probabile che la lettera *arrivare* proprio oggi. Desideravo che l'oscurità *diminuire* la forza di quella presenza. Domandò dunque, con una punta di ghiotta ironia, che il marito le *descrivere* come „questo giovanotto era fatto". I genitori accettavano che loro due *uscire* insieme. Aspettai che *essere* luce chiara prima di scendere dal letto. Io m'auguravo, dentro di me, che mia madre non *assentarsi*. Ieri sera gli ho chiesto che mi *parlare* di sé. Lo sorprendeva poi che i suoi genitori non *preferire* abitare altrove. Poteva sempre darsi che *dire* qualcosa anche lui. Il mio errore era stato di immaginare Laura come avrei desiderato che *essere*: buona, fedele, appassionata. Si voleva in realtà impedire che i giovani *uscire* dal quartiere. Pretendo che mi si *rispettare,* o me ne vado. Avresti preferito che loro *parlare* di te.

b. Se tu mi *amare,* non mi resterebbe altro al mondo da desiderare. Cosa diresti se io *tornare?* C'erano il figlio del fabbro e gli altri, appostati, caso mai Nino *uscire*. Udiva qualcuno che si avvicinava ed ebbe paura come se si *potere* leggere nei suoi pensieri. Laggiú tutto era come prima, quasi che io non *essere partito* mai. Non era, benché tanto (lei) *volere* farcelo credere, una ragazza timida. Malgrado che (lui) *fare* tanto rumore intorno a sé, era una persona pacifica. Perché te ne sei andato, senza che io ti *aver dato* il permesso? Non vi sono venuto non perché non *avere avuto* tempo, ma perché insieme con loro non mi sento a mio agio. Non ti dico niente perché tu *potere* fare liberamente la tua scelta. A mio padre bisogna dire dieci volte una cosa perché *sentire*.

c. Non c'era nessuno che *potere* aiutarmi. Lui non avrebbe mai detto una parola che *potere* offendere qualcuno. Hai mai sentito qualcuno che *dire* simili stupidaggini come se *essere* le piú sensazionali del secolo? Quelle non erano cose che mi *potere* interessare. L'arbitro? E' la persona piú onesta che io *aver* mai *conosciuto*.

206. *Treceţi verbele din principală la un timp trecut şi modificaţi timpurile din subordonată în mod corespunzător* (16.):

E' difficile che uno come me riesca a ottenere quell'impiego. Pensi veramente che lui ti abbia nascosto qualcosa? Suppongo che verrà. Non è facile trovare quel „mago della tecnica" che risolva i nostri impellenti problemi. Non dico che la colpa sia tua, ma ci sarà qualcuno colpevole. E' inutile che mi chiediate simili informazioni; non ne so proprio nulla. L'idea che lei scopra il mio piccolo inganno in fin dei conti mi diverte. Possiamo discutere purché mi diate parecchie informazioni. Ti incontro dovunque io vada. Io non ho caldo benché il termometro indichi ventotto gradi all'ombra. Dopo tanti anni, è ormai quasi impossibile rintracciare i veri colpevoli. Non conosco nessuno che sia tanto preparato quanto lui in questo campo.

207. *Treceţi verbele din principală la prezent, modificînd în consecinţă timpurile din subordonată* (16.):

Non speravo piú che tu ritornassi. Non mi era mai sembrato che tu fossi timida. Non sapevo che tu fossi a Roma... gli dissi conducendolo al caminetto perché si riscaldasse. Certo era assurdo dire che Concetta amasse ancora Tancredi. Quella frase non significava affatto che lei e l'attore non si amassero. Non voleva ammettere che il clima della città le fosse poco favorevole. Nessuno di noi era certo che questi fungi fossero mangerecci. Era sottinteso che lui dovesse rimanere a Firenze. Ero soltanto meravigliato che tu lo accusassi di averti dimenticata, quando invece ... Nello stesso tempo era soddisfatta che le cose fossero andate appunto in quel modo. Talvolta era sorpreso che il serbatoio vitale potesse ancora contenere qualcosa dopo tanti anni di perdite.

208. *Aplicaţi transformarea de detaşare secvenţelor în cursive* (17.1.):

Il padre di Susanna non ha mai saputo di che cosa si interessasse sua figlia. Mi occorrono *questi libri* per preparare l'esame di glottologia. Adesso non mi interessa piú *che tu non voglia partecipare a questo sforzo collettivo.* Mi duole veramente *che mia figlia sia cosí ingrata.* Era certo *che qualcuno l'ha avvertito.* Infatti, il ragazzo non era *alto.* Ho cercato *quella citazione* ma non l'ho trovata. Aveva dipinto *quel ritratto* nel periodo che i critici hanno chiamato poi „azzurro". Non avevo mai sentito *tante stupidaggini.* Non ho *soldi* nemmeno io, ma me la cavo in qualche modo. Non voleva *che la madre lo vedesse uscire durante la notte.* Questa ragazza non imparerà mai *a sciare* perché ha troppa paura. Sapevo *che tu lo avevi aiutato.* Nessuno si era reso conto *dell'inganno.* Siamo certi *che essi hanno già trovato la soluzione.* Sembra che nessuno di voi si interessi *della teoria degli insiemi.*

209. *Refaceţi frazele de mai jos scoţînd în relief, cu ajutorul formulei* **essere... che,** *secvenţele în cursive* (17.2.):

Le donne facevano i lavori meno qualificati anche se piú faticosi. *All'inizio degli anni '60* il movimento operaio ha cominciato a rivolgere una maggiore attenzione ai problemi degli impiegati e dei tecnici. *La quarta o la quinta volta* ti faccio osservare che mi parli di lui, questa sera. Ma *come* si può conoscere Milano un po' piú a fondo? Ma *come* si può parlare di scelte a gente che da sempre, del verbo „scegliere" ignora persino il significato? *Qui* egli ha preso coscienza di una realtà che poi ha informato tutta la sua esistenza. Anche *trasformando la posizione della donna* si trasforma il volto della campagna. „*Da mezz'ora* parla di gatti", osservai. Sapete *quanto* costa in prodotto naturale una scatola di pomodori pelati e di piselli? *Dove* è nato? *Come* ha vissuto? *Chi* lo conosce? Nessuno. Faccio tutti questi sacrifici *per te.* Non mi piace *che io sia al centro della discussione.* Voleva *che io facessi* *tutto ciò che gli passava per la testa.* Ho paura *che questa cura sia inutile.* Sono venuto a piedi *perché non ho trovato nessun tassí.* Ti ho detto queste cose *perché tu possa valutare il rischio che corri.*

210. *Refaceți frazele de mai jos eliminînd formulele de scoatere în relief* (17.2.—17.3.):

Fu proprio il redattore capo a mostrarmi una copia del giornale sul quale era apparso il mio articolo. E' qui, in questo ambiente, che egli ha preso coscienza di una realtà che gli era del tutto estranea. E' al tipo di tecnologie volte al potenziamento delle riserve che gli scienziati devono sempre piú rivolgere i loro sforzi. Nel vedere la veemenza con la quale la madre accusava la nuora, si sarebbe creduto che fosse lei a domandare la separazione. Questa volta, piú delle altre sarà il risultato elettorale a decidere, e non soltanto per la Democrazia Cristiana. E' certo però che non sono stati i suoi amici a metterlo nelle mani dei nemici. Chi è che non avrebbe rischiato di bruciarsi? E' a questo punto che nasce la possibilità di una valutazione dell'opera pirandelliana alla luce della cultura contemporanea. E' il clima monsonico con le due grandi piogge e le innondazioni annuali delle pianure percorse dai fiumi che rende possibile la coltivazione estensiva di riso che sostenta una concentrazione cosí enorme di persone. Nei paesi poveri, è la crescita della popolazione che ha fatto la parte del leone nell'aumento della produzione.

211. *Refaceți frazele de mai jos scoțînd în relief cu ajutorul formulei* **essere a + infinitiv** *subiectele nominale în cursive* (17.3.):

E questa bugia, *chi* te l'ha detta? *Mio padre* mi ha fatto capire che errore stavo per fare. *Lo stesso sottosegretario* ha precisato che l'occasione della presentazione del volume quest'anno doveva assumere un carattere legato alla situazione economica e sociale del paese. *Queste donne* si misero davanti al corteo e portarono la manifestazione verso il centro della città. *Le mogli dei dirigenti* si lamentavano perché i mariti, impegnati continuamente in riunioni, stanno meno in casa. *La scuola* ha respinto questi ragazzi, molto capaci ma forse poco preparati. *Un giovane attore* ha interpretato la parte principale in una maniera meravigliosa.

212. *Refaceți frazele de mai jos scoțînd în relief cu ajutorul formulei* **ciò che . . . essere** *secvențele subliniate* (17.4.):

Occorre *vedere chiaro intorno a sé, rendersi conto delle condizioni raggiunte dalla coscienza umana.* Bisognerebbe *che i professori conoscessero bene la psicologia dei ragazzi.* E' chiaro *che i ragazzi sono stati aiutati da qualcuno,* ma bisogna vedere se questo aiuto sia stato utile. Bisogna *mostrare ai lavoratori, alla gioventú, le possibilità concrete di un nuovo modo di vivere.* La trappola era pronta, bisognava *solo attendere che qualcuno vi cascasse dentro.* Noi ci proponiamo *di cambiare a fondo non solo il lato economico ma anche quello morale.*

213. *Refaceți frazele de mai jos eliminînd formulele de scoatere în relief* (17.4.):

Ciò che essi si propongono, nella fase attuale, è di modificare l'asse della linea politica del nostro Partito. Ciò che le forze democratiche chiedono è un'iniziativa immediata, organica, coerente, capace di garantire il successo. Per questo, ciò che oggi si chiede in Sardegna è l'utilizzazione, alla luce delle necessità energetiche del paese, di una riserva naturale della quale l'isola dispone in quantità rilevante. Ciò che bisogna adesso è tornare al punto di partenza. Ciò che occorre urgentemente è accelerare lo sviluppo rurale nei paesi in via di sviluppo, perché è lí che vive metà dell'umanità.

214. *Refaceți frazele de mai jos scoțînd în relief predicatele în cursive cu ajutorul formulei* **non fare (altro) che + infinitiv** (17.5.):

L'oratore *ha sottolineato* alcuni punti fondamentali di carattere piú metodologico che di contenuto. L'individuo pirandelliano, il personaggio, *scopre* la sua inadeguatezza nell'affrontare la realtà. L'Agnese *ascoltava* quella voce di là dalla parete, si immaginava la cucina calda, illuminata, le ragazze che ridevano. Io vi *mostravo* l'inadeguatezza dei vostri mezzi per lo scopo che vi siete prefissi. Io gli *correggevo* gli errori e non volevo che il bambino si basasse troppo su di me.

215. *Refaceți frazele de mai jos scoțînd în relief propozițiile cauzale cu ajutorul formulei* **se... essere** (17.6.):

Lo hanno bocciato perché non vogliono ragazzi che si ribellino all'autoritarismo della scuola italiana di oggi. Un bimbo esce di casa alle otto di mattina e torna alle cinque, perché la scuola è a tempo pieno. La riforma della scuola è un problema prioritario perché nella scuola crescono i lavoratori di domani. Le inevitabili delusioni dovute al clima sono moltissime perché i giorni di bel tempo anche d'estate sono pochissimi. Non è piú andata al cinema perché il marito non ha tempo e senza il marito non entrerebbe nemmeno nell'osteria del paese. Mia madre, casalinga, si lamenta qualche volta di vivere a Bologna perché qui vive isolata. La maggioranza delle donne italiane è stata e resta esclusa dal lavoro perché le occasioni di lavoro sono poche e sulle donne ricade tutto il peso della casa e dei figli. Il problema delle bocciature è grave perché provoca dei traumi psicologici di cui non conosciamo l'entità.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

BATTAGLIA S., PERNICONE V., *La grammatica italiana*, Torino, Loescher, ed. II, 1965.

CÂRSTEA MIHAELA, *Gramatica limbii italiene*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1971.

CÂRSTEA ROMAŞCANU MIHAELA, *Corso di sintassi della lingua italiana contemporanea*, Centrul de Multiplicare al Universităţii din Bucureşti, ed. I, 1973, ed. II, 1977.

Idem, *Corso di morfosintassi della lingua italiana contemporanea*, Tipografia Universităţii Bucureşti, 1976.

Idem, *Pronumele — Il Pronome*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1975.

Idem, *Verbul — Il Verbo*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977.

COSTABILE NORMA, *La flessione in italiano*, Roma, Bulzoni, 1973.

CRISTEA TEODORA, *Grammaire structurale du français contemporain*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1974.

Idem, *Morphosyntaxe du français contemporain. Les substituts.*, Centrul de Multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1973.

CRISTEA TEODORA, CUNIŢĂ ALEXANDRA, *Verbul — Le Verbe*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1975.

EVSEEV IVAN, *Semantica verbului*, Ed. Facla, Timişoara, 1974.

GIURESCU ANCA, *Quelques remarques sur la flexion nominale romane*, S.R.L.R., III, 1970, capitolele privitoare la flexiunea în italiană.

Idem, *Corso di lingua italiana contemporanea — Fonologia*, Centrul de Multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1975.

GOIDÀNICH PIER GABRIELE, *Grammatica italiana*, Zanichelli, Bologna, ed. IV, 1962.

HALL ROBERT Jr., *La struttura dell'italiano*, Armando, Roma, 1971.

LO CASCIO VINCENZO, *Strutture pronominali e verbali italiane*, Zanichelli, Bologna, 1970.

PUGLIELLI ANNARITA, *Strutture sintattiche del predicato in italiano*, Adriatica Editrice, Bari, 1970.

REGULA M., JERNEJ J., *Grammatica italiana descrittiva*, Francke Verlag, Bern und München, 1965.

SCHMITT JENSEN JØRGEN, *Subjonctif et hypotaxe en italien*, Odense University Press, 1970.

S.L.I. (Società di Linguistica Italiana), *Grammatica trasformazionale italiana*, Bulzoni, Roma, 1971 (culegere de studii).

S.L.I., *Fenomeni morfologici e sintattici nell'italiano contemporaneo*, Bulzoni, Roma, 1974 (culegere de studii).

STĂNCIULESCU — CUZA MARIANA, *Corso di lingua italiana contemporanea. (La formazione delle parole)*, Centrul de Multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1974.

* * * , *Scritti e ricerche di grammatica italiana*, Edizioni Lint, Trieste, 1972 (culegere de studii).

DICȚIONARE

MIGLIORINI B., TAGLIAVINI C., FIORELLI P., *Dizionario d'Ortografia e di Pronunzia*, Edizioni RAI, Torino, 1969.

ZINGARELLI NICOLA, *Vocabolario della lingua italiana*, Zanichelli, Bologna, ed. VIII, 1964.

* * * , *Dizionario Garzanti della lingua italiana*, Garzanti, Milano, ed. IX, 1967.

MANUALE, CULEGERI DE EXERCIȚII

GORUNESCU ELENA, *Exerciții de limbă franceză*, Ed. Albatros, București, 1977.

HIJMANS-TROMP IRENE, *Italiaans oefeningeboek*, Van Loghum Slaterus, Arnhem, 1967.

MISTRUZZI VITTORIO, *Grammatica italiana per la scuola media*, Mondadori, Milano, ed. II, 1965.

OPREAN MARIA, *Exerciții de gramatică italiană*, Ed. Științifică, București, 1969.

RONCARI A., BRIGHENTI C., *La lingua italiana insegnata agli stranieri*, Mondadori, Milano, ed. XXI, 1965.

* * * , *Quaderno di esercizi di sintassi*, Centrul de Multiplicare al Universității din București, ed. II, 1977.

Redactor: Cecilia BURGHELEA
Tehnoredactor: Angela ILOVAN

Coli de tipar: 28,50. Bun de tipar:
14. VI. 1980.

Tiparul executat sub comanda
nr. 654 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918“,
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
București,
Republica Socialistă România

Era ricercato per associazione a delinquere

"BOSS" MAFIOSO CATTURATO AL BAR
LO HA TRADITO LA DATA DI NASCITA

E' stato tradito dalla data di nascita scritta sulla patente: secondo il documento doveva avere 29 anni, ma ne =a lui dimostrava almeno dieci di più. Accompagnato in questura ha ammesso la sua vera identità. Le manette sono così scattate ai polsi di Giuseppe Mazzaferro,44 anni, presunto "padrino" della 'ndrangheta (mafia calabrese), esponente di una "famiglia di rispetto" di Marina di Gioiosa Ionica (Reggio Calabria), ricercato per associazione a delinquere.

E' stato bloccato ieri mattina dagli agenti della Volante mentre beveva tranquillamente un caffè in un bar di via Piccinni, zona Loreto. I poliziotti erano entrati nel locale per un normale controllo anticrimine: alla richiesta dei documenti Giuseppe Mazzaferro ha consegnato una patente intestata a Franco Angelo Renato nato nel 1952. Uno degli agenti si è però insospettito poiché l'uomo che aveva di fronte dimostrava almeno quarant'anni.

I Mazzaferro, cinque fratelli, sono considerati dagli inquirenti una "cosca" importante della 'ndrangheta con interessi nei racket della speculazione edilizia e dei taglieggiamenti. Le indagini continuano per cercare di scoprire i motivi della presenza di Giuseppe Mazzaferro a Milano.

CORRIERE DELLA SERA, sabato 12 settembre 1981